

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΣΕΡΡΩΝ - ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ
ΕΠΑΙΝΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΕΡΡΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,
ΠΕΤΡΟΥ Θ. ΠΕΝΝΑ

ΑΘΗΝΑΙ 1982 - 1983

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΣΕΡΡΩΝ — ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ

(Σωματεϊον ἀνεγνωρισμένον δυνάμει τῶν ὑπ' ἀριθμ.
12751/1952 καὶ 671/1972 ἀποφάσεων τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν)

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
(1982 — 1985)

Πρόεδρος	ΠΕΤΡΟΣ ΠΕΝΝΑΣ
Ἀντιπρόεδρος	ΝΙΚΟΣ ΤΖΕΛΕΠΗΣ
Γεν. Γραμματεὺς	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΙΩΛΟΣ
Ταμίας	ΝΕΟΛΗ ΔΟΡΦΑΝΗ
Ἐφορος	ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ

Σύμβουλοι

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΒΤΖΗΣ, ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ ΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΒΑΣΣΑΜΟΣ ΚΥΠΑ-
ΡΙΣΣΙΑΔΗΣ, ΜΑΝΟΣ ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΟΥΖΟΥΝΗΣ, ΑΔΡΙΑΝΟΣ
ΦΥΛΑΚΤΟΣ

Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ

ΜΙΧΑΗΛ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ΣΤΕΛΛΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ, ΤΑΣΙΑ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΚΟΙΝΟΣΙΣ

Πάν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Διοίκησιν τῆς Ἑταιρίας, πᾶσα πρὸς δημοσίευσιν με-
λέτη ὡς καὶ τὰ πρὸς κρίσιν καὶ ἀναγγελίαν βιβλία ἀποστέλλονται εἰς τὸν Πρόε-
δρον κ. Πέτρον Πένναν, εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἑταιρίας ὁδὸς Σταδίου 48, 2ος ὄρο-
φος, τηλέφ. 32 18 207, Ἀθήνας.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΣΕΡΡΩΝ - ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ
ΕΠΑΙΝΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τ.Ε.Ι. ΣΕΡΡΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΕΡΡΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,
ΠΕΤΡΟΥ Θ. ΠΕΝΝΑ

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

ΑΘΗΝΑΙ 1982

U. 1. 2. 3.

U. 1. 2. 3.

3

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΜΙΑΣ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΙΑΣ

(1952 — 1982)

Ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀνά χεῖρας ἑνάτου τόμου τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» κατ' εὐτυχῆ συγκυρία συμπίπτει μὲ τὴν συμπλήρωσιν τριάντα χρόνων, ἀπὸ τῆς κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1952 ἰδρύσεως τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν — Μελενίκου.

Μᾶς δίδεται, ὡς ἐκ τούτου, εὐλογος εὐκαιρία γιὰ ἕναν σύντομο ἀπολογισμὸ τοῦ κατὰ τὴν διάρκεια ὀλόκληρης τῆς τριακονταετίας ἐπιτελεσθέντος ἔργου τῆς καὶ τῆς ποικίλης δραστηριότητός τῆς.

Στὸ διάστημα τῶν τριάντα χρόνων τῆς υπάρξεώς τῆς, ἡ Ἑταιρία μας ἐπετέλεσε καὶ ἐπιτελεῖ ἀθόρυβα καὶ μὲ κάθε σοβαρότητα ἔργον ποῦ ἀποβλέπει πάντοτε εἰς τὴν πολιτιστικὴν καὶ πνευματικὴν προβολὴν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος μας, τῆς ὠραίας καὶ ἀκμαζούσης πόλεως τῶν Σερρῶν καὶ ὀλοκλήρου τῆς ὑπαίθρου αὐτῆς καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐπιστημονικὴν ἔρευναν διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ Λαογραφικοῦ τῆς ὕλικού, ποῦ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου κινδυνεύει νὰ ἐξαφανισθῇ καὶ νὰ ἰσοπεδοθῇ ἀπὸ τὸν στρόβιλον καὶ τὸν ὀδοστρωτῆρα τῆς σύγχρονης ἀνελέητης τεχνολογικῆς ἐποχῆς.

Μὲ τὴν προσπάθειά μας αὐτὴ στοχεύουμε νὰ διατηρήσουμε ἔντονη τὴν παρουσία τῆς στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο καὶ νὰ ἐξάρουμε καὶ ὑπογραμμίσουμε τὸν ἱστορικὸ ρόλο ποῦ διεδραμάτισε στὸ παρελθόν, ὡς Ἑθνικὴ ἔπαλξις.

Τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρίας μας πιθανῶς νὰ μὴ κριθῇ ὡς ποσοτικόν. Ἀναμφισβήτητα ὅμως εἶναι ποιοτικόν. Καὶ ἡ ποιότης τοῦ αὐτῆ, ὕψηλῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς στάθμης ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καταξίωσιν καὶ ἐπιβράβευσιν τῆς ἀπὸ τὸ ἀνώτατον πνευματικὸν ἴδρυμα τῆς χώρας μας, τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς, τῆς 29 Δεκεμβρίου τοῦ 1966, ἔτυχε γενικῆς ἀναγνωρίσεως καὶ μαρτυρεῖται ἀπὸ ὅλους ἐκείνους ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ γράμματα καὶ τὰς ἱστορικὰς καὶ λαογραφικὰς ἐρεῦνας.

Οι στόχοι τῆς Ἑταιρίας μας, ὅπως αὐτοὶ ἀναγράφονται εἰς τὸ ἄρθρον 2ον τοῦ καταστατικοῦ τῆς, ὑλοποιοῦνται μὲ ποικίλας πνευματικὰς καὶ πολιτιστικὰς ἐκδηλώσεις, μὲ διαλέξεις καὶ ὁμιλίας εἰς Ἀθήνας, Θεσ/νίκην, Σιδηρόκαστρον, Νέαν Ζίχνη, Ἀργίλιον, Ναύπλιον καὶ ἄλλαχοῦ, μὲ συμμετοχὴν εἰς ἱστορικὰ Διεθνῆ συνέδρια, ὅπως τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Πατρῶν, εἰς συνεστιάσεις ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐορτασμῶν ἱστορικῶν ἐπετείων, ἀλλὰ πρὸ παντὸς μὲ τὴν ἐκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ μας συγγράμματος «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» ὅπου ἀποθησαυρίζονται καὶ καταχωροῦνται ὡς εἰς Ἀρχεῖον, μελέται καὶ ἔρευναι διακεκριμένων ἐπιστημόνων στρεφόμεναι πάντοτε εἰς ἱστορικοὺς καὶ λαογραφικοὺς χώρους τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν.

Αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν συνεργατῶν τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» καὶ τὰ θέματα ποὺ καταχωροῦνται εἰς τοὺς μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντας δικτῶ τόμους καὶ τὸν ἀνὰ χεῖρας ἔνατον, χαρακτηρίζουν τὴν σοβαρότητα τῆς προσπάθειάς μας καὶ τὸ μέγεθος τῆς πνευματικῆς μας συμβολῆς εἰς τὴν ὅλην ἐθνικὴν μας πορείαν, διὰ μίαν πνευματικὴν καλλιέργειαν καὶ ἀνάτασιν, καὶ κατατάσσουν τὸ περιοδικόν μας εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν περιοδικῶν συγγραμμάτων τοῦ εἴδους.

Καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συμβαίνει διαφορετικὰ ἀφοῦ ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν συνεργατῶν μας εἶναι ἀναμφισβητήτου κύρους.

Παράλληλα ὁ τύπος καὶ οἱ εἰδικοί κριτικοὶ ὑπεδέχθησαν καὶ παρουσίασαν τὸ ἔργον μας μόνον μὲ ἐπαίνους, ἡ δὲ ἐκδοσις τοῦ κάθε τόμου τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» ἐχαιρείσθη μὲ ἐνθουσιασμόν καὶ ἐσχολιάσθη, χωρὶς ἐξαιρέσεις, εὐμενέστατα.

Ἀναφέρω ἐνδεικτικῶς τὴν κρίσιν τοῦ γνωστοτάτου Μακεδόνοιο λογίου, διακεκριμένου δημοσιογράφου καὶ Γενικοῦ Γραμματέως τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν Χρήστου Λαμπρινοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς ἓνα ἐκτεταμένον καὶ ἐμπεριστατωμένον δίστηλον ἄρθρον του, ποὺ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἔγκριτον καὶ μεγάλης κυκλοφορίας ἐφημερίδα «Μακεδονία» τῆς Θεσσαλονίκης, ἐκφράζει συγκίνησιν καὶ θαυμασμόν διὰ τὸ ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας μας ἐπιτελούμενον ἔργον. «Εἶναι ἄξιο θαυμασμοῦ, λέγει ὁ Χρῆστος Λαμπρινός, πολλὰς φορὰς τὸ ἐκδοτικὸν ἔργο μερικῶν ὀργανώσεων ποὺ ἀντιπροσωπεύουν ἓνα τόπο καὶ ἐπιδιώκουν μὲ τὴν συγκέντρωσιν καὶ τὴν δημοσίευσιν ἐργασιῶν γιὰ τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν του, τὴν πολιτιστικὴν του ὄντοτητα καὶ τὴν ὑπαρξὴν του γενικά, νὰ προσδώσουν τὴν ἰδιαιτέραν του ταυτότητα. Μ' αὐτὴν τὴν διαπίστωση μπορεῖ κανεὶς νὰ συνοδεύσει τὴν ἔστω καὶ πρόχειρον ἀνάγνωσιν τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν». Πρόκειται γιὰ ἓνα περιοδικὸν σύγγραμμα μὲ λιτὴ καὶ ἀπέριττη ἐμφάνισιν, ἀλλὰ μὲ περιεχόμενον ποὺ ἐπιβάλλεται καὶ συγκινεῖ... Ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν καὶ λαογραφικὴν Ἑταιρίαν Σερρῶν - Μελενίκου ποὺ ἐδρεύει στὴν Ἀθήναν, ἀλλὰ ἔχει τὴν καρδίαν καὶ τὴν σκέψιν, τὸ συναίσθημα καὶ τὴν λογικὴν

της ψηλὰ στίς Σέρρες, στὰ σύνορα, στὴν ὁμορφὴ κι' ὄλο ζωντάνια περιοχὴ, στὸ ἀλησμόνητο Μελένικο, ποὺ ὁ παλμὸς του ἦταν παλμὸς καὶ ὄλης τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας...

Ἡ πρώτη ἐντύπωση ποὺ ἀποκομίζει ὁ ἀναγνώστης, εἶναι ὁ φανατισμὸς τῆς ἀγάπης ὅχι μόνο τῶν Ταγῶν τῆς Ἑταιρίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐντεταλμένων γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ...».

Ἐξαιρόντας ἐν συνεχείᾳ τὸν ρόλο τῆς Ἑταιρίας προβαίνει εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν καθέκαστα μελετημάτων μὲ ἐνθουσιαστικὰς ἐντυπώσεις.

Ἀνάλογοι εἶναι καὶ οἱ κρίσεις ἄλλων διακεκριμένων λογίων, τοῦ δικηγόρου, πολιτευτοῦ καὶ ιστορικοῦ συγγραφέως τῆς Βεροίας κ. Γεωργίου Χιονίδη, τοῦ ἐξαιρέτου λογοτέχνου καὶ κριτικοῦ τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ἀντώνη Τσακίροπούλου, τοῦ διευθυντοῦ καὶ διακεκριμένου λογοτέχνου καὶ κριτικοῦ τῆς ἐγκρίτου Σερραϊκῆς ἐφημερίδος «Πρόοδος» Ἀγγέλου Κολοκοτρώνη, τοῦ ἐπίσης εὐφήμως γνωστοῦ λογοτέχνου καὶ συγγραφέως, ἐκδότου καὶ διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ «Βορειοελλαδικὰ» Φώτη Τριάρχη εἰς τὰς ἐφημερίδας «Ταχυδρόμος» Καβάλας καὶ «Πρωῖνὸς Τύπος» Δράμας τῆς 24 καὶ 26 Φεβρουαρίου 1980 καὶ τοῦ ἐξαιρέτου καὶ διακεκριμένου ἐπιστήμονος, δικηγόρου ἐν Ἀθήναις καὶ ἐταίρου μας κ. Κων. Χιώλου εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Δράμας «Πρωῖνὸς Τύπος» τῆς 16 Ἰανουαρίου 1980 κ.ἄ.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν «Ἀρχεαικὴ» ἀποθησαύρισιν ἱστορικοῦ ὑλικοῦ ποὺ προκύπτει ἀπὸ αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, τὴν ὁποίαν ἐπιτυγχάνει ἡ Ἑταιρία μας μὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» εἶναι ἐξ ἴσου σπουδαίας σημασίας καὶ ἐντυπωσιακαὶ αἱ ποικίλαι ἄλλαι πνευματικαὶ ἐκδηλώσεις τῆς Ἑταιρίας, ποὺ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν διατήρησιν τῆς ζωντανῆς μνήμης καὶ προβολῆς τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος.

Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν κυριωτέρων ἐξ αὐτῶν νομίζομεν, ὅτι δίδει τὸ μέτρον καὶ τὸ ἀσφαλὲς κριτήριον τοῦ τί ἀκριβῶς ἐπιτελέσαμεν. Οὕτω :

1) Μὲ τὴν συμπλήρωσιν πενήντα χρόνων ἀπὸ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ ἐν Σέρραις ὑπὸ τῶν τούρκων τοῦ Μακεδονομάχου καὶ ἡρωικοῦ τέκνου τοῦ Ἀγρινίου Νίκου Παναγιώτου, μέλους τῆς ἀνταρτικῆς ομάδος τοῦ Καπετὰν Μητρούση, ἡ Ἑταιρία μας ὀργάνωσε τὴν 14 Ἰουλίου 1957 προσκύνημα εἰς Ἀγρίνιον, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ τότε Δημάρχου αὐτοῦ Ἠλία Σαγιώργη. Εἰς τὸ προσκύνημα τοῦτο προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας συμμετέσχεν καὶ ὁ τότε Δήμαρχος Σερρῶν Βασίλειος Χατζηϊακώβου εἰς ἔνδειξιν εὐγνώμονος μνήμης τοῦ Σερραϊκοῦ Λαοῦ. Κατὰ τὸ τελεσθὲν Πάνδημον Ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ Ἀγρινίου, μετὰ τὴν θαυμασίαν ὁμιλίαν τοῦ Δημάρχου Ἀγρινίου Ἠλία Σαγιώργη, ἐκ μέρους τῆς Ἑταιρίας μας ἐξεφώνησε ἐπιμνημόσυνον ἱστορικὸν λόγον ὁ τότε Γενικὸς Γραμματεὺς αὐτῆς Π. Πέννας, ἐνῶ ὁ τότε Πρόεδρος ἀείμνηστος Βασίλειος

Σιμωνίδης, διὰ καταλλήλου προσλαλιάς ἔστεφάνωσε εἰς τὴν ὁμώνυμον πλατεῖαν τὸν ἀδριάντα τοῦ ἥρωος Νίκου Παναγιώτου.

Ἡ καθόλου ἐμφάνισις τῆς Ἑταιρίας μας εἰς τὸ Ἀγρινίον καὶ ἡ ἀπότισις τιμῆς εἰς τὸ ἠρωϊκὸν τέκνον τῆς ἐκ μέρους τῶν Σερραίων, ἐνεποίησε ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν, ἐκδηλωθεῖσαν ποικιλοτρόπως μὲ πάνδημον συμμετοχὴν τῆς ὁλότητος τῶν κατοίκων τοῦ Ἀγρινίου καὶ ὄλων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, Πολιτικῶν καὶ Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν, τὴν δὲ τερασίαν ἐντύπωσιν καὶ τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐνθουσιαστικὴν ἀτμόσφαιραν πατριωτικῆς ἐξάρσεως, ἐξῆραν ἐντόνως καὶ αἱ δύο τοπικαὶ ἑφημερίδες τοῦ Ἀγρινίου «Λαὸς» καὶ «Νέα Ἐποχὴ» τῆς 21 Ἰουλίου 1957¹.

2) Μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ ἐξαιρετοῦ πολιτιστικοῦ Συλλόγου τοῦ Ναυπλίου «Ὁ Παλαμίδης» ἡ Ἑταιρία μας διοργάνωσε μεγάλην ἐκδρομὴν — προσκύνημα, τὴν 28 Μαΐου 1978, πρὸς ἀπότισιν τιμῆς διὰ καταθέσεως στεφάνων εἰς τὴν πρὸ τοῦ Δικαστικοῦ Μεγάρου τοῦ Ναυπλίου, προσφάτως τότε στηθεῖσαν προτομὴν τοῦ ὑπερόχου συμπατριώτου μας, διαπρεποῦς δὲ νομικοῦ, πολιτικοῦ καὶ διανοητοῦ, Ἀναστασίου Πολυζωΐδη, ὁ ὁποῖος πολλὰ προσέφερεν εἰς τὸ Ἔθνος κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἐθνικῆς μας Παλιγγενεσίας.

Ἡ παρουσία τετρακοσίων περίπου Σερραίων καὶ ἄλλων Μακεδόνων εἰς Ναύπλιον καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ μετὰ τὴν στέψιν τῆς προτομῆς ἐπὶ παρουσίᾳ ὄλων τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν κατοίκων τοῦ Ναυπλίου, ὁμιλία τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρίας μας, εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Ἐκπολιτιστικοῦ Συλλόγου ὁ «Παλαμίδης», ὅπου ἐπιτυχῶς προεβλήθη ἡ προσωπικότης τοῦ Ἀ. Πολυζωΐδη καὶ ἀνεπτύχθη τὸ ἔργον του καὶ ἡ προσφορά του εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ νεοτεύκτου Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἐντυπωσίασε καὶ εἶχε τερασίαν ἀπήχησιν τόσον εἰς τοὺς συμμετασχόντας Μακεδόνας ὅσον καὶ εἰς τοὺς Ναυπλιεῖς, οἱ ὁποῖοι μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Δήμαρχον, τὸν Κληρὸν καὶ τὰς Δικαστικάς, Πολιτικάς καὶ Στρατιωτικάς Ἀρχάς παρηκολούθησαν τὴν ὁμιλίαν.

3) Ὅπως καὶ ἄλλοτε ἐτονίσθη, ἡ παρουσία τῆς Ἑταιρίας μας εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πνευματικὸν χῶρον εἶναι τερασίας σημασίας, διότι μέσω αὐτῆς καὶ μάλιστα ἐν μέσαις Ἀθήναις, ἐπιτυγχάνεται ἡ προβολὴ τῆς Πατρίδος μας καὶ ἡ συμβολὴ τῆς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πολιτιστικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ Ἐθνικοῦ μας γίνεσθαι.

Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν καὶ ἡ πρόσκλησις καὶ συμμετοχὴ τῆς Ἑταιρίας

1. Λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς ἐν Ἀγρινίῳ παρουσίας τῆς ἑταιρίας μας καὶ τῶν ἐν γένει ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Δήμου Ἀγρινίου, τὰ σχόλια τοῦ τοπικοῦ τύπου καὶ τὸν ἐκφωνηθέντα εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν τοῦ Ἀγρινίου, λόγον τοῦ Πέτρου Πέννα, βλέπε εἰς Ἴον τόμον «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» 1958 σελίδα 149-158.

μας εἰς τὰ διοργανωθέντα ὑπὸ τοῦ Ἑπισημοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν δύο Διεθνή συνέδρια Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν εἰς τὴν Σπάρτη τὴν 7-14 Σεπτεμβρίου τοῦ 1975 καὶ εἰς τὰς Πάτρας τὴν 25-31 Μαΐου 1980, τὰ ὅποια ἡ Ἑταιρία μας διὰ τοῦ Προέδρου της παρηκολούθησε καὶ ἀπηύθυνε προσφωνήσεις, καὶ ἡ ἀνάθεσις τῆς Προεδρίας τοῦ Συνεδρίου τῆς Σπάρτης κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρίας μας, δίδουν τὸ μέτρον τῆς ἀπηγήσεως καὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἔργου ποὺ ἐπιτελεῖ αὕτη¹.

4) Μίαν ἄλλην παρουσίαν ἐσημείωσεν ἡ Ἑταιρία μας εἰς τὰς ἐορτὰς τῆς 63 ἐπετείου τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Νιγηρίας τὸ 1976. Κληθεὶς ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας μας ὑπὸ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐδρεύοντος Συλλόγου τῶν Νιγηριτικῶν ὁ «Βισάλτης», τὴν μὲν 21 Φεβρουαρίου παρέστη ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἑταιρίας ἐν αὐτῇ τῇ Νιγηρίῃ καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῶ αὐτῆς γενομένην δοξολογίαν καὶ τὰς λοιπὰς ἐκδηλώσεις ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Νιγηρίας καὶ τῆς Βισαλτίας, τὴν ἐπομένην δέ, 22 Φεβρουαρίου, ὠμίλησεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν διαλέξεων τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν σπουδῶν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐνώπιον πυκνοτάτου καὶ ἐνθουσιῶντος ἀκροατηρίου μὲ θέμα «Ἡ ἱστορικὴ παρουσία τῆς Βισαλτίας καὶ τῆς Νιγηρίας καὶ ἡ προσφορὰ των εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς Ἀγῶνας».

5) Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει μιᾶς εἰκοσιπενταετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της, ἡ Ἑταιρία μας διοργάνωσε τὴν 9 Μαΐου τοῦ 1977 πανηγυρικὴν ἐορταστικὴν ἐκδήλωσιν, εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας Ἀθηνῶν

Ἡ ἀθροῖα συμμετοχὴ τοῦ κόσμου καὶ ἰδίᾳ Μακεδόνων, ἡ παρουσία τοῦ Δημάρχου Σερρών κ. Ἀνδρέου Ἀνδρέου, τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν σπουδῶν καὶ διαπρεποῦς καθηγητοῦ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Κωνσταντίνου Βαβούσκου, τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Βουλῆς κ. Ἰσαὰκ Λαυρεντίδου, Σερραίων Βουλευτῶν καὶ ἄλλων πνευματικῶν προσωπικοτήτων, ὑπῆρξε ἓ μίᾳ πνευματικῇ καταξίωσις καὶ ἐπιβράβευσις τοῦ ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας συντελεσθέντος κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετίαν καὶ συντελουμένου ἔργου.

Μετὰ τὴν ἐναρκτήριον ὁμιλίαν τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρίας Πέτρου Πέννα, ἡ ὅποια περιεστράφη κυρίως εἰς τὴν «Σερραϊκὴν Ἐκπολιτιστικὴν παράδοσιν», καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἱστορικοῦ τῆς ἰδρύσεως καὶ συστάσεως τῆς Ἑταιρίας² ἔλαβον τὸν λόγον ὁ Τρ. Θεοδορίδης, ὁ Δήμαρχος Σερρών κ.

1. Τὴν προσφώνησιν τοῦ Προέδρου Π. Πέννα, βλέπε κατωτέρω εἰς τὰς σελίδας τοῦ παρόντος τόμου.

2. Τὰ τοῦ ἐορτασμοῦ γενικῶς, τὸν λόγον τοῦ Προέδρου καὶ τὰς προσφωνήσεις τῶν λοιπῶν ὁμιλητῶν, βλέπε εἰς τὸν δον τόμον τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», σελ. 3-17.

Ἐνδρέου, ὁ Πρόεδρος τῆς Μακεδονικῆς Ἑστίας κ. Ἀστέριος Χατζηδίνας, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑθνικῆς Ἐνώσεως Βορείων Ἑλλήνων κ. Θεόδωρος Σαράντης, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν Καθηγητῆς κ. Κωνστ. Βαβουσκός, ὁ Πρόεδρος τῆς Σερραϊκῆς Ἐνώσεως κ. Νικ. Τζελέπης καὶ ὁ Πρόεδρος τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν κ. Νικ. Στασινόπουλος.

Ὅλοι οἱ ἀνωτέρω ὁμιληταὶ ὑπεγράμμισαν τὴν προσφορὰν τῆς Ἑταιρίας μας, ὄχι μόνον εἰς τὸν συγκεκριμένον χῶρον τῆς πόλεως καὶ τῆς ὑπαίθρου τῶν Σερρῶν, ἀλλὰ τὴν ἰδιαιτέρας σημασίας καὶ σπουδαιότητος δραστηριότητα αὐτῆς εἰς ὀλόκληρον τὸν Μακεδονικὸν χῶρον, ποῦ εἶναι τεταγμένος ὡς «πρόφραγμα» ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὑπεγραμμίσθη ἐπίσης ἡ σημασία τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς δραστηριότητος τῆς Ἑταιρίας ἐν μέσαις Ἀθήναις, ὡς τοῦ μοναδικοῦ πνευματικοῦ καὶ καθαρῶς ἐπιστημονικῆς Ἐρεῦνης Σωματείου.

6) Κατὰ πρόσκλησιν τῆς Μορφωτικῆς Ἐνώσεως Νεολαίας Ν. Ζίχνης ἡ Ἑταιρία μας ἔκαμε δύο ὁμιλίας διὰ τοῦ Προέδρου αὐτῆς κ. Πέννα ὑπὸ τὸν Γενικὸν τίτλον «Τί ἔχουν τῆς Ζίχνης τὰ βουνὰ καὶ στέκουν μαραμμένα».

Διὰ τῆς πρώτης ὁμιλίας, ἐδόθη συνοπτικὴ μὲν ἀλλὰ πλήρης κατὰ τὸ δυνατόν εἰκόνα τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς περιοχῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεώς της ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Διὰ τῆς δευτέρας, ἡ ὁποία ἐδόθη ἐπίσης ἐπὶ παρουσίᾳ ὄλων τῶν ἀρχῶν καὶ πυκνοτάτου ἀκροατηρίου, ἔγινε ἀναφορὰ εἰς τὰ ἀνὰ τὴν ἐπαρχίαν Φυλλίδος διαδραματισθέντα γεγονότα κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος καὶ ἐξαιρεται ἡ σθεναρὰ συμβολὴ τῶν κατοίκων εἰς τὴν ἄμυναν κατὰ τῶν Βουλγαρικῶν προσπαθειῶν, διὰ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ ἐθνολογικοῦ χαρακῆρος τῆς περιοχῆς¹.

7) Μετὰ πρόσκλησιν τῶν ἐν Σιδηροκάστρῳ δύο ἱστορικῶν Σωματείων, ἦτοι τοῦ «Συνδέσμου Ἐδελπίδων Μελενίκου» καὶ τοῦ Συλλόγου Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων «Ἡ Ἀρμονία», ἡ Ἑταιρία μας συμμετέσχε εἰς Ἑθνικὰς καὶ Πατριωτικὰς ἐκδηλώσεις τῶν δύο λαμπρῶν αὐτῶν σωματείων, τὰ ὁποῖα στοχεύουν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἱστορικῆς μνήμης καὶ παραδόσεως τῆς προγονικῆς γῆς τῶν μελῶν των, τοῦ ἀξέχαστου Μελενίκου ποῦ κακῇ τῇ μοίρᾳ εὐρίσκεται αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἡ πρώτη παρουσία μας ἐγένετο τὴν 3 Μαρτίου 1980 μὲ ὁμιλίαν «Περὶ τῶν Ἐυεργετῶν καὶ πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ ἀλησμόνητου Μελενίκου» εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἰδιοκτῆτου κινηματογράφου τοῦ Συνδέσμου «Ὁμόνοια». Ἡ δὲ δευτέρα τὴν 9 Νοεμβρίου 1980, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ ὑπερόχου Μακεδόνοιο καὶ ἐκλεκτοῦ τέκνου τῶν Σερρῶν καὶ τοῦ Μελενίκου, Ἀναστασίου Πολυζωΐδη.

1. Ἀμφότεραι αἱ ὁμιλίαι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ «Σερραϊκὰ Χρονικά». Ἡ πρώτη εἰς τὸν βον τόμον σελ. 233-261, ἡ δευτέρα εἰς τὸν 7ον τόμον σελ. 165-186.

Εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ Πολυζωΐδη, τὴν ὁποίαν ἔστησαν εἰς ἀπότισιν τιμῆς καὶ εὐγνώμονος μνήμης τοῦ ἀνδρός, τὰ δύο ἀδελφὰ Σωματεῖα «Σύνδεσμος Εὐελπίδων Μελενίκου» καὶ «Ἀρμονία», ἐκλήθη ὅπως συμμετάσχη καὶ ἡ «Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία Σερρῶν - Μελενίκου» μὲ ἰδιαιτέραν παράκλησιν ὅπως ὁ Πρόεδρος αὐτῆς, ἀσχοληθεῖς ἰδιαιτέρως μὲ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον τοῦ Πολυζωΐδη, ἐκφωνήσῃ τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξιστορῶν τὴν δρᾶσιν καὶ τὸν βίον αὐτοῦ. Ἡ τελετὴ τῶν ἀποκαλυπτηρίων διωργανωθεῖσα ὑπὸ τῶν δύο Σωματείων ὑπῆρξεν ἄψογος. Πλήθος κόσμου ὄχι μόνον Σιδηροκαστρινῶν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων κατεπλημμύρησε τὴν πόλιν καὶ τὴν πλατεῖαν, ὅπου ἡ προτομὴ, διὰ τὴν τιμῆσιν τὴν μνήμην τοῦ ὑπερόχου τέκνου τῆς Μακεδονίας. Ἰδιαιτέρως συγκινητικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀθρόα προσέλευσις ἐκ Θεσσαλονίκης, Σερρῶν, Δράμας καὶ ἄλλων πόλεων, Μελενικείων τῆς διασποράς. Ἐξ ἄλλου ἡ παρουσία πλὴν τῶν Ἱστορικοῦ, Διοικητικῶν καὶ Στρατιωτικῶν ἀρχῶν εἰς τὴν ὅλην τελετὴν τῶν ἀποκαλυπτηρίων, κλιμακίου ἐξ Ὑπουργῶν τῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Βορείου Ἑλλάδος, τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Βουλῆς καὶ ὄλων τῶν Βουλευτῶν τοῦ νομοῦ, ἔδωκε τὸν ὑψηλὸν τόνον, καὶ ἐδημιούργησε τὴν ἀρμόζουσαν καὶ ἐπιβαλλομένην ἀτμόσφαιραν, τὴν ἀνταξίαν πρὸς τὴν μεγαλωσύνην τοῦ τιμηθέντος γόνου τῆς Σερραϊκῆς γῆς καὶ τοῦ Μελενίκου. Ἡ ἀποκαλυφθεῖσα προτομὴ τοῦ Ἀναστασίου Πολυζωΐδη, ἐφιλοτεχνήθη ἀπὸ τὸν διακεκριμένον συμπατριώτην μας γλύπτην Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον. Κατώρθωσε νὰ ἀποδώσῃ μὲ πιστότητα καὶ μεγάλην ἀκρίβεια τὴν ὥραία, ἀρρενωπὴ καὶ αὐστηρὴ μορφή τοῦ ἀδέκαστου αὐτοῦ λειτουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης. Καὶ ὡς ἐπιβεβλημένον χρέος ἡ Ἑταιρία μας ἐκφράζει τὰ θερμὰ συγχαρητήρια καὶ ἀπονέμει ἔπαινον διὰ τὸ ὄραϊον τοῦ καλλιτέχνημα.

8) Τὴν 7ην Δεκεμβρίου 1980 ὁ Ἱστορικὸς ὄμιλος τῶν Σερρῶν «Ὁρφέας» ἐώρτασε τὰ 75 χρόνια ἀπὸ τὴν ἰδρυσίν του. Ἡ Ἑταιρία μας ἐκλήθη ὅπως μετέσχη εἰς τὰς ἑπταήμερους ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις. Μὲ τὴν συμμετοχὴν μας ἐτιμήσαμεν ἐμπράκτως τὸν γηραιὸν «Ὁρφέα» πλέξαντες τὸ ἐγκώμιον καὶ ἐπισημάναντες τὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον διεδραμάτισε ἰδιαιτέρως, κατὰ τὰ δύσκολα χρόνια τῆς τουρκικῆς δουλείας, μὲ τὴν Ἐθνικὴ δρᾶσιν τῶν μελῶν του καὶ τὴν ἐν γένει ἐκπολιτιστικὴ δραστηριότητα, τὴν ὁποία ἀνέπτυξε εἰς τὸν τομέα τοῦ ἀθλητισμοῦ, τῆς σωματικῆς γενικῶς ἀγωγῆς καὶ τῆς μουσικῆς παιδείας τῆς Σερραϊκῆς νεολαίας¹.

Αὐταὶ ἦσαν μερικαὶ ἀπὸ τὰς παρουσίας καὶ ἐξορμήσεις τῆς Ἑταιρίας

1. Περιγραφή λεπτομερῆ τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἑπταήμερου, τὴν προσφώνησιν τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρίας μας κατὰ τὴν ἐναρκτήριον ἡμέραν, ὡς καὶ τὸν λόγον τοῦ Προέδρου τοῦ «Ὁρφέας» κ. Καφταντζῆ, βλέπε εἰς ἄλλας σελίδας τοῦ παρόντος τόμου.

μας, ἐκτὸς τῆς ἔδρας, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐστερέωσαν τὴν φήμην αὐτῆς.

Ἄλλα δὲν εἶναι ὀλιγότερον σημαντικὴ ἢ δραστηριότης τῆς Ἑταιρίας μας ἐν αὐτῇ τῇ Πρωτευούσῃ.

Αἱ αἴθουσαι τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός, τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, τοῦ Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἑταιρίας τῶν φίλων τοῦ Λαοῦ, πλειστάκις ἐχρησιμοποιήθησαν, διὰ νὰ ἀκουσθῇ ἢ φωνῇ τῆς Ἑταιρίας καὶ νὰ προβληθῇ τὸ ἔργον καὶ οἱ σκοποὶ αὐτῆς. Συνεχεῖς καὶ ἀλλεπάλληλοι διαλέξεις καὶ ὁμιλίαι, μὲ ἀναφορὰν εἰς θέματα ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ περιεχομένου, διωχέτευσαν ἱστορικὰ μηνύματα καὶ ἐζωντάνευσαν τὴν μνήμην ἱστορικῶν γεγονότων τῆς περιοχῆς, πὺρ συνετέλεσαν εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὴν σλαυϊκὴν ἐπιβουλήν καὶ διάβρωσιν.

Δὲν εἶναι ἄσκοπος ἡ μνεῖα τῶν τίτλων μερικῶν ἀπὸ αὐτάς : «Ἡ Ἐκπαιδευτικὴ καὶ Πολιτιστικὴ ἀκτινοβολία τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν» - «Ἡ Ἐμπορικὴ Ἀκμὴ τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας κατὰ τοὺς ξένους περιηγητὰς» - «Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν στὴν περιοχὴ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας» - «Μελένικος, ὁ ἀκρίτας τοῦ Ἑλληνικοῦ Βορρᾶ» - «Λατρεῖτες, μῦθοι καὶ θρύλοι τοῦ Παγγαίου» - «Ὁ Ἅγιος Γεώργιος εἰς τὰς Λαϊκὰς παραδόσεις τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν» - «Ἐαρινὰ Ἐθιμα λαϊκῆς λατρείας ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν Σερρῶν» μὲ προβολὴν κινηματογραφικῆς ταινίας - «Ὁ Μακεδὼν Ἀναστάσιος Πολυζωίδης, ὡς Δικαστὴς, Πολιτικὸς καὶ Ἀνθρῶπος τῶν γραμμάτων» - «Ὁ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν Σερραίων εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1921» - «Ἡ Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου Σερρῶν» μὲ προβολὴν κινηματογραφικῆς ταινίας καὶ διαφανειῶν κ. ᾧ.

Οἱ στόχοι τῆς Ἑταιρίας ἐπετεύχθησαν καὶ διὰ τῶν διαφόρων ἑορταστικῶν συνεστιάσεων, αἱ ὁποῖαι διωργανώθησαν ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐπετείων τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Σερρῶν καὶ τοῦ Σιδηροκάστρου εἰς τὰς αἰθούσας διαφόρων Ξενοδοχείων τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Κηφισιάς καὶ Πολιτείας, μὲ ἀθρόαν συμμετοχὴν τῆς ὀλότητος σχεδὸν τῆς λαμπρᾶς ἐν Ἀθήναις Σερραϊκῆς Κοινωνίας, ὅπου εἰς πανηγυρικοὺς λόγους καὶ ἀναλόγους ἀπαγγελίας, ἀναζωοπυρῶθη ἡ μνήμη τῆς προγονικῆς μας ἱστορίας.

Ἰδιαιτέρως λαμπρὸς καὶ ἐπιβλητικὸς ὑπῆρξεν ὁ ἑορτασμὸς τῆς πεντηκονταετηρίδος τῶν ἐλευθεριῶν τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν εἰς τὸ Rouf Garden τοῦ Ξενοδοχείου Ἀκροπόλ τὴν 29 Ἰουνίου τοῦ 1963. Οἱ πανηγυρικοὶ λόγοι τὸσον τοῦ Προέδρου κ. Πέννα ὅσον καὶ τοῦ τότε Γενικοῦ Γραμματέως ἀειμνήστου Νατάλη Πέτροβιτς, αἱ κατάλληλοι ἀπαγγελίαι καὶ τὰ πατριωτικὰ ᾄσματα καὶ ἐμβατήρια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ 1912 — 13 πὺρ ἀπέδωσε ἡ ὠραία ὀρχήστρα, ἐσκόρπισαν ρίγη συγκινήσεως, ἐδημιούργησαν μίαν ἀτμόσφαιραν ἐνθουσιασμοῦ καὶ πατριωτικῆς ἐξάρσεως καὶ ἐζωντάνευσαν εἰς τοὺς ἐπιζήσαντας ἰδίᾳ, τὰς ἐνεπαλήπτους ἐκείνας στιγμὰς τοῦ Ἑθνικοῦ μας βίου

τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἐπανέφεραν εἰς τὴν σκέψιν μνημῆς Ἐθνικῆς ὑπερηφανείας καὶ μεγαλείου.

Ὡς κατακλιθεὶς ἀναφέρομε τὴν ὡραίαν συνεστίασιν τῶν μελῶν τῆς Ἐταιρίας μας, τὴν 3 Δεκεμβρίου τοῦ 1980 εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Ξενοδοχείου «Πάρκ» τῆς Λεωφόρου Ἀλεξάνδρας. Καὶ ἀπὸ ἀπόψεως συμμετοχῆς μελῶν καὶ φίλων τῆς Ἐταιρίας μας, ὅσον καὶ τῆς δημιουργίας μιᾶς ἔντονα θερμοῦς ἀτμοσφαιρας μεταξὺ τῶν μελῶν, ὑπῆρξεν λίαν ἐπιτυχῆς. Καὶ ὑπῆρξεν ἀπόλυτος ἡ ἱκανοποίησις τῶν συνδαιτημόνων ἀπὸ τὰς δύο ἐπικαίρους καὶ ἐνδιαφερούσας ὁμιλίας τῶν Ἐταίρων μας κ. Γεωργίου Ἀβτζῆ καὶ κ. Νικολάου Τζελέπη, ποὺ συνεπλήρωσαν τὴν ὕλικὴν τροφήν τοῦ μενοῦ τῆς ἐσπέρας μετὰ τὴν πλουσία πνευματικῆς τῶν τροφῆ¹. Ἄλλωστε τὰ θέματα τῶν δύο ὁμιλιῶν ἦσαν ἀνάλογα : «Ὁ Χρυσὸς τοῦ Παγγαίου καὶ τὰ Μακεδονικὰ νομίσματα», ποὺ μᾶς προσέφερε ἀφθόνως ὁ κ. Ἀβτζῆ καὶ 2) τὰ «Κτηνοτροφικὰ προϊόντα τοῦ Νομοῦ Σερρῶν καὶ ἡ σημασία τους διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας μας» τοῦ Τζελέπη. Πλούσια ἐδέσματα καὶ πλουσιώτερη πνευματικὴ τροφή.

Ὡς πραγματικὸν ἐπιδόρητον καὶ εἰς ἀντιπαράθεσιν τοῦ δροσεροῦ παγωτοῦ, ἀκούσαμε τὴν ζεστὴ καὶ γλυκυτάτη φωνὴ τῆς ἀγαπητῆς καὶ διακεκριμένης συμπατριώτισσας μας πρωταγωνιστρίας τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου Βίλμας Κύρου, ποὺ μᾶς ἐχάρισε ἀφθονο γέλιο διαβάζοντας τὴν ἀνεπανάληπτη καὶ σπουδαίαν λαογραφικῆς ἀξίας παρλάτα τοῦ ἀειμνήστου Ἐταίρου καὶ Γενικοῦ Γραμματέως τῆς Ἐταιρίας μας Νατάλη Πέτροβιτς γιὰ τὸν «Σερραϊκὸν Πετροπόλεμον», ὅπου μὲ δεξιοτεχνία, εἰς τὸν φανταστικὸν διάλογον μεταξὺ δύο γυναικῶν, ἀπεθησαύρισε ἀφθονία λέξεων τοῦ παλαιοῦ τοπικοῦ λαϊκοῦ Σερραϊκοῦ λεξιλογίου.

Ἡ Ἐταιρία μας κατὰ τὸ 1980 ὑπέστη δύο σοβαρότατα πλήγματα μετὰ τὴν ἀπώλεια δύο δυναμικῶν στελεχῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου. Μετὰ τὸν θάνατον κατὰ τὴν 28ην Ἰανουαρίου τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως Ἰωάννου Βλάχου, καὶ κατὰ τὴν 23ην Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους τοῦ Ἀντιπροέδρου Τριανταφύλλου Θεοδωρίδη. Ἡ Ἐταιρία μας ἐστερήθη σπουδαίων συνεργατῶν, οἱ ὅποιοι μὲ ζῆλον καὶ ἐνδιαφέρον ἐμερίμνον διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ ἔργου αὐτῆς. Κατὰ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς 17 Ἀπριλίου 1980, μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξάρω τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰωάννου Βλάχου, ὁ ὁποῖος καὶ ὡς μέλος ἀπλοῦν καὶ ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς μετέπειτα, συνέβαλε οὐσιαστικὰ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἔργου τῆς Ἐταιρίας, καὶ νὰ ὑπογραμμίσω τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν ἀξίαν τῶν ἱστορικῶν του ἐρευνῶν ἰδίως, τῆς παρθένου περιοχῆς Σιδηροκάστρου. Αἱ δύο μελέται του «Ὁ Ἴε ρ ὸ ς Ν α ὸ ς τ ο ὕ Ἀ γ ί ο υ Ἀ θ α ν α σ ί ο υ Φ υ λ λ ί ρ α ς Π ο ρ ρ ο ῖ ὶ ω ν»

1. Τὰς ὁμιλίας τῶν κυρίων Ἀβτζῆ καὶ Τζελέπη βλέπε εἰς τὰς σελίδας τοῦ παρόντος τόμου κατωτέρω.

καὶ «Ὁ Μακεδονικὸς Ἄγων εἰς τὴν περιοχὴν Μελενίκου» βάσει τῶν ἐπιστολῶν τῶν Μητροπολιτῶν Εἰρηναίου καὶ Αἰμιλιανοῦ, ποὺ ἐδημοσιεύθησαν ἀντιστοιχῶς εἰς τὸν 7ον καὶ 8ον Τόμον τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», δίνουν τὸ μέτρον τῆς Ἐπιστημονικῆς του προσφορᾶς, ἀλλὰ καὶ τὴν τερασίαν ἀπώλειαν ἐνὸς σπουδαίου ἱστορικοῦ ἐρευνητοῦ τῆς περιοχῆς μας. Εἰς τὰς σελίδας τοῦ παρόντος, θὰ εὔρη κατωτέρω ὁ ἀναγνώστης λεπτομερεστέραν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου του καὶ πλήρες βιογραφικὸν σημεῖωμα. Διότι ὁ Ἰωάννης Βλάχος καὶ ὡς καθηγητῆς τῆς Φιλολογίας καὶ τῆς Θεολογίας ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πλουσίαν ἐκπαιδευτικὴν καὶ κοινωνικὴν δρασίαν, τὴν ὁποίαν δυστυχῶς ἀνέκοψεν ὁ τόσον πρόωρος θάνατός του.

Πλήγμα μέγα διὰ τὴν Ἐταιρίαν μας καὶ τεράστιον κενὸν εἰς τὸν χῶρον τῶν γραμμάτων ὑπῆρξεν καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Ἐταιρίας μας Τριαντ. Θεοδωρίδη. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τὰ ἰδρυτικὰ στελέχη τῆς Ἐταιρίας ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐλάχιστα εὐρίσκονται ἐν ζωῇ καὶ πάντοτε ὡς μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ ἀργότερον ὡς Ἀντιπρόεδρος, μὲ τὴν ἐκκλησικὴν του δραστηριότητα πλὴν τῶν ἄλλων ἐβοήθησε τὸ ἔργον τῆς Ἐταιρίας μας, ἀναδεχθεὶς τὸν ρόλον τοῦ συντονιστοῦ τῶν δημοσίων σχέσεων καὶ τῆς προβολῆς τοῦ ἔργου αὐτῆς. Ὡς δημοσιογράφος, ὡς συγγραφεὺς καὶ ἐκδότης περιοδικῶν, ἄφησε δείγματα λαμπρὰ τῆς πνευματικῆς του προσφορᾶς. Σειρὰ ἐργασιῶν καὶ μελετῶν του κοσμοῦν τὰς σελίδας τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», ἡ δὲ τελευταία προσπάθειά του, τῆς ἐκδόσεως δηλονότι τῆς Ἑλληνοβελγικῆς Ἐπιθεωρήσεως μὲ τὴν ὁποίαν ἀπέβλεπε εἰς πανευρωπαϊκὴν πνευματικὴν διεύρυσιν καὶ συνεργασίαν, εἶναι δεῖγμα τῆς πνευματικῆς του ἀνησυχίας πρὸς δημιουργίαν, Φίλος ὄλων, συμπαθὴς καὶ ἀγαπητὸς πρὸς ὅλους, ἄφησε μέγα κενόν. Ἐλπίζω νὰ μοῦ δοθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξάρω καὶ δημοσίως τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον του, εἰς ἐπιβεβλημένην ἐκδήλωσιν ὑπὲρ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀφοσιώθηκαν ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἐταιρίας μας. Διότι ὁ Τριαντ. Θεοδωρίδης ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς ἀσθενείας του, ἀπὸ τὸ κρεβάτι τοῦ πόνου καὶ τοῦ ἀγῶνα πρὸς ἐπιβίωσιν οὔτε στιγμὴν ἐλησμόνει τὴν Ἐταιρίαν καὶ διαρκῶς τηλεφωνικῶς ἐνημερώνετο καὶ διετύπωνε τὴν γνώμην του.

Ἐν τούτοις τὰ γεγονότα αὐτὰ δὲν ἐπενήργησαν ἀνασταλτικὰ διὰ τὴν Ἐταιρίαν. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν κενῶν καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἡ Ἐταιρία μας ἐσυνέχισε καὶ συνεχίζει κανονικῶς τὴν πορείαν της. Καὶ ἤδη εὐρίσκεται εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς φιλίστορας τὸν παρόντα ἕνατον τόμον τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν».

Πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ διακεκριμένους συνεργάτας, οἱ ὁποῖοι ἐτίμησαν μὲ τὰς ἐνδιαφερούσας μελέτας καὶ ἐρεῦνας των τὰς σελίδας καὶ τῶν ἐννέα τόμων τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» καὶ μὲ τὸ κῦρος τῆς ἐπιστημονικῆς των

προσφορᾶς ἀνήγαγον τὸ περιοδικὸν μας εἰς περίοπτον θέσιν μεταξὺ τῶν ἀναλόγων τοιούτων, ἢ Ἑταιρία μας ἀπευθύνει εὐγνώμονας εὐχαριστίας.

Εὐχαριστίας ἐπίσης ἀπευθύνει πρὸς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἠθικῶς καὶ ὕλικῶς ἐβοήθησαν τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρίας, τῆς ὁποίας αἱ οἰκονομικαὶ δυνατότητες ὑπῆρξαν πάντοτε περιορισμένα. Ἀποβλέποντες, ὄχι εἰς κέρδη, ἀλλὰ εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτεραν διάδοσιν τοῦ ἔργου μας καὶ τὴν προβολὴν τῆς ιστορικῆς παρουσίας τῆς ἰδιαίτερας μας πατρίδος, διαθέσαμεν τὸ περιοδικὸν μας εἰς τιμὴν κόστους. Περιορίζοντες εἰς τὸ ἐλαχιστότατον τὰς δαπάνας λειτουργίας τῆς Ἑταιρίας μας, ἐκαλύψαμεν πάντοτε τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ μας ἐκ τῶν συνδρομῶν καὶ μικροδωρεῶν τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρίας, ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς πωλήσεως τῶν τόμων, ἐκ τῆς ἔστω καὶ περιορισμένης ἀρωγῆς τοῦ Δήμου Σερρών διὰ τῆς ἀγορᾶς παρ' αὐτοῦ ὀρισμένου ἀριθμοῦ τόμων, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐκ τῆς παγίας ἐτησίως ἐπιδοτήσεως τῆς Ἑταιρίας μας ὑπὸ τῆς Παγγεῖου Ἐπιτροπῆς.

Ἡ Ἑταιρία μας θὰ μνημονεῦῃ πάντοτε εὐγνωμόνως τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου φίλου τῆς Ἑταιρίας μας τοῦ ἀειμνήστου Φιλίππου Δραγούμη, τοῦ ὑπέροχου ἐκείνου Μακεδόνα καὶ ἐκφραστοῦ καὶ συνεχιστοῦ τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς ἐθνικῆς προσφορᾶς τῆς ἐνδόξου Μακεδονικῆς οἰκογενείας τῶν Δραγεύμιδων. Χάρις εἰς τὴν πρὸς πᾶσαν Μακεδονικὴν καὶ Ἐθνικὴν προσπάθειαν ἀγάπην του, ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς ἰσοβίου μέλους, συμπεριέλαβε καὶ τὴν Ἑταιρίαν μας εἰς τὸν κατάλογον τῶν παρὰ τῆς Παγγεῖου Ἐπιτροπῆς ἐπιδοτουμένων σωματείων καὶ συλλόγων πνευματικῆς καὶ Ἐθνικῆς προσφορᾶς καὶ οὕτω καλύπτομεν κατὰ μέγα μέρος τὰς δαπάνας μας.

Ἀγαπητοὶ καὶ φίλοι Ἑταῖροι,

Ἡ ἀναφορὰ εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρίας μας ἴσως νὰ μὴν εἶναι πλήρης. Εἶναι ὅμως ἐκτὸς ἀμφιβολίας ἐξ ὅσων ἐξετέθησαν ἀνωτέρω, ὅτι τὰ ἐπιτεύγματα ὑπῆρξαν ἀπολύτως θετικά καὶ εὐσιαστικά καὶ γόνιμα διὰ τὴν διάσωσιν ἱστορικῶν στοιχείων καὶ διατήρησιν τῆς ἀληθοῦς μνήμης, τῆς τόσον ἀπαραιτήτου διὰ τὴν Ἐθνικὴν μας αὐτογνωσίαν. Καὶ θὰ ἤθελα διὰ τοῦτο ἡ ἀναφορὰ αὐτῆς τῆς τριακονταετοῦς δραστηριότητος νὰ θεωρηθῆ ὡς μνημόσυνον καὶ ἐκφρασις εὐγνωμοσύνης, πρὸς τοὺς ἐκλιπόντας ἐμπνευστὰς καὶ ἰδρυτὰς τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρών - Μελενίκου, τοὺς ἀειμνήστους Νατάλην Πέτροβιτς καὶ Βασίλειον Σιμωνίδην, ὅλων ἡμῶν τῶν Σερραίων καὶ Μελενικέων, καὶ ἰδιαίτερος ἐμοῦ τοῦ μόνου ἐπιζῶντος ἐκ τῆς ἰδρυτικῆς τριανδρίας καὶ προσυπογράφοντος τὴν παροῦσαν.

ΠΕΤΡΟΣ Θ. ΠΕΝΝΑΣ

15

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΦΤΑΝΤΖΗ

Η ΣΕΡΡΑΪΚΗ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΟΥ ΠΑΠΑΣΥΝΑΔΙΝΟΥ

(ΜΕ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Καταγράφοντας ὁ Σπυρίδωνας Λάμπρος τοὺς κώδικες τῶν μοναστηριῶν τοῦ Ἁγίου Ὀρους, βρῆκε στὸ Κουτλουμουσί, χειρόγραφο τοῦ 17ου αἰώνα γραμμένο ἀπ' τὸ Σερραῖο παπὰ Συναδινό, καὶ τὸ καταχώρησε στὸν μὲν κατάλογο τοῦ μοναστηριοῦ μὲ ἀϋξ. ἀριθ. 153 στὸν δὲ ἀθωνίτικο Κώδικα μὲ ἀϋξ. ἀριθ. 3226 (Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὀρους Ἑλληνικῶν Κωδίκων, ἐν Κανταβριγία τῆς Ἀγγλίας 1895, τόμ. Α', σ. 288).

Ἡ σχετικὴ ἀνακοίνωση ἔγινε στὸ Δελτίο τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας, τόμ. Β' (1885 - 1889), σ. 640 - 650.

Στὸ ἀγιορείτικο αὐτὸ χειρόγραφο (χαρτ. 16) ποὺ ἔχει φύλλα 257 ἀπ' τὰ ὁποῖα τὰ 1 - 7 καὶ 201 - 257 εἶναι ἄγραφα, προτάσσεται ἓνα ποίημα ἀκέφαλο σὲ στίχους πολιτικούς (φ. 7α - 7β), ἀκολουθεῖ ἓνας «Θρῆνος» ἑκατὸν ἐξήντα στίχων, γιὰ τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης ἀπ' τοὺς Τούρκους (φ. 8α - 13β) καὶ ὕστερα τὸ «Χρονικὸ» γιὰ τὶς Σέρρες, στὸ τέλος τοῦ ὁποίου καὶ ἀνάμεσα, ὑπάρχουν διάφορες «Παραινέσεις» τοῦ συγγραφέα πρὸς τὸν ἀδελφὸ του, μὲ παρεμβολὲς θαυμάτων, θρύλων καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ ψαλμοὺς καὶ ἀπολυτίκια.

Ὁ Λάμπρος δημοσίευσε τὸ «Θρῆνο» ὀλόκληρο στὴν «Ἐστία» τοῦ 1886, σ. 821, ἐλάχιστες ὅμως περικοπὲς ἀπ' τὸ «Χρονικὸ» στὸ «Νέο Ἑλληνομνημονα» τονίζοντας τὴν σπουδαιότητά του καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ δημοσιευτεῖ ὀλόκληρο.

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ «Χρονικοῦ» χωρὶς τὶς παραινέσεις, μαζί μὲ τὸ «Θρῆνο» δημοσιεύτηκε ἀπ' τὸν Πέτρο Πέννα στὰ «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» τὸ 1938.

Ὁ Γ. Βλαχογιάννης χωρὶς νὰ δεῖ τὸ χειρόγραφο, δημοσίευσε μιὰ ἄδικη καὶ δξύτατη κριτικὴ στὴ «Νέα Ἐστία» τῆς 15-6-1939 μὲ τὴν ὁποία ἀποδίνει

λάθη αντιγραφικά στον Πέννα, προχωρώντας συνάμα σε απαράδεκτες διορθώσεις και αυθαίρετη ερμηνεία του κειμένου.

Ο Πέννας απαντώντας στο ίδιο περιοδικό υπογράμμισε σωστά, πώς εκτός από τη μετάφραση ωρισμένων τουρκικών λέξεων, όλες οι παρατηρήσεις που έγιναν με ειρωνικό τρόπο απ' τον επικριτή του ήταν άστοχες.

Για την γνησιότητα του «Θρήνου» διατυπώθηκαν και ορισμένες αντιρρήσεις. Ο Πέννας τον αποδίνει αδίσταχτα στο Συναδινό. Από την συγκριτική μελέτη των δυο κειμένων εύκολα διαπιστώνει κανείς πώς υπάρχουν ανάμεσα τους πολλές διαφορές και δύσκολα είναι να βγει ένα θετικό συμπέρασμα. Ο «Θρήνος» παρουσιάζει μορφική και ουσιαστική συγγένεια με το «Θρήνο» του εκ Πωγωνιανής Μαθαίου, μητροπολίτου Μυρέων και αποτελεί μέρος της έμμετρης ιστορίας της Ουγγροβλαχίας που συνέγραψε και δημοσιεύτηκε το 1672.

Διατυπώθηκε όμως και η εκδοχή πώς ο Μαθαίος αντέγραψε τον ΠΣυναδινό.

Το «Χρονικό» έχει όλα τα γνωρίσματα της βυζαντινής χρονογραφίας. Είναι δηλαδή μια σύντομη έκθεση σε απλή γλώσσα, που περιέχει ιστορικά γεγονότα με χρονολογική απλώς σειρά και όχι ανάλογα με τις αιτιώδεις σχέσεις ανάμεσα στα γεγονότα.

Αρχικά εκτείνονταν από το έτος 1598 μέχρι το 1942 και γράφτηκε όλο μαζί με βάση τις ημερολογιακές σημειώσεις του συγγραφέα στο Μελενικίτσι, όπου είχε καταφύγει εξαιτίας της πανούκλας. Φαίνεται όμως πώς καταχωρήθηκαν σ' αυτό αργότερα και άλλα γεγονότα.

Αποτελεί τοπική «Χρονογραφία» που τη φόρμα της δανείστηκε ο ΠΣυναδινός από τους βυζαντινούς χρονογράφους. Ο Πέννας μάλιστα παραθέτει ένα κομμάτι του Μαλάλα, που το πορτραίτο του δημοικού Έκτωρα (Έκτωρ, μελάχρος, μακρός, πάνυ εύογκος, δυνατός εν ισχύει, εύρινος, σῦλος, εύπώγων, στραβός, ψελλός, εύγενής, φοβερός πολεμιστής και βαρύφωνος) είναι πανομοιότυπο με τα πορτραίτα των ανθρώπων του ΠΣυναδινού (Αδάμης... άνδρας πολὺ ψηλός, πλούσιος, άνδρεῖος, μακρογένης, μαυρουδερός, φοβερὸν τὸ βλέμα του).

Μὰ και κατοπινοὶ συγγραφεῖς και ποιητὲς μπορεῖ νὰ ἔχουν δασκαλέψει τὸν ΠΣυναδινό, ὅπως ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς (Ἄδικε, ἄστοργε, ἄσπονδε, πειρατὰ, προδότα, πολυμήχανε...), ὁ Ἰωάννης ὁ Γεωμέτρης (πέπονθα δεινά... Δαίμων, νόσος, μάχαιρα, πῦρ, λύμη, σκότος, μάστιγες, ὕβρεις, λιμός, ἔμπαιγμός, γέλως, τὰ φρικτὰ πάντα) κ.ἄ.

Παρόμοιο τρόπο γραφῆς βρίσκουμε και στον αυτοκράτορα Ἡράκλειο, ὁ ὁποῖος σε Νεαρά που απευθύνονταν στον πατριάρχη Σέργιο, ἔγραφε: «Αὐτοκράτωρ Καίσαρ Φλάβιος Ἡράκλειος πιστὸς ἐν Χριστῷ, ἡμερώτατος, μέγιστος, ευεργέτης, ειρηνικός, Ἀλαμανικός, Γοτθικός, Φραγκικός, Γερμανικός,

Ἄντικός, Ἄλανικός, Οὐανδαλικός, Ἀφρικανός, Ἐρουλικός, Γηπεδικός, εὐσεβής, εὐτυχής, ἔνδοξος, νικητής, τροπαιούχος, ἀεισέβαστος, Αὐγουστος... Σεργίω τῷ ἀγιωτάτῳ...».

Ὡστόσο ὁ ΠΣυναδινὸς διαφέρει οὐσιαστικὰ ὄχι μόνο ἀπ' τὸ Μαλάλα, ποὺ εἶναι ἀγροΐκος, τερατολόγος, γεμᾶτος ἀντιφάσεις, παιδαριώδεις ἀναχρονισμοὺς καὶ ἀπροσμέτρητη ἀμάθεια, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ὅλους σχεδὸν τοὺς μεταγενέστερους.

Οἱ πηγές του εἶναι πάντοτε αὐθεντικὲς καὶ ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ τις ἐλέγξει, σημειώνει τὴν ἀμφιβολία του.

Ἡ σερραϊκὴ «Χρονογραφία» τοῦ ΠΣυναδινοῦ εἶναι ἓνα γνήσιο λαϊκὸ βιβλίον γεμᾶτο δύναμη καὶ γοητεία.

Καὶ παρόλο τὸ ἀφελὲς ὕφος καὶ τὴν ταπεινὴν του γλῶσσα, συναρπάζει ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή τὸν ἀναγνώστη. Μὲ σπάνια δροσιά, χάρι καὶ λιτότητα μᾶς δίνει διάφορες ζωντανὲς εἰκόνες ἀπ' τὶς δραματικὲς περιπέτειες τοῦ ἔθνους σὲ μιὰ κρίσιμη ἐποχὴ, ποὺ μόλις ἄρχιζε νὰ χαράζει ἡ αὐγὴ τοῦ διαφοτισμοῦ στὴν Ἑδρώπη.

Δίνει ἐπίσης πολὺτιμες πληροφορίες γιὰ τὶς ἄγνωστες Σέρρες τοῦ καιροῦ του, ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ κοινωτικὴ ὀργάνωσι τῆς πόλης, ποὺ καθρεφτίζεται ἐξαίσια στὶς σελίδες του.

Συγκλονιστικὲς κυριολεκτικὰ εἶναι οἱ σελίδες ποὺ ἀναφέρονται στὶς σχέσεις Τούρκων καὶ Ἑλλήνων καὶ στοὺς τρόπους ποὺ οἱ πρῶτοι βασάνιζαν ἢ ἔκοβαν τοὺς ἀνθρώπους σὰ ν᾿ἄτανε ξερόκλαδα.

Ὁ ΠΣυναδινὸς ἔχει λαϊκὸ λεκτικόν, μεταχειρίζεται καὶ πολλὰ τουρκικὰ λέξεις, ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Σερραῖοι στὸν αἰῶνα του. Σὲ πολλὰ παραθέτει δίπλα καὶ μία ἑλληνικὴ ταυτόσημη (π. χ. τύραννος - ἀβάνης σελ. 29β, γραμματικός-καλεμκιάρης σελ. 34α, ἀναφορὰ-ἄρτζι, σελ. 54α, χάψη-φυλακὴ σελ. 70β, τεμερούτης-πεισματάρης σελ. 90α, κ.ἄ.).

Ἀκολουθώντας καλογερικὴ παράδοσι, ἔκτος ἀπὸ τὴ σῶρευσι τῶν ἐπιθέτων, κάνει κατάχρησι καὶ τοῦ συμπλεκτικοῦ συνδέσμου «καί», ποὺ σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις τὸν χρησιμοποιεῖ σὰν ἀναφορικὸ μόριον (σελ. 27α: Τὶ ἐκέρδισες ἀνθρώπε καὶ ἔχασες τὴν πίστιν σου) ἢ συμπερασματικὸ ἐπίρρημα, ἀντὶ τοῦ ὥστε (π. χ. στὴ σελ. 17α: καὶ τόσον φόβος ἐγένην εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ δὲν ἔβγαιναν ἔξω σιὸ παζάρι κανεῖς).

Προσθέτει ἐπίσης σιὸ τέλος πολλῶν ρημάτων ἓνα ν, ποὺ ἀλλάζει τὸ πρόσωπον ἀπὸ γ' ἐνικὸ σὲ πρῶτον (βλ. τὸ «ἐγένην» σιὸ προηγούμενον παράδειγμα), μεταχειρίζεται τὸ περί, ἀντὶ παρὰ (σελ. 63α) κλπ.

Συνηθίζει ἀκόμα νὰ βάζει σὲ πολλὰ λέξεις μισὸ τὸ «μπ» (ὅπως παλταζῆς ἀντὶ μπαλτατζῆς, καπόσο ἀντὶ καμπόσο, μεκριλίκι ἀντὶ μεπεκριλίκι).

Παρόλα αὐτὰ ὅμως καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς πὼς σὲ ὀρισμένα σημεία ἡ

σύνταξη προκαλεί δυσχέρεια στην ερμηνεία, ο συγγραφέας δὲν καταντάει ποιὲ ἀκατανόητος.

Σχετικὰ μὲ τὴ γλῶσσα ποὺ μεταχειρίζεται, μᾶς δίνει φωτισμένες ἐξηγήσεις στὸ τέλος τῆς χρονογραφίας καὶ ἐμφανίζεται ἔτσι σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους δημοτικιστὲς στὴ χώρα μας.

Ὁ ΠΣυναδινὸς μὲ σκωπτικὴ μὰ καὶ πικρὴ διάθεση, μιλάει γιὰ τὴ διγλωσσία ποὺ κατὰτριβε τοὺς Ἕλληνες καὶ στὴν ἐποχὴ του, καταλήγοντας πὼς πρέπει νὰ μιλοῦμε τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ νὰ γράφουμε «ἀπλά...ὡς καθὼς εἶναι ἢ συνήθεια τοῦ τόπου... γιὰ νὰ καταλαβαίνει πᾶσα εἷς...».

Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς, ποὺ ἀντηχοῦν σὰν ἕνα σάλπισμα τόσο παλιὸ μὰ καὶ τόσο σύγχρονο ἀπὸ τὰ βᾶθη τῆς ἐθνικῆς ἀπελπισίας καὶ τοῦ σκοταδισμοῦ, σὲ ξαφνιαζοῦν κυριολεκτικὰ. Καὶ μολονότι μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ὅλες προσωπικὲς ἢ ἐντελῶς πρωιότυπες, ἐκφράζουν ὡστόσο μιὰ σωστὴ θέση καὶ δείχνουν μεγάλη τόλμη, ὅταν ἀναλογιστοῦμε πόσο ἀκριβὰ πλήρωσε τότε τὴ διαφώτιση καὶ τὸ φιλελευθερισμὸ του, ὁ πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρης.

Ἡ τωρινὴ ἔκδοση περιλαμβάνει ὀλόκληρο τὸ «Χρονικὸ» μαζί μὲ ὄσες ἀπὸ τὶς «Παλαιότητες» δὲν διασπάζουν κατὰ τὴ γνώμη μας τὴν ἐνότητα καὶ δὲν ἀφανίζουν τὸ χρονογραφικὸ του χαρακτήρα. Ἐπίσης ὀρισμένα ἀποσπάσματα στὸ τέλος γιὰ τὴν πανούκλα καὶ τὸ γνωστὸ θρόλο τῆς Κοσιφίνιτσας. Θὰ πρέπει ὅμως νὰ δημοσιευτοῦν κάποτε καὶ ὅλες οἱ ὑπόλοιπες παλαιότητες, ὄχι μονάχα γιὰ τὴ γλῶσσα, μὰ καὶ γιὰτὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὲς ὑπάρχουν καὶ πολλὲς μὲ ἀξιόλογα λογοτεχνικὰ στοιχεῖα, ὅπως ἡ παρακάτω, ποὺ θυμίζει στίχους δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ: «Καὶ μὴν πῆς μετ' αὐτὴν, διότι τὸ κάλλος τῆς γυναικὸς εἶναι σαῖτα φαρμακερὴ καὶ σεβαίνει μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνδρός».

Στὴ δημοσίευση ἀφήσαμε ἀπαράλλαχτη τὴν ἀρίθμηση τῶν σελίδων τοῦ χειρόγραφου. Σεβαστήκανε ἀκόμα ἀπόλυτα τὴ σύνταξη καὶ τὴ γραμματικὴ του. Διορθώσαμε ὅμως τὴ στίξη καὶ τὴν ὀρθογραφία, γιὰτὶ θὰ δυσκόλευαν τὴν ἀνάγνωση ἐμποδίζοντας τὴν ἀπόλαυση τοῦ λόγου.

Ἀποκαταστήσαμε ἢ συμπληρώσαμε καὶ λίγες λέξεις, ποὺ ἦταν φανερὰ λαθεμένες ἢ λειψὲς ἀπὸ παραδρομὴ τοῦ συγγραφέα. Γιὰ τοὺς πολλοὺς γλωσσικοὺς ἰδιωματισμοὺς καὶ τὶς ξένες λέξεις, προτιμήσαμε νὰ παραθέσουμε βοηθητικὲς σημειώσεις κάτω ἀπὸ τὸ κείμενο καὶ ὄχι στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, πιστεύοντας πὼς ἔτσι εὐκολύνεται περισσότερο ὁ ἀναγνώστης.

Γιὰ τὸν ΠΣυναδινὸ δὲν ξέρουμε παρὰ ἐλάχιστα περισσότερα ἀπ' ὅσα μᾶς λέει ὁ ἴδιος στὸ χειρόγραφο.

Γεννήθηκε στὸ χωριὸ τῶν Σεργῶν Μελενικίτσι ἀπὸ πατέρα παπὰ τὸ 1601. Ἐννιά χρονῶ πῆγε στὰ Καλὰ Δέντρα νὰ μάθει ἀπὸ τὸν παπα-Δῆμο τὰ πρῶτα γράμματα. Τὸ 1615 ἦρθε στὶς Σέρρες ὅπου ἔμαθε τὴν ἀνυφαν-

τική και τὸ 1618 παντρεύτηκε σὲ ἡλικία 17 χρονῶν. Τὴν ἐπόμενη χρονιὰ πῆγε στὸν παπα-Παρθένιο ἀπάνω στὴ Μητρόπολη καὶ διδάχτηκε, ὅπως γράφει: «Τὴ γραμματική, τὸ γράψιμον καὶ ἀπ' τοὺς ποιητάδες τὸν Κάτονα, τὸν Πυθαγόρα, τὸν Ἀριστοφάνη καὶ τὸν κανόνα τῶν Χριστουγένων καὶ τῶν Φώτων». Ἀμέσως κατόπιν, τὸ 1620 ἔγινε διάκος καὶ τὸ 1622 χειροτονήθηκε παπὰς ἀπὸ τὸ μητροπολίτη Σερρῶν Τιμόθεο. Τὸ ὄνομα τοῦ ΠΣυναδινοῦ ἀναφέρεται σὲ ἀρκετὰ μέρη τοῦ ἀρχαίου κώδικα τῆς Μητρόπολης Σερρῶν. Δὲν ξέρουμε πότε πέθανε. Εἶναι βέβαιο ὅμως ὅτι ζοῦσε στὶς Σέρρες μέχρι τὸ 1646 γιατί κατὰ τὸ Χριστόφορο (Προσκυνητάριον, σελ. 42) μιὰ σημείωση στὸ Β' Ἀρχ. Κώδικα, σελ. 259, τῆς μονῆς Προδρομοῦ Σερρῶν, ἔγραφε: «Ἐν ἔτει 1646 ἀνεκτίσθη τὸ τῆς μονῆς τεῖχος ὡς βλαβέν ἕως τότε καὶ ἐτοιμόρροπον, διὰ συνδρομῆς τοῦ σκευοφύλακος Σερρῶν π.π. Δημητρίου καὶ τοῦ σακελλαρίου Συναδινοῦ, δόντων ἀνὰ 5000 ἄσπρων καὶ πολλῶν ἄλλων ἔπειτα κατὰ προτροπὴν αὐτῶν».

Ὁ ΠΣυναδινὸς ὅπως προβάλλεται μέσα ἀπ' τὸ ἔργο του ἀνάγλυφα, φαίνεται νὰ ἦταν μιὰ ἀνήσυχη προσωπικότητα, γεμάτος εἰλικρίνεια, εὐαισθησία καὶ προπαντὸς βαθειὰ θρησκευτικότητα.

Ὡστόσο μόνο δυὸ ὑπερφυσικά συμβάντα ἀναφέρει σὲ ὅλες τὶς εἰδήσεις του καὶ κεῖνα σὰν θρύλους ποὺ κυκλοφοροῦσαν στὸ λαό. Τὸ μνημειακὸ του ἔργο, σπαρτιαραεὶ γενικὰ ἀπὸ γήινη ζωὴ καὶ ρεαλισμό. Καὶ καθὼς εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὸν ἐθνοκτόνο ψυχρὸ λογιωτατισμὸ, πλημμυρισμένο ζεστὸ γλωσσικὸ αἶσθημα, ἀνθρωπιὰ καὶ πηγαία ἐκφραστικὴ δύναμη, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα κείμενα ποὺ κληροδότησε ὁ 17ος αἰώνας στὸ λαό μας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΦΤΑΝΤΖΗΣ

Η ΣΕΡΡΑΪΚΗ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΣΥΝΑΔΙΝΟΥ

1. «ΑΚΟΥΣΟΝ ΤΑ ΓΡΑΦΟΜΕΝΑ»

(Ποίημα εισαγωγικό, ἀκέφαλο)

7 α

... μὸν στέκουντε καὶ φαίνονται στὸν κόσμον καὶ παινοῦνται
καὶ πάντες τὸ θαυμάζονται, πῶς εἶναι γεγραμμένα
καὶ δὲν ἀλησμονήθηκαν ποτὲ τὰ περασμένα
καὶ ἂ δὲν ἤθελαν γραφεῖ τοῦ καθ' ἑνὸς αἱ πράξεις
βίος καὶ κατορθώματα καὶ βασιλέων τάξεις
πῶς ἤθελάμεν δυνηθῆ πῶς ἤθελάμεν θέλει
ἡμεῖς νὰ διηγούμεσταν τοῦ καθ' ἑνὸς τὰ τέλει.
τὸ γράμμα εἶναι ζωντανόν, ποτὲ δὲν ἀποθνήσκει
μόνον ὁ κάθε ἄνθρωπος εἴ τι ζητᾷ ἐξίσης
κᾶν ἱστορίας παλαιῶν, κᾶν τε θεολογίαν
γνώσιν ἐξίσης ἐξ αὐτῶν ψυχῆς τε σωτηρίαν.
ἂν εἶναι κανεῖς καὶ δειλὸς καὶ δύναμιν δὲν ἔχη
ἀνδρειωμένος γίνεται, καὶ πόλεμον κατέχει
μόνον συχρὰ νὰ μελετᾷ πάντα τὴν ἱστορίαν

7 β

γεμίζει τὴν καρδίαν του καὶ γνώσιν καὶ ἀνδρείαν
ὡσὰν ὁ μέγας Ὅμηρος ὁπού μας διηγᾶται
ἐλλήνων τὰ καμώματα καὶ μετ' αὐτοὺς κανχάται.
πόσος καιρὸς ἀπέρασεν ἀφ' οὗ ἐκεῖνος γράφει
καὶ φαίνεται σου σήμερον, ἐξήνησαν σὰν ἄνθη.
ἔτιζη καὶ γὼ βουλήθηκα κάποιας ἱστορίας
νὰ γράψω νὰ εὐρίσκονται μετὰ ἐπιμελείας
τὰ εἴ τι ἐσυνέβησαν καθ' ἓνα στὸν καιρὸν τους
ἱστορικῶς τὰ γράφομεν καὶ βίον καὶ τοὺς χρόνους
τὸ πῶς ἐπολιτεύθηκε πασάντας στὸν καιρὸν του

*καὶ πῶς ἐκυβερνήθηκε ἐν ὄλη τῇ ζωῇ του.
εἰς τοῦτο βάνωμεν ἀρχὴν τὰ κατὰ τὴν μεγάλη πόλι
ἀκουσον τὰ γραφόμενα ὁποῦ σὲ λέγουν ὄλοι:¹*

2. «Ο ΘΡΗΝΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ»

(Ἀπόσπασμα)

8 α

καὶ αὐτοῦ ὦ ἀδελφέ μου γλυκύτατε ὁποῦ σὲ γράφω περὶ τὸ γένος τῶν
ρωμαίων τὸ πῶς ἐκατασταθήκαμεν καὶ πῶς ἐχάσαμεν τὴν πόλι καὶ ὄλα
τὰ ἀγαθὰ :

*ἀλλοίμονον ἀλλοίμονον στὸ γένος τῶν ρωμαίων
πῶς ἔγινεν ἀνόσιον καὶ καταφρονημένον*

13 β

*ἂν κάμης τοῦτο τὸ καλὸν μὲ τὴν σοφὴν σου γνῶσιν
ὄλα τῆς γῆς τὰ πέρατα σὲ θέλουσιν ἐπαιῶσιν.*

+ καὶ αὐτοῦ ὁποῦ ἔτελειώσαμε τὸν θρῆνον τῆς πόλης καὶ ἀρχίζωμεν
περὶ τὰς σέρρας τί ἐσυνέβηκαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἄμ [ἦν].²

πρῶτον + ζρσ

3. «ΠΕΡΙ ΤΑΣ ΣΕΡΡΑΣ»

(Σημειώσεις χρονικῆς)

14 α

+ ζρσ ἔτος.³ Ἐκαψαν οἱ Τοῦρκοι τὸν Πάτρουλα εἰς τὸ σανιδόφορον⁴
δι' αἰτίαν τοιαύτη : Μὲ τὸ νὰ ἦτον μὲ τὸν Μιχάλη βοϊβόδα⁵ εἰς τὴν Βλα-

1. Στὸ ἀκέφαλο αὐτὸ ποίημα, καὶ στὰ δυὸ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ «Θρῆνο»
(ἀρχὴ καὶ τέλος) ποὺ ἀκολουθοῦν, διατηρήσαμε τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ χειρόγραφου.

2. Στὸ τέλος κάθε εἰδήσεως ἢ σημειώματος ὁ ΠΣυναδ. προσθέτει ἓνα Α, τὸ
πρῶτο γράμμα τῆς λέξεως ἀμήν καὶ ἀπὸ κάτω ἐπαναλαμβάνει τὴν πρώτη λέξη τῆς
ἐπόμενης σελίδας.

3. ζρσ ἔτος = 1598.

4. σανιδόφορον = τόπος, ἀγορά, ὅπου πουλοῦσαν σανίδια.

5. Ὁ Πέννας σημειώνει πῶς ὁ Μιχάλης βοϊβόδας, εἶναι ὁ Καντακουζηνός. Ἡ
ταύτιση δὲν φαίνεται σωστή. Γιατὶ ὁ Μ. Καντακουζηνός ἦταν φεουδάρχης κοντὰ
στὴν Ἀγχίσαλο τῆς Βουλγαρίας, ὅπου καὶ κρεμάστηκε ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους τὸ
1574 ἐνῶ ὁ ΠΣυναδινός ἀναφέρει βοϊβόδα τῆς Βλαχίας. Θὰ πρόκειται λοιπὸν γιὰ
τὸ Μιχάλη τὸν Ἀνδρεῖο, ὁσποδάρο τῆς Βλαχίας, ποὺ δολοφονήθηκε τὸ 1601.

Ἡ λ. βοϊβόντας ἢ βοεβόντας (ἀπ' τὴν σλαβ. λ. βόι = πόλεμος ἢ στρατὸς

χία, εἶχεν γλυτώσει κάποιον Τουῦρκον Σερριώτη συντοπίτην του ἀπὸ τὸν θάνατον. Καὶ ὅταν ἦλθεν εἰς τὰς Σέρρας ἐπῆγεν εἰς τὸ παζάρι καὶ εἶδεν τὸν Τουῦρκον καὶ τὸν ἔδωσεν γνώρα, τάχα τὸ πὼς εἶναι αὐτὸς ὁ εὐεργέτης τῆς ζωῆς του, ὡς νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ πολλά. Καὶ αὐτὸς ὁ σκύλος¹ καὶ ἀσεβῆς ἔκαμεν τὸ ἐναντίον. Καὶ ἐπῆγεν εἰς τοὺς καφενέδες καὶ ἐφώνησεν μεγάλη τῆ φωνῆ καὶ λέγει: Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε ἕναν ἀσεβὴν καὶ τζελάτην² τῶν Τούρκων, τοῦ Μιχάλη ἄνθρωπος ὁποῦ εἰς τὴν Βλαχία εἶχεν ἐνοῦ ἐμίρη³ γυναίκα. Καὶ ἔτζι ὡς τὸ ἄκουσαν ὅλοι οἱ Τουῦρκοι ἔγιναν ὡσάν λυσσαροί⁴.

14β

Καὶ ἐπάτησαν τὸ σπίτιν του καὶ πολλὰ κακὰ ἔκαμαν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὰ ὑπάρχοντά του· διότι ἦτον ὑπέρπλουτος. Τέλος πάντων τὸν ἔκαυσαν⁵. Καὶ τίς διηγῆσεται τὰ ὅσα κακὰ ἔκαμαν εἰς αὐτὸν τὸν ἄθλιον. Καὶ εἶχεν δεμένα τὰ χέρια του, καὶ αὐτὸς: Μὴν μὲ δένετε, ἐγὼ μοναχὸς σεβαίνω⁶ εἰς τὴν φλόγα. Καὶ ἔτζι αὐτοθελήτως ἐπήδησεν μέσα εἰς τὴν μέσσην τὴν φλόγα. Καὶ τόσον ἔβαλαν ἱερισσὰ ξύλα καὶ κληματζίδες⁷ καὶ ἔστεκαν ὅλοι οἱ Τουῦρκοι τρογύρου, ἕως οὗ ἐκάηκεν ὅλος καὶ δὲν ἀπό-

καὶ βόντιτι = ὄδηγῶ) : στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς ἄρχοντας, πολέμαρχος. Ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸν τίτλο ἔπαιρναν ἀρχικὰ μόνο οἱ ἡγεμόνες τῆς ὑποτελοῦς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, ἀργότερα δὲ καὶ κατώτεροι διοικητικοὶ καὶ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι. Κυρίως βοϊβόντα ὀνομάζονταν ὁ ἀντιπρόσωπος ἐνὸς ἀξιωματοῦχου τοῦ κράτους, πού διορίζονταν στὴ διοίκηση ἐνὸς κτήματος γιὰ νὰ συγκεντρῶνει τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους μοιράζονταν μὲ τὸν ἐντολέα του. Βοεβοντάτα καλοῦνταν ἐπίσης πολλὰς ὀρεινὰς περιοχὰς τοῦ Αἴμου καὶ τῆς Ροδόπης πού οἱ κάτοικοί τους ἦταν ἀπαλλαγμένοι στρατολογίας.

(1) Τὸ χειρόγρ. : σκλύλος.

(2) τζελάτης, λ. τουρκ. τζελάντ=δήμιος, σφαγέας.

(3) ἐμίρης, ἀπὸ τὸ περσ. μίρ : ἀρχηγὸς φυλῆς, πρίγκηπας (ἀμιράς) διοικητὴς τοῦ στρατοῦ ἢ μιᾶς ἐπαρχίας. Ἀπὸ τὸν 10^ο αἰῶνα ὁ ὅρος γίνεται ἀπλὸς τίτλος πού ἀπονέμεται σὲ ὅλους τοὺς διοικητὲς στρατιωτικῶν τμημάτων.

(4) Τὸ χειρόγραφο λησσαροί=λυσσασμένοι.

(5) Ὁ ἀπάνθρωπος αὐτὸς τρόπος ἐκτέλεσης δὲν ἦταν ἐπινόηση τουρκικὴ. Κατὰ τὸ μεσαίωνα τὰ θύματα τῆς Ἱερῆς Ἐξέτασης μόνο στὴν Ἰσπανία ἀνέβηκαν σὲ 320.000 ἄτομα ἀπ' τὰ ὁποῖα τὰ 30.000 κἀηκαν ζωντανά. Ἀγριότητα ἔδειχναν καὶ οἱ ποινὲς τῶν Βυζαντινῶν. Κατὰ τὸν Φώτιο (Νομοκάνων, τίτλ. Ε, κεφ. ΚΕ') : «Ἡ χειροκοπή καὶ ἡ τύφλωσις» ἀνήκαν στὴν κατηγορία τῆς ἐσχάτης τῶν ποινῶν, ὅπως καὶ τὸ «καυθῆναι, φουρκισθῆναι (παλουκῶμα) καὶ μεταλλισθῆναι (καταναγκαστικά ἔργα σὲ μεταλλεῖα) καὶ τὸ περιορισθῆναι (ἐξορία)».

(6) Ἀπὸ τὸ εἰσβαίνω. Τὸ εἰσβαίνειν=ἡ εἴσοδος. Πρβλ. καὶ συμπαίνω=συμβάλλω τὰ ξύλα στὴ φωτιά, δηλαδὴ συνδαυλίζω τὴ φωτιά (Ἐρωτόκρ. 4, 849).

(7) κληματζίδες=κληματόβεργες.

μεινεν οὐδὲ κόκκαλον ἀπ' αὐτόν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἦλθεν μέγας ἀνεμοστρόβιλος¹ καὶ ἐσκόρπισεν ὅλην τὴν στάκτην καὶ δὲν ἔμεινεν τίποτες. Καὶ ἔτζι γενναίως ὑπόμεινεν ὡς εὐσεβῆς χριστιανὸς καὶ ἔλαβεν τὸν στέφανον τῆς μαρ-

15α

τυρίας καὶ πάγει ἡ ψυχὴ του μετὰ τῶν Ἀγίων. Αἰωνία του ἡ μνήμη.

Καὶ ἦτον ἄνθρωπος καλός, ξηρός, λιγνός καὶ μορασπανός². Καὶ οἱ χριστιανοὶ εἰς μεγάλην στενοχωρίαν ἦτον ἀπὸ τοὺς Τούρκους διότι πᾶσα ἕναν κιαφίρην³ ἔκραζαν. Ἔτζι τὸ ἐμάθαμε καὶ τὸ ἐπιστώθημε ἀπὸ εὐλαβῶν χριστιανῶν, τὸ πὼς ἔτζι ἐσυνέβην τὸ πρᾶγμα.

+ ζρθ' ἔτει⁴, Σεπτεμβρίῳ κα', ἡμέρα β' ἐγεννήθηκα ἐγὼ ὁ Παπασυναδινός. Ἔτζι μὲ τὸ ἔλεγεν ὁ πατέρας μου ὁ Παπασίδερης, διότι ἔτζι τὸ εἶχεν γραμμένο εἰς τὸ τεφτέριν⁵ του. Ἄ.

+ ζρι'⁶. Ἐγίνην νέος ἀρχιερεὺς Σερρῶν ὁ κῦρ Θεοφάνης⁷ εἰς τὴν Κοσού-

(1) Τὸ χειρόγρ. ἀνεμοστρόφυλος.

(2) μοροσπανός=ὄχι ἐντελῶς σπανός. Ὁ Π. μεταχειρίζεται συχνά τὸ πρῶτο συνθετικὸ μορὸς μὲ τὴν ἔννοια τοῦ λίγου. Ἡ λ. πιθανὸν ἀπὸ τὸ μοριασμός=κατάτμηση σὲ τμήματα καὶ μόριον=κλάσμα. Βλπ. καὶ Ἡσύχιος. μοροπονῶ=κακοπαθῶ.

(3) κιαφίρης, λ. τουρκ. κιαφίρ =ὁ ἄπιστος, αὐτὸς ποὺ κρύβει τὴν ἀλήθεια, ποὺ ἀρνιέται τὸ θεό, τὴν εὐεργεσία. Μεταφ. κακός, μοχθηρός, καταραμένος, δυσεβής.

(4) ζρθ=1601.

(5) τεφτέριν, ἀντὶ δεφτέρι=κατάστιχο, ἀπὸ τὸ ἑλλην. διφτέρα

(6) ζρι'=1602.

(7) Θεοφάνης ὁ Φλωριάς (1602—1613) Ὁ Π. Παπαγεωργίου (Αἱ Σέρραι καὶ τὰ προάστεια, τὰ περὶ τὰς Σέρρας καὶ ἡ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, BYZANTINISCHE ZEITSCHRIFT, Jahrgang 1891 τόμ. III. σ. 282) τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ ὁ Π. Πέννας (Ἱστορία τῶν Σερρῶν 1966, σ. 455) ἀντλώντας πληροφορίας ἀπ' τὸν κώδικα τῆς μητρόπολης Σερρῶν (σ. 3 καὶ 11) μνημονεὺει ἔτος χειροτονίας τοῦ Θεοφάνη τὸ 1603. Κατὰ τὸ Σ. Θωμόπουλο (Ἱστορία τῆς πόλεως Πατρῶν, 1950, σ. 450) ὁ Θεοφάνης χειροτονήθηκε μητροπολίτης Σερρῶν τὸ 1603 καὶ ἀρχιεράτευσε στὶς Σέρρες δέκα χρόνια. ὁ Στράτης (Δράμα καὶ Δράβησκος, σ. 34) κρίνοντας ἀπὸ τὰ γραφτὰ τοῦ Θεοφάνη ποὺ εἶδε καταχωρημένα στὸν παραπάνω κώδικα, συμπεραίνει πὼς ἦταν «ἄμοιρος παιδείας». Ἀντίθετη γνώμη ἐκφράζουν τόσο ὁ Τ. Γριτσόπουλος «Ἡ Μονὴ Φιλοσόφου, Ἀθῆν. 1960, σ. 373) κρίνοντας ἀπ' τὸ γνωστὸ ἐπίγραμμα τῆς Κοσιφίνιτσας στὸν ἀδελφὸ του Ἀθανάσιο μητροπολίτη Δράμας (Βλπ. Γ. Καφταντζή, Ἱστορία Σερρῶν, τόμ. Α', σ. 111) ὅσο καὶ ὁ Σ. Θωμόπουλος ποὺ παραθέτει στὴν Ἱστορία του καὶ ἄριστα δείγματα γραφῆς τοῦ Θεοφάνη. Ἄλλωστε—προσθέτει ὁ τελευταῖος—τὸν περισσότερο καιρὸ τὸν πέρασε ὁ Θεοφάνης σάν συνοδικὸς στὴν ΚΠολη καὶ μέγας ἀριθμὸς συνοδικῶν πράξεων φέρει τὴν ὑπογραφὴν του. Ταυτότυπο ὑπογραφῆς τοῦ Θεοφάνη διασώζει καὶ ὁ Π. Παπαγεωργίου, (Αἱ Σέρραι... πιν. V, ἀριθ. 1).

νιτζαν¹· ἄνδρας θεωρητικός, κιτρινογένης², πολυγένης, μακρυγένης ἕως εἰς τὴν ζώση³,

15β

εὐλαβῆς, φιλοκκλήσιος, εἰς τὸν λόγον του στερεός. Καὶ ἔκαμεν τὸν τέμπλον τῆς μητρόπολης καὶ τὸν τοῖχον τοῦ νάρθηκα ἐκ βάρων καὶ τὸ σκέπος ὅλο τοῦ νάρθηκα καὶ ἐχώρισε καὶ τὸν γυναικωνίτη. Καὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων αὐτὸς τὴν ἀνακαίνισεν καὶ ἄλλες πολλές καὶ καλὲς τάξεις ἄφησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἶναι ἕως τὴν σήμερον⁴. Καὶ τὸν εἶχαν οἱ Χριστιανοὶ καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰς πολλὴν εὐλάβεια. Καὶ ἀρχιεράτευσεν εἰς τὰς Σέρρας χρόνους ια. Καὶ διὰ νὰ μὴν ἀφήσει ὁ Ἀμαριανός⁵ ὁ σκευοφύλακας⁶ τοὺς ἱερεῖς νὰ ὑπᾶν νὰ θάψουν τοῦ Γιάννου τοῦ Σουρτζῆ⁷ τὴν μητέρα, ἔκαμαν καμπόσο τζιφά⁸· καὶ εἰς τοῦτο ἐπροξενήθην σκάνδαλον⁹ καὶ ἔβγαλαν αὐτὸν ἐκ τὸν θρόνον καὶ ἐγένηεν Παλαιῶν Πατρῶν¹⁰. Ἄμῃ εἶχεν τὴν ποδαλγίαν. Ἄ.

16α

+ ζριβ¹¹. Ἐπαλούκωσαν οἱ Τοῦρκοι τὸν Μανόλη τὸν Μποστταντζόογλη¹² τὸν σκευοφύλακα, κατάγνανδα εἰς τὸ σπίτιν του εἰς τὴν Κλοποτιτζα¹³

(1) Μοναστήρι στὸ Παγγαῖο, (βλπ. σελ. 195α).

(2) Ἄντι κιτρινογένης.

(3) Τὸ χειρόγρ. ζώσι. Ἡ θέση τῆς ζώνης στὴ μέση.

(4) Ἀνάμεσα στὶς «καλὲς τάξεις» ποὺ ἄφησε ὁ Θεοφάνης εἶναι καὶ ὁ κώδικας τῆς μητρόπολης Σερρών, σύμφωνα μὲ τὴν ἐξῆς ἰδιόγραφη σημείωσή του στὴ σελ. 11, ποὺ περισώζει ὁ Π. Παπαγεωργίου: «ὁ ἱερός οὗτος κώνδηξ, ὑπάρχει τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Σερρών, ἐγένετο δὲ παρὰ τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν αὐθεντός καὶ δεσπότης κυροῦ Θεοφάνους ἐν ἔτει ζριβ' (1603) ἰνδ. β' ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ κς' (26)».

(5) Γιὰ τὸν Ἀμαριανό αὐτόν, ποὺ τούρκεψε ἀργότερα, βλπ. σελ. 19α.

(6) σκευοφύλακας, ὁ φύλακας, ὁ ὑπεύθυνος γιὰ ὅλα τὰ ἱερά σκευὴ τῆς ἐκκλησίας.

(7) Ὁ Γιάννος Σουρτζῆς φαίνεται πὼς ἦταν ἰσχυρὸς καὶ πρὸχοντας· βλπ. περισσ. στὶς σελ. 19α καὶ 30α. Σουρτζῆς, λ. τουρκ.=ἀγωγιάτης καὶ νιτροειδής· σταχτής μὲ χρῶμα ἀλυσίβας.

(8) τζιφά, ἀπὸ τὸ τουρκ. τζεφά=κάκωση, καταπίεση. Τζεφακιάρ=ἄνθρωπος τυραννικός.

(9) Τὸ χειρόγρ.: σκλάδαλον.

(10) Γιὰ πρώτη φορὰ μαθαίνουμε ἀπὸ τὸν ΠΣυναδινὸ τὸ λόγο ποὺ ἔφυγε ὁ Θεοφάνης ἀπ' τὶς Σέρρες καὶ ἀνάλαβε μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν.

(11) ζριβ = 1604.

(12) Μποστταντζόογλη = παιδί τοῦ κηπουροῦ· μποστάν, τουρκ. = κήπος.

(13) Κλοποτιτζα, ὁ χεῖμαρος (καλυμένος σήμερα) ποὺ ἔμπαινε στὶς Σέρρες ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς λόφους τῆς Ἀκρόπολης (Κουλά) καὶ Καλλιθέας (Μουσάλα). Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ποὺ φαίνεται ξενικὸ (: σλαβ. ρουμαν. clopot = ἦχος, βλαχ. κλουκουτέσκου = παφλάζω, σλαβ. klókotu = ἀναταράζω, βλαχ. Klopotnitsa =

δι' αἰτίαν τοιαύτην : Εἰς τὴν στράταν τοῦ Γιαϊλάν¹ εὐρέθησαν Τούρκοι σκοτωμένοι. Ἐδεῖ ἄλλος δὲν τοὺς ἐσκότωσεν, μόνον οἱ Χριστιανοὶ ὅπου ἔχουν τὰ τιστίρια²· καὶ ἔτζι ἐκείνην τὴν ἀργατινὴν³ ἔκαμαν καβγὰν εἰς τὸ καπηλίον καὶ ἐβγαίνει ὁ κύρ Μανόλης νὰ ἰδῆ καὶ διαβόλου πειρασμὸς ἔρχεται μία πέτρα καὶ τὸν κτυπᾷ εἰς τὸ κεφάλι καὶ τὸν ξεραχώνει⁴. Καὶ ἔτζι τὸ ταχὺ ὡσὰν τὸν εἶδαν οἱ Τούρκοι ξεραχωμένον, εἶπαν αὐτοῦ καὶ ἡ μαρτυρία τὸ πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ κανλῆς⁵. Καὶ ἔτζι τὸν ἄρπαξαν ὡς ἄγριοι θῆρες⁶ καὶ τὸν ἔκριναν. Τέλος πάντων τὸν ἀποφάσισαν καὶ σεντζίλι⁷ τὸν ἔκαμαν ὅτι νὰ

16β

τὸν παλουκώσουν⁸. Καὶ πολλοὶ τινες τὸν εἶπαν

καμπάνα, σλαβ. βουλγ. βλαχ. κλόπουτου, κλόπουτι = τὸ κουδούνι τῶν ζώων τὸν συναντοῦμαι σὲ ἐκδοτήριον γράμμα τοῦ μοναχοῦ Κοσμᾶ (Μηνὶ Φεβρουαρίῳ Ἰνδ. Ἡ ἔτους Ἰωκα' = 1313) : «ἐργαστήριον εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν Σερρῶν εἰς τὴν λεγομένην Κλοποτίτζαν...».

(1) Ἡ στράτα τοῦ Γιαϊλᾶ εἶναι ὁ δρόμος ἀπὸ τῆς Σέρρες γιὰ τὸ βουνὸ ποῦ σήμερα ὀνομάζεται Λαϊλὰς καὶ οἱ πρόποδες τοῦ ἀρχίζουσι ἀπὸ τῆς Βόρειας συνοικίης τῶν Σερρῶν. Τὸ ὄνομα Γιαϊλᾶ εἶναι τουρκ. καὶ σημαίνει τόπο ξέφαντο, ἀναφυχῆς, παραθερισμοῦ, ἐξοχῆ, μὰ καὶ κατοικία ἐξοχικὴ καὶ ὀροπέδιο. Κατὰ τὸν Cousin-pery (Voyage dans la Macédoine, Paris 1831, τόμ. Α', σ. 184) σημαίνει λειβάδι, βοσκή πάνω οὐ ὄρεινὸς τοποθεσίης... γενικότερα ἢ λέξη σημαίνει διαμονὴ θερινή, εὐχάριστη...». Ὁ ἴδιος μᾶς πληροφορεῖ (δ. π. σελ. 171) ὅτι στὰ τέλη τοῦ 18^{ου} αἰῶνα ὑπῆρχαν δυὸ Λιαϊλάδες, ὁ Ἀπάνω (θέρετρο τουρκικὸ) καὶ ὁ Κάτω (θέρετρο Βλαχοποιμένων). Διατηρήθησαν ὡς τὸ 1941 ὁπότε καὶ καταστράφηκαν. Πρβλ. Κων)νου Οἰκονόμου ἱερέως, Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη 1819. σ. 41 : «τὴν μεταξὺ τοῦ Παγγαίου ὄρους καὶ τοῦ ὄρους Ροδόπης, ὃ καλεῖται Γιαϊλὰς» καὶ Ἐβλιὰ Τσελεμπί, Σειγιαχατναμέ (= Ὀδοιπορικὸ) Τόμ 8^{ος}, μετάφρ. Ν Μοσχόπουλου, Ἐπετηρὶς Ἐταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν, ΙΔ', Ἀθήναι 1938, σ. 486.

(2) τιστίρια. ἀπὸ τὴν τουρκ. λ. τεστήρ = σημάδι, χαρακία, τὸ καλύπτειν.

(3) ἀργατινὴ = ἡ ὥρα μετὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα καὶ μέχρι νὰ νυκτώσει, δειλινὸ, σούρουπο, κοντόβραδο.

(4) ξεραχώνει = γδέρνει, πληγιαίνει. Πρβλ. καὶ τὸ τουρκ. τζεραχάτ = τραῦμα, πῦο.

(5) κανλῆς, ἀπὸ τὸ τουρκ. κανλί = φονιάς.

(6) Τὸ χειρόγρ. θῆρες ἀντὶ θῆρες, ἀπὸ τὸ θῆρ = θηρίο, θηρευτῆς = κυνηγός.

(7) σεντζίλι, ἀπ' τὸ τουρκ. σιντζίλ = ἱεροδικαστικὴ ἀπόφασις, κατάστιχο, ἀρχεῖα.

(8) Ὁ Ἄγγλος Η. Blount, ποῦ περιηγήθηκε τὰ μέρη μας τὸ 1636 γράφει : «Ἄκουσα πολλοὺς Τούρκους νὰ καυχιοῦνται ὅτι ἔχουν θεϊκὴ ἐντολὴ νὰ διοικοῦν τὰ ἄλλα ἔθνη «μὲ σιδηρᾶν ράβδον». Σὲ πολλὰς περιοχὰς τῆς Τουρκίας : Σκλαβονία, Βοσνία, Οὐγγαρία, Μακεδονία καὶ Θράκη. ὁ θηριώδης αὐτὸς λαὸς τοποθετεῖ σὲ δημόσια μέρη ἕνα σιδεροπάλουκο γιὰ τρομοκρατία».

ὅτι: "Ἐλα γίνου Τουῦρκος καὶ ἡμεῖς νὰ σὲ γλυτώσωμε¹. Καὶ αὐτὸς τοὺς ἔβριζεν καὶ σκύλους καὶ ἄπιστους τοὺς ἔλεγεν. Καὶ ἔτζι τὸν ἐπαλούκωσαν². Καὶ ἀπὸ πάνου ἀπὸ τὸ παλούκι πολλὰ τοὺς ὄνειδοῦσεν³ καὶ τοὺς ἔβριζεν· καὶ αὐτοὶ μὴ δυνάμενοι ὑποφέρουν τὲς ἔβρισές ὅπου ἐπήγαιεν ἢ γλώσσα του ὡσάν τὸ χελιδόνι, ἐκρέμασάν τον ἔτζι μὲ τὸ παλούκι. Καὶ ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ καὶ πάγει ἡ ψυχὴ· του μετὰ τῶν μαρτύρων, διότι ὑπόμεινεν δύο μαρτύρια καὶ ἔλαβεν δύο στέφανα καὶ ἔγινεν νέος μάρτυρας. Αἰωνία του ἡ μνήμη. Καὶ ἔριξαν τὸ κορμάκι του χαμηλὰ καὶ ἔστεκεν τρεῖς ἡμέρες ἄθαπτο. Καὶ τινες εὐλαβεῖς χριστιανοὶ εἶδαν καὶ τὲς τρεῖς νύκτες πρὸς τὸ μεσονύκτιον ὅπου ἔφεγγεν μέγα φῶς

17α

εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης του. Καὶ ἦτον ἕνας μέγας πλάτανος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ-

(1) Σχετικὰ μὲ τοὺς τρόπους πού ἐκτελοῦνταν στὴν Τουρκία οἱ θανατικὲς ποινές, ὁ Γάλλος περιηγητὴς Thevenot (Voyage κλπ. σελ. 130) τὸ 1655 μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τοὺς κρεμοῦσαν ἢ τοὺς ἀποκεφάλιζαν ἢ τοὺς παλούκωναν ἢ τοὺς ἔριχναν στὰ τσιγγέλια: «Ὅταν ὀδηγοῦν—γράφει ὁ ἴδιος—κάποιον γιὰ κρέμασμα, ἂν συναντήσουν κανέναν χριστιανὸ στὸ δρόμο, τὸν ὑποχρεώνουν νὰ κάνει τὸ δῆμιο. Οἱ χριστιανοὶ πού λένε ἢ κάνουν κάτι ἐναντίον τοῦ Μωάμεθ ἢ συνευρίσκονται μὲ Τουρκάλα, ἢ μπαίνουν σὲ τζαμί, παλουκῶνονται... Ἐνας χριστιανὸς ὅμως γιὰ ὅποιοδήποτε ἔγκλημα κι ἂν καταδικαστεῖ, μπορεῖ νὰ ἐξαγοράσει τὴ ζωὴ του ἂν γίνεῖ Τουῦρκος».

(2) Τὸ παλούκωμα (φούρκισμα, ἀνασκολοπισμός) γίνονταν δημόσια καὶ σὲ θέση περιόπτη μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο: Ἐπαίρναν μιὰ μακριὰ ὡς 3 μ. σούβλα σιδερένια ἢ ξύλινη μὲ σιδερένια μύτη, τὴν ὁποία κουβαλοῦσε ὁ καταδίκος στὸν ὄμο ὡς τὸν τόπο τοῦ ἀπαίσιου μαρτυρίου. Ἐκεῖ τὸν ξαπλώναν καταγῆς μπρούμυτα γυμνὸ μέχρι τὴ μέση καὶ δεμένο χεροπόδαρα μὲ ἀνοιγμένα σκέλια. Ὑστερα ὁ μπόγιας ἀφοῦ τοῦ ξέσχιζε τὸ πανταλόνι καὶ φάρδαινε μὲ τὸ μαχαίρι τὴν τρύπα τοῦ ἀπευθυσμένου, ἔχωνε τὴ σούβλα ἀλοιμμένη λίπος γιὰ νὰ γλυστῶ καὶ χτυπώντας τὴν σιγανὰ προσέχοντας νὰ μὴ βλάψει βασικὰ ὄργανα ὅπως τὰ ἔντερα, καρδιά, πλεμόνια, τὴν ἔβγαζε ἀπὸ τὸ πίσω μέρος τῆς δεξιᾶς πλάτης. Ὑστερα ἔστηναν τὸν παλουκωμένο ὀρθιο ψηλά, πού ἀνάλογα μὲ τὴν πείρα τοῦ βασανιστῆ καὶ τὴν κράση του ζοῦσε λίγες ἢ πολλὰς ὥρες. Ὁ Γάλλος περιηγητὴς Pitton de Tournefort (Relation d'un voyage au Levant... A Paris 1717) γράφει γιὰ ἕνα παλούκωμα στὴν ΚΠολη: «Ξαπλώνουν μπρούμυτα τὸ θῦμα ἀφοῦ τοῦ δέσουν τὰ χέρια πίσω, βάζουν στὴ ράχη του ἕνα σαμάρι γαϊδάρου καὶ κάθονται πάνω δυὸ βοήθοι τοῦ δημίου γιὰ νὰ τὸ ἀκίνητοποιήσουν ἐντελῶς. Ἐνας ἄλλος τοῦ κρατᾷ μὲ τὰ δυὸ χέρια τὸ κεφάλι κολλημένο στὴ γῆ. Τέταρτος βοήθος τοῦ δημίου σχίζει μὲ ἕνα ψαλίδι τὸ πίσω μέρος τοῦ βρακιοῦ τοῦ θύματος. Τότε ὁ δῆμιος μπήγει τὸ παλούκι, μιὰ ξύλινη σούβλα ὅσο πιὸ βαθειὰ μπορεῖ. Ὑστερα παίρνει ἕνα ξύλινο σφυρὶ καὶ χτυπάει τὸ παλούκι ὥσπου ἡ μυτερὴ ἄκρη νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ στῆθος. Ἀνασηκώνουν ἔπειτα ὀρθὸ τὸ παλούκι καὶ τὸ καρφώνουν στὸ χῶμα. Κι ὅσο βασανίζεται ὁ δύστυχος, οἱ Τουῦρκοι τὸν περιγελοῦν, τὸν μκκτηρίζουν καὶ τὸν καλοῦν νὰ γίνεῖ μουσουλμάνος».

(3) ὄνειδιζεν = χλεύαζε. Στὶς Σέρρες ἀκόμα καὶ σήμερα ἡ φράση: ἔγινε ὄνειδι = ρεζίλεύτεκε, ἔγινε καταγέλαστος.

νον τὸν ἐκρέμασαν καὶ πάραυτα ἐξηράνθη¹. Ὅμοίως καὶ ὅσοι Τοῦρκοι ἐψευδομαρτύρησαν, ἄλλοι μετὰ ταῦτα ἐτυφλώθηκαν καὶ ἄλλοι ὑπὸ χήσιμ² βασιλέως ἀπέθαναν. Καὶ τόσον φόβος καὶ τρόμος ἐγένηεν εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ δὲν ἔβγαιναν ἔξω εἰς τὸ παζάρι κανεῖς, δύο καὶ τρεῖς ἑβδομάδες. Καὶ ἐὰν ἐκοίταζαν ποθὲς κανέναν χριστιανόν, τὰ δόντια τους ἔτριζαν καί: "Ἀπιστους καὶ σκύλους τοὺς ἔλεγαν καί: "Ὅλοι διὰ τὸ σπαθὶ εἶστε. Καὶ τίς διηγῆσεται τὰ ὅσα κακὰ ἔκαμαν εἰς τοὺς ταλαίπωρους χριστιανούς. Καὶ αὐτὸς ὁ κύρ Μανόλης ἦτον καλόφωτος καὶ ἔφαλλεν εἰς τὴν Μητρόπολιν³: ἄνθρωπος θεωρητικός, ἔμορφος, μαυ-

17β

ρογένης. Ἄμῃ ἦτον πολλὰ ἀψύς καὶ εἶχεν καὶ μερικὸ⁴ πείσμα. Αἰώνια του ἡ μνήμη.

Ἰζριη⁵. Μὲ ἐπῆγεν ὁ πατέρας μου ὁ παπὰ κύρ Σίδηρης εἰς τὰ Καλάδενδρα⁶, εἰς τὸν διδάσκαλον τὸν παπὰ κύρ Δῆμον· καὶ ἔμαθα εἰς αὐτὸν τὰ κοινὰ γράμματα. Εἰς δόξαν Χριστοῦ. Α.

Ἰρκα⁷: Ἦλθεν ὁ κύρ Δαμασκηνὸς⁸ ἀρχιερεὺς εἰς τὰς Σέρρας. Καὶ

(1) Ὁ Μανόλης παλουκώθηκε καὶ κρεμάστηκε ὅταν ὁ ΠΣυναδ. ἦταν τριῶν χρονῶν. Τὸ σημαδιακὸ λοιπὸν γεγονός τοῦ πλατανιοῦ ποῦ ξεράθηκε «πάραυτα» κυκλοφοροῦσε σὰν θρύλος στὸ λαό.

(2) Τὸ χειρόγρ. χήσιμ, λ. τουρκ. (χήσιμ) = ὀργή. θυμός. Ἡ ἔννοια τῆς φράσης ἀμφίβολη, γιατί δὲ διευκρινίζεται ἂν τιμωρὸς βασιλιάς εἶναι ὁ θεὸς ἢ ὁ σουλτάνος.

(3) Ἡ παλιὰ Μητρόπολις (Ἁγίων Θεοδώρων) ναὸς τρίκλιτος βασιλικῶν ρυθμοῦ, καταστράφηκε ἀπὸ πυρκαγιὰ μερικὰ τὸ 1849 καὶ ὀλοκληρωτικὰ τὸ 1913, ἀναστηλῶθηκε δὲ τὸ 1938. Οἱ Τοῦρκοι τὴν ἀποκαλοῦσαν «Κουρσουμλί κλίσε» γιατί ἦταν μολυβδοσκεπάστη. Δὲν ξέρομε πότε ἀρχικὰ κατασκευάστηκε, ἴσως κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, πάνω σὲ ἐρείπια προγενέστερου εἰδωλολατρικοῦ ναοῦ καὶ στὸ διάστημα τῶν αἰῶνων ἀνακαινίστηκε πολλὰς φορὰς (βλ. Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι... (1894) σ. 247.— Pertrizet καὶ Chesnay, Monuments Piot X (1900) σελ. 123.— Λαμπάκης, Δελτ. Χριστ. Ἀρχαιολογ. Ἐταιρίας, 1903, σ. 43.— Condakof, Makedonija, Πετροῦπολις 1909, σ. 149.— Α. Ὀρλάνδου, Ἀρχεῖον τῶν Βυζαντ. Μνημείων τῆς Ἑλλάδος, Τόμ. Ε', 1939-40, Τεῦχ. Β', σ. 153.— Π. Πέννας, Ἱστορία τῶν Σερρῶν, Ἀθήναι 1966, σ. 483).

(4) Τὸ χειρόγρ. μερικῶ.

(5) Ἰζριη' = 1610.

(6) Κατὰ τὸν Π. Παπαγεωργίου (Αἱ Σέρραι... σ. 306) στὸν κώδικα τῆς παλαιᾶς Μητρόπολις Σερρῶν, σελ. 49, 58, 61 καὶ 68: «Τὰ Καλάδενδρα» ἢ νῦν Καλένδρα... μετὰ κατοίκων Χριστ. 225» — Ὁ Χριστόφορος (Προσκυνητάριον... σ. 29) μᾶς πληροφορεῖ πὼς τὸ χωριὸ Καλένδρα (1900) σὲ ἀγοραπωλητήριον ἔγγραφο τῆς μονῆς Προδρόμου Σερρῶν ἀποκαλοῦνταν τὸ 1311: Καλὰ δένδρα,

(7) Ἰρκα' = 1613.

(8) Γιὰ τὸν Δαμασκηνὸ (1613-1616) ὁ Π. Παπαγεωργίου (Αἱ Σέρραι... σ.

ἦτον ἀρχιμανδρίτης τοῦ Ἁγίου Τάφου καὶ εἶχε καὶ καλὸν βίον. Καὶ ἦτον ἄνθρωπος μακρυγένης, μακρυμάλλης, ἀλοίθωρος, ἄπρακτος, ἀπλὸς ἄνθρωπος καὶ ἀκυβέρνητος. Καὶ μετὰ τὸ νὰ πλεονεκτήσῃ εἰς τὴν ζήτην¹ τὸν ἔκαμαν ἀναφορὰν καὶ τὸν ἔκριναν εἰς τὸν Οἰκομενικόν² καὶ εὗρέθη εἰς τὴν πράξιν του ἐξήκοντα δώδεκα διὰ τὴν ζήτην³. Τέλος πάντων ἔκαμαν αὐτὸν ὅτι πλέον νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν. Καὶ ἐπῆραν γράμματα πατρι-

18 α

αρχικά: ὅτε ὁ Παπασίδερης, ὁ Παπαδημήτρης, ὁ Παπαγεώργης, ὁ Παπασκαρλάτος καὶ ἔκαμαν ἀγάπη καὶ νὰ ἀγαπᾶ καὶ ὅλους τοὺς ἱερεῖς ὡς ἴδιά του τέκνα. Καὶ ἔτζι ἦλθαν εἰς τὰς Σέρρας καὶ ἐπέρασαν μετὰ ταῦτα εἰρηνικὰ καὶ ὡς Θεὸς θέλει. Καὶ ἀρχιεράτευσεν χρόνους Γ' καὶ μῆνες δ' καὶ ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ. Ἀμὴ ἦτον πολλὰ ἀκριβὸς⁴ ἄνθρωπος. Α.

+ ζρκγ⁵. Ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ ιε', ἦλθα ἐγὼ ὁ Παπασυναδινὸς εἰς τὰς Σέρρας εἰς τὸν Χριστόδουλον τὸν βαπτισμένον⁶ καὶ ἔμαθα τὴν ἀνυφαντικὴν⁷. Α.

+ Τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Ἰωάννης ὁ Μουσμύρης⁸ καὶ ἐνορίτης τῆς Ἀγιαπαρασκευῆς⁹. Καὶ ἦτον χρονῶν ξδ' ξηρός, τα-

263) γράφει, πὼς στή σελ. 47 τοῦ κώδικα τῆς Παλ. Μητρόπολης Σερρών, κεῖται ὁ τίτλος: «ὑπέριμος καὶ ἑξαρχος πάσης Μακεδονίας».

(1) ζήτη = ἡ ἀξίωση γιὰ τὴν καταβολὴ τῶν εἰσφορῶν καὶ φόρων.

(2) Τὸ χειρόγρ. οἰκομενικόν. Ὁ συγγρ. θέλει νὰ πεί πὼς μετὰ τὴν ἀναφορὰ τους (οἱ ἱερεῖς ποὺ ὀνομάζει παρακάτω, βλπ. καὶ σελ. 15β) πέτυχαν νὰ ἐξεταστῆ ἡ καταγγελία ἀπ' τὸν πατριάρχη τῆς ΚΠολης.

(3) Ἡ φράση σκοτεινὴ. Μετὰ τὴ λέξη «πράξιν του» πρέπει νὰ ἐννοεῖ ὁ ΠΣυναδ. τὴν ἀπόφαση τοῦ Δαμασκηνοῦ μετὰ τὴν ὁποία καθόριζε τὰ δοσίματα τῶν χριστιανῶν ποὺ ἀναλογοῦσαν στή μερίδα του. Ἀπὸ τὰ ἀριθμητικὰ «ἐξήκοντα δώδεκα» τὸ πρῶτο ἀναφέρεται στὴν ὑπερβολὴ (πλεονεξία) τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τὸ δεύτερο στὸ καθιερωμένο ποσὸ φόρου τῶν 12 ἄσπρων τὸ χρόνο ἀπὸ κάθε χριστιανό.

(4) ἀκριβός = φιλόργυρος, σχολαστικός, κουμπωμένος, ἀπλησίαστος.

(5) ζρκγ = 1615.

(6) Ὁ ΠΣυναδ. διευκρινίζει στή σελ. 23β, πὼς ὁ Χριστόδουλος ὁ βαπτισμένος ἦταν Ἑβραῖος ποὺ ἐγίνε χριστιανός.

(7) Ὅπως θὰ δοῦμε στή συνέχεια τῆς Χρονογραφίας, οἱ παπάδες ἀσκοῦσαν παράλληλα καὶ ἄλλα βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα, ὅπως ὁ ΠΣυναδ. τὴν ὑφαντικὴν. Λεγόταν δὲ κατὰ τὸν μεσαιῶνα αὐτὸς ποὺ ὕφαινε ὑφαντῆς, ἀλλὰ καὶ ἀνυφαντῆς καὶ ἀνυφαντάριος.

(8) Μουσμύρης, ἀπὸ τὴν τουρκ. λ. μεσμύρ = μελωδία ἢ μουσμίρ = καρποφόρος.

(9) Κατὰ τὸν Π. Παπαγεωργίου (Αἱ Σέρραι... σ. 253, ἀριθ. 13): «Ὁ νέος

πεινός, ἥσυχος, εἰς τὰ γράμμα [τα] ὀλίγος. Αἰωνία του ἡ μνήμη. Καὶ φιλοκκλήσιος.

18β

+ ζρκδ¹, Ἐγίνην ἀρχιερεὺς εἰς τὰς Σέρρας ὁ κῦρ Τιμόθεος³ ὁ κατηγοούμενος τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ἐκ χώρας Νεγρίτα³. Καὶ μετὸ νὰ μὴν ἔχει ἄσπρα⁴ ἐχρεώθην ὡς υ... χιλιάδες. Καὶ μετὸ νὰ ἀλλαχτοῦν δύο καὶ τρεῖς βολές οἱ βασιλεῖς εἰς τὸν καιρὸν του, διὰ τὰ μπεράτια⁵ πολλὰ ἄσπρα

ἐπὶ παλαιότερου ναὸς τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, πίν. l 40, μεθ' Ἀγιάσματος καὶ ἀγίων λειψάνων (ἄνευ ἐγγράφου τινὸς) καὶ κομποῦ κωδωνοστασίου· ἐν τῷ κώδικι σελ. 261, ἔτει 1736 κεῖται: «Τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν»· τουρκιστὶ Παρασκευὴ μαχαλεσί. .».

(1) ζρκδ' = 1616.

(2) Κατὰ τὸν Παπαγεωργίου (δ.π.σελ. 262) ὁ Τιμόθεος (1616-1625) ἀναφέρονταν στὸν ἀρχαῖο κώδικα τῆς Μητρόπ. Σερρῶν (σελ. 1, 72, 74, 76-79, 82, 89, 101, 105, 112, 133, 138, 140 καὶ 141) κατὰ τὰ ἔτη 1617-1625, παραθέτει δὲ ταυτότυπο τῆς ὑπογραφῆς του στὸν πίν. V3: «ἔτει ζρκε': ὁ Σερρῶν Τιμόθεος» σελ. 60.—Κατὰ τὸν Χριστόφορο (Προσκυνητάριο, σ. 42) τὸ 1622 στὸ μοναστήρι τοῦ Προδρόμου Σερρῶν μαζί μετὸν Φιλίππων καὶ Δράμας Κλήμη καὶ τὸν Ζιχνῶν Ἱερόθεο πῆρε μέρος στὴν ἐκλογή τοῦ μητροπολίτη Νευροκόπου Δανιήλ.—Ἀπὸ τοὺς κώδικες τῆς Μονῆς Προδρόμου σώζεται ἓνας στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν (ἀριθ. ταξ. 2437) γραμμένος ἀπ' τὸν Τιμόθεο, ποὺ περιέχει τὸν Νομοκάνονα τοῦ Μαλαξοῦ καὶ στὸ τέλος τὴν ὑπογραφή: «ὁ Σερρῶν Τιμόθεος ζρκδ' (1616).

(3) Τὸ ὄνομα Νιγρίτα φαίνεται τουρκικὸ ἀπ' τὸ ἰγρί-τας = στρογγυλὴ, λοξὴ πέτρα. Κατὰ τὸν Παπαγεωργίου (δ.π.σελ. 306) στὸν κώδικα τῆς Μητρ. Σερρῶν ὑπῆρχε «Ἰγρίτα» ἀπ' ὅπου «τὴν Ἰγρίταν—τὴ Νιγρίτα—ἡ Νιγρίτα». Ὁ Παπασυναδινὸς ἐδῶ μᾶς δίνει μιά νέα γραφὴ ποὺ ἐπιδέχεται καὶ ἄλλη ἐτυμολογία ἀπ' τὸ βλαχικὸ νέγκρου, νέγκρα (λατ. pigra) = μαύρη.

(4) Ἄσπρα = τὰ ἀσημένια νομίσματα, τὰ χρήματα, τὰ μετρητά. Ἡ ὀνομασία κατὰ τὸ Σβορώνο ἀπὸ τὸ λατ. asper = τραχύς. Κατὰ τὸν Κ. Μέρτζιο, ἐξαιτίας τῆς ἀσπράδας τους. Οἱ Τοῦρκοι τὰ ὀνόμαζαν ακτσέ ἀπότῃ λ. ἄκ = ἄσπρος.

(5) μπεράτ, λ. τουρκ. = προνόμιο, ἀπαλλαγὴ, δίπλωμα, διοριστήριον, σουλτανικὸ διάταγμα ποὺ χορηγεῖ προνόμιο, ἰδίως αὐτὸ ποὺ κυρώνει τὴν ἐκλογή τῶν πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν. Τὰ σουλτανικὰ μπεράτια τοῦ διορισμοῦ ἔγραφαν: «Σᾶς διατάζω νὰ πᾶτε καὶ νὰ ἐγκατασταθεῖτε σὰν ἐπίσκοπος στὶς (Σέρρες) σύμφωνα μετὸ παλιὸ ἔθιμο καὶ τὶς κενόδοξες τελετὲς τῶν κατοίκων». Τὰ μπεράτια ἀνανεώνονταν κάθε φορὰ ποὺ ἄλλαζε ὁ σουλτάνος. Ἀφαιρούνταν δὲ ἀπ' ὅσους μητροπολίτες καθυστέρησαν τὰ δικαιώματα καὶ τοὺς φόρους τοῦ δημοσίου, ὅπως συνέβη τὸ 1600 μετὸ μητροπολίτη Σερρῶν (βλπ. σχετικὴ ἀναφορὰ τοῦ πατριάρχου Καλλίνικου σὲ αὐτοκρατορικὸ φερμάνι τοῦ 1695: Ἰ. Βασδραβέλλης, Ἀρχεῖον Ἱεροδικείου Θεσ/κης, Θεσ/κη 1952: Κ. 2, 58/59). Σ' ἓνα ἄλλο αὐτοκρατορικὸ φερμάνι τοῦ 1695 (Ἰ. Βασδραβέλλης, δ. π. Κ. 2, 72) διαβάζουμε: «Τὸ ἐπιζόμενον δῶρον ἐκ 13.000 ἀσπρων κατετέθη ἤδη... καὶ διέταξα ὅπως ὁ ρηθὴς Ἰγνάτιος καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ μητροπολίτου Θεσ/κης ἀντὶ τοῦ παυθέντος Μεθοδίου, οἱ δὲ εἰς τὴν μητρόπολιν του ὑπαγόμενοι ἄπιστοι ζωντανοὶ καὶ πεθαμένοι νὰ ἀναγνωρίσουν αὐτὸν ὡς μητροπολίτην των».

ἐξοδίασεν καὶ ἦτον πᾶσα ἡμέρα εἰς μεγάλην στενοχωρίαν· καὶ ἀπὸ τό πικρόν του ἔπεσεν εἰς ἀσθένειαν καὶ ἦτο κλινήρης πᾶσαν ἡμέραν ἀπὸ τὴν ποδαλγίαν καὶ ἔκαμαν ρόζους τὰ δάκτυλά του¹. Καὶ τὰ τόσα θυμητικὸ δὲν εἶχεν· καὶ τοὺς ἱερεῖς ἠγάπαν· καὶ ἦτον ἄνθρωπος μακρύς, λιγνός, κίτιρνογένης, ἔμορφος, γλυκόλογος. Καὶ ἀρχιεράτευσεν χρόνους θ' καὶ μήνας ζ' καὶ ἐκοιμήθην ἐν Κυρίῳ. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Δῆμος ὁ λεγόμενος Μπαλπαδημός² ὡς ν' χρονῶν ἄνθρωπος· ξηρός,

19α

μοροσπανός, ταπεινός, ἐπτωχαδάκι καὶ ἀπὸ τὰ γράμματα πολλὰ ὀλίγος. Α.

Τῷ αὐτῷ ἔτος, Ἀπριλίου 18, ἡμέραν Κυριακή, μὲ ἀρραβωνίασεν ὁ πατέρας μου ὁ παπὰ κῦρ Σίδερης μὲ τὴν θυγατέρα τοῦ Κυριαζῆ τοῦ χρυσοχοῦ³ τὴν Ἀβραμπακίνα⁴, ἐμένα τὸ Παπασυναδιόν. Α.

+ Ζρκε⁵. Ἐν μηνὶ Μαρτίῳ, τῆς Ἀκαθίστου, ἐτούρκεσαν τὸν Ἀμαριανὸν τὸν Τεμερούτογλη τὸν σκευοφύλακαν⁶, δι' αἰτίαν τοιαύτην: Ἀγόραζεν σουπές⁷ ἀπὸ Τοῦρκων ἢ ὀκτὸ δώδεκα· καὶ αὐτὸς τὸν ἔδιδεν δέκα καὶ λέγει: Μὴν τὰ πουλεῖς ἐπειδὴ δὲν σὲ ἐβγαίνει καὶ εἶναι καὶ χριστιανικὸ φαγί. Καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸ ἐγύρισαν ἀλλέως, τὸ πῶς εἶπεν τὸν Τοῦρκον ὅπου τὰ πουλεῖ χριστιανὸν καὶ ἐσήκωσαν δό-

19β

γμα⁸ μεγάλο καὶ ἐγίνει σύγχισις καὶ ταραχὴ καὶ ἰφόβος μέγας· καὶ τὸν ἔκριναν καὶ ὁ κριτῆς τὸν ἔκαμεν ταζίρι⁹ καὶ τὸν ἔδειρεν¹⁰. Ἐπειτα τὸν

(1) Φαίνεται πῶς ἔπασχε ἀπὸ παραμορφωτικῆ ἀρθρίτιδα.

(2) Τὸ χειρόγρ.: μπαλπαδημός.

(3) Λαϊκὴ γραφὴ τοῦ χρυσοχοῦ. Βλπ. Ἡσύχιο στὴ λ. «Θερμα(υ)στρίς» καὶ Κων/νο Πορφυρογέννητο, Ἔκθεσις 725, 1.

(4) Ὁ Παπαγεωργίου (ὀ.π.σελ. 283) σταχυολόγησε ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο κώδικα τῆς Μητρόπολης Σερρών τὰ κύρια ὀνόματα: ἡ Ἀβραμπακίνα σελ. 38, ὁ Ἀβραμπακίς 40, Ἀβραμεκίνα, ἡ τοῦ Ἀβραμάκη κλπ.

(5) Ζρκε' = 1617.

(6) Πρόκειται τὸ πιθανότερο γιὰ τὸν ἴδιο σκευοφύλακα Ἀμαριανὸν ποὺ δημιούργησε τὸ σκάνδαλο στὴν ταφὴ τῆς μητέρας τοῦ Σουρτζῆ (σελ. 15β). Τὸ ἐπιθετὸ Τεμερούτογλου (τεμερρουντ = πείσμα, μοχθηρία, κακοκέφαλος, καὶ ὄγλου = γιὸς) ἴσως νὰ τοῦ δόθηκε μετὰ τὴν ἀλλαξοπιστία του.

(7) σουπές ἀντὶ σουπιές.

(8) δόγμα = γνώμη, αὐθαίρετη κρίση, ἀναίτια ἀπόφαση.

(9) ταζίρ, λ. τουρκ. = μομφή, τιμωρία.

(10) Διέταξε νὰ μαστιγωθεῖ.

ἄφησαν. Ἄμῃ οἱ Τοῦρκοι δὲν τὸν ἄφησαν, μόνον τὸν ἤφεραν εἰς τὸ τρανὸ τὸ τζιαμί¹ εἰς τὸ τζιαρσί² καὶ τόσοι Τοῦρκοι ἐμαζώχθησαν πάραυτα ὅτι δὲν εἶχαν μέτρος. Καὶ ἔτζι τὸν ἐβάρεσαν ἕνα δύο μαχαιρὲς καὶ ἤθελαν νὰ τὸν τεπελετίσουν³. Καὶ ἕνας ἀπὸ τὴν μέσην τους τοὺς ἐφώνασεν καὶ λέγει ὅτι: Ἐγίνην Τοῦρκος ἐγίνην μόνον ἀφήσετέ τον. Καὶ ἔτζι τὸν ἄφησαν. Ἐδῶ πὲ καὶ ἐσὺ ὦ ἄνθρωπε, ὅτι δὲν γίνομαι Τοῦρκος διὰ νὰ τελειωθῆς ἀπάνου εἰς μίαν στιγμὴν. Ἄμῃ ἐμούλωξεν⁴. Ὡ εἰς τὴν δυστυχίαν του, κάλλιον ἦτον νὰ μὴν εἶχεν γεννηθεῖ. Καὶ ἔτζι τὸν ἐτούρκεψαν καὶ πάραυτα τὸν ἐσουνέτισαν⁵. Καὶ ἡ ταλαίπωρη γυναῖκα του ἔκρυπεν τὰ παιδιά του

20 α*

τάχα ὡς με πολλή σφίξι. Ἐφα . . . [π]αι-

(1) Τὸ τρανὸ τζιαμί ἦταν τὸ Ἐσκι-τζαμί (= παλιὸ τέμενος) ἢ Ἀττικ στο κέντρο τῆς πόλης, πλάι στο σημερινὸ μπεζεστένι. Χτίστηκε ἀπὸ τὸ σουλτάνο Μουράτ Α' τὸ 1385 καὶ κατεδαφίστηκε με ἀσυγχώρητη ἐπιπολαιότητα ἀπὸ τὸ Δῆμο Σερρών τὸ 1938. Ἡ λ. τζαμί ἀπ' τὴν ἀραβ. ρίζα τζέμ=συγκεντρώνω. Τόπος κοινῆς προσευχῆς τῶν μουσουλμάνων. Ὁ Τοῦρκος περιηγητὴς Ἐβλιὰ Τσελεμπὶ στο Σεγριαχταναμέ (= Ὀδοιπορικὸ) τόμ. 8ος σ. 485—514, γράφει πὼς ὑπῆρχαν στὶς Σέρρες τὸν καιρὸ πὺν πέρασε συνολικὰ 91 τζαμιά καὶ γενικὰ προσκυνητάρια. Ἡ προσευχὴ ὁμῶς τῆς Παρασκευῆς γίνονταν μόνον σὲ 12 ἀπ' αὐτά. Τὸ καλλίτερο ἀπ' ὅλα εἶναι τὸ Ἐσκι Τζαμί πὺν βρίσκεται στὴν Κάτω ἀγορά, τέμενος ἀρχαῖο, μολυβοσκεπασμένο, με θόλο. Εἶναι χτισμένο σὲ τόπο στενὸ καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχει ἱερὴ αὐλὴ (χαρέμ). Ἐχει μονάχα μπροστὰ στὴ νότια πύλη (κιμπλὲ) στὴ θέση τοῦ ἱεροῦ μιά ἱερὴ δεξαμενὴ (συντριβάνι) πὺν ἀπ' τὰ νερά της ὅλοι οἱ πιστοὶ πλύνονται πρὶν ἀπ' τὶς προσευχὰς τους.

(2) Τζιαρσού λ. τουρκ. ἀπ' τὸ περσ. Tcharson = δημόσια ἀγορά, μπαζάρ.

(3) Τεπελεμέκ = χτυπῶ κατακέφαλα, ἀποκεφαλίζω, καταβάλλω, καταπατῶ.

(4) ἐμούλωξεν = σιώπησε.

(5) ἐσουνέτισαν λ. τουρκ. ἀπὸ τὸ σουννέτ = περιτέμνω, περιτομή, σουννί, μωαμεθανὸς ὀρθόδοξος. Ἡ τελετὴ τῆς περιτομῆς γίνονταν δημόσια καὶ συνήθως μπροστὰ στο Διοικητήριον. Σχετικὰ, ἕνας Ἑβραῖος πὺν ἀλλαξοπίστησε τὸ 1612 καὶ ἀνακρίθηκε ἀργότερα στὴ Βενετία λέει στὴν κατάθεσή του (Ἀρχεῖο Ἱερῆς Ἐξέτασης στο Santo Ufficio τῆς Βενετίας—ἀριθ. Φακέλλου 46, 87, 88 καὶ 94—Κρατικὰ Ἀρχεῖα): «Ἡμῖν 13—14 ἐτῶν ὅταν ἔγινα Τοῦρκος εἰς τὴν Θεσ/κην, διότι ὁ Ἑβραῖος δάσκαλος μ' ἔδερνε χωρὶς ἀφορμὴ. Ἡ πατρίδα μου εἶναι ὑπὸ τοὺς Τοῦρκους καὶ ζοῦν ἐκεῖ πάνω ἀπὸ ἑπτὰ χιλιάδες Ἑβραῖοι. Οἱ Τοῦρκοι πρῶτα με πῆγαν στο Τζαμί ὅπου με ἔκαναν νὰ γονατίσω καὶ νὰ βάλω καταγῆς τὸ κεφάλι μου, ἐνῶ ὁ χότζας διάβαζε τὸ κοράνι. Κατόπι με περιέφεραν στὴν πόλη πανηγυρικὰ, ἐγὼ δὲ κρατοῦσα στο χέρι μου, δεμένο σ' ἕνα δάχτυλο, ἕνα μακρὺ καλάμι...». Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ εἶναι φυσικὸ νὰ μὴν ὀλοκληρώθηκε ἡ τελετὴ γιὰτὶ οἱ Ἑβραῖοι εἶναι περιτμημένοι.

* Ἡ ἀπάνω γωνιὰ τοῦ φύλλου με τὶς σελίδες 20α καὶ 20β, λείπει ἀπ' τὸ χειρόγραφο.

αιδία και τὰ ἐτούρκεψαν. Ἄμῃ τὸν τρανύτερόν του υἱὸν δὲν τὸν ἐτούρκεψαν, τὸν Κομνιανάκην, μόνον τὸν ἄφησαν ὡς ὅτι ἦτον νόμου ἡλικίας ὡς 17¹ χρονῶν. Καὶ τὸ Πάσχα ἔκαμαν ντουναμὰν² οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐσιριάνισαν³ τὰ παιδιά ὅλον τὸν Κουλὰν⁴ καὶ εἰς ὅλον τὸ Κάστρον⁵. Καὶ μεγάλη λύπη ἔγινεν εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς, τὸ πῶς δὲν ἐστάθην ἀνδρεῖος εἰς τὴν πίστην του ἀπάνου εἰς μίαν στιγμὴν ὡσὰν τὸν Πάτρουλα⁶ καὶ ὡσὰν τὸν κῦρ Μανόλην⁶ νὰ γίνη

20 β

ὁ ταλαί [πωρος ἄρ-] παγος, ὑβριστής, ἄδικος καὶ διὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν ἐγκατέλει[ψεν ὁ θεὸς καὶ ἔκα]μεν Τοῦρκος κε χρόνους. Καὶ δὲν ἐσωφρονίστην νὰ φύγη μέσα εἰς τὰ Ρωμαϊκά ἢ ἀλλοῦ ποθές. Καὶ ἐγέρασεν καὶ ἐζάρωσαν τὰ δάκτυλα τῆς χειρὸς του καὶ ἠστένησεν περισσὰ καὶ ἐγίνην κουβάρι καὶ μὲ πολλῶν ὀδύνων ἀπέθανεν ὁ ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος. Κρίμα εἰς αὐτὸν τὸν κακορίζικον. Καὶ ἦτον ὡς π χρονῶν. Α.

ζρκστ⁷. Νοεμβρίω θ, ἡμέρα Κυριακή, ἐστεφανώθηκα ἐγὼ ὁ Παπα-συναδινός, τὴν Ἀβραμπακίνα, ὑπὸ

21 α

τοῦ κῦρ Τιμοθέου Σερρῶν καὶ νονοῦ Συνάδη Δογουντζή ἐκ χώρας Το-

(1) Σύμφωνα μὲ τὸ σερί (ἱερὸ δίκαιο) ὅταν ὁ πατέρας ἦταν μουσουλμάνος, ἢ μητέρα καὶ ἂν ἀκόμα ἀσπάζονταν τὴν ἰσλαμικὴ θρησκεία ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τοῦ παραδώσει τὰ παιδιά τῆς μόλις συμπλήρωναν τὸ ἕβδομο ἔτος τῆς ἡλικίας τους. Ἐξ ἄλλου γιὰ τοὺς κάτω ἀπὸ 15 χρονῶν ἀνήλικους ἐπιτρέπονταν ὁ ἐξισλαμισμὸς ἂν ὑπῆρχε συναίνεση τοῦ ἐξουσιαστή, τοῦ ἐπίτροπου ἢ δικῆ τους. Ἔτσι σὲ ἕνα πλῆθος ἱεροδικαστικῆς ἀποφάσεις συναντοῦμε τὸ ἐξῆς στερεότυπο κείμενο : «... ὁ Τάδε, κάτοικος Σ... ἡλικίας 8 ὡς ἔγγιστα ἐτῶν, καὶ ἐπομένως ἰδέαν περὶ θρησκείας σχηματίσας, ἀποδεχθεῖς τὸν ἰσλαμισμὸν ὠνομάσθη Ἀλῆ».

(2) Ἀπ' τὸ τουρκ. ντουναμὰ = φωτοχυσία, δημόσιος πανηγυρισμὸς, στολισμὸς.

(3) ἐσιριάνισαν = γύρισαν, περιέφεραν. Ἀπ' τὸ τουρκ. σιργιὰν = ἀρτηρία.

(4) Κουλάς, ἢ Ἀκρόπολη τῶν Σερρῶν. Ἡ λ. τουρκ. καλέ=δούλωμα, πύργος.

(5) Κάστρο ὀνομάζονταν τὸ περιτειχισμένο τμήμα τῶν Σερρῶν. Βρίσκονταν στὰ Ν.Α. τοῦ λόφου τῆς Ἀκρόπολης καὶ κατοικούνταν μόνο ἀπὸ Ἑλληνες. Ἡ λ. λατιν. castrum = φρούριο, τεῖχος.

(6) Τὸ μαρτύριο καὶ τὸν ἥρωικὸ θάνατο τοῦ Πάτρουλα μᾶς τὸ περιγράφει ὁ ΠΣυναδ. στὴ σελ. 14α καὶ τοῦ Μανόλη στὴ σελ. 16α.

(7) ζρκστ' = 1618.

πόλτζου¹ καὶ ἐνορίτου παπὰ κῦρ Μαλάκη, εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τοὺς Γουναράδες². Α.

+ζρκζ³. Ἐπῆγα εἰς τὸν παπὰ κῦρ Παρθένιον ἀπάνω εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ ἔμαθα τὴν γραμματικὴν, τὸ γράψιμον καὶ ἀπὸ τοὺς ποιητάδες τὸν Κάτωνα, τὸν Πυθαγόρα, τὸν Ἀριστοφάνη καὶ τὸν κανόνα τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Φώτων. Α.

+Τῶ αὐτῶ χρόνῳ Δεκεμβρίῳ κε τοῦ Χριστουγέννων, ἐσκότῳσαν τὸν παπὰ Κρίτων εἰς τὰ Ἀμπέλια⁴. Καὶ εἶχεν ἐνορίαν τὸν Ἅγιον Νικόλαον τοὺς Μποσταντζήδες⁵ καὶ τὰ χωρία τὸ Μερτάτι καὶ τὸ Μετόχι⁶. Καὶ τοῦ Χριστοῦ⁷ ἦρχονταν ἀπὸ τὴν χώραν μὲ κουλλίκια⁸ καὶ μὲ πλάτες καὶ τὸν ἀπάντησεν ἕνας Τοῦρκος καὶ τὸν ἐγύρεψεν πλά-

21 β

την⁹ καὶ αὐτὸς ἱνατζής¹⁰ δὲν τὸν ἔδωσεν καὶ ὁ Τοῦρκος τὸν ἔδειρεν, καὶ ἐπῆρεν

(1) Ὁ ΠΣυναδ. χρησιμοποιεῖ παντοῦ τὴ λ. χώρα γιὰ νὰ δηλώσει τὸ χωριό, μὰ στὸν πληθυντ. γράφει : τὰ χωρία. Τὸ Τοπόλτζου ἦταν ὄρεινὸ χωριό κοντὰ στὸ μοναστήρι τοῦ Προδρόμου καὶ δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὴν Τοπολιανη (σημερ. Χρυσό). Ὁ Χριστόφορος στὸ «Προσκυνητάριον» σ. 45 σημειώνει : «τὸ Τοπόλσκου, Λάκκος καὶ Ραχοβίτσα, ἦταν γειτονικά στὴ Μονὴ χωριά...». Βλπ. καὶ σημ. σελ. 90β.

(2) Κατὰ τὸν Παπαγεωργίου (ὄπ. π. σελ. 252) : «Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου «εἰς τοὺς Γουναράδες» κατὰ τὸν κώδικα σελ. 219, ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν γουναράδων, Κιοουρκτσι μαχαλεσί, ἐκτίσθη νέος ἐπὶ παλαιότερου κατ' ἐπιγραφὴν ἔτει 1858 ἐπὶ μητροπολίτου Ἰακώβου μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1849» καὶ «Ναΐδιον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐν τῷ τόπῳ τοῦ παλαιοῦ λαμπροῦ ναοῦ τοῦ καταστραφέντος ἔτει 1849 μνημονευομένου δὲ ἔτει 1736 ἐν τῷ κώδικι σελ. 216 : «τὸν Ἐπάνω ἅγιον Γεώργιον» καὶ ἔτει 1743, σελ. 110 : «τὸ κελλί ταῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Δακτυλίδι».

(3) ζρκζ = 1619.

(4) Τὰ «Ἀμπέλια» ἦταν στὰ πρῶτα πρὸς Β. ὑψώματα τῶν Σερρῶν ἀπ' ὅπου περνοῦσε ὁ δρόμος γιὰ τὸ Λιαϊλιά, τὸ Μερτάτι, Φράστεν καὶ Μετόχι.

(5) Κατὰ τὸν Π. Παπαγεωργίου (Αἰ Σέρραι.. σελ. 255) : «Ὁ ἔξω τοῦ νοτίου τείχους ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν κήπων : Μποσταντζι μαχαλεσί, τέταρτος οὔτος ἐν Σέρραις (στὸ ὄνομα τοῦ ἁγ. Νικολάου) καεῖς ἔτει 1870 ἀνωκοδομήθη μετὰ ἐν ἔτος κατὰ τὸν ρυθμὸν τοῦ ἐν Θεσ/κη ὁμωνύμου νέου μνημονεύεται ἐν σελ. 241 τοῦ κώδικος : «ἐνορία ἁγίου Νικολάου καὶ παραπόρτιον».

(6) Τὸ Μετόχι καὶ τὸ Μερτάτι (Ἐηρότοπος) εἶναι καὶ μέχρι σήμερα μικρὰ ὄρεινὰ χωριά πρὸς Β. τῶν Σερρῶν.

(7) Ἀνήμερα τῶν Χριστουγέννων κατέβαινε ἀπ' τὸ χωριὸ στὶς Σέρρες.

(8) κουλλίκι, ὑποκοριστικὸ τοῦ κόλλις = εἶδος στρογγυλοῦ ψωμιοῦ. Συνήθως τὰ κουλλίκια τᾶκαμναν ὅταν νήστευαν τὴ Μεγάλῃ Παρασκευῇ, ἦταν ἐφτάζυμα μὲ μαγιά ρεβυθοῦ καὶ εἶχαν ἀπάνω σχέδια.

(9) πλάτες, = ραμαζανίσιας πίττες, λαγάνες, εἶδος ψωμιοῦ στρογγυλοῦ καὶ πλακωτοῦ μὲ τρύπες.

(10) ἱνατζί, λ. τουρκ. = πεισματάρης.

τὸ σπαθίν του, καὶ τὸ τζεπκένιν του¹. Ἐφες τον ἐδῶ. Ἄμῃ τρέχει κατόπιν του μεθυσμένος καὶ τὸν πολεμᾷ μὲ τὸ χιόνι καὶ ὁ Τοῦρκος γυρίζει καὶ ἐβγάζει τὸ σπαθίν του καὶ τὸν κόφτει ὡσάν τὸ κριάρι. Καὶ τὸ ταχύ ἤφεραν τὸ πτώμα του εἰς τὸ Κάστρον καὶ τὸν ἔθαψαν εἰς τὴν Βλαχέρνα². Καὶ ἦτον ὡς λ̄ χρονῶν ἄνθρωπος· πολυγένης, μακρυγένης καὶ μαυρογένης· ἔμορφος. Ἄμῃ ἦτον κρασοπινάς, ροβιάρης³, μαχαιροβγάλτης· καὶ πολλές βολές εἶχεν δεῖρει τὸν πατέρα του καὶ ὁ πατέρας του ὄλον ἕνα τὸν ἐκαταροῦνταν. Ἦτον καὶ ἀγράμματος καὶ ἀπαίδευτος. Α.

†. Βλέπεις ὦ ἀδελφέ μου, τί παθαίνει ἐκεῖνος ὁποῦ ἐναντιοῦται τὸν πατέρα· τὸ πῶς κόφτει ὁ θεὸς τὴν ζωὴν του καὶ ἡστερεῖται⁴ τὸν κόσμον καὶ τὰ πάντα ὅλα; Α.

22 α

†. Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Ἰουνίῳ. Ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Δημήτριος ὁ κανστρίσιος⁵ ὁ Τζουκαλάριος⁶· καὶ εἶχεν ἐνορίαν τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους⁷, τοὺς Ἁγίους Σαράντα⁸, τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους⁹· καὶ ἦτον ὡς

(1) τζεπκένι, πανωφόρι κοντὸ μὲ ἀνοιχτὰ μανίκια.

(2) Ὁ Παπαγεωργίου (δ.π. σελ. 252) γράφει: «ὁ ναὸς “τῆς Παναγίας μου τῶν Βλαχερνῶν” κατὰ τὸν Κώδικα σελ. 25 (ἔτει Ἰζριθ', 1611), καταστραφεῖς ἐκ πυρκαϊᾶς κεῖται νῦν ἐν ἐρειπίοις, καλούμενος κοινῶς Βλαχέρνα, τουρκιστὶ Λαχέρνα κλίσε. Κελλίου αὐτοῦ, «τὸ ὀνομαζόμενον τῆς Ἰακωβίτισσας» ἀναφέρεται ἐν τῷ κώδικι σελ. 25, οἰκία δὲ ἀνήκουσα “εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν” ἐπωλήθη (σελ. 181) ἔτει 1807 ἀντὶ γροσίων 15».

(3) ροβιάρης = αὐτὸς ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ προφέρει τὸ γράμμα ρῶ.

(4) Τὸ χ. ἡστερήτε.

(5) κανστρίσιος, λ. λατιν. Ἐκκλησιαστικὸς τίτλος ποῦ ἀπονέμονταν σὲ κατώτερους κληρικούς. Στὸ “Νομοκάνονα”: «ὁ κανστρίσιος, εἰς τὸ καστρίον, καὶ εἰς τὸ ἀλλάσειν τὸν ἀρχιερέα».

(6) τζουκαλάριος = ἀγγειοπλάστης, πωλητὴς ἀγγείων.

(7) Παπαγεωργίου, δ.π. σελ. 255: «Ὁ ἔξω τοῦ δυτικοῦ τείχους ἐπὶ παλαιότερου μεθ' Ἀγιάσματος κείμενος ναὸς τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων καὶ τουρκιστὶ Ἀποστόλ κλίσε, φέρει ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου τὸ ἔτος 1868 σεσημειωμένον. Ὅπως ἐν Σέρραις ὁ ναὸς οὗτος κεῖται πλησίον τῆς πύλης τοῦ φόρου, οὕτω καὶ ἐν Θεσ/κη ὁ μεθ' Ἀγιάσματος ὁμώνυμος ναὸς, τὸ νῦν ψυχρᾶς πηγῆς τζιαμίον κεῖται οὐ μακρὰν τῆς δυτικῆς πύλης Νέας...».

(8) Ὁ Παπαγεωργίου δὲ μνημονεῖ ἐκκλησίαν Ἀγίων Σαράντα στὴν πόλιν τῶν Σερρῶν. Ἴσως νὰ πρόκειται γιὰ τοὺς Σαράντα Μάρτυρες στὴ σημερινὴ ὁμώνυμη συνοικία τῶν Σερρῶν, ποῦ τότε θάταν προάστιο.

9. Ὁ ναὸς σώζεται καὶ σήμερον. Κατὰ τὸν Παπαγεωργίου (δ.π. σελ. 291): «Κάτωθεν τῆς Λιόκαλης, διὰ τοῦ παρεμπύπτοντος τζιαμίου κεχωρισμένη, ἐκτείνεται ἡ συνοικία ἢ ὑπὸ τε τῶν Τούρκων καὶ τῶν Χριστιανῶν «Κατακονόζ» λεγομένη, ἔχουσα τὸν περικαλλῆ ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων, ὅστις ἀνακαινισθεὶς ἔτει 1867 κοσμεῖται ἐν τῷ νάρθηκι ὑπὸ ἑξ κιόνων. Τὸ ὄνομα εἶναι προφανῶς παρεφθαρμένον τὸ παλαιὸν «Καντακουζηνός»...

με χρονῶν· μοροσπανός, μορογεμάτος, μέτωρος¹, καλόφωνος, γλυκόλογος, τὸ διάβασμά του καθαρό, φιλοκκλήσιος, ἱερεὺς καλός. Α.

+ Ζρκη². Νοεμβρίω. Ἀπέθανεν ἡ θυγατέρα μου ἡ Ἀσάνω καὶ ἦτον μηνῶν δέκα. Ἀλλοίμονον. Α.

+ Τὸν αὐτὸν μῆναν ἐφάνην εἰς τὸν οὐρανὸν ὡσάν σπαθὶ καθολικὸν εἰς τὴν μεσημβρίαν· καὶ εἴστηκεν καὶ ἐφαίνονταν ἀπάνου ἀπὸ τὲς εἴκοσι ἡμέρες³. Α.

+ Καὶ τόμου ἐχάθην τὸ σπαθί, ἐφάνη ἓνα ἄστρον μεγαλύτερον ἀπὸ τὸν αὐγερινὸν καὶ ἀπὸ τὴν ρίζαν του ἐβγήκεν ἓνας μέγας στῦλος ὡσάν σεργούτζι⁷

22 β

καθολικὸ μὲ τὰ κλωνάρια του καὶ εἶχεν μεγάλη λιμπισία⁵ καὶ μεγάλη ὁμορφάδα νὰ τὸ βλέπη τινάς. Καὶ ἐστάθην ἡμέρας πολλὰς καὶ ἐβγαίνε κατόπι ἀπὸ τὸν αὐγερινὸν εἰς τὸ ἀνατολικὸν τὸ μέρος πρὸς τὸ ζημέρωμα. Ἰδέτε τοῦ θεοῦ τὰ μυστήρια καὶ θαυμάσατε⁶. Α.

+ Τῷ αὐτῷ ἔτος, ἐν μηνὶ Δεκεμβρίω κς, ἡμέρα Κυριακὴ, ἔγινα ἐγὼ ὁ παπὰ Συναδινὸς ἱεροδιάκον ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου ἀρχιερέως. Καὶ ἔκαμεν ὁ πατέρας μου μεγάλην τράπεζαν καὶ ἐφίλευσεν τὸν ἀρχιερέα καὶ ὅλους τοὺς ἱερεῖς καὶ κληρικοὺς καὶ ἄρχοντες καὶ ἐπτωχοὺς. Εἰς δόξαν Χριστοῦ. Α.

(1) μέτωρος = χωρατατζής, ἄστεϊος.

(2) Ζρκη = 1620.

(3) Πρόκειται βέβαια γιὰ κομήτη. Ἡ λέξη καθολικὸν ἔχει τάχα τὴν ἔννοια τοῦ ὁμοίου σὲ ὅλα μὲ σπαθί, τοῦ τέλειου, τοῦ ὀλοκληρωμένου ὅπως στὴν ἐπόμενη παράγραφο, ἢ εἶναι δηλωτικὸ τῆς ἔκτασης ποὺ ἔπιανε σὲ ὅλο τὸ νότιο τμῆμα τοῦ οὐρανοῦ;

(4) σεργούτζι = στολίδι στὸ κεφάλι τῆς νύφης ἀπὸ μιὰ φούντα μὲ μακριὰ χρυσὰ τέλια καὶ χρωματιστὲς πούλιες. ζεργκιούν, λ. τουρκ. = χρυσόχρωμος.

(5) Τὸ χειρόγρ. λημπησία, ἀπὸ τὸ λιμπίζομαι, λιμπιστός = ζηλευτός, ποθητός, ὀρεκτικός, λαχταριστός. Ὁ Πέννας διάβασε λαμπησία, ἀπὸ τὸ λάμπω.

(6) Ἡ παρομοίωση μὲ σπαθί ἀπ' τὸν Π. τοῦ κομήτη, φαίνεται δανεισμένη. Τὸ πύρινο σπαθί εἶναι συνηθισμένος ὀραματισμὸς στὰ χριστιανικὰ κείμενα. Παραθέτουμε δυὸ μεταγενέστερες χρονικὲς σημειώσεις ποὺ ἐμφανίζουν πολλὰς ὁμοιότητες μὲ τὴν περιγραφή τοῦ Π.: « Ν εἰς τοὺς ἀχπα (1681) μηνὶ δεκεμβρίω κ ἐφάνη εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὴν δύσιν ἐκεῖ ὅπου δυσεύει ὁ ἥλιος τὸν ἰούνιον μῆναν, ἓνα ἄστρον μικρὸν μὲ φωτῖα μεγάλη πλατὴ καὶ καμρὴ ὡσάν σπαθὶ δύστομον, καὶ βαστοῦσεν ὡς τὴν ἀνατωλήν, καὶ ἦταν μέγα θαῦμα τῆς ὀρῶσιν. ἐκράτησεν ἡμέραις μ, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ σπαθίου ἐχάθη ἡ φωτῖα καὶ τὸ ἄστρον, τότεστη εἰς τὴν ἀνατολήν». Δὲν ξέρουμε ποιοὺς κομήτης ἦταν. Αὐτὸς ποὺ παρατήρησε ὁ Νεύτωνας, ἓνας ἀπ' τοὺς μεγαλοπρεπέστερους, φάνηκε τὸ 1680 καὶ ἔφυγε στὶς 22 Δεκεμβρίου. Καὶ ἡ ἄλλη σημείωση: «εἰς τοὺς ἀχπβ (1682) αὐγούστου, ἐφάνη καὶ ἕτερον ἄστρον μὲ φωτῖαν ὡσάν σπαθὶ καὶ αὐτῷ, πλὴν μικρὸν, ἐκράτησεν ἡμέραις η, κατὰ μεσημβρίαν καὶ ἀντίκρουζεν πρὸς τὸ βόρειον μέρος». Ὁ κο-

†. Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Ἄγγελος ὁ πρωτοσύγγελος¹ ὁ Ζιχνιώτης². Καὶ εἶχεν ἐνορίες τὸν Ἅγιον Νικόλαον³ καὶ τὸν Ἅγιον Βλάσι³· καὶ ἦτον ὡς μ' χρονῶν ἄνθρωπος· γεμάτος, μαυρογένης, ἔμορφος, ταπεινός· καὶ εἶχεν καὶ τὸ ἐδικόν του καλὰ⁴· γραμματικός, φιλοκκλήσιος, καλὸς παπάς,

23 α

χηρευόμενος. Ἄμῃ ἦτον καὶ κάμποσο ἀκριβούτζικος⁵. Α.

†, ζρκθ⁶. Σεπτεμβρίῳ γ. Ἐφάνην εἰς τὸν οὐρανὸν ἑπτὰ στῦλοι πύρινοι καὶ ἔστεκαν ὅλην τὴν νύκτα⁷. Καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἔδωσεν πόλεμον ὁ σουλτὰν Ὀσμάνης⁸ μὲ τὸν Λέχον⁹ εἰς τὸ Χοτίνη¹⁰. Καὶ εἶχεν φουσάτο¹¹

μήτης αὐτὸς εἶναι ἴσως τοῦ Χάλλεϋ, μὲ διάρκεια περιφορᾶς 76 ἔτη. Ταυτίζεται μ' αὐτὸν ποῦ παρατήρησε ὁ Κέπλερ τὸ 1607, ὁ Ἀριαν τὸ 1531 καὶ ποῦ ἐφανίστηκε τελευταία φορὰ στὶς 8-5-1910.

(1) πρωτοσύγγελος, ἀξίωμα ποῦ δίνονταν σὲ ἱερομονάχους καὶ διακόνους.

(2) Ἄπο τὴ Ζίχνα.

(3) Οἱ Σέρρες εἶχαν πέντε ναοὺς τοῦ ἀγίου Νικολάου. Οἱ ναοὶ Ἁγίου Νικολάου τοῦ «Ὁρφανοτρόφου» καὶ Ἁγίου Βλασίου ἦταν γειτονικοί. Στὴ θέση τους σήμερα ὑπάρχουν μόνο προσκνητάρια ὅπου ἀνάβουν καντήλι. Κατὰ τὸν Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι... σ. 255, ἀρ. 25: «ὁ ἔξω τοῦ δυτικοῦ τείχους κείμενος ναὸς τοῦ Ἁγίου Βλασίου, πίν. 1 50 καὶ τουρκιστὶ Βλὰς κλίσε, ἀνεκαινίσθη κατ' ἐπιγραφὴν ἔτει 1875. Εἰκόνας κείνται ἐν αὐτῷ... καὶ 5) παλαιοτάτη ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν ἐξεργασμένη, τοῦ Ἁγίου Νικολάου φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν: «ὁ ἅγιος Νικόλαος ὁ Ὁρφανοτρόφος» εἰλημμένη δὲ ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ ἐπομένου...».

(4) ἐδικόν του καλὰ = προσωπικὰ χαρίσματα.

(5) ἀκριβούτζικος = ὑποκοριστικὸ τοῦ ἀκριβὸς = φιλάργυρος, αὐστηρὸς, μετρημένος.

(6) Ἱρκθ' = 1621.

(7) Δὲν μποροῦμε νὰ μαντέψουμε τί εἶδους οὐράνιο φαινόμενο μνημονεύει ὁ ΠΣυν. Τὸ πιθανότερο τὸ βόρειο σέλας ποῦ ἐμφανίζεται μὲ μορφή ἀψίδας ἢ παραπετάσματος ἢ δέσμης ἀχτίνων προβολέα ἢ μακριῶν θυσάνων. Στὴν Ἑλλάδα τὸ σέλας εἶναι πολὺ σπάνιο. Ἄπο 80 χρόνια παρατηρήθηκε στὸ βόρειο μέρος τοῦ ὀρίζοντα ἔξη φορὲς συνολικὰ καὶ πιδὸ συχνὰ κατὰ τὸ Σεπτέμβριο (τὸ τελευταῖο τὴ νύχτα τῆς 22-1-1957). Παραπλήσιο φαινόμενο ποῦ ὀφείλεται στὸν ἰονισμό τῆς ἀτμόσφαιρας ἀπ' τὴν ὑπεριώδη ἀχτινοβολία τοῦ ἡλίου εἶναι συνηθέστερο καὶ ὀνομάζεται ἀ τ μ ο σ φ α ρ ι κ ῆ α ἶ γ λ η

(8) Ὁ Ὀσμάν Β' (1605-1622) νίκησε τὴν Περσία καὶ τὸν βασιλιὰ τῆς Πολωνίας Σιγισμοῦνδο.

(9) Λέχος = οἱ Πολωνοί. Σὲ αὐτοκρατορικὸ φερμάνι τῆς 9-2-1672 μὲ τὸ ὁποῖο κηρύσσεται γενικὴ ἐπιστράτευση γιὰ νὰ ἀντιμετωπιστεῖ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Σουλτάνο ἢ εἰσβολὴ τῶν Πολωνῶν στὴ Μολδαβία, οἱ Πολωνοὶ ἀποκαλοῦνται Λέχοι (Ι. Βασδραβέλλη, Ἱστορ. Ἀρχεῖον Βεροίας, Θεσ/κη 1942, σ. 32).

(10) Χοτίν = πόλη τῆς Βεσσαραβίας στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Νίστρου. Καταλήφτηκε ἀπ' τοὺς Τούρκους τὸ 1620 καὶ ἔληξε ὁ πόλεμος μὲ τὴν Πολωνία.

(11) φουσάτο, λ. λατιν. = στράτευμα.

χιλίαι χιλιάδες καὶ ὁ Λέχος εἶχεν ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδες καὶ πάλιν δὲν ἠμ-
πόρεσεν νὰ τοὺς νικήσῃ, διότι ἦτον τὸ ταμπόρι¹ τοὺς ὑπέρκαλα ὀρδινια-
σμένο². Καὶ ἔτσι ἔκαμαν ἀγάπη καὶ ἐγύρισεν εἰς τὴν Πόλι κατησχυμένω
προσώπω. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνω, ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Μαλάκης ὁ σακελλίων³
καὶ εἶχεν ἐνορίαν τὸν Ἅγιον Γεώργιον τοὺς Γουναράδες· καὶ ἦτον ὡς μὲς
χρονῶν ἄνθρωπος· χοντροκόκκαλος, ταπεινός, μοροπτωχός, εἰς τὰ γράμ-
ματα

23 β

ὀλίγος. Ἄμῃ ἦτον κατὰ πολλὰ ἀψύς. Φιλοκκλήσιος, καλὸς ἱερεὺς.
Ἄμῃ ἔργω καὶ λόγῳ δὲν εἶχεν. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνω, ἀπέθανεν ὁ Χριστόδουλος ὁ βαφτισμένος, ὡς π
χρονῶν. Καὶ αὐτὸς ἦτον Ἑβραῖος καὶ εἰς τὴν νεότητά του ἠγάπησεν τὴν
πίστιν καὶ ἔγινεν χριστιανὸς καὶ πολλὰ κακὰ ἐπέρασεν ἀπὸ τοὺς φθονε-
ροὺς Ἰουδαίους. Ὅμοίως καὶ ὁ ἀνάδοχός του ὁ Κοσκίνας πολλὰ ἄσπρα
ἐξοδίασεν ὅσον νὰ τὸν ἐγλυτώσῃ. Καὶ ἔτσι ἔκαμεν χριστιανός· ἕ χρόνους
καὶ ἀπέθανεν εὐσεβεῖα καὶ ὀρθοδόξω πίσῃ. Αἰώνια του ἡ μνήμη. Καὶ ἦτον
ἄνθρωπος θεωρητικὸς, ἔμορφος, ἀληθινός, φιλόξενος καὶ φιλοκκλήσιος καὶ
εὐσεβής. Α.

+ ζρλ⁴. Ἐγίνην μεγάλη πείνα εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν
ἐπουλήθη τὸ σιτάρι τὸ ὀκτάρι⁵ δι' ἄσπρα ρξ καὶ τὸ κεχρί ἄσπρα ρλ. Α·

(1) ταμπόρ, λ. τουρκ. = τάγμα στρατοῦ. Συνεκδοχικὰ τάξη στρατιωτικῆς μο-
νάδας σὲ τετράγωνο γιὰ ἄμυνα. Ἀμυντικὸ προπέτασμα, χαράκωμα, ὀχύρωμα, προ-
μαχώνας.

(2) Ἀπ' τὴ λατιν. λ. ordinatio = διάταξη, διευθέτηση, διοίκηση. ordino =
τάσσω, διατάζω, τακτοποιῶ. τουρκ. ὀρντου = στρατόπεδο καὶ ὀρδινία = διαταγή.

(3) σακελλίων καὶ σακέλλιος, πολὺ παλιὸ ἐκκλησιαστικὸ ὀφθίκιο ποὺ δίνονταν
σὲ πρεσβύτερο, ἀργότερα δὲ τιμητικὸ ἀξίωμα. σακέλλιο = μικρὸς σάκκος. Κατὰ τὸν
σερρ. Νομοκάνονα: «ὁ σακελλίου κρατῶν τὸ σακέλιον, ἦτοι τὸ θησαυροφυλάκειον
καὶ τὰς ἐκκλησίας, ἔχει ὑπουργὸν καὶ τὸν ἄρχοντα τῶν ἐκκλησιῶν».

(4) ζρλ = 1622.

(5) Τὸ ὀκτάρι ἦταν μέτρο βάρους ὀχτῶ ὀκάδων (βλπ. περισσότερα στὴ σημ.
τῆς σελ. 77α). Σύμφωνα μὲ ἐκθεση τοῦ Βάουλου τῆς Βενετίας στὴν ΚΠολη (Κ. Μέρτζιος
Μνημεῖα Μακεδον. Ἱστορίας, Θεσσ/κη 1947, σ. 168) ἡ ἀξία τοῦ σταριοῦ τὸ 1607 ἦταν
στὴ σκάλα τῆς Κασσάνδρας 60 ἄσπρα τὸ κιλὸ (τὰ 60 ἄσπρα ἰσοδυναμοῦσαν μὲ μισὸ
τζεκίνοι). Τὸ 1609 ἡ ἀξία ἦταν στὸ Βόλο 200 ἄσπρα τὸ κιλὸ (ἀλλὰ τὸ κιλὸ τοῦ Βόλου
ἰσοῦνταν μὲ 6 κιλά ΚΠολης). Στὴ Θεσσ/κη ἄσπρα 100 (ἀλλὰ τὸ κιλὸ Θεσ/κης ἦταν ἴσο
μὲ 3 κιλά ΚΠολης). Στὴ σκάλα τῆς Κασσάνδρας στοίχιζε τὸ κιλὸ 65 ἄσπρα (τὸ κιλὸ
ὁμῶς τῆς Κασσάνδρας, ἰσοῦνταν μὲ 2 κιλά καὶ μιὰ χούφτα τῆς ΚΠολης, ἄρα τὸ κιλὸ
ΚΠολης = 32 1/2 ἄσπρα).

Τὸ 1631 ἡ τιμὴ τοῦ σταριοῦ ἦταν 50 ἄσπρα τὸ κιλὸ στὴν ΚΠολη. Τὸ 1696 οἱ
1000 ἐνετικὲς λίτρες, ἰσοῦνταν μὲ 477 χιλιόγραμμα.

24 α

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἐπάγωσεν ἡ θάλασσα εἰς τὴν Πόλι καὶ δὲν ἤρχονταν καράβια. Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ ἡ ἀκρίβεια καὶ ἐπωλήθη τὸ ψωμί ἀπὸ θ' δράμια διὰ ἕναν ἄσπρο. Καὶ ἦλθαν οἱ πολῖτες εἰς μεγάλην στενοχωρίαν καὶ τὰ ἡμίσια¹ ἔφαγαν ὅλα καὶ πάλιν λιμοκτονοῦσαν.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸν Μάιον μῆναν, ἔκαμαν ἐπανάστασι ὅλοι οἱ γιανιτζάροι² καὶ οἱ σπαχῆδες³ καὶ ὅλη ἡ Πόρτα⁴ κατὰ τοῦ σουλτάν 'Οσμάνη. Καὶ ἔκαμαν τέρατα καὶ σημεῖα καὶ ἐχάλασαν τὸν βεζίρη⁵ καὶ ἐπνιξαν καὶ τὸν σουλτάν 'Οσμάνη⁶· καὶ ἔκαμαν αὐτὴν τὴν μεγάλην παρανομίαν ὅπου ποτέ τους εἰς τὸ γένος τους δὲν τὸ ἔκαμαν. Κρίμα εἰς αὐτοὺς καὶ κρίμα εἰς τὸν βασιλέα τὸν νεοῦτζικον καὶ ἔμορφον, πρεπὸν εἶναι ὅλοι μας νὰ τὸν λυπηθοῦμεν. Καὶ ἐβασίλευσεν χρό-

24 β

νοὺς ς. Α.

+ Καὶ πάραυτα αὐτὸν τὸν μῆναν ἔκαμαν νέον βασιλέα τὸν σουλτάν

(1) ἡμίσια = τὸ μισθὸ τῆς παραγωγῆς ποῦ ἀνήκε στὸν κύριον τοῦ κτήματος (σ' αὐτὸ καὶ ὀσπύρος). 'Ημισειαστής = μισιάρης, μορτίτης. 'Ο Σπ. Λάμπρου διορθώνει: γεμίσια = ὀπωρικὰ (Δελτίον 'Ιστορικῆς-Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος 2 (1885-89) σ. 645, σημ. 3). Πραγματικὰ οἱ Σερραῖοι καὶ σήμερον ἀκόμα λένε γεμίσια τοὺς ξεροὺς καρποὺς καὶ κυρίως τὰ στραγάλια. Μὰ στὸ κείμενον τοῦ ΠΣυν. εἶναι καθαρογραμμένη ἢ λ. καὶ δὲν πρέπει νὰ διορθωθεῖ. Πρβλ. καὶ τὰ τουρκ. γεμέκ = φαγητό, γεμιτζι = ὀπωροπώλησις.

(2) Γενίτσαροι = νέος στρατός. Τὸν ἀποτελοῦσαν πεζοί, παιδιὰ ὅλοι χριστιανῶν, τὰ ὁμορφότερα καίρωμαλαιότερα, ποῦ τὰ στρατολογοῦσαν μὲ τὴ βία καὶ ἦταν ἐξωμότες. 'Ο στρατός τῶν γενιτσάρων στὶς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνα ξεπερνοῦσε τοὺς 90.000 πολεμιστὰς.

(3) Sipahi, λ. ἀραβ. = στρατιωτικὸς ἰππέας. Κατὰ τὸν Λαόνικο Χαλκοκονδύλη: σπαχῆδες = οἱ τῶν ἀρχόντων παῖδες.

(4) Πόρτα, ἀντὶ Πύλη, ὁ σουλτανικὸς Οἶκος.

(5) βεζίρης, ἀπὸ τὸ ἀραβο-τουρκ. βεζιρ (προέλευσις περσικῆς). Στὰ πρῶτα ἰσλαμικὰ χρόνια ἢ λ. σήμαινε τὸν ἀντικαταστάτη τοῦ ἡγεμόνα. Ἀντικαταστάτης τοῦ σουλτάνου ἦταν ὁ μέγας βεζίρης. Στὴν κυβέρνησιν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας συμμετείχαν ἀρχικὰ δυὸ καὶ ἀργότερα κατὰ τὸν 16ο αἰῶνα ὁ ἀριθμὸς ἔφτανε τοὺς ἑνδεκά. Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνα ὁ τίτλος δίνονταν καὶ σὲ ἄλλους ἀνώτατους πολιτικούς λειτουργοὺς μὲ διοικητικὴν, στρατιωτικὴν καὶ νομοτελεστικὴν ἐξουσίαν (ἀρχιευνούχους, μπηλερμπέδες, σαντζάκ μπέδες). Οἱ βεζιρηδες εἶχαν σὰν ἔμβλημα τρεῖς ἀλογοουρές (τούγ.)

(6) 'Ο 'Οσμάν Β' ἀνατράπηκε τὸ 1622, ὅταν θέλοντας νὰ διαλύσει τοὺς γενίτσαρους, ἐπαναστάτησαν ἐκεῖνοι καὶ τὸν ἀκρωτηρίασαν, ἀφοῦ δὲ τὸν διαπόμπεψαν στοὺς δρόμους τῆς ΚΠολης, τὸν φυλάκισαν στὸ Γεντί-κουλέ, ὅπου ἀργότερα τὸν ἐπνιξε ὁ Μέγας βεζίρης Ἰνταούτ πασιὰς μὲ βοηθὸν τὸν ἀστυνόμον Κελεντέρογλου.

Μουσταφά¹, ἄνθρωπον ἔξω φρενῶν καὶ ἐβασίλευσεν χρόνον ἕναν καὶ μῆνες τρεῖς. Α. Ἐπειτα ἔβγαλαν αὐτὸν ἐκ τὸν θρόνον ὡς ἀνάξιον ὄντα. Α.

+ Τῷ αὐτῷ ἔτος, τὸν Ἀπρίλιον² μῆναν εἰς τὰς ιη, τὴν Μεγάλην Πέμπτην, ἐγένονα ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ κῦρ Τιμοθέου Σερρῶν, ἐγὼ ὁ Συναδινὸς ἱερεὺς. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ὥρμησαν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι κατὰ τοῦ Μεχεμέτι Γιαζατζή³ καὶ ἐχάλασαν τὰ σπίτια του εἰς τὰς Σέρρας καὶ ἐδιαγούμισαν ὅλα τὰ ὑπάρχοντα ἀπὸ μικρὸν ἕως μέγα καὶ ἐτζάκισαν τὰ κεραμίδια ὅλα καὶ τοὺς στύλους ἔκοψαν καὶ τὰ σπίτια ἐκαταγρέμισαν. Καὶ ἔτρεχαν Τοῦρκοι, χριστιανοί, Ἑβραῖοι, ὀγύφτοι, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ὡς καὶ τὰ μικρὰ παιδία καὶ ἐδιαγούμιζαν⁴. Καὶ ὁποῖος ἦτον

25 α

φρόνιμος καὶ δυνατὸς ἤπερνεν μεγάλα πράγματα καὶ τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα. Καὶ ὁποῖος ἦτον ὀλίγος εἰς τὴν γνῶσιν ἔπερνεν παπία, ὀρνίθια, σταφυλαρμιά⁵, πικμέζι⁶, ἄρμια⁷, ψάθες, φουρκάλια⁸, τζουκαλοπίνακα⁹ καὶ ἄλλα ὡσὰν αὐτὰ ὅμοια καὶ χειρότερα, μόνον νὰ στέκεσαι νὰ γελαῖς. Καὶ ἔτζι δὲν ἄφηκαν τίποτες διότι δὲν ἦτον κανεῖς ὅπου νὰ μὴν ἐπῆρεν τίποτες καὶ νὰ πάγη καὶ εἰς τὸ σπίτιν του ἀπὸ δύο καὶ τρεῖς καὶ πέντε βολές. Ἡ αἰτία διατὶ ἦτον πείνα καὶ ὅλοι οἱ ἀγάδες¹⁰ καὶ οἱ προεστοὶ ἔδωσαν σιτάρι εἰς τοὺς ψωμάδες, ἀμὴ αὐτὸς οὐ μόνον δὲν τοὺς ἔδωσεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ καράβια πᾶσαν ἡμέραν ἔστελνεν. Καὶ ἔτζι ὡς καθὼς ἦταν

(1) Ὁ σουλτάνος Μουσταφά ὁ Α', ἀνέβηκε στὸ θρόνον τὸ 1618. Μετὰ τρεῖς μῆνες ἐκθρονίστηκε ἀπ' τοὺς γενίτσαρους γιὰτὶ ἦταν ἠλίθιος. Ξανανέβηκε στὸ θρόνον γιὰ δεῦτερη φορὰ μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Ὁσμάν Β' τὸ 1622 ἀλλὰ καθαιρέθηκε πάλι τὸ 1623.

(2) Τὸ χειρόγρ. ἀπρίλλιον. Ὁ ΠΣυναδ. γράφει παντοῦ τοὺς μῆνες Ἀπρίλιο καὶ Ἰούλιο μὲ δύο λ.

(3) Γιὰ τὸ Μεχεμέτ Γιαζατζή, βλπ. σελ. 24β καὶ 29α. Τὸ ὄνομα Γιαζιτζής = γραμματικός· γιαζάν = ὁ γραφιάς.

(4) Ἀπὸ τὸ διαγούμιζω = λεηλατῶ, δηλώνω.

(5) σταφυλαρμιά, σταφύλια διατηρημένα σὲ πήλινα δοχεῖα γεμάτα μούστο. τουρκ. τικενμές.

(6) Ἡ τουρκ. λ. πεκιμέζ = ἔψημα, γλεῦκος, ποὺ τὸ συμπυκνώνουν μὲ ἀργὸ βράσιμο στὴ φωτιά.

(7) ἄρμια = σχοινιά. ἢ καὶ ἄρμια (σαλαμούρα) κυρίως τὰ διατηρημένα στὴν ἄλμη λαχανικά.

(8) φουρκάλια = σκουῖπες, δικράνια.

(9) τζουκαλοπίνακα = πιάτα πήλινα.

(10) ἀγάς, ἴσως ἀπ' τὸ ἑλλην. ἄγω, τουρκ. aga = κύριος, ἀρχηγός. Συνήθως ἀποτελεῖ συνθετικὸ διάφορων ὀρων καὶ δηλώνει τὸν ἐπικεφαλῆς (τσαρσί ἀγασί: ἐπιθεωρητὴς τῆς ἀγορᾶς, Κόι ἀγασί: ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ χωριοῦ). Σὰν τίτλος χρησιμοποίη-

εἰς τοὺς καφενέδες ὄρμησαν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸν κατὴ¹ καὶ νὰ τὸν ἠϋβρίσκαν τότες τὸν Μεχεμέτ Γιαζατζή τὸν ἐτεπελέτιζαν.

25 β

Καὶ ὁ κατὴς δὲν τοὺς ἔδωσεν θέλημα διὰ τὰ σπίτια νὰ τὰ χαλάσουν ἔσοντας ὅπου δὲν ἦταν ὁ Μεχεμέτ Γιαζατζής εἰς τὸ παρόν. Καὶ αὐτοὶ δὲν ἄκουσαν τὸν κριτὴν καὶ ἔτζι ὡς καθὼς ἦταν πολὺ πλῆθος ἔκαμαν ἀλαλαγμὸν καὶ ὤρμησαν οἱ πάντες καὶ τὰ ἐχάλασαν. Καὶ μετὰ ταῦτα πάγει εἰς τὴν Πόλιν ὁ Μεχεμέτ Γιαζατζής καὶ ἐξοδίασεν πολλὰ ὡς νὰ κάμη τίποτες ἕνα δύο νομάτους ὅπου ἔδωσαν θέλημα² καὶ δὲν ἔκαμεν τίποτες καὶ ἐγύρισεν ἄπρακτος.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Μαυρουδῆς ἐκ χώρας Σάβικον³ καὶ οἰκονόμος⁴ Σιδεροκάστρου· ἄνθρωπος ὡς ἐξήντα χρονῶν· θεωρητικός, ἔμορφος, μαυρογένης, πολυγένης, τὰ γένειά του εἰς τὴν ζώση, ψηλός, παχὺς κατὰ πολλὰ καὶ μέγας· ντρέπουν νὰ τὸν

26 α

ἰδῆς εἰς τὸ πρόσωπον· πολὺγνώμος, πολὺβλος, πρακτικός, προβλεπτικός, μέτῳρος, γλυκόλογος, φιλόξενος· καὶ πρῶτος κτήτωρ τῆς Σκάλιτζας⁵. Ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀξιὸς ἦτον νὰ δώσῃ ἀπόκριση εἰς πατριάρχην καὶ εἰς πασιάδες καὶ εἰς βασιλέαν. Καὶ οἱ σπαχῆδες⁶ δὲν εἶχαν νὰ κά-

θηκε γιὰ νὰ δηλώσει διάφορους ἀξιωματούχους μὲ σπουδαία ἢ ὄχι θέση στὴ στρατιωτικὴ ἱεραρχία, ἐνῶ ὁ ὅρος ἐφέντη δήλωνε τοὺς ὑπαλλήλους μὴ στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν (B. Δημητριάδη, ὁ.π. σελ. 361).

(1) κατὴς, ἀπὸ τὸ τουρκ. καντή = δικαστής. Ὁ κύριος ἐκπρόσωπος τῆς πολιτικῆς διοικήσεως σὲ μιὰ ἐπαρχία μὲ δικαιοδοσία ἀπόλυτη σὲ ὅλες τὶς πολιτικὲς καὶ δικαστικὲς ὑποθέσεις της. Διορίζονταν μὲ σουλτανικὸ διάταγμα καὶ ὑπάγονταν στὴν ΚΠολη. Οἱ κατῆδες χωρίζονταν σὲ ἑννέα κατηγορίες ἀνάλογα μὲ τὴν ἀμοιβὴ πού ἔπαιρναν. Οἱ Σέρρες κατὰ τὸν Ἐβλιά Τσελεμπή, ἦταν ἔδρα σεῖχουλισλάμη καὶ κατὴ μὲ 300 ἄσπρα ἡμερήσια ἀποζημίωση.

(2) ἔδωσαν θέλημα = οἱ πρωταίτιοι.

(3) Τὸ Σάβικον ἀναφέρεται ἀπ' τὸν ΠΣυναδ. καὶ στὴ σελ. 50β, μὲ τὴ γραφὴ Σαβίακον. Εἶναι τὸ σημερινὸ χωριὸ Βαμβακόφυτο Σερρῶν, γνωστὸ προηγούμενα σὰν Σάβιακο (: N. Σχινᾶς, Ὀδοιπορικαὶ Σημειώσεις, Ἀθῆναι 1887, τόμ. Β', σ. 423).

(4) οἰκονόμος, ἐκκλησιαστικὸ ἀξίωμα. Στὸ σερρ. Νομοκάνονα: «Ὁ οἰκονόμος κρατῶν πάντα τὰ κτήσματα τῆς ἐκκλησίας».

(5) Σκαλίτζα, μοναστήρι (βλπ. σελ. 50α) στὴν περιοχὴ ἀνάμεσα Σέρρες - Σιδεροκάστρο, μὰ ποῦ ἀκριβῶς ἄγνωστο, τὸ πιθανότερο στὰ ὑψώματα τοῦ Παλιοκάστρου (Κούλας) ὁπότε καὶ ταυτίζεται μὲ τὸ μοναστηράκι τοῦ Σταυροῦ.

(6) Οἱ σπαχῆδες κρατοῦσαν τὰ βιβλία τῶν χαρατσιῶν καὶ μάζευαν τὰ δοσίματα, κάνοντας μεγάλους ἐκβιασμούς. Κατὰ τὸν Χριστόφορο (Προσκυνητάριον, σ. 39): «οἱ σπαχῆδες, οἵτινες ἐλάμβανον τῶν ἐτησίων προϊόντων τὸ 10ον καὶ ἕκαστος αὐτῶν ὠρισμένων κτημάτων τὸ 10ον ἔχων ὡς σιτηρέσιον, ὑπεχρεοῦτο ἵνα τρέφει δι' αὐτοῦ ἵππον καὶ γυμνάζεται εἰς τὸ ἵππευειν καὶ τὸ ἐφ' ἵππου μάχεσθαι».

μου τίποτες χωρὶς αὐτόν, διότι ὅποιον δὲν ἤθελεν πάραυτα τὸν ἔβγαζεν. Τὴν Πόλιν τὴν εἶχεν ὡσὰν μίαν ἡμέραν¹. Ἄμῃ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τὰ τόσα δὲν ἦταν. Ἄμ.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Ἰωάννης ὁ Μπαρπερούδης² ὁ σκευοφύλακας. Καὶ ἦτον ἀπὸ πολλῆς χηρευάμενος καὶ εἶχεν ἔνορρες τὸν Σωτήρα³, τὸν Ἁγιον Δημήτριον⁴, τὸν Παντελεήμονα³ καὶ τὸν Ἄθανατον³ καὶ ἦτον ὡς ν χρονῶν ἄνθρωπος· ξευ-

26 β

λογιάρης, αὐστηρός, γλωσσάς, ψηλός, λιγνός, ἄρπαγος, πλεονέκτης καὶ ποδαγρός καὶ φιλοκκλήσιος. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἐτούρκεψεν ὁ παπὰ Σκαρλάτος ἀπὸ τοῦς Προσενίκους⁵, αὐτοθελήτως καὶ αὐτοπροαιρέτως καὶ ἐγίνην καπι-

(1) Θέλει νὰ πεῖ πὼς ἐπισκέπτονταν τὴν ΚΠολη μὲ τὸ παραμικρό, σὰ νάταν σὲ ἀπόσταση μονάχα μιᾶς μέρας. Λοιπὸν πολυπράγμονας καὶ κοσμοπολίτης. Οἱ Τοῦρκοι γιὰ νὰ δηλώσουν τὴν ἀπόσταση ἔλεγαν: «ἀπέχει τόσους σταθμούς (κονάκ)». Ὁ κάθε σταθμὸς ἀπέχει ἀπὸ τὸν ἄλλο μὲ βῆμα ὁδοιπορικὸ μιά μέρα (Ι. Βασδραβέλλη, Ἀρχεῖα Μακεδονίας, Θεσ/κη 1952, σ. 86).

(2) Μπαρμπερούδης, ὑποκοριστικὸ τοῦ μπαρμπέρης = κουρέας.

(3) Κατὰ τὸν Π. Παπαγεωργίου (Αἰ Σέρραι... σ. 256 ἀριθ. 29): «Ἐπὶ τῶν ἀνωτάτων βορειοδυτικῶν κλιτύων τοῦ λόφου (Ἀκροπόλεως) πίν. Ι, 52 κεῖται ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, τουρκιστὶ Ἀθανάτο κλίσε, ὅπερ ὄνομα (Ἀθάνατος) ἐλέγχει τὸ ἐν ἀριθ. 30 ναὸν τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ· ἐκ τούτου εἰλημμένη εἶναι ἀρχαία ἐφθαρμένη εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ... δευτέρα εἰκὼν φέρει... ἔτους Ἰρλς (= 1628) ἐπὶ τοῦ βορείου τοίχου κεῖται τὸ ἔτος 1836». 30) Ναόν: «ὁ Χριστὸς πλησίον τῆς φυλακῆς» πίν. Ι 53 ἐν τῷ ἐκεῖ παλαιῷ νεκροταφείῳ (κεφ. ΙΙΙ 26) βοηθούμενον χρηματικῶς διὰ πωλήσεως τόπου τινὸς ὑπὸ τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Θεοδώρων μνημονεῖ ἔτει, Ἰρῖθ (1611) ὁ κῶδις ἐν σελ. 27».

Ὁ Παπαγεωργίου ταυτίζει τοὺς ναοὺς τοῦ Σωτήρος καὶ τοῦ Ἀθανάτου, ποὺ ὁμως ὅπως βλέπουμε ἀπὸ τὸν ΠΣυναδ. δὲν εἶναι σωστό.

(4) Ὑπῆρχε στὴν αὐλὴ τοῦ Α' Γυμν. Θηλέων. Κατὰ τὸν Παπαγεωργίου (Αἰ Σέρραι κλπ. σελ. 254): «Τὸ ἐκ τοῦ 15' ἢ 13' αἰῶνος ναΐδιον τοῦ ἁγίου Δημητρίου, κεῖται ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ νέου νοσοκομείου, καλεῖται δὲ κοινῶς Δημήτριος Τσιανακτσίτικος ἐκ τοῦ τσιανάκ, ἀγγεῖου, ὁ τῶν ἄλλοτε ἐκεῖ κεραμῶν, οἰοῖ Κεραμεικός».

(5) Προσενίκους, ἡ σημερ. Σκοτούσα. Ὁ Χριστόφορος (Προσκυνητάριον, σ. 29) μᾶς πληροφορεῖ πὼς τὸ χωριὸ ποὺ ὀνομάζονταν στὴν ἐποχὴ του (1900) Προσενίκι, τὸ βρῆκε σὲ ἀγοραπωλητήριον ἔγγραφο τῆς Μονῆς Προδρόμου Σερρῶν τοῦ ἔτους 1320 μὲ τὴ γραφὴ: Προσανίκου. Ὁ Ν. Σχινᾶς (Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας κλπ. τόμ. Β', σ. 420) μνημονεῖ τὸ 1886: «χωριὸν Προσινίκι, ἔχων 40 οἰκογενεῖας χριστιανικὰς, ἐκκλησίαν, βρύσιν καὶ ἀνήκον τῷ Γκεριτλή (Κρητικοῦ) Μουσταφᾶ πασιᾶ». Ἐπίσης ὁ Παπαγεωργίου (Αἰ Σέρραι κλπ. σελ. 307) γράφει: «Προσενίκη μετὰ κατοίκων χριστ. 570». Τὸ ὄνομα προέρχεται ἴσως ἀπὸ τό: πρὸς ἐνοίκιον (ἐξαιτίας τῶν μισθώσεων τοῦ κτήματος καὶ τῶν δουλοπαροίκων στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ) καὶ ὄχι ἀπὸ τό: πρὸς νίκην (ἐπειδὴ τάχα ἀπὸ δῶ ξεκίνησε ὁ Βασίλειος Βουλγαροκτόνος καὶ νίκησε

τζής¹. Καί ἦτον ἄνθρωπος ὡς μη χρονῶν ψηλός, λιγνός, μαῦρος, φοβερόν τὸ βλέμα του, μαυρογένης, κατζαρά² τὰ μαλλιά του, διαβαστής, φιλόξενος. Ἄμῃ μὲ τὸ νὰ ἔχη τὴν λύσσα τῆς πορνείας ἄφησεν τὴν παπαδία του καὶ ἐπῆρεν τὴν μοιχαλίδα. Καὶ τόσον μετὰ ταῦτα ἐπτῶχινεν, ὅτι δὲν εἶχεν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Καὶ εἰς τόσον τὸν ἔσυρεν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἀσέβειαν, ὅτι ὅταν ἐψυχομάχαν ἔκραξεν δύο χότζηδες³ καὶ τοὺς λέγει ὅτι: Νὰ εἴστε μάρτυρες καὶ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν καὶ ὀμπρὸς εἰς τὸν θεόν, ὅτι ἐγὼ Τοῦρκος

27 α

καὶ καθολικός Τοῦρκος πεθαίνω· καὶ νὰ μὴν μὲ θάψετε εἰς μνήματα τούρκικα, οὐδὲ εἰς ρωμαίκα μόνον χώρια εἰς τὸν τριστρατον τόπον σιμὰ εἰς τὴν Μπαλίτζα⁴. Καὶ ἔτζι ἔκαμαν κατὰ τὸ ζήτημά του καὶ τὸν ἔκοψεν ὁ θεὸς καὶ ἐκληρονόμησεν τὴν αἰώνιον κόλασιν. Ὡς ἀλί σε ἄνθρωπε καὶ τρεῖς ἀλί σε, κάλλιον ἦτον νὰ μὴν εἶχες γεννηθῆ. Τί ἐκέρδησες ταλαίπωρε ἄνθρωπε καὶ ἔχασες τὴν πίστιν σου καὶ ἐκόλασες τὴν ψυχὴν σου! Α.

+ Διὰ τοῦτο ὦ ἀδελφέ μου, φύγωμε τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν καὶ πρὸ πάντων τὴν ἀσέβειαν, ἵνα μὴ πάθωμε τὰ ὅμοια καὶ κληρονομήσωμε τὴν αἰώνιον κόλασιν. Α.

+ ζρλα⁵. Ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἀπέθανεν ἡ

27 β

θυγατέρα μου ἡ Ζωὴ ἀπὸ τὴν πικρὴ εὐλογία· καὶ ἦτον γ' χρονῶν, Οὐαί μοι τῶ ἀθλίῳ. Α.

+ Τῶ αὐτῶ χρόνῳ, τὸν Μάρτιον μῆνα, ἦλθεν ὁ Μπαριάμ πασιὰς σκλάβος¹, γιὰ τὸ γιανιτζαρομάζωμα⁷ καὶ ἐκόνεψεν εἰς τοῦ Καραάπα-

στο Κλειδί) οὔτε φυσικά ἀπὸ τὸ σλαβ. πρόσικ, προσιὰκ = ζητιάνος ἢ προσὸ = κεχρί.

(1) Καπιτζής, ἀπὸ τὸ τουρκ. καπουτζι = θυρωρός, καπού = θύρα. Οἱ θυρωροὶ τοῦ παλατιοῦ στέλλονταν στὶς ἐπαρχίες σὰν διαγγελεῖς καὶ κομιστὲς σουλτανικῶν διαταγῶν.

(2) κατζαρά = κατσαρά, σγουρά.

(3) χότζα, λ. τουρκ. = καθηγητής, δάσκαλος, τίτλος τιμητικός.

(4) Τὸ πιθανότερο ὄρεινὴ τοποθεσία, ἀπ' τὸ μπαλά, λ. τουρκ. = ὕψος, ψηλά. Ὁ Ἑβλιὰ Τζελεμπι (δ.π. σελ. 63) ἀναφέρει χωρὶο Μπαλίτζα στὴ Μαγνησία.

(5) ζρλα = 1623.

(6) Ὁ χαρακτηρισμὸς σκλάβος μὲ τὴν ἔννοια: ὑπεύθυνος, ἐντολοδόχος, ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς γιὰ τὸ σκλάβωμα τῶν χριστιανόπαιδων.

(7) Τὸ παιδομάζωμα (ντεψιρμε) καθιερώθηκε μαζὶ μὲ τὸ τιμαρῳτικὸ σύστημα ἀπ' τὸ Μωάμεθ Β'. Ἀξίωσαν ἀπ' τοὺς Χριστιανούς ὑπηκόους τοῦ σουλτάνου τὸ 1/10 τῶν ἀρσενικῶν τους παιδιῶν σὰν μέρος τοῦ φόρου ποὺ σύμφωνα μὲ τὸ κοράνι ἦταν τὸ νόμιμο ἀντίτιμο τῆς ἐνοχῆς ὅσων ἀρνιόταν νὰ ἀσπαστοῦν τῇ θρησκείᾳ τοῦ Ἰσλάμ. Τὰ ἀναγκαστικὰ στρατολογημένα χριστιανόπαιδα, γυμνάζονταν γιὰ νὰ γίνουν γενί-

τζη¹ τὸ σπίτι. Καὶ ἐπῆρην ἀπὸ τὸ Κάστρον παιδία 5, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ σουλτάν Μουσταφᾶ. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τόμου πάγει ὁ σκλάβος, πάραυτα ἄρχισεν τὸ θανατικὸν εἰς τὰς Σέρρας καὶ ἦτον μέγαλο. Ἄμῃ τὸν Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον ἀπέθαναν περισσοὶ καὶ τί Τοῦρκοι, τί χριστιανοί, τί Ἑβραῖοι, τί ὀγύφτοι. Ἀπέθαναν ὡς ὀκτῶ χιλιάδες ἄνθρωποι. Α.

+ Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ θανατικὸν ἀπέθανεν ὁ Λιμογιάννης ὁ ρήτωρ ὡς νη χρονῶν ἄνθρωπος· ξηρός, λιγνός, ψηλός,

28 α

μοροψάλτης, γλυκόφωνος, ταπεινός, ἐπτωχούτζικος. Ἄμῃ εἶχεν μύγες². Α.

+ Ὁμοίως ἀπέθανεν καὶ ὁ παπὰ κῦρ Δημητρούδης ὁ Καργούδης³, ὡς 5 χρονῶν ἄνθρωπος· ψηλός, λιγνός, μαυρογένης, κατζαρά τὰ μαλλιά του, τζηβδός⁴, ἀποδεμένος⁵, ἀψὺς πολλά, φιλοκκλήσιος. Ἄμῃ ἦτον καὶ κρασοπατέρας καὶ ἀκαμάτης. Καὶ εἶχεν ἐνορίες τὴν Ἁγίαν Παρασκευή⁶, τὸν Σκυφοδιάβη⁷

τσαροὶ ἢ ὑπάλληλοι στὸ παλάτι τοῦ σουλτάνου καὶ σὲ ἄλλες δημόσιες ὑπηρεσίες. Κατὰ τὸν Ἑνετὸ περιηγητὴ Β. Ramberti τὸ 1539, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκάστοτε ἀρπαζομένων χριστιανοπαίδων ἀνέρχονταν σὲ 10.000 - 12.000 καὶ τὸ παιδομάζωμα γίνονταν κάθε 4 - 5 χρόνια. Ὁ Ἑνετὸς πρέσβυς στὴν ΚΠολη L. Bernardi γράφει τὸ 1592 ὅτι αὐτὸ γίνονταν κάθε 2 - 3 χρόνια.

Ὁ Ἑβραῖὸς Τσελεμπὶ (μέσα 17ου αἰώνα) στὸ «Ὀδοιπορικὸ» 8ος τόμος γράφει γιὰ τὰ Σερριοτόπουλα: «Πλήθος παιδόπουλα με ἀγγελικὸ πρόσωπο. Φοροῦν κεφαλοδέσι ἀπὸ σαμαρόγωνα τῆς Βοσνίας ντολαμά (ποδήρης χιτώνας) με ἀσημένια κουμπιά, πανταλόνια με ἀσημένιες πόρπες καὶ ὑποδήματα καπαρντί (Καμπάρντα, χώρα τῆς Ὑπερκαυκασίας ἀπ' ὅπου ἡ καμπαρντίνα)».

(1) Γιὰ τὸν Καράμπατζη βλπ. καὶ σελ. 36α, 43β, 50β.

(2) εἶχεν μύγες, με τὴν ἔννοια τοῦ νευρικοῦ, μυγιάγκιχτου, ἀνήσυχου, καχύποπτου.

(3) Καργούδης, ὑποκορ. τοῦ κάργας (τὸ γνωστὸ πουλί) = ἐριστικός, κομπαστής, ψευδοσπουδαῖος, μεταφ. μαῦρος.

(4) τζηβδός, ἀντὶ ψευδός = τραυλός, βραδύγλωσσος.

(5) ἀποδεμένος, στὴν κυριολεξία μαγεμένος. Ἐδῶ ἴσως παράξενος, ἀπόκοσμος, ἀντικοινωνικός, φιλάργυρος.

(6) Γιὰ τὴν Ἁγία Παρασκευή βλπ. σελ. 28 (18α) Τὸ χειρόγρ. ἁγίαν παρασκευή.

(7) Ἄγνωστη σερραϊκὴ ἐκκλησία. Ἄν κρίνουμε ὁμῶς ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Καργούδη τὶς 5 ἐνορίες του τὶς πῆρε ὁ Παπασυναδινὸς καὶ στὴ θέση τοῦ Σκυφοδιάβη ἀναφέρεται τοῦ Ταξιαρχοῦδι, τότε αὐτὲς οἱ δυὸ ἐκκλησίες πρέπει νὰ ταυτιστοῦν. Στὸν Παπαγεωργίου (Αἱ Σέρραι κλπ. σελ. 254) διαβάζουμε: «Ὁ ἐπὶ παλαιότερου κείμενος ναὸς τοῦ Ἄνω Ταξιάρχου... ὁ ναὸς κοινῶς ὀνομάζεται «ὁ Μικρὸς Ταξιάρχης» ἢ «τὸ Ταξιαρχοῦδι» πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ταξιάρχου, ἢ δὲ ἐνορία αὐτοῦ τουρκιστὶ Χαβιαρτσι μαχαλεσί, τῶν χαβιαράδων». Ὁ Παπαγεωργίου ἐπίσης (σελ. 252) γράφει: «Ἐκ τινος σημειώματος ἐπὶ εὐαγγελίου (1697) κειμένου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας ἐκ τοῦ ἔτους 1771, καθ' ὃ τὸ βιβλίον: «εἶναι τοῦ Ταξιαρχοῦδη

τὴν Ἁγία Μαρίνα¹, τὸν Ἅγιον Γεώργιο τῆς Δίβρης² καὶ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην³. Καὶ μοροπτωχός, Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸν Αὐγουστον ἰβ, ἔλαβα ἀπὸ τὸν κῦρ Τιμόθεον τὴν ἐνορία τὴν Ἁγία Παρασκευή, τὸν Ταξιαρχούδη, τὴν Ἁγία Μαρίνα καὶ τὸν Ἅγιο Γεώργη τῆς Δίβρης καὶ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην δι' ἄσπρα : ,ς...⁴ Συναδινὸς ἱερεὺς καὶ

28 β

ἄρχων τοῦ Ψαλτῆρος Σερρών⁵. Εἰς δόξαν Χριστοῦ. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἐτούρκεψεν ὁ παπὰ Γαβριήλ, ὁ προηγούμενος τοῦ Τιμίου Προδρόμου, αὐτοθελήτως καὶ αὐτοπρασιρέτως. Καὶ ἦτον ὡς με χρονῶν ἄνθρωπος: χονδρός, παχύς, γεμάτος, γραμματικός, διαβαστής, καλογραφέας, καλόφωνος, ψάλτης τέλειος. Ἄμῃ ἦτον πολλὰ μπε-

Φακὴρ μαλεσι» ὅπως καὶ νῦν λέγεται ὁ τόπος τῆς ἐνορίας ταύτης, τοῦ Πτωχοῦ ἢ Μικροῦ Ταξιάρχου, εἰκάζω ὅτι ἄλλοτε πρὸς ἀντιδιαστολήν τοῦ ...ναοῦ τοῦ Μεγάλου Ταξιάρχου ἐκαλεῖτο Ταξιαρχούδης ἐξ οὗ τὸ ὄνομα ἔπειτα... μετασχηματισθὲν καὶ εἰς οὐδέτερον γένος τὸ Ταξιαρχούδι (ὅπως Ἰωάννης-Γιάνκος, ὁ Γιανκούδης, τὸ Γιανκούδι κ.ά.). Σήμερα στὴ θέση του, Β.Δ. τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, ὑπάρχει μικρὸ προσκυνητάρι.

(1) Παπαγεωργίου (Αἰ Σέρραι... σελ. 253): «Οἱ νέοι ἐπὶ παλαιότερων ναοὶ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ τῆς ἁγίας Μαρίνης, ἐν τῇ αὐτῇ αὐλῇ πλησίον τοῦ παραπορτίου κείμενοι ἐν τῇ συνοικίᾳ τῇ τουρκιστὶ λεγομένη Ζαράπ χανέ, νομισματοκοπέω, φέρουσιν ἐν τῷ βορείῳ τοίχῳ τὸ ἔτος 1826. Ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου, σελ. 217 καὶ 220 κεῖται: «ἀμπέλιον πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Μαρίνης», ἐν δὲ τῷ κώδικι σελ. 261, ἔτει 1736: «τὴν ἁγίαν Μαρίναν», ἧς καὶ δεῖκνυται ἡ δεξιὰ χεὶρ ἐν ἀργυρᾷ θήκῃ φερούση τὴν ἐπιγραφὴν «χὴρ δεξιά τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Μαρίνης, κτήμα δὲ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Βοδενῶν κυρίου Τιμοθέου 1787», ἀποθανόντος κατὰ τὸ σχετικὸν πρακτικὸν τὸ ἐν κώδικι τοῦ ναοῦ ἔτει 1800». Λείψανα τῆς ἁγίας Μαρίνας φυλάγονται σὲ πολλὰ ἑλληνικὰ μοναστήρια. Μόνο στὸ Ἅγιο Ὄρος φυλάγονται μέλη τῆς ἁγίας σὲ ὀκτῶ καὶ σὲ τρεῖς σκῆτες (: Δελτ. Χριστ. καὶ Ἐθν. Ἐταιρίας 1925).

(2) Ὁ Παπαγεωργίου (Σέρραι... σελ. 232) ἐντοπίζει τὴν «ἀθιγγανικὴ συνοικία τῆς Δίβρης» στὴ συμβολὴ τοῦ ἀνατολικοῦ χειμάρρου (Ἁγ. Ἀναργύρων). Δηλαδὴ ὅπου καὶ σήμερα «τὰ Γύφτικα».

(3) Κατὰ τὸν Χριστόφορο (Προσκυνητάριον, σ. 38) μὲ ἔγγραφο τοῦ 1572: «ἄρχων τις ἐκ Σερρών Ἰωάννης μοναχὸς γενόμενος ἐπ' ὀνόματι Ἰωακείμ, ἀφιέρωσε εἰς τὴν Μοῆν καὶ δυὸ μύλους εἰς Ἀγιάννην — ἐξοχικὴ τοποθεσία πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῶν Σερρών λίαν τερπνὴ καὶ εὐάερος διὰ τὰς πολλὰς ἐν αὐτῇ πηγὰς μαλακοῦ καὶ διαυγεστάτου ὕδατος, δι' οὗ ἱκανοὶ ὑδρόμυλοι κινοῦνται, καὶ τοὺς πολλοὺς αὐτῆς λειμῶνας καὶ πλαταμῶνας καὶ τὸν ἐλεύθερον ὀρίζοντα».

(4) Ἡ παραχώρησις τῶν 5 ἐκκλησιῶν ἀπ' τὸ μητροπολίτη Τιμόθεο στὸν Παπασυναδινὸ γίνεται ὅπως βλέπουμε ὕστερα ἀπὸ καταβολὴ 6.000 ἄσπρων. Περισσότερα γιὰ τὶς ἀγοραπωλησίαι αὐτὲς βλπ. σημ.: στὴ σελ. 29 (χειρ. 18β).

(5) Ἐκκλησιαστικὸ ἀξίωμα. Στὸ σερρ. Νομοκάνονα: «ὁ διδάσκαλος τοῦ Ψαλτῆρος, ἵνα ἐρμηνεύει αὐτό».

κρῆς καὶ μορολολὸς καὶ πόρνος, διότι ἐκεῖ ὅπου ἐκοίταζεν γυναῖκα ἐδαιμονίζονταν. Καὶ ἔτζι διὰ τὴν κακὴν του ἐπιθυμίαν ἐτύφλανέν τον ὁ διάβολος καὶ ἐσκόνταψεν¹ ὁ ἀσεβὴς καὶ ἠσέβησεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Πόλι καὶ ἐγένην καπιτζῆς καὶ ἦτον ἐν ἐσχάτῃ πτωχείᾳ. Ἀνάθεμά τον δέκα καὶ εἰκάδι² καὶ αἰωνία ἢ κόλασις. Ὡ ἀλί σε τρισάθλιε ἄνθρωπε, τί ἐκέρδησες; Κάλλιον ἦτον νὰ μὴν εἶχες γεννηθῆ. Α.

+ Διὰ τοῦτο ὦ ἀδελφέ μου, φύγωμε τὴν μέθην, φύγωμε τὴν

29 α

λολάδα, φύγωμε τὴν πορνείαν καὶ προπάντων φύγωμε τὴν ἀσέβειαν ἵνα μὴ λάβωμε τὸ ἀνάθεμα καὶ τὴν αἰώνιον κόλασιν, ὡσὰν αὐτὸν τὸν δυστυχῆ. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἐκρέμασεν ὁ Μεχεμέτ Γιαζατζῆς τὸν Ἀδάμη³ τοῦ Καράπαπα τὸν υἱὸν ἀπὸ τὴν Πρηβίστα⁴, ἄδικα τὸν ἄθλιον. Εἰς τὸ πανηγύρι τοῦ ἁγίου Δημητρίου εἰς τὸν Χάνδακα⁵ ἔδωσεν μερικῶν Τούρκων ἄσπρα καὶ ἐψευδομαρτύρησαν τὸ πῶς δίδει σιτάρι τοὺς Φράγκους καὶ πῶς ἔβρισε τὴν πίστιν τοῦ Μεχεμέτ Γιαζατζῆ. Καὶ πρῶτον τὸν ἐκρέμασεν ἄκριτα καὶ τὸ βράδι ἐπῆγεν εἰς τὸν κατὴ μὲ τοὺς ψευδομάρτυρες καὶ ἔδωσεν ἄσπρα τὸν κριτὴν καὶ ἔβγαλε τὸ χοτζέτιν του⁶. Διότι ἐφοβούνταν τὸν Γιάννο τὸν Σουρτζῆ, τὸν πεθερὸν τοῦ Ἀδάμη, νὰ μὴν τὸν πειρά-

29 β

ξη τίποτες. Ἡ αἰτία, διατὶ αὐτὸς ὁ Ἀδάμης δὲν τὸν ἐφοβούνταν, μόνον τὸν ἔλεγε διατὶ ἠδίκαν τοὺς ἐπτωχοὺς εἰς ἀμπελοχάρατζα⁷, εἰς χαράτζια⁸ καὶ εἰς μεμελέδες⁹ καὶ τζερεμέδες¹⁰. Καὶ εἶχεν ἐβγάλει αὐτὸς ὁ

(1) ἐσκόνταψεν, ἀπὸ τὸ σκοντάβω = συμπλέκωμαι ἐρωτικά, κάνω ἀμάρτημα, σφάλμα.

(2) δέκα καὶ εἴκοσι. εἰκάς-ἄδος, ἢ εἰκοστὴ μέρα τοῦ μήνα.

(3) Ἀδάμης = Ἀδάμ.

(4) Πρηβίστα ἢ Προβίστα ἢ Πραβίστα, ἢ σημερ. Παλαιοκώμη Σερρῶν.

(5) Ἡ ὄνομ. Χάνδακας, ἀπ' τὸ ἀραβ. χεντέκ = τάφος, τὸ ὀχύρωμα, χαντάκι. Ὁ Χάντακας ὑπῆρχε στὴν ἀριστ. ὄχθη τοῦ Στρυμόνα κοντὰ στὴν Ἀμφίπολη. Γιά τὴ θέση του ὁμως ὑπάρχει ἀμφισβήτηση (βλπ. Γ. Καφταντζῆ, Ἱστορία Σερρῶν, τόμ. Β', σ. 189).

(6) χοτζέτ, λ. ἀραβ. = ἔγγραφη ἀπόφαση τοῦ καντῆ. Ἐπίσης τίτλος ἰδιοκτησίας.

(7) Φόρος ποὺ ἐπιβάλλονταν στὴν παραγωγή τῶν σταφυλιῶν (βλπ. καὶ σελ. 49α).

(8) χαράτζια, ἀπ' τὸ τουρκ. χαράτς = κεφαλικὸς φόρος. Τὸν πλήρωναν οἱ μὴ μουσουλμάνοι κάτοικοι τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

(9) μαμελέδες, λ. τουρκ. = τόκοι· μουαμελετζί = τοκιστής, τοκογλύφος.

(10) τζερεμέ, λ. τουρκ. = πρόστιμο, ζημία.

Ἄδάμης με ὄλην τήν χώραν καί με ἄλλα χωρία τὸ ἄρτζιν του¹ ἀπὸ τρία κατηλίκια², νὰ πάγη εἰς τήν Πόλιν νὰ τὸν κρίνη. Καί αὐτὸς ὁ ἀσεβὴς ἐπρόλαβεν καί τὸν ἐκρέμασεν. Α.

+ Καί ἦτον αὐτὸς ὁ Μεχεμέτ Γιαζατζής ἄνθρωπος ἔμορφος, μακριγένης, ἀσπρογένης, θεωρητικός, πλούσιος. Ἄμῃ ἦτον ἀρσενοκοίτης, ἄρπαγος, ἄδικος, μαμελετζής, τύραννος, ἀβάνης³, φονιάς. Καί αὐτὸς προλαβὼν εἶχεν φονεύσει ἄδικα καί τὸν Καράπαπαν. Αἰωνία του ἡ κόλασις. Α.

+ Καί ὁ κῦρ Ἄδάμης ἦτον ὡς μ χρονῶν ἄνθρωπος· ἄνδρας πο-

30 α

λύ ψηλός. Καί εἶχεν τοῦ Γιάννου τοῦ Σουρτζῆ τήν θυγατέρα ἀπὸ τὰς Σέρρας. Καί ἦτον πλούσιος, ἀνδρεῖος, μακρογένης, μαυρουδερός, φοβερὸν τὸ βλέμα του. Ἔργω καί λόγῳ νὰ δώση⁴. Αἰωνία του ἡ μνήμη. Ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἀναπαύσῃ μετὰ τῶν δικαίων. +

+ ζρλβ⁵. Ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἐγένηεν νέος βασιλεὺς ὁ σουλτὰν Μουράτης⁶ καί ἦτον ὡς 1ε χρονῶν καί ἐβασίλευσεν χρόνους· 15 καὶ μήνας ε. Καί εἰς τοὺς πρώην βασιλεῖς ἦτον μεγάλη ἀδικία εἰς ὅλον τὸν κόσμον καί πολυαρχία καί αὐτὸς ἐχάλασεν τοὺς καφενέδες εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὁμοίως καί τὸ τοτούνι⁷ καί δὲν τὸ ἔπινεν τινὰς τὸ καθόλου, διότι πολλοὺς ἔχασεν ἄνδρες καί γυναῖκες ἕως οὗ νὰ παύσουν.

30 β

Ὅμοίως καί ὅσοι ἦσαν τύραννοι κἄν τε βεζίρηδες κἄν τε πασιά-

(1) ἄρτζι, λ. ἀραβ. = ἀναφορά· ἄρζ = παράσταση, ἔκθεση, ἀνακοίνωση· ἄρτζιχαρτζι = ἀναφορογράφος· ἄρζ-ὄντασι = αἴθουσα ἀκροάσεων.

(2) Κατηλίκια, ἀπὸ τὸ τουρκ. καντιλίκ, διοικητικὴ περιφέρεια στὴν ὁποία ἐκτείνονταν ἡ δικαιοδοσία ἐνὸς καδῆ. Ἀντίστοιχος ἦταν ὁ ὅρος καζά.

(3) ἀβάνης καί ἀβανιάρης = συκοφάντης, ζημιωτής, βλαβερός, τύραννος, δυνάστης.

(4) Ἔργω καί λόγῳ νὰ δώση, φράση ποὺ ἐπαναλαμβάνει ὁ ΠΣυναδ. Σημαίνει τὸν συνεπῆ, τὸν ἱκανὸ στὰ λόγια καί στὰ ἔργα.

(5) ζρλβ = 1624.

(6) Ὁ σουλτάνος Μουράτ Ι V (1623-40) ἀναζωογόνησε τὸ ὀθωμανικὸ στρατιωτικὸ καί διοικητικὸ σύστημα. Ἀκολουθώντας πιστὰ τὴν ἀρχὴ ποὺ λέει ὅτι «τίποτα δὲν προάγει τόσο τὰ πράγματα ὅσο οἱ ἐκτελέσεις» ὁ Μουράτ τιμώρησε ἄγρια τὴ διοικητικὴ διαφθορὰ καί τὴ στρατιωτικὴ ἀνικανότητα. Σχεδίασε ἐπίσης εὐρείες στρατιωτικὲς μεταρρυθμίσεις ποὺ ἀπόβλεπαν νὰ δημιουργήσουν ἕνα μικρότερο μὰ καλὰ ἀμοιβόμενο καί ἐντελῶς ἐπαγγελματικὸ στρατό. Ὁ πρόωρος θάνατός του ματαίωσε ὅλες τὶς μεταρρυθμίσεις του μὲ μόνη ἐξάιρεση τὴ διακοπὴ τοῦ παιδομαζώματος στὰ Βαλκάνια, ποὺ δὲ συνέφερε πιά στὴν ὀθωμανικὴ κυβερνώσα τάξη.

(7) τοτούνι = τὸ κάπνισμα· ἀπ' τὸ τουρκ. τουτούν = καπνὸς πίπας, τσιγάρου, καπνόφυλλο (νικотиανή).

δες¹ κᾶν τε μουφτῆδες² κᾶν τε κατηλεσκέρηδες³ κᾶν τε κατῆδες κᾶν τε πέγνηδες⁴ κᾶν τε ἀγάδες κᾶν τε γιανιτζάραγοι⁵ καὶ ὀταπασῆδες⁶ κᾶν τε ζορπαπασῆδες⁷, ὅλους ἔκοφτεν, δὲν ἔλειπεν ἡμέρα νὰ μὴν κόψη κανέναν. Καὶ ἔτζι τὸν ἐτρόμαξαν ὅλοι οἱ Τουῦρκοι καὶ ἦτον πᾶσα ἡμέρα ἀποθαμένοι ἀπὸ τὸν φόβον τους. Διότι παραστορίζουνταν⁸ καὶ ἐπερπάτιεν πᾶσαν ἡμέραν καὶ ἐμαθήνησεν τὰ πάντα. Καὶ ὅλες οἱ δουλιεῖς τῆς βασιλείας μοναχός τὰ ἐκοίταζεν. Καὶ ἔτζι ἔπαυσαν οἱ ἀδικίες· καὶ τότες ἦτον νὰ ἰδῆς τὸ πῶς ἐπεριπάτην τὸ πρόβατον μὲ τὸν λύκον.

+ Πρεπὸν εἶναι καὶ εἰς ἡμᾶς ὦ ἀδελφέ, νὰ τὸν κλαύσωμε τὸ πῶς τὸν ἐχάσαμε τοιοῦτον βασιλέα καὶ νὰ τὸν θρηνήσωμε καὶ νὰ τὸν λυπηθοῦμε καὶ νὰ εἰποῦμε : Ὡ ἀλλί εἰς ἡμᾶς

31 α

(Τὸ φύλλο τοῦ χειρόγραφου μὲ τις σελίδες 31α καὶ 31β ἔχει κοπεῖ ἀπ' τὸν κώδικα. Τὸ ἀντιγράφουμε ἀπ' τὸν Π. Πέννα πού τὸ πρόκαμε τὸ 1938).

(1) πασιά, ἴσως ἀπὸ τὸ περσ. παντισιάχ. Τιμητικὸς τίτλος πού ἀποδίδονταν ἀρχικὰ σὲ ἀνώτερους γύρω στὸ σουλτάνο ἀξιωματούχους καὶ ἀργότερα σὲ ἀνώτερους στρατιωτικούς ἢ πολιτικούς βαθμούχους (συνήθως βεζίρηδες, μπεηλερμπέηδες).

(2) μουφτί καὶ μουφεττίς, λ. ἀραβοτουρκ. = ἐξεταστής, θεολόγος πού ἐκδίδει ἐπίσημες γνωμοδοτήσεις (φετβάδες) ἐρμηνεύοντας τὸν θρησκευτικὸ μουσουλμανικὸ νόμο, ἱεροδίκης.

(3) κατηλασκέρ, ἀνώτατο ἀξίωμα· κριτής, στρατοδίκης, κατεῖχε τότε μεγαλύτερη θέση ἀπ' τὸν σείχουλισλάμ ἢ τὸν μεγάλο μουφτή.

(4) Τὸ χειρόγρ. πέγνηδες ἀντὶ μπέγνηδες, πληθ. τοῦ-μπέγης (λ. περσ. μπέγ ἢ μπέι). Τουρκικὸς τιμητικὸς τίτλος. Ἀντίστοιχος εἶναι ὁ ἀραβικὸς ὄρος ἐμίρ ἢ μίρ. Βρίσκονταν σὲ χρῆση ἀπὸ τὸν 8ο αἰῶνα ἀκόμα. Τὸν χρησιμοποίησαν πολλὲς Τουρκικὲς φυλὲς σὰν τίτλο μεγάλων ἀξιωματούχων ἢ γιὰ νὰ δηλώσει ἀπλῶς τὸν ἄρχοντα, τοπάρχη, κύριο, σύζυγο, ἐπίσης σὰ δεύτερο συνθετικὸ ἄλλων τίτλων (σαντσάκ μπέγι, μπεϊλέρμπεγι). Ἀκολουθεῖ πάντα τὸ κύριο ὄνομα πού προσδιορίζει. Στούς Ὀθωμανοὺς χρησιμοποίηθῆκε ὡς τίτλος τῶν ἀρχηγῶν τουρκικῶν φυλῶν, διάφορων μεγάλων ἀξιωματούχων καὶ τέλος γιὰ νὰ δηλώσει τοὺς γιούς τῶν πασιάδων. (Β. Δημητριάδη, ὁ.π. σελ. 69).

(5) Ὁ γενιτσάρ-ἀγάς, πού ὀνομάζονταν παλιότερα καὶ τσιορμπατζὶ (κυριολεκτικὰ αὐτὸς πού δίνει ἢ παρασκευάζει τὴ σούπα) ἦταν ὁ διοικητὴς τῆς φρουρᾶς τῶν γενιτσάρων. Ἡ διοίκηση τῆς ἐπαρχίας εἶχε ἀναθεθεῖ σ' ἓνα πασιά, ἓνα μουλλά ἢ μεγάλο καντή κ' ἓνα γενιτσάρ-ἀγά.

(6) Τὸ χειρόγρ. ὀταπασίδες, ἀντὶ ὄνταμπασῆδες, ἀπ' τὸ ὄντᾶ = θάλαμος (ὅπου ἔμεναν τὰ παιδιὰ πού προορίζονταν γιὰ ἀνακτορικὴ ὑπηρεσία) καὶ ἀπὸ τὸ μπᾶς = ἀρχηγός, προϊστάμενος, πρόκριτος.

(7) ζορμπάμπασι, ἀρχηγὸς σώματος ἀτάκτων· ζορμπά, λ. τουρκ. = αὐθαίρετος, βίαιος, τυραννικός. Ὀπλοφόρος πού ἀνήκει σὲ ἄτακτο τουρκικὸ σῶμα, σὲ στίφος πού ἐκτρέπεται σὲ καταστροφὲς καὶ λεηλασίες· ζορμπαλίκ = τυραννία, καταπίεση.

(8) παραστορίζονταν = μεταμφιέζονταν.

τούς άθλίους, τούς έπτωχούς, τούς κακορίζικους, τούς παντόρφανους. Διότι πλέον τέτιον βασιλέα δέν θέλωμεν εύρη εις τήν ζωήν μας.

+ ζρλγ' ¹. Άπέθανεν ο παπά κύρ Άδριανός ο πρωτοσύγγελος· και ειχεν ένορίαν τήν 'Επίσκεψη ²· ώς ο χρονών άνθρωπος· γεννάτος, διαβαστής, φιλοκκλήσιος. Άμή ήτον αρχίζης ³ και λολός. Έκει όπου έκοίταζεν έμορφο παιδί ή έμορφη γυναίκα· δέν τήν ολάστιζεν ⁴ δέν έγίνονταν. Και μέ τó νά τόν ήξεύρουν οί άνθρωποι τó πώς είναι μορολολός δέν τόν έσυνορίζονταν. Και ήτον χηρευάμενος και ποδαργός. Και έγινεν κλινήρης και έζάρωσαν τά χέρια του και τά ποδάρια του και έγίνην κουβάρι και ψώργιασεν και δέν ειχε τινάν νά τόν

31 β

κοιτάξη. Και έτζι άπέθανεν έν πολλή ταλαιπωρία και έν μετανοία και έξομολογήσει. Και αίωνία του ή μνήμη.

+ Τώ αύτώ χρόνω, τόν Μάιον μήνα, έγίνην νέος άρχιερεύς εις τás Σέρρας ο κύρ Άχιλλιος ⁵. Και άρχιεράτευσεν χρόνους γ και μήνας δύο και ήμισυ· και πάγει εις τήν Πόλιν και τόν έκτύπησεν ή πανούκλα και άπέθανεν. Και ήτον ώς μ χρονών άνθρωπος· λιγνός, σπανός, έλεήμων, διαβαστής, φιλοκκλήσιος. Τούς ίερείς πολλά ήγάπα και τούς κληρικούς έτίμα και δέν έπαιρνεν τίποτες άπό τά δικαιώματα ⁶ έως ού έβγῆκεν όλον

(1) 'ζρλγ' = 1625.

(2) 'Ο Π. Παπαγεωργίου (Αί Σέρραι... σ. 253, άριθ. 11) γράφει: «Τò ναίδιον Θεοτόκου τῆς 'Επισκέψεως, πίν. I 38, κοινώς Πίσκεψη, κείται κατ' έμέ έν Ϝ τάπω έκειτο άλλοτε ο άρχαίος ναός Θεοτόκου τῆς 'Οδηγητρίας (κεφ. Α', β' I), ῆς βασταζούσης έν ταίς άγκάλαις τó βρέφος σώζονται έν τῷ ναίδίῳ δύο παλαιαί εικόνες, ή έτέρα επί τῶν δύο πλευρῶν τοῦ ξύλου έξειργασμένη, φέρουσα 17) τήν έπιγραφήν έν πίν. IW 4 α: «Μήτηρ Θεοῦ» και β: «Μήτηρ Θεοῦ ή 'Οδηγήτρια· ο 'Εμμανουήλ» τρίτη νέα εικῶν φέρει τás λέξεις: «Θεοτόκος ή 'Επίσκεψις τῶν άσθενούντων» όπερ έπάνυμνον έλήφθη εκ τῆς γνωστῆς παρακλητικῆς εύχῆς. Έν τῷ κώδικι σελ. 181, έτει 1684 κείται: «μαχαλᾶς τῆς άγίας 'Επισκέψεως» σελ. 60 «μαχαλᾶς τῆς 'Επίσκεψις» και σελ. 261 έτει 1736: «ένορία τῆς 'Επισκέψεως».

(3) αρχίζης, λ. τουρκ. = ξετσιπωτος, θρασύς, ξεδιάντροπος.

(4) ολάστιζεν = πείραζε.

(5) 'Ο 'Αχιλλιος (Μάιος 1625-'Ιούλιος 1628) πέθανε στην ΚΠολη όπου ήταν συνοδικός άπό πανούκλα, σέ ηλικία 40 χρονών.

Σύμφωνα μέ τις πληροφορίες τοῦ ΠΣυναδ. φαίνεται πώς ήταν τίμιος και άφιλοχρήματος. 'Ο Π. Παπαγεωργίου (Αί Σέρραι... σ. 262) γράφει: «'Αχιλλιος, σελ. 82 και 97: 1625-1628· ταυτότυπον έν πίν. V 4 «έτει, αχκζ': «ό ταπεινός μητροπολίτης Σερρών 'Αχιλλιος» σελ. 82.

'Η τελευταία ύπογραφή τοῦ 'Αχιλλίου ύπάρχει σέ σιγίλλιο, τόν 'Ιούλιο 1628.

(6) Σχετικά μέ τά δικαιώματα τῶν μητροπολιτῶν, σ' ένα σουλτανικό φερμάνι τοῦ 1715 ('Ι. Βασδραβέλλης, 'Αρχεῖον 'Ιεροδικείου Θεσ/κης: K. 26, 93) διαβάζουμε:

τὸ χρῆμα. Διότι εἶχεν χρήματα ἢ μητρόπολι τετρακοσίας χιλιάδας, μόνον τὰ ἔπαιρναν οἱ ἐπίτροποι ὅτε ὁ Παπαιοκονόμος, ὁ Παπασίδερης καὶ ὁ Καραπάζης καὶ τὰ ἔδιδαν εἰς τὸ χρῆμα καὶ ἐξέχρωσαν τὴν μητρόπολιν. Μόνον αὐ-

32 α

τὸ ἔκαμαν κακὸ τὸ πὼς ἐχάλασαν τὸ κουβούκλι τῶν Ἀγίων Θεοδώρων. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, συνεργεῖα τοῦ Καραπάτζη καὶ μερικῶ[ς]¹ τοῦ κῦρ Ἀχιλλίου ἔρριξαν τὸ χρέος ὅλο τοῦ Κάστρου εἰς πᾶσα ἕναν, ἄλλον κε... ἄλλον κ... ἄλλον ιε... ἄλλον ι.. ἄλλον ε... καὶ πᾶσα ἕναν ὡς καθὼς εἶχεν² καὶ ἐξέχρωσαν τὴν πολιτεία ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ χρέος, διότι ἦτον χλ... Α.

+ Ἰρλδ.³ Ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Μπατζῆς ὁ Ζιχνιώτης⁴ καὶ ἐνοριτῆς τοὺς Ἀγίους Θεοδώρους ἄνθρωπος ὡς ν χρονῶν ἐπτωχαδάκης, ταπεινός, ἡσυχος, πρᾶος, ἄκακος, ἀπλοῦς, φιλοκκλήσιος. Ἀμὴ ἦτον πολλὰ ἀγράμματος. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν ὁ Ἀσάνης ὁ χρυσοχὸς καὶ

«Ἐξετασθέντων τῶν ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ κτηματολογίῳ φυλασσομένων βιβλίων τῶν ἐπισκοπῶν, ἐσημειώθη ...ὅτι δίδονται ἀνέκαθεν φερμάνια, ὅπως εἰσπράττονται κατὰ νόμον ἐτησίως ἐξ ἐκάστης μὲν οἰκίας ἀπίστων δώδεκα ἄσπρα, παρ' ἐκάστου δὲ ἱερέως ἀνὰ ἕν χρυσοῦν νόμισμα ὡς δικαίωμα Πατριαρχείου, ἀνὰ δώδεκα ἐπίσης ἄσπρα καὶ ἀνὰ ἕν χρυσοῦν νόμισμα παρὰ τῶν ἱερέων ὡς δικαίωμα Μητροπολίτου, καθὼς καὶ αἱ εἰσφοραὶ ἀγιασμάτων καὶ μοναστηρίων...».

(1) Τὸ χειρόγρ. μερικῶ.

(2) Σχετικὰ μὲ τὸν καθορισμὸ τῶν εἰσφορῶν, εἶναι καὶ τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν κλεμένο κώδικα τῆς Μητρόπολης Σερρῶν (Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι... σελ. 280): «κατὰ ἔτους Ἰρκβ' (1614) ἐν μηνῇ Νοεμβρίῳ 10 ἐσυνάχθει ἅπας ὁ λαὸς καὶ ἡ πολητία τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Σερρῶν κατέμπροσθεν τοῦ πανιεροτάτου μητροπολίτου ἡμῶν δὲ αὐθεντὸς καὶ δεσπότης κυρίου Δαμασκηνοῦ καὶ τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν καὶ εὐλαβεστάτων ἱερέων καὶ τῶν χρησιμοτάτων ἀρχόντων καὶ μεγίστης Συνόδου γενομένης μικρὴ τε καὶ μεγάλη μὲ ὀλονοῦν τὴν βουλὴν ἐδιάλεξαν καὶ ἐψήφισαν δώδεκα ἀνθρώπους δικαίους καὶ καλοὺς καὶ ἐνάρετους καὶ τὸν Θεὸν φοβούμενοι καὶ εὐγαλαν ἀπὸ πάσα ρουφέτι ἕναν ἄνθρωπον τὸν πλέον δικαιοτέρον καὶ καλήτερον καὶ ἐνάρετον καὶ ἔβαλάν τους μὲ Θεὸν καὶ μετ' ἑψυχὴν τους νὰ διακρένουν καὶ νὰ διατηροῦν τὰ κοινὰ ἔξοδα τοῦ κάστρου καὶ τῆς πολιτήας τῶν Σερρῶν, μετὰ βάρους ἀλύτου ἀφωρησμοῦ νὰ ρίχνουν τὰ βάραι καὶ ἔξωδα εἰς τοὺς Χριστιανοὺς πᾶσα ἐνοῦ κατὰ τὴν δύναμίν του καὶ ἔγνηεν ἀφωρισμὸς μετὰ ὠμοφορίου καὶ μετὰ πετραχιλίου νὰ μὴν ἐντραποῦν οὔτε πλοῦσιον οὔτε πτοχόν, μόνον ὅτι γενέσι ὁ Θεὸς εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν οὕτως νὰ ρίξουσιν πᾶσα Χριστιανοῦ καὶ ἔκαμαν πρῶτον ἀπὸ τοὺς δώδεκα...».

(3) Ἰρλδ' = 1626.

(4) Ζιχνιώτης, ἀπὸ τῆ Ζίχνα· καὶ αἱ Ζίχνα, ὁ Ζίχνας (πόλη, κάστρο, ἐπισκοπή, μητρόπολη) ἀνατολικά τῶν Σερρῶν (βλπ. Γ. Καφταντζῆ, ὁ.π. σελ. 96).

32 β

χαρτοφύλαξ¹, ὡς π χρονῶν ἄνθρωπος· ψηλός, λιγνός, μοροσπανός, ἄκακος, ἀπονήρευτος, ἐλεήμων. Τοὺς καλογέρους κατὰ πολλὰ ἠγάπαν, ὁμοίως καὶ τὰ μοναστήρια. Ἄμῃ ὡς ἠκούετον παρὰ πάντας, τὰ τόσα δὲν ἦτον καθάριος ἀπὸ τὴν πορνείαν καὶ μοιχίαν. Κρίμα εἰς αὐτόν. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Μαίῳ, ἦλθεν ὁ Κενὰν πασιὰς εἰς τὰς Σέρρας, ἐπίτροπος τοῦ σουλτὰν Μουράτη, εἰς ὄλην τὴν Δύσιν νὰ περιπατήσῃ. Καὶ ἐκόνεψεν εἰς τοῦ Χατζῆ Ἀχμέτι τὸ σπίτι, διότι ὁ Καραχμέτης εἶχεν πάγει εἰς τὸ κιαπέ² νὰ γίνῃ χατζῆς³. Καὶ τὸ περισσότερον ἐφοβήθη τὸν σουλτὰν Μουράτη, νὰ μὴν τὸν χαλάσῃ ὁ Κενὰν πασιὰς. Καὶ ἔτζι ἐκάθησεν ὁ πασιὰς αὐτὸς ἡμέρες κ καὶ ἤρχονταν ἀπὸ τὰ ὅλα χωριά καὶ ἀπὸ τὰ Κάστροι καὶ εὔρισκαν μεγάλην δικαιοσύνη. Καὶ ἔτζι ἦλθεν ὁ Κούλογλης, ἀπὸ τὸ Σιδερόκαστρον⁴ ἄνθρωπος ὡς λζ χρονῶν· ἔμορφος

33 α

μαυρογένης, τζελεπῆς⁵. Ἄμῃ εἶχεν κάμει εἰς τὸ Σιδερόκαστρον πολλές κακοςύνες καὶ πολλοὺς ἐκρέμασεν ἄκριτα χωρὶς τοῦ κατῆ τὸν λόγον· καὶ ἦτον κακὸς ἀβάνης εἰς ὄλην τὴν Βουλγαρίαν καὶ Μακεδονίαν. Ὅμοίως ἦλθεν καὶ ὁ Τουπάλης⁶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην μὲ πολὺν ταφρὰν⁷ καὶ αὐτὸς χειρότερος ἀβάνης ἀπὸ τὸν Κούλογλη. Καὶ ἔφεραν πολλές δωρεές καὶ οἱ δύο τὸν πασιὰν· καὶ αὐτὸς τοὺς ἐδέχθην ἀσπασίως⁸ καὶ τρίτην ἡμέραν τοὺς ἐκάλεσεν ὁ πασιὰς τὸ βράδι νὰ τοὺς φιλεύσῃ· καὶ ἔτζι ἐκείνην τὴν νύκτα ἐπνιξεν⁹ καὶ τοὺς δύο καὶ τοὺς ἔριξεν εἰς τὴν στράταν μέσα εἰς τὸ Κάστρον· καὶ τὸ ταχὺ εὐρέθησαν πνιμένοι· καὶ ἐτρόμαξαν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι καὶ ὅλοι οἱ ἀβάνηδες καὶ ὅλοι

(1) Χαρτοφύλαξ, ὁ φύλακας ἐγγράφων, τὸ ἀξίωμα τοῦ γενικοῦ γραμματέα ἐπισκοπῆς. Κατὰ τὸν σερρ. Νομοκάνονα: «ἐκδικος ὢν ὅλων τῶν ὑποθέσεων ὡς δεξιὰ χεὶρ τοῦ ἀρχιερέως, ἔχει τὰς προτροπὰς καὶ τὰ συναλλάγματα».

(2) κιαπέ, ἀντὶ καάμπα, ἡ ἱερὴ πέτρα ποὺ ὑπάρχει στὸ μεγάλο τζιαμι Μεστζίντελ-χαράμ στὸ κέντρο τῆς Μέκκας.

(3) χατζῆς = ὁ προσκνητῆς τῶν Ἁγίων Τόπων.

(4) Ὅπου καὶ τὸ σημερινό, 20 χιλμ. δυτικὰ τῶν Σερρῶν.

(5) τζελεμπί, λ. τουρκ. = εὐγενικός, χαριτωμένος, κύριος, ἀρχοντάθρωπος, οἰκοδεσπότης, ἐπιστάτης τοῦ οἴκου.

(6) τοπάλ, τουρκ. = κουτσός. Οἱ Τοῦσκοι συνήθιζαν νὰ δίνουν παρωνύμια στοὺς πασιάδες: Ραγνίμπ = φιλομαθής, Κιουτσούκ = μικρὸς κλπ.

(7) ταφρά, τουρκ. = περηφάνεια, ἀλαζονεία, ἔπαρση.

(8) ἀσπασίως, μὲ ἀσπασμούς, φιλοφρονητικά.

(9) Κατὰ τὸ Γάλλο περιηγητὴ Thevenot οἱ ἄντρες ποὺ ἀνῆκαν σὲ στρατιωτικὲς μονάδες, ὅταν καταδικάζονταν σὲ θάνατο, στραγγαλίζονταν ὄχι δημόσια, μὰ σὲ κλειστὸ χῶρο τῆ νύχτα.

33 β

οἱ χριστιανοὶ ἐθαύμαζαν εἰς τὸ ἀνέλπιστον καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν καὶ ἐπολυχρονοῦσαν τὸν σουλτὰν Μουράτη. Καὶ πλέον δὲν ἐκοίταζες εἰς τὸ παζάρι κανέναν Τοῦρκον, μόνον ἔφυγαν ἄλλοι εἰς τὸ βουνὸ καὶ ἄλλοι εἰς τὸ ὄρμάν¹ καὶ ἄλλοι ὅπου καὶ ἂν τοὺς ἐβόλεν. Καὶ μὲ μίαν ἐβδομάδα ἤφεραν τὸν Ἰσοῦφ ἀγὰ τὸν Δραμιώτη ἀπὸ τὴν Σοφίαν² ὅπου ἐμάζωνεν χαράτζια καὶ ἦτον καὶ αὐτὸς κακὸς ἀβάνης χειρότερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Καὶ πάραυτα ἐκείνην τὴν νύκτα ἔπνιξεν καὶ αὐτόν. Καὶ ἀπὸ τότε ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἐσωφρονίστηκαν καὶ ἐτρόμαξαν τὸν σουλτὰν Μουράτη καὶ ἔπαυσαν ἀπὸ τῆς ἀδικίης. Α.

+ Ζρλς³. Μαρτίω, Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀπέθανεν ὁ πεθερός μου ὁ Κυριαζῆς ὁ χρυσοχός. Καὶ ἦτον ὡς ξ χρονῶν ἄνθρωπος· λιγνός, ξηρός, μαυρογενούδης, φιλοκκλήσιος. Τετράδη καὶ Παρασκευὴ ξεροφάγιζεν⁴. Ποδαγρός. Α.

34 α

+ Ζρλς⁵. Ἐν μηνὶ Ἰουλίω ιζ', ἔλαβεν ὁ κῦρ Δανιήλ⁶ τὰς Σέρρας· διότι πρῶτα εἶχεν τὴν Κόρινθον. Καὶ ἦτον ἄνθρωπος θεωρητικός, ἔμορφος, μαυρογένης, γραμματικός, καλεμκιάρης⁷, λογιώτατος. Τὴν τουρκικὴν τὴν γλῶσσαν πολλὰ καὶ ὑπέρκαλα τὴν ἤξευρεν· ἔργω καὶ λόγῳ ἄξιος ἦτον νὰ ἀποκριθῆ βασιλέα. Προβλεπτικός, φιλόξενος. Καὶ τὸ περισσότερον ἦτον εἰς τὴν Πόλι σιμὰ εἰς τὸν πατριάρχη, διότι δὲν ἐμποροῦσεν ὁ πατριάρχης νὰ κυβερνήσῃ τὸ Πατριαρχεῖον ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ χρέος. Καὶ αὐτὸς ὡς γνωστικός καὶ φρόνιμος καὶ ἐπιδέξιος, ἐκυβέρνηεν τοὺς χρεώστας μὲ πολλὴν σοφίαν καὶ πολλὴν γνῶσιν. Καὶ ἀφόντις ἦλθεν ἀπὸ τὴν ἐξορίαν ὅπου τὸν εἶχεν ξουρήσῃ ὁ ἐκ Βε-ροίας Κύριλος⁸ ἀδικῶς καὶ παραλόγως, ἔφτιασεν τὸ σουληνάρι⁹ καὶ τρέχει ὡς καθὼς φαίνεται τὴν

(1) ὄρμάν, τουρκ. = δάσος.

(2) Σοφία, ἢ Σόφια τῆς Βουλγαρίας.

(3) Ζρλς = 1628.

(4) ξεροφάγιζεν = νήστευε.

(5) Ζρλς = 1628.

(6) Ὁ Δανιήλ ἔγινε μητροπολίτης Σερρῶν στίς 17-7-1628, ἀπὸ Κορίνθου. Στίς Σέρρες ὅμως ἦρθε ἀργότερα, στίς 19-12-1628 ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἰδιόγραφο σημειώμα του στὸν κώδικα τῆς παλιᾶς Μητρόπολης Σερρῶν (Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι... σελ. 263).

(7) καλεμκιάρης = καλλιγράφος, ἀπὸ τὸ καλέμι = γραφίδα, κάλαμος, γραφεῖο.

(8) Κύριλλος Β' ὁ ἀπὸ Βεροίας. Ἔγινε πατριάρχης τὸ 1632, γιὰ δευτέρη φορά τὸ 1635 καὶ τρίτη τὸ 1638, ὅποτε καὶ ἐκτελέστηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους (βλπ. περισσότ. σελ. 70β.).

(9) σουληνάρι = βρύση. Ἐννοεῖται τοῦ μητροπολιτικοῦ μεγάρου. Οἱ Σέρρες φη-

34 β

σήμερα, με πολλή σοφία. Ὅμοίως ἐφτίασεν καὶ τὸ καταχυτό¹ καὶ ἔβαλεν τοὺς ληνοὺς² καὶ κάτου τὸ κατώι ὅπου εἶναι τὰ βαγιόνια³ με πολλή τέχνη τὰ ἀνακαίνισεν, διότι ἤθελεν νὰ πέση ὅλο τὸ σπίτι. Ὅμοίως καὶ ἀπὸ τὴν πόρτα ὅπου εἶναι ὁ πορτάρης, ἔκαμεν τὰ πεζούλια καλὰ καὶ τὴν αὐλή ἀνοιξεν καὶ τὸν μπαχτζιά⁴ ἔφκιασεν ὑπέρκαλα καὶ τὰ κλήματα εἰς τὴν τάξιν τους καὶ τὸ κιόσκι κατὰ πολλὰ ἔμορφα τὰ ἔκαμεν, ὡς καθὼς φαίνονται τὴν σήμερον. Διότι πρῶτα δὲν ἦταν εἰς μίαν στράτα⁵ οὐδὲ εἶχεν μία ὀμνοστάδα⁶ κἄν τε ἡ αὐλή κἄντε τὰ πάντα. Α.

+ ζρλζ⁷. Σεπτεμβρίῳ κβ ἡμέρα β, ἀπέθανεν ὁ γλυκύτατός μου υἱὸς ὁ Πανταζής, χρονῶν ε'. Ἐκλαψα, ἐδάρθηκα, ἐθρήνησα! Ὡς εἰς τὴν δυστυχίαν μου καὶ ὦ εἰς τὴν φορὰν μου⁸ καὶ ἐμοῦ ὅπου με ἔκαμες. Ἀλλ' εἰς ἔμένα τὸν ἄθλιον. Ὅμως

35 α

εὐχαριστῶ σε Θεέ μου. Ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν οὕτως καὶ ἐγένετο. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Κοῦζος, ὡς μβ χρονῶν ἄνθρωπος ψηλός, λιγνός, μαυρογενοῦδης. Τὴν ἀκολουθίαν καλὰ τὴν ἠγάπαν. Καὶ εἶχεν ἐνορίαν τὴν Βλαχέρναν. Ταπεινός. Ἀμὴ ἠγάπαν τὸ κρσσάκι καὶ ἦτον καὶ ἀναγελαστούρης⁹. Α.

+ ζρλη¹⁰. Ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Ἀργυρός τοῦ Μποσταντζόγλη¹¹ καὶ εἶχεν ἐνορίαν τὸν Ἀθάνατον καὶ τὸν Ἅγιον Παντελεήμονα ὡς μ χρο-

μίζονταν γιὰ τὶς πολλὲς βρύσες καὶ τὰ ἄφθονα νερά. Ὁ Ἐβλιά Τσελεμπί (Ὀδοιπορικό, τόμ. 8ος) γράφει: «Σ' ὅλους τοὺς μεγάλους δρόμους τῶν Σερρῶν μποροῦν νὰ περάσουν πλάι πλάι τρεῖς καὶ τέσσερες ἄμαξες. Οἱ δρόμοι εἶναι στρωμένοι με ἄσπρο καλντερίμι. Στὴ γωνιά κάθε δρόμου ὑπάρχουν βρύσες. Δεξιά κι ἀριστερὰ στοὺς δρόμους τῶν ἀγορῶν ὑπάρχουν βρύσες. Εἶναι πολιτεία στολισμένη καὶ δροσερὴ ποὺ θυμίζει τὶς περσικὲς πολιτεῖες. Σὰν τὶς Σέρρες ἄλλη πολιτεία δὲν ὑπάρχει σ' ὅλη τὴ Ρούμελη».

(1) Τὸ χειρόγρ. καταχυτό = ὑπόστεγο, ἢ ξυλοδομή τῆς στέγης.

(2) ληνοὶ = πατητήρια, μεγάλα ξύλινα καδιά, ὅπου πατοῦσαν τὰ σταφύλια γιὰ κρασί.

(3) Τὸ χειρόγρ. βαγιόνια ἀντὶ βαγένια = μεγάλα ξύλινα βαρέλια, ποὺ ἔπαιρναν 500 - 1.000 ὀκάδες.

(4) μπαχτζιά, λ. τουρκ. = κῆπος.

(5) δὲν ἦταν εἰς μίαν στράταν = σὲ μιὰ σειρά, τάξη. Ἡ λ. στράτα ἰταλ. = δρόμος.

(6) Τὸ χειρόγρ. ὀμνοστάδα = νοστιμάδα, ὀμορφιά;

(7) ζρλζ' = 1629.

(8) φορὰ = συμφορὰ.

(9) ἀναγελαστούρης = εἴρωνας, χωρατατζής, χλευαστής.

(10) ζρλη' = 1630.

(11) Ἐναν Μανόλη Μποσταντζόγλη σκευοφύλακα ἀναφέρει ὁ ΠΣυναδ. στὴ σ. 16α, ποὺ τὸν παλοῦκωσαν οἱ Τοῦρκοι. Ἴσως νὰ εἶναι γιὸς του ὁ παπα-Ἀργυρός.

νῶν ἄνθρωπος· μαυρουδερός, αὐστηρός, προπέτης, μοροπτωχός· εἰς τὰ γράμματα ὀλίγος. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν ὁ παπὰ Γιάγαρης εἰς τὴν ξενητίαν, εἰς τὰ Σιδεροκάψια¹ ὡς λη χρονῶν ἄνθρωπος.

35 β

Ἐπτωχός κατὰ πολλά, μοροσπανός καὶ ἀγράμματος καὶ ἀχαμνῆς φύσεως ἄνθρωπος ἦτον. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Ἰανουαρίῳ², ἀπέθανεν ἡ θυγατέρα μου ἡ Ἀσάνω³, μηνῶν ζ'. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Ἰουλίῳ ζ, ἀπέθανεν ἡ πεθερά μου ἡ Ρωξάνη εἰς τὸ χωρίον Μελικίτζι⁴ καὶ ἐκεῖ τὴν ἐθάψαμε. Καὶ ἦτον ὡς μδ' χρονῶν ἄνθρωπος, δουλεύτρια κατὰ πολλῆς καὶ ἐγκρατῆς. Α.

+ Τὸν αὐτὸν μῆναν καὶ τὸν Αὐγουστον, ἐγένην μερικὸ θανατικὸ εἰς τὰς Σέρρας. Α.

+ Τὸν αὐτὸν μῆναν τὸν Αὐγουστον, ἀπέθανεν ὁ Θεοδωρῆς τοῦ Οἰκονόμου ὁ υἱὸς καὶ ἦτον ὡς κς' χρονῶν ἄνθρωπος· καὶ ἦτον κατὰ πολλά ἔμορφος, ψηλός, λιγνός, γραμματικός, πρωτοκαλανάρχος⁵, γλυκόλογος, μέτωρος. Ἀμὴ με

36 α

τὸ νὰ εἶναι κατὰ πολλά ἔμορφος εἶχεν τὴν ἔπαρσιν καὶ ὀλιγούτζικη κενοδοξία. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ηῦρεν ὁ Χατζὴ Κάμαρης τὴν γυναῖκα του με τὸν

(1) Πρόκειται ἴσως γιὰ τὰ βυζαντινὰ Σιδεροκαύσια ἢ Σιδερόκαψα (Μαντεμοχώρια) τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ Τοῦρκος περιηγητῆς Ἐβλιὰ Τσελεμπὶ στὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα ἀναφέρει στὴ Χαλκιδικὴ μιὰ μυστηριώδη πολιτεία μεταλείων ποὺ τὴν ὀνομάζει Σεντέρ-καψὶ (καὶ Σεντέρ-κισέ καὶ Σεντέρ-καπί). Βρῆκε μάλιστα καὶ Νομισματοκοπεῖο σ' αὐτή. Ὁ Pierre Belon γράφει τὸ 1456 γιὰ τὰ Σιδερόκαρφα, μεταλλεῖα κοντὰ στὸ Πράβι, ποὺ οἱ ἐργάτες ἦταν Ἀλβανοί, Ἕλληνες, Ἑβραῖοι, Σέρβοι καὶ Τοῦρκοι...).

(2) Τὸ χειρόγρ. Ἰουνουαρίῳ.

(3) Καὶ μιὰ ἄλλη θυγατέρα τοῦ ΠΣυναδ. Ἀσάνω δέκα μηνῶν, πέθανε τὸ 1620 (βλπ. σ. 22α).

(4) Ὁ ΠΣυναδ. ἀναφέρει παντοῦ τὸ χωριὸ του με τὴ γραφὴ Μελικίτζι ἀντὶ Μελενικίτζι καὶ στὴ σελ. 62α, γράφει Μελνικιώτες. Κατὰ τὸν Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι... σελ. 302: «Τὸ Μελενικίτζιον, χρ. σελ. 238: «εἰς τὸ χωρίον τὸ Μελενικίτζιον» τὸ νῦν δύο ὥρας πρὸς δυσμὰς ἀπέχον τῶν Σερρῶν χωρίον καὶ τσιφλίκιον (τοῦ κ. Μιχαήλ Ν. Μιχαήλ μπέη), ἔχον 600 κατοίκους Χριστιανοὺς ἐν τῷ διαμερίσματι Σερρῶν».

(5) Κατὰ τὸν σερρ. Νομοκάνονα: «πρωτοκανονάρχης», ὀφφίκιο ἐκκλησιαστικὸ ποὺ δίνονταν σὲ κοσμικοὺς. Στὸ Λεξ. Δημητράκου: καλονάρχος καὶ κανονάρχος = βοηθὸς ψάλτη.

Ἄβράμπακη, εἰς τοῦ Καράπατζη¹ τὸν υἱόν, ἐν μοιχία², ὡς τὸ ἔλεγεν ἀτός του· καὶ ἐπαράδωσεν αὐτὴν εἰς τὸν βοῖβότα. Καὶ ἠῦβρεν καὶ μαγείας καμώματα εἰς τὸ κατώφλιον τῆς πόρτας του. Καὶ ἔγιναν πολλὰ κριτήρια³. Τέλος πάντων διὰ νὰ μὴν πολυλογῶ ἐχώρησεν αὐτὴν νομίμως καὶ ἔλαβεν ἄλλην γυναῖκα νόμιμην. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸν Ἀπρίλιον μῆναν, τὴν νέαν Τετράδη, ἐκινήσαμε μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθειαν ὃ τε ἐγὼ ὁ παπὰ Συναδινὸς καὶ ὁ Δημήτρης τοῦ Νύφκου καὶ ὁ οἰκονόμος ὁ παπὰ κῦρ Συναδινὸς καὶ ὁ πατέρας μου ὁ παπὰ κῦρ Σίδερης ὁ χαρτοφύλακας καὶ ὁ παπὰ κῦρ Κο-

36 β

μνιανὸς ὁ σακελλίων καὶ ὁ κῦρ Ἀγγελοῦδης ὁ πρωτέκδικος⁴ καὶ ὁ παπὰ κῦρ Πέτκος ὁ Ἀπατζῆς καὶ ὁ παπὰ κῦρ Νικόλας ἀπὸ τὸν Λάκκον⁵ καὶ ὁ Ἀλέξης ὁ Κουμίτζης καὶ ὁ Δημήτρης ὁ Τζεργέκης καὶ ἐπήγαμε εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος χάριν προσκυνήσεως. Καὶ ἐδώσαμε εἰς πᾶσα μοναστήρι ὡς καθὼς μᾶς ἐκοίταξαν καὶ ὡς καθὼς μᾶς ἤρχουνταν ἐπιθυμία καὶ χαρὰ καὶ ὡς καθὼς ἐκάλναν ὁ τόπος καὶ ὁ καιρὸς⁶. Καὶ ἔτζι ἐπήγαμε πρῶτα εἰς τὸ Χελαντάρι τὸ μοναστήρι· καὶ ἐπροσκυνήσαμε εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἶναι Σέρβικον. Ἄμῃ εἶναι καλὰ σοζάτο⁷. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐπήγαμε εἰς τὸ Σιγ-

(1) Ὁ Καράπατζης ἦταν προύχοντας (βλπ. σελ. 32β). Ἐδῶ σὲ συνδιασμό καὶ μὲ τὶς ἀναφορὰς τῆς σελ. 50β καὶ 53β, πρέπει νὰ ἐννοήσουμε σπίτι, μὰ καὶ συνοικία ἢ τσιφλίκι.

(2) Ἡ μοιχία μεταξὺ χριστιανῶν τιμωροῦνταν μὲ πρόστιμο ἢ διαπόμπευση. Μεταξὺ Χριστιανοῦ καὶ Τουρκάλας μὲ θάνατο. Ὁ περιηγητὴς βαρῶνος W. W. von Mitrowitz, γράφει γιὰ ἕναν ἀπαγχονισμό στὴν ΚΠολη τὸ 1591: «Οἱ μουσουλμάνοι βλέποντας πὼς ὁ νεαρὸς Ἕλληνας δὲν ἤθελε νὰ ἀλλάξῃ πιστῆσι (διέπραξε μοιχία μὲ τὴν πρῶην ἀρραβωνιαστικιά του ποὺ τὴν παντρεύτηκε Τοῦρκος μὲ τὸ ζόρι) φώναζαν νὰ τὸν καρφώσουν στοὺς γάντζους. Τότε οἱ δυὸ δῆμιοι ποὺ στέκονταν ὄρθιοι στὰ ἰκρίωματα, τὸν σήκωσαν μιὰ πῆχυ παραπάνω ἀπ' τὴν κρεμάλα καὶ ὕστερα ἄφησαν νὰ πέσει τὸ σῶμα του πάνω στὰ τοιγέλια». Βλπ. περισσότερα στὴ σελ. 69β.

(3) κριτήρια = δικαστήρια. Ὁ γάμος μεταξὺ χριστιανῶν ἐπιτρέπονταν μόνο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκδοση ἀπόφασης τοῦ Ἱεροδικείου, ποὺ προέβλεπε τὴν καταβολὴ φόρου γιὰ τὴν τέλεσή του (ἀρουσανὲ = νυμφῶν φόρος) καὶ τὴν καταβολὴ προστίμου σὲ περίπτωσι διαζυγίου (βλπ. Ἰ. Βασδραβέλλη, Ἀρχεῖον Ἱεροδικείου Βεροίας, σελ. 40: ἀπόφαση τοῦ 1673).

(4) πρωτέκδικος, ὁ πρῶτος δικαστής: «πρωτέκδικος εἰς τὸ ἀναλαμβάνεσθαι τοὺς αἰχμαλώτους καὶ κριτῆς τῶν ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων». Τίτλος ποὺ ἀπονέμονταν σὲ πρεσβύτερο ἢ διάκονο.

(5) Λάκκος, χωριὸ πρὸς Β. τῆς μονῆς Τ. Προδρόμου Σερρών (βλπ. περισσ. στὴ σελ. 90β).

(6) καθὼς ἐκάλνα(ν) ὁ τόπος καὶ ὁ καιρὸς = ὅπως ὑποχρέωναν οἱ τοπικὲς καὶ χρονικὲς συνθηκὲς.

(7) Στὸ χειρόγρ. καλὰ σοζάτο = διατηρεῖται καλὰ, προκόβει, εὐημερεῖ.

μένου¹ τὸ μοναστήρι· καὶ εἶναι μικρό· καὶ ἡ θάλασσα κρούει εἰς τὴν πόρταν τοῦ μοναστηρίου· καὶ εἶναι καὶ ἐπτωχό. Ἄμῃ ἔχουν καλὴ φιάλη². Καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐπήγαμε εἰς τὸ Βατοπέδι· καὶ εἶναι πολλὰ τρανὸ μοναστήρι. Ἄμῃ εἶναι χρεωμένο. Καὶ εἶναι σιμὰ εἰς τὴν θάλασ-

37 α

σαν· καὶ ἔχουν πολλὰ καλὸν λιμνιώνα³ καὶ ἔχουν κυνήγι καλὸ εἰς τὴν θάλασσαν⁴. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐπήγαμε εἰς τὸν Παντοκράτορα, συμαζωχτικὸν⁵ μοναστήρι καὶ μοροσωζάτο. Ἄμῃ ἀνθρώπους καλοὺς δὲν εἶχαν. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐπήγαμεν εἰς τὸν Σταυρονικήτα καὶ αὐτοῦ μᾶς ἐδιάλεξαν τὰ ἄσπρα ὅπου τοὺς ἐδώσαμε⁶. Καὶ ἔπειτα ἤλθαμε εἰς τὸν Ἰβήρου καὶ μᾶς ἐπροῦπάντησαν οἱ ἱερομονάχοι καὶ πολλὰ μᾶς ἐκοίταξαν καὶ ἐμᾶς καὶ τὰ ἄλογά μας· καὶ καλὰ φαγητὰ μᾶς ἐφίλευσαν καὶ δωρεές καλές μᾶς ἔδωσαν. Καὶ αὐτοῦ εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας ἡ Πορταίτισσα, θαυματουργή. Καὶ εἶναι πολλὰ καλὰ σωζάτο μοναστήριν. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐπήγαμεν εἰς τὴν Λαύραν· καὶ μᾶς ἐφίλευσαν ἕναν μέγαν

37 β

τράγου· καὶ πρῶτα μᾶς ἔφεραν νὰ φᾶμεν τὸ τζιγέριν⁷ τοῦ τράγου· καὶ τόσον ἦτον τρανὸ ὅτι ἐχόρταναν εἴκοσι λάλοι⁸. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐπήγαμε κατὰ τὴν Ἁγίαν Ἄνναν καὶ ἐκατεβήκαμε κάτου πρὸς τὴν σκῆτην τοῦ παπᾶ κῦρ Λεοντίου τοῦ ἀσκητοῦ. Καὶ ἐκεῖνος ὁ ἀγιώτατος μᾶς προῦπάντησεν ὡς δύο μίλια καὶ μᾶς ἐδέχτην καλὰ· καὶ μᾶς ἔδωσεν τὸν ἀνασπασμὸν τὸ Χριστὸς ἀνέστη. Καὶ εἶχεν εἰς τὴν ἀσκησιν χρόνους μζ· ἀνθρωπος πολλὰ ξηρός, κοντός, μοροσπανὸς καὶ μουστακάτος. Καλὸς καὶ ἅγιος ἀνθρωπος τὴν εὐχὴν του νὰ ἔχωμε. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐγυρῖσαμε εἰς τὰ ὀπίσου καὶ ἤλθαμε πάλιν εἰς τὴν Λαύραν, πολλὰ τρανὸ μοναστήρι καὶ ἐπήραμε τὴν κατοῦνα μας⁹ καὶ ἐπεράσαμεν πάλιν ἀπὸ τοῦ Νιβήρου καὶ οἱ πατέρες

38 α

στανέο¹⁰ μᾶς ἐπῆραν μέσα εἰς τὸ μοναστήρι καὶ ἐμείναμε ἐκεῖ. Καὶ τὸ ταχὺ

(1) Σιγμένου ἀντὶ Ἐσφιγμένου.

(2) Τὸ χειρόγρ. φυάλη. Κυκλικὴ περίστυλη ἐξέδρα, ἔχοντας στή μέση τὴ λεκάνη τοῦ ἁγιασμοῦ.

(3) λιμνιώνα, ἀντὶ λιμιώνα = λιμάνι.

(4) ἔχουν καλὸ κυνήγι στὴ θάλασσα = πιάνουν ἐκλεκτὰ ψάρια ἢ πολλὰ.

(5) συμαζωχτικὸν = συμαζεμένο, νοικοκυρεμένο, ἀπ' τὸ συμαζώνω = τακτοποιῶ, συγυρίζω.

(6) μᾶς ἐδιάλεξαν τὰ ἄσπρα, με τὴν ἔννοια: ἦταν πλεονέκτες, παραδόπιστοι.

(7) τζιγέριν, ἀπὸ τὸ τουρκ. τζιγέρ = ἦπαρ, σηκώτι.

(8) λάλοι = στόματα. Πρβλ. καὶ λάλα, λ. βλαχ. = θεῖος.

(9) κατοῦνα = ἀποσκευές, ἰδιοκτησία, ἐπιπλα. Ἄπ' τὸ μεσαιων. λατιν. catuna-Δουκάγγιος: «κατούνιον στρώμα».

(10) στανέο = με τὸ στανιό, ἐπίμονα, ἀναγκαστικά.

ἐπήγαμε εἰς τὸ Κουτλουμούσι. Μικρὸ μοναστήρι, ἀμὴ καλὸ καὶ μᾶς ἐκοί-
ταξαν πολλὰ καλὰ καὶ χαβαρικά¹ περισσὰ καὶ δωρεές καλές μᾶς ἔδωσαν.
Ἔπειτα ἐπήγαμε καὶ εἰς τὸ Πορτάτο² εἰς τὸ παζάρι τῶν καλογέρων καὶ
ἐκάναμε σεριάνι. Ἔπειτα ἐπήγαμε εἰς τὸ Δοχειαρίου καὶ ἔχουν καλὸν λι-
μνιώννα καὶ καλὴ ἐκκλησία. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐπήγαμε εἰς τοῦ Σγουράφου³,
μικρὸ καὶ ἐπτωχό. Ἔπειτα ἦλθαμε εἰς τὸ Κάστρο καὶ εἰς τὰ σπίτια μας
καλὰ καὶ ὡσάν θεὸς θέλει. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Ἰουνίῳ, εἰς τὰς ἡ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου,

38 β

ἐκρέμασαν οἱ Τοῦρκοι τὸν Ἀλεξανδρῆ τὸν Ταταρχάνη δι' αἰτίαν τοιαύτην:
Μὲ τὸ νὰ εἶναι νεκπετής⁴ καὶ ἀκαμάτης ἐπῆγεν μὲ τὸν βοϊβόδα⁵ καὶ ἐπε-
ριπάτεν μὲ τοὺς χασάπηδες⁶. Καὶ ἔτζι ἐπάτησαν ἓνα ὀσπίτι καὶ ἐπίασαν
ἓναν Τοῦρκον καὶ πολλὰ τὸν εἶχαν δεῖρει. Καὶ τὸ ταχὺ ἐγένηκαν πολλοὶ
νταουτζήδες⁷ εἰς τὸν βοϊβόδα καὶ μὴ ἔχων τί ποιῆται τὸν Τοῦρκον, ἔρ-
ριξαν τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸ παληκάρι ὅτι: Ἐμεῖς νὰ εἴμαστεν Τοῦρκοι καὶ
οἱ χριστιανοὶ νὰ μᾶς ὀρίζουν καὶ νὰ μᾶς κρούγουν, ἡμεῖς αὐτὸ δὲν τὸ
στέργομε. Καὶ ἔτζι τὸν ἤφεραν εἰς τὸν κατὴ καὶ τὸν ἔκριναν. Καὶ ὁ κα-
τὴς τὰ τόσα χόκμι⁸ δὲν τὸ ἔκαμεν

39 α

καὶ ἂν τύχη⁹ νὰ ἐγλύτωνεν. Καὶ αὐτοῦ ὁποῦ ἦλθεν ὁ Βασίλης ὁ πρω-
τόγερος. Εἶδες καβγάν, γύρισε εἰς τὰ ὀπίσου. Ἀμὴ ἐπῆγεν εἰς τὸ μέσον
τους καὶ βλέποντας τὸ πῶς ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἐβόιζαν μὴ ἔχων τί ποιῆσαι
μαρτύρησεν κατὰ τὸ θέλημά τους. Διότι: τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου

(1) Ἀπὸ τὸ τουρκ. χαβαρίδζ = πλουσιοπάροχα, σπάταλα. Πρβλ. καὶ χαβαρικά = ἀποστολικά. χαβαρί = ἀπόστολος (χαβαριγιούν).

(2) Πορτάτο, ἀντὶ Πρωτάτο.

(3) Σγουράφου, ἀντὶ Ζωγράφου.

(4) νεκπετής, ἀπὸ τὸ τουρκ. νικμπέτ = ἀπαίσιος, συμφοριασμένος· νικιμπέτ = κακὸς οἰωνός, δυστυχία.

(5) ἐπῆγεν μὲ τὸν βοιβόδα: προσλήφθηκε στὴν ὑπηρεσία τοῦ βοεβόντα. καὶ ἔκαμε νυχτερινές περιπολίες.

(6) χασάπηδες = μαχαιροβγάλτες, σφάχτες. Ἡ γραφὴ ὁμως τῆς λέξης ἀμφί-
βολη στὸ χειρόγρ. Πιθανὸν καὶ χασάσηδες = ποταποί, χαμερπεῖς.

(7) πολλοὶ νταουτζήδες, ἴσως ἀντὶ νταβατζήδες = ἐνάγοντες, ἀπὸ τὸ τουρκ.
νταβὰ = πρόταση, ἀγωγή, δίκη. Πρβλ. καὶ ντουατζί = αὐτὸς ποὺ παρακαλᾷ, εὔχεται.
ἌΟ Πέννας διάβασε: πολλὰ νταουτζίδικα.

(8) χόκμι, λ. τουρκ. χούκμι = καταδίκη, δικαστικὴ ἀπόφαση, τιμωρία, κρίμα.

(9) Τὸ χειρόγρ. ἀντίχην.

εἶναι πιρό¹ καὶ λέγει: Σούλτανου μ' ² νεκπετής εἶναι, ἀσλατζάκης εἶναι, ὅλοι οἱ χριστιανοὶ χουζούρι³ δὲν ἔχουν ἀπ' αὐτόν· μπεντέ τζιγάπ σεντέ σεπάπ⁴. Καὶ ἔτζι ὁ κατῆς τὸν ἔκαμε σεντζίλι νὰ τὸν κρεμάσουν. Καὶ πολλοὶ τὸν εἶπαν νὰ γένη Τοῦρκος νὰ ἐγλυτώσῃ καὶ αὐτὸς δὲν ἠθέλησεν· καὶ ἔτζι ἔβγαλαν τὰ χατζιάρια τοὺς⁵ καὶ τὸν ἐχτύπησαν εἰς πέντε ἕξη μερὲς καὶ ὥστε νὰ τὸν κρεμάσουν μόλις ἔζηεν. Καὶ τὸν ἐκρέμασαν εἰς τὸν κάτω τὸν καρβασαρά⁶ εἰς τὴν ἄκρη τοὺς ἀπατζήδες. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἄλεξανδρῆς ἦτον ὡς λγ χρονῶν ἄνθρωπος· ξευλογιάρης, δυνα-

39 β

τός, ἀγαθός, ἄκακος, μόνον αὐτὸ εἶχεν, τὸ πῶς ἐσμίγονταν μὲ τοὺς ἀβάνηδες καὶ περιπάτεν τὴ νύκτα μὲ σπαθὶ καὶ χάρπες⁷. Αἰώνια τοῦ ἡ μνήμη. Ὁ θεὸς νὰ τὸν ἀναπαύσῃ μετὰ τῶν Ἀγίων. Α.

+ Βλέπετε ὡ ἀδελφέ, πῶς ἔδωσεν καλὸν τέλος ; Ποὺ εἶναι τινὲς πολλὰ φρόνιμοι καὶ γνωστικοὶ καὶ γραμματικοὶ καὶ σοφοί, ὅπου ἔχασαν τὸ σέβας τοῖς χωρὶς πείραξη καὶ χωρὶς αἰτία καὶ ἀφορμῆ. Ἀλλὰ αὐτὸς ὡς μωρός, ὡς λολὸς ὅπου ἦτον, πῶς ἐστάθην ἀνδρείος καὶ θαρσαλέος⁸ καὶ ὑπόμεινεν δύο μαρτύρια καὶ ἀπόχτησεν δύο στέφανα. Ὡ γνωστικὲ ἄνθρωπε, γιὰ στάσου ἐσὺ τόσον ἀνδρείος ὡσάν αὐτόν, νὰ σὲ ἰδῶ πῶς θέλεις ὑπομείνῃ. Καὶ εἰς τοῦτο σὲ λέγω ὡ ἀδελφέ μου, ὅτι σὰν καὶ μύριες ἀμαρτίες καὶ ἄν εἶχεν, ὁ Θεὸς τῆς τὰ ἐσυγχώρησεν καὶ ἐ-

40 α

σώθην ὡσάν τὸν ληστήν. Διότι ἔτσι ὀρίζει τὸ ἀψευδὲς στόμα τοῦ Χριστοῦ,

(1) Τὸ χειρόγρ. πυρῶ, ἀπ' τὸ τουρκ. πῖρ = γέρος, ἅγιος· πιρί = γῆρας. Πρβλ. καὶ μπῖρ = εὐλάβεια.

(2) Τὸ Σούλτανου μ', εἶναι ἐπίκληση τοῦ Πρωτόγερου Βασίλη πρὸς τὸν κατῆ. Σημαίνει κραταίε, μεγαλοπρεπή· σουλτανλικ = κυριαρχία· σουλτανί = βασιλικός· σαλτανάτ = μεγαλοπρέπεια, ἀξίωμα βασιλικό, κρατικὴ ἐξουσία.

(3) χουζούρι, λ. τουρκ. = ἡσυχία, ἀνάπαυση.

(4) Ἡ παροιμιακὴ αὐτὴ φράση, δημιουργεῖ προβλήματα. Ἴσως τὸ σωστὸ νὰ εἶναι: μπεντέ Τζουρίπ, σεντέ σεβάμπ. Κατὰ τὸν Νικολάου: μπεντέ τζεβάπ, σεντέ σεμπάπ = τὸ κρίμα στὸ λαιμό μου καὶ τὸ δίκιο δικό σου. Νομίζω πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνευθεῖ: δικιά μου ἢ ἀπόκριση (μαρτυρία) δικιά σου ἢ κρίση (ἀπόφαση δικαστικῆ).

(5) χατζιάρια, ἀντὶ χαντζάρια, λ. ἀραβ. = μακριὰ μαχαίρια.

(6) καρβασαράς, λ. περσ. καὶ ἀραβ. ἀπὸ τὸ κιαρβάν (κερβάν) καὶ σεράι = ξε-νώνας ὁδοιπόρων, χάνι, γιὰ τοὺς περαστικούς ἐμπόρους καὶ ἄλλους ταξιδιωτῆς, ποὺ γίνονταν δεκτοὶ καὶ διατρέφονταν μὲ τὰ ζῶα τοὺς χωρὶς πληρωμῆ. Οἱ καρβασαράδες εἶχαν συνήθως δίπλα τοὺς ἕνα τζαμί. Πολλοὶ τοὺς ἐκτιζαν γιὰ φιλανθρωπικούς σκοπούς.

(7) χάρπες, λ. τουρκ. χάρμπα = δόρυ, λόγχη, ὄπλο· χαρμπί = πολεμιστής.

(8) Τὸ χειρόγρ. ἀνδρείος καὶ θαρσαλέως.

ὅτι: Εἴ τις με ὁμολογήσῃ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ γὰρ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου. Καὶ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται. Ἴδτε ὧ ἀδελφοί μου καὶ χαρεῖτε καὶ εὐφρανθῆτε τὸ πῶς κύριος ἀνάγει καὶ κατάγει. Α,

+ ζρλθ¹. Σεπτεμβρίῳ λ, ξημερώνοντας τὴν Κυριακὴν, ἐκάησαν τὰ ἐργαστήρια. Καὶ ἐπίασεν ἡ φωτιά ἀπὸ τοὺς χαλάτζηδες². Εἰς τὸ παπουτζίδικον τὸ ἐργαστήριον ἔπιναν μερικοί· ὁμοίως καὶ τιτούνη³. Καὶ ἀφόντις ἐδιάβηκαν, ἐκεῖ ὅπου εἶχαν τινάξει τὸν λουλά⁴ δὲν εἶχεν σβύσει ἡ φωτιά. Καὶ ἦτον βαμπάκι λίτρες γεμᾶτο τὸ ἐργαστήρι καὶ διαβόλου πειρασμὸς πιάνει ἐκεῖνο τὸ βαμπάκι καὶ ἀνάφτει τὸ ἐργαστήρι.

40 β

καὶ καίονται ὅλα τὰ ἐργαστήρια τὰ χαλάτζικα⁵ ἀπὸ τὴν μιὰ μερέαν καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἕως κάτω εἰς τὸ σταρόφορον⁶. Καὶ καίονται τὰ ἀπατζήδικα ὅλα ἀπὸ πάνου ἕως κάτω· καὶ ὁλος ὁ ἀραστὰς⁷ καὶ ὅλοι οἱ χρυσοσκουφάδες καὶ ὅλοι οἱ καζάζηδες⁸, τρογύρου τὸ μπεζεστένη⁹ καὶ ἐσέβαινε ἡ φλόγα

(1) 'ζρλθ' = 1631.

(2) χαλάτζηδες, λ. τουρκ. χαλλάτζ = ξάντης βαμβακιῦ, λαναριστῆς, βαμβακάς.

(3) τιτούνη, ἀπὸ τὸ τουρκ. τουτούν = καπνὸς πίπας, τσιγάρου.

(4) λουλάς, τουρκ. ἡ πῆλινη ἔστια τοῦ ναργιλέ, ὅπου βάζουν τὸν καπνὸ καὶ τὰ κάρβουνα· ἡ καπνοδόχη τῆς πίπας ἢ τοῦ τσιμπουκιῦ· ἡ ἔστια τῆς σύριγγας με τὴν ὁποία καπνίζουσι τὸ χασίς καὶ τὸ ὄπιο.

(5) ἐργαστήρια χαλάτζικα = αὐτῶν ποὺ ξαίνουν βαμπάκι.

(6) σταρόφορον = σιταγορά. Ἄλλα καὶ ἀγορὰ ἀλεύρων.

(7) ἀραστὰς, λ. τουρκ. Σημαίνει ἀγορὰ ἀπὸ καταστήματα τοῦ αὐτοῦ εἶδους.

(8) καζάζηδες = πωλητὲς μεταξωτῶν.

(9) μπεζεστένη, ἀπὸ τὴν περσ. λ. μπεζαζιστάν καὶ σημαίνει «τόπος ὑφασμάτων».

Ἦταν ἀγορὰ (παζάρ) σκεπασμένη, ὅπου ἐκθέτονταν καὶ φυλάγονταν ἐμπορεύματα (κυρίως ὑφάσματα) καὶ τεχνουργήματα ἀξίας καὶ ἡ ὁποία τὴ νύχτα κλείνονταν με ἀσφαλισμένους θύρες. Τὴ διηύθυναν δυὸ κεχαγιάδες διορισμένοι ἀπ' τὸ κράτος. Πρβλ. καὶ τὴν ἀραβ. λ. μπετζάζ = ὑφασματέμπορος. Στὰ μπεζεστένια γίνονταν καὶ σκλαβοπάζαρο. Ἀντικατάστησαν δὲ τὴν «ἐμβολο» τῶν Βυζαντινῶν (δημόσια θολωτὴ στοά). Ὁ Ἑβλιὰ Τσελεμπὶ (Ὁδοιπορικό, τόμ. 8ος) ἀναφέρει (μέσα 17ου αἰῶνα) ὅτι στὶς Σέρρες ὑπῆρχαν: «90 τζαμιά, 710 βρύσες, με νερὸ γλυκὸ σὰ νέκταρ τοῦ παραδείσου, 70 περίπτερα (ἡμικυκλικά κτίσματα με χάλκινα κύπελλα γεμᾶτα κρύο νερὸ στὰ παραθύρια τους) γιὰ νὰ σβύνουν οἱ διαβάτες τὴ δίψα τους, 2060 πηγάδια, 2000 μαγαζιά, 9 θολωτὰ μολυβδοσκεπάστα μπεζεστένια καὶ 5 δημόσιοι λουτρῶνες. Ὅπως ξέρουν καλὰ οἱ ἐρωτιάρηδες ποὺ ξέρουν καλὰ τὰ πράγματα, ὑπάρχουν στὶς Σέρρες καὶ 1060 ἰδιωτικοὶ λουτρῶνες. Ὑπάρχουν ἀκόμα 4 οἰκῆματα γιὰ τοὺς ἀνύπαντρος με φύλακες καὶ πορτιέρηδες. Ὅσοι μπαίνουν σ' αὐτὰ τὰ σπίτια εἶναι ἀλληλέγγυοι καὶ ὑπεύθυνοι ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον».

Τὸ μπεζεστένη τῶν Σερρῶν εἶναι λιθόκτιστο ὀρθογώνιο κτίριο (ἐξωτερικῶν διαστάσεων 20,60 X 31,45 μ.) σκεπασμένο ἀπὸ ἕξη τυφλοὺς θόλους ποὺ καλύπτονταν ἄλλοτε με μολύβδινα φύλλα καὶ στηρίζονται σὲ τόξα. Ἔχει τέσσερες μεγάλες θύρες

ἀπὸ τὰ σιδηροπαράθυρα καὶ ἐκάηκαν τὰ χατήλια¹ μόνον. Ὁμοίως καὶ ὄλα τὰ ἐργαστήρια τῶν τακιτζήδων ἀπὸ τὴν μίαν ἄκρη ἕως τὴν ἄλλην· καὶ οἱ σπαθάδες καὶ οἱ σιδεράδες ὡς τὴν ἄκρη τῶν κηροπουλάδων. Καὶ πολλοὶ μερικοὶ δυνατοὶ ἐκείνην τὴν νύκτα ἐκέρδησαν κλέπτοντας καὶ τσακίζοντας ἐργαστήρια ἐδιαγούμιζαν. Καὶ τὸ ταχὺ δὲν φαίνονταν ποσῶς ποῦ καὶ ποῦ ἦτον πᾶσα ἐνοῦ ἐργαστήρι· διότι δὲν ἔμεινε λίθος ἐπὶ λίθον καὶ ἦτον ὅλον ἰσάδι. Καὶ τότες νὰ ἐκοίταζες θρῆνος

41 α

καὶ κλαθμὸς καὶ ὄδυρμὸς πολὺς ὑπὸ πάντων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδῶν. Διότι ὅσα καὶ ἂν εἶχεν πᾶσα εἰς πολλὰ ἢ ὀλίγα, ὄλα τὰ ἡστερήθησαν οἱ ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι ἄνθρωποι. Καὶ ἐχρεώθηκαν καὶ τὰ ἔφτιασαν τὰ ἐργαστήρια· καὶ τὸ χάρτζιν² πάγει πέντε δίπλες³ περισσότερο, διατὶ ἦτον εἰς ἄκαιρον καιρὸν καὶ δὲν εὐρίσκονταν κερεστές⁴ καὶ ἐάν καὶ εὐρίσκονταν παρὰ μικρόν, ἀλλὰ ποῖος πρῶτα νὰ τὸ πάρῃ. Ὅμως πολλοὶ ἐπτώχυναν ἀπὸ τότες καὶ πλέον δὲν εἶδαν τὴν ὑγείαν τους, ἕως τέλος τῆς ζωῆς τους. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Ἀναστάσης. Καὶ εἶχεν ἐνορίες τὸ Μερτάτι καὶ τὸ Μετόχι. Καὶ ἦτον ὡς μὲ χρονῶν ἄνθρωπος· ἐπτώχος, ἀκαμάτης καὶ κρα-

41 β

σοπατέρας. Ἀχαμνῆς φύσεως ἄνθρωπος ἦτον. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν ὁ κῦρ Ἀδριανὸς ὁ λογοθέτης⁵, ὡς μὲ χρονῶν ἄνθρωπος· εὐλαβὴς κατὰ πολλὰ, φιλοκκλήσιος, γραμματικὸς καλός, ψάλτης εἰς τὰ κοινά· μέτριος ἄνθρωπος· νὰ διαβάζῃ ἀνάγνωσες ὅλον ἕνα εἰς τὴν μητρόπολιν· πρακτικὸς, ἄκακος καὶ δουλευτὴς κατὰ πολλὰ. Ἀμὴ ἦταν φοβητζάρης καὶ μοροαπρομήθευτος⁶. Α.

σιδερένιες. Κτίστηκε πιθανὸν τὸ 1385. Σήμερα στὴν Ἑλλάδα μπεζεστένια σώζονται μόνο δύο, τῆς Θεσσ/κης καὶ τῶν Σερρῶν πολὺ μεγαλοπρεπέστερο τοῦ πρώτου.

(1) χατήλια, ἀπὸ τὸ τουρκ. χατίλ: δοκάρια ξύλινα, ποὺ ἔβαζαν κατὰ τὸ χτίσιμον μέσα στοὺς τοίχους σὰ ζωνάρια, γιὰ νὰ τοὺς συγκρατοῦν.

(2) χάρτζιν, ἀπὸ τὴν ἀραβ. λ. χάρτζ = δαπάνη, ἔξοδο.

(3) Τὸ χειρόγρ. δύπλες, μάλλον ἐδῶ μὲ τὴ σημασία τῆς αὐξησης ἀπλῶς καὶ ὄχι τοῦ διπλασιασμοῦ (διπλῆ = δύο φορές, δίπλειον ποσόν). Συνεπῶς: πέντε δίπλες = πέντε φορές περισσότερο καὶ ὄχι πέντε ἐπὶ δύο = δέκα. Δὲ φαίνεται ἐπίσης πιθανὸ ἢ λ. δίπλες νὰ σημαίνει νόμισμα, π.χ. ντοῦμπλες.

(4) κερεστές = ξυλεία πριονισμένη, οἰκοδομήσιμη.

(5) λογοθέτης, ἐκκλησιαστικὸ τιμητικὸ ἀξίωμα, ποὺ δίνονταν σὲ κοσμικοὺς. Κατὰ τὸν σερρ. Νομοκάνονα: «εἰς τὸ γράφειν τὰς δημοσικὰς καὶ ἀρχοντικὰς ὑποθέσεις».

(6) μοροαπρομήθευτος = λιγάκι ἀπερίσκεπτος, ἀπρονόητος, ποὺ δὲν προμηθεύεται τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια σὲ ἐπαρκῆ ποσότητα.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸν Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον μῆναν, πάλιν ἐγένηθη θανατικὸν εἰς τὰς Σέρρας. Ἄμῃ ἦτον ὀλιγοστό. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἔπεσαν¹ τὰ γυναικαδέλφια μου μετὰ τὸν Χατζή Ἀχμάτη καὶ μετὰ τὰ Χαλατζηκλούδια, νὰ μὴν δώσουν τὸ ἀνάλογόν τους² τὲς ὧ... ὅπου τοὺς εἶχαν ρίξει οἱ Καστρινοί³ ζώντας τοῦ πατρὸς τους, ὡς νὰ

42 α

κατεβάσουν μερικό. Καὶ τινες συνέβαλον⁴ εἰς τοὺς Καστρινούς καὶ εἰς τὸν ἀρχιερέα, τὸ πῶς τὰ παιδιά δὲν πταίγουν, μόνον ὅλως διόλου οἱ τέχνες⁵ εἶναι τοῦ Παπασυναδινοῦ. Καὶ ἔτσι μετὰ ἔκραξαν εἰς τὴν σύνοδον⁶ καὶ μετὰ ἔκριναν. Καὶ ἐγὼ τοὺς εἶπα τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, τὸ πῶς δὲν ἔχω εἶδησιν καὶ αὐτοὶ δὲν μετὰ ἐπίστευσαν, μόνον μετὰ ἔκαμαν ἀναφορὰν καὶ μετὰ ἀφόρισαν καὶ μετὰ ἀναθεμάτισαν καὶ μετὰ ἄργησαν ἕως νὰ ἔλθῃ ἡ τελεία μου καθαίρεσις. Καὶ δὲν μετὰ ἐσυγχώρησαν ἕως οὗ μετὰ ἐπῆραν βφ... ἄσπρα καὶ τότες μετὰ ἐσυγχώρησαν μετὰ πολλὰ παρακαλέσματα, ἀνήμερα τοῦ Λαζάρου βράδι. Α.

+ Εἶδες ὦ ἀδελφέ μου, τί συμφορὰ μετὰ ἦλθεν τὸν ἄθλιον χωρὶς νὰ πταίγω τίποτες, μάρτυς νὰ εἶναι ὁ

42 β

ὄφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ. Ἴδὲς τί κάμνουν οἱ ψευδομάρτυρες. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸν Μάιον, μετὰ ἔκλεψεν ὁ Σερεμέτης μετὰ τὸν Θεό-

(1) ἔπεσαν = προσπάθησαν, χρησιμοποιώντας γιὰ μέσο τὸν Τοῦρκο Χατζή Ἀχμάτη. Πρόκειται ἐνδεχόμενα γιὰ τὸν ἴδιο ἰσχυρὸ Τοῦρκο ποὺ ἀναφέρεται στὴ σελ. 32β καὶ 50β.

(2) Τὸ «ἀνάλογόν τους» καθωρίστηκε τὸ ἔτος 1625 (βλπ. σελ. 32α).

(3) Καστρινοί, οἱ Ἑλληνες κάτοικοι τοῦ Κάστρου τῶν Σερρῶν, ἡ Πολιτεία τῶν Χριστιανῶν.

(4) συνέβαλον = ἀνακοίνωσαν ἀπὸ κοινοῦ, διέβαλαν, κατηγόρησαν.

(5) οἱ τέχνες = τὰ τεχνάσματα, οἱ πονηριές.

(6) Ἡ Σύνοδος ἦταν διοικητικὸ (ἐσωτερικὸ) ὄργανο τῆς «Πολιτείας τῶν Σερραίων» ἢ ἀλλιῶς «Κάστρου».

Ὁ Π. Παπαγεωργίου, (Αἱ Σέρραι... σ. 263) διασώζει τὴν ἐξῆς σημείωση, ἀπὸ ἐγγραφο καταχωρημένο στὴ σελ. 39 τοῦ κώδικα τῆς μητρόπολης Σερρῶν, ποὺ ὄριζε ἐπιτρόπους γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῶν δικαιωμάτων καὶ εἰσοδημάτων τῆς μητρόπολης καὶ τοῦ ναοῦ, οἱ ὅποιοι μέλλονταν: «νὰ τὰ κομίζουν πρὸς τὸν ἀρχιερέα καὶ νὰ δίνουν λογαριασιν τοῦ ἀρχιερέως»: «ἔτους Ἰρκα' (1613) κὲ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς ἦλθεν ὁ πανιερώτατος ἡμῶν μητροπολίτης Σερρῶν τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως κύρ Δαμασκηνὸς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ποιήσαντος Σύνοδον μετὰ τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν καὶ εὐλαβεστάτων ἱερέων καὶ τῶν χρυσιμοτάτων ἀρχόντων καὶ ὄλων τὸ πλῆθος τῆς πόλεως Σερρῶν καὶ ὥρισεν ἡ ἀγία Σύνοδος ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐκλέξαντες τρεῖς ἀρχοντας ἐκ μέσου τῆς συνόδου κ.τ.λ.». Βλπ. καὶ σ. 72β.

δωρον τὸν Σκοῦρτον¹ ἄσπρα ἰδφ. Τοὺς εἶχα δώσει δύο βαγιόνια κρασί καὶ τὰ ἐπούλησαν καὶ ἐπῆραν τὰ ἄσπρα. Καὶ ἦσαν σύντροφοι τοῦ Λάζου καὶ αὐτὸς ὁ ἄθλιος ἐφοβήθη καὶ ἐπαραμέρισεν καὶ ἠθέληεν νὰ φύγη. Καὶ ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὸν βοϊβότα καὶ ἔδωσα ἀπὸ τὸ πογγί μου ἓνα πρόβατον καὶ τὸν ἴσασα² καὶ τὸν ἔφερα τὸν Λάζον. Καὶ δὲν τὸν ἐπῆρα τίποτε, οὐδὲ φῶλον³.

+ ζρμ⁴. Ἐγέγονα λογοθέτης Σερρών ὑπὸ τοῦ κῦρ Δανιήλ.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Φεβρουαρίῳ κγ, ἡμέρα Σαββάτο τῶν ψυχῶν, ἐχάλασαν οἱ Τοῦρκοι τὸν Ταξιάρχη⁵, τὴν ἐκκλησίαν εἰς τοὺς κηροπουλάδες εἰς τὰς Σέρρας καὶ ὅλες τὲς εἰκόνες ἐσύντριψαν καὶ τὴν ἀργυροκαπιτισμένη εἰκόνα τοῦ

43 α

Ταξιάρχου, καὶ ἐλάλησαν μέσα καὶ ἐπροσκύνησαν⁶. Ἄκριτα τὴν ἐχάλασαν καὶ πολλὰ κακὰ ἔκαμαν μέσα καὶ ἀπόμεινεν ἔρημη ἕως τὴν σήμερον ἀπὸ τοὺς χριστιανούς. Ἡ αἰτία, μὲ τὸ νὰ τζακώνουνται οἱ πρωτόγεροι ποῖος νὰ γένη πρωτόγερος καὶ μὲ τὸ νὰ ἦτον ἄργός⁷ ὁ Παπακομνιανός, ἐσυνέβαλαν Τούρκους⁸. Καὶ τὸ πᾶν ὅλως ἢ αἰτία⁹ ἦτον ἀπὸ ἐμᾶς μερικὸς χριστιανούς. Κρίμα εἰς αὐτοὺς καὶ κρίμα εἰς τὴν ψυχὴν τους. Ἄμποτες Κύριε δικαιοκρίτα ἐσὺ ποὺ ἠξεύρεις τίς ἢ αἰτία, ἀπόδος τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν σωματικὰ καὶ μὴ αὐτῇ φοβερᾷ ἡμέρα τῆς κρίσεως. Διότι μέγαλον χάρισμα ἔχασεν ὅλη ἢ Μακεδονία, ὅπου ἦτον τῶν ἐπτωχῶν ἰατρός. Διότι πολλοὶ κουφοὶ καὶ βουβοὶ

(1) Σκοῦρτος = κοντός. Σκοῦρτοι ὅμως καλοῦνταν συνήθως οἱ ἀπὸ τὰ ἄγραφα καταγόμενοι ποὺ ἦταν προσωρινὰ ἐγκαταστημένοι γιὰ δουλειὰ στὴ Θεσ/κη, Σέρρες καὶ ἄλλοι. Πρβλ. σὲ αὐτοκράτορ. φερμάνι τοῦ 1715: «ἢ ὁμᾶς τῶν Σκούρτα» (: I. Βασδραβέλλης, Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας, Θεσ/κη 1952, σ. 110).

(2) ἴσασα = συμβιβάστηκε, σταμάτησε ἢ δίωξη. Γιὰ τὸ ἴσασμα αὐτὸ ὁ ΠΣυναδ. ἔδωσε ἓνα πρόβατο. Ἐξοδα δικαστικὰ ἢ δωροδοκία; Ἡ λ. ἴσασμα καὶ ἰσιασμός σήμαινε καὶ ἀρραβώνα.

(3) φῶλον = φῶλι καὶ προσφῶλι = κλούβιο αὐγό.

(4) ζρμ = 1632.

(5) Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι... σ. 255, ἀριθ. 23: «Ὁ ἐπὶ παλαιότερου ναὸς τοῦ Μεγάλου Ταξιάρχου, πίν. I, 43, καὶ τουρκιστὶ Ταξιάρχ κλίση, ἀνιδρύθη μετὰ τὴν πυρκαϊάν κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς δυτικῆς θύρας ἐπιγραφὴν ἔτει 1850». Κατεδαφίστηκε τὸ 1958.

(6) Ἡ φράση: ἐλάλησαν μέσα καὶ ἐπροσκύνησαν, δηλώνει πὼς ὁ μουεζίνης μὲ τὸ λά-ἴλα-ἀλάχ μωχάμεντου ρεσουλάχ (= ὁ θεὸς εἶναι μέγας καὶ ὁ μωάμεθ ὁ προφήτης του) κάλεσε τοὺς πιστοὺς καὶ προσευχήθηκαν στὴν καταστραμμένη ἐκκλησία.

(7) ἄργός = παυμένος, τιμωρημένος.

(8) ἐσυνέβαλαν = διέβαλαν, ζήτησαν τὴν παρέμβαση.

(9) τὸ πᾶν ὅλως ἢ αἰτία = ἢ μοναδική αἰτία.

43 β

καὶ δαιμονισμένοι ἐγέναν¹. οὐ μόνον [ἀπό] τὸ ἡμέτερον γένος ἀλλὰ πολλὰ μᾶλλον καὶ ἐκ τῶν Ἀγαρηνῶν. Φρίξον ἦλιε. Στέναξον γῆ καὶ κλονομένη βόησον: Ἀνεξίκακε Κύριε. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἀπέθανεν ὁ Καράπατζης² *kūr* Δημήτριος ὁ σκευοφύλακας εἰς τὰ κελία τῆς μητρόπολης. Καὶ ἦτον ὡς ο χρόνων ἄνθρωπος ὁποῦ ἔδωσεν τὸ τίποτές του καὶ ἀπὸ γάλι γάλι³ τὰ ἔπαιρνε καὶ ἄλλα ἐχάρισεν. Ξηρός, λιγνός, σπανός, γνωστικός, ἐπιδέξις, πολύπαθος, πολύξερως, μέτωρος, πλούσιος, γερὸς ἄνδρας. Εἶχε πείσμα καὶ ἀκριβός. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Ἰουνίῳ *κδ...* ἐκάλεσαν οἱ ἀπατζῆδες⁴ τὸν ἀρχιερέα καὶ τοὺς κληρικούς καὶ τοὺς ἐξάρχους⁵ τοῦ Πα-

44 α

τριαρχείου εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην⁶ καὶ ἐχάρηκαν κατὰ πολλά. Καὶ ὅταν ἐσηκώθησαν ἀπὸ τὸν τράπεζον τὸ βράδι ἄρχισαν οἱ ἐξάρχοι νὰ παίζουν τζερῆτι⁷. Ὅμοίως καὶ ὅσοι εἶχαν ἄλογα, μεθυσμένοι ἄνθρωποι. Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐπιλάλησεν⁸ ὁ οἰκονόμος ἔτυχεν ὀμπρὸς ὁ Βασίλης. Καὶ ἦταν δυνατοκέφαλον τὸ ἄλογον τοῦ οἰκονόμου καὶ ἐχτυπήθηκαν τὰ ἄλογα καὶ ἔπεσαν κάτου ὁ τε ὁ Βασίλης καὶ ὁ Οἰκονόμος. Καὶ διαβόλου πειρασμός ἐτζακίτζειν τὸ ποδάρι τοῦ Βασίλη καὶ ὅλοι μας ἐφύγαμε καὶ οἱ ἐδικοί του τὸν ἐσήκωσαν μὲ τὸ χαλί καὶ τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸ σπίτιν του. Καὶ ἀστένησεν δύο ἐβδομάδες καὶ ἀπέθανεν. Καὶ ἦταν αὐτὸς ὁ *kūr*

(1) ἐγέναν = ἐγιαναν ἢ ὑγίαιναν.

(2) Βλπ. γιὰ τὸν Καράμπατζη στὶς σελ. 27α, 36α καὶ 50β.

(3) ἀπὸ γάλι γάλι, ἀντὶ ἀγάλια-ἀγάλια = σιγὰ σιγὰ. Καὶ μέχρι σήμερα στὶς Σέρρες, ἀπογάλια.

(4) ἀμπατζῆδες, βλπ. σελ. 39α.

(5) ἐξάρχως, ἀπλὸς κληρικὸς ἀποσταλμένος τοῦ Πατριαρχείου σὲ εἰδικὴ ἀποστολή. Ἐπιθεωρητὴς μοναστηριῶν. Ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου σὲ μιὰ ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια ἔχοντας ἐκτὸς ἀπὸ ἐκκλησιαστικὰ καὶ διοικητικὰ καθήκοντα.

(6) Βλπ. σημ. 28α.

(7) τζερῆτι: εἶδος ἵππικοῦ ἀγῶνα πολὺ διαδομένου στὴν Τουρκία ἀπὸ τὸν 16ο ὡς τὸν 19ο καὶ κυρίως στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 17ου αἰῶνα, στὸ ὁποῖο ἔπαιρναν μέρος εὐγενεῖς νέοι. Τὸ παιχνίδι ἀρκετὰ ἐπικίνδυνον, ἔμοιαζε μὲ τὸ μεσαιωνικὸ κονταροχτύπημα (γκιόστρα ἰταλ. τουνουὰ γαλλ.) καὶ παίζονταν ἀπὸ καβαλλάρηδες ποὺ ὁ ἕνας ἔρριχνε τὸ ἀκόντιο πάνω στὸν ἄλλο καθὼς κυνηγιοῦνταν καλπάζοντας. Ἡ λ. ἀπὸ τὸ τουρκ. τζερῆντ = ἀκόντιο ξύλινο χωρὶς σιδερένια αἰχμή. Οἱ βυζαντινοὶ ὀνόμαζαν τὸ παιχνίδι διαδορατισμὸ καὶ οἱ νεοέλληνες ξυλοκονταρία καὶ ξυλοκοντάρια. Κατὰ τὸ Νικηφ. Γρηγορᾶ (Ἱστορ. Ι, 428) «κατ' ἴσων ἀριθμῶν ἀμφοτέρων τῶν γάξεων μετὰ ροπάλων στερῶν παίει καὶ παίεται ἀφειδῶς».

(8) ἐπιλάλησεν, ἀπ' τὸ πιλαλῶ καὶ πλαλῶ = ἔτρεξε.

Βασίλης ἄνθρωπος ὡς ξς χρονῶν·

44 β

γερός, παχύς. Ἔκαμεν καὶ δουλεῖες καὶ ἐβάσταν καὶ μυστήριον· καὶ ἐξομολογημένος¹. Ἄμῃ εἶχεν τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀρπαγὴν. Α.

+ Ζρμα². Ἀπέθανεν ὁ παπᾶ κῦρ Ἀλεξανδρῆς τοῦ Καργούδη³ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος. Καὶ εἶχεν ἐνορία τὸν Ἅγιον Γεώργιον τοὺς Γουναράδες. Καὶ μετὰ τὸ νὰ ἦτον χηρευάμενος ἐγένην καλόγερος καὶ μετονομάστην Ἀντώνιος. Καὶ μετὰ ταῦτα πάγει καὶ ἐπροσκύνησεν τοὺς Ἁγίους Τόπους τοῦ Χριστοῦ καὶ ἦλθεν χατζής. Ἐπειτα ἐπῆγεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ ἀγόρασεν κελὶ καὶ ἐκεῖ ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ. Αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη, διότι ἐν μετανοίᾳ καὶ ἐξομολογήσει ἐκοιμήθη. Καὶ ἦτον ὡς μγ χρονῶν ἄνθρωπος· ξηρός, λιγνός, σπανός, φιλοκκλήσιος. Ἄμῃ ἦτον ὀξύθυμος, ἀψύς καὶ ἀπό

45 α

γράμματα μοροαχαμνός· καὶ μοροβραδύγλωσσος : Α.

+ Ζρμβ⁴. Ἀπέθανεν ὁ παπᾶ κῦρ Ἰωάννης ὁ σακελλάριος⁵ καὶ εἶχεν ἐνορία τὸν Ἀκαταμάχητον⁶ καὶ ἦτο ὡς ο χρονῶν ἄνθρωπος. Καὶ ἀπάνου εἰς τὸν θάνατόν του⁷ ἐγένην καλόγηρος. Καὶ ἦτον ἄκακος, ἀπλοῦς, φιλοκκλήσιος, ἡ ἀκολουθίαν του ποσῶς δὲν τοῦ ἔλειπεν· ἀγαθός, ταπεινός, ἔμορφος. Ἔργω καὶ λόγῳ τὰ ἴτῳσα δὲν εἶχεν καὶ ἦτον καὶ εἰς τὰ χέρια κουλός⁸ καὶ εἰς τὰ ποδάρια ποδαργρός· καὶ καμπόσο εἶχεν τὴν λαιμαργίαν. Α.

(1) ἐβάστα(ν) καὶ μυστήριον καὶ ἐξομολογημένος = κοινωνοῦσε καὶ ἐξομολογούνταν.

(2) Ἱζρμα' = 1633.

(3) Πίθανόν ὁ γιὸς τοῦ παπᾶ Καργούδη (βλπ. σελ. 28α).

(4) Ἱζρμβ = 1634.

(5) σακελλάριος κατὰ τὸν σερρ. Νομοκάνονα: «ὁ κρατῶν πάντα τὰ ἀνδρῶα καὶ γυναικεῖα μοναστήρια, ἔχει καὶ ὑπουργὸν καὶ τὸν ἄρχοντα τῶν μοναστηρίων».

(6) Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι... σελ. 252, ἀριθ. 7: «ὁ ναὸς ὁ κοινῶς λεγόμενος «καμένος Ταξιάρχης» πίν. I, 36, μὴ ἀνοικοδομηθεῖς, μνημονευόμενος ἐν τῷ κώδικι ἔτει 1736 σ. 261: «τὸν Ταξιάρχην». Τουρκιστὶ Κ α τ ᾶ μ α κλίσε ὅπερ ὄνομα ἐλέγχει τὸν ἀρχαῖον ναὸν Παναγίας τῆς Ἀκαταμαχίτου ἐξ οὗ καὶ ἐλήφθη ἡ εἰκὼν ἡ ἐν τῷ ναϊδίῳ τοῦ ἀγίου Συμεῶν· ἐν τῷ κώδικι σελ. 200, ἔτει Ἱζρλε' (1627) κείται γεγραμμένον «Παναγία Ἀκαταμάχητος» καὶ σελ. 209 «τὸν τόπον τῆς Παναγίας τῆς Ἀκαταμαχίτου» καὶ σελ. 215 «Τὰ μούλκια (κτῆματα) τῆς Ἀκαταμαχίτου, κελλία 23 καὶ κῆπος καὶ σελ. 110 ἔτους 1743 Ἰανουαρίου 15 ἰνδικτιῶνι ἕνδεκα: «μαχαλὰς ὁ Ἀκαταμαχίτου».

(7) ἀπάνω εἰς τὸν θάνατόν του = λίγο πρὶν πεθάνει.

(8) κουλός, ἐννοεῖ μονόχειρας ἢ μετὰ χέρια δύσκαμπτα ἀπὸ παραμορφωτικῆ ἀρθρίτιδα.

Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Ἰουλίῳ κ, ἦλθα ἐγὼ εἰς τὸν νέον οἶκον ὅπου ἀγόρασα ἀπὸ τὸν Συνάχον τὸν Σουρτζή¹ δι' ἄσπρα μγ... εἰς μαχαλάν² Ἐπίσκεψη : Α.

+ ζρμγ³. Ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ, ἐγένονα ἐγὼ ὁ Συναδινός, ἱερεὺς σκευοφύλακας ὑπὸ τοῦ κῦρ Δανιήλ. Α.

45 β

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἐπολέμησεν ὁ σουλτάν Μουράτης⁴ τὸ Ρεβάνι⁵ καὶ τὸ ἐπῆρεν τὸν Ἰούνιον μῆναν καὶ ἐχτισε ταῖς χαλάστριες⁶ καὶ ἔβαλεν ἀνθρώπους μὲ πασιὰν καὶ τὸ ἐφύλαγεν. Καὶ ἔστειλεν εἰς ὅλα τὰ κάστροι καὶ ἔκαμαν ντουνανμάν ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες τὸν Αὐγουστον μῆναν καὶ ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν καὶ ἐστόλισαν τὰ ἐργαστήρια καὶ ἐχαίρουνταν οἱ ἀνθρωποι εἰς τὴν νίκην τοῦ βασιλέως. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸν Ἰούλιον μῆνα, ἐσηκώθη ὁ Παπακομιανός⁷ ὁ σακελλίων καὶ ἔκαμεν ἐπανάστασιν. Καὶ ἔλεγεν : Διατί αὐτὸς ὁ Παπασυναδινός νὰ εἶναι σκευοφύλακας, νὰ πηγαίνει ὀμπρὸς εἰς τὴν εἴσοδον ἀπὸ ἐμένα ; Ἐγὼ αὐτὸ δὲν τὸ στέργω, μόνον τὸ σκοτώνω χωρὶς ἄλλο. Τέλος πάντων εἶδεν ὅτι δὲν κάμνει δουλεῖα, διότι ἔπασχεν ὅτι νὰ γένῃ αὐτὸς σκευοφύλακας, ἐπῆγεν καὶ ἐσυνέβαλεν τοὺς χριστιανοὺς τοὺς προεστοὺς καὶ γέροντες καὶ λέγει τους ὅτι :

46 α

Βοηθήσετέ με νὰ πάρωμε ἀπ' αὐτὸν τὸ ὄφικιον⁸ ἢ ὅτι πολὺ κακὸ γίνεται. Καὶ πάλιν ἐγὼ δὲν τὸ θέλω, μόνον ἐπάρετέ το ἔσεῖς καὶ ὅποιον ἀγαπᾶτε δώσατέ το. Καὶ ἔτζι αὐτοὶ οἱ χριστιανοὶ ἐμέτρησαν φρόνιμα⁹, ἕνα μὲν νὰ παύσουν τὰ σκάνδαλα διότι ἦταν κακὸτροπος ἀνθρώπος, ἄλλο δὲ εἶπαν ὅτι : Ἄλλον νὰ μὴν τὸ δώσωμε μόνον τὸν Γιάννο τοῦ Ἀβραμπακούδη, διατί εἶναι ὑπέρπλουτος καὶ τέκνα ποσῶς δὲν ἔχει καὶ αὐτὸς θαρροῦμε καλὰ καὶ τὸ βεβαιώνομεθεν¹⁰ τὸ πῶς νὰ δώση νὰ ξεχρεώση τὴν μη-

(1) Βλπ. γιὰ τοὺς Σουρτζήδες καὶ στή σελ. 47β.

(2) μαχαλός, ἀπὸ τὸ ἀραβ. μεχάλ = συνοικία.

(3) ζρμγ = 1635.

(4) Ὁ σουλτάνος Μουράτ Δ' (1611-1640) φημίζονταν γιὰ τὴ σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπιά του. Λέγεται πῶς ἐξόντωσε 100.000 ἀνθρώπους, κυρίως ὑπάλληλους, γιὰ χρηματισμὸ καὶ ἀνυπακοή στὶς διαταγές του. Ὄταν κατέλαβε τὶς πόλεις Ταυρίδα καὶ Βαγδάτη σκότωσε 30.000 κατοίκους.

(5) Ρεβάνι = τὸ Ἐριβάν.

(6) χαλάστριες = ἐρειπωμένα τμήματα τοῦ φρουρίου, χαλασιές.

(7) Μὲ τὸν Παπακομιανὸ πῆγε ὁ Παπασυναδινὸς στὸ Ἅγιο Ὄρος, (βλπ. σελ. 36α).

(8) ὄφικιον, λ. λατιν. = ἀξίωμα.

(9) Τὸ χειρόγρ. ἐμέτρησαν φρόνημα = ἔκριναν λογικά. Ὁ ΠΣυναδ. εἰρωνεύεται.

(10) Τὸ χειρόγρ. βεβαιώνομεθεν.

τρόπολιν μας. Καὶ ἔτζι αὐτὸς ὁ λόγος ἄρυσεν ὄλους : Ὡς καθὼς ἔκαμεν ὁ Καράπατζης εἰς τὴν μητρόπολιν¹ ἔτζι θέλει κάμη καὶ αὐτὸς, διότι εἶναι καὶ μαθητὴς του². Καλὰ λέγει τις σοφός : Αἱ γὰρ μάταιοι ἐλπίδες θρέψουσι τοὺς ἀνοήτους. Καὶ ἔτζι ὡσάν

46 β

εἶδεν ὁ πατέρας μου ὁ παπὰ κῦρ Σίδερης ὅτι νὰ μὴ γένη τίποτες σύγχυσις καὶ ζημιὰ, ὡς φρόνιμος ὁποῦ ἦτον ἐπρόκρινεν καὶ μὲ λέγει : Παιδάκι μου, μὴν πικραίνεσαι τίποτες καὶ ἄς τὸ πάρουν καὶ ἄς γένη τὸ θέλημά τους καὶ ἐγὼ θέλω σὲ δώσῃ τὸ ἐδικόν μου τὸ ὀφφίκιον, νὰ γένης σακελλάριος καὶ ἐγὼ στέργω το νὰ εἶμαι χωρὶς τὸ ὀφφίκιον διὰ τὸ εἰρηνικόν. Καὶ ἔτζι τὸ ἔδωσαν τὸν φακῆρ³ Γιάννο, ἄνθρωπον ὁποῦ δὲν ἤξεύρει γράμματα. Καὶ ἔτζι ἐγὼ, ἀπόμεινα ἐγὼ χωρὶς ὀφφίκιον μῆνας γ. Α.

+ Ζρμδ⁴. Ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ, εἰς τὴν α, Σαββάτῳ βράδι, ἐγένονα σακελλάριος διὰ σφραγίδος τοῦ κῦρ Δανιήλ. Εἰς δόξαν Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου : Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἦλθεν ὁ σουλτάν Μουράτης ἀπὸ τὸ Ρεβάνι εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἐκάθησεν εἰς τὸν θρόνον του. Καὶ ὤρισεν εἰς τὸν κόσμον του καὶ ἔκαμαν δεύτερον ντουναν-

47 α

μαν ὡσάν τὸ πρῶτο, τάχα τὸ πὼς ἦλθεν νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν ὁ παπὰ κῦρ Ἰωάννης ὁ Πολίτης. Διότι εἶχεν φύγει ἀπὸ τὴν Πόλι καὶ ἄφησεν τὴ γυναῖκα του εἰς τὴν Πόλι καὶ αὐτὸς ἦλθεν εἰς τὰς Σέρρας ἀπὸ κεφαλίκια⁵ καὶ ἀπὸ κάποια σκάνδαλα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας⁶. Καὶ ἐμάνθανεν παιδία γράμματα καὶ ἔκαμε εἰς τὰς Σέρρας χρόνους λε. Καὶ ἦτον ὡς σε χρονῶν ἄνθρωπος· μεγαλόκορμος, χονδροκόκκαλος, γουρλομάτης, ἀγαθός, φιλοκκλήσιος, μεγαλόφωνος, ψάλτης κοινός, γραμματικός, ὀλίγο ποδαγρός. Πολλὰ καλὰ ἐζώιζεν⁷, ποταπὸ φαγὶ δὲν ἔτρωγεν⁸, δὲν τὸν ἔμελλεν οὔτε διὰ φορεσιά οὔτε διὰ

(1) Γιὰ τὸ τί ἔκαμε ὁ Καράπατζης στὴ μητρόπολη βλπ. σελ. 43β.

(2) μαθητὴς του, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ βοηθοῦ, γιὰτὶ παρακάτω ὁ ΠΣυναδ. λέει πὼς δὲν ἤξερε γράμματα.

(3) φακῆρ, λ. τουρκ. = φτωχός. Ἐδῶ εἰρωνικά.

(4) 'ζρμδ' = 1636.

(5) κεφαλίκια = χρέη ἀπὸ φόρους. Πιθανὸν ὅμως ἢ λ. κεφηλίκια = χρέη ἀπὸ ἐγγυήσεις, γιὰτὶ οἱ παπάδες δὲν πλήρωναν κεφαλικὸ φόρο (κεφαλιάτικο, χαράτσι).

(6) Μεγάλη Ἐκκλησία, τίτλος ποῦ χρησιμοποιεῖ σὲ πολλὰς περιπτώσεις τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῆς ΚΠολης.

(7) πολλὰ καλὰ ἐζώιζεν = ζοῦσε πολὺ καλά.

(8) ποταπὸ, = κατώτερο, εὐτελές.

τὰ γεράματά του, μόνον διὰ τὴν γούλαν· καὶ ἦτο γουλάρης¹ καὶ λαίμαργος. Αἰωνία

47 β

του ἡ μνήμη· ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἀναπαύσῃ μετὰ τῶν δικαίων. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, μηνὶ Μαΐῳ, τινὲς χαιρέκακοι ἄνθρωποι ἔμαθαν τὸ πῶς οἱ Σουρτζήδες χρεωστοῦν τὸν Καρὰ Ἀχμέτι ἄσπρα ξ... καὶ τὸν συνέβαλαν τὸ πῶς ἐγὼ ἐπῆρα τὸ σπίτι τοῦ Συνάχου². Καὶ ἔτσι ὁ Καραχμέτης μὴ δυνάμενος νὰ πάρῃ τίποτε ἀπὸ τοὺς Σουρτζήδες με ἔκραξεν καὶ λέγει : Τὸ σπίτι ὅπου ἐπῆρες ἐσύ, εἶναι ἀμανάτι³ εἰς ἐμένα διὰ ξ... καὶ ἰδὲς ἡ τὸ σπίτι ἢ τὰ ἄσπρα. Καὶ ἔτσι ἐγὼ μὴ ἔχων τί ποιῆσαι, μόλις τὸν ἔκανα σούλφι⁴ με ,ιε... Αὐτὴν τὴν ζημίαν ἔπαθα ἀδελφὲ ἀπὸ κακοὺς ἀνθρώπους. Ἀπόδος Κύριε καὶ τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν καὶ πάλιν λέγω Κύριε : Μὴν τοὺς ἀνταποδώσεις οὔτε ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, οὔτε ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ· ἀλλὰ συγχώρησέ τους Κύριε διότι οὐκ οἶδασιν τί ἐποίησαν ! Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, εἰς τὰς κθ τοῦ Ἰουνίου, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἐκεῖ ὅπου στολιζοῦνταν ξεστολιζοῦνταν ἡ Μποζή⁵ ἀπέθανεν. Καὶ ἔκλαψα ἐκ βάθους ψυχῆς με

48 α

δάκρια. Καὶ πόση θλίψη νὰ ἔχῃ ἐκεῖνος ὁ πατέρας· φανερόν εἶναι ὅτι μεγάλον πόνον ἔχει. Ὅμως εὐχαριστῶ σε θεέ μου. Ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν οὕτως καὶ ἐγένετο. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν ὁ Κυριαζής ὁ Κανακούδης, τὸν Φεβρουάριον μῆναν. Καὶ ζώντας του με ἐπαρακάλεσεν τὸ πῶς νὰ μὴν ἀφήσω καὶ ζητήσουν καὶ τὸν θάψουν⁶. Καὶ ἔτσι ἐγὼ ἐθυμήθηκα τὴν παρακάλεσίν του καὶ ἐξοδίασα τὰ πάντα τῆς θανῆς του· καὶ ἤφερα θ ἱερεῖς καὶ δύο ψάλτες καὶ τὸν ἔθαψα με μεγάλη παρρησίαν. Καὶ δὲ σὲ τὸ λέγω ᾧ

(1) γούλα, λατιν. = οἰσοφάγος (γκούσα)· γουλάρης = ὁ λαίμαργος, ὁ λιχούδης.

(2) Γιὰ τὸ σπίτι ποὺ ἀγόρασε ὁ ΠΣυναδινὸς ἀπὸ τὸ Συνάχο Σουρτζή, βλπ. σελ. 45α.

(3) ἀμανάτι, λ. ἀραβ. καὶ τουρκ. ἔμανετ = ἀντικείμενο πολύτιμο γιὰ φύλαξη, παρακαταθήκη· ἔμανετζάρ = θεματοφύλακας.

(4) σούλφι, ἀπὸ τὸ τουρκ. σουλχ = συμβιβασμός.

(5) Γιὰ τὸ ὄνομα Μποζή βλπ. σημ. στή σελ 72 (53β).

(6) Ἡ ἔννοια τῆς φράσης εἶναι, πῶς ὁ Κανακούδης ἐτοιμοθάνατος καὶ φτωχός, παρακάλεσε τὸν ΠΣυναδινὸ νὰ μὴν ἀφήσῃ νὰ γίνῃ ἔρανος (ζητήσουν), γιὰ τὴν κηδεῖα του, μὰ νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὰ ἔξοδα.

ἀδελφέ εἰς ἔπαινον, μὴν γένοιτο Κύριε, στάκτη εἰς τὴν γλῶσσαν μου, ἀλλὰ σὲ καθοδηγῶ καὶ σὲ διδάσκω διὰ νὰ γένης καὶ σὺ μιμητής. Α :

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Ἰουλίῳ ἱα, ἡμέρα Τρίτη, ἀπέ-

48 β

θανεν ὁ πατέρας μου ὁ παπὰ κῦρ Σίδερης ἐκ χώρας Μελικίτζι, ὡς ξγ χρονῶν ἄνθρωπος. Καὶ ὅταν ἐγένην ἱερεὺς εἶχεν ἡ χώρα φύγει προλαβόν¹ ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ χρέος ὁποῦ εἶχαν καὶ δὲν ἦτον οὐδὲ ἰ σπίτια. Καὶ αὐτὸς ὑπερμάχησεν ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ ἐπῆγεν ἕως εἰς τὴν Πόλι πέντε ἔξη βολές καὶ ἔβγαλεν ἀπὸ χαράτζια², ἀπὸ χανέδες³, ἀπὸ πρόβατα⁴. Καὶ τὸ χρέος ἔρριξεν εἰς πᾶσα ἕναν ὡς καθὼς εἶχεν πᾶσα εἰς⁵. Καὶ μὲ τοὺς χρεώστας πολλὰ ἐπέρασεν καὶ μὲ τὴν κρίσιν παρακάτου τοὺς ἔδιδεν⁶ καὶ πολλὰς βολές εἰς τὸ τομπρούκι⁷ καὶ εἰς τὴν ἄλυσον ἐσέβην διὰ τὴν χώραν καὶ διὰ τοὺς ἐπτωχοὺς· καὶ πολλὰ τοὺς ἐκυβέρνηαν. Τέλος πάντων ἐξέχρωσέν τους. Ὅμοίως καὶ ὅσοι καὶ ἂν ἤρχονταν ξένος τὸν ἔπαιρνε μὲ τὸ καλὸ καὶ τὸν ἔκαμεν καὶ σπίτι καὶ δόσιμον δὲν τὸν ἔπαιρνε, μόνον νὰ τὸν τοπικιάση⁸ εἰς τὴν χώραν. Καὶ ἔτζι ὁποῖος καὶ ἂν ἄκουεν αὐτὸ τὸ καλὸ, ὅλοι οἱ ξένοι, ἔτρεχαν εἰς αὐτὸν στὴν χώρα καὶ ἐτοπικιάζαν· καὶ πολλὰ καλὰ τοὺς ἐκυβέρνηαν

(1) Τὸ προλαβόν μὲ τὴν ἔννοια: προηγούμενα· ἀπὸ τὸ προλαμβάνω καὶ ἀντιπρολαβοῦσα ἢ προλαβόντες.

(2) ἔβγαλεν ἀπὸ χαράτζια, ἔννοεῖ μείωσε τὰ χρέη ἀπὸ φόρους ἢ πῆρε ἀναστολή καταβολῆς των.

(3) χανέδες, ἀπ' τὸ τουρκ. χανέ. Πρόκειται γιὰ τοὺς ἕκτακτους φόρους: χανέ-ἰ ἀβαρίζ (= σπίτια ποὺ πληρώνουν τοὺς φόρους). Ἐπιβάλλονταν ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴ κυβέρνησι καὶ τὸ σουλτάνο (σουλτανικὰ δοσίματα) χωρὶς νὰ τοὺς προβλέπει ὁ ἱερὸς νόμος. Τὸ ἀβαρίζ χανέ δὲ βάραινε ἀπευθείας ἄτομα, ἀλλὰ φορολογούμενες μονάδες ποὺ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ πολλὰς οἰκογένειες ἢ ὀλόκληρες συνοικίες καὶ χωριά. Ὑπόχρεοι ἦταν ὄχι μόνον οἱ χριστιανοὶ καὶ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι ποὺ ἀνήκαν στὴν τάξη τῶν ραγιαδῶν. Ἀπὸ τοὺς φόρους αὐτοὺς ἦταν ἀπαλλαγμένοι ὅσοι προσέφεραν ἄλλου εἴδους ὑπηρεσίες στὸ κράτος ἢ ὑπηρετοῦσαν σὲ τζαμιά, φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα, βακούφικα κλπ. Ὑπεύθυνος γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τους ἦταν ὁ καντής. Φαίνεται πὼς ἀρχικὰ ἀβαρίζ ὀνομάστηκε ὁ φόρος ποὺ πλήρωναν οἱ ὑπήκοοι ἐξαγοράζοντας τὴν ὑποχρέωση νὰ παρέχουν στὸ διερχόμενον στρατὸ κατάλυμα καὶ διάφορα ἐφόδια, ὅπως τροφή, κριθάρι, ἄχυρο, μεταφορικὰ μέσα κλπ. ἢ νὰ συντηροῦν δρόμους, γεφύρια, φρούρια κ.ἄ.

Στὴν «Ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ Ἰσλάμ» ἀβαρίζι = φόρος γιὰ τοὺς κωπηλάτες τοῦ στόλου.

(4) ἀπὸ πρόβατα = φόρος ἐπὶ τῶν ποιμνίων ποὺ ὀνομάζονταν μπεϊλικ (βλπ. σελ. 57α).

(5) Ὡς καθὼς εἶχεν πᾶσα εἰς = ἀνάλογα μὲ τὴν περιουσιακὴ του κατάστασι.

(6) μὲ τὴν κρίσιν παρακάτου τοὺς ἔδιδεν = μὲ δικαστικὰς ἀποφάσεις μείωνε τὰ χρέη.

(7) τομπρούκι, ἀπὸ τὸ τουρκ. τομπρούκ = ξυλοπέδη, πέδη, φυλακὴς.

(8) τοπικιάζω = ἐγκαθίσταμαι, μονιμοποιῶμαι σ' ἕνα τόπο.

49 α

καὶ αὐτοὶ τὸν εἶχαν ὡς πατέρα. Καὶ ἔττι ἐμαζώχθην ἡ χώρα καὶ ἐγένην μεγάλη καὶ καλὴ ὡσάν θεὸς θέλει καὶ ἀρχόντιναν¹. Καὶ ὡς με ἄλογα ἀλώ- νιζαν, με τὸ νὰ ἦταν πολλὰ ἐπτωχοὶ καὶ δὲν εἶχαν οὐδὲ βόδια². Καὶ πᾶσα ἕναν νὰ τὸν καθοδηγήση, νὰ τὸν προμηθέψη, νὰ τὸν ὀρμηνεύση. Ἐάν ἔκαμεν μισὸ στρέμμα ἀμπέλι, αὐτὸς νὰ τὸν παρακινήση νὰ κάμη δύο καὶ τρία καὶ νὰ τὸν εἰπῆ : Τὸ ἕνα στρέμμα νὰ πουλήσης τὰ σταφύ- λια γιὰ τὰ δοσίματά σου, τὸ ἄλλο διὰ τὸ χαράτζιν καὶ νὰ ἐντύσης τὰ παιδία σου, τὸ ἄλλο νὰ τὸ κρατήσης διὰ τὸ σπίτιν σου νὰ πίνης καὶ σὺ καὶ τὰ παιδία σου³. Καὶ ὅλους ἐπαρακινούσεν νὰ φτιάνουν σπίτια καὶ ἐάν τὸ ἔκαμε κανεὶς μικρὸ αὐτὸς νὰ τὸν προμηθέψη νὰ τὸ κάμη τρανύτε- ρον. Ὅλους ἐπαρακίναν νὰ ἀγοράζουσαν χωράφια. Κανέναν δὲν ἄφηνεν νὰ πουλήση ἢ χωράφι, ἢ βόδι, ἢ σπίτι ἢ ἀμπέλουσ διὰ χρέος ἢ διὰ δόσι- μον μόνον ἀπὸ ἄλλο τίποτες.

49 β

Κανέναν δὲν ἄφηνεν νὰ εἶναι ἀκαμάτης⁴ ἢ ἀδούλης⁵, μόνον ὅλους ἐπαρα- κίνειν εἰς τὴν δουλείαν· καὶ ἐάν ἄκουεν ὅτι εἶναι κανεὶς ἀκαμάτης, πᾶσα ἡμέρα νὰ πηγαίνει εἰς τὸ σπίτιν του νὰ τὸν μαλώνη καὶ δὲν τὸν ἄφην- νεν (με) ἔργω καὶ (με) λόγῳ, ἕως οὗ τὸν ἔστελνεν εἰς τὸ ἐργόχερον⁶. Καὶ ὅλοι τὸν εὐλαβοῦνταν καὶ τὸν ἐντρέπονταν. Καὶ ἐάν ἐγίνονταν ἢ κα- βγάς⁷ ἢ αἶμα⁸, αὐτὸς νὰ κάμη παντοίου τρόπον ἄλλον νὰ πιάση με τὸ καλὸν καὶ ἄλλον με καθοδηγίαν καὶ με πολλὰς τέχνης νὰ τοὺς σκεπάση, νὰ μὴν παραδοθοῦν εἰς ἀβάνηδες καὶ νὰ μὴ γλωπιστοῦν⁹ καὶ χαλαστοῦν. Καὶ δὲν ἄφηνεν κανέναν νὰ εἶναι πόρνος, ὁμοίως καὶ καμιὰ πόρνη. Διότι τόμου νὰ ἀκούονταν ποθὲς ψιλὸς λόγος, αὐτὸς πάραυτα νὰ τὸν κράξη, νὰ τὸν μαλώση, νὰ τὸν φοβερῖξη, νὰ τὸν καθοδηγήση, παντοίου τρόπον νὰ

(1) ἀρχόντιναν, ἀρχοντεύω = ζῶ σάν ἀρχοντας, πλουτίζω.

(2) Ὁ ἀλωνισμὸς με ἄλογο θεωροῦνταν σημάδι ἀνέχειας καὶ ἡ κατοχὴ βοδιοῦ εὐπορίας.

(3) Ἀπὸ τὴ μαρτυρία αὐτὴ τοῦ ΠΣυναδ. μαθαίνουμε πὼς τὰ 2/3 περίπου τῆς παραγωγῆς ἐνὸς γεωργοῦ πῆγαιναν σὲ δοσίματα καὶ φόρους, πράγμα ποὺ τὸν ἀνάγκαζε νὰ πουλάει πολλὰς φορὰς —ὅπως συμπληρώνει ὁ συγγραφέας παρακάτω— καὶ τὰ χωράφια του.

(4) ἀκαμάτης = φυγόπονος, ὀκνηρός, αὐτὸς ποὺ ἀποφεύγει τὸν κάματο.

(5) ἀδούλης = ἀκαμάτης, ἀργόσχολος, ἀνεργός.

(6) ἐργόχερον = ἐργασία χειρονακτική.

(7) καβγάς, ἀπὸ τὸ τουρκ. γαβγά = λογοτριβή, φιλονικία.

(8) αἶμα = τραυματισμὸς, αἱματοχυσία.

(9) Τὸ χειρόγρ. γλωπιστοῦν. Ἡ φράση: νὰ μὴ σκολοπιστοῦν = νὰ μὴ τοὺς μπηξοῦν σὲ σκόλοπα, ἀνασκολοπιστοῦν, παλουκωθοῦν.

κάμη ὅτι πλέον ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὀρμίδα¹ νὰ μὴν περάση, νὰ βάλῃ ἀνθρώπους νὰ τὸν βεγλίζου², καὶ ἄλλες πολλές τέχνες. Καὶ ἔτzi τὸν ἐτρόμα-

50 α

ζαν οἱ κακοὶ καὶ τὸν ἐφοβοῦνταν. Καὶ ἡ ἐκκλησία τους ἦτον πολλά μακριὰ ἀπὸ τὴν χώραν καὶ ποτὲς δὲν ἐπήγαιναν ἕως ἐκεῖ μὲ τὸ νὰ εἶναι μακριὰ. Καὶ αὐτὸς κάμει παντοῖου τρόπον καὶ ἐφτίασεν ἐκκλησίαν νέαν μέσα εἰς τὴν χώραν, ὅπου δὲν ἦτον ποθὲς οὔτε θεμέλιον. Καὶ τὴν ἐστόρισεν³ μέσα καὶ ἔξω καὶ μὲ καλὲς εἰκόνες, μὲ τέμπλο, μὲ θρονία, πετραχήλια, ποδὲς, μανουάλια, φελόνια καμουχένια⁴, μὲ μηναιᾶ⁵ τινὰ πολλά λογῶ. Τόσον τὴν ἔκαμεν ὡσάν νύμφη στολισμένη. Καὶ εἰς τὴν Σκάλιτζα αὐτὸς ἔβαλεν θεμέλιον πρῶτον καὶ ἀρχῆς μαζί μὲ τὸν Παπαμαυρουδῆ καὶ ἔκαμαν τὸ μοναστήρι καὶ εἶναι ἕως τὴν σήμερον. Ὅμοίως ἔκαμε εἰς τὴν χώραν κελία διὰ τοὺς ἐπτωχοὺς καὶ τὰ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἔκαμεν καὶ ἕναν καλὸν καρβασαράν διὰ τοὺς ξένους καὶ διαβάτες. Καὶ τὸν κῦρ Δαμασκηνὸν αὐτὸς τὸν ἔκρινεν⁶ εἰς τὸ Οἴκουμενικόν, διὰ

50 β

τὴν πλεονεξίαν του τὴν πολλὴν καὶ ἔτzi τὸν ἐταπείνωσεν καὶ πλέον δὲν ἐπλεονέκτησεν καὶ ἔκαμαν ἀγάπη. Καὶ τοῦ Παπανικόλα τὴν θυγατέρα αὐτὸς ἐσπούδαξεν⁷ καὶ τὴν ἐχώρισαν ἀπὸ τὸν ἄνδρα ὅπου εἶχεν, διότι ἦτον πέντε βαθμῶν⁸, εἰς χωρίον Σαβιάκον. Καὶ ἰδέτε θεοῦ μυστήρια, μὲ τὸ νὰ ἦτον γενεὰ καὶ τοὺς ἐκώλυεν ὁ νόμος, τὴν εἶχεν τρεῖς χρόνους καὶ δὲν ἔπεσεν μὲ ταύτην ποσῶς. Καὶ ὅταν τὴν ἔδωσαν ἄλλον ἄνδρα νόμιμον, εὐρέθην παρθένος. Καὶ ὁ Δημητράκης ἦτον εἰς τὴν φυλακὴν, εἰς τὸν ἄλυσον καὶ εἰς τὸ τουμπρούκι διὰ καλποζανλίκι⁹. Εἶχαν πολλά ἀνεκατώ-

(7) ὀρμίδα = ὀρμητήριο, λιμάνι, πάθος, ἐπιθυμητό. Πρβλ. καὶ ὄρμος, τὸ γυναικεῖο αἰδοῖο. Στὸν Κώδικα τῆς Παλιᾶς Μητρόπολης Σερρῶν ὑπῆρχε καὶ ἡ λ. ρουμνίδα = ρύμη, ἀδιέξοδο μέρος.

(2) βεγλίζου², ἀντὶ βιγλίζου² = παρακολουθοῦν· βίγλα, λατιν. παρατηρητήριο σκοπία.

(3) ἐστόρισεν, ἀντὶ ἰστόρισεν, ἀπὸ τὸ βυζαντ. στορῶ καὶ ἰστορῶ = ζωγραφίζω, τοιχογραφῶ, εἰκονίζω, ἀνιστορῶ.

(4) Ἐπὶ καμουχά, εἶδος δαμασκηνοῦ ὑφάσματος.

(5) μηναιῶ = ἐκκλησιαστικὸ βιβλίον.

(6) Βλπ. γιὰ τὴ διένεξη στὴ σελ. 18α.

(7) ἐσπούδαξεν = ἔδειξε σπουδὴ = ἐπίμονη ἐνέργεια, σύντονη ἐπιμέλεια.

(8) Τὸ χειρόγρ. πέντε βαθμὸν = πέμπτου βαθμοῦ συγγενεῖς, δηλαδὴ πρωτοξεδέρφια.

(9) καλποζανλίκι, τουρκ. = κιβδηλεία, ψευτιά, ἀπάτη· καλπουζάν = παραχαράκτης, κιβδηλοποιός, κάλπης.

ματα με τὸν Καράπατζη καὶ μέραν τῆ ἡμέραν ἀπαντέχαινε τὸν θάνατόν του· διότι τινάς δὲν ἐσέβην εἰς τὸ μέσος, οὔτε χριστιανὸς οὔτε Τοῦρκος με τὸ νὰ ἦτο μεγάλη ὑπόθεσις. Καὶ ἔτζι ἐσέβην αὐτὸς ὁ παπᾶ Σίδερης. Καὶ τίς διηγῆσεται τὰ ὄσα ὑπερεμάχησεν ἔργω καὶ λόγῳ. Κοντολογῆς εἰς τόσον, ἐκεῖ ὁποῦ ἦλθεν καὶ ὁ τζελάτης νὰ κόψη τὸ κεφάλιν του, πέφτει αὐτὸς ὁ γέρος πρόμυτα εἰς τὰ ποδάρια τοῦ Χατζῆ Ἀχμέτι καὶ εἰς τοῦ

51 α

βασιλέως τὸν ἄνθρωπον¹ καὶ κλαίγει καὶ παρακαλεῖ καὶ λέγει : Χαρίσετέ με αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ὅτι δὲν πταίγει, ἢ ὅτι κόψετε τὸ ἐδικόν μου κεφάλι καὶ ἀφήσετε αὐτὸν τὸν νέον νὰ ζῆ. Καὶ ἄλλα πολλὰ τὰ τοιαῦτα ἔλεγεν μετὰ πολλῶν δακρῖων. Καὶ ὡσάν εἶδαν αὐτοὶ ἐθάμαξαν καὶ λέγουν : Μπρὲ κιαφίρη, διὰ τὴν πολλὴν παρακάλεσιν τοῦ παπᾶ καὶ διὰ τὰ πολλὰ του δάκρια καὶ διὰ τὸ αἷμα του ὁποῦ ἔκαμεν χαλάλι², κάλλιον νὰ θανατωθῆ διὰ τ' ἐσὲ καὶ νὰ χάση τὸν κόσμον τέτιος καλὸς ἄνθρωπος καὶ γέρος, αὐτοῦ νὰ εἶναι χαρισμένη ἡ ζωὴ σου. Καὶ ἔτζι τὸν ἔλυσαν ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὸν ἔδωσαν εἰς τὰ χέρια του καὶ τὸν εἶπαν ὅτι : Ἀπὸ τὴν σήμερον αὐτὸς ὁ παπᾶς εἶναι ἡ ζωὴ σου. Καὶ αὐτὸς τὸν ἐπῆρεν ἀπὸ τὸ χέρι, καὶ ἐβγῆκαν ἔξω ἀπὸ τοῦ Χατζῆ Ἀχμάτι τὸ σπίτι καὶ ἦλθαν εἰς τὰ σπίτια τους. Τί καρδίαν καὶ τί χαρὰ ἄραγε νὰ ἔκαμεν ὁ Δημητράκης ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁποῦ ἀνεγεννήθη-

51 β

κεν. Καὶ τὸν Μανόλη³ ἀπὸ τοὺς Κρεβασμόνους⁴ αὐτὸς τὸν ἀπέσκοφεν⁵ καὶ δὲν ἐπῆρεν τὴν χηροῦδα, τοῦ παπᾶ Ἀργυροῦ τὴν γυναῖκα νὰ παρανομήση. Καὶ τόσον ἦτο φιλόξενος, ὅτι δὲν ἔλειπαν φίλοι νὰ τὸν ἔλθουν πᾶσα ἡμέρα, χριστιανοί, Τοῦρκοι, κοινάροι⁶, ὀγύφτοι. Δύο καὶ τρεῖς φο-

(1) Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὸν Κενὰν πασιά, ἐπίτροπο τοῦ σουλτὰν Μουράτ πού ἦρθε στὶς Σέρρες τὸ 1626 (βλπ. σελ. 32β).

(2) χαλάλι, τουρκ. χαλάλ, ὄρος τοῦ ἱεροῦ νόμου = θεμιτό, δίκαιο, ἐπιτρεπτό (εἶναι ἀδύνατη ἡ κυριολεκτικὴ ἀπόδοση στὰ ἑλληνικὰ τῆς τουρκικῆς αὐτῆς λέξης). Τὸ ἀντίθετο χαράμ.

(3) Γιὰ τὸ Μανόλη βλπ. καὶ σελ. 55α.

(4) Κρεβασμόνους, χωρὶο χωρὶς ἐντοπισμό. Τὸ πιθανότερο ἦταν τὸ Χριστὸς ἢ ἄλλο ἀνάμεσα Χριστὸς καὶ Λευκώνα. Τὸ συναντοῦμαι στὸν ἀρχαῖο κώδικα τῆς Μητροπόλης: Τὸ Κρεβασμοῦντον (Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι... σελ. 301). Τὸ ὄνομα φαίνεται σλαβικὸ μὲ κατάληξη βλαχική, πιθανὸν ἀπὸ τὸ γκράβα = ἀγελάδα ἢ γκρέμπεν = ράχη. Πρβλ. Γρεβενά.

(5) ἀπέσκοφεν = ἐμπόδισε, τοῦ ἄλλαξε γνώμη.

(6) κοινάρης = ἐπαίτης, συνήθως Τουρκόγυφτος. Μερικοὶ ἐτυμολογοῦν τὴ λ. ἀπὸ τὸ Ἰκονιάρης (= Τοῦρκος ἀπὸ τὸ Ἰκόνιον τῆς Μ. Ἀσίας) καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸ διακονιάρης πού εἶναι πιθανότερο.

ρὲς νὰ βάνη τραπέζι τὴν ἡμέραν, νὰ τοὺς ἀναδεχτῆ γλυκά, νὰ τοὺς γλυκοσυντύχη, νὰ τοὺς φαγοποτίση καὶ τὸ καλλιώτερον κρασί νὰ τοὺς κεράση· καὶ τὸ βράδι ὅλους νὰ σκεπάση καὶ νὰ τοὺς συμολώξη¹. Καὶ ἃ δὲν ἔφταναν ροῦχα, νὰ ἐβγάλη τὸ φέρεντζέν² του νὰ τοὺς σκεπάση. Ἀπὸ πᾶσα λογιῆ φαγὴν νὰ τοὺς φιλεύση· καὶ ὅταν τοὺς ἐξεπροβόδα ὅλους νὰ τοὺς δωρήση. Τετράδη καὶ Παρασκευὴ ψάρι δὲν ἔτρωγεν. Ἡ ἀκολουθία του ποσῶς δὲν τὸν ἔλειπεν. Φιλοκκλήσιος, φιλόπτωχος, φιλόξενος, ἐλεήμων, σῶφρων. Ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς νὰ κάμη κόπον νὰ μαζώνη τὰ δικαιώματά τους μὲ πολλὴν γλυκύ-

52 α

τητα· νὰ μὴν παίρνη τίποτε οὔτε ἀπὸ τὸν ἀρχιερέαν οὔτε ἀπὸ τὴν φημελίαν. Καὶ πολλοὶ τινὲς ἀρχιερεῖς ἢ καὶ λαϊκοί, διωγμένοι ἐπρόσφευγαν εἰς τὸ σπίτιν του καὶ τοὺς εἶχεν καὶ τοὺς ἔθρεφεν αὐτοὺς καὶ τὰ ἄλογά τους. Καὶ κανεὶς δὲν ἦταν Χριστιανὸς ἢ Τοῦρκος νὰ μὴν ἤξεύρη τὸ σπίτιν του καὶ νὰ μὴν εἶχεν φάγει τὸ ψωμὶν του. Μὲ ὅλους ἦτον φίλος, μὲ κατῆδες, μὲ ἀγάδες, μὲ ζορμπαμπασῆδες, μὲ μπέγηδες, νὰ τοὺς ἀναδεχτῆ καὶ νὰ τοὺς δεξιωθῆ. Ἄξιος ἦτον νὰ δώση ἀπόκριση ἀρχιερεῖς καὶ πατριάρχας καὶ πασιάδες. Καὶ ὅποιος τὸν ἐγύρευεν ἢ ἄσπρα ἢ ἄλλο τι, κἂν τε Χριστιανός, κἂν τε φίλος καὶ κοινάρης, ὅλους ἔδιδεν, ἄλλον δανειακὸν καὶ ἄλλον χάρισμα. Καὶ ὅποιος σπαχῆς καὶ ἂν ἤρχονταν εἰς τὴν χώραν, χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔκαμεν τίποτε· διότι δὲν τοὺς ἄφηνεν νὰ πλεονεκτοῦν καὶ νὰ ἀτακτοῦν· καὶ οἱ ἄτακτοι

52 β

σπαχῆδες πολλὰ τὸν ἐφοβούνταν. Καὶ ὅταν ἤρχονταν παρκατῆς³ ὅλοι νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὰ περίχωρα νὰ τὸν βάνουν νὰ τοὺς ἰσάξη⁴ καὶ νὰ δώση καὶ ἄσπρα ἀπὸ τὸ πουγγί του καὶ νὰ τοὺς φιλεύση. Καὶ οἱ κατῆδες ἤλεγαν: Εἴ τι εἶπη ὁ παπὰς καὶ εἴ τι κάμη, μακούλι⁵ τὸ στέργομε. Χωρὶς αὐτὸν τίποτε δὲν ἔκαμαν. Καὶ τίς διηγῆσεται καταλεπτῶς νὰ γράψη αὐτοῦ ταῖς καλωσύνες ὅπου ἔκαμε. Ἀπ' αὐτὰ τὰ ὀλίγα θέλετε καταλάβη καὶ τὰ ἄλλα τὰ κρυφά. Καὶ ἦτον ἄνθρωπος μορογεμάτος, ἀκρόσπανος⁶. Καὶ ἔκαμε ἱερεὺς χρόνους μ. Καὶ ὅταν ἀπέθανεν ὅλοι τὸν ἐλυπήθησαν, Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι. Α.

(1) συμολώξη, ἀπ' τὸ μουλώνω = σιωπῶ, ἡσυχάζω, ζαρώνω, κοιμοῦμαι.

(2) φερετζές, λ. τουρκ. = ἐπενδύτης, μακρὸν ἐπανωφόρι μὲ φαρδιὰ μανίκια ποὺ φοροῦσαν συνήθως οἱ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ ἡ τάξη τῶν μορφωμένων (οὐλεμά), «ράσο».

(3) παρκατῆς, ἀντὶ παρακατῆς = βοηθὸς δικαστῆ, κατώτερος δικαστῆς.

(4) ἰσάξη = συμβιβάση.

(5) μακούλι τὸ στέργομε, ἀπὸ τὸ τουρκ. μακούλ = ὡς λογικὸ τὸ ἀποδεχόμεστε.

(6) ἀκρόσπανος = λιγάκι σπανός.

+ Καὶ μὴν εἶπης ὡ ἀδελφέ μου πολλὰ ἠγαπημένε, ὅτι διὰ χάριν του ἡ διὰ ἔπαινον ἢ διὰ κενοδοξίαν ἔγραψα. Μὴν γένοιτο Θεέ μου· κάρβουνα ἀναμένα εἰς τὸ στόμα μου. Ἄλλὰ σέ λέγω καὶ σέ παρακινῶ ὅτι νὰ γένης καὶ σὺ μιμητῆς καὶ πρόθυμος εἰς τὸ καλόν, διότι αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι πρόσ-

53 α

καιρος καὶ ὅλα ἐδῶ τὰ ἀφήνομε. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ τὸν αὐτὸν μῆναν, ἔκαμαν συλλαγή¹ ὅλοι κληρικοί ἱερεῖς καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοὶ μικροὶ τε καὶ μεγάλοι καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν χωρίων· καὶ ἔβαλαν πετραχήλια δεκαπέντε ἱερεῖς εἰς τὸν Ἅγιον Ἰσθμὸν καὶ ἀφωρέστηκαν² πρῶτα. Ἐπειτα ἔκαμαν ἀναφορὰν καὶ ἄρτζι καὶ ἔλεγαν ὅτι: Ἡμεῖς δὲν θέλομε οὔτε τὰ ἀδέλφια τοῦ δεσπότη οὔτε αὐτόν. Διότι εἶχαν κάποια πταισίματα τὰ ἀδέλφια του. Καὶ ἔτζι ἦλθεν ὁ δεσπότης ἀπὸ τὴν Πόλι καὶ ἐδιώξεν τὰ ἀδέλφια του καὶ ἔκαμαν εἰρήνην καὶ ἀγάπη καὶ ἐτιμοῦσαν αὐτὸν ὡς ἀρχιερέαν. Α.

+ Ἰρμς³. Σεπτεμβρίῳ. Ἐμοιράσαμε μοναχοὶ μας τὰ τίποτα⁴ τοῦ πατέρα μας εἰς τὸ χωρίον Μελικίτζι καὶ ἔλαβεν πᾶσα εἰς τὸ μερτικόν του, ὅλοι ἴσια καὶ μὲ κλήρους καὶ ἰσάστημε⁵, ὅτε ἐγὼ ὁ Παπασυναδινός, καὶ ὁ παπὰ Ζαχαρίας καὶ ὁ

53 β

Παπαγερακούδης καὶ ἡ Μποζή⁶ ἢ ἀδελφή μας, οἱ αὐτάδελφοι: Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Δεκεμβρίῳ κζ, ἦλθεν ὁ σκλάβος ὁ Ντεβήσαγας διὰ τὸ γιανιτζαρομάζωμα⁷ εἰς τὰς Σέρρας· καὶ ἐκόνεψεν εἰς τοῦ Παπακουμνιανοῦ τὸ σπίτι, εἰς τοῦ Καραπάτζη· καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ τὸ Κάστρον παιδιὰ ἕ καὶ ἔγιναν ἔξοδα τὰ πάντα ἡ ὀλότη ἄσπρα σκ... Καὶ μετὰ

(1) Τὸ χειρόγρ. σιλογὴ ἢ διγογὴ = σύνοδος, συγκέντρωση.

(2) ἀφωρέστηκαν = δεσμεύτηκαν μὲ ἀπειλὴ ἀφορισμοῦ.

(3) Ἰρμς = 1638.

(4) τὰ τίποτα = τὴν περιουσίαν.

(5) ἰσάστημε = πήραμε ἀπὸ ἕνα ἀντίγραφο τοῦ διανεμητήριου. Βλπ. καὶ σημ. στή σελ. 42β.

(6) Τὸ ὄνομα Μποζή, Μποζιούδα καὶ Βοζή, τὸ ἄρσεν. Βοζίκης, εἶναι σλαβ. (Βλπ. Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι... σελ. 283).

(7) Ἀπὸ τὸ προηγούμενο παιδομάζωμα ποῦ ἀναφέρει ὁ ΠΣυναδ. πὼς ἔγινε τὸ 1623 (βλπ. σελ. 27α) στὸ ὁποῖο πήραν ἕξη παιδιὰ, πέρασαν 15 χρόνια.

Στὰ ἔξοδα γιὰ τὸ γιανιτσαρομάζωμα συμπεριλαμβάνονταν ἡ διατροφή τῆς συνοδείας τοῦ Ντεβήσαγα, τὸ ντύσιμο τῶν παιδιῶν καὶ ἡ σχετικὴ γιορτὴ ποῦ ἀκολουθοῦσε.

Ὁ σουλτάνος Μουράτ ὁ IV κατάργησε τὴ στρατολόγησιν τοῦ ὀθωμανικοῦ σουλτανικοῦ οἴκου ἀπ' τὸ παιδομάζωμα τῶν Βαλκανίων τὸ 1638. Σύμφωνα μὲ τὸ περίφημο

ταῦτα ἔμαθεν ὁ σουλτάν Μουράτης τὸ πὼς παίρνει καὶ ἄσπρα, ἔκοψεν τὸ κεφάλιν του. Διότι ὅταν τὸν ἔστειλνεν κάτω εἰς τὸν κόσμον ἔτζι τὸν εἶχεν παραγγεῖλει ὅτι : Νὰ προσέχεσαι ἄσπρα ποθὲς νὰ μὴν πάρης. Καὶ αὐτὸς ἔγινεν παρήκους καὶ ἔχασεν τὸ κεφάλιν του : Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Φεβρουαρίῳ 1θ, ἐπῆγα εἰς τὸ μοναστήρι Σκάλιτζα χάριν προσκυνήσεως. Καὶ ὁ παπὰ Κομνιανὸς ἔχοντας τὸν φθόνον διὰ τὸ ὀφθίκιον, τί ἐκατόρθω-

54 α

σεν! Ἐπῆγεν εἰς τὸν ἀρχιερέα καὶ λέγει του : Δέσποτά μου νὰ ἡξεύρης τὸ πὼς καθολικὰ ἔμαθα ἀπὸ καλοὺς ἀνθρώπους ὅτι ὁ Παπασυναδινὸς πάγει ἀπὸ χώρα εἰς χώραν εἰς τοὺς παπάδες καὶ σὲ ἔκαμε ἀναφορὰν καὶ πάγει κατὰ τὴν Πόλιν. Μόνον ἰδὲς τὸ γρηγορώτερον τί θέλεις νὰ κάμης. Καὶ ἔτζι ὁ ἀρχιερεὺς ἐπίστευσέν τον, διότι τὴν ἀναφορὰν καὶ τὸ ἄρτζι ὁποῦ εἶχαν κάμει τὸ πρῶτον δὲν τὰ εἶχεν πάρει καὶ μοροφοβήθη καὶ εἶπεν μήπως καὶ γένη ἀλήθεια¹. Καὶ παρευθὺς κράζει ὅλους τοὺς κληρικὸς ἱερεῖς καὶ ὅλους τοὺς χριστιανούς καὶ κάμει σύνοδον. Τέλος πάντων ἔβαλεν τὸ ὠμόφορόν του καὶ μὲ ἀφώρησεν καὶ μὲ ἀναθεμάτησαν οἱ πάντες καὶ μὲ ἄργησεν καὶ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα καὶ ὀφθίκιον καὶ ἀπὸ τὰ πάντα ὄλα

54 β

ἡστερημένον². Καὶ τίς διηγῆσεται τὰ ὅσα ἔλεγεν κάθε εἰς καὶ ὅσα μὲ

σουλτανικὸ φερμάνι τοῦ Μαρτίου 1601 (Ι. Βασδραβέλλη, Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Βεροίας, Θεσ/νίκη 1952, σ. 11) στρατεύονταν μὲ τὴ βία «οἱ ἀπὸ τοῦ 15ου μέχρι 20οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των καλλιμορφοί, ἀρτιμελεῖς καὶ πρὸς πόλεμον ἱκανοὶ νέοι τῶν ἀπίστων». Τὸ παιδομαζώμα ὅμως γιὰ τὴ συγκρότηση γενιτσαρικῶν ταγμάτων δὲ σταμάτησε. Μιὰ ἐκθεση τοῦ ἱεροδικαστῆ Βέροιας (ὄ.π. σελ. 40) τῆς 21-6-1671, ἀναφέρει πὼς: οἱ Νιαουσεοὶ ἀρνήθησαν νὰ παραδώσουν ὅσα ἀπ' τὰ παιδιά τους κρίθησαν ἱκανὰ νὰ γίνουν γενίτσαροι καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Ζήσης Καραδηῆμος σκότωσε τὴν τούρκικη ἐπιτροπὴ πού πῆγε νὰ τὰ καταγράψει.

Κατὰ τὸν Hammer (XI, 444) ἡ τελευταία ἐφαρμογὴ τοῦ ἀπαίσιου θεσμοῦ ἀναφέρεται στὰ 1676 ἐπὶ Μεγάλου βεζίρη Ἀχμέτ Κιοπρουλή. Ὁ Hammer ὅμως (τόμ. XIII, 136, 373) ἀναφέρει καὶ μιὰ ἄλλη στρατολογία ἀπὸ 1.000 χριστιανόπαιδα ἐπὶ βασιλείας Ἀχμέτ τοῦ Γ' (1703) καὶ λέει πὼς ἦταν «ἡ τελευταία ἀπόπειρα ἐπιβολῆς αὐτοῦ τοῦ φόρου πού ἔπεσε σὲ ἀχρησία πρὶν ἀπὸ 50 καὶ περισσότερα χρόνια».

(1) Πρόκειται γιὰ τὴν ἀναφορὰ πού εἶχε αἰτία τὰ ἀδέρφια τοῦ μητροπολίτη (βλπ. σελ. 53α). Ἡ φράση: «δὲν τὰ εἶχεν πάρει» ἀσαφής. Ἴσως σημαίνει δὲν ἦρθε ἀκόμα ἢ ἀπάντηση ἀπὸ τὴν ΚΠολη.

(2) Σ' ἓνα αὐτοκρατορικὸ φερμάνι τοῦ 1696 (Ι. Βασδραβέλλης, ὄ.π. σελ. 20: Κ. 2, 145/146) διαβάζουμε: «Ὅταν ὁ ρηθεὶς μητροπολίτης θὰ παύη κατὰ τὰ ἔθιμά των ἢ θὰ διορίζη τοὺς εἰς τὴν μητρόπολιν του ὑπαγομένους ἱερεῖς, μοναχοὺς καὶ ἐπισκόπους, οὐδεὶς νὰ ἐπεμβαίνει εἰς τοῦτο... Οὐδεὶς νὰ ἐπεμβαίνει, ἐὰν ὁ μητροπολίτης οὗτος ἤθελε κατὰ τὰ ἔθιμά των τιμωρήσει ἱερεῖς τινὰς καὶ μοναχοὺς...».

έβούλουνταν. Καί ἐτζι μετά ταῦτα ὡσαν ἦλθα ἐγὼ ἔμαθαν τήν πᾶσαν ἀλήθειαν, τὸ πὼς δὲν εἶχα εἶδῃσιν ἀπ' αὐτὰ καί πάλιν δὲν ἠθέλησαν νὰ μὲ συγχωρέσουν. Καί ἔκαμα ἄργος ἡμέρες μθ' ἕως οὗ μὲ ἐπῆραν ζχ... καί ἔγραψαν τὸ ὄνομά μου καταπαρρησίαν εἰς τήν μητρόπολιν νὰ μνημονεύεται καί μόλις τότες μὲ ἔσυγχώρεσαν.

+ Βλέπεις ὦ ἀδελφέ μου, τί ἐκατόρθωσεν ὁ φθόνος ὁ ὀργισμένος; Λέγει τίς σοφός : Φθόνος γάρ οὐκ οἶδε προτιμᾶν τὸ συμφέρον. Φύγωμεν ἀδελφέ τὸν φθόνον. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἐγένην μερικὸ θανατικὸ εἰς τὰς Σέρρας καί ἀπέθανεν ὁ Σταματούδης ὁ Τζηρολὸς κζ χρονῶν. Εἶχεν τὸ ἐδικόν του καλὰ νεόγαμβρος. Ἀμὴ ἦτον ἀκριβοῦτζικος. Καί ἔκαμαν ὅλοι ἱερεῖς εἰς τὲς ἐνορίες τους ὀλονύκτιον δέησιν πρὸς τὸν Θεὸν καί μὲ Θεοῦ χάρις

55 α

ἔπαυσεν ὁ θάνατος. Καί οἱ χριστιανοὶ μεγάλως ἐδόξασαν τὸν θεόν. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν ὁ υἱός μου ὁ Μιχαλάκης ἀπὸ τὴν πικρὴ εὐλογία, εἰς τὴν χώραν Μελικίτζι, εἰς τὰ φευγία¹, τὸν Μάιον μῆνα εἰς τὰς ζ' καί ἦτον χρονῶν ἕναν. Ὡ εἰς τὴν δυστυχίαν μου καί ὦ εἰς τὴν συμφορὰν μου. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, μηνὶ Ἰουνίῳ, ἐκάθησεν ὁ ἐκ Βεροίας Κύριλλος πατριάρχης παρανόμως, μὲ βοήθεια τοῦ Μπαριάμ πασιᾶ καί μὲ ὀρισμὸν τοῦ βασιλέως καί ἔπνιξεν τὸν γέροντα τὸν πατριάρχην τὸν Κύριλλον²

(1) φευγία, τόπος, ὅπου κατάφευγαν οἱ ἄνθρωποι γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ κάποια ἐπιδημία.

(2) Ὁ Κύριλλος ὁ Λούκαρης ὑπῆρξε ἕνας ἀπ' τοὺς διαπρεπέστερους ἱεράρχες τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας. Ἔγινε πατριάρχης Ἀλεξάνδρειας τὸ 1601, τοποτηρητὴς τοῦ Πατριαρχείου ΚΠολης τὸ 1613 καί πατριάρχης τὸ 1621, δευτέρη φορά τὸ 1624, τρίτη 1632, τέταρτη 1633 καί πέμπτη 1637. Ἐθναπόστολος καί ἀναμορφωτὴς τοῦ σκλαβωμένου ἑλληνισμοῦ συντέλεσε στὴν πνευματικὴ ἀντίσταση τοῦ γένους. Κορυφαῖος λαογράφος, ἀποτόλμησε τὴ μετάφραση τοῦ εὐαγγελίου στὴ δημοτικὴ καί ἱδρυσεν ἑλληνικὸ τυπογραφεῖο στὴν ΚΠολη καί ἑλληνικὲς Σχολές, μιὰ ἀρχὴ γιὰ ἔθνικὴ ἀναγέννηση, λαϊκὸ διαφωτισμὸ καί ψυχικὴ καρτερία τῶν δουλωμένων. Σὲ μιὰ ἐπιδρομὴ ὁμοῦ τῶν γιανιτσάρων στὶς 6-1-1628 στὸ Πατριαρχεῖο, καταστράφηκαν οἱ τυπογραφικὲς ἐγκαταστάσεις καί φυλακίστηκε ὁ ἀρχιμανδρίτης Νικόδημος Μεταξᾶς, ποὺ εἶχε φέρει τὸ πιεστήριο καί τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὸ Λονδίνο, ὅπου σπούδασε τυπογραφία. Ὁ Κύριλλος κατηγορήθηκε γιὰ ἀνατρεπτικὴ συνεργασία μὲ τοὺς διαμαρτυρούμενους (περίοδος μεγάλης διαμάχης μεταξὺ καθολικισμοῦ καί προτεσταντισμοῦ). Τελικὰ μὲ τὴς ραδιοουργίαις τῶν Ἰησουϊτῶν, τῶν καθολικῶν διπλωματῶν (παρενέβη προσωπικὰ ἀκόμα καί ὁ Λουδοβίκος ΙΓ') καί τῆ συνεργεία τῶν πατριαρχικῶν σκοταδιστῶν, παραδόθηκε ἀπ' τὸ Μεγάλο Βεζίρη στοὺς γενίτσαρους τὸ 1638, οἱ ὅποιοι τὸν στραγγάλισαν καί πέ-

καὶ τὸν ἔρριξεν μέσα εἰς τὴν θάλασσαν. Ὡς εἰς τὴν συμφορὰν τὴν μεγάλην, ὅπου ἦτον ἄνθρωπος διδάσκαλος, σοφὸς παρὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς μαθηματικούς· καὶ πολλὰ κακὰ ἔκαμεν εἰς αὐτόν. Α.

+ Βλέπετε ὦ ἀδελφέ μου, τί κάμουν οἱ προεστοί

55 β

καὶ καλοὶ ποιμένες; Ἐφῆκαν τοῦ Χριστοῦ τὴν παραγγελίαν καὶ κάμουν τοῦ διαβόλου; Ἐμίγησαν τοῖς ἔθνεσι καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν. Κρίμα εἰς αὐτοὺς καὶ κρίμα εἰς τὴν γνῶσιν τους· τί ἐκέρδισαν οἱ ἄθλιοι; Αὐτοῦ ἐλύθη ἡ πανηγυρία¹.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸν Αὐγουστον μῆναν, ἀπέθανεν ὁ Μπαριάμ πασιᾶς² εἰς τὸ σεφέρι³ τὸ Παγδάτι, ἄνδρας φρονιμώτατος καὶ δοκιμώτατος καὶ πολλὰ καλὰ ἐκυβέρνηεν τὴν βασιλείαν. Καὶ ὁ σουλτὰν Μουράτης πολλὰ τὸν ἐλυπήθη. Καὶ ἤφεραν τὸ πτώμα του εἰς τὴν Πόλι καὶ τὸν ἔθαψαν εἰς τὸ μαρέτιν του⁴, ὅπου εἶχεν φτιάσει αὐτὸς ζώντας του: Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸν Ἰούλιον, ἐπάτησαν χαραμηδες τὸν Μανόλη εἰς τὸ χωρίον Κρεβασμόνους⁵ καὶ τεφία καμένα ἔβαναν εἰς τὴν κοιλιὰ του καὶ τὸν αὐλόν του ἔσκισαν εἰς τὸ μέσος καὶ πολλὰ μαρτύρια τὸν ἔκαμαν διὰ νὰ τοὺς ὁμολογήσῃ τὸν βίον του. Τέλος πάντων ἰδόντες τὸ ἀμετάθε-

56 α

τον ἔβαλαν τὸ κεφάλιν του εἰς τὸ κατέφλιον τῆς θύρας καὶ μετὰ τὸ πελέκι

ταξαν τὸ πτώμα του στὴ θάλασσα. Ἄλλες ἐκδοχὲς γιὰ τὰ αἷτια τῆς δολοφονίας τοῦ φωτισμένου πρωθυεράρχη βλπ. στὸν Διαμαντόπουλο (: Τόμος γιὰ τὰ 300 χρόνια ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Κυρίλλου), στὸν Κ. Μέρτζιο (Μνημεῖα Μακεδον. Ἱστορίας, σελ. 183) κ.ά.

(1) ἐλύθη ἡ πανηγυρία (στὴ σελ. 57β: ἡ πανήγυρις καὶ στὴ σελ. 90β: ὁ πανήγυρις) = κόπηκε ἡ ἀπόλαυση, ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, δηλαδὴ πέθανε. Βλπ. Ξενοφόντα (Κύρου Παιδεία 6, 1, 10): «διαλύει τὴν δε τὴν πανήγυριν» καὶ Π. Διαθήκη (Σοφία Σολομ. 15, 12): «ἐλογίσαντο παίγιον εἶναι τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ τὸν βίον πανηγυρισμὸν ἐπικερδῆ».

(2) Μπαριάμ ἀντὶ Μπαϊράμ πασιᾶς. Μέγας βεζίρης τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ Μουράτ Δ'.

(3) σεφέρι, ἀπὸ τὸ τουρκ. σεφέρ = ἐκστρατεία, ταξίδι, πόλεμος. Τὸ Παγδάτι, ἀντὶ ἡ Μπαγδάτη.

(4) μαρέτι, ἀντὶ ἰμαρέτ, λ. τουρκ. = ἱερὸ μωαμεθανικὸ τέμενος, στὸ ὁποῖο ὑπῆρχε μαγειρεῖο, ποὺ λειτουργοῦσε μετὰ κληροδότημα (σὲ μερικὲς περιπτώσεις ἐπιβάλλονταν γιὰ τὴ συντήρησίν του εἰσφορὲς μετὰ σουλτανικὸ φερμάνι) καὶ πρόσφερε συνήθως ἕνα πιάτο φαγητὸ κάθε μέρα ἢ τὴν Παρασκευὴ ἢ στὸ Ραμαζάνι στοὺς ἀπόρους. Ἰμαρέτι στίς Σέρρες ἦταν τὸ κομψὸ τζαμί τοῦ Ἀχμέτ πασιᾶ, ὅπου λειτουργοῦσε καὶ Ἱεροδιδασκαλεῖο.

χαραμί, λ. τουρκ. = κλέφτης.

(5) Γιὰ τὸ Μανόλη καὶ τὸ Κρεβασμόνους βλπ. σελ. 51β.

ἔκοψαν τὴν κεφαλὴν του. Ὅμοίως ἐσκότωσαν καὶ τὸν τρανύτερόν του υἱόν. Καὶ τὴν γυναῖκα του ἐσκέντζεψαν¹ μερικῶ[ς] καὶ ὠμολόγησεν τὰ ἀσημικά της καὶ τὴν ἄφησαν, διότι ἐξημερώθηκαν καὶ βίον δὲν ἠῦραν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἀπὸ τοὺς κλέπτας ἐπίασαν καὶ ἐκρέμασαν πέντε κλέφτες εἰς ὄλον τὸ παζάρι. Καὶ αὐτὸς ὁ Μανόλης ἦτον ἄνθρωπος ὡς με χρόνων, ἄσπρος, ἔμορφος. Καὶ τόσος ἦτον φιλόξενος, ὅτι τὸ τραπέζιν του δὲν τὸ ἐσήκωνεν ἀπὸ μία ἐβδομάδα. Ὅποιος καὶ ἂν ἔρχονταν ἢ χριστιανὸς ἢ Τοῦρκος, τὸν ἐκράτιζεν στανέο καὶ τὸν ἐφίλευεν δύο καὶ τρεῖς ἡμέρες. Καὶ τοὺς ἱερομονάχους πολλὴ εὐλάβεια τοὺς εἶχεν, ὁμοίως καὶ εἰς τὲς εἰκόνας. Διότι εἶχεν μία εἰκόνα τῶν ἁγίων Πάντων καὶ ὁποιος φίλος καὶ ἂν ἐ-

56 β

πήγαινε, ἀρχῆς τὸν ἐσέβαζεν μέσα εἰς τὸ κελάρι καὶ ἐπροσκύναν τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἐφίλαν καὶ κατόπι τὸν ἐφίλευεν. Καὶ ἦτον καὶ ἐλεήμων. Αὐτὲς οἱ τάξεις εἶχεν πάρει ἀπὸ τὸν Παπασίδερην τὸν καλιτάταν του². Γεμάτος, γλυκόλογος. Καὶ τόσον καλὸς ἄνθρωπος ὅπου ἦτον, ὁ διάβολος τὸν ἐσυνήργησεν καὶ ἀπάνου εἰς τὴν γυναῖκα του ἤθελεν νὰ πάρη τὴν χηρούδα τοῦ Παπαργυροῦ, διότι ἦτον κατὰ πολλὰ ὥραϊα· καὶ εἶχαν ὀρτώσει τὰ πάντα ὅλα διὰ νὰ τὴν πάρη³. Καὶ ἔτζι τὸν ἄκουσεν ὁ Παπασίδερης καὶ πάγει ἔως εἰς τὴν χώρα καὶ πολλὰ τὸν ἐμάλωσεν καὶ τὸν ἐκαθοδήγησεν. Ὅμοίως εἰς τὴν γυναῖκα. Καὶ τίς διηγήσεται τὰ ὅσα ὑπερμάχησεν ἔργω καὶ λόγῳ διὰ νὰ μὴν γένη αὐτὴ ἡ παρανομία. Τέλος πάντων ἔφυγέν την εἰς τὸ Σιδερόκαστρον καὶ ἐκεῖ τὴν ἐπάνδρεψαν καὶ οὕτως ἐγλύτωσεν ὁ κῦρ Μανόλης ἀπὸ τὴν παρανομίαν.

+ Καὶ ἀφόντις ἐχάλασαν αὐτὸν τὸν Μανόλη, ἐχάλασεν

57 α

καὶ ἡ χώρα παντάπασις καὶ ἔφυγαν καὶ ἀπόμειναν τὰ σπίτια τους ἔρημα. Καὶ διατί; Διότι εἶχαν πολλὰ χαράτζια, πολλὰ πρόβατα⁴ καὶ

(1) ἐσκέντεψαν, ἀπὸ τὸ τουρκ. ἰσκεντζέ = βασανισμός, δοκιμασία.

(2) καλιτάτας = κουμπάρος καὶ νουνός.

(3) ὀρτώσει τὰ πάντα = ὀρθώθηκαν, συνήργησαν ὅλα.

(4) πολλὰ πρόβατα. Πρόκειται γιὰ τὸ φόρο ἀντέντ-ι ἀγκνάμ (= ἀριθμὸς τῶν προβάτων). Ὁ φόρος αὐτὸς εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὸ φόρο ἀντέτ ἀγκνάμ (= ἐθιμικὸς φόρος προβάτων). Τὸ δεύτερο αὐτὸ φόρο τὸν εἰσέπρατταν οἱ σπαχήδες, συνήθως ἓνα ἄσπρο γιὰ κάθε δυὸ πρόβατα, ἐνῶ τὸ φόρο *aded-i agnam* τὸν εἰσέπρατταν μόνο στίς βαλκανικὲς χῶρες γιὰ τὸν ἐφοδιασμὸ τοῦ παλατιοῦ καὶ τῶν γενιτσάρων μὲ πρόβειο κρέας. Ἀργότερα καὶ ὁ φόρος αὐτὸς πληρώνονταν σὲ χρῆμα.

νουζούλια¹ καὶ πολὺ χρέος καὶ πολλὰ βαρέματα². Ἄλλὰ τὸ περισσότερον ἦτον ἡ αἰτία καὶ ἀφορμή, ὁ χαλασμός τῆς χώρας ἀπὸ κακοὺς ἀνθρώπους. Διότι λέγει γεροντικὸς λόγος ὅτι: Οἱ καλοὶ ἄνθρωποι φτιά-
νουν χώρα καὶ οἱ κακοὶ χαλνοῦν χώρα. Εἰς αὐτὸ τὸ ρητὸ εὐρίσκονταν καὶ αὕτῃ ἡ ταλαίπωρη χώρα. Μὲ τὸ νὰ εἶχαν μέσα τοὺς κακοὺς ἀνθρώ-
πους καὶ μὲ τὸ νὰ κάμουν παρανομίες, ὁ θεὸς τοὺς ὀργίστην καὶ τοὺς ἐγκατέλειπεν καὶ ἀφανίστηκαν παντάπασιν. Καὶ αὐτοῦ ὁποῦ γράφομεν δύο τρεῖς προεστοὺς τοὺς φαινομένους διὰ καλοὺς, νὰ ἰδῆς τί βίον ἐπέ-
ρασαν εἰς τὴν ζωὴν τοὺς καὶ τότες νὰ καταλάβῃς καὶ τοὺς ἄλλους, τοὺς ἀχαμνώτερους: Α.

57 β

+ Αὕτῃ ἡ χώρα εἶχεν παπὰ κάποιον Παπακυριαζήν. Ἄνδρας δυνα-
τός, θεωρητικὸς, πολυγένης, ἔμορφος, στολὴ ἔμορφη, μαυρογένης. Καὶ μετὰ ταῦτα ἠγάπησεν μίαν γυναῖκα καὶ ἄφησεν τὴν παπαδίαν του καὶ ἐπῆρεν τὴν μοιχαλίδα. Καὶ ἔχασεν ὁ ταλαίπωρος τὴν ἱεροσύνην του τὴν ὑπερθαύμαστην διὰ τὴν αἰσχρὰν μίξιν' καὶ πάγει καὶ ἡ τιμὴ του καὶ ἔχασεν τὴν ψυχὴν του καὶ ἔκοψεν ὁ θεὸς τὴν ζωὴν του. Τί ἐκέρδησεν ὁ ταλαίπωρος καὶ δυστυχής; Αὐτοῦ πάραυτα ἐλύθη ἡ πανήγυρις. Α.

+ Ὅμοίως εἶχαν καὶ ἄλλον παπὰ ὀνόματι Παπαγεώργην καὶ ἦτον μονογενὴς τοῦ παπᾶ κῦρ Ἄγγελου. Καὶ τὸν εἶχεν ἀφήσει ὁ πατέρας του σπίτια, καλὰ ἀμπέλια, καλὰ χωράφια, πολλὰ πρόβατα, κατζίκια, βόδια καὶ ἄλλα τοιαῦτα μούλκια³ περισσὰ καὶ βίον μερικόν ὡς τριῶν φορτίων⁴

(1) νουζούλια. Εἶναι ὁ φόρος ὀρντού-ι νουζουλὰτ (= καταλύματα στρατοῦ). Συχνὰ σὲ διαταγὴς φορολογίας βρίσκουμε τὸν ὄρο *bedel-i nuzul* (= πληρωμὴ ἀντὶ τῆς συνεισφορᾶς καταλύματος). Συνήθως ἀναφέρεται μαζί μὲ τὸ *avariz* (βλπ. σελ. 48β). Τὸ *bedel-i nuzul* ἀντικατάστησε παλιότερη ὑποχρέωση τῶν κατοίκων κάθε τόπου νὰ πληρῶνουν τὰ ἔξοδα τῶν περαστικῶν ἀπὸ τὸν τόπο ἀξιωματικῶν καὶ ἄλλων δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ἀποσταλμένων.

(2) βαρέματα = βάρη, ὑποχρεώσεις πρὸς τὸ κράτος καὶ τρίτους.

(3) μούλκ. (πληθ.), λ. ἀραβ. ^م = ἀκίνητα ἰδιωτικά ἀπόλυτης κυριότητος, σὲ ἀντί-
θεση πρὸς τὸ βακούφ ποὺ ἀνήκει σὲ εὐαγγῆ ἰδρύματα καὶ τὸ μεριγέ στὸ δημόσιο.

(4) Ἐνα φορτίο ἢ φόρτωμα (γιοῦκ) ἀντιπροσώπευε 100.000 ἄσπρα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσαν τὴ μικρότερη νομισματικὴ μονάδα στὴν Τουρκία. Ἡ ἔκδοσή τους σταμά-
τησε τὸ 1819. Τὰ εἰσοδήματα καὶ ἡ περιουσία ὑπολογίζονταν συνήθως σὲ πουγγιά, ποὺ τὸ βᾶρος του ἔμενε τὸ ἴδιο, μὰ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἄσπρων μεγάλωνε καθὼς ἡ ἀξία καὶ τὸ βᾶρος τοὺς μειώνονταν. Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν σουλτάνων Μωάμεθ Β' τοῦ πορθητῆ καὶ Βαγιαζίτ Β' (1451-1512) ἕνα πουγγί (κισέ) ἀντιστοιχοῦσε μὲ 30.000 ἄσπρα. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἕνα πουγγί χρυσοῦ, εἶχε 10.000 χρυσὰ νομίσματα (*filuri*), ποὺ τὸ καθένα ἰσοδυναμοῦσε μὲ 40 ἄσπρα. Τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 16ου αἰῶνα (Σουλεϊμὰν Α') τὸ πουγγί εἶχε 20.000 ἄσπρα. Ἀπὸ μιὰ ἐκθεση τοῦ βαίλου Ἀντωνίου Ἐρίτσου πρὸς τὸ Δόγη τὸ 1557 (Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδον. Ἱστορίας, Θεσ/κη 1947, σ. 128) μαθαίνουμε

νοικοκύριν. Καί αὐτὸς δὲν ἐσπούδαξεν νὰ τὰ κάμη περισσότε[ρα]

58 α

καί νὰ κάμη καί θεάρεστα ἔργα ὡς καθὼς πρέπει τοὺς ἱερεῖς καί εὐσεβεῖς χριστιανούς. Ἄμῃ ἔπεσεν ἐν σπατάλῃ καί μέθῃ τὴν πᾶσαν ἡμέραν καί δὲν τὸν ἔμελλεν τίποτες, οὔτε διὰ λόγουν του οὔτε διὰ τὴν χώραν. Μόνον ἔτρωγεν, ἔπινεν πᾶσαν ἡμέραν καί ἦτον ἀκαμάτης, ἀδούλης, ἀπρομήθευτος, οἰνοπότης, ἀρσίζης¹. Εἰς τοὺς γιαρένηδές² του ἐγίνονταν κεφίλης³ καί μέραν τῆ ἡμέρα ὅλο ὀλιγόστευεν τὸ τίποτές του. Τέλος ἀπέθανεν ἢ παπαδιά του, ἐφόφησαν τὰ κατζίκιά του, τὰ πρόβατά του, τὰ βόδια του, ἔβαλάν τον εἰς τὴν φυλακὴν διὰ τὰ κεφιλίκια του καί διὰ τὸ ἐδικόν του χρέος καί ἐπούλησεν τὰ ὑπάρχοντά του ὅλα ὅσα καί ἂν εἶχεν καί ἔδωσεν τὸ χρέος. Καί δὲν τὸν ἔσωσεν εἰς τόσον καί νὰ σωφρονιστῆ καί νὰ εἰπῆ ὅτι : Μὲ τὸ νὰ ἔκαμα ἄτυχα Παπακυριαζή⁴

58 β

πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦτο ἔστερήθηκα τὰ πάντα. Ἄμῃ ἄς βάλω ἀπὸ τώρα καλὴν ἀρχήν. Καί αὐτοῦ ὁποῦ ἔχω τὴν ἱεροσύνην μου καί τὰ χωρία καί ἂν τύχη νὰ θραφῶ καί ἄς παύσω ἀπὸ τὸ νεκπετλίκιν⁵. Ἄμῃ τόσον τὸν ἐγρέμνησεν⁶ ὁ διάβολος καί ἔπεσεν ἐν μοιχία. Φεῦ εἰς τὴν δυστυχίαν. Καί μετὰ ἕναν χρόνον ἐχήρεψεν ἡ δαλιδᾶ⁷ καί αὐτὸς ἐτυφλώθη ψυχικῶς καί τὴν ἔλαβεν γυναῖκα καί ἔχασεν τὴν ἱεροσύνην του καί τὴν τιμὴν του. Καί μετὰ ταῦτα ἐγινεν πένης τῶν πενήτων καί τὸν ἔκαμεν ἢ χώρα δραγάτην⁸ εἰς τὰ ἀμπέλια τους. Καί ἔπαιρνε τὸ δικέλι εἰς τὸν ὦμον καί

πὼς ἕνα φορτίο ἀντιπροσώπευε 100.000 ἄσπρα. Κατὰ τὸν Ἄγγλο περιηγητὴ Sanderson, τὸ 1548 κυκλοφοροῦσαν δυὸ εἰδῶν ἄσπρα, τὸ μικρὸ καί τὸ μεγάλο. Μὲ τὸ δεύτερο πληρώνονταν οἱ μισθοὶ τῶν ἀξιωματικῶν. Ἐνα πουγγὶ ἀντιπροσώπευε 500 γρόσια καί τὰ 200 πουγγιά ἕνα φόρτωμα (= 100.000 ἄσπρα). Στὰ μέσα μὲ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα τὸ πουγγὶ περιεῖχε 40.000 καί ἀργότερα 50.000 ἄσπρα. Ὑπῆρχε ἀκόμα καί τὸ ἑλληνικὸ πουγγὶ (κισέ-ι ρούμι) ποῦ ἦταν ἀντίστοιχο μὲ 500 γρόσια ἢ 60.000 ἄσπρα. Τέλος 36.000 πουγγιά = 180.000 χρυσὲς λίρες ἢ κατ' ἄλλους 1.000 πουγγιά = 5.000 λίρες, ἀποτελοῦσαν ἕναν θησαυρὸ (χαζινέ).

(1) ἀρσίζης, ἀπὸ τὸ τουρκ. ἀρσήζ = ἀναίσχυντος, ἄτιμος, ἄσημος, ἀδιάντροπος, ξετσιπωτός, θρασύς· ἄρ = ντροπή· ἀρσιζλικ = ἀναίδεια, προπέτεια.

(2) γιαρένηδές του = συνδιασκεδαστές του. Ἄπὸ τὸ τουρκ. γιάρ = γυναικῆς φίλος, ἐραστής, ἐρωτόληπτος.

(3) κεφίλης, ἀπὸ τὸ ἀραβ. κεφίλ = ἐγγυητής· κεφιλίκια = ἐγγυήσεις.

(4) Ἄντι Παπαγεώργη, γιατί Παπακυριαζή ἀναφέρει προηγούμενα.

(5) νεκπετλίκιν, ἀπὸ τὴν τουρκ. λ. νικμπέτ καί νεκιμπέτ = κακοσημαδιά, συμφορὰ, δυστυχία.

(6) ἐγρέμνησεν, ἀντὶ ἐγκρέμισεν = καταβαράθρωσε.

(7) λογοπαιχτικὴ παραποίηση τῆς τουρκ. λ. διλ-δαδὲ = ἐρωμένη.

(8) δραγάτης, ἀπὸ τὸ σλαβ. draga = ἀγροφύλακας.

ἔσκαφτεν εἰς τὰ ἀμπέλια τὰ ξένα καὶ ἐγένην ἐργάτης καὶ ἐργατεύουσαν¹ διὰ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐντροπήν του τὴν πολλὴν ἔφυγεν καὶ ἐπῆγεν εἰς ἀνεγνώριστον τόπον, εἰς τῆς Δράμας τὰ χωρία καὶ ἐστοίχησεν² εἰς ἓνα τζιφλίκι³ εἰς Τοῦρκον καὶ ἐδούλευεν τὸ ζευγάρι. Καὶ τὸ θέρος ἔπαιρνε τὴν κούνια εἰς τὸν ὦ-

59α

μον του καὶ τὸ παιδί εἰς τὰ χέρια του καὶ ἡ γυναίκα του τὸ ἄλλο καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὸ χωράφι καὶ ἐθερίζαν. Καὶ ἔτζι ἀπέθανεν ἐν πείνᾳ καὶ ταλαιπωρίᾳ μεγάλη : Α.

+ Ἰδέτε ἀδελφοί μου, ἰδέτε χριστιανοί μου, τί ἐκέρδησεν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Κρίμα εἰς αὐτὸν καὶ κρίμα εἰς τὴν γνώσιν του, ὅπου ἦτον ἀρχοντόπουλον καὶ μονογενῆς, ἀπὸ μικρόθεν χαδεμένος πολλά καὶ ποτὲ του δουλεῖα δὲν ἤξευρεν· καὶ εἰς τὴν νεότητά του νὰ τρώγη, νὰ πίνη, νὰ φορῆ καλά, νὰ χαίρεται ὅλον ἓνα καὶ ὕστερον, ἀπὸ τὴν κακὴν του γνώσιν καὶ ἀπὸ τὴν κακὴν του κυβέρνησιν, νὰ χάσῃ τόσα καλά καὶ τόσα ἀγαθὰ καὶ τόση τιμὴ, νὰ καταντήσῃ εἰς τὸ γῆρας του καὶ εἰς τὴν ἀχάμνοσύνην του νὰ γένη ἐργάτης, νὰ ξενοδοουλεύῃ καὶ νὰ γένη ὄνειδος καὶ γέλιον καὶ παίγνιον τοῦ κόσμου. Ὡς εἰς τὴν ἀγνωσίαν του, ὦς εἰς τὴν ἀπανθρωπίαν του, ὦς εἰς τὴν συμφορὰν του

59 β

καὶ ὦς εἰς τὸ κακὸν ὅπου ἀπόχτησεν. Ὡς ἀδελφέ μου, αὐτὸν πρέπει νὰ κλαύσωμε, νὰ θρηνησωμε, νὰ λυπηθοῦμε. Ἄλλὰ ὁ Θεὸς ὁ Ἅγιος δικαίως τῆς τὸ ἀνταπόδωσεν, διότι φόβον Θεοῦ δὲν εἶχεν. Ὅμοίως παθαίνουν καὶ ὅσοι κάμουν τὰ τοιαῦτα καὶ χειρότερα. Διὰ τοῦτο ἀδελφοί μου, φύγωμε τὴν πολυποσίαν, φύγωμε τὴν ἀργίαν, φύγωμε τὴν μέθην καὶ πρὸ πάντων φύγωμε τὴν μοιχίαν ἵνα μὴν πάθωμεν τὰ ὅμοια καὶ χειρότερα : Α.

+ Ὅμοίως εἶχαν καὶ ἄλλον παπὰ ὀνόματι παπὰ κῦρ Δημήτριον. Ὡς νε χρονῶν ἄνθρωπος· ἔμορφος, μαυρογένης, γλυκόλογος, γλυκοσύντυχος· ἔργω καὶ λόγῳ νὰ δώσῃ νὰ πάρῃ· καλὸς ἄνθρωπος, εὐλαβὴς. Ἀμὴ τὴν εὐπρέπεια τῆς ἐκκλησίας δὲν ἠγάπαν, οὔτε τὴν ἀκολουθίαν. Ἐρέθην καὶ

(1) ἐργατεύομαι = δουλεύω σὰν ἐργάτης.

(2) ἐστοίχησεν, ἀπὸ τὸ στοιχῶ = συμφωνῶ, κάνω σύμβαση ἐργασίας.

(3) τζιφλίκι ἀπὸ τὸ τουρκ. τσιφλίκι: ἔκταση καλλιεργήσιμης γῆς πού θὰ μπορούσε νὰ ὀργωθεῖ σὲ μιὰ μέρα ἀπὸ ἓνα ζευγάρι (τσιφτ) βόδια. Τὰ τσιφλίκια μὲ ἔδαφος πρώτης κατηγορίας εἶχαν ἔκταση 80 στρεμμάτων, τῆς δεύτερης 150. Ἀπὸ τὸν 14ο αἰῶνα ἀρχίζουν νὰ παρουσιάζωνται καὶ τὰ μεγάλα τσιφλίκια σὰν προσωπικὰ κτήματα ἀξιωματούχων τοῦ κράτους.

λόγος τὸ πῶς εἶχεν ξεπέσει ἐν μοιχία· ἀμὴ Κύριος οἶδεν. Α.

+ ζρμζ¹. Σεπτεμβρίῳ κθ, ἀπέθανεν ὁ Παπακομνιανός, καλόγερος Κωσταντίος ἱερομόναχος· Α.

60 α

+ Ὁ σουλτάν Μουράτης ἐπῆρεν τὸ Μπαγδάτι καὶ ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον τοῦ ὄλον νὰ κάμουν ντουνανμὰν καὶ νὰ χαροῦν οἱ πάντες εἰς τὴν νίκην τοῦ βασιλέα. Καὶ ἔτσι ἔκαμαν τὰ ρουφέτια² πᾶσα ἓνα θαμάσματα καὶ τέρατα καὶ σημεῖα. Καὶ ἐχαίρονταν ὅλος ὁ κόσμος καὶ ὅλες οἱ φυλές, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες καὶ ἔτρωγαν καὶ ἐφοροῦσαν καὶ ἐχαίρονταν. Καὶ τὰ ἐργαστήρια στολισμένα μὲ πᾶσα λογιῆς στολίδια. Καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εὐφράνθησαν εἰς τὴν νίκην τοῦ βασιλέως.

60 β

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸ δωδεκάημερον, πάλιν ἐκάηκαν τὰ ἐργαστήρια εἰς τὰς Σέρρας, ὁμοίως ὡσάν τὸ πρῶτον, καμπόσου κατώτερα³. Καὶ ἐκάησαν τὰ τζικαρτζήδικα⁴ ἐργαστήρια, τὰ σπαθάδικα, τὰ ἀπατζήδικα, τὰ ἀραστάθικα⁵, τὰ χρυσοσκουφάδικα⁶ τὰ καζάζικα⁷, τὰ μισὰ τὰ τακητζήδικα⁸. Καὶ πάλιν θρήνος καὶ κλαθμὸς καὶ ὄδυρμὸς πολὺς καὶ μέγας καὶ δάκρυα ὡσάν τὸ ποτάμι καὶ θλίψεις καὶ ἀναστεναγμοὶ πολλοί.

(1) 'ζρμζ' = 1639.

(2) ρουφέτια, λ. ἀραβ. = ἐπαγγελματικές συντεχνίες (ἐσνάφια). Ὁ προϊστάμενος τῆς συντεχνίας ὀνομάζονταν κεχαγιὰς (ἀπ' τὸ περσ. κετ-χουδὰ = ἀντιπρόσωπος μιᾶς ὀμάδας, ἀρχηγὸς σπιτιοῦ ἢ ἐχί-μπαμπὰ = ἀρχιτεχνίτης, πρωτομάστορας (κυριολεκτικὰ μεγαλύτερος ἀδερφός).

(3) Ἡ προηγούμενη πυρκαγιά ἐγινε τὸ 1631 (βλπ. σελ. 40α).

(4) τζικαρτζήδικα, καταστήματα ποῦ πουλοῦσαν κουδούνια· ἀπ' τὸ τουρκ. τσινγκιρντάκ = κουδούνι, καμπάνα.

(5) ἀραστάθικα, ἴσως ἀπὸ τὸ τουρκ. ἀραστὲ = κοσμηματοπωλεῖα;

(6) Τὰ χρυσοσκουφάδικα ἦταν καταστήματα ποῦ πουλοῦσαν χρυσοκεντημένους σκούφους.

Σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, οἱ Τοῦρκοι ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ φοροῦν ἄσπρο καπέλο, οἱ Ἕλληνες γαλάζιο καὶ οἱ Ἑβραῖοι κίτρινο. Τὸ 1645 ὁ σουλτάνος Ἰμπραήμ ἀπαγόρευσε στὶς Φράγκες, Ἕλληνίδες, Ἀρμένισσες καὶ Ἑβραῖες νὰ φοροῦν σκούφια. Μόνο στὶς Τουρκάλες ἐπιτρέπονταν, ἀλλὰ σὲ περιορισμένο μέγεθος. Ὁ Ἑβλιὰ Τσελεμπὶ τὸ 1667 («Ὀδοιπορικό», τόμ. 8ος) γράφει γιὰ τὶς Ἕλληνίδες: «Οἱ γυναῖκες ἔχουν ἀκάλυπτο τὸ κεφάλι. Τὸ τυλίγουν ὁμῶς μ' ἓνα φακιόλι ἀπὸ λευκὸ τουλιπάνι. Σκεπάζουν τὸ πρόσωπο μὲ μαῦρο πέπλο. Φοροῦν στὰ πόδια κίτρινες παντόφλες καὶ περπατοῦν ντροπαλές».

(7) καζάζικα, καταστήματα ποῦ πουλοῦσαν μεταξωτά· ἀπὸ τὸ τουρκ. καζάζ = μεταξάς.

(8) τακητζήδικα = πιλοπωλεῖα.

Καὶ τὸ «οὐαί» δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὴν πᾶσαν ἡμέραν, νὰ κλαίῃ πᾶσα εἰς τὴν συμφορὰν του.

61 α

καλοκαρδίνη¹ : Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἔπεσεν στάκτη εἰς ὅλην τὴν Ρούμελην, ἀπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὰ κεραμίδια ταχύ, ταχύ, ὡς ἓνα δάκτυλον· καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι τὸ ἐμάζωναν διὰ θαῦμα μέγα : Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸν Φεβρουάριον μῆναν, ἐδίωξαν ἐμένα τὸν Παπασυναδινὸν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ καὶ ὅλη ἡ πολιτεία μικροὶ τε καὶ μεγάλοι ἀπὸ τὰς Σέρρας καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι μου καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα μου καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά μου καὶ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδαν μου. Καὶ σύνοδον ἔκαμαν καὶ με ἔκριναν καὶ με ἔλεγον : Πλέον ἀπὸ τὴν σήμερον δὲν σὲ θέλομε εἰς τὸ Κάστρον μας, δὲν εἶσαι διὰ τ' ἐμᾶς, διότι μᾶς ἐχάλασες καὶ μᾶς ἐζημίωσες. Μπρὲ οὐδὲ τιποτένιε, ἐγίνης καὶ ἄνθρωπος καὶ φιλοῦν καὶ τὸ χέριν σου. Ἐσὺ εἶσαι διὰ τεπελέτισμα καὶ πομπή². Τί εἶναι αὐτὸ ὅπου μᾶς ἔκανες ; Ἐλᾶτε

61 β

νὰ τὸν τεπελετίσωμε. Καὶ ἄλλος με ἐφτοῦσεν, ἄλλος ἔλεγεν ὅτι : Θαρρεῖς νὰ σὲ ἀφήσωμε ζωντανόν ; Καὶ ἄλλος ἔλεγεν : Ἐλᾶτε νὰ τὸν παραδώσωμε εἰς τὸν ναζίρη³ μας νὰ τὸν ἔχη εἰς τὸ χάψι⁴, ἕως οὔ νὰ ἰδοῦμε τί λόγος μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὸν αὐθέντην μας. Καὶ ἄλλος ἔλεγεν ὅτι : Νὰ τὸν βάλωμε εἰς τὸν ζαπίτην⁵ μας νὰ τὸν βάλῃ κάτου νὰ τὸν δείρη, ἕως οὔ νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὸν δαρμόν. Καὶ ἄλλος ἔλεγεν : Δίκαιον εἶναι νὰ τὸν λιθάσωμε. Καὶ ἄλλος ἔλεγεν ὅτι : Ἀπὸ τὴν σήμερον ἐὰν τὸν ἰδοῦμεν ἢ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ ἔξω εἰς τὸ Κάστρον καὶ περιπατεῖ πάλιν με τοὺς χριστιανούς τὸν σκοτώνομε καὶ ἄς μᾶς ἔλθῃ εἴ τι ἔλθῃ. Καὶ ἄλλοι ἔλεγον : Ἡ ἡμεῖς νὰ εἴμεθεν ἢ αὐτός. Καὶ ἄλλοι : Περὶ νὰ παιδευόμεσταν καὶ νὰ

(1) Ἡ φράση μισή στοῦ χειρόγραφο. Ὁλόκληρη πρέπει νὰ ἦταν : Ὁ Θεὸς νὰ τοὺς καλοκαρδίη. Βλπ. σελ. 81α.

(2) διὰ μπομπή = διαπόμπευση.

(3) ναζίρης, τουρκ. ναζίρ = ἐπιθεωρητής, ἐπίτροπος, ἔφορος, γενικὸς ἐπόπτης. Ἦταν κυβερνητικὸς ὑπάλληλος καὶ καθῆκον εἶχε νὰ ἐλέγχει τὰ ἰδρύματα, τοὺς οργανισμούς, τὰ μεταλλεῖα, κυρίως ὅμως τὰ βακούφικα. Συνήθως διορίζονταν ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴ τοῦ βακουφίου καὶ ἦταν ἀπόγονός του.

(4) στὸ χάψι, ἀπ' τὸ τουρκ. χάμπς = φυλάκιση.

(5) ζαπίτης (καὶ ζαπτιές) ἀπὸ τὴν ἀραβοπερσ. λ. ζαμπίτ = ἀξιωματικὸς ἀντίστοιχος με ἀστυνόμο· ζάμπτ = σύλληψη. Καὶ τιμαριοῦχος, ἀρχηγός, ἄρχοντας.

πειραζόμεσθεν ὅλοι μας ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπον καὶ νὰ ἔχουμε καυγάδες ὅλον ἕνα, κάλλιον εἶναι νὰ χαθῆ αὐτὸς ὁ ἕνας, παρὰ ἡμεῖς νὰ ἔχουμε πείραξη. Ἐλάτε νὰ πᾶμε εἰς τὸ σπίτιν του νὰ τὸ χαλάσωμεν

62 α

ἐκ θεμελίου, καὶ νὰ μὴν ἀφήσωμεν λίθον ἐπὶ λίθου διὰ νὰ γένη ἱπρέτι¹ εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ σωφρονοῦνται οἱ ἄτακτοι. Καὶ ἄλλοι μὲ ἔλεγον : Ἡμεῖς σὲ ἐθαρρούσαμεν διὰ φρόνιμον ἄνθρωπον, ἀμὴ ἡσὺ εἶχες λάχνη ἀπὸ τοὺς λολοὺς λολώτερος. Καὶ τίς διηγῆσεται καταλεπτῶς τὰ ὅσα μὲ ὀνειδίσαν καὶ μὲ ἔλεγον ὅλοι κατὰ πρόσωπον. Ἄμὴ πάλιν ὅσα ἔλεγον μοναχοὶ τοὺς καὶ τὰ ὅσα συγκλαίουνταν εἰς Τούρκους καὶ εἰς ξένους καὶ τὰ ὅσα μὲ ἐβούλονταν ; Ἀδύνατον εἶναι νὰ τὰ γράψω τινάς. Καὶ ἔτζι ἀπὸ τὴν μέσην τοὺς μὲ ἐδίωξαν καὶ διὰ τὴν ὥραν μὲ ἄργησαν. Καὶ ἔτζι πιά- νουν καὶ μὲ κάνουν ἀναφορὰν καὶ ἄρτζι καὶ τὰ ἔστειλαν εἰς τὴν Πόλι. Καὶ ἔτζι μὲ ἤφεραν δύο τέλειες καθαιρήσεις² καὶ τὲς ἀνέγνωσαν τὸ Μέγα Σάβ- βατον εἰς τὸν ἐπιτάφιον ὕμνον τοῦ Χριστοῦ, ἐπεκκλησίαις εἰς ἐπήκουον πάντων. Διότι ἦτον καὶ Μελνικιώτες καὶ χωριάτες καὶ παπάδες καὶ ξέ- νοι, ὡς νὰ τὸ ἤξεύρουν

62 β

οἱ πάντες. Καὶ ἔτζι μὲ ἐκάθηραν τελείως καὶ μὲ ἀναθεμάτισαν ὅλοι μικροὶ τε καὶ μεγάλοι μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ παντοῦ καὶ μόνο ψιλῶ ὄνομα μὲ ἔλεγον Κακοσυναδινὸ ἀναθεματισμένο. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἔξω μὲ ἔβγαλαν καὶ τὴν ἐνορίαν μου ἐπῆραν καὶ ἀφώρισαν ὅτι : Ὅποιος μὲ συντύχη ἢ ὅποιος φάγη ψωμὶ μαζί μου ἢ ὅποιος μὲ συμβοηθήσῃ ἢ συν- δράμῃ ἢ ἔργω ἢ λόγῳ ἢ ὅποιος κάμη ἀλισφίρισι³ ἢ ὅποιος ἀγοράσῃ τὸ κρασί μου ἢ καὶ πιῆ ἢ ὅποιος μὲ δουλεύσῃ ἢ ὅποιος μὲ συναναστραφῆ ἢ φέρῃπραματευτάδες καὶ πουλήσῃ δουλεία⁴ ἢ ὅποιος μὲ μετρήσῃ διὰ παπὰ⁵ ἢ ὅποιος φιλήσῃ τὸ χέριν μου ἢ ὅποιος μὲ ἔχη διὰ χριστιανὸν καὶ ἄλλα πολλὰ τὰ τοιαῦτα. Τέλος πάντων ὡσὰν εἶδα ἐγὼ τὰ δύο στενά, ἐκρύβηκα εἰς ἕνα ὀσπίτι καὶ ἔκαμα ἐκεῖ κρυμμένος ἡμέρες ζ'. Καὶ αὐτοῦ ὁποῦ ἦλθεν ἕνας ἄνθρωπος καὶ μὲ λέγει : Νὰ τὸ ἤξεύρης τὸ πῶς σὲ ἔμαθαν ποῦ εἶσαι κρυμμένος καὶ θέλουν νὰ βάλουν τὸν βοϊβότα νὰ ἔλ-

(1) ἱπρέτι, ἀπ' τὸ τουρκ. ἱμπρέτ = παράδειγμα.

(2) τέλεια καθαιρέση = ὀριστικὴ ἐκπτώση ἀπ' ὅλα τὰ ἱερατικὰ ἀξιώματα καὶ δικαιώματα.

(3) Τὸ χειρόγρ. ἀλησφηρήσει, ἀντὶ ἀλὶς βερὶς, λ. τουρκ. = ἀγοραπωλησία, ἐμπο- ρικὴ συναλλαγὴ.

(4) πουλήσῃ δουλεία = πουλήσῃ προϊόντα.

(5) μὲ μετρήσει διὰ παπὰ = μὲ θεωρήσει, μὲ λογαριάσει γιὰ παπὰ.

63 α

θη νὰ σὲ πιάση, νὰ σὲ δέση, νὰ σὲ ἔχη εἰς τὸ χάψι, ἕως οὗ νὰ ἴδουν τὴν λόγος τοὺς ἔρχεται ἀπὸ πάνου. Μόνον ὅσον τὸ ἔχεις, νὰ ἔβγης ἀπαύτου καὶ πάγαινε ἄλλου καὶ κρυβήσου εἰς ἀνεγνώριστον τόπον. Καὶ ἔτζι ἐπήγα εἰς ἄλλο σπίτι καὶ ἐκρυβήθηκα καὶ ἔκαμα καὶ ἐκεῖ θ̄: ἡμέρες κρυμένος. Καὶ αὐτοὶ ἐχαίρουνταν. Καὶ ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν εἰς τὸν ντουναμάν¹ ὅλος ὁ κόσμος μὲ τὰ παιχνίδια² καὶ ἐγὼ οὔτε ψωμί μὲ ἤρχουνταν ὄρεξι ὅτι νὰ φάγω καὶ ἦμουν πᾶσαν ἡμέραν ἀποθαμένος³. Καὶ ἄλλος μὲ ἔλεγεν ὅτι: Σήμερον σὲ χαλνοῦν καὶ ἄλλος: Αὐριον σὲ χαλνοῦν. Καὶ ἔτζι μίαν τῶν ἡμερῶν ἦλθεν ἕνας χριστιανὸς καὶ μὲ λέγει: Ἄνποτες ἀδελφέ νὰ μὴν εἶχα φάγει ψωμί καὶ ἄλας μὲ τὴν ἀγιοσύνην σου, περὶ τὸ μαντάτο ὁποῦ σὲ φέρνω. Ἐμάθαμεν κα-

63 β

λὰ καὶ ἐπληροφορήθημε ἀπὸ πιστὸν ἄνθρωπον τὸ πὼς σήμερον ὡς ἀργὰ ἢ ὡς ταχὺ ἔρχεται ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν Πόλιν νὰ σὲ πάρη, νὰ σὲ δέση καὶ νὰ σὲ πάγη εἰς τὴν Πόλι. Καὶ ὅλοι μίαν βουλή ἔχουν, τὸ πὼς ἢ ἐσὺ ἢ αὐτοί. Καὶ ὡς καθὼς μὲ φαίνεται ἀδελφέ, πλέον ἀπὸ τὴν σήμερον δὲν

(1) ντουναμάν: προφανῶς ἐννοεῖ τὶς γιορτὲς γιὰ τὴν ὑπογραφή τῆς συμφωνίας τοῦ Κάσρι-Σιριν τὸ 1639 ὁπότε τελείωσε ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Σεφεβίδες. Μὲ τὴ συνθήκη αὐτὴ τὸ Ἰράν πῆρε τὶς περιοχὲς Ἀζερμπαϊτζάν καθὼς καὶ τὸ Ἐριβάν καὶ οἱ Τοῦρκοι κράτησαν τὴ Βασόρα καὶ Βαγδάτη (βλπ. καὶ σελ. 45β).

(2) παιχνίδια = μουσικὰ ὄργανα.

(3) Δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολικοὶ ἐδῶ οἱ φόβοι τοῦ ΠΣυναδινοῦ. Γιατὶ τόσο ὁ Πατριάρχης ὅσο καὶ οἱ μητροπολίτες ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ μέτρα (ἀφορισμὸς, ἀργία, ἀπόλυση κλπ.) εἶχαν καὶ εὐρύτατη ποινικὴ δικαιοδοσία (ἐξορία, φυλάκιση, μαστίγωμα κλπ.) πάνω σὲ χριστιανούς πού κατὰ τὴν κρίση τοὺς παρεκτρέπονταν. Παραθέτουμε τρεῖς περιλήψεις ἀπὸ σχετικὰ ἔγγραφα τοῦ Ἱεροδικείου Θεσσ/κης (Ἱ. Βασδραβέλλης, Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας, Θεσσ/κη 1952, σ. 526, 545):

α) Σελ. 99/100: Φιρμάνι μὲ χρονολογία 24 Ρετζέπ 1250 (= 1835), σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο κατόπιν αἰτήσεως τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καταργεῖται τὸ φιρμάνι πού εἶχε δοθεῖ στὸ μητροπολίτη Μελέτιο, νὰ τιμωρεῖ τοὺς παραβάτες τῶν θρησκευτικῶν ἐθίμων μὲ ραβδισμό, γιατί αὐτός, ὅπως ἐξακριβώθηκε ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο, ἐξεβίαζε μὲ τὸ μέτρο αὐτὸ τοὺς ραγιαδες τῆς ἐπαρχίας του.

β) Κ. 244, 23: Μὲ αἴτηση τοῦ Πατριάρχου, ἐκτοπίστηκαν ἀπὸ τὴν Σέρρες οἱ ραγιαδες γουναρᾶς Μανόλης Φωτίου, Ἀντώνης καὶ Κώτσιος Μανόλη, γιατί ἐνεργοῦσαν κατὰ παράβαση τῶν θρησκευτικῶν κανόνων, διέσπειραν ραδιουργίαι καὶ δημοσίευσαν ἔγγραφα ἐναντίον τοῦ μητροπολίτη (Ἀθανάσιος). Ὁ πρωθυπουργὸς ἐνέκρινε. Χρονολογία 23 Σαφέρ 1260 (= 1844).

γ) Σελ. 34: Μὲ αἴτηση τοῦ Πατριάρχου καὶ ὕστερα ἀπ' τὴν παρασχεθεῖσαι ἐγγυήσεις (καταβολὴ χρημάτων) ἔληξε ἡ ἐκτόπιση στὴ Λήμνο τοῦ Θεσσαλονικιοῦ Χατζηγεωργάκη Κεφάλαι, πού κατηγορήθηκε γιὰ ἀνάρμοστη συμπεριφορὰ πρὸς τὸν μητροπολίτη. Χρονολογία 20 Ρεμπή οὐλ Ἐβέλ 1260 (= 1844).

ἔχεις χοζούρι ἀπ' αὐτούς, οὐδὲ σὲ ἀφήνουν ζωντανόν, καὶ νὰ τό ἤξεύρης βέβαια τὸ πὼς πλέον δι' αὐτὸν τὸν τόπον δὲν εἶσαι μόνον ἐὰν θέλῃς ὅτι ἀκόμη νὰ ζήσης εἰς τὸν κόσμον, ἔπαρε τὰ μάτια σου καὶ πάγαινε ἀλλοῦ ποθές, εἰς μακρινὸν τόπον καὶ ἀνεγνώριστον, καὶ ἄφες τὰ πάντα ὅλα. Καὶ ἔτζι ὅποιος ἤρχουνταν ὅλο αὐτὰ μὲ ἤλεγεν καὶ ἄλλα περισσότερα. Καὶ ἠβλέποντας ἐγὼ αὐτὰ, εἶδα τὰ δύο στενά¹ καὶ κράζω τὸν πνευματικὸν καὶ ξομολογοῦμαι τὴν νύκτα. Ἔπειτα κρυφὰ ἐβγῆκα καὶ δὲν εἶπα τινὰν τὸ πὼς θέλω νὰ φύγω, οὔτε τὴν γυναῖκα μου, οὔτε ἄλλον τινὰν. Καὶ κρυφίως ἐπῆγα εἰς ἀνεγνώριστον τόπον²

64 α

εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐβούλομουν ὅτι νὰ σμίξω μὲ καλογέρους νὰ πάγω εἰς τὴν Βλαχίαν, ἔπειτα νὰ καταντήσω μέσα εἰς τὴν Ρουσίαν, ἐκεῖ νὰ μονάσω καὶ νὰ ἀπομείνω ἕως τέλος τῆς ζωῆς μου. Διότι τὸ ἤξευρα καλά, ὅτι ἐγὼ πλέον δὲν ἤμουν διὰ τ' αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἔτζι ὡ ἀδελφέ μου πολλὰ ἀγαπημένε, ἐκεῖ ὅπου ἤμουν εἰς τὴν ἐξορίαν καὶ εἰς τὸν ξένον τόπον, μεγάλην θλίψιν εἶχεν ἡ καρδίτζα μου καὶ πᾶσαν ἡμέραν δὲν ἔλειπεν τὸ δάκρυον ἀπὸ τὰ μάτια νὰ μὴ τρέχουν καὶ νὰ κλαίγω ἐκ βάθους ψυχῆς. Καὶ κατὰ πολλὰ καὶ περισσὰ καὶ θλιβερὰ καὶ λυπηρὰ εἶναι ἡ ἐξουρία καὶ ὁ διωγμὸς φαρμακεώτερος εἶναι ἀπὸ πᾶσα φαρμάκι καὶ πικρότερη εἶναι ἀπὸ πᾶσα πίκρια καὶ θλιβερότερη εἶναι ἀπὸ πᾶσα θλίψη. Καὶ μετὰ πολλῶν δακρύων ἔλεγα : Ὡ ἀλί εἰς ἐμένα τὸν ξένον, τὸν ταλαίπωρον, τὸν ἐπτωχόν, ὅπου ἔγινα

64 β

πένης τῶν πενήτων, καὶ ἐστερήθηκα τὰ πάντα. Ὡ ἀλί εἰς ἐμένα τὸν ὄνειδισμένον, τὸν ὑβρισμένον, τὸν διωγμένον, τὸν καταλαλημένον, τὸν ὡς φονέα μισημένον, τὸν καθηρημένον, ὡ εἰς τὸ κακὸν ὅπου μὲ ἤῤυρεν, ὡ εἰς τὴν συμφορὰν μου, ὡ εἰς τὴν δυστυχίαν μου, ὡ ἀλί με τὸν τρισάθλιον. Ἀκούω ἀπὸ τὴν θείαν γραφὴν ὅπου ὀρίζει διὰ τὸν Ἰώβ καὶ διὰ τὸν ἅγιον Εὐστάθιον, τὸ πὼς ἔπαθαν πολλὰ κακά. Ἀμὴ ἐγὼ ὡς μὲ φαίνεται τὸν δυστυχῆ, ἀκόμη περισσότερα καὶ θλιβερότερα μὲ ἤλθαν καὶ μὲ ἐπανεβήκαν. Διότι ὁ Ἰώβ ἐὰν ἔχασεν τὰ παιδιά του καὶ τὰ τίποτές του ὅλα, ἀλλὰ κἄν ἦταν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ὅλοι οἱ φίλοι καὶ ἔδικοι καὶ οἱ ξένοι ἐπῆγαιναν τὴν πᾶσαν ἡμέραν καὶ τὸν ἐπαρηγοροῦσαν καὶ τὸν ἐλυπούνταν. Διότι μεγάλη καλοσύνη εἶναι ἡ παρηγορία. Καὶ εἶχεν καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς περισσότερην καλωσύνην. Ὁμοίως

(1) εἶδα τὰ δύο στενά, φράση παροιμιακὴ = βρέθηκα σὲ ἀδιέξοδο, πιέστηκα.

(2) ἀνεγνώριστον = ἄγνωστον.

65 α

καὶ ὁ ἅγιος Εὐστάθιος, ἐὰν ἔχασεν τὴν γυναῖκα του, τὰ παιδιά του, τὰ τίποτές του ὅλα, ἀλλὰ εἶχεν θάρρος διότι τὸ εἶχεν εἶπει ὁ Χριστὸς προλαβὼν τὸ πῶς : Πάλιν μέλλει νὰ εὕρῃ τὴν γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του. Καὶ εἶχεν θάρρος ἢ καρδία του. Καὶ ἔττι μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς τὴν πρώτην του κατάστασιν. Ἄμῃ ἐγὼ ποῖον νὰ ἔχω παρηγορίαν ὁ δυστυχὴς καὶ ταλαίπωρος. Τί νὰ εἰπῶ ἢ τί νὰ λαλήσω ἢ εἰς τί νὰ παρηγορηθῶ ; Εἰς τὰ παιδιά μου τὸ πρῶτον, ὅπου ἀπέθαναν τρία κορίτζια καὶ τρία ἀγόρια, ἓνα πρὸς ἓνα πᾶσα πόνον χῶρια καὶ πλέον παιδί δὲν ἔχω ; Ἡ εἰς τὲς δυστυχίες τὲς ἀπερασμένες ἢ εἰς ἐτοῦτες τώρα ὅπου μὲ ἐκυρίευσαν ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς ; Ποῖον πρῶτα νὰ κλαύσω καὶ ποῖον πρῶτα νὰ θρηνήσω ; Τὴν γυναῖκα μου ὅπου πλέον εἰς

65 β

τὴν ζωὴν μου δὲν θέλω τὴν ἰδῆ ἢ τὰ παιδιά μου ἢ εἰς τὴν ἡστέρησιν τῶν ἀδελφῶν μου ἢ τῶν συγγενῶν μου ἢ τῶν φίλων μου ἢ τὸ σπίτιν μου ἢ τὰ ἀμπέλιά μου ἢ τὰ βαγιόνιά μου ἢ ὅλα μου τὰ ὑπάρχοντα ἀπὸ μικρὸν ἕως μέγα ἢ τὴν ἐνορίαν μου ἢ τὴν πατρίδα μου ὅπου ἐστερήθηκα ἔττι γρήγορα καὶ ἔξαφνα καὶ ἀνεθάρρετα καὶ ἀνέλπιστα ἢ τὸ ὄνειδος ὅπου ἀπόχτησα ἢ εἰς τὲς πολλὰς μου ζημίαις ὅπου μὲ ἦλθαν ἀπὸ φθονεροῦς ἀνθρώπους ἢ εἰς τὲς πολλὰς μου συμφορὰς ἢ τὴν πᾶσα ἡμέραν καὶ ὥραν καὶ νύκτα ὅπου δὲν παύει τὸ δάκρυον ἀπὸ τὰ μάτια μου ἢ εἰς τὴν μεγάλην στενοχωρίαν ὅπου ἔχω ἢ εἰς τὲς πολλὰς μου ἀδικίας ἢ εἰς τὲς μεγάλας μου ἀνάγκαις ἢ εἰς τοὺς μεγάλους κινδύνους

66 α

ἢ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἢ τὲς καταδόσεις ἢ τὲς προδοσίας ἢ τὲς ψευδομαρτυρίας ἢ τὲς καταλαλιὰς ἢ τὲς κατὰκρίσεις ἢ τοὺς φοβερισμοὺς ἢ τοὺς ἀφορισμοὺς ἢ τοὺς ἀναθεματισμοὺς ἢ τὲς ἀναφορὰς ἢ τὰ ἄρτζια ἢ τὰ ἀργήματα ἢ τὲς τελείαις καθαιρήσεις ἢ τοὺς διαβαλοὺς ἢ τὰ ἐπιβουλεύματα ἢ τοὺς τζερεμέδες ἢ τὰ κλαψίματα ἢ τὴν ἡστέρησιν τῶν εἰσοδημάτων μου ἢ τὲς ζημίαις ἢ τὲς ζηλίαις ἢ τοὺς φθόνους ἢ τὲς συνάθροισαις ἢ τὲς σύνοδες ἢ τὰ κριτήρια ἢ τὲς ἐκπτώτες τῶν ὀφικίων ἢ τὲς ἐπανάστασαις ἢ τὲς στενοχωρίας μου ἢ εἰς τὴν ἡστέρησιν τῶν γονέων μου ! Διὰ ποῖα πρῶτα νὰ κλαύσω καὶ διὰ ποῖα νὰ θρηνήσω ἐκ μέσης μου

66 β

ψυχῆς καὶ καρδίας καὶ νὰ κλαύσω ἀπαρηγόρητα καὶ ἀκατάπαυστα. Διότι πλέον καὶ τὴν πατρίδα μου δὲν τὴν θέλω ἰδῆ καὶ αὐτοῦ ἀπάνου εἰς μίαν στιγμὴν ὅλα τὰ ἐστερήθηκα καὶ εἶμαι ἀπὸ τοὺς πένητας ἐβδο-

μηκοντάκις ἑπτὰ χειρότερα. Ἄραγε εἰς ποῖον γρέμνο νὰ πάγω νὰ γρεμνήσω ἢ εἰς ποῖο ποτάμι νὰ πνιγῶ. Ὡ γῆ καὶ ἀνοιξε ἀπὸ τοὺς τάφους κανένα καὶ δέξε με τὸ γρηγορότερον διὰ νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὰ πάντα ὄλα. Ὡ θάνατε, θάνατε καὶ ποῦ εἶσαι; Καλὸς ἦσουν τώρα διὰ ἐμένα. Φεῦ, παπαῖ, βαβαί, οὐαί, ἀλοίμονον, ἀλοίμονον εἰς ἐμένα τὸν μοναχὸν καὶ ξένον· καὶ τίς νὰ μὲ παρηγορήσῃ; Οὐδὲ εἰς. Ἄλλὰ κἂν ἐσεῖς βουνά, ξύλα, πέτρες, λιθάρια, ποτάμια, κάμποι, πασσαλούλοδα, θάλασσες, ἔρπετά, τετράποδα, θηρία, καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ γῆ, ἐλάτε

67 α

κἂν ταύτην τὴν ὥραν παρηγορήσετέ με τὸν ξένον εἰς ξένης. Ταῦτα καὶ πλείονα ἔλεγα ὦ ἀδελφέ μου, μετὰ πολλῶν δακρύων. Ἄλλὰ Κύριε, Κύριε, μὴν πρὸς βᾶρος φανοῦν οἱ λόγοι μου. Διότι καλὰ τὸ ἤξεύρεις, ὅτι ἀπὸ μεγάλων πόνων θλίβομαι. Ἄλλὰ δός με Κύριε ὑπομονὴν νὰ τὸ ὑποφέρω αὐτὸν τὸν κίνδυνον μὲ πολλὴν ὑπομονὴν. Καὶ ἔττι μίαν τῶν ἡμερῶν μόνον βλέπω τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἦλθεν καὶ λέγει με: Ἔλα εἰς τὰ ὀπίσου νὰ ὑπᾶμεν καὶ ἄς εἶσαι κρυμένος· καὶ ἂν τύχη νὰ κάμωμεν εἰρήνη. Καὶ ἔττι ἤρχομουν. Καὶ τόση καρδιά εἶχα ὅτι ὡσὰν κανέναν κλέπτη ὁποῦ τὸν δώσουν τὸ παλούκι καὶ τὸ βαστᾶ εἰς τὸν ὄμον του καὶ τὸν πᾶν νὰ τὸν φουρκίσουν. Τέτια καρδιά καὶ τέτια ὄφι εἶχα. Καὶ εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰς τὲς χῶ-

67 β

ρες καὶ παντοῦ, πᾶσα εἰς εἰς τὸ σπίτιν του ἄλλη ἀφιλογὴ¹ δὲν εἶχαν ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες, εἰ μὴ τὰ τὴν ἐδικὴν μου ἀφιλογίαν. Τέλος πάντων διὰ νὰ μὴν πολυλογῶ, ἔκαμα εἰς αὐτὴν τὴν δυστυχίαν σωστὸν ἕναν χρόνον καὶ ἔτρωγαν τὴν ἐνορίαν μου καὶ τὸ ὀφθίκιόν μου ἤθελαν νὰ τὸ δώσουν τὸν Παπακωσταντή. Καὶ δὲν μὲ ἐσυγχώρεσαν ἕως ὅπου ἔβαλα τὰ πάντα μου ὄλα ἀμανέτι εἰς τὸν Χατζῆ Ρετζέπουγλη καὶ ἐπῆρα τετρακόσια γρόσια καὶ ἔδωσα μὴ χιλιάδες καὶ τὰ ἔβαλα ὀμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἔκαμα καὶ τρεῖς μετάνοιες καὶ εἶπα: Ἐσὺ Θεέ μου ὁποῦ ὠρίσεις, ὁποῖος ἀφήσῃ ἢ γυναῖκα ἢ παιδία καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ πούλησῃ ὄλα ὅσα καὶ ἂν ἔχεις καὶ δόστα, αὐτοῦ καὶ ἐγὼ ὁποῦ σὲ δίδω παραμικρὸν κανίσκι καὶ δέξε το ὡσὰν τῆς χήρας τὰ δύο λεπτά. Καὶ μὲ ἐκόστισεν ἡ συμφο-

68 α

ρὰ αὕτη ἡ ὀλόγη τὰ πάντα ἑκατὸν εἰκοσι χιλιάδες. Καὶ ἔττι ἐκάμαμεν ἀγάπη καὶ εἰρήνη ἀφ' ἐσπέρας τοῦ Χριστοῦ: Α.

[(1) ἀφιλογίη (καὶ ἀθιβολή) ἀντὶ ἀμφιλογίη = συζήτηση, διάλογος, διχογνωμία.

+ Ἡ αἰτία τῆς συμφορᾶς ᾧ ἀδελφέ, ἦτον διατὶ ἕκαμα μοναχὸς τὴν ἀναφορὰν διὰ τὸν κῦρ Δανιήλ διὰ τὴν ζήτη καὶ διὰ τὰ πάντα ὄλα καὶ ἐπῆγα μοναχὸς εἰς τὴν Πόλιν καὶ τὸν ἔκρινα κατέμπροσθεν τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν. Καὶ τίς διηγῆσεται τὰ ὅσα ἔπαθα κᾶν τε ἐκεῖ κᾶν τε ἐδῶ. Καὶ νὰ τὸ ἠξεύρης ἐξ ἰδίας μου προαιρέσεως τὸ ἕκαμα αὐτό. Εἰς τόσον εἶπα, ὅτι κίνδυνος μὲ ἔλθη, νὰ τὸ ὑπομένω. Ἔττι ἀρχῆς ὅταν ἤθελα νὰ τὸ ἐπιχειριστῶ, ἔττι ἔδεσα λόγον μὲ τὸν ἑμαυτόν μου, ὅτι ἢ εἰς τὸ κάτεργο μὲ ρίξουν ἢ εἰς τὰ τζιγέλια¹ ἢ κόψουν τὸ κεφάλιν μου ἢ ἄλλο τι-

68 β

ποτες μεγάλον κακὸν μὲ κάμουν, ὑπομένης τα. Καὶ ἔττι ἡ καρδιά μου : Ναί, ὑπομένω αὐτὰ καὶ περισσότερα· καὶ θαρρώντας ἑκαταπιάστηκα αὐτὸν τὸν μέγαν κίνδυνον. Διότι λέγει τίς σοφός : Τῶν μὲν εὐτυχοῦντων πάντες ἄνθρωποι φίλοι, τῶν δὲ δυστυχοῦντων οὐδ' αὐτὸς ὁ γεννήτωρ. Εἰς αὐτὸ τὸ ρητὸ εὐρέθηκα καὶ ἐγώ. Ἀλλὰ πάλιν ἄλλος σοφός λέγει : Τὰ γὰρ καλὰ ἔργα κόπω κτῶνται καὶ μόχθω κατορθοῦνται. Ἀλλὰ ὕστερα ἀφόντις ἑκάμαμεν διαλλαγή, μεγάλη φιλία καὶ μεγάλη ἀγάπη εἶχαμε εἰς τόσον, ὅτι τὸν ἑκάμαμεν πνευματικὸν πατέρα καὶ ἀναδέχτην τὸν υἱόν μου ἀπὸ τὴν θείαν κολυμβήθραν καὶ ἐπέρασάμε πολλὰ εἰρηνικὰ καὶ ὡς Θεὸς θέλει καὶ ἀγαπᾷ. Δόξα τῷ ἁγίῳ Θεῷ : Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸν Μάρτιον μῆναν, ἀπέθανεν ὁ Ἀγγελούδης ὁ πρωτέδικος, ὡς μη χρονῶν ἄνθρωπος· ἔμορφος,

69 α

γραμματικὸς, ψάλτης κοινός, καλόφωνος, διαβαστής, γλυκόλογος, γλυκοσύντυχος, γιარένης εἰς τὴν νεότητά του, καλὰ πλούσιος. Καὶ εἰς τὸ γῆρας του ἐπτώχινεν καὶ τὴν ρακὴν πολλὰ τὴν ἔπινεν καὶ ἐγίνην οἰνοπότης, ἀκριβός, ἄρπαγος, ζουλιάρης. Α.

+ Τὸν αὐτὸν μῆναν ἐξώρισεν ὁ ἐκ Βεροίας Κύριλλος ἀδίκως καὶ παραλόγως τὸν κῦρ Δανιήλ τῶν Σερρῶν καὶ τὸν κῦρ Παρθένιον τῶν Ἰωαν-

(1) Ὁ Γάλλος περιηγητὴς Pitton de Tournefort στὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰώνα παρακολούθησε στὴν ΚΠόλη ἀνατριχιαστικὰς ἐκτελέσεις καὶ βασανιστήρια. Στὸ Χρονικὸ του (Relation d'un voyage ou Levant... Paris 1717) ἐκτὸς ἀπ' τὸ παλούκωμα, πού ἦταν ὁ τρόμος τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκοκρατίας (βλπ. σελ. 16β) γράφει τὰ ἐξῆς γιὰ τὴν φρικαλέα ἐπίσης ἐκτέλεση μὲ γάτζους ἢ τσιγγέλια: «Οἱ γάντζοι ἀποτελοῦν ἓνα ἰκρίωμα πού στήνεται συνήθως στὴν εἴσοδο τῶν πόλεων. Ὁ δῆμιος ἀνεβάζει τὸν κατάδικο μὲ καρούλι ψηλὰ σ' ἓνα στύλο. Κάτω ἀπ' τὸ στύλο εἶναι καρφωμένα τσιγγέλια. Ὑστερα ἀφήνει ἀπότομα τὸ σκοινὶ καὶ ὁ κατάδικος πέφτει μ' ὄλο του τὸ βᾶρος στοὺς γάντζους καὶ καρφώνεται ἄλλοτε στὸ στήθος, ἄλλοτε στὶς ἀμασχάλες ἢ σ' ἄλλο σημεῖο τοῦ σώματος. Κ' ἐκεῖ τὸν ἀφήνουν νὰ πεθάνη. Πολλὲς φορὲς ὁ θάνατος ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες».

νίνων και τὸν κῦρ Ἰωαννίκιον τὸν Βεροίας.¹ Καὶ πηγαινάμενοι εἰς τὴν ἐξουρίαν μαζί και οἱ τρεῖς ἀρχιερεῖς, ἐπέρασαν ἀπὸ τὰ Μύρα και ἐδεήθησαν τὸν ἅγιον Νικόλαον και ὦ τοῦ θαύματος πάραυτα πάλιν ἐγύρισαν εἰς τὰ ὀπίσου· με̄ πολλές κατασκευές και τέχνες ἤλθαν εἰς τὴν Πόλι. Α.

69 β

+ Τῶ αὐτῶ χρόνω, ἐπίασαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰς Σέρρας μία μπούλα² πόρνη, μεθύστρια, ζουμποξίδενα³ μπεζεβέγκισα⁴ και τὴν ἔβαλαν ταχτὰ κηλέ⁵ και τὴν ἐπόμπεψαν.

+ Τῶ αὐτῶ χρόνω, τὸν Ἀπρίλιον μῆναν, ἀνήμερα τὸ Πάσχα, ἤλθεν λόγος βέβαιος τὸ πὼς τὸν κῦρ Δανιήλ ἐξόρισεν ὁ ἐκ Βεροίας. Καὶ ἔκαμαν σύνοδον ὄλη ἡ πολιτεία, περὶ νὰ ἔλθῃ ἄλλος ἀρχιερεὺς, κάλλιον νὰ κάμωμεν τὸν Γαλακτίων ὁποῦ τὸν ἠξεύρομε και μᾶς ἠξεύρει. Καὶ ἔτζι τὸν ἐμήνυσαν και ἤλθεν, και τὸν εἶπαν: Πάγαινε εἰς τὴν Πόλι και μάθε καλά ὅτι ἂν τὸν ἐξόρισαν βέβαια και πάγει εἰς τὴν ἐξουρίαν, γίνου μητροπολίτης. Εἰ δὲ ὡς μάθης ὅτι ἐγύρισεν ἡ εἶναι εἰς τὴν Πόλι μὴ γίνεσαι. Διότι

(1) στὸ χειρ. τὸν Βεροίαν.

(2) Τὸ χειρόγρ. μπουλλά, πιθανὸν ἀπὸ τὸ τουρκ. μπουλίτζα = κυρία, ἀντὶ γυναίκα. Πρβλ. ὀροσμπουλίκ = πορνεία, μπουλασμά = μόλυνση, μπουλασικ = μολυσμένος. Οἱ Σερραῖοι ἀποκαλοῦσαν μπουῦλες τὶς Τουρκάλες.

(3) ζουμποξίδενα, ἀπὸ τὸ τουρκ. τζουμπούς = διασκέδαση, γλέντι φαγοπότι.

(4) πεζεβέγκισα, τουρκ. λ. = μαστροπός, πρόστυχη, ἄτιμη.

(5) ταχτὰ κηλέ (ἢ κελέ)· τὸ πρῶτο φωνήεντο τῆς-β' λέξης ἀμφίβολο. Ὁ Πέννας διάβασε «καλέ» και ἐρμηνεύει: «ὄργανο ξύλινο ὅπου ἔδεναν ὅσους ἠθελαν νὰ τιμωρήσουν με̄ ραβδισμό». Ὁ Γ. Βλαχογιάννης (Νέα Ἑστία 15-6-1939) ἐξήγησε: «φυλακὴ στὸ Κάστρο». Ταχτὰ-καλέ (= Ξύλινη ἀγορὰ) ὑπῆρχε στὴ Φιλιππούπολη (Μ. Ἀποστολίδης, ὁ.π. σελ. 397). Ὁ Ναζὶμ Χικμέτ (Ἔργα, Ἀθήνα 1959, σ. 303) παραθέτει τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα ἀπὸ ἕνα χρονικὸ τοῦ 1350: «Ὁ Μουσταφὰς ἐσταυρώθη ἐπὶ μιᾶς καμήλου. Ἀφοῦ ἔκαρφώθησαν αἱ χεῖρες αὐτοῦ κεχωρισμένως ἀπ' ἀλλήλων ἐπὶ σανίδος, διεπομπέφθη διὰ πομπῆς ἐντὸς τῆς πόλεως». Πρβλ. Τέλος τὸ τουρκ. κάλ' α = δέσμιος.

Ὁ G. Postel τὸ 1560 γράφει τὰ ἐξῆς γιὰ τὴ διαπόμπευση: «Ἄν πιαστεῖ σὲ μοιχεία χριστιανὸς με̄ χριστιανὴ ὀδηγοῦνται και οἱ δυὸ στὸν κατὴ κι ἂν εἶναι νύχτα τοὺς κρατοῦν στὴ φυλακὴ ὡς τὸ πρῶί. Ὁ δικαστὴς καταδικάζει τὸν ἄντρα σὲ βαρὺ πρόστιμο· κι ἂν δὲν ἔχει νὰ πληρώσει τὸν καθίζουσαν ἀνάποδα σ' ἕνα γάιδαρο ἀναγκάζοντάς τον νὰ κρατᾶ τὴν οὐρὰ γιὰ χαλινάρι, στερέωναν μιὰ «πατσᾶ» πάνω στὸ κεφάλι και τοῦ μουντζούρωναν τὸ πρόσωπο. Μαζί με̄ τὴ γυναίκα (κι αὐτὴ σὲ ἄλλο γάιδαρο καβάλλα με̄ τὸν ἴδιο τρόπο) περιφέρονται στὰ σοκάκια τῆς πολιτείας. Κι ὁ δήμιος ἐπικεφαλῆς τῆς πομπῆς παρακινεῖ τὰ παιδιὰ νὰ τοὺς πετοῦν λάσπη και ἀκαθαρσίες. Ἀπαγορεύεται νὰ ξαναβρεθοῦν μαζί. Γιατὶ ἄλλοιῶς θὰ τιμωρηθοῦν με̄ διακόσιους ραβδισμοὺς ἢ ἰσόβια δεσμὰ ἢ πρόστιμο. Μοιχεία χριστιανοῦ με̄ Τούρκισα ἢ Τούρκου με̄ χριστιανὴ τιμωρεῖται ὡς ἐξῆς: Ὁ Τοῦρκος ἢ ἡ Τουρκάλα σὲ θάνατο (τὴν Τουρκάλα τὴν ἔβαζαν σ' ἕνα σακκὶ και τὴν ἐπνιγαν στὴ θάλασσα). Ὁ Χριστιανὸς ἢ ἡ Χριστιανὴ ὑποχρεώνονταν νὰ γίνουν μουσουλμάνοι ἄλλοιῶς θανατώνονταν...».

δὲν ἤμπορεῖς μετ' αὐτὸν νὰ πολεμᾷς. Καὶ ἔτζι ἐπῆγεν καὶ πάραυτα ἔδωσαν τὰ ἄσπρα. Ἔπειτα ἦλθεν καὶ ὁ κῦρ

70 α

Δανιήλ. Ἐδῶ μὴν γίνεσαι. Καὶ κάλλιον ὡς ἔχανε τὰ ἄσπρα. Ἄμῃ ἐθάρρησεν εἰς τὸν ἐκ Βεροίας καὶ ἐγελάστην καὶ ἐγίνην ἀρχιερεὺς.

+ Καὶ τὸν αὐτὸν μῆνα, ἦλθεν ὁ σουλτάν Μουράτης ἀπὸ τὸ Μπαγδάτι νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος. Καὶ ὁ Λαρίσης καὶ ὁ Ἀδριανουπόλεως Παρθένιος μὲ ἄλλους ἀρχιερεῖς ἔδωσαν ροφά¹ τὸν βασιλέα τὸ πὼς ὁ πατριάρχης ἔχει ἀπὸ τὸν κόσμον παρμένα ἐνενήντα πέντε φορτία καὶ μὲ τὸ νὰ τὸν ἐλέγχουν οἱ ἀρχιερεῖς, ἐξόρισεν τρεῖς ἀδίκως. Καὶ ἔτζι πάραυτα τὸν ἔβαλαν εἰς τὴν φυλακὴν.² Καὶ ὑποσχέθησαν ὅτι: Ἡμεῖς νὰ δώσωμεν τὸ χρέος, μόνον αὐτὸν πλέον πατριάρχην δὲν τὸν θέλομεν.³ Καὶ ἔτζι δὲν ἤθελε νὰ καθίσῃ τινὰς πατριάρχης μὲ τὸ νὰ ἔχει τὸ Πατριαρχεῖον πολλὰ χρέη καὶ διὰ τὰ πολλὰ σκάνδαλα.

70 β

Τέλος πάντων ἐσυγχώρησαν τὸν Ἀδριανουπόλεως κῦρ Παρθένιον, ὅπου ἦτον δευτερωμένος⁴, μὲ τὸ νὰ ἦτον λόγιος καὶ πλούσιος καὶ ἠμπορεῖ νὰ κυβερνήσῃ τὸ Πατριαρχεῖον. Καὶ αὐτὸς ποσῶς δὲν ἤθελεν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς στανέο τὸν ἔκαμαν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ ὁ ἐκ Βεροίας πολὺν καιρὸν ἔκαμε χάψι εἰς τὴν φυλακὴν καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ κάμῃ παραίτησιν καὶ ἔτζι τὸν ἐξούρισαν. Καὶ ἐν τῇ ἐξουρίᾳ τὸν ἔβαλαν εἰς τὸν γάδαρον, καὶ μὲ τὴν σκεμπὴ εἰς τὸ κεφάλι καὶ τὸν ἐπόμεψαν εἰς ὅλο τὸ παζάρι. Ἔπειτα τὸν ἐπαλούκωσαν καὶ ἔστεκε τρεῖς ἡμέρες ἄθαφτος· καὶ ἦλθαν Ἀρμένηδες καὶ τὸν ἔθαψαν. Ἔτζι ἀκού-

(1) ροφά, ἴσως ἀντὶ ροκά, λ. τουρκ. = ἐπιστολή, καταγγελία. Πρβλ. καὶ ρεφακάτ = ὁμάδα, συντροφία.

(2) Ὁ μωαμεθανὸς δυνάστης, ἀπόλυτος κύριος, εἶχε στὰ χέρια του τὴν ἀπεριόριστη ἐξουσία νὰ διορίζει καὶ νὰ καθαιρεῖ πατριάρχης καὶ ἐπισκόπους. Ἡ ἀνεξέλεγκτη καταδίκη κάθε Ἑλληνα κληρικοῦ ἦταν ἓνα προνόμιο τοῦ σουλτάνου ποὺ ποτὲ δὲν ἀμφισβητήθηκε.

(3) Ἡ ὑψηλὴ ἐπιταγὴ τοῦ σουλτάνου ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ νὰ μπορεῖ ἓνας ἐπίσκοπος νὰ ἀσκεῖ τὸ ἐκκλησιαστικὸ λειτούργημα. Μὲ τὸν καιρὸ ἡ συναλλαγὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀφικίων αὐξήθηκε. Ὁ πατριάρχης ἀφοῦ ἀγόραζε τὴ δικὴ του θέση πουλοῦσε ὕστερα τίς ἐπισκοπὲς στὸν μεγαλύτερο πλειοδότη. Τόσο προχώρησε ἡ διαφθορὰ ποὺ ἀνάμεσα στὰ 1670 - 1678 ὁ πατριάρχης στὴν ΚΠολη ἄλλαξε ἕξι φορές. Τὸ τίμημα ἐξαγορᾶς τοῦ νέου ὑποψήφιου ἀνέβηκε στὸ ποσὸ τῶν 25.000 ταλλήρων, ὁ ἐτήσιος φόρος ἔφτασε 6000 δουκάτα καὶ τὰ χρέη τοῦ Πατριαρχείου σὲ 350.000 τάλληρα.

(4) Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔγιναν δυὸ Παρθένιοι πατριάρχης. Ὁ Παρθένιος Α' ὁ γέρον

στην. Ἄλλὰ τὸ ποτήρι ὅπου ἐκέρασεν ἔτζι δικαίως τὸ ἔπι-

71 α

χιεν. Ὡς εἶπαν, ὅτι ὁ πασιὰς τῆς τὸ ἔκαμεν.¹ Εἰ δὲ πάλιν ἐὰν εἶναι ἀπὸ ἐμᾶς, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι καὶ αὐτὸς μέλλη νὰ πῆ τὸ ποτήρι ὅπου ἐκέρασεν. Κρῖμα εἰς αὐτοὺς τοὺς ἄθλιους. Α.

+ Καὶ ἔτζι ὁ κῦρ Δανιήλ ἔλαβεν τὸν θρόνον του καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του καὶ τὸν ἐδέχτηκαν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ ὡς πατέρα καὶ ποιμένα αὐτῶν. Α.

+ Καὶ ἔτζι ὁ κῦρ Γαλακτίων ἰδὼν ὅτι πλέον δὲν ἔχει τί νὰ κάμη, ἐπῆγεν εἰς τὴν Βλαχίαν, ἔπειτα εἰς τὴν Μπογδανίαν, μετέπειτα εἰς τὴν Ρουσίαν, εἶτα πάλιν ἦλθεν εἰς τὴν Πογδανίαν εἰς τὸν αὐθέντην καὶ ἐκεῖ ἐκάθησεν. Ταῦτα ἐκατόρθωσεν ἡ ἀπραξία. Καὶ ἦτον αὐτὸς ὁ κῦρ Γαλακτίων ὡς μὲ χρονῶν ἄνθρωπος· μαυρογένης, κοντός, μεγαλόσχημος, ἐγκρατής, γραμ-

71 β

ματικός. Ἄμῃ εἶχεν μερικὸν πείσμα. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Ἀπριλίῳ 10, ἡμέρα Παρασκευή, τὴν νέα ἑβδομάδα, ὥρα 10 τῆς νυκτός, δύο ὥρες ἕως νὰ ξημερώσῃ καὶ τὸ φεγγάρι ἡμερῶν κζ, με Θεοῦ χάρισμα ἐγεννήθη ὁ υἱός μου ὁ Γιαννάκης. Καὶ μετὰ ἓνα χρόνον καὶ κς' ἡμέρες, Μαίῳ 18, τῆς Ἀναλήψεως τὸν ἀναδέχτην ἀπὸ τὴν θεῖαν κολυμβήθραν ὁ Σερρῶν κῦρ Δανιήλ. Καὶ μετὰ τὸ νὰ ἦτον μεγάλη ἑορτὴ ἦταν καὶ ἄνθρωποι κάποσοι καὶ ὅλους ἐμοίρασεν κερία καὶ ψαλτικά εἰς ὅλους. Καὶ ἐγὼ ἔκαμα παρὰ μικρὴν τράπεζαν καὶ ἐφίλευσα τοὺς προεστούς, ἱερεῖς καὶ κληρικούς, ὅσοι καὶ ἂν ἔτυχαν. Εἰς δόξαν Χριστοῦ:

(1639-1644), ποὺ διαδέχτηκε τὸν Κύριλλο Β' τὸν ἀπὸ Βεροίας καὶ μετὰ τὴν ἐκθρόνισή του δηλητηριάστηκε στὴ Χίο. Καὶ ὁ Παρθένιος Β' ὁ Κεσκίνης, ποὺ ἔγινε πατριάρχης τὸ 1644 καὶ μέχρι τὸ 1651 ἄλλες τρεῖς φορές. Ἦταν ἀλαζόνας καὶ πλεονέκτης, καὶ τὸν ἐπνίξαν με διαταγὴ τοῦ σουλτάνου. Τὸ «δευτερωμένος» λοιπὸν τοῦ Π Συναδικοῦ ἀναφέρεται στὴν ἀνάρρηση τοῦ Παρθενίου Α' στὸ μητροπολιτικὸ θρόνο γιὰ δευτέρη φορά τῆς Ἀδριανούπολης καὶ ὄχι στὸν πατριαρχικό.

(1) Ἡ διαπόμπευση δὲν ἦταν μόνο τουρκικὸ ἔθιμο μὰ καὶ βυζαντινὸ. Οἱ μοιχοί, οἱ κλέφτες, οἱ μέθυσοι, οἱ ἀντάρτες, ἀκόμα καὶ ἐξέχοντα πρόσωπα πατριάρχες καὶ βασιλῆδες, πρῶτα μαστιγώνονταν καὶ ὕστερα πομπεύονταν (τυπισμένος καὶ κουρευόμενος ἐξοριζέσθω). Κρανίον κουρεμένο (ὡοῦ φιλότερον) ἀποτελοῦσε τὴν ἔσχατη ντροπὴ... Ἐπειτα πασάλειβαν τὸ πρόσωπο με ἀσβόλη (μούντζα) ἀνέβαζαν τὸν ἔνοχο στὸ γάιδαρο ἀνάποδα καὶ τὸν πόμπευαν. Προπορεύονταν ὁ ντελάλης ποὺ διαλαλοῦσε τὸ ἔγκλημα. Ἀπὸ τὸ λαιμὸ τοῦ πομπεμένου κρέμονταν κουδούνια καὶ στὸ κεφάλι του ἔβαζαν σκεμπέ. Βλπ. περισσ. σελ. 69β (88).

Γιὰ τὸ ἄρθρο τῆς, ἀντὶ τοῦ, βλπ. σημ. 2 σελ. 75β.

72 α

+ ζρμη.¹ Μαίω. Εἶχεν χρέος τὸ ρουφετί τὸ ἀνυφαντάδικο, κ... καὶ, γ...
τὸ διάφορον.² Καὶ τῶσσαν

αὐτὸ τὸ βάρος κγ χρόνους καὶ ἐδῶθεν, καὶ εἶχαν δώσει διάφορον, ξθ...
ὡς τώρα καὶ πάλιν τὸ κεφάλαιον ἔστεκεν. Καὶ τὸ εἶχαν ρίξει³ ἓνα δύο
βολές ὅλον τὸ χρέος, καὶ μὲ τὸ νὰ ἦταν οἱ πρωτομαστόροι⁴ ἀπρακτοὶ
ἐμάζωναν τὰ ἄσπρα καὶ δὲν τὰ ἔδιδαν εἰς τὸ χρέος, ἀμὴ τὰ ἐσκροποῦ-
σαν ἔνθεν κακεῖθεν εἰς ἀχαμνές καὶ παραμικρές δουλειές. Καὶ ἄλλα ἔτρω-
γαν αὐτοὶ καὶ ἄλλα δὲν ἐγίνονταν μουκαέτες⁵ καὶ ἔτζι πάλιν ἔστεκεν τὸ
χρέος ὅλο. Καὶ ἔτζι ἓναν χρόνον ἐκαμάμεν τεστήρι⁶ καὶ ἐσπουδάσαμε καὶ
ἐπῆραν ὅλα τὰ παιδιὰ ὡς καὶ τὰ μικρὰ⁷ καὶ φιλία τοὺς μαστόρους δὲν
ἐκάμαμε ὡς διὰ νὰ ἔβγη τὸ χρέος ὅλο. Καὶ ἐβαλάμε τοὺς προεστούς μας
καὶ ἐμάζωναν τὰ ἄσπρα καὶ αὐτοὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι πολυσύ-

72 β

γιστοὶ⁸ εἰς τὰ ὑπάρχοντά τους μέραν τῆς ἡμέρας τὰ τόσα δὲν ἐγίνηκαν

(1) ζρμη = 1640

(2) διάφορον = ὁ τόκος. Στὸν κώδικα τῆς Μητροπόλεως Σερρών ὑπῆρχε: κάματος τῶν ἄσπρων = ὁ τόκος τῶν χρημάτων.

(3) εἶχαν ρίξει τὸ χρέος: καταλόγησαν στὸν κάθε ὑπόχρεο τὸ ποσὸ τῆς συνεισφο-
ρᾶς γιὰ τὴν ἐξόφληση τοῦ χρέους.

(4) πρωτομαστόροι: οἱ πρῶτοι τῶν μαστόρων (ἀρχιτεχνίτες): μάστορας = δά-
σκαλος τῆς τέχνης, ἀπὸ τὸ λατιν. magister = δάσκαλος. Στὴ βυζαντ. περίοδο: μαγίστωρ
μάγιστρος, μαίστωρ καὶ μαίστρος, τέλος μάστορας, μάστορης, μαστόρισα. Πρβλ. καὶ τὸ
γαλλ. maître. Οἱ πρωτομάστοροι μετεῖχαν στὴ διοίκηση τῆς Πολιτείας μὲ τὴν ἐκκλησια-
στικὴς Ἀρχές καὶ τοὺς προκρίτους (Βλπ. σελ. 77α, σημ. 4).

(5) μουκαέτες, ἀπ' τὸ ἀραβ. μουκαγέτ = ἐπιμελής, προσεκτικός.

(6) τεστήρι, ἀπ' τὴν τουρκ. λ. τεστήρ = καταγραφή. Στὸν κώδικα ρουφετίων
ἀμπατζήδων Φιλιππουπόλεως (Μ. Ἀποστολίδης, Ἱστορία Φιλιππουπόλεως, Ἀθήνα
1959, σ. 243) διαβάζουμε: «ἐπὶ ἔτους χιλίους ἐπτακοσίους πέντε, ἔγειναν τῶν μαστόρων
τὰ τεστήρια καὶ ἐπάγησαν ἕξοδα γρόσια 90...».

(7) Πρόκειται γιὰ τοὺς μαθητευόμενους (τσιράκια τῶν μαστόρων), ποὺ ἡ Ἐπιτρο-
πὴ φρόντισε νὰ δουλέψουν ὅλοι. Στὸν Κανονισμὸ τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων Φι-
λιππουπόλεως ποὺ συντάχθηκε τὸ 1805 (Μ. Ἀποστολίδης, ὁ.π. σελ. 368) διαβάζουμε:
«Τὰ τζηράκια νὰ δουλεύουν ἕως δύο χρόνους (δωρεάν) καὶ νὰ στοιχοῦν τρεῖς ρόγαις
(ἀπ' τὸ Ἰταλ. ρογιάζω = παίρνω ὑπάλληλο μὲ ἀμοιβὴ ἢ συμφωνῶ μὲ τὸ μάστορα ἢ
μισθώνω τὴ δουλειά μου στὸ μάστορα μὲ ἀμοιβὴ) καὶ ἔπειτα νὰ ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ
ἐβγαίνουν ἀπὸ τὸν πρῶτον μαίστορά τους· παρέξ ἂν εἶναι τζηράκι μὲ ἡλικίαν καὶ τὸ
ἰσνάφι θελήσει νὰ τὸν κάμη ραέτι (χάρη)».

(8) Τὸ χειρόγρ. πολλισύγηστοι, λ. δυσονήτη· ἴσως θὰ πρέπει νὰ διορθωθεῖ σέ:
πολυζύγιστοι = πολὺ ἀπασχολημένοι.

μουκαέτες και κατασκοπίστηκαν τὰ ἄσπρα ἔνθεν κακεῖθεν και πάλιν ἀπόμεινεν τὸ χρέος.

+ Και ἔτζι βλέποντας ἡμεῖς, ὅ τε ἐγὼ ὁ Παπασυναδινός ὁ σακελλάριος και ὁ παπὰ κῦρ Δημήτριος ὁ ἱερομνήμων¹, και ὁ κῦρ Ἀβράμπακας ὁ ρεφενδάριος², τὸ πὼς μέλλουν τὰ ἄσπρα νὰ ἀλλαχτοῦν και θέλει νὰ ἔλθῃ τὸ γρόσι³ ἀπὸ ὀγδόντα, και αὐτὲς οἱ ,κ... θέλουν νὰ γένουν ,λ... και πλέον ἐβγαμὸν δὲν ἔχουν και τί γίνεται εἰς τοὺς ἐπτωχοὺς. Και ἔτζι ἀνασκουμπώθηκάμεν και οἱ τρεῖς και ἐγίναμεν μία ψυχὴ και μία γνώμη και ἐκάμαμε τεστήρι και ἐμάζωνάμεν ἡμεῖς τὰ ἄσπρα. Και ἔτζι ἔδωσάμε ὄλο τὸ χρέος και τὸ διάφορον, και ἐξέχρωσάμε τὸ ρουφέτι. Και ἔκαμάμε και μεγάλην φιλιά

73 α

και ἐφίλευσάμε ὄλο τὸ ρουφέτι μικροὺς τε και μεγάλους και ἐκάλεσάμεν και τὸν ἀρχιερέα εἰς τὴν τράπεζαν και εὐφράνθημεν καλά⁴. Ὅμοίως και τὴν δευτέρην ἡμέραν και τὴν τρίτην ἐφίλευσάμε ὄλους και τὸ χρέος ἐβγῆκεν και ὁ τράπεζος ἐγίνῃ ἀπάνω και ἐξαπάνου⁵. Διότι στραβοσύνη εἰς τὸ μέσος δὲν ἦτον, ἀμὴ ἦτον πολὺς κόπος και πολλὴ ἐμπιστοσύνη. Και

(1) ἱερομνήμων, ἐκκλησιαστικὸ ἀξίωμα. Ὁ ἱερομνήμων ἔχει ἔργο νὰ τηρεῖ τὸν κώδικα τῆς ἐκκλησίας, νὰ καταρτίζει τὶς δικαιοπράξεις και μερικὰ λειτουργικὰ καθήκοντα. Κατὰ τὸν σερρ. Νομοκάνονα: «ὁ ἱερομνήμων κρατᾷ τὸ κοντάκιον τοῦ ἀρχιερέως, ἔχει και τὸν ἐνθρονιασμόν τῶν ἐκκλησιῶν».

(2) ρεφενδάριος, ἀντὶ ρεφερενδάριος λ. λατιν. Ἐκκλησ. ἀξίωμα ποὺ ἀπονέμονταν σὲ κληρικοὺς και σπάνια σὲ κοσμικοὺς. Ὁ ρεφερενδάριος εἶχε ἔργο: «τὸ διαβιβάζειν εἰς ἄρχοντας αἰτήματα». Κατὰ τὸν σερρ. Νομοκάνονα: «ρεφενδάριος εἰς τὸ ἀποστέλλεσθαι εἰς τὸν βασιλέα και εἰς ἄρχοντα μεγάλον». Στὰ μεταβυζαντινὰ χρόνια ἦταν ψιλὸς τίτλος ποὺ δίνονταν σὲ γέροντες παπάδες.

(3) Τὸ γρόσι, ἀσημένιο τουρκικὸ νόμισμα (γκουρούς) ἐμφανίστηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰῶνα. Τὸ ὄνομά του προῆλθε ἀπὸ τὰ διάφορα ἀσημένια εὐρωπαϊκὰ νομίσματα ποὺ κυκλοφοροῦσαν στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τὴν πρώτη ἀκόμα ἐποχὴ τῆς, γνωστὰ σὰν γκουρούς ἢ κουρούς (ἀπὸ τὸ grossus). Τὸ οὐγγρικὸ ἀσημένιο τάλληρο ὀνομάζονταν στὴν Τουρκία καραγκρούς (καραγρόσι).

Ἐνα γρόσι ἦταν ἴσο μὲ τὸ 1/100 τῆς τουρκικῆς λίρας και διαιρούνταν σὲ σαράντα παράδες. Σύμφωνα μὲ στοιχεῖα τῆς Μονῆς Προδρόμου Σερρών (Χριστόφορος, Προσκυνητάριον, σ. 39 και 47) ἡ σχέση ἄσπρων και γροσίων τὸ 1500 ἦταν ἄσπρα 1300 = 16 1/4 γρόσια, τὸ 1649 τὰ 5000 ἄσπρα = 62 1/2 γρόσια, τὸ δὲ 1772-1782 τὰ 20 ἄσπρα = 1 γρόσι και τὰ 3 ἄσπρα πρὸς ἓναν παρά. Ἐπίσης τὸ 1606 τὰ 360.000 ἄσπρα ἰσοδυναμοῦσαν μὲ 3000 φλωρίνια.

(4) Ὁ Π Συναδ. ὅπως ὄλοι οἱ Σερραῖοι ἀγαποῦσε τὸ καλὸ τραπέζι. Κατακρίνει¹ μοναχὰ τὴ λαιμαργία (σελ. 47α). Εἶναι χαρακτηριστικὸ πὼς ὁ Γάλλος περιηγητὴς La Guilletier (1668) μνημονεύει τὴν ἐξῆς συμβολὴ ἐνὸς Τούρκου στὸ γιό του: «Νὰ προσεύχῃσαι τούρκικα και νὰ τρῶς ρωμαίικα».

δὲν σὲ λέγω, ὡ ἀδελφέ, εἰς ἔπαινον, μὴν γένοιτο θέ μου, στάκτη εἰς τὴν γλώσσαν μου, ἀμὴ σὲ λέγω καὶ σὲ καθοδηγῶ ὅτι νὰ γένης καὶ σὺ μιμη- τῆς καὶ ποιητῆς καὶ οὐχὶ ἀκροαστῆς μόνον: Α.

+ ζρμθ.¹ Ἰανουαρίῳ. Ὁ βεζίρης ὁ Μουσταφὰ πασιὰς ἄλλαξεν τὰ ἄσπρα. Καὶ τὸ ἐργιάλι² ἦτον ρκ καὶ

73 β

τὸ ἔκαμε π καὶ ὁ ἀσλανῆς³ ρι τὸ ἐκατέβασεν ο. Τὸ ζολότι⁴ ποσῶς δὲν ἐπέρναν μόνον μετὰ ταῦτα τὸ ἔκαμε λη ὅπου ἐπέρναν σε. Τὸ εἰκοσιπεν- τὰρι ποσῶς δὲν ἐπέρναν μόνον ὕστερα τὸ ἔκαμε ιδ. Τὸ ἐξάρι ἦτον ἀπὸ ὀκτώ καὶ τὸ ἔκαμε ς. Τὸ τριάρι τὸ ἔκαμε ἀπὸ β'. Τὸ δυάρι πάλιν τὸ ἄφησεν ἀπὸ β'. Καὶ τὸ παλαιὸ ἄσπρον ποσῶς δὲν ἐπέρναν οὔτε μικρὸ οὔτε μεγάλο⁵. Καὶ ταραπχανάς⁶ ἄλλοῦ δὲν ἐδούλευεν ποθὲς μόνον εἰς τὴν

(1) ζρμθ = 1641

(2) ἐργιάλι ἀντὶ ρεάλι (reale) ἰσπανικὸ νόμισμα ἴδιας ἀξίας μὲ τὸ τουρκ. γρόσι. Ρεάλι ἦταν κυρίως τὸ ἀσημένιο τάλληρο τοῦ Φιλίππου Δ' (1621-1665).

Σύμφωνα μὲ μιὰ ἔκθεση πρὸς τὸ Δόγη, τοῦ ἔκτακτου ἀποσταλμένου τῆς Βενετίας στὸ σουλτάνο τὸ 1668, τὰ 2 1/2 ρεάλια ἰσοδυναμοῦσαν μὲ ἓνα βενέτικο φλουρι (τζεκίνοι). Ὁ Ἐνετὸς Lazaro Soranzo στὸ βιβλίον του «L' Ottomano» τὸ 1598, γράφει: «ἓνα ἄσπρον ἀξίζει 24 μαγγίρες ποὺ εἶναι μικρὰ χάλκινα νομίσματα. Πέντε ἄσπρα καλὰ, ζυγίζουσι ἓνα δράμι. Δώδεκα δράμια = ἓνα τάλληρο. Ἐνάμισον τάλληρο = ἓνα βενέτικο φλουρι (Zecchi- no), τὸ ὅποιο εἶναι σὰν τὸ ἐνετικὸ φλωρι καὶ ἀξίζει 16 ραολί (νόμισμα τοῦ Πάπα τῆς Ρώ- μης Παύλου Γ' ἀπὸ 10 σόλδια = 75 λεπτὰ χρυσά). Τὸ σουλτανικὸ φλωρι, τὸ τζεκίνοι καὶ τὸ βυζαντινὸ εἶναι τῆς αὐτῆς σχεδὸν ἀξίας. Προτύτερα τὸ ἄσπρον ἀξίζει 8 μαγγίρες· τέσ- σερα ἄσπρα ζύγισαν ἓνα δράμι. Τὸ τάλληρο ἀξίζει 48 ἄσπρα, τὸ δὲ τζεκίνοι καὶ τὸ σουλτα- νικὸ φλωρι ἀξίζαν 54 ἄσπρα. Τώρα τὰ νομίσματα αὐτὰ ἀλλοιωθήκαν. Τὸ τάλληρο ἰσο- δυναμεῖ μὲ 70-80 ἄσπρα. Τὸ τζεκίνοι πρὸς 110, 120 καὶ 125 καὶ αὐτὸ ἐξαιτίας τῶν βαρῶν τοῦ Περσικοῦ πολέμου...».

(3) Τὰ ἀσλάνια ἦταν ὀλλανδικὰ νομίσματα ποὺ εἶχαν ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ παράστα- ση λιονταριοῦ, ποὺ ὀνομάζεται στὴν τουρκικὴ aslan καὶ ἰσοδυναμοῦσαν τὸ 1655 κατὰ τὸ Γάλλο περιηγητὴ Thevenot μὲ 80 ἄσπρα.

(4) ζολότι, ἀντὶ σόλντι (σολδίον), ἀπὸ τὸ ἰταλ. soldo = πεντάρια καὶ γενικὰ χρή- ματα. Στούς βυζαντινοὺς ἦταν χρυσό. Τὸ ἐνετικὸ σολδίο ἀσημένιο μὲ περιεκτικότητα 0,948 καὶ βάρος 1/4 τοῦ γραμμαρίου. Κάθε ἀργυρὴ λίρα εἶχε 24 σολδία καὶ ἓνα χρυσὸ δοκάτο 100 σολδία.

(5) Κατὰ τὸ Γάλλο περιηγητὴ Thevenot ποὺ ἐπισκέφτηκε τὴν ΚΠολη τὸ 1655 (Relation d' un voyage κλπ. Paris 1665, σ. 128): «Τὸ τουρκικὸ τζεκίνοι ἀξίζει 2 πιάστρες. Τὸ δὲ βενέτικο 10 ἄσπρα περισσότερο. Ἡ πιάστρα = 90 ἄσπρα, κάποτε καὶ 80. Τὰ ἄσπρα εἶναι μικρὰ ἀσημένια νομίσματα, τὰ ὅποια δὲν ἔχουσι ἄλλο κανένα διακριτικὸ ση- μάδι παρὰ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Μεγάλου Ἀφέντη. Κάθε ἄσπρον ἀξίζει 8 περίπου demiers (τὸ 1/12 τοῦ σολδίου), ἀλλὰ κυκλοφοροῦν καὶ πολλὰ ψεύτικα. Ὑπάρχουσι καὶ νομίσματα τῶν 2,3,4,5 (τὰ ὀνομάζαν beschlik, ἀπ' τὴ λ. besch = 5), 6, καὶ 10 (τὰ ὀνομάζαν onlouk ἀπ' τὴ λ. on = 10). Τὸ κάθε ἄσπρον ἀξίζει 6 quadrany (τὸ 1/4 τοῦ σολδίου) τὰ ὅποια εἶναι χάλκινα. Ὅταν λέν πουργί, ἔννοοῦν 500 πιάστρες ἢ 45000 ἄσπρα...». Σύμφωνα μὲ ἄλλες πηγές, ἡ σχέση τῶν ἄσπρων πρὸς τὸ τζεκίνοι ἐνῶ ἦταν μέχρι τὸ 1530 ἓνα πρὸς 50, κατὰ τὸ 1675 ἔφτασε ἓνα πρὸς 300 καὶ κατὰ τὸ 1795 ἓνα πρὸς 704.

(6) ταραπχανάς, τουρκ. ζαρπχανε = νομισματοκοπεῖο.

Πόλι. Καί ἔκαμεν εἰς ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου ὅσα καὶ ἂν ἦταν ἀπὸ μικρὸν ἕως μέγα νάρκι¹, τόσα νὰ πουλοῦνται. Μὲ πολὺ ζάπτι² τὰ ἔγραφεν ὁ κριτῆς τὰ πάντα ὅλα εἰς τὸ σετζίλι καὶ δὲν ἐβόλεν νὰ στραβώση κανεῖς. Α.

74 α

+ Καὶ ἔτζι ἐγίνην μεγάλο κεσάτι³ εἰς τὰ πάντα εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ μεγάλην στενοχωρίαν εἶχαν πάντες ἄνθρωποι καὶ ἐζημιώθηκαν ὅλοι τους μικροὶ τε καὶ μεγάλοι. Καὶ ἐπτώχινεν ὁ κόσμος πολλὰ καὶ ὅλοι τὸν ἀναθεματοῦσαν τὸν βεζίρη. Α.

+ Καὶ ἦταν αὐτὸς ὁ βεζίρης εἰς τὰ πάντα ὅλα τῆς βασιλείας κύριος καὶ καθολικὸς νοικοκύρης καὶ εἴ τι ἤθελεν ἔκαμεν κἂν τε καλὰ κἂν τε ἄτυχα. Καὶ κἂν τε ἀγάδες κἂν τε πασιάδες ὅλοι εἰς αὐτὸν ἔτρεχαν καὶ ὅλον αὐτουνοῦ τὸ ὄνομα ἐπολιτεύονταν⁴ εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ αὐτὸν ἐφουβούνταν ὅλοι μὲ τὸ νὰ ἦτον κεφάλαιον ἀχαμνὸ.

+ Ζρμη.⁵ Ἰανουαρίω⁶. Ἐγίνην νέος βασιλεὺς ὁ σουλτάν Ἰμπραήμης⁷, ἄνθρωπος ἀχαμνῆς φύσεως. Α.

74 β

+ Ζρμθ⁸. Ἀπέθανεν ὁ κῦρ Κομνιανάκης ὁ δικαιοφύλακας⁹ εἰς τὴν Φιλιππούπολιν ὅπου ἦτον φευγάτος ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ χρέος. Καὶ ἦτον ὡς οὐ χρονῶν ἄνθρωπος· χρυσοχός, καλοτεχνίτης, δουλευτής κατὰ πολλὰ, εἰς τὸ σπίτιν του ἐζώιζεν καλὰ, καὶ ὅταν ἤθελε νὰ γράψῃ τίποτες, ἔγραφεν μὲ τὸ ζερβὶ τὸ χέρι κάτι μπακλαβάδες.¹⁰ Καὶ ἦτον ἄνθρωπος ξεβλο-

(1) νάρκι, ἀπὸ τὸ τουρκ. νάρχ = διατίμηση.

(2) Τὸ χειρόγρ. ζάπτη, ἀπ' τὸ τουρκ. ζάμπτ = χαλιναγωγῶ, περιορίζω

(3) Τὸ χειρόγρ. κεσάτη, ἀπ' τὸ ἀραβ. κεσάντ = ἀπραξία, σταμάτημα τῶν ἀγοραπωλησιῶν, πτώση τῆς συναλλαγῆς, ἀναδουλειά.

(4) ἐπολιτεύονταν = χρησιμοποιοῦνταν, κυκλοφοροῦσε.

(5) Ζρμη = 1640. Ἡ χρονολογία ἀνάρρησης στὸ θρόνον τοῦ Ἰμπραήμ εἶναι ἀκριβῆς. Ἡ σημείωση ὅμως τοῦ ΠΣυναδ. δὲν ἔπρεπε νὰ καταχωρηθεῖ ἐδῶ, ἄλλὰ πρὶν ἀπὸ τὸ Μάιο τοῦ 1640, στή σελ. 71β τοῦ χειρόγραφου.

(6) Τὸ χειρόγρ. Ἰουνουαρίω.

(7) Ὁ σουλτάνος Ἰμπραήμ, 18ος Χαλίφης τῶν Ὀσμανιδῶν, κατέκτησε τὴν Κρήτη (ἐκτὸς τοῦ Ἡρακλείου) καὶ ξαναπῆρε τὸ Ἀζόφ ἀπὸ τοὺς Κοζάκους. Γεννήθηκε τὸ 1615, ἀνέβηκε στὸ θρόνον τὸ 1640 καὶ τὸ 1648 καθαιρέθηκε καὶ ἐκτελέστηκε ἀπ' τοὺς γενιτσάρους

(8) Ζρμθ = 1641

(9) δικαιοφύλακας: δικαστής. Ἐδῶ δηλώνει μᾶλλον τὸ φύλακα τῶν δικαστικῶν ἐγγράφων καὶ πράξεων, ἕνα εἶδος ὑποθηκοφύλακα. Σὲ σημείωση τοῦ 1789 στὸν κώδικα τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως (Μ. Ἀποστολίδης, ὁ.π.): «δικαιοφύλαξ, πρὸς διατήρησιν ὁμοῦ μὲ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα χαρτιὰ τῆς πολιτείας».

(10) μπακλαβάς, τουρκ. Γλύκισμα ποὺ εἶχε σχῆμα ρόμβου. Μιά ἀπ' τὶς ὄχι σπάνιες χαριτωμένες παρομοιώσεις τοῦ συγγραφέα.

γιάρης, ταπεινός, μοροαψύς καὶ βραδύγλωσσος. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἔφυγεν ὁ πατὴρ κύρ Μανόλης ὁ καστρίσιος καὶ πάγει εἰς ἀνεγνώριστον τόπον διὰ τὸ νὰ ζητᾷ. Ἡ αἰτία μὲ τὸ νὰ ἔχη πολὺ χρέος καὶ ὅλον ἓνα ἦτον εἰς τὸ χάφι. Καὶ ἐπούλησεν ὅσα καὶ ἂν εἶχεν,

75 α

ὡς καὶ τὶς ἐνορίες του τὸν Ἅγιον Νικόλαον καὶ τὸν Ἅγιον Βλάσι καὶ πάλιν ἀπόμεινεν χρέος. Καὶ ἦτον ὡς μὲ χρόνων ἄνθρωπος· γραμματικός, διαβαστής, ψάλτης εἰς τὰ κοινὰ καὶ εἶχεν τὸ πᾶσα καλὸ ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ἄλλὰ αὐτὸς μὲ τὸ νὰ ἦταν ἀκαμάτης, ἀδούλης, οἰνοπότης, νὰ σμίγηται πᾶσαν ἡμέραν μὲ γιარένηδες νὰ πίνη καὶ νὰ τοὺς γίνεται καὶ κεφίλης, ἐκατήντησεν εἰς τόσον ὁ ἄθλιος. Διότι τὸν πατέραν του τὸν ἀπόκρουεν καὶ πολλὰ τὸν ἔλεγεν καὶ ὁ πατέρας του τὸν ἐβλαστημοῦσεν. Καὶ ἦτον κενόδοξος, ὑπερήφανος, ἀκατάδεχτος, πικρόλογος, λαίμαργος, ἄρπαγος, ἀκατά-

75 β

δεκτος, φόβον θεοῦ δὲν εἶχεν. Τοιοῦτος ἦτον ὁ ἄθλιος. Κρίμα εἰς αὐτόν, τί ἐκέρδισεν; Α.

+ Καὶ δὲν ἔκαμε ἕξη μῆνες ἀφόντις ἔφυγεν καὶ ἡ γυναῖκα του ἔκοψεν καπάνη¹ τὸν μαθητὴν της² καὶ τὸν ἐπῆρεν ἄνδρα. Α.

+ Βλέπεις ὦ ἀδελφέ μου τί ἔκαμεν αὐτὴ ἡ χριστιανὴ; Δὲν τὴν ἔσω-
νεν ὅπου ἦτον ἐπτωχὴ, ὅπου ἦτον πᾶσα ἡμέρα ἐν πενία, ἀμὴ νὰ κάμη αὐτὴν τὴν παρανομίαν ὅπου τινος δὲν τό ἔκαμεν αὐτό, οὔτε ἀσεβῆς. Τί ἐκέρδισεν ἡ σκονταμένη καὶ σωματικὰ ἐπτωχὴ καὶ ψυχικὰ χαμένη; Ἄραγε ἂν λάχη νὰ ἔλθῃ ὁ ἄνδρας της ἢ ἂν τὸ ἀκούσῃ τί καρδίαν θέλει κάμη

76 α

ὁ ἄθλιος; Καὶ ἐπτωχὴ, ἔτζι ἔκαμεν. Ἄμὴ ἂν ἦταν μέγας ἄνθρωπος ἢ βασίλισσα, ἄραγε τί ἠθελεν κάμη; Κρίμα εἰς αὐτὴν καὶ κρίμα εἰς τὴν γυνῶσιν της νὰ μὴν ἔχη φόβον θεοῦ, νὰ μὴν ἔχη ἐντροπὴ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ὡ ἀλί εἰς τὴν ψυχὴν της. Α.

(1) ἔκοψεν καπάνη = ἔστησε παγίδα, ἔβαλε δόλωμα· καπαντζέ (καπάντζα) λ. τουρκ. = παγίδα κυρίως γιὰ πουλιὰ καὶ ποντίκια· καπανίκ = κλεισμένος. Ἐπίσης καταπακτή. Πρβλ καὶ Ἡσύχ. «ἀρπεδόνες» = τὰ καπάνια. ἀρπιδόνη = σοινὶ κυνηγετικὸ γιὰ τὴν παγίδευσιν ἀγρίων ζώων.

(2) Σ' αὐτὴ τὴ φράση ἡ κτητικὴ ἀντωνυμία της ἀντὶ τους ὀφείλεται μᾶλλον σὲ ἰδιωματισμὸν καὶ ὄχι λάθος. Βλπ. καὶ σελ. 71α: ὁ πασιὰς τῆς τὸ ἔκαμεν, ἀντὶ ὁ πασιὰς τοῦ τὸ ἔκαμεν. Εἶναι γνωστὴ στὴν περιοχὴ Σερρῶν ἡ χρησιμοποίησις τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου ἢ ἀντὶ ὁ π.χ. ἡ Γιῶργος, ἡ ἄντρας κλπ.

+ Βλέπεις ὡ ἀδελφέ μου ὅποιος ὑβρίζει τὸν πατέρα του καὶ ὅποιος περιπατεῖ κακὴ στράτα τί παθαίνει εἰς τὸ ὕστερον, πῶς ὁ θεὸς τῆς τὸ ἀνταποδίδει χωρὶς ἄλλο; Ἰδὲς αὐτὸ τὸ ἀνδρόγυνο πῶς ἐκαταστήθην εἰς τὸ ὕστερον. Εἰς τὴν νεότητά τους καλὰ καὶ εἰς τὸ γῆρας τους κακὰ καὶ ἀνάποδα. Τί ἐκέρδισαν οἱ σκονταμέ-

76 β

νοι; Ἀλλὰ καλὰ λέγει καὶ παλαιὸς λόγος: Περί νὰ χαλάση ὁ θεὸς δύο σπίτια κάλλιον νὰ χαλάση ἓνα. Εἰς αὐτὸ τὸ ρητὸ εὐρέθησαν οἱ σκονταμένοι αὐτοί.

+ Διὰ τοῦτο ἀδελφέ μου φύγωμεν ἀπὸ τοῦ πατρὸς τὴν κατάραν, φύγωμε τὸ νεκπετλίκι, φύγωμε τὴν κενοδοξίαν, φύγωμε τὴν μοιχίαν ἵνα μὴ πάθωμεν τὰ ὅμοια καὶ χειρότερα: Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, Ἰανουαρίῳ, ἔστειλεν ὁ βεζίρης τὸν Χατζὴ Ἀχμάτη εἰς τὴν Μακεδοσίαν, Θεσσαλίαν καὶ Βουλγαρίαν νὰ κάμη ταχίρι¹, ἦγουν ὅποια χώρα ἔχει πολλὰ χαράτζια νὰ κατεβάση καὶ ἄλλοῦ νὰ ἀνεβάση. Καὶ ἔτζι ἔγραψεν εἰς πᾶσα κάστρον καὶ εἰς πᾶσα χώραν καὶ ὅπου εὐρίσκονταν πᾶσα εἰς ἐκεῖ τὸν ἔγραψεν. Μόνον τὸ κανίσκιν του² πάλιν νὰ τὸ δίδῃ τὸ σπαχὴν του. Καὶ εἶ τι καὶ ἄν

77 α

ἔκαμεν, καλὰ ἢ ἄτυχα, ὅλα ἐβεβαιώθησαν καὶ ἐστρώθησαν εἰς τὸν κώνδικα³ τοῦ βασιλέως καὶ εἶναι ἕως τὴν σήμερον. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ τόσο γέννημα ἐγένηεν εἰς τὴν Μακεδοσίαν, ὅτι ἀπέμεινε τὸ τέσσαρτον μερτικὸν ἀλώνιστον. Καὶ ἔστεκαν οἱ θεμωνίης εἰς τὸ ἀλῶνι ὅλον τὸ χειμῶνα ἕως τὸ καλοκαίρι, καὶ ἐπουλήθη τὸ σιτάρι τὸ ὀκτάρι⁴ ἀπ' ἄσπρα κε καὶ ἡ σίκαλι καὶ τὸ κεχρί ιβ καὶ τὸ κριθάρι η.

(1) Τὸ χειρόγρ. ταχρήρι, ἀπὸ τὸ τουρκ. ταχρίρ = καταγραφή ὄλων τῶν πόρων φορολογίας σὲ ἰδιαίτερους κώδικες (ντεφτέρ-ι μουφασσάλ = λεπτομερεῖς κώδικες). Μὲ βᾶση τοὺς κώδικες αὐτοὺς καταρτίζονταν νέοι κώδικες (ντεφτέρ-ι ισμάλ = συνοπτικοὶ κώδικες) στοὺς ὁποίους ἀναγράφονταν ἡ κατανομή τῶν φόρων κατὰ τιμάρια, ζεαμέτια καὶ χάσια. Οἱ κώδικες αὐτοὶ ἀνανεώνονταν κάθε 30-40 χρόνια.

(2) κανίσκιν, κανίσκιον, ὑποκορ. τοῦ κάνεον = κάνιστρο, μικρὸ καλάθι, πανέρι; ἰδιαίτερα γεμάτο δῶρα, συνήθως ἐδώδιμα.

(3) Τὸ χειρόγρ. κόνδικα. Βιβλίον μὲ δημόσιες καταγραφές (μουκαταὰτ τεφτερι).

(4) Τὸ ὀκτάρι = ἓνα μέτρο = μονάδα βάρους ὀχτῶ ὀκάδων. Ὁ Π. Παπαγεωργίου (Αἰ Σέρραι... σ. 281) περισώζει τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ σελ. 53 τοῦ ἀρχαίου κώδικα τῆς μητρόπολης Σερρών: «ἔτους 'ζρκγ' (1615) ἐσυνάχθησαν ἅπαν τὸ πλῆθος τὸν Σερρῶν μικρὴ τε καὶ μεγάλι εἰς τὰς δύο τοῦ Μαρτίου ἱερεῖς καὶ κληρικοὶ καὶ οἱ ἄρχωντες καὶ ἐκάμασιν μίαν βουλὴν καὶ ἐκάμασιν μέτρον τοῦ κρασίου ἢ ὀκὰ νὰ εἶναι τετρακόσια δράμια, τὸν κρονδῖρη νὰ εἶναι δύο ὀκάδες καὶ ὀκτακόσια δράμια καὶ ὁ χαλκὸς νὰ εἶναι τέσσαρες ὀκάδες ἀχ' δράμια καὶ τὸ μέτρον νὰ εἶναι ὀκτῶ ὀκάδες οὔτε παραπάνω οὔτε παρακάτω· καὶ οὔ-

Ἐμὴ σησάμι καὶ βαμπάκι δὲν ἐγένην καὶ τὸ καλοκαίρι ἦτον ὄλο βροχερὸς καιρὸς. Α.

+ Τὸ αὐτῷ χρόνῳ, ἔστειλεν ὁ Πογδάνπεγης ὁ κῦρ Βασίλης¹ ἀνθρώπους εἰς τὴν Πόλι παρακαλώντας τὸν πατριάρχη καὶ ὄλους τοὺς ἀρχιερεῖς τὸ πὼς νὰ τὸν δώσουν τὸ λείψανο τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τῆς Σέρβας τῆς Μπελογραδινῆς²

77 β

ὅπου εὐρίσκονταν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον σῶο, νὰ τὸ βάλῃ εἰς τὸ μοναστήρι ὅπου ἐφτίασεν αὐτὸς εἰς τὴν Πογδανίαν εἰς ὄνομα τῆς Ἁγίας. Καὶ αὐτὸς ἀντὶς αὐτὴν τὴν χάριν, νὰ κυβερνήσῃ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν κάποιον τίποτες.³ Καὶ ὁ πατριάρχης καὶ οἱ ἀρχιερεῖς εἶπαν ὅτι ἐὰν δώσῃ ὄλο τὸ χρέος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἔτζι νὰ γένη. Καὶ αὐτὸς τὸ ἔστερξεν· μὲ τέτια συμφωνεῖ ὅτι πλέον νὰ μὴν ρίξουν ζήτη εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ἔτζι τοὺς ἄρρεσεν αὐτὸς ὁ λόγος καὶ τὸ ἔστερξαν οἱ πάντες καὶ ἔτζι ἔδωσαν τὸ ἅγιον λείψανον. Καὶ ὁ κῦρ Βασίλης μὲ τὸν κόσμον τοῦ ἐβγῆκεν πεζὸς πολὺν τόπον καὶ προὔπαντησεν τὸ ἅγιον λείψανον⁴ καὶ τὸ ἀνέ-

τος (οὕτως) ὅποιος πουλήσῃ παρακάτω ἤγουν ξήκι ἢ ὅποιος κάμι μεγαλύτερον κατερούδα νὰ παιδεύεται ὁ κρενδηρᾶς καὶ ὁ νικοκύρεις Ἐκκλησιαστικὸς καὶ ἐξωτερικὸς (πολιτικῶς) καὶ ὅποιον εὗρουν νὰ πουλῇ ξήκι νὰ τὸν φέρουν εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ νὰ τὸν εὐγάνουν ἔξω τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ ἔστο ἀπὸ τὴν σήμερον ὁ πτέστης ἀφορησμένος καὶ ἀσυγχώρητος· ἤγουν ὄρησαν οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ἀρχωντες νὰ πουλιέται ἢ κατερούλα ἤγουν ἢ ὄκα δύο ἄσπρα...».—

(1) Ὁ ἡγεμόνας τῆς Μολδαβίας Βασίλειος Λούπουλ (= ρουμαν. ὁ λύκος). Γεννήθηκε τὸ 1596 καὶ ἡγεμόνευσε ἀπ' τὸ 1624 μέχρι τὸ 1653. Μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ σημαντικὲς μορφὲς τῆς ρουμάνικης ἱστορίας. Ὁ Λούπουλ ἀφοῦ ἐμπέδωσε τὴν τάξη στὴν περιοχὴ του, κατέβαλε ἀξιόλογες προσπάθειες γιὰ χρηστὴ διοίκηση καὶ παιδεία στὴ Μολδαβία. Ἔτσι συνέταξε κανόνες δικαίου σύμφωνους μὲ τὰ ρουμανικὰ ἔθιμα (ἐκδόθηκαν στὸ Ἰάσιο τὸ 1646) μετὰφρασε ἀρχαίους Ἑλληνας καὶ γενικὰ προστάτεψε τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες ἀναπτύσσοντας τὸν ρουμάνικο πολιτισμὸ. Τὸ 1653 ἔγινε ὑποπτος στοὺς Τούρκους γιὰ τὴν ἐθνικὴ του δραστηριότητα, συνελήφθη μὲ προδοσίαν τοῦ γαμπροῦ του καὶ κλείστηκε γιὰ ἑπτὰ χρόνια στὶς φυλακὲς Ἐπταπυργίου τῆς ΚΠολης. Βγῆκε πληρώνοντας 50.000 τάλληρα, μὰ ἔμεινε ὑπὸ ἐπιτήρηση στὴν ΚΠολη ὡς τὸ θάνατό του.

(2) Μπελογραδινῆς = τοῦ Βελιγραδίου.

(3) Ἡ φράση ἀσαφής. Ἀντὶς αὐτὴν τὴν χάριν = σὲ ἀντάλλαγμα αὐτῆς τῆς χάρης (παραχώρηση εἰκόνας).

Νὰ κυβερνήσῃ (= [ἀναλάμβανε] νὰ τακτοποιήσῃ). Τοῦ Πατριαρχείου κάποιον τίποτες (= κάποιον βάρος, ὀφειλή).

(4) Τὰ ἅγια λείψανα ἦταν ἀντικείμενο συναλλαγῆς ἰδιαίτερα κατὰ τὴν περίοδο τοῦ μεσαιῶνα (Κ. Παπαρηγόπουλος, Τόμ. Ε', σ. 52): «Ἐδωσε ὁ Βαλδουίνος ἐπὶ φραγκοκρατίας ἀπὸ τὴν ΚΠολη τὸν ἀκάνθινον στέφανον τοῦ Σωτήρος γιὰ 13.000 χρυσὰ στὸν Λουδοβίκο Θ'». Προηγούμενα οἱ μεγιστάνες τῆς φραγκικῆς αὐλῆς στὴν ΚΠολη τὸν εἶχαν ἐνεχυριάσει σ' ἓνα Βενετὸ γιὰ τὸ ἴδιο ποσὸ.

σπασεν¹ γυμνοκέφαλος με ὄλον του τὸν κόσμον καὶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὸ μοναστήριον ἐγένηεν μεγάλην πανήγυριν καὶ ἔβαλεν ὄλους ὄσος

78 α

καὶ ἂν ἦτον ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς, ἱερομονάχους, ἱεροδιακόνους καὶ ἐλειτούργησαν καὶ πολλὴν δωρεὰν ἐμοίρασεν εἰς τοὺς ἐπτωχοὺς. Καὶ ἔκαμαν μεγάλην εὐλάβειαν εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ πολλοὶ ἄρρωστοὶ ἀπὸ πάσαν νόσον ὑγίαιναν καὶ μεγάλως ἐδοξάστην ὁ θεὸς διὰ πρεσβειῶν τῆς Ἁγίας. Α.

+ Νὰ εἰποῦμεν καὶ τοῦτο. Καὶ διατὶ ἔθαυματούργησεν ἡ Ἁγία εἰς τὴν Πογδανίαν; Λέγομε εἰς αὐτό, δικαίως ἔθαυματούργησεν, διότι ὀρίζει ὁ Χριστὸς εἰς τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον: Ἡ πίστη σου σέσωκέ σε. Καὶ ἐκεῖ ὅπου εἶναι πίστις μεγάλα τέρατα καὶ σημεῖα γίνονται. Ὅμοίως καὶ αὐτοὶ μετὰ τὸ νὰ δεῖξουν πολλὴν εὐλάβειαν καὶ πολλὴν πίστιν καὶ πόθον, ἔθαυματούργησεν ἡ Ἁγία. Α.

+ Ἀμή εἰς τὴν Πόλιν διατὶ δὲν ἔθαυματούργησεν πο-

78 β

σῶς ὅπου τὴν εἶχαν ὡς σ χρόνους; Λέγομε εἰς αὐτό, δικαίως δὲν ἔθαυματούργησεν, διότι τὴν εἶχαν ἀπορριγμένη εἰς μίαν ἄκρην καὶ μίαν τιμὴν ἢ εὐλάβεια δὲν ἔδειξαν εἰς αὐτήν, μόνον ἤλεγαν: Μία Σέρβα καὶ τί ἔκαμε καὶ ἀγίασεν; Καὶ εἶχαν ἀπιστίαν καὶ εἰς τοῦτο δὲν ἔθαυματούργησεν ποσῶς. Α.

+ Βλέπεις ἀδελφέ μου, μετὰ τὸ νὰ μὴν ἔχει τιμὴν ἡ Ἁγία ἀπὸ τοὺς πολῖτες, μετὰ τί σκοπὸν καὶ μετὰ τί λογαριασμὸν ἔνευσεν ὁ πανάγαθος θεὸς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Πογδάνπεγῆ νὰ τὴν πάρῃ ἀπεκεῖ καὶ νὰ χάσουν οἱ πολῖτες τέτιον μέγαν θησαυρόν. Διότι ὅλα τὰ καλὰ ἐστηρήθησαν, ἀκόμη αὐτὸ τὸ καλὸ εἶχαν, αὐτοῦ καὶ αὐτὸ ἔχασάν το καὶ πάγει ἀπὸ τὰ χέρια τους καὶ πλέον εἰς τὸν αἰῶνα δὲν τὸ εὐρίσκουν διατὶ δὲν ἦταν ἄξιοι

79 α

νὰ τὸ ἔχουν μετὰ τὸ νὰ κάμουν τὰ θελήματά τους. Κρίμα εἰς αὐτοὺς τοὺς ἄθλιους. Αὐτουνοὺς εἶναι πρέπον καὶ δίκαιον νὰ κλαύσωμε, νὰ θρηνησῶμε, νὰ λυπηθοῦμε, τὸ δάκρυον ἀπὸ τὰ μάτια μας νὰ μὴ παύσῃ, διατὶ ἐγίναμε παίγνιον καὶ γέλωτα καὶ ὄνειδος εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ἡστερήθηκαμεν οἱ ἄθλιοι τὴν πατρίδα μας καὶ τὰ πάντα ἀγαθὰ καὶ ἤμαθεν ἐν πενία καὶ ταλαιπωρία καὶ ἐν ἐσχάτῃ πτωχείᾳ καὶ μετὰ συντετριμένης καρδίας νὰ εἰποῦμε: Ἰλεως γενοῦ Κύριε εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου καὶ δὸς μὴ εἰς ὄνειδος τὸ ποίημά σου. Κύριε Κύριε ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδε.

(1) τὸ ἀνέσπασε = ἀσπάστηκε, φίλησε.

Ἐνάστα Κύριε καὶ ἐξελοῦ ἡμᾶς. Ἴνα τί ὑπνεῖς Κύριε, ἵνα τί ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ; Ἐξελοῦ ἡμᾶς ἐν τύχῃ Κύριε, σῶσον ἡμᾶς ἕνεκεν τοῦ ἐλέου σου καὶ διὰ τὴν πρεσβείαν τῆς Θεοτόκου. Διότι ἡμεῖς ὡς ἄνθρωποι ἡμάρτη-

79 β

μεν, σὺ δὲ ὡς Θεὸς ἐλεήμων συγχώρησον. Ἴνα εἶπη καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ Κύριος : Ἐπιφίλησέ με ἐν ἡμέρα θλίψεώς σου καὶ ἐξελοῦμαι σε καὶ δοξάσης με. Καὶ πάλιν ἐγγύς Κύριος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν. Καὶ πάλιν αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται, ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε καὶ κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἔστειλεν αὐτὸς ὁ Πογδάνπεγης καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἀνθρώπους νὰ μάθη πόσον χρέος ἔχει ὁ Ἅγιος Τάφος διὰ νὰ στείλει νὰ τὸ ξεχρηώσῃ. Α.

+ Ὅμοίως αὐτὸς ἔδιδεν πᾶσα χρόνο εἰς τὸ βασιλεῖον τὸ χαράτζι τοῦ Ἁγίου Ὄρους διὰ ὅλα τὰ μοναστήρια καὶ τὸν ἐμνημόνευαν. Α.

+ Τοιοῦτος ἐλεήμων ἄνθρωπος ἦτον αὐτὸς ὁ κῦρ Βασίλης. Καὶ λέγομεν εἰς αὐτό, μὲ τὸ νὰ εἶναι πλούσιος κάμει αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ. Α.

+ Τί λέγεις ὦ ἀδελφέ, ὀλίγοι ἦτον πρωτύτερα μαζί καὶ τώ-

80 α

ρα πλουσιώτεροι ἀπαυτόν ; Ἄλλὰ δὲν ἔκαμαν τόσα καλά. Α.

+ Ἄλλὰ αὐτὸς μὲ τὸ νὰ εἶναι καλῆς φύσεως ἄνθρωπος καὶ μὲ τὸ νὰ ἔχη φόβον θεοῦ, ταῦτα ἐκατόρθωσεν ὡς τόσον ἠξεύρομεν. Ἀμὴ εἰς τὲς κρίσεις του ἢ καὶ τίποτες διαρπαγῆς ἢ καὶ εἰς τὰ πάντα ὅλα, δὲν ἠξεύρομε τὸ βέβαιον. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἔγιναν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἐπιτρόποι ὃ τε ὁ κῦρ Γρηγόριος ὁ Λαρίσης, ὁ κῦρ Δανιὴλ ὁ Σερρών καὶ ἄλλοι ἕνα δύο ἀρχιερεῖς, μαζί μὲ τὸν πατριάρχη κῦρ Παρθένιον τὸ πῶς νὰ σταθοῦν καὶ νὰ εἶναι μία ψυχὴ, μία γνώμη ἕως οὔ νὰ ἐβγάλου ὅλο τὸ χρέος τοῦ Πατριαρχείου. Καὶ ὁ Πογδάνπεγης ἔστειλεν τὰ ἄσπρα ἀπ' ἐκεῖ καὶ αὐτοὶ ἔκραζαν τοὺς χρεῶστες καὶ μὲ πολὺ κόπον καὶ μὲ πολλὰς

80 β

κατασκευῆς καὶ τέχνες ἔκραζαν τοὺς χρεφελέτες¹ καὶ τοὺς ἔκαμαν σούλφι. Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἔγραφεν ἡ ὁμολογία πέντε χιλιάδες γρόσια, τὸν ἔκαμαν σούλφι μὲ δύο χιλιάδες γρόσια· καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἦτον δεκαπέντε χιλιάδες γρόσια τὸν ἔκαμαν σούλφι μὲ ἕξ ἢ καὶ μὲ ἑπτὰ. Ἐτὶ ἔκαμαν ὅλους καὶ κατὰ τόπους καὶ κατὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ κατέμπροσθεν τὸν βεζίρι ἢ ἤπερναν τὲς ὁμολογίας καὶ τὲς ἔσκιζαν. Α.

(1) Τὸ χειρόγρ. χρεφελέταις.

+ Καὶ ὁ βεζίρης ὁ Μουστῆ πασιὰς πολλὴ καλωσύνη ἔκαμεν εἰς αὐτούς, διότι ἦτον συντοπίτες μὲ τὸν πατριάρχη ἀπὸ τὴν Ἀλβανίταν. Α.

+ Καὶ ἔκαμαν οἱ ἀρχιερεῖς οἱ ἐπίτροποι εἰς τὴν Πόλιν χρόνον καὶ ἕξη μῆνες, ἕως οὗ νὰ ἔβγη τὸ χρέος.

81 α

+ ζρν.¹ Σεπτεμβρίῳ. Τόσον σταφύλι ἐγίνην εἰς ὅλην τὴν Μακεδονίαν, ὅτι ἐγιόμισαν οἱ ἄνθρωποι ὡς καὶ τὰ τζουκαλοπίνακά τους καὶ τοὺς ληνοὺς γεμάτους καὶ τοὺς ἐσκέπασαν μὲ σανίδια. Καὶ πολλοὶ τινὲς δὲν εἶχαν ποῦ νὰ τὸ βάλουν καὶ δὲν ἔβαλαν νερόν τὸ καθόλου καὶ ἐπωλοῦσαν ἀγνὸν μοῦστον ἀπὸ ἕναν ἄσπρο τὴν ὁκά· καὶ τὸ κρασί ἢ ὁκά ὀλιγώτερον ἀπὸ ἕναν ἄσπρο, διότι τὸ φορτίον ἔδιδαν ἐνενήντα πέντε. Α.

+ Καὶ τόση βροχὴ ἦτον ἀπάνου εἰς τὸ τρύγος καὶ τόση κρυάδα καὶ χιόνι, ὅτι πολλὲς ἐργατίνες ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πολλὴν κρυάδα. Καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐτρυγοῦσαν ὡς τοῦ Ταξιάρχου² καὶ παρέκει. Καὶ ἔπεσαν τὰ φύλλα ὅλα καὶ ἐφαίνονταν τὰ σταφύλια ἀπὸ μακριὰ ὡσὰν κορακούδια. Καὶ πολλὰ σταφύλια ἐσαπήθησαν ἀπὸ τὴν πολλὴν βροχὴν. Καὶ ὁ

81 β

χειμῶνας ἐγινεν πολλὰ ἀχαμνός. Ἀμὴ τὸν Μάρτιον καὶ τὸν Ἀπρίλιον μῆναν πάλιν πολὺ κρύωμα μὲ χιόνι ἔκαμεν. Α

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν τοῦ παπᾶ κῦρ Βασιλικοῦ ἡ πρεσβυτέρα καὶ ἐχήρευσε ὁ ἄθλιος, νέος ἄνθρωπος ὡς ἅς χρονῶν· καλὸς γραμματικὸς, καλόφωτος, σπανός, ψηλός, ταπεινός, καλὸς ἱερεὺς. Ὁ θεὸς νὰ τὸν δίδῃ ὑπομονὴν καὶ νὰ τὸν καλοκαρδίη.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀπέθανεν τοῦ παπᾶ κῦρ Γεώργη τοῦ Μπατζούδη ἡ πρεσβυτέρα, τὸν Μάρτιον μῆναν καὶ ἐχήρευσε ὁ ἄθλιος, νέος ὡς ἅς χρονῶν. Κρίμα εἰς αὐτὸν καὶ πῶς νὰ κυβερνηθῇ. Αὐτὸ τὸ διάφορον κερδαίνει ὁ παπάς. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἐδιάβην τὸ σεφῆρι εἰς τὸν Καζάκον νὰ πολεμᾷ τὸ Ἀζάκι τὸ κάστρο.³ Καὶ ὁ Πογδάνπυεγης

(1) Ἱζρν' = 1642

(2) Ἡ γιορτὴ τῶν Ταξιαρχῶν γιορτάζεται στὶς 8 Νοεμβρίου.

(3) Τὸ κάστρο Ἀζάκι εἶναι τὸ φρούριο Ἀζόφ ἐκεῖ ποῦ χύνεται ὁ Ντὸν στὴν Ἀζοφικὴ θάλασσα. Τὸ κυρίευσαν οἱ Κοζάκοι τὸ 1637 ἀπὸ τοὺς Τούρκους μετὰ ἀπὸ πολιορκία ὀκτῶ εβδομάδων. Οἱ Τούρκοι ἀπασχολημένοι σὲ πόλεμο μὲ τὸ Ἰράν, μόνο τὸ 1641 μπόρεσαν νὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον του. Οἱ κοζάκοι ἀπέκρυσαν εἴκοσι τέσσερες ἐφόδους. Ἀλλὰ μόνοι τους δὲ μποροῦσαν νὰ ἀντέξουν γιατί οἱ Τούρκοι εἶχαν συντριπτικὴ ὑπεροχή. Γι' αὐτὸ συγκλήθηκε στὴ Μόσχα τὸ 1642 τὸ Ζέμσκι-σομπόρ. Οἱ ἐκλεγμένοι ἀντιπρόσωποι πρότειναν νὰ συνεχιστεῖ ἡ ἄμυνα. Ἀλλὰ ἡ Ρωσία ἀποφάσισε τὴ συνθηκολόγησιν καὶ πρότεινε στοὺς Κοζάκους τοῦ Ντὸν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν. Οἱ κοζάκοι ἄφησαν

82 α

ὁ κύρ Βασίλης¹ ἐσέβην εἰς τὸ μέσος καὶ ἔκαμεν ὅτι μὲ εἰρήνη νὰ δώσουν τὸ κάστρον, νὰ τὸ ἀδειάσουν παντάπασις καὶ ἔτζι νὰ τὸ λάβῃ ὁ Τοῦρκος. Καὶ ἔστεργεν τοῦτο ἡ βασιλεία² καὶ ἔλαβε τὸ κάστρον καὶ ἔκαμαν εἰρήνη καὶ ἀγάπη. Α.

+ Τῶ αὐτῶ χρόνω, ἀπὸ τὸν Σεπτέβριον μῆναν καὶ ὄλον τὸν χειμῶνα καὶ ὄλον τὸ καλοκαίρι, τὸσον μεγάλον θανατικὸν ἐγένην εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλον τὸν κόσμον καὶ διέδραμεν Μεσίρι,³ Ἄνατολή, Προῦσα, Πόλι, νησία, Ρούμελη⁴, Θετταλία, Θεσσαλονίκη, Σερβίαν, Βουλγαρίαν, Φιλιππούπολιν, Μελενίκον, Σιδερόκαστρον, Δράμαν, Ζιχνοχώρια, Σέρρας καὶ δὲν ἄφηκεν οὔτε κάστροι οὔτε χῶρες ἄβλαβους

82 β

οὔτε ὀσπίτι καὶ δὲν τὸ ἐθυμήθην κανεῖς ἀπὸ τοὺς γέροντες εἰς τὸν καιρὸν τους νὰ διαδράμῃ τὸσον τόπον. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐσέβηνεν ὁ θάνατος ὄλους τοὺς ἐθέριζεν καὶ ἐὰν ἐγλύτωνεν κανεῖς, ἀμὴ ὀσπίτι δὲν ἐγλύτωνεν. Καὶ τόση κακὴ ἦτον ἡ πανούκλα,⁵ ὅτι ὅποιος τὴν ἔβγαζεν, πλέον γλυτωμὸν δὲν εἶχεν, Καὶ τὸσον γλήγορα τοὺς ἐθέριζεν ὅτι δὲν ἔκαμαν ἀστενεῖς ἀπὸ μία ἢ δύο ἡμέρες. Κάπου καὶ ἀραία νὰ ἀστενήσῃ μία ἑβδομάδα καὶ ἀπὸ τοὺς ἑκατὸν ἕνας νὰ ξεπονέσῃ. Α.

+ Καὶ ἀπέθαναν εἰς τὰς Σέρρας τί Τοῦρκοι, τί χριστιανοί, τί Ἑβραῖοι, τί ὀγύφτοι, ὡς ,ιβ'...

+ Ὅμοίως ἐδιέδραμε καὶ ἡ λοιμικὴ καὶ ψώρα καὶ ματόπος.⁶ Αὐτὸν τὸν χρόνον μεγάλη ὀργὴ ἦτον εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Α.

+ Καὶ τότες ἦτον ὧ ἀδελφέ, νὰ ἰδῆς παντοῦ εἰς ὄλον τὸν

83 α

κόσμον τὸ πῶς ἔκλαιγαν οἱ ἀνθρωποὶ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, γέροντες

τὸ φρούριο ἀφοῦ τὸ κατὰστρεψαν συνθέμελα. Ἡ πληροφορία λοιπὸν τοῦ ΠΣυναδ. γιὰ τὸν τρόπο κατάληψης τοῦ φρουρίου ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἶναι ἀκριβής.

(1) Πρόκειται γιὰ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας Βασίλειο Λούπουλ.

(2) Ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ὁ σουλτάνος.

(3) Μεσίρι, τουρκ. Μήσηρ = ἡ Αἴγυπτος· πρβλ. μισηρ = ἀραβόσιτος.

(4) Ρούμελη, ἀπὸ τὸ ἀραβ. ἔλ (ἢ εἰλ) = χώρα, ἐπαρχία καὶ ρούμ = Ρωμῖός, ἄρα χώρα τῶν Ρωμῶν καὶ ἐννοοῦνταν ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία.

(5) Ἡ ἀνθρωπότητα ὑπόφερε πολὺ στὸ παρελθὸν ἀπ' τὴν καταραμένη μάλιστα τῆς πανούκλας. Ὁ Προκόπιος ἀναφέρει ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μιὰ φοβερὴ ἐπιδημία πανούκλας ποὺ κράτησε μὲ μικρὲς διακοπὲς ἀπὸ τὸ 531 μ.Χ. μέχρι τὸ 583 καὶ ἐρήμωσε τὸ Ἄνατ. Κράτος.

Ἡ ἐπιδημία πανούκλας ἀναφέρεται στὰ ἔγγραφα τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Κοσιφίνιτσας τὸ 1655 ἀπ' τὴν ὁποία προσβλήθησαν οἱ μοναχοὶ καὶ πέθαναν ἀπ' αὐτοὺς εἴκοσι.

(6) ματόπος = ματόπονος.

καὶ παιδία, πατέρες καὶ μητέρες, ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφές, μάνες καὶ τὰ μικρὰ παιδία, Τοῦρκοι καὶ χριστιανοί, Ἑβραῖοι καὶ ὀγύφτοι, κοϊνάροι καὶ χωριάτες, Ἀρμένηδες καὶ Καραμανλήδες, Ἀράπηδες καὶ Ὀτεσκαλήδες, Φράγκοι καὶ θαλασσίτες, Σέρβοι τε καὶ Βουγάροι,¹ βλάχοι τε καὶ Ἀλβανῆτες.² Καὶ νὰ ἐκοίταζες τὸ πῶς ἀγκαλίαζεν ἡ μάνα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴν μάνα, ὁ ἄνδρας τὴν γυναῖκα του καὶ ἡ γυναῖκα τὸν ἄνδρα, ἀδελφὸς τὴν ἀδελφή καὶ ἀδελφὴ τὸν ἀδελφὸν καὶ ὁ πατέρας τὸ παιδάκι του καὶ μάνα τὸ παιδί της καὶ τὸ πῶς ἀπεθήνησκαν οἱ δύο ἀγκαλιασμένοι καὶ τὸ

83 β

πῶς ἀγκαλίαζεν ἡ νεόνυμφη τὴν μάναν της καὶ ὁ νεόγαμπρος τὸν πατέρα καὶ πάπος τὰ ἐγγόνια του καὶ τὰ δισέγγονα τὴν μανίτζα καὶ ὁ ἀγαπημένος τὸν φίλον του καὶ πάντες τοὺς δικούς τους καὶ τὸ πῶς ἀπεθήνησκαν οἱ δύο ἀγκαλιασμένοι. Α.

+ Καὶ τότες ὦ ἀδελφέ μου, νὰ ἐκοίταζες καὶ νὰ ἄκουες θρηῆνος καὶ κλαθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολὺς καὶ μεγάλος καὶ ἀπρηγόρητος εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ταλαίπωρους. Τότες νὰ ἐκοίταζες δάκρια νὰ τρέχουν ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων ὡσάν τὸ ποτάμι, νὰ κλαίουσαν τὴν συμφορὰν τους τὴν μεγάλην ὅπου τοὺς ἤλθεν ἀνεθάρρετα καὶ ἀνέλπιστα. Καὶ τίς διηγῆσεται τὸν κλαθμὸν καὶ τὸν ὀδυρμὸν καὶ τὸν θρηῆνον τὸν ἀπρηγόρητον ὅπου εἶχαν οἱ ἄθλιοι ! Α.

84 α

+ Καὶ διὰ τοῦτο ὦ ἀδελφέ μου πολλὰ ἠγαπημένε, πρεπὸν εἶναι καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ζωντανούς ὅπου μᾶς ἐχάρισεν ὁ θεὸς τὴν ζωὴν μας καὶ δὲν μᾶς ἐπερικύκλωσεν ἡ ὀργή του, μόνον διὰ τὴν μεγάλην του ἐσπλαχνίαν καὶ διὰ πρεσβείαν τῆς Θεοτόκου μᾶς ἄφησεν ζωντανούς, ἐλάτε νὰ τοὺς συμβοηθῶμε, εἰ δὲν ἠμποροῦμε ὅλον ἕνα, ἀλλὰ κἂν τώρα εἰς τὴν μεγάλην τους ἀνάγκη. Ἄς προφθάσωμε εἰς τὴν θλίψιν τους, εἰς τὴν συμφορὰν τους, νὰ τοὺς συνδράμωμε, νὰ τοὺς συμβοηθῶμε καὶ νὰ τοὺς παρηγορήσωμε καὶ νὰ συγκλαύσωμε καὶ νὰ συνθρηνησῶμε καὶ νὰ τοὺς εἰποῦμεν : Ὡ εἰς τὴν συμφορὰν τους, ὦ εἰς τὴν δυστυχίαν τους,

84 β

ὦ εἰς τὸ κακὸν ὅπου τοὺς ἤῤυεν τοὺς ἄθλιους, ὦ εἰς τὸ ἀνεθάρρετο ὅπου

(1) Βουγάροι, ἀντὶ Βούλγαροι

(2) Ὁ ΠΣυναδ. ἀραδιάζει ὅλο τὸ φυλετικὸ μωσαϊκὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Κατὰ τὸν Ἑβλιὰ Τσελεμπὶ (μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα στὸ «Ὀδοιπορικὸ» 8ος τόμος): «οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς ραγιάδες εἶναι Ρωμιοὶ καὶ Βούλγαροι Τσιτάκ. Φοροῦν λευκὸν ἄμπά καὶ ρούχα ἀπὸ κετσέ. Οἱ γυναῖκες ἔχουν ἀκάλυπτο τὸ κεφάλι. Τὸ τυλίγουν ὅμως μ' ἕνα φακίόλι ἀπὸ λευκὸ τουλπάνι. Σκεπάζουν τὸ πρόσωπο μὲ μαῦρο πέπλο. Φοροῦν στὰ πόδια κίτρινες παντόφλες καὶ περπατοῦν ντροπαλές...».

τοὺς ἐπλάκωσεν, ὡ εἰς τὸ ἀνέλπιστον ὁποῦ τοὺς ἀφάνισεν, ὡ ἀλί και τρεῖς ἀλί τους τοὺς ἄθλιους, ὁποῦ οἱ περισσότεροι πᾶν ἀνεξεμολόγητοι και ἀνετοιμάστοι. Ἐλάτε και σεῖς βουνά συνκλαύσατε, ἐλάτε και σεῖς κάμποι συνθρηνήσατε, ἐλάτε και σεῖς ξύλα, πέτρες και πασαλούλοδα συνκλαύσατε, ἐλάτε και σεῖς ἔρπετά, πετεινά και τετράποδα τῆς γῆς ὅλα συνκλαύσατε, συνθρηνήσατε, συνλυπηθῆτε, συνβοηθήσατε, συνδράμετε και κλαύσατε ἀπαρηγόρητα δι' αὐτοὺς και συνπαρακαλέσατε τὸν Θεὸν τὸν πλάστην

85 α

και ποιητὴν σας νὰ τοὺς συγχωρήσῃ τοὺς ἄθλιους μικροὺς τε και μεγάλους, δικαίους και ἁμαρτωλοὺς και ἄς εἰποῦμεν : Σώνει τους Κύριε τὴν στέρησιν τῆς ζωῆς τους και συμπάθησε Ἄφέντη μου φίλον και τὸν ἐχθρόν μας και βάλε τους Φιλάνθρωπε εἰς τόπον τοῦ παραδείσου διὰ νὰ σὲ ὕμνοῦν και αὐτοὶ μετὰ πάντων τῶν Ἁγίων. Ἀμήν. +

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ὅλον τὸν χειμῶνα πολλὰς δέησεις ἔκαμαν οἱ ἱερεῖς πᾶσα εἰς εἰς τὸν μαχαλάν του, ἀπὸ πέντε ἔξη βολές. Ὅμοίως ἔκαμαν εἰς τὴν μητρόπολιν ὅλοι οἱ ἱερεῖς μαζί και ἐλειτουργοῦσαν τέσσερις και πέντε δέησεις ὁλονύκτιον, ἀγρυπνίες και λιτανεῖες και ἔψαλλαν τὸν κανόνα τῆς Θεοτόκου και πάντων τῶν Ἁγίων και τῆς λοιμικῆς νόσου, ὁμοίως και τὲς εὐχῆς

85 β

εἰς τὸν δεσποτικὸν κανόνα τοῦ σεισμοῦ και ἄλλα πολλὰ τινὰ κατανυκτικά. Και ἦταν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ νήστεις ἀφ' ἑσπέρας και τὸ μεσονύκτιον ἔκαμαν ἁγιασμόν και ἔβγαιναν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ με κερία ἀναμένα μικροὶ τε και μεγάλοι, ἄνδρες τε και γυναῖκες και ὁ ἱερεὺς με πετραχήλια, με τὸ φελόνι, με τὸν σταυρὸν εἰς τὸ ζερβὸν τὸ χεῖρι και με τὸ δεξι τὸν βασιλικὸν και ἐράντιζεν τὶς στράτες και τὰ ὀσπίτια· και ὁ διάκος με τὸ θυμιατόν, με μανουάλια, με τὲς εἰκόνες, με τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον και με λείψανα Ἁγίων. Και περιτρογύριζαν τὸν μαχαλάν ὅλον τρογύρου και ἔψαλλαν τὴν παράκλησι τῆς Παναγίας. Ἐπειτα ἤρχονταν πάλιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν και ἐτελείωναν τὴν ἀκολουθίαν, ἔπειτα τὴν θεῖαν ἱερουργίαν και εἰς τὸ χερουβικὸν και εἰς τὸ κοινωνι-

86 α

κὸν ὅλοι ἀναφταν τὰ κερία τους και τὰ βαστοῦσαν εἰς τὰ χέρια τους. Α.

+ Και πολλοὶ τινὲς ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς και ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς ἐνήστεισαν τριήμερα και εὐχέλια ἔψαλλον και ἐλεημοσύνη ἔδωσαν εἰς φυλακὴν, εἰς χῆρες, εἰς ἀστενεῖς, εἰς ἀδύνατους, εἰς στενοχωρημένους και εἰς ἐπτωχοὺς· και ἐξεμολογήθησαν και σσανταλείτουργα ἔκαμαν και ἄλλα πολλὰ ἔκαμαν κρυφὰ διὰ νὰ γένη ἰλεως ὁ Πανάγαθος Θεὸς εἰς τὸ πλάσμα του. Α.

+ Καί πολλοί Τουῦρκοι τὸν χειμῶνα ἀπεθνήσκαν καί οἱ χριστιανοὶ οὐδὲ ποσῶς. Καί ἔθαύμαζαν οἱ Τουῦρκοι καί ὅσοι δὲν ἐγνώριζαν ἔλεγαν ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἔκαμαν μαγεῖες νὰ μὴν πεθαίνουν καὶ ἔρριξαν τὸ κα-

86 β

κὸν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ διὰ τοῦτο πεθαίνουν. Καὶ ἀπὸ τότε πλέον δὲν ἔκαμαμε λιτανεῖαν ἔξω, μόνον μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν. A.

+ Καί οἱ χριστιανοὶ τὸν χειμῶναν δὲν ἀπεθνήσκαν μόνον τὸν Μάιον καὶ Ἰούνιον καὶ τὸν Ἰούλιον μῆναν κατὰ πολλὰ ἀπεθνήσκαν. Ἄμῃ οἱ Τουῦρκοι ὅλον τὸν χρόνον κατὰ πολλὰ ἀπεθνήσκαν. A.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἐσηληνίασεν¹ καὶ ἐτάραξεν τὸ δαιμόνιον πολλές βολές τὸν παπὰ κῦρ Ἰωάννην, ἄνθρωπον ὡς μ χρονῶν. Σπανός, ταπεινός, ἡσυχος, ἱερεὺς καλός· ἔργῳ καὶ λόγῳ τὰ τόσα δὲν εἶχεν. Κρίμα εἰς αὐτὸν τὸν ἄθλιον καὶ πῶς νὰ ζήσει. Ὁ θεὸς νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὸν ἰατρέυσῃ. A.

+ Καὶ ἐσέβην ὁ παπὰ κῦρ Γεράκης νὰ θάψῃ εἰς ὅλον τὸ Κάστρον. Καὶ καλὰ ἔκαμεν εἰς τοὺς ἐπτωχοὺς, καλὴ ἐλεημοσύ-

87 α

νη εἶναι. Ἄμῃ ἂν ἀπεθνήσκεν ἄραγε τὰ παιδιά του τὰ ἀνήλικα ποῦ ἤθελεν νὰ τὰ ἀφήσῃ ὅπου δὲν ἔχει τίποτε; A.

+ Ὅμοίως ἐσέβην καὶ ὁ παπὰ κῦρ Γεώργης τοῦ Κυριαζῆ νὰ θάψῃ καὶ καλὰ ἔκαμεν εἰς τοὺς ἐπτωχοὺς, ἀλλὰ τὸ περισσότερον μὲ τὸ νὰ ἦτον λαίμαργος.

+ Ὅμοίως ἐσέβην καὶ ὁ παπὰ κῦρ Μπατζῆς τοῦ Κομνιανάκη νὰ θάψῃ. Καλὰ ἔκαμεν, ὁ θεὸς νὰ τὸν βοηθήσῃ· καὶ αὐτὸ ψυχικὴ σωτηρία εἶναι.

+ Ὅμοίως ἦτον θαφιάδες ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Τραπεζουνλής, ἄνθρωπος κρασοπατέρας, μαζί μὲ τὸν Κιρλή τὸν χρυσοχόν καὶ αὐτὸς ὅμοιος καὶ μὲ ἓνα δυὸ ζητούλους καὶ ἔθαφταν τοὺς ἀνθρώπους· καλὰ ἔκαμαν, ὁ θεὸς συχωρήσῃ τους. Ἄμῃ τὸ περισσότερον ἦτον διὰ τὴν πλεονε-

87 β

ξίαν τους καὶ διὰ τὸ μεκριλίκιν τους.² A.

+ Καὶ μετὰ ταῦτα ὅταν ἀναψεν ἡ πανούκλα τὸ καλοκαίρι, εὐθύς

(1) ἐσηληνίασεν = προσεβλήθη ἀπὸ κρίση ἐπιληψίας. Τὸ χειρόγρ. ἐσηνηλίασεν. Εἶναι φανερὸ πὸς ὁ ΠΣυναδ. κάνει ἀναγραμματισμὸ ὅπως στὸ σκλάδαλον ἀντὶ σκάνδαλον στή σελ. 15β, κιτρινογένης ἀντὶ κιτρινογένης στή σελ. 15α κ.ά. Ὁ Πέννας ἀντέγραψε: ἐσκνήλιασεν.

(2) Στὸ χειρόγρ. μεκριλίκιν τους, ἀντὶ μπεκριλίκι τους.

ἐξεπήδησεν ὁ Καρα Χρήστος, ὁ Πέtkος ὁ πρᾶτης, ὁ Ἀσάνης ὁ ἀνυφαν-
τῆς, ὁ Δημήτρης τῆς Λευκέστριας, ὁ Φυλακτὸς τοῦ Γροζάνου, ὁ Τζακί-
ρης, ὅλο ἀνυφαντάδες καὶ ἔθαφταν τοὺς ἀπεθαμένους· καὶ πολλὰ καλὰ τὸ
ἔκαμαν, διότι τὸ νὰ θάφτη κανεὶς τοὺς νεκροὺς πολὺ συγχώριον κάμει
καὶ ὅποιος κάμει αὐτὸ τὸ καλὸν πολὺ συγχώριον ἀκούει. Ἀμὴ αὐτοὶ τὸ
περισσότερον ἔκαμαν μὲ τὸ νὰ εἶναι λαίμαργοι καὶ καλοὶ κρασοπατέρες
ὅλοι. Α.

+ Καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀπέθανεν ὁ Καραχμάτης ὡς ὁ χρονῶν ἄν-
θρωπος· θεωρητικός, ἰσχυρός, καὶ ἀνδρειόψυχος, φρονιμώτατος, πρακτι-
κώτατος καὶ προβλεπτικός καὶ πολύγνω-

88 α

μος καὶ πολὺβουλος, ἔξακουστὸς εἰς ὅλους, ὑπέρπλουτος ἄνδρας, ὡς τρεῖς
χιλιάδες φορτίων ἀκούετον ὅτι κύριος ἦτον. Ἄλλος ὁμοίος του δὲν ἦτον
εἰς ὅλην τὴν Μακεδονίαν καὶ Θετταλίαν καὶ Βουλγαρίαν. Ἐμορφος,
στολὴ ἔμορφη, εὐλαβῆς, φοβερὸς. Ἀμὴ ἦτον κατὰ πολλὰ πλεονέκτης καὶ
φιλάργυρος καὶ δὲν ἔκαμεν οὔτε γιφύρι, οὔτε σουληνάρι, οὔτε ἄλλο τι
ψυχικόν. Κρῖμα εἰς αὐτὸν καὶ κρῖμα εἰς τὴν γυνῶσιν του, τόσον βίον νὰ
ἔλθῃ εἰς τὰ χέρια του καὶ τόση γυνῶσιν ὅπου εἶχεν καὶ πάλιν νὰ μὴν
κάμῃ τίποτε καλόν. Ἄλλὰ ὁ διάβολος δὲν τὸν ἄφηνεν.

+ Ἀπέθανεν καὶ ὁ Χουσεῖν ἀγάς ὁ παλταζῆς,² ὡς με χρονῶν ἄνθρω-
πος· ἀνδρείος, δυνατός, θεωρητικός, γερός, μουστακάτος. Α.

+ Ἀπέθανεν καὶ ὁ Ντερβίς ἐφέντης, ὡς π χρονῶν

88 β

ἄνθρωπος· τὰ γένεια του ὡς τὴν ζώση· θεωρητικός, εὐλαβῆς, ἀγαθός, τα-
πεινός. Α.

+ Ἀπέθανεν καὶ ὁ Μαχμουτ ἐφέντης ὁ καλεπῆς,³ ὁ πρῶν ναίπης,⁴
ὡς π χρονῶν ἄνθρωπος· φαγός, ἀδικητής, στραβός, ἀδικοκρίτης, πικρό-
λογος καὶ ἀποκρουσάρης. Α.

+ Ἀπέθανεν καὶ ὁ Ρούτζογης καὶ ὁ Τοπόλτζαλης καὶ ὁ Κουλάκης,
ἄνθρωποι ὡς ἀπὸ λζ χρονῶν· μπεκρῆδες, ἀρσενοκοῖτες, κλέπτες, ἄρπα-

(1) Ἐδῶ τὸ πρᾶτης, ἐπάγγελμα (= πωλητής) καὶ ὄχι ἐπίθετο.

(2) Παλταζῆς, ἀντὶ μπαλτατζῆς, λ. τουρκ. = πωλητής ἢ κατασκευαστὴς μπαλ-
τάδων, πελέκεων· καὶ πελεκοφόρος.

(3) καλεπῆς, λ. τουρκ. = μορφωμένος;

(4) ναίπης, ἀπὸ τὴν ἀραβ. λ. ναίμπ: ἀναπληρωτής, βοηθός, ἀντιπρόσωπος κα-
ντή, δικαστὴς κατώτερης τάξης. Διορίζονταν ἀπὸ τοὺς καντῆδες σὲ ἔδρα ναχιγιέ (ὑπο-
διαίρεση καζά = περιοχὴ δικαιοδοσίας καντῆ), ἀλλὰ ὁ διορισμὸς ἔπρεπε νὰ ἐπικυρωθεῖ
ἀπὸ ἕναν καζασκέρη. Τὰ καθήκοντα τοῦ ναίπη ἦταν παρόμοια μὲ τοῦ καντῆ.

γοι, κλεπτοσπίτες, πόρνοι, φονιάδες, χαραμηδες. Μεγάλη πείραξη είχαν οί χριστιανοί άπ' αὐτούς. Α.

+ 'Απέθανεν καί ὁ παπά κϋρ Κωνσταντῆς ὁ ὑπομνηματογράφον.¹ Τὸν ἤφερναν ἀπὸ τὴν Δοχὴν² κρουσμένον ἀπὸ τὰ φευγία. Καί εἶχεν ἑνορίαν τὸν Ἅγιον Νικόλα τoὺς Μποσταντζῆδες καί τὴν Γόριανη.³ Καί ἦτον ὡς με χρονῶν ἄνθρωπος· θεωρητικός, πολυγένης, κιτιρνογένης, ἀγαθός, ταπει-

89 α

νός. Ἄμῃ ἦτον ἄρπαγος καί γυναικωτὸς⁴ καί ὄλον ἕνα ἀπὸ κάτου εἰς τὸν ἄμβωνα ἔστεκεν διὰ νὰ μὴν ψάλλη καί καλαναρχήση, διότι ἦτον ὀλίγος εἰς τὰ γράμματα καί ἔργω καί λόγῳ δὲν εἶχεν : Α.

+ 'Απέθανεν καί ὁ παπά κϋρ Ἐζεκιήλ ὁ Σαναίτης, διότι ἐσέβην καί αὐτὸς νὰ θάφτη καί νὰ ἐξεμολογᾷ καί ἔτζι τὸν ἐχτύπησεν ἡ πανούκλα καί ἀπέθανεν· ὡς μς χρονῶν ἄνθρωπος· θεωρητικός, μαυροδερός, εὐλαβῆς, γλυκόλογος, σύχαρος, μέτωρος, πολλὰ καλὸς ἄνθρωπος. Αἰώνια του ἡ μνήμη. Α.

+ 'Απέθανεν καί ὁ παπά κϋρ Γεώργης τοῦ Κυριαζῆ, ὡς λα χρονῶν ἄνθρωπος. Μὲ τὸ νὰ σέβην νὰ θάφτη τοὺς νεκροὺς ἐχτύπησέν τον ἡ

(1) Ὑπομνηματογράφος, ἐκκλησιαστικὸ ἀξίωμα ποὺ ἀπονέμεται σὲ πρεσβυτέρους καί διακόνους, καμιά φορὰ καί σὲ λαϊκοὺς. Ἔχει καθήκοντα νὰ ὑπηρετεῖ τὸν ἀρχιερέα κατὰ τὴν ἐκλογή τῶν ἐπισκόπων γράφοντας τὰ ὑπ' αὐτοῦ ὀριζόμενα καί γράφει καί διαβάζει τὰ ὑπομνήματα ὅταν κωλύεται ὁ χαρτοφύλακας καί τοὺς ὑπομνηματισμοὺς τοῦ χαρτοφυλακικοῦ σεκρέτου. Κατὰ τὸν σερρ. Νομοκάνονα: «ὑπομνηματογράφων εἰς τὸ γράφειν τὰ ὑπομνήματα».

(2) Δοχή, μετόχι τῆς μονῆς τοῦ Τ. Προδρόμου τῶν Σερρῶν, ἀνάμεσα στὴ μονὴ καί στὸ χωριὸ Μονόσπιτα. Κατὰ τὸν Χριστόφορο (Προσκυνητάριον... σ. 53): «τὸ παρά τῆ Μονῆ Μετόχιον τῆς Δοχῆς». Ἐπίσης (σελ. 28): «Ἀφιερώθησαν εἰς τὴν Μονὴν ἐν ἔτει 1300 καί ὀλίγον πρότερον καί ἡ πλησίον τῆς Μονῆς μικρὰ Ἐπαυλις Δοχὴ μετὰ ἐλαιῶνων ἔκτοτε ὑπαρχόντων καί τοῦ μικροῦ ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὑπὸ τινος ὀνομαζομένου Δοχῆνος, ὅστις ἐγένετο πιθανῶς καί μοναχὸς αὐτῆς (Β', Ἀρχ. Κώδιξ 213, 215) καί χρυσόβουλον τοῦ ἔτους 1309».

(3) Γόριανη εἶναι τὸ χωριὸ Ντουτλί, σημερ. Ἐλαιώνας τῶν Σερρῶν. Τὸ συναντοῦμαι σὲ ἔγγραφο τοῦ μητροπολίτη Σερρῶν Γαβριήλ (1735-1745) ποὺ περισώζει ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο κώδικα τῆς μητρόπολης σ. 261 ὁ Π. Παπαγεωργίου (Αἱ Σέρραι... σ. 268): «...τὸν Ταξιάρχην, τὸν ἅγιον Νικόλαον, τὸν Ἐπάνω ἅγιον Γεώργιον, τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν, τὴν ἁγίαν Μαρίναν, τὴν Βροντοῦ, τὸ ἡμισυ τῆς Γιώργανης, τὴν Τζιρπίσταν, τὴν Ἄχινου τὸ Χούμνικον, τὰς ἄνω Κρούσοβας καί τὸ Βεζνίκον». Ἐνα τοπωνύμιον Γόριανι ποὺ ἀναφέρεται στὸ παραδοτικὸ τοῦ Μιχαήλ Νεοκαισαρίτου τοῦ ἔτους 1318 (Act. Chil. 37,6 κ.έ.) φαίνεται πὼς ἀφορᾷ «ζεφυγηλατεῖον» στὴν περιοχὴ Δραβήσκου.

(4) Τὸ χειρόγρ. γυναικωτὸς = θυληπρεπῆς.

πανούκλα καὶ ἀπέθανεν. Καὶ ἦτον μαυρογενοῦδης, ξηρός, ταλικός¹, δου-
λευτής,

89 β

νὰ σκάφτη πᾶσα ἡμέρα μοναχὸς εἰς τὸ ἀμπέλι. Ἐὰν τὸν ὕβριζες ἢ τὸν
ἐπαράπερνες αὐτὸς πάλιν τὸ ταχὺ νὰ σὲ συντύχη, δὲν ἐβάσταν μάχη.
Ἄμῃ τὴν ἀκολουθίαν του ἢ τὴν λειτουργίαν δὲν εἶχεν εὐλάβειαν καὶ ἂν
τύχη ἀπ' αὐτὸ ἡστέρησεν ὁ Θεὸς τὴν ζωὴν του. Καὶ ἦτον λαίμαργος
καὶ λίξουρος. Α.

+ Ἀπέθανεν καὶ ὁ Χατζὴ Χρήστος εἰς τὰ φευγία εἰς τὸ μοναστήρι
καὶ ἐκεῖ τὸν ἔθαψαν· καὶ ἦτον ὡς λε χρονῶν ἄνθρωπος· μαυρογένης,
ἔμορφος, ψηλός, λιγνός, ταπεινός, καλός. Ἄμῃ εἶχεν παραμικρὴ κενο-
δοξίαν. Α.

+ Ἀπέθανεν καὶ ὁ Γεώργης ὁ Γούναρης ὡς ν χρονῶν ἄνθρωπος·
ἄτεκνος, ἀγαθός, ταπεινός. Ἄμῃ τόσον κρασοπατέρας ἦτον ἀδελφέ, ὅτι
καμίαν ἡμέραν σωστή δὲν εὐρέθην νηστικός². Α.

+ Ἀπέθανεν καὶ ὁ Τουλπεργιανὸς ὁ ὀτουραξής³ καὶ τὸν ἦ-

90 α

φεραν κρουσμένον ἀπὸ τὰ φευγία ἀπὸ τὴν Ἐαμηλίαν⁴ ὡς λζ χρονῶν
ἄνθρωπος· ἔμορφος, μαυρογένης, καλόφωτος, ταπεινός καὶ γλυκόλογος.

+ Ἀπέθανεν καὶ τοῦ παπᾶ κῦρ Δημητρίου τοῦ [ι]ερομνήμων ἢ θυ-
γατέρα, ὡς ιε χρονῶν κορίτζα, εἰς τὰ φευγία εἰς τὴν Βήσανη⁵ καὶ ἐκεῖ
τὴν ἔθαψαν.

+ Ἀπέθανεν καὶ τοῦ παπᾶ κῦρ Κομνιανοῦ ἢ ἀρραβωνιασμένη του θυ-
γατέρα, ὡς ις χρονῶν, μέσα εἰς τὰ κελία τῆς μητρόπολις.

+ Ἀπέθανεν καὶ ὁ Ἀβγιανάκης ὁ γραμματικὸς καὶ ἀρραβωνιασμέ-

(1) ταλικός, πιθανὸν ζωντόχηρος, ἀπὸ τὸ τουρκ. ταλάκ = διαζύγιο. Πρβλ. τα-
λικὰ = σύζυγος διωγμένη.

(2) νηστικός, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ξεμέθυστος.

(3) Ὀτουραξής = καρεκλᾶς, ἀπ' τὸ τουρκ. ὀτουράκ = κάθισμα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς
ποῦ κατάγεται ἀπὸ τὸ Ὀτουράκ τῆς Μ. Ἀσίας (Ἱεροχάρακας Φρυγίας).

(4) Ἐαμηλία, ἄγνωστο τοπωνύμιον. Ἴσως τὸ χωριὸν Ἐξαμήλιον ἢ Ἐξαμύλιον τοῦ
Λαγκαδά.

(5) Σύμφωνα μὲ πληροφορία τοῦ Χριστόφορου (Προσκυνητάριον... σ. 29), σὲ
ἔγγραφο τοῦ 1320 καταχωρημένο στὸν Β' Ἀρχ. Κώδικα τῆς μονῆς Τ. Προδρόμου Σε-
ρρών σελ. 35 καὶ 36: «τὸ νῦν χωρίον Καλένδρα καλεῖται Καλὰ δένδρα, καὶ τὸ Προσενίκι
Προσανίκου, ἀλλαχοῦ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι τὸ χωρίον Πόρνα λέγεται Πορηνά, ἢ Ζηλιὰ-
χοβα Ζελίχοβα, τὸ Δουτλί Γοριάνη καὶ ἡ Βίσην Πτελέα...».

Κατὰ τὸν Π. Παπαγεωργίου (Αἰ Σέρραι... σ. 306): «ἡ Βίσιανη σελ. 14 καὶ 37 (Βύ-
σιανη 261) τσιφλίκιον πρὸς δυσμὰς ὧραν ἀπέχον μετὰ κατοίκων χριστ. 200».

νος, ὡς $\bar{\lambda}$ χρονῶν ἄνθρωπος· τεμερούτης¹, πεισματάρης καὶ γλωσσός· Α.

+ Ἀπέθανεν καὶ ἡ Χαβιαροῦ, ὡς $\bar{\lambda}$ χρονῶν· χοντρή, γεμάτη, γερή· Ἀμή ὡς ἀκούετον ὑπὸ πάν-

90 β

των, τὰ τόσα καθαρή δὲν ἦταν· καὶ ἐὰν ἦταν ἀλήθεια, κρίμα εἰς αὐτὴν τὴν ἀθλίαν. Ἐκέρδισεν, αὐτοῦ ἐλύθην ὁ πανήγυρις καὶ ἀντύχη ἀπ' αὐτὸ ἐστέρησεν ὁ θεὸς τὴν ζωὴν τῆς· Α.

+ Ἀπέθανεν καὶ τοῦ Ἰανκουλή τοῦ πρωτοψάλτη ἡ γυναῖκα ἡ Ἀσάνω καὶ τὴν ἤφεραν κρουσμένη ἀπὸ τὰ φευγία ἀπὸ τὴν Ἑξαμηλίαν· καὶ ἦτον ὡς $\bar{\lambda}$ ς χρονῶν ἄνθρωπος· ἔμορφη, γλυκόλογη, καταδεκτική, λούρδα² σουρπετή³, καλὸς ἄνθρωπος. Α.

+ Τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀδίκησαν οἱ Μονοσπιτιῶτες⁴ εἰς τὰς ζ τοῦ Ἰουλίου, τὸν παπὰ κῦρ Γιώργη, ἄνθρωπον ἔμορφον, μαυρογένη· γραμματικός, καλόφωνος, γλυκόλογος, γλυκοσύντυχος, μέτωρος, εὐλαβής, γνωστικός, λούρδος, ἐπιδέξιος· ὡς $\bar{\lambda}$ α χρονῶν ἄνθρωπον. Α.

91 α

+ Ὡς χάρα Μονοσπιτιῶτες, τί εἶδετε εἰς αὐτὸν τὸν ἱερέα καὶ τὸν ἀδίκησέτε καὶ τὸν ἐπίασέτε καὶ τὸν ἔδειρέτε. Ὡς καὶ νὰ τὸν θανατώσετε ἐβουλήθηκέτε. Καὶ προφασίζεστε καὶ λέγετε τὸ πὼς καθολικὰ τὸν ἤυρετε ἐν μοιχία καὶ λέγετε ὅτι διὰ ταῦτα χαλαζώνει τὰ ἀμπέλια σας·

(1) τεμερούτης, ἀπὸ τὸ τουρκ. τεμερούντ = πείσμα, μοχθηρία.

(2) λούρδα = γαλίφισα, ἐπιτήδεια, θωπευτική, περιποιητική, μειλίχια.

(3) σουρπετή = γρήγορη, σβέλτη.

(4) Σὲ χρυσόβουλλο τοῦ Ἀνδρόνικου τοῦ πρεσβύτερου ἔτους 1297 μνημονεύεται ἀγρίδιον μονόσπιτον δικείμενον πλησίον τῆς μονῆς (Προδρόμου). Κατὰ τὸν Γεδεῶν (Πατριαρχικοὶ Πίνακες, σ. 404) τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεταφρασμένο ἔδωσε στὸ βουνὸ (Μπτόζντάγ) τὸ ὄνομα Μενοικέως-Μενοίκιον. Ἀναφέρεται ἐπίσης σὲ χρυσόβουλλο τοῦ Ἀνδρόνικου Β' τοῦ ἔτους 1318 μὲ τὸ ὁποῖο χαρίζεται στὴ μονὴ Προδρόμου Σερρῶν (:Χριστόφορος, Προσκυνητάριον... σ. 30). Κατὰ τὰ πρακτικὰ τῆς Μονῆς (Β' Ἀρχ. Κώδικας, σ. 169-180) ὅπου περιγράφονται τὰ σύνορά τῆς, φαίνεται πὼς ἐξουσίαζε τότε (1318-1329) πέντε γύρω ἀπ' αὐτὴν χωριὰ μὲ τοὺς κατοίκους καὶ τὰ κτήματά τους γιὰ τὰ ὁποῖα καὶ ἀπογραφῆς ἐπίσημες ὑπῆρχαν (1904): Τὰ Μονόσπιτα, τὸ Λάκκος, τὴν Κεράνιτσαν (κατὰ κώδικα μητροπόλεως Κεραυνίτζα), τὸ Τοπόλσκον καὶ τὴν Ραχοβίτσαν. Τὰ δὲ τέσσερα πρῶτα ἀναφέρονται καὶ μετὰ τινὰ ἔτη ὡς κτήματα αὐτῆς στὸ χρυσόβουλλο τοῦ κράλη τῆς Σερβίας Στεφάνου (Α' Ἀρχ. Κώδικας, σ. 239-40).

Ἐρείπια τοῦ χωριοῦ Μονόσπιτο ὑπάρχουν ΝΔ. τοῦ Μοναστηριοῦ. Ἀγνώστο πότε καταστράφηκε.

Ὁ Παπαγεωργίου (Σέρραι... σ. 301) παρασυρμένος ἀπὸ τὸν Τσικόπουλο (Μελέτη, σ. 49) καὶ μὴ ἔχοντας μελετήσει ὅπως ὁμολογεῖ ἐπαρκῶς τὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς ταυτίζει τὸ Τοπόλτζο μὲ τὴν Τοπόλιανη κ' ἔτσι τοποθετεῖ τὴν Κεραυνίτζα μετὰ Σουμπάσκιοι (Πεντάπολης) καὶ Καρλίκιοι (Χιονοχωρίου).

καὶ νὰ μὴν φοφήσουν τὰ πράγματά σας καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ τίποτες κακῶν εἰς τὴν χώραν. Καὶ ὅταν κάμετε ἐσεῖς ἁμαρτίαν δὲν σᾶς ἔρχεται τίποτες καὶ ἄλλος νὰ κάμῃ σᾶς ἔρχεται. Καὶ ἰδέτε, ὅταν σφάξουν κανένα πρόβατον, σὰν τὸ κρεμουῖν ἀπὸ ξένο ποδάρι, μόνον πάλιν ἀπὸ τὸ ἐδικόν του. Ἔτзи ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος κάμῃ

91 β

καὶ ἡμᾶς δὲν μᾶς παιδεύει διὰ ξένες ἁμαρτίες· μόνον ὅταν ἁμαρτάνῃ κανεὶς ἐκεῖνον ὁ Θεὸς παιδεύει. Καὶ εἰς τοῦτο σᾶς λέγω, ὅτι ἐὰν εἶναι ἄδικά του καὶ ἐσεῖς τὸν ἐκαταφρόνησέτε τόσο καὶ τὸν ἐπόμπεψέτε εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔβγαλέτε τὸ ὄνομά του ὡς πονηρὸν καὶ τὸν ἐκατήσχυνέτε εἰς πάντας, ὡ ἄλί σας καὶ τρεῖς ἄλί σας ἄθλιοι καὶ τρισάθλιοι ἄνθρωποι καὶ ἄλί καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν σας καὶ τί λόγον θέλετε νὰ δώσετε τὸν Θεὸν ἐν ἡμέρα κρίσεως. Κάλλιον ἦτον νὰ μὴν ἤθελέτε γεννηθῆ, περὶ τὸ κακὸν ὅπου ἐκάμετε εἰς αὐτὸν τὸν ἄθλιον. Α.

+ Εἰ δὲ πάλιν καὶ λέγετε ὅτι: Ἐὰν τὸν ἀδίκησάμε νὰ τὸ ἔχωμε· μόνον καθολικὰ τὸν ἠύραμε ἀπάνου εἰς

92 α

τὴν μοιχίαν καὶ ἐμαρτυρήθην καὶ ἐφάνην ἡ ἀλήθεια τὸ πῶς τινὰς δὲν τὸν ἔπταισεν, μόνον μὲ τὸ νὰ κάμῃ αὐτὴν τὴν μεγάλην παρανομίαν εἶδεν ὁ Θεὸς καὶ τὸν ἐφανέρωσεν. Α.

+ Λέγω σας καὶ ἐγὼ εἰς τοῦτο: Καὶ τί ἦσαν ἐσεῖς καὶ τὸν ἐπιάσετε καὶ τὸν ἐκάμετε τόσα σιασίτια;¹ Βοϊβοτάδες ἦσαν, μητροπολιτάδες ἦσαν, κατῆδες ἦσαν, σπαχῆδες ἦσαν, ζαπίτηδες ἦσαν, τί ἦσαν καὶ ἐκάμετε εἰς αὐτὸν τόσα κακά; Δὲν εἶδετε εἰς τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον ὅπου ἦρταν ἐκεῖνοι οἱ Φαρισαῖοι πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὸν ἠφεραν μίαν γυναῖκα καὶ λέγουν ὅτι: Αὐθέντῃ Χριστέ αὐτὴν τὴν γυναῖκα τὴν ἠύραμε ἐν μοιχία

92 β

καὶ τὴν εἶδαμε οἱ πάντες ὀφθαλμοφανῶς εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ὀρίζει ὁ νόμος μας ὅτι μὲ τὲς πέτρες νὰ τὴν σκοτώσωμε. Τί ὀρίζεις καὶ σὺ εἰς αὐτό; Τότε τοὺς λέγει καὶ ὁ Χριστός, ὅτι:

ἽΟποιος δὲν ἔκαμεν ἁμαρτίαν ποσῶς, ἐκεῖνος ἄς σηκῶσῃ πέτρα καὶ ἄς τὴν χτυπήσῃ. Καὶ ἔτзи εἶδεν ὅτι δὲν ἦτον κανένας ὅπου δὲν ἔκαμεν ἁμαρτία. Καὶ ἔτзи τὴν ἄφηκαν καὶ ἐπαραμέρισαν καὶ ἐγλύτωσεν ἡ γυναῖκα καὶ δὲν ἐθανατώθην. Ἐδῆ καὶ ἐσεῖς ἄς ἐκοίταζέ τε ὅτι ἐὰν δὲν ἔκαμέ τε ποσῶς ἁμαρτία ἔτзи ἄς ἐκάμετε αὐτό. Ἐμὴ ἐσεῖς θαρρῶ ὅτι νὰ εἴστε χερότεροι ἀπὸ ὅλους καὶ τὲς ἐδικές σας ἁμαρτίες κρύβετε καὶ τὰ ξένα ξετάζετε καὶ πρῶτα

(1) σιασίτια, ἀπὸ τὸ τουρκ. τσεσίντ = εἶδος, τρόπος, ποικιλία.

ἐβγάλετε τὸ παλούκι ἀπὸ τὸ μάτιν σας καὶ ἄ-

93 α

πέκει θέλετε ἐβγάλει ἄλλουνοῦ μικρὸν καρφίν.

+ Δὲν εἶδετε ὧ ἄνθρωποι, τὸ πῶς ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἕναν του ἐφημέριον πνευματικόν του καὶ μίαν τῶν ἡμερῶν τὸν ἐβλέπει ὅπου ἔκαμεν τὴν ἁμαρτίαν. Δὲν τὸν ἐπίασεν ὡσὰν ἐσᾶς, νὰ τὸν κάμη τόσα τέρατα καὶ σημεῖα, μήνα δὲν ἐδύνουνταν νὰ τὸν κάμη εἴ τί ἤθελεν, ὅπου ἦτον βασιλεὺς καὶ πάραυτα νὰ κόψη τὸ κεφάλιν του διὰ νὰ γένη ἡπρέτι; Δὲν ἔκαμεν ἔτζι ἁμὴ τί κάνει. Πιάνει καὶ ἐβγάζει τὸ φέρεντζέ του καὶ τὸν σκεπάζει. Ἐπειτα ποδᾶρι πρὸς ποδᾶρι ἐγύρισεν ὀπίσου. Καὶ ὁ πνευματικὸς δὲν ἀγροίκησεν τὸ τί ἔκαμεν ὁ βασιλεὺς καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρες

93 β

ἐλειτούργησεν ὁ σκοντημένος ἐκεῖνος ἐφημέριος. Τότε ὁ βασιλεὺς δὲν τὸν εἶπεν ὅτι: Πρέ, ἀνάξιε καὶ πόρνε καὶ κακὲ ἄνθρωπε, δὲν ἤξεύρεις τί ἔκαμες ἐπροχθές, ἁμὴ ἐσέβης εἰς τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ καὶ πῶς δὲν ἐφοβήθης νὰ μὴν σκίση ἡ γῆ καὶ σὲ καταπιῆ; Δὲν τὸν εἶπεν ἔτζι, μόνον τόσον ὅπου ἦτον βασιλεὺς καὶ πάλιν ἐταπεινώθην καὶ ἐπῆγεν καὶ ἐφίλησεν τὸ χέριν του καὶ ἐπῆρεν τὸ ἀντίδωρον. Καὶ ὧ τοῦ θαύματος, λέπρα εἶχεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ γλέφαρόν του καὶ πολλὰς ἰατρείας ἔκαμεν καὶ πολλοὶ γιαιοὶ τὸν ἐκαταπιάστηκαν καὶ κανεὶς δὲν τὸν ὑγίανεν καὶ τότες πάραυτα ἔπεσεν μὲ τὸ νὰ κάμη ὑπομονὴν μεγάλην. Βλέπεις, ὅποιος ἔχει ὑπομονὴν τί

94 α

κερδαίνει; Καὶ ἐσεῖς οὔτε βασιλεῖς, μόνον ἄνθρωποι ἐπτωχοὶ καὶ ἔτζι ἐκάμετε. Ἄμὴ ἂν ἦσαν μεγάλοι ἄνθρωποι τί ἐκάμετε. Καὶ διὰ τοῦτο κᾶν τε ἔκαμεν ἁμαρτία κᾶν τε δὲν ἔκαμεν, ἐσεῖς δὲν σᾶς ἔπρεπεν αὐτὸ νὰ τὸ κάμετε.

+ Διὰ τοῦτο ἀδελφέ μου, φύγωμεν τὴν ἀδικίαν, φύγωμεν ἀπὸ τοῦ κόσμου τὲς ἔννοιες, φύγωμεν τὴν ἐπανάστασιν. Α.

.....
(ἀκολουθοῦν παραινήσεις καὶ εὐχές)
.....

128 β

+ Ἀκόμη καὶ τοῦτο σὲ παραγγέλω ἀδελφέ μου: Νὰ φυλάξης ὅτι ὀπτόταν ἀκούσης ποθὲς ὅτι εἶναι θάνατος ἀπὸ πανούκλα, κατὰ πολλὰ νὰ ἀποφεύγης ἀπεκεῖ. Διότι ἡ πανούκλα εἶναι ὡσὰν ἕνας κесеτζῆς¹ ὅπου

(1) κесеτζῆς, ἀπὸ τὸ τουρκ. κесеτζι = κόφτης, ὁ σχίστης

στέκεται εἰς μίαν στενήν κλεισούρα καὶ ὅποιος περάσῃ ἀπὸ ἐκείνην τὴν κλεισούρα ὅλους κόφτει. Καὶ ἐὰν εἶσαι εἰς τὸ σπίτιν σου καὶ ἔλθῃ ἡ ὄργῃ εἰς τὸ κάστρον ἐκεῖνο ἢ εἰς τὴν χώραν, ἰσὺ ὧ ἀδελφέ μου, νὰ πάρῃς τὴν γυναῖκα σου καὶ τὰ παιδιά σου, νὰ φύγῃς εἰς ἄλλον μακρινὸν τόπον καὶ πλέον νὰ μὴν ἀνακατώνεσαι. Καὶ φυλάγου ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ σπίτι τὸ μολυσμένον νὰ μὴν πάρῃς τίποτες οὔτε κρυφὰ οὔτε

129 α

φανερὰ. Διότι ἐκεῖνο τὸ παραμικρὸν εἶναι ὡσὰν μία σκαντζηλήτρια¹ στία καὶ ἀνάφτει καὶ καίει ἕνα ὀρμάνι καὶ ἕνα κάστρον. Ἔτζι εἶναι καὶ ἡ πανούκλα. Καὶ θέλεις εἰπεῖ ὅτι : Καὶ ποῦ νὰ φύγω ὅπου εἴμεσταν ἀπὸ κάτου εἰς μίαν τέντα καὶ ἡμπορεῖ ἄνθρωπος νὰ ἀποφύγῃ ἀπὸ τὸν θάνατο ; Λέγω σε καὶ ἐγὼ : Ναί, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀποφύγῃ ὁ ἄνθρωπος καμίαν βολάν ἀπὸ τὸν φυσικὸν θάνατον, οὔτε βασιλεῖς, οὔτε πατριάρχες, οὔτε ἀρχιερεῖς, οὔτε ἱερεῖς, οὔτε ἄρχοντες, οὔτε ἐπτωχοί, οὔτε βεζίρηδες, οὔτε πασιάδες, οὔτε ἀβάνηδες, οὔτε ἅγιοι, οὔτε δίκαιοι, οὔτε ἀμαρτωλοί, οὔτε ὁ κόσμος ὅλος. Ἀλλὰ ἀπ' αὐτὸν τὸν θάνατον ἡμπορεῖ νὰ ἀποφύγῃ ὁ ἄνθρωπος. Διότι ἡ πανούκλα δὲν εἶναι φυσικὸς θάνατος, ἀλλὰ ὄργῃ Κυρίου καὶ εἴ τις παραμερίσει ἐγλυτώνει. Καὶ θέλεις εἰπεῖ : Καὶ ἐπειδὴ ὅποιος φύγῃ ἐγλυ-

129 β

τώνει, ἀμὴ διατὶ εἶναι πολλοὶ φευγάτοι καὶ δὲν ἔρχονται εἰς τὸ σπίτιν τες ποτέ, τὸ περισσότερον οἱ γυναῖκες καὶ τὰ μικρὰ παιδιά καὶ πάλε τοὺς φέρνουν κρουσμένους ἀπὸ τὰ φευγία ; Λέγω σε καὶ ἐγὼ ὅτι : Μὲ τὸ νὰ πηγαίνουν οἱ ἄνδρες ἢ οἱ μαθητάδες εἰς τὸ σπίτιν τους ἢ εἰς τὸ κάστρον ἐκεῖνο ἢ εἰς τὴν χώραν καὶ ἐπῆραν τίποτες ἀπ' ἐκεῖ ἢ πολὺ ἢ ὀλίγον, ἔπειτα ἐπῆγαν εἰς τὰ φευγία καὶ ἐκρούστηκαν ἐκεῖνοι ὅπου ἦταν εἰς τὰ φευγία, διότι ἐπῆγαν ἐκεῖ τὴν σκαντζηλήθρα τῆς στίας τῆς πανούκλας. Λέγεις καὶ τοῦτο : Καὶ ἐπειδὴ ἡ πανούκλα εἶναι στία καὶ διατὶ δὲν καίει νὰ ἀνάψῃ νὰ κάψῃ εἰς ἐκεῖνο τὸ σπίτι ὅλους, ἀμὴ ἄλλους παίρνει, ἄλλος ξεπονᾷ καὶ ἄλλος δὲν παθαίνει τίποτες ; Καὶ λέγω σε καὶ ἐγὼ εἰς τοῦτο : Ἡ στία ὅταν ἀνάψῃ εἰς ἕνα κάστρον, εἰς τόπους καίει τὰ σπίτια ὅλα παντάπασις, εἰς τόπους τὰ μισά,

130 α

εἰς τόπους μερικόν, μίαν ἄκραν, εἰς τόπον προπηδᾷ τὸ σπίτι καὶ δὲν τὸ καίει ποθές· ὡσὰν καὶ τὸ χαλάζι εἰς τόπους χαλαζώνει ἀμπέλια καὶ δὲν

(1) Στὴ σερραϊκῇ διάλεκτο σκαντηλήθρα = σπίθα, σπινθίρας. Συνεπῶς: σκαντζηλήτρια στία = ἐστία ποὺ πετάει σκαντηλήθρες. Ἡ λ. ἀπ' τὸ λατιν. *candela* = λυχνία, δάδα, λαμπάδα, κερὶ.

ἀφήνει μόνον τὰ κούρβολα, εἰς τόπους τὰ μισά, εἰς τόπους χαλαζώνει τὸ τζεγρέκι,¹ εἰς τόπους προπηδᾶ. Καὶ μερικὰ ἀμπέλια ὡσάν τὰ χαλαζώνει καὶ στέκονται οἱ ἄνθρωποι καὶ θαυμάζονται καὶ λέγουν ὅτι : Ἐκ τῆν μία μερέαν εἶναι χαλαζωμένα, ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ ἀπὸ πάνου καὶ ἀπὸ κάτου, ἀμὴ αὐτὰ πῶς ἐγλύτωσαν εἰς κομάτια κομάτια ὅπου εἶναι μέσ' τὴν μέση ; Ἐτζί εἶναι καὶ ἡ πανούκλα. Ἄλλους παίρνει ὅλους ὅπου εἶναι εἰς τὸ σπίτι, ἄλλους παίρνει μερικούς, ἄλλον μόνο ἕναν καὶ ἄλλοῦ οὐδὲ ποσῶς. Λέγεις καὶ τοῦτο : Καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὡσάν τὴν στίαν,² ἀμὴ διατὶ ἄλλος πεθαίνει καὶ ἄλλος ξεπονᾶ καὶ ἄλλος σεβαίνει ὅλον ἕνα καὶ θάφτει εἰς πολ-

130 β

λὰ θανατικὰ καὶ πάλιν δὲν παθαίνει τίποτες ἢ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τινες ὅπου σεβαίνουσιν εἰς τέτιον καιρὸν μέσα εἰς τοὺς μελημένους³ ἀνθρώπους καὶ δὲν παθαίνουν τίποτες ;

132 α

...Διότι ἡ πανούκλα εἶναι ἀγέρας βρωμερὸς καὶ ἐὰν σέβη εἰς σπίτι, ἐκείνη ἢ βρώμα κολνᾶ εἰς ὅλο τὸ σπίτι, εἰς ξύλα εἰς πέτρες, εἰς κατοῦνα⁴ εἰς τὰ πάντα ὅλα· κολνᾶ ὡσάν ξός.⁵ Καὶ στέκεται ἡ βρώμα μέσα καὶ ὅποιος σέβη μέσα εἰς τὸ σπίτι εὐθύς τὸν πιάνει ἡ βρώμα ἐκείνη καὶ τὸν θανατώνει. Καὶ ἐὰν εἶναι μεσεᾶς φύσεως κρᾶσις κατὰ τὲς βρῶμες, ἐκείνον δὲν τὸν καταπονᾶ, μόνον τὸν κάμει ζαπούνι⁶ καὶ ἀρρωστᾶ· ἔπειτα σηκώνεται. Καὶ ἐὰν εἶναι ὁ ἄνθρωπος δυνατὸς ἐκ τῆς φύσεως καὶ νικήσῃ τὴν βρώμα καὶ δὲν τὸν πιάνει ποσῶς ἐβγαίνει ἄβλαβος. Ὡσάν εἰς παράδειγμα πολλοὶ τινες ὅταν σέβουν εἰς καράβι εὐθύς τοὺς ζαλίζει τὸ κεφάλι καὶ πιάνουν καὶ ξερνοῦν καὶ εἶναι κάποσες ἡμέρες ζαπούνηδες· καὶ ἄλλοι πάλιν δὲν παθαίνουν τίποτες μόνον ἔχουν χαρά... Ἐτζί καὶ ἡ πανούκλα, βρώμα

(1) τζεγρέκι, ἀπὸ τὸ τουρκ. τσεγρέκ = τὸ ἕνα τέταρτο

(2) στίαν ἀντὶ ἐστίαν

(3) μελημένους = τοὺς ἀρρώστους, αὐτοὺς ποὺ τοὺς θεραπεύουν.

μελεδαίνω = περιποιοῦμαι· μέλησις = φροντίδα, πρβλ. καὶ μελλησμός = ἀπειλή ἀρρώστιας

(4) κατοῦνα = τὸ σύνολο τῆς οἰκοσκευῆς, τὸ νοικοκυριό. Ἐπίσης οἱ ἀποσκευές τοῦ ταξιδιώτη.

(5) ξός, ἀντὶ ἰξός = κολλώδης οὐσία κυρίως φυτική ποὺ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν κατασκευὴ ἰξοβεργῶν.

(6) ζαπούνι = ἀδιαθετῶ· ἀπὸ τὸ ζαμπουνέω = ἀρρωστῶ,

ζαμπουνάρης = καχεκτικός, ἰσχνός, ἀρρωστιάρης.

κολλητική καὶ κατὰ τὴν φύσιν καὶ κρᾶσιν τοῦ ἀνθρώπου ἔτζι τὸν πιάνει..¹

163 β

+ Ἴδου θεοῦ βοήθεια ἐτελειώσαμεν τὴν καθοδηγίαν καὶ τὴν νουθεσίαν ὡς ἀδελφέ, χάριτι Χριστοῦ. Αὐτοῦ πάλιν νὰ ἀρχίσωμεν ὅθεν ἀφήναμε, ἦγουν ἐπὶ τὸ προκειμένον ἐπανέλθωμε. Εἶχαμε ἀφήσει τὴν διήγησιν ἕως τὸ μεγάλο θανατικὸν +.

+ ζρν. Ἰουλιῶ κα. Ἀπέθανεν ὁ Γιάννος ὁ Μπαουκλῆς ὁ ἀνυφαντής· καὶ ἦτον χρονῶν μα. Καὶ αὐτὸς ὁ Γιάννος ὅταν ἦταν εἰς τὰ παληκαράτα του ἔπεσεν μὲ τὴν νύμφην του, ἦγουν μὲ τὴν γυ-

164 α

ναίκα τοῦ ἀδελφοῦ του τοῦ τρανύτερου εἰς μοιχίαν καὶ αἰμομιξίαν. Καὶ ἀφόντις ἐξέπεσεν μὲ ταύτην, διότι ἦτον κατὰ πολλὰ ὠραία, ἦλθεν ὁ ἀνθρώπος μετὰ ταῦτα καὶ ἔχασεν τὴν σερμαγιά² του τὴν πολλὴν καὶ ὀλίγην ὅπου εἶχεν καὶ ἐσέβην καὶ εἰς χρέος. Καὶ ἦτον ὅλον ἑνὰ κρυμένος ἀπὸ τοὺς χρεώστας· καὶ ἐγίνην ἐχτζής³ καὶ ἐξενοδούλευεν καὶ δὲν εἶχεν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον καὶ ἄσπρισεν τὸ κεφάλιν του καὶ τὰ γένεια του ἀπὸ τὸ πικρὸν του. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ἦτον εἰς τὰ φευγία, ἔξω εἰς τὸν μποταμόν, τὴν νύκτα ἐσηκώθην διὰ τῆς ἀναγκέας του χρείας, γρεμνᾶ εἰς ἕναν τράφον⁴ καὶ τζακίζει τὸ κόκκαλον τοῦ ποδαρίου του. Καὶ ἔκαμεν ἀσθενῆς δώδεκα ἡμέρες καὶ ἀπέθανεν ὁ δυστυχῆς καὶ ταλαίπωρος καὶ ἔκοψεν ὁ θεὸς τὴν ζωὴν του.

164 β

Κρίμα εἰς αὐτὸν καὶ κρίμα εἰς τὴν γυνῶσιν του...

Τί ἐκέρδησεν ὁ ἄθλιος...

+ Βλέπεις ὡς ἀδελφέ...

(1) Ἡ ἐρμηνεία ποῦ δίνει γιὰ τὸν τρόπο μετάδοσης τῆς πανούκλας ὁ ΠΣυναδ. πολὺ λίγο ἀπέχει ἀπ' τὴν ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια. Γιὰ νὰ καταλάβουμε καλύτερα τὸ κοφτερὸ καὶ θετικὸ μυαλό του παραθέτουμε τὶς γνώμες δυὸ εἰδικῶν γιὰ τὴν πανούκλα. Ὁ Guy de Chauliac, ἀρχίατρος τοῦ Clement VI, μελετώντας μιὰ ἐπιδημία τὸν 14ο αἰῶνα, ἀνακάλυψε πὼς «ἡ αἰτία τῆς πανούκλας ὀφείλονταν στὴ συνάντησιν τῶν τριῶν πλανητῶν Κρόνου, Διὸς καὶ Ἄρεως στὶς 23-3-1345 στὸ 14ο σημεῖο τοῦ Ὑδροχόου». Καὶ ὁ Ambroise Pare, τὸ 1667 ἔγραφε: «Ἡ πανώλης εἶναι μιὰ ἀρρώστια ἢ ὁποῖα προέρχεται ἀπὸ τὴν ὀργὴ τοῦ θεοῦ καὶ ἢ ὁποῖα εἶναι θυελλώδης, βιαστική, τερατώδης καὶ τρομακτική, μεταδοτική, ἄγρια καὶ πολὺ σκληρὴ, θανάσιμος ἐχθρὰ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων καθὼς καὶ πολλῶν ζώων, φυτῶν καὶ δένδρων».

(2) σερμαγιά, ἀπὸ τὸ τουρκ. σερμαγέ = ἀρχικὸ κεφάλαιο.

(3) ἐχτζής, ἴσως μισθωτός, ἀπὸ τὸ τουρκ. ἄχντ = σύμβαση. Πρβλ. ὅμως καὶ τὸ τουρκ. ἰχτιάζ = ἔνδεια, ἀνάγκη.

(4) τράφος = τάφος.

174 β

+ Και ὅσοι εἰς αὐτὸ ἀνεγνώθητε πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἐάν καὶ εὕρισκετε σφάλμα, εὐχέστε καὶ μὴν καταρᾶσθε. Διότι ὡς ἀμαθῆς καὶ ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος δοῦλος σας, πάντοτε ἔσφαλα καὶ εἰς ἀντίστοιχα καὶ εἰς ψηφία καὶ ἄς ἔχομε συμπάθιον διὰ τὸν ἄνθρωπον.

+ Καὶ ἔγραψα ταύτην τὴν φυλλάδα ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος δοῦλος σας Συναδινὸς ἱερεὺς καὶ σακελλάριος Σερρῶν, εἰς τὰ φευγία, εἰς χώραν Μελικίτζι, εἰς τὴν ἀχερώννα, ἐκεῖ ὅπου ἐδούλευαν τὰ ἐργαστήριά μου τὰ λουτράκια.¹ Καὶ ἔγραψα αὐτὴν ἐδικά μου εὐρέματα ἀπὸ τὴν θεῖαν γρα-

175 α

φὴν καὶ οἰκειοχέρῳ μου γράμματος, αὐτοθελήτως καὶ αὐτοπροαιρέτως εἰς πολλῶν σωφρονισμόν. Καὶ ἐτελειώθη ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ εἰς τὰς 1, ἡμέρα Τετράδη, ἐπὶ ἔτους ζρν².

† Συναδινός ἱερεὺς καὶ σακελλάριος Σερρῶν ἢ Δούξο
πάντων Α.

185 β

... ..
+ Ἦξευρε καὶ τοῦτο ὦ ἀδελφέ μου, τὸ πὼς ἡ Ἁγία Παρασκευὴ ἡ ἐκκλησία ὅπου εἶναι μέσα εἰς τὰς Σέρρας ἦταν τὸ πρῶτον ἀστόριστη καὶ εἶχεν μεγάλη ἀσχημία καὶ ἦτον ὡσάν ἀχούρι. Καὶ ἔτζι ἐγὼ ἐσπούδαξα τὸν μαχαλάν μὲ πολὺν κόπον καὶ διδαχὴν καὶ ἔδωσαν τὰ μισὰ ἄσπρα καὶ ἐγὼ ἔδωσα τὰ ἄλλα τὰ μισὰ καὶ ἐστόρησά με τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ δὲν ἄφηνα τὸν στοριστὴν ἐκεῖνα ὅπου ἤθελεν αὐτὸς νὰ στορίζη, μόνον ἐκεῖνα ὅπου τὸν ἤλεγα, Καὶ ἔτζι ἐκάμαμεν τοὺς Ἁγίους καὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη καὶ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τὰ μαρτύρια καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς...

188 β

... ..
+ Καὶ ἔτζι μερικοὶ χριστιανοὶ ἐσηκώθησαν καὶ ἔκαμαν δόγμα μεγάλο, διατὶ ἐγράψαμε ἔτζι. Κακὸν μᾶς φαίνεται, ἔλεγαν καὶ ἄλλα πολλά. Τέλος εἶπαν ὅτι : Αὐτὸς ἐστόρησεν τὸν βασιλέα ὅπου μᾶς ὀρίζει εἰς τὴν κόλα-

(1) Τὰ ἐργαστήριά μου τὰ λουτράκια. Πρόκειται γιὰ ἐγκαταστάσεις πλυσίματος μαλλιῶν (μπατάνια, νεροσυρμές) ἀφοῦ ὁ ΠΣυναδινὸς ἦταν καὶ ὑφαντῆς (βλπ. σελ. 18α).

(2) ζρν = 1642.

σιν. Καὶ ἐπήγαινε ὁ σκοπὸς ὡ ἀδελφέ, ὡς νὰ τὸ μάθουν οἱ ἔξω, οἱ

189 α

ἡμεῖς κρατοῦντες ἐμένα νὰ καύσουν καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐκ θεμελίου νὰ χαλάσουν· καὶ σιμὰ εἰς αὐτὴν νὰ ἀδικηθοῦν καὶ ἄλλοι πολλοί. Α.

+ Καὶ ἔτζι ἐγὼ, ἐτρόμαξεν ἡ καρδία μου ἀδελφέ, καὶ ἦμουν ὡσὰν ἀποθαμένος. Καὶ ἐθάμαξα ὅτι ἀπάνου εἰς τὸ καλὸν μου νὰ μὲ ἔλθῃ τοιοῦτος πειρασμός. Καὶ ἔτζι ἐπρόσπεσα εἰς τὸν κῦρ Δανιήλ τὸν ἀρχιερέαν μας καὶ αὐτὸς τοὺς ἔκαμεν μένι¹. Καὶ ἐγὼ ἔβαλα τὸν στοριστὴν καὶ τὰ ἔσβυσεν ὅλα ἐκεῖνα καὶ ἔτζι ἔσβυσεν ἡ φλόγα καὶ ἐμείναμεν ἀβλαβεῖς ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ χάριτι Χριστοῦ καὶ τὰς θεοῦ. Ταῦτα ἔπαθα ἀδελφέ : Α.

193 α

+ Ἡξευρε καὶ τοῦτο ὡ ἀδελφέ, τὸ πὼς αὐτὸ τὸ βιβλίον σὲ τὸ ἔγραφα πολλὰ ἀπλά, ἦγουν ρωμαϊκὴν γλῶτταν διὰ νὰ καταλάβῃς παντὶ τὸ σύντομον καὶ νὰ μὴν χρειαστῆς ἄλλον τινὰ νὰ σὲ τὸ ἐξηγήσῃ. Διότι πολλὰ τινὲς γράφουσι βιβλία καὶ συντυχαίνουν ἑλληνικὰ καὶ δεινὰ· καὶ ὅποιος εἶναι διδάσκαλος ἢ μαθηματικὸς τὰ ἠξεύρει τί λέγουν. Ἀμὴ οἱ ἄλλοι ὅπου ἠξεύρουν τὰ κοινὰ γράμματα ἠξεύρουν καὶ τὸ διαβάζουν, ἀμὴ δὲν ἠξεύρουν τί λέγει μέσα καὶ τί ἔννοια εἶναι. Α.

+ Ὅμοίως καὶ ἄλλοι ἀμαθεῖς ὡς ἐμέ, γράφουσι βιβλία καὶ συντυχαίνουν μέσα καὶ ἑλληνικὰ

193 β

καὶ ρωμαϊκά, ὅπερ ἔστιν ἄτοπον ὡς ἄρμωστον· καὶ ὅποιος μαθηματικὸς τὸ ἀνεγνώσει στέκει καὶ τὸν ἀναγελά καὶ τὸν λέγει : Ἐλλήνισεν ὁ βάρβαρος. Διότι ὅταν συντυχαίνει τινὰς ἢ ὅτι ὅλα νὰ εἶναι ἑλληνικὰ εἰς τὴν τάξιν τους ἢ ὅτι νὰ συντυχαίνῃ ὅλα ρωμαϊκὰ εἰς μίαν γλῶσσαν.

+ Καὶ εἰς τοῦτο ἐγὼ ὡ ἀδελφέ ὡς ἀμαθῆς, ἀμὴ τὸ περισσότερον καὶ βεβαιότερον διὰ νὰ καταλαμβαίνῃ πᾶσα εἰς τί λέγει καὶ εἰς τοῦτο συντυχαίνω πολλὰ ἀπλά καὶ κοινὰ. Καὶ ὡς καθὼς εἶναι ἡ τάξις καὶ ἡ συνήθεια τοῦ τόπου, ἔτζι σὲ συντυχαίνω καὶ σὲ γράφω ὡ ἀδελφέ, καὶ μὴν εἴπῃς ὅτι κάπου λόγια εἶναι πολλὰ ἀπλά. Ὅμοίως καὶ τούρκικα παραφέρει ἄ-

194 α

ληθῶς, ἀλλὰ σὲ λέγω, ὡς καθὼς ἔχουν συνήθεια οἱ ἄνθρωποι ὅλοι μικροὶ τε καὶ μεγάλοι εἰς αὐτὸν τὸν τόπον καὶ συντυχαίνουν τοιοῦτοις λογιῆς καὶ ἐγὼ σὲ γράφω κατὰ τὴν γλῶσσαν τους καὶ κατὰ τὴν συνήθειάν τους καὶ κατὰ τὴν συντυχίαν τους, ὡς νὰ τὸ ἐγνωρίσῃ καὶ ἕνα μικρὸν παιδί. Διότι ἔτζι εἶναι τὸ πρέπον καὶ τὸ δίκαιον καὶ ὡς ἔχομεν συμπάθιον εἰς

(1) Τὸ χειρ. : μένη. Ἀπ' τὸ τουρκ. μενούς = τιθασειμένος ἢ τὸ ἑλλ. μένω = σταματῶ.

ὅποιον καὶ αὐτὸ ἀνεγνώθη καὶ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφούς μικροὺς τε καὶ μεγάλους : Α.

195 α

· · · · ·
+ Ἄμῃ ἡ Παναγία εἶναι καθολικὰ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἤγουν εἰς τὴν Κοσίνιτζα¹ εἰς τὴν ἀχειροποίητον εἰκό-

195 β

να αὐτῆς· καὶ αὐτοῦ νὰ σέ εἰπῶ τὴν πᾶσαν ὑπόθεσί. ² Α.

+ Ὡ ἀδελφέ μου, εἰς τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦτον ἕνας ἀσκητάκης καλόγερος καὶ ἐγύρευεν τόπον νὰ κάμη παραμικρὸν καλάκι περιπατώντας ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, τὸ ποῦ νὰ τὸν ἀρέσῃ νὰ κάμη τὸ κελὶν του. Ἐτζί ἦλθεν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ὅπου εἶναι τὴν σήμερον τὸ μοναστήρι ἡ Κοσίνιτζα. Εἶδεν τὸν τόπον, ἤρεσέν τον, διότι ἔτζί τὸ εἶδεν ἐν ὄραματι, τὸ πὼς ἦλθεν μία γυναίκα καὶ τὸν λέγει, ὅπερ ἦτον ἡ Παναγία, ὅτι : Εἰς τὸν (ὁ) δεῖναν τὸν τόπον ὅπου εἶναι τρίκορπον ἐκεῖ εἰς τὸ μέσος νὰ κάμεις παραμικρὸν μοναστήρι καὶ μετὰ ταῦτα θέλω το ἐγὼ ἐξανοίξῃ. Καὶ ἔτζί αὐτὸς, λέγω, ὁ καλόγερος ἐπιχειρίστην νὰ κάμη παραμικρὴ ἐκκλησίαν καὶ νερόν δὲν εἶχεν καὶ ἐθαύμαζεν ἄραγε πὼς νὰ κάμη. Καὶ

196 α

ἐκεῖ ὅπου συλλογίζονται μόνον καὶ βλέπει ἕνα μαυροπούλι ὅπου λέγομεν ἡμεῖς κόσοβον καὶ ἐβγαίνει ἀπὸ μίαν μεγάλην βατζινιά βρεμένα τὰ φτεράν του· ἔτζί αὐτὸς δὲν τὸ ἐκατάλαβεν. Καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα σεβαίνει τὸ πουλί εἰς τὴν βατζινιά πάλι ἐβγαίνει βρεμένα τὰ φτεράν του καὶ τὰ τινάζει· καὶ ἔτζί αὐτὸς Θεοῦ σοφία λέγει ὅτι : Ἄς ὑπάγω καὶ ἄς κόψω τὴν βατζινιά νὰ ἰδῶ θαρρῶ ὅτι νὰ εἶναι νερόν. Καὶ ἔτζί κόφτοντάς την ὅλη εὔρεν τὸ νερόν ὡς καθὼς τὸ ἤθελεν, αὐτοῦ ὅπου εἶναι ἡ

(1) Τὸ χειρόγρ. κοσίνιτζα. Γιὰ τὴν καταγωγή τῆς ὀνομασίας ὑπάρχουν μεγάλες διαφωνίες. Μερικοὶ ἐτυμολογοῦν τὴ λέξη ἀπ' τὸ εἴκοσι καὶ φοίνικες, ἄλλοι τὴ θεωροῦν σλαβική ἀπ' τὸ καλάθι (= κοσίνισα) ποὺ κρεμοῦσαν οἱ καλόγεροι γεμάτο μὲ τρόφιμα γιὰ τοὺς περαστικούς, ἄλλοι ἀπὸ παραφθορὰ τῶν λέξεων: εἰκὼν φοινίσσουσα, ἄλλοι ἀπ' τὸ βουνὸ Κοσίνιτζα, Κόσνιτζα (= τὸ Παγγαῖο) ἢ ἀπ' τὸ τουρκικὸ Κοχίνουσα (βουνὸ τῆς Νύσσας = Νικήσιανης) τέλος ἀπ' τὶς λέξεις: κόσσυφος—φάνηκε, ὅπως ὁ Παπασυναδηνός. Βλπ. περισσότερα στὸν Γ. Καφταντζή, Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών, Σέρρες 1972 τόμ. Β', σ. 37.

(2) Σύμφωνα μὲ καλογερικὴ παράδοση, ἡ μονὴ κτίστηκε τὸ ἔτος 450 μ.Χ. μὲ τὴ συνδρομὴ καὶ βοήθεια τοῦ μητροπολίτη Φιλίππων Σώζοντος (443-454). Σὰν κύριο ὁμως κτήτορα ἀναφέρει τὸν ὄσιο Γερμανὸ τὸ ἔτος 518 μ.Χ. ὁ Παπασυναδινὸς ποὺ μεταφέρει ἐδῶ τὴν πιὸ παλιὰ παραλλαγὴ τῆς παράδοσης αὐτῆς, φαίνεται πὼς ἐπισκέφτηκε τὴ μονή. Ἡ ἐπίκλησή του: «ὦ τοῦ παραδόξου θαύματος» στὴ σελ. 197β τοῦ χειρόγρ. εἶναι παρμένη ἀπ' τὸν «Κανόνα εἰς τὴν ἀχειροποίητον Εἰκόνα κλπ.» τοῦ Ματθαίου μητροπολίτη Μυρέων, ποὺ στάλθηκε σὰν ἑξαρχος ἀπὸ τὴ Μ. Ἐκκλησία στὴ μονὴ τὸ 1610.

Ἁγία Βαρβάρα, μέσα εἰς τὸ μοναστήριον. Καὶ ἀπὸ τότε ἐπωνόμασεν τὸν τόπον τοῦ μοναστηρίου ἐκεῖνος ὁ πρῶτος κτήτωρ Κοσίνιτζα, ἀπὸ τὸ πουλί τὸ κόσοβον ὁποῦ τὸν ἔδειξεν τὸ νε-

196 β

ρόν. Καὶ ἔτζι μίαν τῶν ἡμερῶν ἐπῆγεν καὶ ἔκοψεν μίαν μεγάλην καρέα αὐτοῦ ὁποῦ ἐβγάζουν τώρα τὴν Παναγίαν τὴν νέαν Τρίτην εἰς τὸ στασίδιον της· ἐκεῖ ὁποῦ κάμνουν ἀγιασμόν. Καὶ πελεκᾷ τὸν κορμὸν καὶ παιδεύεται ὡς διὰ τὰ κάμη εἰκόνα. Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ τὴν ἐτελείωσεν τὴν εἰκόνα, δὲν τὴν εἶχεν καλὰ πελεκήσει ἀκόμα, πάραυτα ἔσκασεν ἀπὸ πάνου ἕως κάτου. Ἐπικράθηκεν ὁ κακότυχος ὁ καλόγερος, ἐλυπήθηκεν τὸ πὼς ἔσκασεν τὸ ξύλον. Τέλος πάντων ἄφησέν το καὶ ἐπῆγεν ἀπὸ ξύλο εἰς ξύλον νὰ γυρεύη. Καὶ ἔτζι εἰς ἐκείνην τὴν ἐρημίαν μόνον, ἐφάνει μία γυναίκα νέα καὶ ἕμορφη κατὰ πολλὰ καὶ ἐβάσταν καὶ ἓνα παιδάκιν μικρὸν εἰς τὲς ἀγκάλες

197 α

της καὶ λέγει: Τὶ γυρεύεις ὦ γέροντα καὶ εἶσαι τόσον λυπημένος; Λέγει ὁ καλόγερος ὅτι: Μία εἰκόνα ἤθελα νὰ κάμω καὶ ἔχω τώρα τόσον καιρὸν ὁποῦ τὴν παιδεύομαι καὶ εἰς τὸ ὕστερον ἐσχίστην ἀπὸ πάνου ἕως κάτου· καὶ τώρα περιπατῶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον μῆνα εὐρὼ καλὸ ξύλο νὰ τὸ κόψω καὶ δὲν εὐρίσκω. Λέγει τὸν ἐκείνη ἡ γυναίκα ὅπερ ἦτο ἡ Παναγία: Ἐκείνη εἰκόνα καλὴ ἔναι ἂν εἶναι καὶ σχισμένη, μόνον γύρισε καὶ μὴν παιδεύεσαι. Καὶ ἔτζι λέγει αὐτὸς ὅτι: Ἄν ἦταν καλὴ καὶ ἐγὼ δὲν τὴν ἄφηνα. Λέγει τὸν ἡ γυναίκα: Ὡσὰν σὲ λέγω ἐγὼ κάμε καὶ ἔλα νὰ πᾶμεν νὰ τὴν ἰδοῦμεν καὶ πάλιν ἐσὺ τί παθαίνεις. Καὶ ἔτζι ὁ γέρον λέγει: Ἄς ὑπᾶμεν. Ἄμῃ οὐκ εἶδα ἐγὼ, διότι περισσὰ εἶναι σκισμένη. Καὶ ἔτζι πη-

197 β

γαινάμενοι καὶ οἱ δύο ἔκαμεν σχῆμα ἡ γυναίκα νὰ πάγη εἰς ἄλλην στράταν καὶ αὐτὸς πάγει εἰς ἐκείνην τὴν εἰκόνα βλέπειν τὴν ὁποῦ εἶναι σκισμένη καὶ λέγει: Ἴδε λολὸς ἄνθρωπος ὁποῦ εἶμαι, ἐπίστευσα μιᾶς λολλῆς γυναίκας λόγια καὶ ἔκαμα τόσον κόπον καὶ ἦλθα ἕως αὐτοῦ. Ἄμῃ ἐπειδὴ ἦλθα κἂν ἄς τὴν σηκώσω νὰ τὴν πάγω εἰς τὸ κελί, νὰ τὴν βάλω εἰς τὴν στίαν ὡς εἰς ξύλου τόπον. Α.

+ Καὶ ἔτζι ὡσὰν τὴν ἐσήκωσεν, ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος, βλέπει ἀπὸ κάτου καὶ εἶναι μία γυναίκα στορισμένη μετὰ τὸ βρέφος εἰς τὲς ἀγκάλες της καὶ γράμματα ὁποῦ λέγουν: Μήτηρ Θεοῦ καὶ εἰς τὸ βρέφος: Ἰησοῦς Χριστός. Ἄχειροποίητο, κακοπελέκητο ἀπὸ σιμά, φαίνεται ξύλον καθολικὸν καὶ ἀπὸ κατάγναδα φαίνεται ὡς ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ ξύλον, ὡσὰν ἀπὸ μέσα εἰς τὸ γυαλί ὁποῦ φαίνεται ἔξω τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτζι φαίνεται καὶ εἶναι φοβερὸν τὸ βλέμμα της κατὰ πολλὰ. Α.

+ Καὶ ἔτζι ὁ γέρον ἐκεῖνος ἔπεσεν κατὰ πρόσωπον καὶ λέγει: Τώρα ἀληθῶς εἶδα τὴν Παναγίαν ὀφθαλμοφανῶς. Καὶ ἐζήταν συμπάθιον καὶ πολλὰ ἐχάρην ἡ καρδιά του. Καὶ ἔτζι τὴν ἐκάρφωσεν καὶ τὴν ἔβαλεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Εἰς δόξαν Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου. Α.

Α'. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Α

- Ἀβγιανάκης, γραμματικός 90α
- Ἀβράμπακας, ρεφενδάριος 72β
- Ἀβράμπακης 36α
- Ἀβραμπακίνα, σύζ. ΠΣυναδ. 19α, 20β
- Ἀβραμπακούδης Γιάννος 46α
- Ἀγαρηνοὶ 43β
- Ἀγία Ἄννα, σκήτη 37β
 - » Μαρίνα, ναὸς 28α
 - » Παρασκευή, ναὸς καὶ ἐνορία 18α, 28α, 185β
- Ἀγίας Παρασκευῆς ἱστορία, 185β
 - » » λείψανο, 77α
- Ἄγιοι Ἀνάργυροι, ναὸς 22α.
 - » Θεόδωροι, μητρόπολις 32α
 - » Σαράντα, ναὸς καὶ ἐνορία 22α
 - » Τόποι 44β
- Ἄγιον Ὄρος 36β, 44β, 64α, 79β
- Ἄγιος Ἀθανάσιος, ναὸς 53α
 - » Ἀθάνατος, ναὸς 26α, 35α
 - » Ἀπόστολος, ναὸς καὶ ἐνορία 22α
 - » Βλάσιος, ναὸς καὶ ἐνορία 22β, 75α
 - » Γεώργιος στοὺς Γουναράδες, ναὸς καὶ ἐνορία 21α, 23α, 44β
 - » Γεώργιος Δίβρης, ναὸς 28α
 - » Δημήτριος ὁ Τσανακτσίκος, ναὸς καὶ ἐνορία 26α
 - » Ἰωάννης, ναὸς 28α, 44α
 - » Νικόλαος, ναὸς 22β, 75α
 - » » στοὺς Μπισταντζήδες 21α, 88β
 - » Νικόλαος ὁ Ὀρφανοτρόφος 22β
 - » Παντελεήμων, ναὸς 26α, 35α
 - » Τάφος 17β, 79β
- Ἄγιου Δημητρίου, πανήγυρις 29α
 - » Θεοδώρου ἑορτὴ 38α
- Ἄγιων Πάντων, εἰκόνα 56α
- Ἀγχιάλος, πόλη 14α
- Ἀδάμης τοῦ Καράπαπα 29α, 29β
- Ἀδριανούπολις 70α

- Ἀζάκι, φρούριο 81β
- Ἀκαταμάχητος, ναὸς 45α
- Ἀλβανιτιά 80β
- Ἀλεξανδρῆς ὁ Ταταρχάνης 38β
- Ἀλέξης ὁ Κουμίτζης 36β
- Ἀμαριανὸς ὁ σκευοφύλακας 15β, 19α
- Ἀντώνιος, καλόγερος 44β
- Ἀράπηδες 83α
- Ἀριστοφάνης 21α
- Ἀρμένηδες 70β, 83α
- Ἀσάνης ὁ ἀνυφαντῆς 87β
 - » χρυσοχὸς 32α
- Ἀσάνω, κόρη ΠΣυναδ. 22α, 35β
 - > 90β
- Ἀχειροποίητος, εἰκόνα 195α
- Ἀχίλλιος, μητροπ. 31β, 32α

Β

- Βαγιαζήτ Β' 57β
- Βασίλης Λούπουλ 44α, 77α, 77β, 79β, 82α
- Βατοπέδι, μονὴ 36β
- Βέροια 34α, 55α, 69α, 70α, 70β
- Βλαχέρνα, ναὸς 21β, 35α
- Βλαχία 14α, 64α, 71α, 83α
- Βουλγαρία 33α, 76β, 82α, 83α, 88α
- Βύσιανη, χωριὸ 90α

Γ

- Γαλακτίων, μητροπ. 69β, 71α
- Γιαϊλὰς, βουνὸ 16α
- Γιαννάκης, γιὸς ΠΣυναδ. 71β
- Γιάννος ὁ Μπαουκλῆς 163β
- Γόριανη, χωριὸ 88β
- Γουναράδες, συνοικία 21α, 23α, 44β
- Γούναρης Γεώργης 89β
- Γρηγόριος, μητροπ. 80α

Δ

- Δαλιδὰ 58β
- Δαμασκηνός, μητροπ. 17β, 50α

Δανιήλ, μητροπ. 34α, 42β, 45α, 46β,
68α, 69α, 69β, 70α, 71β, 80α
Δημητράκης 50β, 51α
Δημήτρης τῆς Λευκίστριας 87β
» τοῦ Νύφκου 36α
» ὁ Τζεγρέκης 36β
Δίβρη, συνοικία 28α
Δοχειαρείου, μονή 38α
Δοχή, μετόχι 88β
Δράμα 82α

E

Ἐβραῖοι 23β, 27β, 82β, 83α
Ἐζεκιήλ ὁ Σαναΐτης 89α
Ἐξαμηλία 90α, 90β
Ἐπίσκεψη, ναὸς 31α
» μαχαλὰς 45α—
Ἐριβάν 45β
Εὐστάθιος, ἅγιος 64β, 65α

Z

Ζίχνα 22β, 82α
Ζιχνιώτης 22β, 32α
Ζωγράφου, μονή 38β
Ζωή, κόρη ΠΣυναδ. 27β

Θ

Θεοδωρῆς τοῦ Οἰκονόμου 35β
Θόδωρος ὁ Σκουρτος 42β
Θεοφάνης, μητροπ. 15α
Θεσσαλία 76β, 82α, 88α
Θεσσαλονίκη 33α, 82α

I

Ἰακωβίτισσας κελίον 21β
Ἰανκουλῆς ὁ πρωτοψάλτης 90β
Ἰβήρων μονή 37α, 37β
Ἰερὴ Ἐξέταση 14β
Ἰμπραήμ, σουλτάνος 74α
Ἰσοῦφ ἀγάς, Δραμιώτης 33β
Ἰωαννίκιος, μητροπ. 69α
Ἰώβ 64β

K

Καλάδενδρα, χωριὸ 17β

Καλλίνικος, πατριάρχης 18β
Κανακούδης Κυριαζῆς 48α
Καντακουζηνὸς Μιχαὴλ 14α
Καραμανλῆδες 83α
Καράπαπας 29α, 29β
Καράπατζης 27β, 31β, 32α, 36α, 43β,
46α, 50β, 53β
Καραχμέτης 32β, 47β, 87β
Καραχρήστος, θαφτιὰς 87β
Καστρινοὶ 41β, 42α
Κάστρο Σερρών 20α, 21β, 27β, 32β,
33α, 38α, 53β, 61α, 61β, 67α, 77α,
86β
Κατακονόζ, συνοικία 22α
Κάτων 21α
Κενὰν πασιὰς 32β
Κηροπουλάδες, συνοικία 40β, 42β
Κιουρκτσι, μαχαλὰς 21α
Κλοποτιτίζα, ρέμα 16α
Κοζάκοι 81β
Κομνιανάκης, γιὸς Ἰαμαριανοῦ 20α
» δικαιοφύλακας 74β
Κόρινθος 34α
Κοσίνιτζα, μονή 15α, 195α, 196α
Κοσκίνας 23β
Κουλάκης 88β
Κουλὰς Σερρών 20α
Κούλογλης 33α
Κουτλουμούσι, μονή 38α
Κρεβασμόνους, χωριὸ 51β, 55β
Κυριαζῆς ὁ Κανακούδης 48α
» ὁ χρυσοχὸς 19α, 33β
Κύριλλος, πατριάρχης 34α, 55α, 69α
Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας 93α
» ὁ Τραπεζουνλῆς 87α
Κωνσταντινούπολη 23α, 24α, 25β, 26α,
31β, 46β, 47α, 53α, 54α
Κωστάντιος, καλόγερος 59β

Λ

Λαζάρου, γιορτὴ 42α
Λάζος 42β
Λάκκος, χωριὸ 36β
Λάρισα 70α, 80α
Λαύρα, μονή 37α, 37β
Λέχοι (Πολωνοί) 23α
Λιαϊλὰς, βουνὸ 16α, 21α

Λιμογιάννης, ρήτωρ 27β
 Λιόκαλη, ναὸς 22α
 Λούπουλ Βασ. 44α, 77α, 77β, 79β, 82α

Μ

Μανόλης 51β, 56α, 56β
 » Μποσταντζόγλης 16α, 17α, 20α
 Μακεδονία 23β, 33α, 43α, 76β, 77α, 58α
 Μαχμούτ ἐφέντης 88β
 Μελένικον 82α
 Μελεκίτζι, χωριὸ 35β, 48β, 53α, 55α, 174β
 Μερτάτι, χωριὸ 21α, 41α
 Μεσίρι, χώρα 82α
 Μετόχι, χωριὸ 21α, 41α
 Μεχεμέτ Γιαζατζής 24β, 25β, 29α, 29β
 Μιχαήλ ὁ Ἀνδρεῖος 14α
 Μιχαλάκης, γιὸς ΠΣυναδ. 55α
 Μιχάλης βοϊβόδας 14α
 Μονόσπιτα, χωριὸ 90β
 Μουράτ, σουλτάνος 30α, 32β, 33β, 45β, 46β, 53β, 55β, 60α, 70α
 Μουσμύρης Ἰωάννης 18α
 Μουσταφὰ πασιὰς 73α
 Μουσταφάς, σουλτάνος 24β, 27β
 Μουστή πασιὰς 80β
 Μπαγδάτι 55β, 60α
 Μπαλίτζα, τόπος 27α
 Μπαριάμ πασιὰς 27β, 55α, 55β
 Μπελογραδινὴ, εἰκόνα 77α
 Μπογδανία 77β, 78α
 Μπογδάνμπεγης 77α, 78β, 79β, 80α, 81β
 Μποζή, κόρη ΠΣυναδ. 47β
 Μποζή, ἀδελφὴ ΠΣυναδ. 53β
 Μύρα, πόλη 69α
 Μωάμεθ Β', σουλτάνος 27β, 57β

Ν

Νεγρίτα 18β
 Ντεβήσαγας 53β
 Ντερβής ἐφέντης 88α

Ξ

Ξαμηλία 90α, 90β

Ο

Ὀγύφτοι 24β, 27β, 82β, 83α
 Οἰκονόμος 25β
 Ὄσμάν, σουλτάνος 23α, 24α
 Ὄτεοκαλιῆδες 83α
 Οὐράνιο φαινόμενο 22α

Π

Παναγία Πορταίτισσα 37α
 Πανταζής, γιὸς ΠΣυναδ. 34β
 Παντοκράτωρας, μονὴ 37α
 Παπὰ Ἄγγελος 22β
 » Ἄγγελοῦδης 68β
 » Ἀδριανὸς 31α, 41β
 » Ἀλεξανδρῆς τοῦ Καργούδη 44β
 » Ἀναστάσης 41α
 » Ἀργυρὸς 51β, 56β
 » » τοῦ Μποσταντζόγλη 35α
 » Βασιλικὸς 81β
 » Γαβριήλ, προηγούμενος 28β
 » Γεράκης 86β
 » Γερακούδης 53β
 » Γιώργης 18α
 » » ὁ Μουσοσπιτιώτης 90β
 » » τοῦ παπα-Ἄγγελου 57β
 » » τοῦ Κυριαζῆ 87α, 89α
 » Γιάγαρης 35α
 » Δημήτρης 18α
 » » ὁ Τζουκαλάριος 22α
 » Δημήτριος 59β, 72β
 » Δημητρούδης ὁ Καργούδης 28α
 » Δῆμος 17β, 18β
 » Ζαχαρίας 53α
 » Ἰωάννης 45α, 86β
 » » ὁ Μπαρμπερούδης 26α
 » » ὁ Μουσμύρης 18α
 » » ὁ Πολίτης 47α
 » Κομνιανὸς 36β, 45β, 53β, 59β, 90α
 » Κοῦζος 35α
 » Κρίτων 21α
 » Κυραζής 57β
 » Κωσταντῆς 67β
 » Λεόντιος, ἀσκητῆς 37β

- » Μαλάκης 21α, 23α
- » Μανόλης 74β
- » Μαυρουδής, 25β, 50α
- » Μπατζής ο Ζιχνιώτης 32α
- » » του Κομνιανάκη 87α
- » Μπατζούδης Γεώργης 81β
- » Νικόλας 36β, 50β
- » Παρθένιος 21α
- » Πέtkος 36β, 43α
- » Σίδηρης 15α, 17β, 18α, 19α, 22β, 24β, 28α, 36α, 46β, 48β, 50β, 56β
- » Σκαρλάτος 18α
- » Συναδινός 15α, 18α, 19α, 20β, 36α, 42α, 45α, 45β, 53α, 54α, 61α, 174β

Παρθένιος μητρ. Ἀδριανουπόλεως 70α, 70β

Παρθένιος, μητρ. Ἰωαννίνων 69α

» πατριάρχης 80α

Πάτρα 15β

Πάτρουλας 14α, 20α

Πογδανία 71α, 77β, 78α

Προδρόμου μονή 28β, 98β

Προσενίκους, χωριό 26β

Προύσα 82α

Πρωτάτο 38α

Πυθαγόρας 21α

P

Ρεβάνι, χώρα 45β, 46β

Ρούμελη 61α, 82α

Ρουσία 64α, 71α

Ρούτζογλης 88β

Ρωμαίικα 20β, 27α

Ρωξάνη, πεθερά ΠΣυναδ. 35β

Σ

Σάβιακο 25β, 50β

Σέρβα, αγία 78β

Σερβία, Σέρβοι 82α, 83α

Σερβική μονή 36β

Σερεμέτης 42β

Σέρρας 13β, 14α, 15β, 17β, 18β, 24β,

27β, 30α, 31β, 41β, 42β, 47α, 53β,

54β, 69β, 82α, 85β

Σερριώτης 14α

Σιδερόκαστρον 25β, 32β, 33α, 56β, 82α

Σιδεροκάψια 35α

Σκάλιτζα, μονή 26α, 50α, 53β

Σκυφοδιάβης, ναός 28α

Σουλείμαν Α', 57β

Σουρτζήδες 47β

Σουρτζής Γιάννος 15β, 29α, 30α

» Συναχος 45α

Σοφία, πόλη 33β

Σταματούδης ο Τζηρολός 54β

Σταυρονικήτα μονή 37α

Συνάδης Δογουντζής 21α

Σωτήρος Χριστού, ναός 61α

T

Ταξιάρχου Μεγάλου, ναός 42β

» γιορτή 81α

Ταξιαρχούδι, ναός 28α

Τζακίρης, θαφτιάς 87β

Τιμόθεος, μητροπ. 18β, 21α, 22β, 24β,

28α

Τοπόλτζαλης 88β

Τοπόλτζου, χωριό 21α

Τουλπεργιανός Ὁτουραξής 89β

Τουπάλης 33α

Τσελεμπι Ἐβλιγιὰ 19β, 27β, 34α, 35α,

40β, 60β, 83α

Φ

Φιλιππούπολη 82α

Φράγκοι 29α

Φράστεν, χωριό 21α

Φυλακτός του Γροζάνου 87β

X

Χαβιαρού 90α

Χαλατζηκλούδια 41β

Χάνδακας, χωριό 29α

Χατζή Ἀχμέτ 39β, 41β, 50β, 51α, 76β

» Κάμαρης 36α

» Ρετζέπογλης 67β

» Χρήστος 89β

Χελεντάρι, μονή 36β

Χοτίνη, πόλη 23α

Χουσείν αγάς 88α

Χριστόδουλος ο βαπτισμένος 18α, 23β

123

Β'. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ, ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Α

άβάνης 29β, 33α, 33β, 39β, 49β
άγας 25α, 30β, 52α, 74α
άγια λείψανα 77β, 85β
άδικητής 88β
άδικοκρίτης 88β
άδούλης 49β, 58α, 75α
αίμομιξία 164α
άκαμάτης 28α, 41α, 49β, 75α
άκριβός, άκριβούτζικος 18α, 23α, 54β
άκρόσπανος 52β
άκυβέρνητος 17β
άλαλαγμός 25β
άλαξοπιστία 19α, 19β, 20α, 26β, 28β
άλισβερίσι 62β
άλοίθωρος 17β
άλυσος 50β
άμανάτι 47β, 67β
άμπατζήδες, άμπατζήδικα 36β, 39α, 40β
43β, 60β
Άμπέλια, τόπος 21α
άμπελοχάρατζα 29β
άναγελαστούρης 35α
άναγκέα 164α
άνεμοστρόβιλος 14β
άνδρειόψυχος 87β
άνυφαντής, άνυφαντική 18α, 163β
άπαγχοτισμός 29α, 36α, 38β
άπογάλια 43β
άποδεμένος 28α
άποκρουσάρης 88β
άπρομήθευτος 58α
άπρακτος 17β
άραστάς 40β
άραστάθικα 60β
άργατινή 16α
άρπαγος 69α, 75α, 88β, 89α
άρσενκοίτες 29β, 88β
άρσίζης 58α
άρτζι 29β, 54α, 66α

άρχιερέας 22β, 43β, 52α, 53α, 54α, 68α,
69α, 70α, 77α, 78α, 189α
άρχιζης 31α
άρχιμανδρίτης 17β
άρχοντεύω 49α
άσκητής 37β, 195β
άσλάνης, νόμισμα 73β
άσπρα 18β, 23β, 24α, 28α, 29α, 37α,
42α, 47β, 52α, 53β, 57β, 69β, 72α,
72β, 73β, 80α, 81α
άυγερινός 22α
άυλός 55β
άυτάδελφοι 53β
άχαμνός, άχαμνοσύνη 41β, 57α, 59α,
74α
άχειροποίητος, εικόνα 195α
άψυς 17β

Β

βαγιόνια 34β, 65β, 69β
βαμπάκι 40α, 77α
βαρέματα 57α
βατζηνια 195β
βεγλίζω 49β
βεζίρης 24α, 30β, 73α, 74α, 76β, 80β
βοεβόδας 14α, 36α, 38β, 42β, 62β, 92α
βραδύγλωσσος 74β

Γ

γεφύρι 88α
γιανιτζαρομάζωμα 27β, 53β
γιανίτσαροι 24α, 30β
γιαρένης 51β, 58α, 69α, 75α
γλέφαρον 93β
γλυκόλογος 18β, 22α, 26α, 35β, 89α,
90β
γλυκοσύντυχος 51β, 59β, 69α
γούλα, γουλάρης 47α
γουρλομάτης 47α

γρόσι 57β, 67β, 73α, 80β
 γυμνοκέφαλος 77β
 γυναικωνίτης 15β
 γυναικωτός 89α

Δ

διαμονισμένοι 43β, 86β
 διαβστής 26β
 διαγούμισμα 24β, 40β
 διάφορον, ό τόκος 72α
 δικαιοφύλακας 74β
 δόγμα 19α, 188β
 δόσιμο 49β
 δραγάτης 58β
 δράμια 24α

Ε

ἐμίρης 14α
 ἔξαρχος 43β
 ἔξορία 64α, 69α, 69β, 70β
 ἐπιδέξιος 43β, 90β
 ἐπίτροποι 80α
 ἐπτωχαδάκης 32α
 ἐπτωχαδάκι 19α
 ἐπτωχούτζικος 28α
 ἐργατεύομαι 58β
 ἐργατίνες 81α
 ἐργιάλι, νόμισμα 73α
 ἐργόχειρον 49β
 ἔσκι ταζμί 19β
 ἔστία 130α
 εὐλογία, νόσος 27β, 55α
 ἔχτζής 164α

Ζ

ζαμπίτης 61β, 92α
 ζαπούνι, ζαπούνηδες 132α
 ζάπτι 73β
 ζήτη 17β, 68α, 77β
 ζορμπαμπασήδες 30β
 ζουλιάρης 69α
 ζουμποξιδενά 69β
 ζωίζω 74β
 ζώση 15β, 25β, 88β

Η

ἡμίσια 24α

Θ

θαλασσίτες 83α
 θανατικό 27β, 35β, 41β, 54β, 82α, 163β
 θαφτιάδες 87α, 89α, 130β
 θεοφάνεια 15β
 θεωρητικός 15α, 23β
 θήρες ἄγριοι 16α
 θησαυρός 57β
 θρήνος, τῆς Πόλης 13β

Ι

ἱεροδιάκονας 22β, 78α
 ἱερομνήμων 72β, 90α
 ἱερομόναχος 56α, 59β, 78α
 ἱμαρέτι 55β
 ἱνατζής 21β
 ἱπρέτι 62α, 93α
 ἴσασμα 42β, 52β, 53α
 ἱστορία 50α, 185β

Κ

καβγάς 16α, 49β, 61β
 καζάζηδες, καζάζικα 40β, 60β
 κακορίζικος 20β
 καλεμκιάρης 34α
 καλεπής 88β
 καλιτάτας 56β
 καλλιώτερος 51β
 καλογραφέας 28β
 καλοκαρδίνω 61α, 81β
 καλονάρχος 35β
 καλόφωνος 17α, 22α, 28β
 καλποζανλίκι 50β
 καμουχένια 50α
 κανίσκι 76β
 κανλής 16α, 29α
 κανστρίσιος 22α, 74β
 καπάνη 75β
 καπηλίον 16α
 καπιτζής 26β, 28β
 καράβια 24α, 25α

καρβασαράς 39α, 50α
 καταχυτό 34β
 κατερούλα, μέτρο βάρους 32α
 κατηλίκια 29β
 κατῆς 25α, 25β, 30β, 33α, 38β, 52α,
 52β, 92α
 κατοῦνα 37β, 132α
 κατώφλι 36α, 56α
 καφενέδες 14α, 25α, 30α
 κερεστές 41α
 κεσάτι 74α
 κεσετζής 128α
 κεφαλίκια 47α
 κεφιλίκια, κεφίλης 47α, 58α, 75α
 κεχρί 23β, 77α
 κηροπουλάδες 40β, 42β
 κιαπέ 32β
 κιαφίρης 15α, 51α
 κιόσκι 34β
 κιτιρογένης 15α, 18β, 88β
 κλεπτοσπίτες 88β
 κληματζίδες 14β
 κοινάρης 51β, 52α
 κομήτης 22α, 22β
 κονάκι 32β
 κορακούδια 81α
 κορίτζα 90α
 κουβάρι 20β
 κουβούκλι 32α
 κουλλίκι 21α
 κουλός 45α
 κρασοπατέρας 28α, 41β, 87α, 87β, 89β
 κρασοπινάς 21β
 κριθάρι 77α
 κριτήρια 36α, 68α
 κρονδίρη, μέτρο κρασιοῦ 32α
 κρουσμένος 88β, 90β
 κτήτωρ 26α, 196α

Λ

λαίμαργος 87α, 87β, 89β
 λάλημα 43α
 λάλοι 37β
 λέπρα 93β
 ληνοί 34β, 81α
 λιμνιώνας 37α, 38α
 λιμπισία 22β

λίξουρος 89β
 λογοθέτης, τίτλος 41β, 42β
 λοιμική 82β, 85α
 λολός 31α, 62α, 197β
 λουλός 40α
 λούρδα 90β
 λουτράκια 174β

Μ

μαγείας καμώματα 36α
 μακούλι 52β
 μακρυγένης 15α, 17β, 21β
 μακρυμάλλης 17β
 μαμελέδες, μαμελετζής 29β
 μαρτύρια 16β
 μαστόροι 72α
 ματόπος, νόσος 82β
 μαυρογένης 17β, 21β, 22β, 26β
 μαχαιροβγάλτης 21β, 85α
 μαχαλός 18α, 21α, 45α, 85α, 85β, 185β
 μεγαλόκορμος 47α
 μέτωρος 21β, 22α, 26α, 35β, 43β, 89α,
 90β
 μηναία, βιβλία 50α
 μητρόπολις Σερρών 17α, 21α, 31β, 43β,
 46α, 90α
 μοιχία 27α, 32β, 36α, 57β, 58β, 59β,
 76β, 91α, 92α, 164α
 μοροαπρομήθευτος 41β
 μοροαχαμνός 45α
 μοροαψύς 74β
 μορογεμάτος 21β
 μορολολός 28β
 μοροπτωχός 23α, 28α
 μοροσπανός 15α, 19α, 32β, 35β
 μοροσωζάτο 37α
 μοροψάλτης 28α
 μουκαέτες 72β
 μούλκια 57β
 μουλώνω 19β
 μουστακάτος 37β, 88α
 μπακλαβάδες 74β
 μπαλτατζής 88α, 90α
 μπαχτζιά 34β
 μπεζεστένι 40β
 μπέης 30β, 52α
 μπεκριλίκι 87β

μπεράτια 18β
 μπούλα 69β
 μπούλα 69β
 μύγες 28α

N

ναζίρης 61β
 νάρθηκας 15β
 νάρκι 73β
 νεκπετής, νεκπετλίκι 38β, 58β, 76β
 νεούτζικος 24α
 νουζούλια 57α
 νταουτζήδες 38β
 ντοναμιάς 20α, 45β, 46β, 60α, 63α

Ξ

ξεπροβόδισμα 51β
 ξεράχωμα 16α
 ξεροφαγία 33β
 ξεστολίζουνταν 47β
 ξευλογιάρης 26β, 74β
 ξηρός 18α
 ξός 132α

O

Οίκομενικός 17β, 50α
 οίκονόμος, άξιωμα 36α, 44α
 όκτάρι, μέτρο βάρους 23β, 77α
 όλαστίζω 31α
 όνειδος 16β
 όμολογίες 80β
 όρδινιασμένο 23α
 όρμάν 33β
 όρνίθια 25α
 όρμίδα 49β
 όνταμπασήδες 30β
 όφφίκιον 46α, 46β, 53β, 66α, 67β

Π

παζάρι 14α, 17α, 33β, 38α, 70β
 παληκαράτα 163β
 παλούκι, παλούκωμα 16α, 16β, 62β,
 67α, 70β, 92β
 πανήγυρις 55β, 57β, 77β

πανούκλα 31β, 82β, 87β, 89α, 128β,
 132α
 παπία 25α
 παπουτζίδικον έργαστήριν 40α
 παραστορίζονταν 30β
 παρκατής 52β
 πασαλούλοδα 67α, 84β
 πασιάς 26α, 30β, 52α, 74α
 πατριάρχης 26α, 34α, 44α, 47α, 55α,
 68α, 69α, 70α, 70β, 77α, 80α
 πεζεβέγκισα 69β
 πεζούλια 34β
 πικμέζι 25α
 πικρόλογος 75α, 88β
 πιλάλημα 44α
 πλάτες 21α
 πνευματικός, έφημέριος 63β, 93α
 ποδαγρός 26β, 31α, 33β, 45α, 47α
 ποδαγία 15β, 18β
 πολιτεία Σερραίων 32α
 πολύβολος 26α
 πολυγένης 15α, 21β
 πολύγνωμος 26α
 πολύπαθος, 43β
 πολυχρόνιο 33β
 πομπή 61α, 69β, 70β, 91β, 26β
 πορνεία, πόρνοι 27α, 29α, 32β, 49β,
 88β, 93β
 πόρτα ύψηλή 24α
 πορτάρης 34β
 πουγγί 42β, 52β, 57β
 πράτης 87β
 πρεσβυτέρα 81β
 πρόβατα, φόρος 48β, 57α
 προβλεπτικός 26α
 προεστοί 25α, 55α, 57α, 72α
 προπέτης 35α
 πρωτέδικος 36β, 68β
 πρωτόγεροι 43α
 πρωτοκαλανάρχης 35β
 πρωτομάστοροι 72α
 πρωτοσύγγελος 22β, 31α
 πρωτοψάλτης 90β
 πυρκαγιά 40α, 60β

Ρ

ρακή 69α

ρεφενδάριος, τίτλος 72β
 ρήτωρ, τίτλος 27β
 ροβιάρης 21β
 ρουφέτια 60α, 77α
 ρουφέτι ἀνυφαντάδικο 71β, 72β, 73α

Σ

Σαββάτο τῶν ψυχῶν 42β
 σακελλάριος 45α, 46β, 174β
 σακελλίων 23α, 36β, 45β
 σανιδόφορον 14α
 σεβαίνω 14β, 82α, 87α, 89α, 130α,
 132α
 σεληνιασμός 86β
 σεντζίλι 16α, 73β
 σεργούτζι 22α
 σερμαγιά 164α
 σεφέρι 55β, 81β
 σησάμι 77α
 σιδεράδες 40β
 σικάλι 77α
 σιριάνι 20α, 38α
 σιτάρι 25α, 29α, 77α
 σκάνδαλο 15β, 47α, 70α
 σκεμπές 70β
 σκέντεμα 56α
 σκέπος ἐκκλησίας 15β
 σκευοφύλακας 16α, 19α, 26α 43β, 45α,
 45β
 σκλάβος 27β, 53β
 σκονταμένοι 28β, 75β, 76α, 93β
 σουληνάρι 34α, 88α
 σούλφι 47β, 80β
 συνέτισμα 19β
 σουπιές 19α
 σούρπετη 90β
 σπαθάδες 40β
 σπαχήδες 24α, 26α, 52α, 52β, 76β, 92α
 σταρόφορο 40β
 σταφυλαρμιὰ 25α
 σταφύλια 81α
 στέφανος μαρτυρίου 15α, 16β, 39β
 στραβός 88β
 στράτα 34β
 συμμαζωχτικό 37α
 συμμούλωξη 51β
 σύνοδος 32α, 42α, 53α, 54α, 61α, 69β,
 77α

συντοπίτες 80β
 συντυχία 62β, 194α
 σύχαρος 89α

T

ταζίρι 19β
 τακιτζήδες, τακιτζίδικα 40β, 60β
 ταμπούρι 23α
 ταπεινός 18α, 23α
 ταραπχανάς 73β
 ταφράς 33α
 ταχρίρι 76β
 ταχτά-κηλέ 69β
 τεμερούτης 90α
 τέμπλον 15β
 τεπελέτισμα 19β, 25α, 61α, 61β
 τεστήρι 72α, 72β
 τεφτέρι 15α
 τέχνες καὶ κατασκευές 42α, 49β, 69α, 80β
 τζεγρέκι 130α
 τζελάτης 14α, 50β
 τζελεμπής 33α
 τζεπκένι 21β
 τζερεμές 29β, 66α
 τζερίτι, παιχνίδι 44α
 τζηβδος 28α
 τζιαμι τρανὸ 19β
 τζιαρσι 19β
 τζιγγέλια 68α
 τζιγέρι 37β
 τζιγκαρτζίδικα 60β
 τζιράκια 72α
 τζιφάς 15β
 τζιφλίκι 58β
 τζουκαλοπίνακα 25α, 81α
 τιστήρι 16α
 τοτούνι 30α, 40α
 τομπρούκι 48β, 50β
 τοπικίασμα 48β

Υ

ὑπέρκαλα 23α
 ὑπομνηματογράφος 88β

Φ

φαγὰς 88β

φαγοπότισμα 51β
 φακὴρ 46β
 φαμελιά 52α
 φερετζές 51β, 93α
 φευγία 88β, 89β, 90α
 φιάλη 36β
 φιλοκλήδιος 15β, 18α, 23β, 33β, 41β
 φιλόξενος 26β
 φορτία 57β, 70α, 81α, 88α
 φουρκάλια 25α
 φούρκισμα 67α
 φουσάτο 23α
 φῶλος 42β

X

χαβαρικά 38α
 χαλάζωμα 91α
 χαλάλι 51α
 χαλάστριες 45β
 χαλάτζηδες 40α, 40β
 χαλκός, μέτρο βάρους 32α
 χανέδες, φόροι 48β
 χαραμῆδες 55β, 88β

χαράτζια 29β, 33β, 48β, 49α, 57α, 76β,
 79β
 χάρπες 39β
 χάρτζιν 41α
 χαρτοφύλακας 32β, 36α
 χασάπηδες 38β
 χατζής 32β, 44β
 χατζιάρια 39α
 χατήλια 40β
 χάψι 61β, 63α, 70β, 74β
 χήσιμ 17α
 χοζούρι 39α, 63β
 χόκμι 38β
 χοντροκόκκαλος 23α, 47α
 χότζας 26β
 χοτζέτι 29α
 χρυσοσκουφάδες 40β, 60β
 χρυσοχός 32α, 33β, 87α

Ψ

ψάθες 25α
 ψαλτήρος ἄρχων 28β
 ψωμάδες 25α
 ψώρα 31α, 82β

129

ΕΥΑΓΓ. Ν. ΑΣΠΙΩΤΗ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Ο Σερραϊκός λαός από τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια ἔχει ἀναπτυγμένο τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα. Τοῦτο μαρτυροῦν ὄχι μόνο οἱ χριστιανικὲς παραδόσεις του, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ δείχνουν οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῶν Σερρῶν γιὰ ἀνάγερση νέων Ναῶν, ἐνῶ παλιὲς διατηροῦνται καὶ συντηροῦνται μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιμέλεια. Τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα τῶν Σερραίων δὲν κάμφθηκε κι ὅταν ἀκόμα ξένοι δυνάστες τοὺς καταδυνάστευαν. Καλύτερη μαρτυρία δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τοὺς παλιούς Ναοὺς ποὺ διασώθηκαν καὶ ποὺ ἀποτελοῦν πραγματικὰ ἀξιόλογα μνημεῖα τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ὑπάρχουν ἀκόμα τὰ ἐρείπια τῶν Βυζαντινῶν Ναῶν, ἐπάνω στὰ ὁποῖα ἔχουν ἀνεγερθεῖ νεώτεροι Ναοί. Καὶ νὰ σκεφτεῖ κανεὶς, πῶς ὄχι ἓνας, ἀλλὰ πολλοὶ Ναοὶ θὰ ἔχουν ἀνεγερθεῖ στὰ θεμέλια παλιῶν Ναῶν.¹ Ἀνεξάρτητα ἂν μιὰ τέτοια ἀνοικοδόμησις ἔβλαψε τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα γιὰ τὴ διαπίστωση τῆς χρονολογίας τῆς Χριστιανικῆς μαρτυρίας στὶς Σέρρες², ἀποτελεῖ ἐπιβεβαίωση τοῦ ἰσχυροῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς αὐτῆς.

Στὸν Κουλά, στὸ Β.Α. ἄκρο τοῦ Κάστρου³ κοντὰ στὰ τείχη, ἐπάνω στὰ ἐρείπια τοῦ παλιοῦ⁴ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου—«Ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὀνομάζουν τὸ ἐρείπιον ὅλοι ὅσοι τὸ ἀναφέρουν. Μόνον ὁ Cousinery τὸ ὀνομάζει, ἀλλ' ὄχι μὲ βεβαιότητα, Ἁγιον Ἀθανάσιον»⁵—ἄρχισε

1. Ἔχω πληροφορίες ὅτι κι ἄλλοι σημερινοὶ ναοὶ τῶν Σερρῶν εἶναι κτισμένοι ἐπάνω στὰ ἐρείπια παλιῶν Βυζαντινῶν ναῶν.

2. Πότε ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήχθηκε στὶς Σέρρες δὲν μᾶς εἶναι ἀκριβῶς γνωστό.

3. Γιὰ τὸ Κάστρο τῶν Σερρῶν περισσότερες πληροφορίες θὰ βρεῖ ὁ ἐνδιαφερόμενος στὶς θαυμάσιες ἐργασίες τοῦ Α. Ευγγόπουλου : «Βυζαντινὰ Μνημεῖα τῶν Σερρῶν», Θεσσαλονίκη, 1965 καὶ Δ. Α. Σαμψάρη : «Τὸ Κάστρο τῶν Σερρῶν», Σέρραι, 1960.

4. Κτίσμα «τοῦ δεκάτου ἢ ἐνδεκάτου αἰῶνος» Π. Θ. Πέννα : «Ἱστορία τῶν Σερρῶν», ἔκδ. β', Ἀθῆναι 1966, σελ. 498.

5. Α. Ευγγόπουλαρ, ὅπου παρ. ὑποσ. 1 σελ. 22.

ν' ἀνεγείρεται τὸ 1935⁶ ὁ ναὸς ποὺ σήμερα ὑπάρχει μὲ τὶς ὠραίες τοιχογραφίες. Ὁ νέος ναὸς δὲν ἔχει σχέσηη μὲ τὸν παλιὸ Βυζαντινὸ ναό, ποὺ τὰ ἐρείπιά του ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ μερικὲς δεκαετηρίδες⁷. Οὔτε τηρήθηκε τὸ παλιὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ, ὅπως ἀναφέρει ὁ Α. Ξυγγόπουλος⁸. Πρόκειται γιὰ ἓνα νέο ὀλωσδιόλου ναὸ ποὺ τὴν ἀνέγερσή του ὀφείλει στὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ χριστιανικὴ πίστη ποὺ κατέχει τοὺς νεώτερους Σερραίους⁹. Ἡ ἀναστήλωση τοῦ νέου ναοῦ χωρὶς προηγουμένως νὰ λάβει γνώση ἢ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία — παράλειψη ἀσφαλῶς ποὺ ἐβλαψέ— ἀναγκάζει τὸν Α. Ξυγγόπουλο νὰ θεωρήσῃ τὴν ἀναστήλωση αὐτὴ ὡς ἀνεπιτυχή¹⁰, συγκρίνοντας βέβαια τὸν σημερινὸ ναὸ μὲ τὸν παλιό. «Τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ μνημείου ἔχει παραμορφωθῆ, προσετέθησαν δὲ καὶ ἐξαρτήματα ἐντελῶς νέα.¹¹ Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἄποψη τοῦ Π. Θ. Πέννα ὅτι «ὁ ναὸς ἐπισκευασθεὶς συμφώνως πρὸς τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ Βυζαντινὸν ρυθμὸν»¹² ἀναφέρεται μόνον στὸ παραδοσιακὸ ἀρχιτεκτονικὸ στοιχεῖο τοῦ ναοῦ¹³ καὶ ὄχι στὴ λεπτομέρεια τοῦ σχεδίου, ὅπως ἀναφέρει ὁ Α. Ξυγγόπουλος.

Πρῶτη φορά, μὲ τὴ συντροφιά καλῶν φίλων, ἐπισκέφθηκα τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὸ 1952. Ἡ ἀνέγερση τοῦ ναοῦ εἶχε περατωθεῖ, ἀλλὰ οἱ ἀγιογραφίες τοῦ τρούλου καὶ τῆς πλατυτέρας δὲν εἶχαν ἀκόμα τελειώσει. Ἦταν ἡ ἐποχὴ ποὺ ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ ναοῦ κατέβαλλε ὑπεράνθρωπες προσπάθειες γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν χρημάτων ποὺ χρειαζόν-

6. Ὁ Α. Ξυγγόπουλος, ὅπου παρ. σελ. 24, ἀναφέρει ὡς χρόνον ἀναστήλωσης τοῦ ναοῦ τὸ 1937, χρονολογία ποὺ προφανῶς ἐπῆρε ἀπὸ τὸν Νατάλη Ἑμ. Πέτροβιτς («Λαογραφικὰ Σύμμεικτα τῶν Σερρῶν», «Σερραϊκὰ Χρονικά», τόμος πρῶτος, (1953) σελ. 104), ἐνῶ στὴν ἀναθηματικὴ πλάκα ποὺ εἶναι ἐντοιχισμένη στὴν πρόσοψη τοῦ ναοῦ ἀναφέρεται ὡς χρονολογία τὸ 1935. Ποιὰ ἀπὸ τὶς δύο χρονολογίες εἶναι σωστὴ δὲν μποροῦμε μὲ βεβαιότητα νὰ ὑποστηρίξουμε ἂν δὲν βρεθεῖ ἔγγραφο στοιχεῖο ἀναμφισβήτητης προέλευσης καὶ γνησιότητος. Ἡ ἀναφερόμενη χρονολογία ἀπὸ τὸν Νατάλη Ἑμ. Πέτροβιτς καὶ τὸν Α. Ξυγγόπουλο, καθὼς καὶ ἡ χρονολογία ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἀναθηματικὴ πλάκα—δημοσιεύω φωτογραφία τῆς—ἀποτελοῦν ἐνδειξὴ μνήμης, ποὺ πιθανὸ νὰ εἶναι σωστὴ, πιθανὸ ὅμως νὰ εἶναι λανθασμένη. Ὁ Β. Κυπαρισσὶ ἰάδης, ὅπως ἀναφέρω στὸ κείμενό μου, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ναὸς ἄρχισε ν' ἀνοικοδομεῖται τὸ 1935.

7. Α. Ξυγγόπουλος, ὅπου παρ. σελ. 22.

8. Α. Ξυγγόπουλος, ὅπου παρ. σελ. 22.

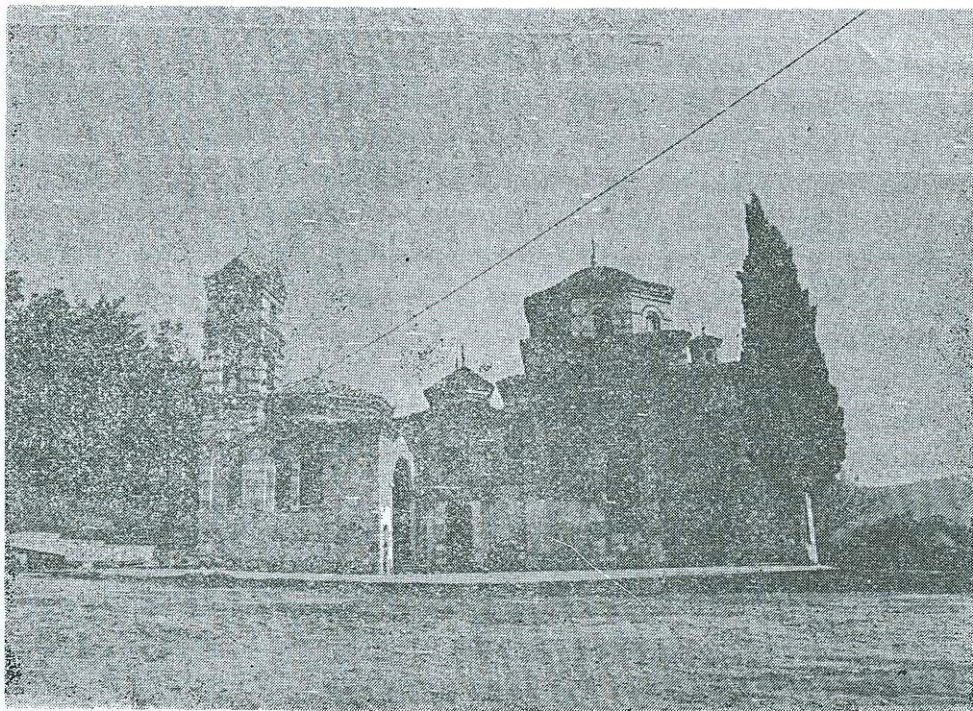
9. Νατ. Ἑμ. Πέτροβιτς : «Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Σερρῶν», «Σερραϊκὰ Χρονικά», τόμος πρῶτος (1953) σελ. 104.

10. Α. Ξυγγόπουλος, ὅπου παρ. σελ. 24.

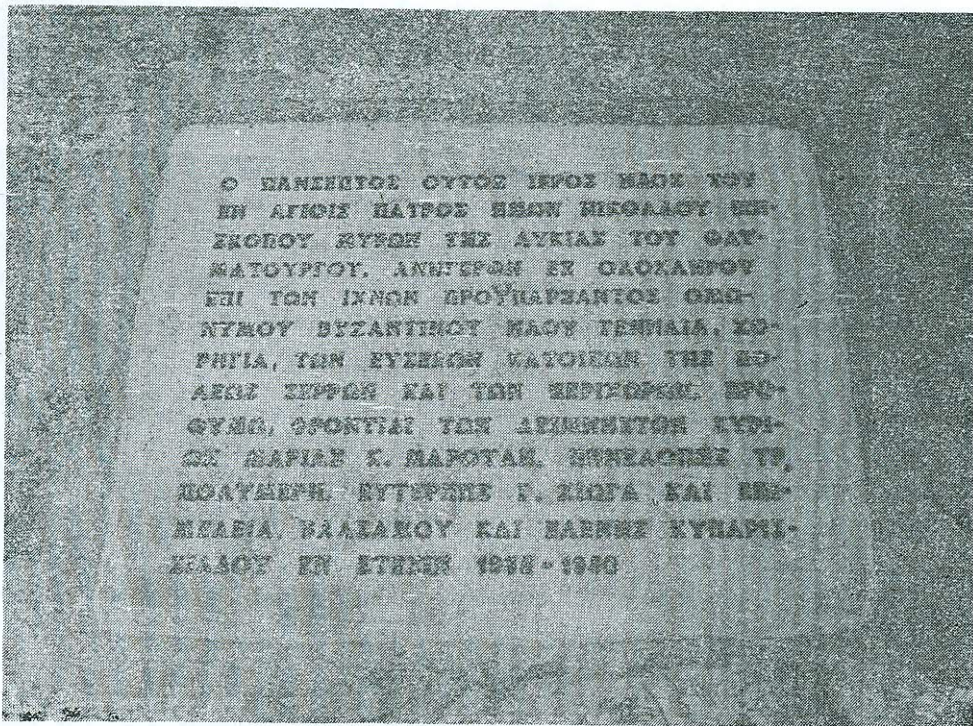
11. Α. Ξυγγόπουλος, ὅπου παρ. σελ. 24.

12. Π. Θ. Πέννας, ὅπου παρ. σελ. 498.

13. Κάνω τὴ διευκρίνηση γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ ὡς ἐσφαλμένο αὐτὸ ποὺ ἀναφέρει ὁ Π. Θ. Πέννας.

Ἡ ἐξωτερικὴ ἀποψὶς τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Ἡ ἐντοιχισμένη πλάκα χρονολογίας ἀνεγέρσεως τοῦ Ναοῦ ἐπὶ τῆς νότιας ἐξωτερικῆς προσόψεως.

ταν γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ὁ μικρὸς αὐτὸς ναὸς καὶ ἡ φιλότιμη προσπάθεια τῶν κυριῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ποῦ εἶχε ἀναλάβει τὴν ἀνοικοδόμησή του καὶ τὴν καλλιτεχνική του διακόσμηση. Ὅσο κι ἂν ἡ ἀρχιτεκτονική του ἀποτελοῦσε πρακτικὴ ἀπομίμηση Βυζαντινοῦ προτύπου, φανέρωνε τὸ πάθος καὶ τὴν προσπάθεια αὐτῶν ποῦ ἐργάστηκαν γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησή του. Πάντως ἱκανοποιοῦσε τὴν αἰσθητικὴ ἀπαίτηση τοῦ προσκυνητῆ, τοῦ ἐπισκέπτη, κάθε θρησκευομένου ἀνθρώπου. Ἀπὸ τὴν «Ἱστορίαν τῶν Σερρῶν» τοῦ Π. Θ. Πέννα καὶ δημοσιεύματα ἄλλων ἱστορικῶν γνώριζα λίγα πράγματα γιὰ τὴν παλιὰ Βυζαντινὴ ἐκκλησία, ποῦ μόνο τὰ ἐρείπιά της εἶχαν σωθεῖ καὶ ἐπάνω στὰ θεμέλιά της ἔχει ἀναγερεθῆ ὁ νέος ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ὑστερα ἀπὸ δέκα χρόνια - τὸ 1962 - ἕνας καλὸς καὶ σεβαστὸς φίλος, ὁ γιατρὸς Βάλσαμος Κυπαρισσιᾶδης μὲ κατατόπισε πληρέστερα γιὰ τὸ ἱστορικὸ τῆς ἀνέγερσης τοῦ σημερινοῦ ναοῦ. Αὐτὸ τὸ ἱστορικὸ ποῦ διατύπωσα τότε σὲ τρεῖς ἐπιφυλλίδες μου στὸ «Σερραϊκὸν Βῆμα»¹⁴ τοῦ Νίκου Κυρπίδη, ἔκρινα πὼς ἔπρεπε πλουτισμένο μὲ ἱστορικὲς πληροφορίες γιὰ τὸν παλιότερο ναὸ, μὲ ὑποσημειώσεις καὶ μὲ φωτογραφίες τοῦ σημερινοῦ ναοῦ, νὰ τίς ἀναδημοσιεύσω στὶς φιλόξενες σελίδες τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν». Ἀφιερῶνω στὸν Β. Κυπαρισσιᾶδῃ τὸ σημερινὸ μου κείμενο, σὰν μιὰ ἐνδειξη τιμῆς πρὸς τὸν ἐκλεκτὸ καὶ σεβαστὸ φίλο. Νομίζω πὼς εἶναι χρήσιμες οἱ πληροφορίες ποῦ παρέχω στοὺς νεώτερους καὶ ποῦ τίς ὀφείλω στὸν Β. Κυπαρισσιᾶδῃ. Ἴσως χωρὶς τὴ δική του μαρτυρία νὰ εἶχαν χαθεῖ¹⁵.

Ἐνα θαυμάσιο καλοκαιρινὸ πρωῖνὸ, ποῦ ὄλα γύρω μας λαμποκοποῦσαν καὶ ποῦ μιὰ ἀνείπωτη ἡσυχία καὶ γαλήνη ἀπλωνόνταν παντοῦ, ποῦ δὲν εἶχαν ἀκόμα θωπεύσει τὴ γῆ οἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, ποῦ ἡ πρωῖνὴ αὔρα χάρεινε ἀπαλὰ-ἀπαλὰ τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων, ξεκίνησα μὲ τὸν σεβαστὸ καὶ ἀγαπητὸ φίλο γιατρὸ κ. Βάλσαμο Κυπαρισσιᾶδῃ γιὰ τὸν Ἅγιο Νικόλαο, ποῦ βρίσκεται στὸν πευκόφυτο Κουλά. Ἦταν ἕνα ὠραῖο πραγματικὰ πρωῖνὸ. Μιὰ θλυμάσια μέρα. Μιὰ μέρα λιόχαρη. Μιὰ μέρα χαμογελαστή. Ἡ μυρωδιὰ τοῦ πεύκου, τὰ κελαϊδίσματα τῶν πουλιῶν, ἡ δροσιὰ τ' ἀγέρα τῶν γύρω βουνῶν, συντελοῦσαν νὰ γίνεταί πιὸ ἀνετός ὁ ἀνηφορικὸς δρόμος μας. Μιὰ ὠραία καὶ εὐχάριστη πορεία ποῦ σὲ

14. Ε. Ν. Ἀσπιώτη : «Ὁ Ἅγιος Νικόλαος τῶν Σερρῶν. Ἐνα θαυμάσιο Μουσεῖο Βυζαντινῆς Τέχνης». «Σερραϊκὸν Βῆμα», ἀριθ. φύλ. 4244 τῆς 30-8-1962, «Σερραϊκὸν Βῆμα». ἀριθ. φύλ. 4250 τῆς 6-9-1962 καὶ «Σερραϊκὸν Βῆμα», ἀριθ. φύλ. 4253 τῆς 9-9-1962.

15. Δυστυχῶς πολλὲς ἱστορικὲς πληροφορίες χάθηκαν γιὰ τὴν πόλη τῶν Σερρῶν ἀπὸ ἔλλειψη προφορικῆς ἐνημέρωσης τῶν νεώτερων ἀπὸ τοὺς παλιότερους.

ἀποζημίωνε μὲ τὸ ὠραῖο τοπίο πού ἀπολάμβανες. Ξεκινήσαμε πρωτῆ, πολὺ πρωτῆ, προτοῦ ἀκόμα χαράξει. Μυστικοὶ προσκυνητὲς σ' ἓνα ναό, πού εἶναι ὄχι μόνο ναὸς τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ναὸς τῆς Τέχνης. Καὶ ξεκινήσαμε πλημμυρισμένοι ἀπὸ πίστη στὸ Θεὸ καὶ ἀγάπη στὴν Τέχνη, πού ξέρεי νὰ ὑποβάλλει καὶ νὰ δημιουργεῖ τὸν θαυμασμὸ καὶ τὴν ἔκσταση.

Σιγὰ-σιγὰ ἀνηφορίσαμε γιὰ τὸν Κουλά. Μέσα ἀπὸ τὰ στενὰ σοκάκια πού περνούσαμε, καθὼς ἀνηφορίζαμε, θυμῆθηκε ὁ ἀγαπητὸς φίλος καὶ συνομιλητῆς μου τὰ παλιά. Καὶ ἀρχισε μὲ τὴν ἀλάνθαστη μνήμη του καὶ τὴν ὠραία διήγησή του νὰ μοῦ ἐξιστορεῖ πὼς ἦταν ἡ παλιά πόλη, οἱ Σέρρες, πού τὴν γνώρισε σὰν ἦλθε ἐδῶ μικρὸς μαθητῆς τοῦ Γυμνασίου ἀπὸ τὴ Θάσο. Μοῦ μιλοῦσε μὲ βαθιὰ συγκίνηση. Προσκυνητῆς τοῦ παρελθόντος, νοσταλγὸς μιᾶς περασμένης ζωῆς, μὲ τὶς ὠραῖες ἀναμνήσεις του ὁ Κυπαρισσιᾶδης μὲ πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μοῦ ἔκανε ἓναν ὠραῖο περίπατο πού μοῦ ἦταν ἄγνωστος. Μοῦ μιλοῦσε μὲ τόση νοσταλγικότητα, μὲ τόση ἀγάπη γιὰ τὴν πόλη καὶ μὲ τόση χαρὰ γιὰ τὴν πρόοδό της. Κι ὅσο ἀνηφορίζαμε στὸν Κουλά καὶ βλέπαμε στὰ πόδια μας ν' ἀπλώνεται μιὰ ἀπέραντη-κι ὠραία πόλη, μὲ θαυμάσιες οἰκοδομὲς καὶ καταπράσινη, χαρούμενη καὶ γελαστή, πού ἐκείνη τὴν ὥρα τὴ χάιδευαν οἱ ἀχτίνες τοῦ ἡλίου καὶ λουζόνταν μέσα στὸ φῶς, ὅσο βλέπαμε τὴν πολὺπαθη πόλη μας, τόσο μεγάλωνε ἡ συγκίνηση τοῦ συνομιλητῆ μου καὶ ξεδίπλωνε πρὸ πλατεῖα τὴ μνήμη του στὸ παρελθόν.

Οἱ Σέρρες ἀπλωνόνταν μπροστὰ στὰ μάτια μας. Ἡ μεγάλη πολιτεία κι ὄχι ἡ τουρκόπολη μὲ τὰ παλιά κακομοίρικα σπίτια, τοὺς λερούς καὶ στενοὺς δρόμους. Κι ὅταν ἔλεγε τ' ὄνομά της δάκρυζαν τὰ μάτια του ἀπὸ τὴ συγκίνηση καὶ χτυποῦσε ἡ καρδιά του. Σ' αὐτὴ τὴν πόλη ἦλθε μικρὸ παιδί ἀπὸ τὴν πανέμορφη Θάσο. Ἐδῶ ἔζησε τὴ ζωὴ του ὁ ἀγαπητὸς μου φίλος κ. Κυπαρισσιᾶδης. Καὶ πλούσιος τώρα ἀπὸ ἀναμνήσεις γιὰ τὴν πόλη αὐτή, πλημμυρισμένος ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὴ δευτέρῃ του πατρίδα τὴν ἀποχαιρετᾶ γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν πολὺβουη Ἀθήνα. Μὰ ἡ μνήμη του πάντα στὴν πόλη αὐτὴ θὰ γυρνᾶ, ἐδῶ θὰ ἔναι πάντα τὸ μυαλό του καὶ γι' αὐτὴ θὰ σκιρτᾶ ἡ καρδιά του καὶ ἡ ψυχὴ του, νοσταλγὸς πάντα μιᾶς ζωῆς γεμάτης ἀπὸ ἀναμνήσεις τὴν πόλη τούτη θὰ ποθεῖ καὶ θὰ γυρεύει. Γιατὶ ἐδῶ, στὸν Ἁγιο Νικόλαο τοῦ Κουλά εἶναι δοσμένο τὸ εἶναι του, ἡ δραστηριότητά του, ἡ δημιουργικὴ πνοὴ καὶ ἡ ἄδολη πίστη τοῦ σεβαστοῦ κι ἀγαπητοῦ φίλου.

Ἐνα χαμόγελο χαρᾶς καὶ ἰκανοποίησης ξέφυγε ἀπὸ τὰ συγκινημένα χεῖλη τοῦ Κυπαρισσιᾶδη, μόλις φτάσαμε στὸν Ἁγιο Νικόλαο. Τὸ μικρὸ αὐτὸ ἐκκλησάκι, πού χάρις στὴν φροντίδα αὐτοῦ καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Κυριῶν πρὸς τὸ διευθύνει, ἔχει γίνει ἓνα

Μουσείο Βυζαντινῆς Τέχνης, εἶναι χτισμένο ἐπάνω στὰ ἐρείπια τοῦ παλαιοῦ Βυζαντινοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου «ἐκ τῶν καλλίστων ἔργων τοῦ δεκάτου ἢ ἑνδεκάτου αἰῶνος»¹⁶. Ἐνας ἀπλὸς ἄνθρωπος, ἓνας λαϊκὸς τεχνίτης, προικισμένος μὲ ἀρχιτεκτονικὸ τάλεντο, ὁ Λάζαρος Φωτιάδης, ἀπὸ τὴν Προύσσα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔχτισε ἀπὸ τὰ θεμέλιά του τὸν μικρὸ αὐτὸν Ναό. Ἡ θαυμαστὴ του τέχνη κίνησε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴ τοῦ Α. Ὁρλάνδου πού τοῦ ἐξέφρασε τὴν ἱκανοποίησή του, ὅπως ἐπίσης συνεχάρη τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Κυριῶν γιατί «χωρὶς καμμίαν κρατικὴν ἐπιχορήγησιν ἔφεραν εἰς αἴσιον πέρας τὸ ἔργον»¹⁷. Καὶ νὰ σκεφτεῖ κανεὶς πὼς ὁ λαϊκὸς αὐτὸς ἀρχιτέκτονας κατάφερε νὰ σχεδιάσει καὶ νὰ χτίσει τὸν ναὸ αὐτὸν σὲ ἡλικία ἑβδομήντα πέντε χρόνων, κάτι πού δὲν εἶναι εὐκόλο γιὰ κάθε ἄνθρωπο. Ὁ λαϊκὸς αὐτὸς ἀρχιτέκτονας, πού αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ διασώσω τὴ μνήμη του, γιατί τέτοιοι λαϊκοὶ τεχνίτες δὲν παρουσιάζονται εὐκόλα, εἶχε μάθει τὴν τέχνη στὴν Κωνσταντινούπολη, κοντὰ σὲ μεγάλους τεχνίτες πού ἔκτιζαν ἐκκλησίες, ἀνάκτορα, τζαμιά καὶ μιναρέδες καὶ πού εἶχαν πλούσια παράδοση στὴν τέχνη αὐτὴ. Κοντὰ τους ἐκπαιδεύτηκε. Κοντὰ τους ἔμαθε τὰ μυστικὰ τῆς τέχνης. Κι ὅταν κυνηγημένο πούλι ἀπὸ μιὰ φοβερὴ καταιγίδα, διωγμένος ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη γῆ τῶν πατέρων του, ἦλθε ἐδῶ στὴ νέα του πατρίδα, ἀφήνοντας πίσω τὴν δική του χαμένη πατρίδα, ἔφερε μαζί του τὴ μαστοριά του τὴν τόσο σπάνια καὶ τόσο ζηλευτὴ. Τὰ γράμματά του δὲν ξεπερνοῦσαν ἐκεῖνα τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου τῆς ἐποχῆς του σὲ μιὰ τουρκοκρατούμενη περιοχὴ. Ἡ πείρα τῆς δουλειᾶς του, ἡ γνώση τῆς τέχνης του, ἡ ἐπιμέλειά του καὶ ἡ προσοχὴ του τὸν ἀνέδειξαν σὲ πρῶτης σειρᾶς τεχνίτη. Ἐνας λαϊκὸς ἀρχιτέκτονας πού δὲν πρέπει νὰ λησμονήσουμε. Ἄξιος βοηθὸς του στάθηκε ὁ γιὸς του Κύριλλος, πού ἐργάστηκε μαζί του κατὰ τὴν ἀνοικοδόμηση τοῦ νέου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Πολὺ σωστὰ ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ναοῦ γιὰ νὰ τιμήσει τὸν λαϊκὸ τεχνίτη Λάζαρο Φωτιάδη ἀποφάσισε τὰ κόκκαλά του νὰ τοποθετηθοῦν μέσα στὸ ὀστεοφυλάκιο τοῦ ναοῦ. Ἦταν μιὰ πράξη μεταθανάτιας τιμῆς γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτόν.

Ὁ νέος ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἄρχισε ν' ἀνοικοδομῆται τὸ 1935¹⁸. Τὴν πρώτη ἰδέα γιὰ τὴν ἀνοικοδόμηση τοῦ ναοῦ τὴν ἔριξε ἡ Μαρία Μαρούλη, πού μαζί μὲ τὴν Εὐτέρπη Ζιώγα καὶ τὴν Πηνελόπη Πολυμέρη ἀποτέλεσαν τὴν πρώτη Ἐπιτροπὴ τοῦ ναοῦ καὶ ἦταν οἱ

16. Π. Θ. Πέννας, ὅπου παρ. σελ. 498.

17. Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς, ὅπου παρ. σελ. 104.

18. Σχετικὰ γιὰ τὶς ἐπιφυλάξεις μου ὡς πρὸς τὴν ἀκριβῆ χρονολογία βλ. πρὸ πάντων σημ. ἀριθ. 6.

πρῶτες πού ἐργάστηκαν με ἀγάπη καὶ πίστη γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ὠραίου αὐτοῦ σκοποῦ. Κόποι καὶ μόχθοι πολλοί, θυσίες, τρεξίματα, ἀγωνιώδεις προσπάθειες, πίκρες καὶ στενοχώριες, ἀλλὰ πίστη ἀκατάλυτη ἀποτέλεσαν τὸ πρῶτο κεφάλαιο τῶν κυριῶν αὐτῶν, πού εἶχαν τάξει σὰν ἔργο τῆς ζωῆς τους τὴν εὐγενική φιλοδοξία ν' ἀναγείρουν τὸν ναὸν αὐτόν. Ὅπλισμένοι με ἀκατάβλητη ἀντοχή καὶ σθένος, με ἐπιμονή καὶ ὑπομονή, συνέχισαν τὴν ὥραια προσπάθειά τους, ὡς τὴ στιγμή πού ὁ πόλεμος ἔκανε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν εἰρηνική τους προσπάθεια. Ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἐπάρατη κατοχή πού τὸν ἀκολούθησε σταμάτησε τὸ δημιουργικὸ ἔργο τῶν εὐγενῶν αὐτῶν κυριῶν. Ἄλλ' ὅταν ἡ Ἐλευθερία, αὐτὴ ἡ μεγάλη θεὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπαναπατρίστηκε στὴν ὥραια καὶ πλούσια αὐτὴ γῆ, οἱ εὐγενεῖς αὐτὲς κυρίες δὲν ξέχασαν τὸ ἔργο πού εἶχαν ἀρχίσει, δὲν ξέχασαν τὴν ἀνοικοδόμησι καὶ ἀποπεράτωσι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὸν πευκόφυτο Κουλαῖ τῶν Σερρῶν. Με τὴν ἴδια θέλησι, τὴν ἴδια δημιουργικὴ διάθεσι, με αὐξημένη Χριστιανικὴ πίστι, συνέχισαν τὸ ἔργο πού εἶχαν ἀρχίσει τὸ 1935. Ἡ ἀνέγερσι τοῦ ναοῦ περατώθηκε τὸ 1948 κι ἀμέσως σχεδὸν νὰ προχωρήσουν στὴν ἀγιογράφησί του με τὸν πρακτικὸ ζωγράφου Μιχάλη Κοντικώστα, πού ἀγιογράφησε τὸν Τροῦλο καὶ τὴν Πλατυτέρα. Αὐτὴ ἡ ἐργασία κράτησε ὡς τὸ 1956.

Ἡ πρώτη Ἐπιτροπὴ τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου με πολλὴν ἀγάπη συνέχισε τὸ ἔργο της. Συγκέντρωσε χρήματα ἀπὸ εὐσεβεῖς Σερραίους γιὰ τὴν ἀγορὰ εἰκόνων. Κοπιαστικὴ ὅσο καὶ ἀξιέπαινη προσπάθεια σὲ μιὰ ἐποχὴ μάλιστα πού διάφορες «νεωτεριστικὲς» θεωρίες καὶ ἀντιλήψεις διαβρώνουν τὴ θρησκευτικὴ συνείδησι τῶν ἀνθρώπων. Τὴν προσπάθεια ὁμως τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ἐνδυνάμωνε ὁ θρησκευτικὸς ζῆλος. Ἄλλὰ ὁ Χάρος δὲν χαίρεται γιὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων καὶ προσπαθεῖ νὰ παραμποδίσει τὴν ἐπιτυχία τους. Πολὺ περισσότερο ὅταν τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι ὠραία καὶ συντελοῦν στὴν ψυχικὴ ἀνάτασι τῶν ἀνθρώπων. Τὸ 1956 ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Κυριῶν στερεῖται τῆς παρουσίας καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Εὐτέρπης Ζιώγα, πού με ἡσυχὴ συνείδησι ἐκπλήρωσε τὴν ἀνθρώπινη πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλή. Τὸ ἔργο ὁμως ἔπρεπε νὰ συνεχιστεῖ. Ἀμέσως ἡ Ἐπιτροπὴ συμπληρώθηκε με τὴν Κυρίαν Ἐλένη Β. Κυπαρισσιάδη, ἡ ὁποία ἀπὸ πολλῶν χρόνων, μαζί με τὸν ἄνδρα της, τὸν Βάλαμο Κυπαρισσιάδη, συνέδραμαν καὶ βοήθησαν σημαντικὰ τὴν Ἐπιτροπὴ στὸ δύσκολο ἔργο της. Μαζί με τὸν ἄνδρα της ἡ Ἐλένη Κυπαρισσιάδου ἀφιερώνεται ἐξολοκλήρου στὴ συμπλήρωσι τοῦ ὠραίου ἔργου. Ὁ Κυπαρισσιάδης ἐντυπωσιάστηκε ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ναοῦ καὶ ἐνθουσιάστηκε ἀπὸ τὴν τὴν προσπάθεια τῆς Ἐπιτροπῆς. Ὅρθῶς σκέφθηκε πὼς ὁ ναὸς αὐτὸς θὰ δείξει καλύτερα ἢ ἡ

ἀγιογράφηση ἀπὸ εἰδικούς ζωγράφους-ἀγιογράφους καλύψει ὁλόκληρο τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ. Ἡ ἀποψη τοῦ Κυπαρισσιάδη ὅτι ὁ ναὸς αὐτὸς πρέπει νὰ ἀποτελέσει ἓνα βυζαντινὸ στολίδι τῆς πόλης μας ἀποδείχτηκε ἀσφλῶς σωστή. Ἀφαιροῦνται ἀμέσως οἱ φορητὲς εἰκόνες ἀπὸ τοὺς τοίχους καὶ ἀρχίζει μιὰ ἐντονη δραστηριότητα γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν χρημάτων ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν ἀγιογράφηση τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ. Μὲ τὸ κῦρος ποὺ ὁ Κυπαρισσιάδης διαθέτει, τὶς γνωριμίες του καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ ἐμπνέει καθὼς καὶ μὲ τὴν δραστηριότητα ποὺ ἐπέδειξε ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Κυριῶν, συγκεντρώνεται σὲ σύντομο σχετικὰ χρονικὸ διάστημα ἓνα σεβαστὸ ποσὸ ποὺ διατίθεται γιὰ τὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο συγκεντρώθηκε. Θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ τονιστεῖ πὼς ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Κυριῶν στὴν προσπάθειά της νὰ συγκεντρώσει χρήματα γιὰ τὴν ἀνοικοδόμηση καὶ τὴν ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ βρῆκε πλήρη ἀνταπόκριση ἀπὸ τοὺς Σερραίους μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ τοὺς εἶχε ἐμπνεύσει. Ὁ Κυπαρισσιάδης ἐκμεταλλεύτηκε μιὰ ὥραία εὐκαιρία ποὺ τοῦ παρουσιάστηκε. Ὁ γνωστὸς λογοτέχνης καὶ ζωγράφος τῆς Θεσσαλονίκης Πεντζίκης ἐπισκέφτηκε ἐκεῖνες τὶς μέρες τὴν πόλη τῶν Σερρῶν. Μὲ φίλο του καὶ μὲ τὸν Κυπαρισσιάδη ἐπισκέφτηκε τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ἔμεινε πολὺ ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν προσπάθεια τῶν κυριῶν. Μὲ τὴν παράκληση τοῦ φίλου του καὶ τοῦ Κυπαρισσιάδη ὁ κ. Πετζίκης ἀνέλαβε νὰ παρακαλέσει τὸν καθηγητὴ τῆς ζωγραφικῆς στὸ Ἀμερικανικὸ Κολλέγιο «Ἀνατόλια» τῆς Θεσσαλονίκης κ. Γεώργιον Παραλῆ νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸν ναὸ καὶ νὰ ἐκφράσει τὴ γνώμη του καθηδηγώντας τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Κυριῶν στὴν προσπάθειά της γιὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς ἀγιογράφησης τοῦ ναοῦ. Πραγματικὰ ὁ Παραλῆς σὲ λίγες μέρες ἐπισκέπτεται τὶς Σέρρες, συναντᾶται μὲ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ναοῦ καὶ μὲ τὸν Κυπαρισσιάδη καὶ ἐπὶ τόπου ἐξετάζει τὸ θέμα τῆς ἀγιογράφησης τοῦ ναοῦ. Ὁ Παραλῆς ἐνθουσιάστηκε ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ναοῦ καὶ συγκινήθηκε ἀπὸ τὴν ὥραία προσπάθεια τῶν κυριῶν. Ἡ πρότασή του ἦταν σαφής. Ὁ ναὸς πρέπει ἐσωτερικὰ ν' ἀγιογραφηθεῖ καὶ πρότεινε ν' ἀγιογραφηθεῖ κατ' ἀντιγραφή ἔργων διασήμων ζωγράφων ποὺ βρίσκονται σὲ διάφορα παλιὰ Μοναστήρια. Καὶ τοῦτο γιὰ νὰ πάρει μορφή νεώτερου βυζαντινοῦ ναοῦ ὁ μικρὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἡ πρόταση τοῦ Παραλῆ ἐγίνε δεκτὴ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Κυριῶν, ἡ ὁποία τὸν παρεκάλεσε ν' ἀναλάβει τὴν ἀγιογράφηση καὶ νὰ ἐκλέξει τὰ ἔργα ποὺ θὰ ἀντιγράφονταν.

Τὸν ἴδιο χρόνο ἡ Ἐπιτροπὴ μὲ τὸν θάνατο τῆς Πηνελόπης Πολυμέρη συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν Ἀρετὴ Κ. Νάσουτζικ, ποὺ μὲ πολὺ ζῆλο ἄρχισε νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν χρημάτων ποὺ χρειάζονταν γιὰ τὴν ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ. Ὁ πρῶτος ἔρανος ἀπέδωσε ἓνα

πολὺ ἱκανοποιητικὸ ποσὸ ποὺ ἐνθουσίασε τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τὰ ἐνθάρρυνε στὴν τεράστια προσπάθειά της. Θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ μνημονεύσω τὴ συμβολὴ τοῦ Β. Κυπαρισσιάδη, ὁ ὁποῖος ἀσκώντας τὴν ἐπιρροή του καὶ κάνοντας χρῆση τῶν πολλῶν γνωριμιῶν του κατώρθωσε νὰ ἐνισχύσει μὲ σημαντικὰ ποσὰ χρημάτων τὴ Ἐπιτροπὴ στὸ ἔργο τῆς ἀγιογράφησης τοῦ ναοῦ. Βέβαια πρῶτος στὸν ἔρανο ὁ Κυπαρισσιάδης καὶ ὁ κύκλος τῶν ἐκλεκτῶν φίλων του.

Σὲ νέα συνεννόηση τῆς Ἐπιτροπῆς μὲ τὸν Γ. Παραλῆ ἀποφασίζεται ἡ ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ καὶ ἀνατίθεται τὸ ἔργο στὸν κ. Παραλῆ, ὁ ὁποῖος προσλαμβάνει γιὰ συνεργάτη του τὸν ἐπίσης διακεκριμένο ἀγιογράφο Δημήτριο Κεντάκα. Τόσο ὁ Παραλῆς ὅσο καὶ ὁ Κεντάκας, πτυχιούχοι κι οἱ δυὸ τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, εἶναι ἀλήθεια πὼς ἐργάστηκαν μὲ θαυμάσια εὐσυνειδησία καὶ ἐξαιρετικὴ ἐπιμέλεια. Οἱ δυὸ αὐτοὶ διακεκριμένοι ζωγράφοι ἐπιμελήθηκαν τὴν ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ ἀπὸ Βυζαντινὰ ἔργα ποὺ βρίσκονται σὲ διάφορους ναοὺς καὶ μοναστήρια. Οἱ τοιχογραφίαι τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἶναι ἀντίγραφα ἔργων ποὺ ὑπάρχουν στὸ ναὸ τοῦ Πρωτάτου Ἁγίου Ὁρους (ἔργα ζωγράφου Πανσέληνου), στὴ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ Λεβαδείας (ἔργα ἀγνωστων Βυζαντινῶν ἀγιογράφων), στὴν περίφημη γιὰ τὴν Βυζαντινὴ Τέχνη τῆς Μονῆ τοῦ Δαφνίου Ἀττικῆς, στὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ ἄλλων Μονῶν καὶ Βυζαντινῶν Ναῶν. Εἰδικότερα ὀφείλω νὰ διευκρινήσω πὼς ἡ θαυμάσια Βυζαντινὴ σύνθεση ποὺ παριστάνει τὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου εἶναι ἀπὸ τὴ Μονὴ τοῦ Δαφνίου Ἀττικῆς. Οἱ ὠραῖες ἀγιογραφίαι τῆς Γέννησης καὶ τῆς Βάπτισης εἶναι ἀπὸ τὴ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ Λεβαδείας. Οἱ Εὐαγγελιστῆς, ὁ Ἀναπεσῶν, ὁ Νιπτήρας, ἡ Βαϊφόρος, ἡ Προσευχὴ στὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἡ Ψηλάφηση τοῦ Θωμᾶ, ἔργα πραγματικὰ ἐξαιρετικῆς τέχνης, εἶναι ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Πρωτάτου τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἶναι πολὺ ὠραῖα ἀντίγραφα ἀπὸ τὴ Μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Οἱ Σερραῖοι Ἅγιοι δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ λείπουν. Μὲ τὴν ὑπόδειξη τοῦ ἀκούραστου ἐργάτη κάθε εὐγενικῆς ιδέας Β. Κυπαρισσιάδη, ποὺ τόσο μόχθησε γιὰ νὰ συγκεντρώσει χρήματα γιὰ τὴν ἀγιογράφηση τοῦ ὠραίου ναοῦ ποὺ ἔχομε σήμερα στὴν πόλη μας, ἔγιναν οἱ ἀγιογραφίαι τοῦ Ὁσίου Ἰωάννου τοῦ Προδρομίτου — ἓνας ἀπὸ τοὺς ἰδρυτῆς τῆς περίφημης Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου Σερρῶν — καὶ τοῦ Ἁγίου Νικήτα. Μὲ τὴν εὐκαιρία ὀφείλω νὰ σημειώσω, γιὰ νὰ ξέρουν οἱ νεώτεροι, πὼς τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀφοροῦν τὸν βίο, τὴν πολιτεία καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ Ἁγίου Νικήτα, ποὺ μορτύρησε στὶς Σέρρες, καθὼς καὶ τὴν εἰκόνα του ἀνακάλυψε στὴν Ἱερῇ Ρωσικῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὁ ἐρευνητῆς τῆς ἱστορίας τῶν Σερρῶν Δημοσθένης Μέλ-

φος, πού τύπωσε καί σχετικό βιβλίο¹⁹. Καί μέ τήν εὐκαιρία αὐτή θά σημειώσω πῶς τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Δημοσθένη Μέλφου ἀποτελεῖ συμβολή στὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τῶν Σερρῶν, καί ἰδιαίτερα συμβολή στὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῶν Σερρῶν, γιατί πληροφοροῦνται οἱ Σερραῖοι στοιχεῖα γιὰ τὸν Πολιοῦχον Ἅγιό τους. Φανερώνει ἀκόμα τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα τῶν Σερραίων καί τὴν πίστη τους στὸν Χριστιανισμό.

Ἡ ὠραία ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἔγινε μέ τὴν εὐγενικὴ καί ἀκούραστη φροντίδα τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Κυριῶν τοῦ Ναοῦ καί τοῦ Β. Κυπαρισσιάδη. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ πραγματικὰ ἔφεραν σὰ καλὸ τέλος μιὰ καταπληκτικὴ προσπάθεια. Μὲ ἀκατάβλητη θέληση κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσουν χρήματα ἀπὸ τὸν εὐγενῆ καί φιλόθρησκο Σερραϊκὸ λαό, νὰ βροῦν ὀγδόντα περίπου δωρητὲς Σερραίους, ἀριθμὸς ὄχι εὐκαταφρόνητος—νὰ ἐξασφαλίσουν χρήματα ἀπὸ διάφορες πηγές, ὅπως ἀπὸ τὸν Τουρισμὸ δρχ. 5.000, ἀπὸ τὰ Κρατικὰ Λαχεῖα δρχ. 15.000, ἀπὸ τὸν Κώστα Νάσουτζικ δρχ. 15.000. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πῶς οἱ συντοπίτες μας Βουλευτὲς Ν. Ἰντζῆς καί Ἀθ. Μητακίδης πάντα πρόθυμοι συμπαραστάθηκαν στὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς καί μέ εἰλικρινῆς ἐνδιαφέρο βοήθησαν τὴν ὠραία προσπάθειά της. Ἀξίζουν ἐπίσης κάθε τιμῆς οἱ γνωστοὶ καί ἄγνωστοι Σερραῖοι, πού μέ προθυμία συνέδραμαν τὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς, ἔργο ἐπίμοχθο καί ἀσυνήθιστο γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, γιὰ νὰ ἔχει σήμερα ἡ πολύπαθη καί μαρτυρικὴ πόλη μας ἕναν θαυμάσιο Βυζαντινὸ Ναό. Ἀξίζουν ἀκόμα θερμὰ συγχαρητήρια καί ἔπαινος στὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ναοῦ—πού μέ τὸ θάνατο τῆς Μαρίας Μαρούλη συμπληρώθηκε ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 1962 μέ τὴν Μάρθα Ἀθ. Μητακίδη—καί στὸν ἀκούραστο φιλότεχνο γιατρὸ Β. Κυπαρισσιάδη, πού συνέλαβε τὴν ἰδέα τῆς ἀγιογράφησης τοῦ Ναοῦ, γιὰ τοὺς κόπους τους, τὴν ἀδάμαστη θέλησή τους, τὴν εὐγενικὴ τους προσπάθεια, τὸν ἔνθεο ζῆλο τους καί τὴν ἀνιδιοτέλειά τους. Σπάνια συναντᾶ κανεῖς τέτοιους ἀκούραστους ἀνθρώπους, πού ἡ ἐπιτέλεση ἑνὸς ὠραίου ἔργου ν' ἀποτελεῖ σκοπὸ καί πάθος τῆς ζωῆς τους, καθημερινὴ τους φροντίδα καί σκέψη.

Ὁ ὠραῖος αὐτὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, πού ἀποτελεῖ στολίδι γιὰ τὶς Σέρρες, ὀφείλετε στὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία κι ἀποτελεῖ τρανὴ ἀπόδειξη τῆς ἀξίας της καί τῆς σημασίας της. Αὐτὴ ἀξιοποιεῖ ὅσα παραμένουν παραμελημένα κι ἐγκαταλελειμένα. Φανερώνει ἀκόμη τί μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει μιὰ θερμουργὴ πίστη, ὅταν συνταιριάζεται ἀπὸ καλαισθητικὴ ἀντίληψη, ἀπὸ σωστὴ ἀντιμετώπιση τῶν θεμάτων. Γιατί μποροῦσε

19. Δημοσθένη Ν. Μέλφου : «Ὁ Ἅγιος Νικήτας τῶν Σερρῶν». Σέρραι 1940. Τύποις ἡμερησίου «Ἡ Πρόοδος» Σερρῶν.

νά ὑπῆρχε ἓνα ἀπλό ἐκκλησάκι, πού νά ἱκανοποιοῦσε τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα. Τώρα ἔχομε ἓνα πραγματικὸ στολίδι, με ὠραίες ἀγιογραφίες*, πού τὸ ὀφείλουμε στὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Κυριῶν καὶ στὸν Κυπαρισσιάδη. Χρειαζόνται ὅμως ἀκόμα νά γίνουν πολλὰ γύρω ἀπὸ τὸ ναὸ γιὰ ν' ἀποκτήσει περισσότερο ἐνδιαφέρον τὸ τοπίο καὶ νά προσελκύσει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν τουριστῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν συμπολιτῶν. Χρειαζεται νά καλοπιστεῖ ὁ γύρω χῶρος, νά στρωθεῖ ἡ αὐλὴ τοῦ ναοῦ με ὠραῖα βοτσαλάκια, νά τοποθετηθοῦν παγκάκια. Νά ἀσφαλτοστρωθεῖ τὸ μικρὸ τμήμα πού ἀπέχει ἀπὸ τὸν κύριον δρόμον τοῦ Κουλαῖ καὶ ὀδηγεῖ στὸ ναὸ. Τὸ δασύλιον τοῦ Κουλαῖ, πού ἀποτελεῖ τὸν μοναδικὸ πνεύμονα τῆς πόλης μας, πρέπει ν' ἀποκτήσει δρόμους δικούς του καὶ νά τοποθετηθεῖ φύλακας, ὅπως ἐπίσης χρειάζεται ὁ ναὸς ἓνα μόνικον νεωκόρον, ὥστε τὸ ἐκκλησάκι νά εἶναι ὅλη τὴν ἡμέραν στὴ διάθεσιν τῶν προσκυνητῶν Σερραίων καὶ ἐπισκεπτῶν. Ἔτσι ὁ μικρὸς ναὸς με τὶς ὠραίας ἀγιογραφίες του θά γίνῃ γνωστὸς σ' ὅλους καὶ προσιτός, γιὰ νά ἀποτελεῖ μιὰ ἀπόδειξιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναίσθηματος καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς εὐαισθησίας τῶν Σερραίων.

Κατέβηκα ἀπὸ τὸν Ἅγιον Νικόλαον μαζί με τὸν ἀγαπητό μου φίλον θαμπωμένον ἀπὸ τὴν ὀμορφίαν πού ἀντίκρυσεν. Εἶναι κάτι πού δὲν τὸ συναντᾷς εὐκόλως σὲ μιὰ ἐπαρχιακὴ πόλιν. Ὅπως κατεβαίναμε ὁ Κυπαρισσιάδης μοῦ ἔδειξε, κάτω ἀπὸ τὸν τεῖχος τοῦ Γυμνασίου Θηλέων, πρὸς τὸ ἀνατολικὸ μέρος τὸ Οἰκοτροφεῖον τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Σερρῶν, τὸ ὁποῖον λειτούργησεν μόνον ἓνα χρόνον. Προχωρώντας μοῦ ἔδειξε κοντὰ στὴν παλιὰ Μητρόπολιν στὸ βορεινὸ μέρος τὸ παλιὸ Γυμνάσιον Σερρῶν, ἀπὸ τὰ παλαιότερα Γυμνάσια τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, καὶ πού συντηροῦσεν ἡ περίφημη γιὰ τὴν ἔθνικὴν δραστηριότητα Ἑλληνικὴ Κοινότης Σερρῶν²⁰. Κοντὰ στὸ παλιὸ Γυμνάσιον Σερρῶν καὶ πιὸ δυτικὰ ἀπ' αὐτὸ βρισκόνταν τὸ Νηπιαγωγεῖον Σερρῶν καὶ πιὸ δυτικὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ περίφημον γιὰ τὴν δράσιν του τὴν ἔθνικὴν καὶ μορφωτικὴν παρθεναγωγεῖον «Γρηγοριάς», πού εἶχε ἀνεγερθεῖ με χρήματα

20. Ἀποτελεῖ πραγματικὰ μεγάλη ἔλλειψιν γιὰ τὴν τοπικὴν μας ἱστορίαν ἡ ἀπώλεια τῶν ἀρχείων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Σερρῶν. Τὰ ἀρχεῖα αὐτὰ θά φώτιζαν ἐπαρκῶς πολλὰ σημεῖα τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας στὶς Σέρρες καὶ θά μᾶς ἔδιναν μιὰ πλήρη εἰκόνα τῆς ἔθνικῆς δραστηριότητος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Σερρῶν.

* Βλέπε εἰκόνες καὶ λεπτομέρειες τοιχογραφιῶν, στὴ συνέχεια.

τοῦ τοπικοῦ μεγάλου εὐεργέτη Γρηγορίου Ρακιντζή²¹. Ἄλλ' ὅλ' αὐτὰ κήκαν στὴν πυρκαϊὰ πού ἔβαλαν οἱ Βούλγαροι, φεύγοντας ἀπὸ τὴν Σέρρες, τὸ 1913. Θὰ πρέπει ἀκόμα νὰ σημειώσω πὼς στὸν συνοικισμό τῆς Καλλιθέας ὑψώνονται τὰ ἐρείπια τοῦ παλιοῦ ὑδραγωγείου τῶν Σερρῶν.

Τὸν μικρὸ αὐτὸν ἱστορικὸ περίπατο τοῦ 1962 τὸν χρεωστῶ στὸν ἀγαπητὸν μου φίλο Βάλσαμο Κυπαρισσιάδη, μὲ τὸν ὅποιο μὲ συνδέει στενὴ φιλία καὶ πραγματικὴ ἀγάπη. Γιαυτὸ τοῦ ἀφιερώνω τιμητικὰ τὴν παροῦσα μου ἀναφορὰ στὴν γενικὴ προσφορὰ του καὶ χαίρω γιατί σήμερα, εἴκοσι χρόνια ἀργότερα, ξαναβλέπει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας καὶ διασώζει ἔτσι ἱστορικὲς πληροφορίες πού πιθανὸ ἄλλοι περισσότεροι εἰδικοί θὰ ἀξιοποιήσουν καλύτερα γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὴν πληρέστερη γνωριμιὰ τῆς ἀγαπημένης μου πόλης τῶν Σερρῶν.

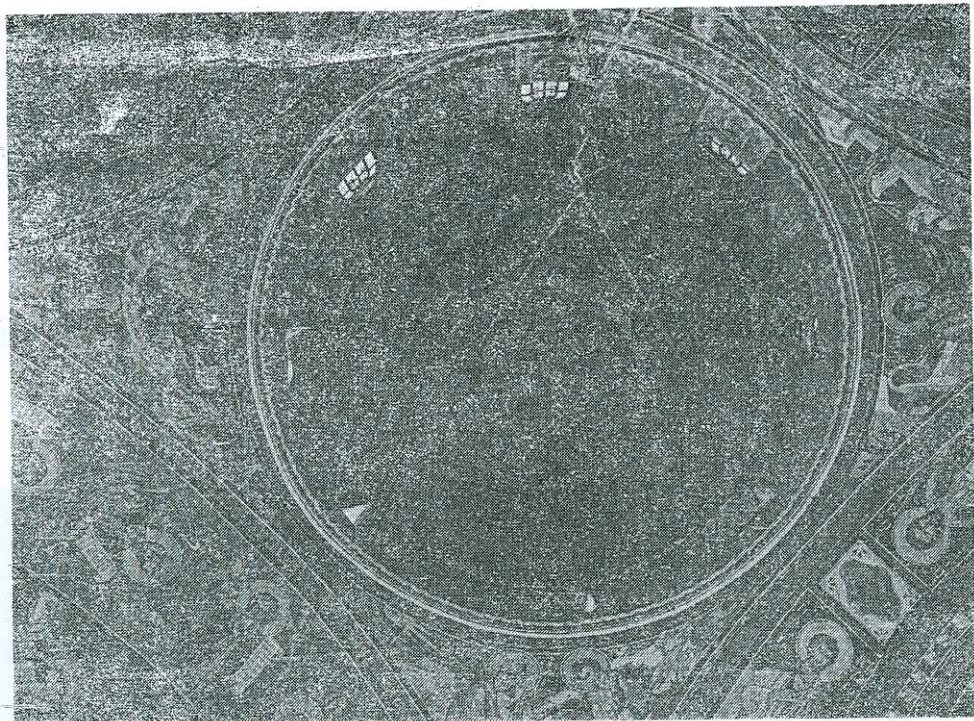
21. Γιὰ τὸν Γρηγόριον Ρακιντζή καὶ τὴ «Γρηγοριάδα» ἐκτὸς ἀπ' ὅσα ἀναφέρει ὁ βιογράφος του ἱστορικὸς τῶν Σερρῶν Εὐάγγελος Στράτης, βλ. Ἀθανασίου Γιομπλάκη : «Γρηγόριος Κωνσταντίνου ὁ Ρακιντζῆς 1834 – 1906. Ὁ Μέγας Εὐεργέτης τῆς Παιδείας ἐν τῇ πόλει τῶν Σερρῶν», Σέρραι 1973 καὶ Πέτρου Θ. Πέννα : «Ἱστορία τῶν Σερρῶν», ἔκδ. β' τοῦ 1966, σελ. 300-302.

ΕΙΚΟΝΕΣ

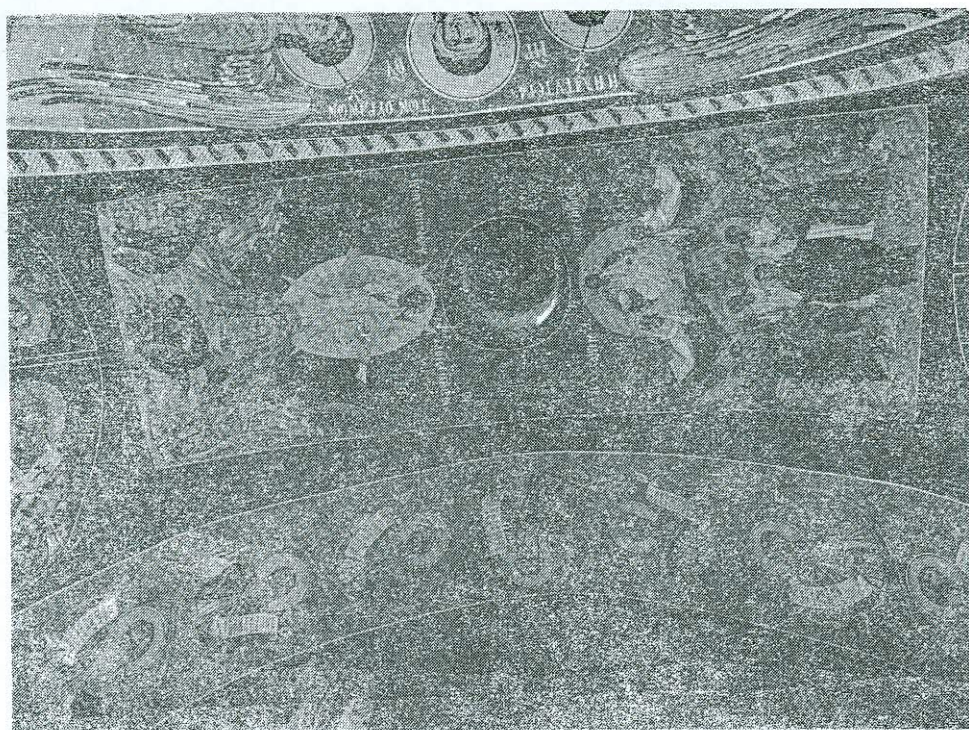
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΙΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ

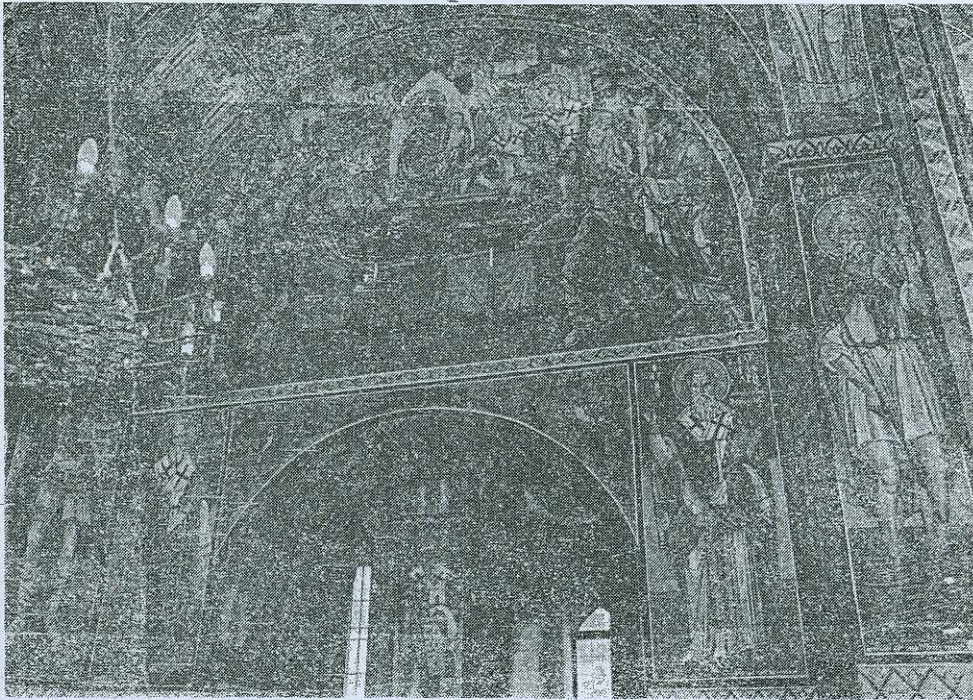
Τὸ τέμπλο μετὰ τῆς Πλατυτέρας
(ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Βήματος)

Ὁ κεντρικὸς τροῦλος τοῦ Ναοῦ
(ὁ Παντοκράτορας)

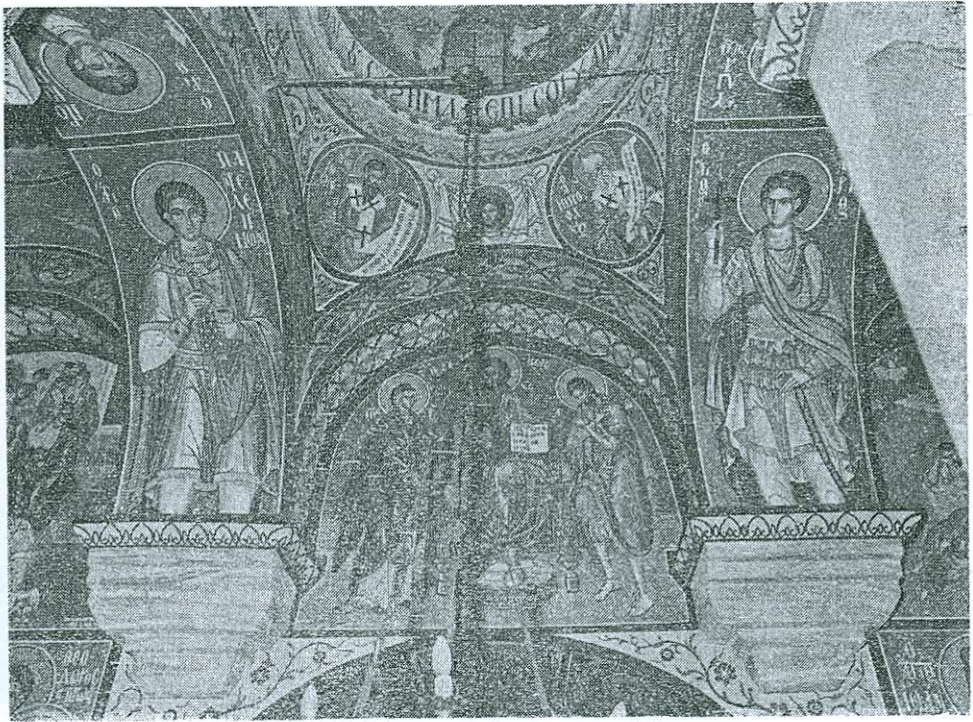
Τοιχογραφία (Λεπτομέρεια)

Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου (τοιχογραφία)

Ἡ Γέννησις (τοιχογραφία)

Ἡ Βάπτιση (τοιχογραφία)

Πρόναος (Λεπτιμέρεια - Τοιχογραφία)

Τοιχογραφία ἀπὸ τὸν τροῦλο τοῦ πρόναου

Τοιχογραφία ἀπὸ τὸν τροῦλον τοῦ πρόναου

Τοιχογραφία (Λεπτομέρεια)

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ
ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΕΡΡΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μολονότι είναι άρκοῦντος γνωστὰ τὰ δραματικὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν ὑπαιθρον τῶν Σερρῶν, πρὸ τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συντόμου Βουλγαρικῆς κατοχῆς καὶ τὸν ἐμπρησμόν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ πανικοβλήτους ὑποχωροῦντος Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἡ σπουδαιότερα ἀναμφισβητήτως καὶ ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος καὶ ἀξίας ἱστορικὴ πηγὴ, εἶναι τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον «Ἡμερολόγιον» τοῦ τότε Μητροπολίτου Σερρῶν Ἀποστόλου Χριστοδούλου τοῦ Ἰμβριώτου.

Τὸ «Ἡμερολόγιον», τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου, ἐδημοσιεύθη τμηματικῶς εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Θεσσαλονίκης «Νέα Ἀλήθεια»¹ τοῦ ἔτους 1913, μοι παρεχωρήθη δὲ ὀλοκληρωμένον πρὸς δημοσίευσιν ὑπὸ τοῦ ἐν Θεσσαλονικίᾳ φίλου, ἱστορικοῦ ἐρευνητοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ δημοσιογράφου καὶ συγγραφέως κ. Πασχάλη Ἀγγελοπούλου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ Ἑταιρεία μας ἐκφράζει θερμὰς εὐχαριστίας.

Τὸ κείμενον τοῦ «Ἡμερολογίου» τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου, δημοσιευθὲν πρὸ ἑβδομήκοντα ἀκριβῶς ἐτῶν ἀποσπασματικὰ εἰς ἡμερησίαν ἐφημερίδα τῆς Θεσσαλονίκης, ἀποτελεῖ καὶ σήμερον, δημοσιευόμενον ἐξ ὀλοκλήρου, εἰς τὸ περιοδικόν μας «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» ἀρχαιακὸν στοιχεῖον ἄξιον νέας προβολῆς.

Ἀποτελεῖ δέσμη φωτὸς, πού ἐκπέμπει ἐπὶ τῶν γεγονότων πρωταγωνιστῆς τῆς κρίσεως ἐκείνης περιόδου διὰ τὸν Ἑλληνισμόν γενικὰ καὶ τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν ἰδιαίτερα.

Καὶ μαρτυρίαν ἀδιάφυστον καὶ ἀδιάβλητον, ἱεράρχου ὑπευθύνου, συμμετέχοντος καὶ συμπάσχοντος, μετὰ τοῦ ποιμνίου του.

«Τὸ Ἡμερολόγιον» ἀναφέρεται εἰς τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἀπὸ τῆς

1. Ἡ ἐφημερὶς τῆς Θεσσαλονίκης «Νέα Ἀλήθεια» ἤρχισε ἐκδιδομένη τὸ 1904 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κωστούρα διδασκάλου ἐκ Βογατσικοῦ τῆς Καστοριάς καὶ ἐτερμάτισε τὴν ἐκδοσὶν τῆς τὸ 1972. Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 1904 – 1912 ἀπετέλεσε τὸ προπύργιον καὶ πηγὴν ἐνθαρρύνσεως τοῦ σκλαβωμένου Ἑλληνισμοῦ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μακεδονίας πολλὰ ὀφείλει εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς, πρὸς προάσπισιν τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους.

κηρύξεως τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου, ἤτοι ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1912 καὶ περατοῦται μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου τοῦ 1913 καὶ τὸν ἔμπρησμον τῶν Σερρῶν.

Περιγράφει ἀδρῶς τὰ καθημερινὰ συμβάντα, σημειώνοντας καταπιέσεις τῶν Νεοτούρκων κατὰ τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων. Τὴν κήρυξιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου ὑπὸ τῶν Τούρκων, τοὺς ἐξοπλισμοὺς τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου, τοὺς φόβους τῶν Ἑλλήνων καὶ τέλος τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πόλεως ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Ἰδιαιτέρας σημασίας εἶναι ἡ προσπάθεια, τὴν ὁποῖαν κατέβαλε ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος ὅπως πείσῃ τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν εἰς τὸν Ἑλληνα ὀπλαρχηγὸν Καπετὰν Γιαγκλὴν καὶ ἡ ἄρνησις τοῦ Τούρκου διοικητοῦ, νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ ἀντάρτας, γεγονός διὰ τὸ ὁποῖον βραδύτερον μετενόησε πικρά, ὅταν εἶδε τὰς ὁμαδικὰς σφαγὰς τῶν ὁμοθρήσκων του εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ μαινομένους Βουλγάρους στρατιώτας καὶ ἀτάκτους κομιτατζήδες.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς συντόμου βουλγαρικῆς κατοχῆς ὑπέφερε ψυχικὰ καὶ ὡς πραγματικὸς ποιμενάρχης πολλάκις προέταξε τὸ στήθος του διὰ νὰ ἀποτρέψῃ καταπιέσεις τόσον τοῦ ἑλληνικοῦ ὅσον καὶ τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως, οἱ ὁποῖοι προσέβλεπον εἰς τὸ πρόσωπόν του, ὡς εἰς προστάτην καὶ σωτῆρα.

Μετὰ ὑπερηφάνειαν περιγράφει τὰς νίκας τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, καὶ μετὰ ψυχικὸν πόνον τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὰς μάχας τοῦ Παγγαίου, ποὺ ἀπετέλεσαν τὸ προανάκρουσμα, τῆς τελικῆς συγκρούσεως. Καὶ τέλος τὴν πυρπόλησιν τῶν Σερρῶν καὶ τὰς ἐκτελέσεις τῶν ὁμήρων.

Βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου, ὡς καὶ περὶ τῆς δραστηριότητος, τὴν ὁποῖαν ἀνέπτυξεν κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς πρὸ τῆς ἀνάδρου καταστροφῆς τῆς ὥραιας μας πόλεως, διέλαβον ἐν ἐκτάσει εἰς τὴν «ἱστορίαν τῶν Σερρῶν»¹.

Ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς διαπρεπεστέρους ἱεράρχας τοὺς κοσμήσαντας τὸν ἀρχαῖον μητροπολιτικὸν θρόνον τῶν Σερρῶν ἐπὶ μίαν ὀκταετίαν (1909 – 1917). Διεδέχθη οὐσιαστικὰ τὸν ἐπίσης διαπρεπῆ ἱεράρχην τὸν σθεναρὸν ἀγωνιστὴν Γρηγόριον Ζερβουδάκη, τὸν ἀνελθόντα κατὰ Μάϊον τοῦ 1909 ἐπαξίως εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, εἰς ἐποχὴν κρισιμοτά-

1. Πέτρου Θ. Πέννα : «Ἱστορία τῶν Σερρῶν» ἀπὸ τῆς ἀλώσεώς των ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων 1383 – 1913. Β' ἔκδοσις, Ἀθῆναι 1966, σελ. 331 – 348 καὶ 477.

Π. Καραϊτζῆ : Ὁ Μητροπολίτης Σερρῶν Ἀπόστολος ὁ Ἰμβριος καὶ τὸ ἔθνικόν ἔργον του, «Μακεδονικὴ Ζωή» Θεσ/νίκη, Φεβρουαρίου 1976, τεύχος 117, σελ. 36 – 39. – Αἱ βουλγαρικαὶ ὠμότητες ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ κατὰ τὸ 1912–1913. Ἀθῆναι 1914. 5 – 19.

697

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Μητροπολίτης Σερρών
1909 - 1917

την διά τὸ ἔθνος. Καὶ λέγω οὐσιαστικὰ διότι ὁ Ἀθανάσιος Πιπέρας, διαδεχθεὶς τὸν Γρηγόριον, μετὰ δίμηνον μόνον ποιμαντορίαν νεώτατος τὴν ἡλικίαν, ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον καὶ ἐτάφη εἰς τὸ προαύλιον τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ.

Ὁ Ἀπόστολος, μετέσχεν ὅλων τῶν ἀγώνων τῆς πόλεως καὶ τῶν συμφορῶν τῆς. Ἐθυσίασε κυριολεκτικὰ τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του.

Εἶδε τὴν πόλιν καταλαμβανομένην ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Ὑπέστη τὴν ἀνοίκειον συμριφορὰν των πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν καὶ τουρκικὸν πληθυσμὸν καὶ σθεναρῶς ἠγωνίσθη πρὸς περαιτέρω παρεμπόδισιν τῶν βαρβάρων καὶ εἰδεχθῶν κακουργιῶν των. Ἠξιώθη νὰ ἴδῃ τὴν πόλιν ἐλευθερουμένην ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Ἀλλὰ καὶ πυρπολουμένην καὶ κατακειμένην εἰς ἐρείπια. Καὶ ὅταν τέλος εἶδε τὴν πόλιν καταλαμβανομένην ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δὲν ἄντεξε. Ἐκάμφθη καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ μαρασμὸν τὸ 1917.

ΠΕΤΡΟΣ Θ. ΠΕΝΝΑΣ

152

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

Καθ' ὄλον τὸ τετραετὲς διάστημα τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐν Τουρκίᾳ, αἱ ἐπιτόπια τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἐξηκολούθουν δραματιζόμεναι ἀντάρτας καὶ κομιτατζήδες. Ἐντεῦθεν οἱ τυρανικοὶ ἀφοπλισμοὶ καὶ αἱ παντοῖαι κακώσεις τῶν Χριστιανῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1912 ὁ πολιτικὸς ὀρίζων ἤρξατο θολούμενος καὶ ἐκηρύχθη ὁ στρατιωτικὸς νόμος, συνεπεῖρα δὲ ἀδεσπότην φημῶν περὶ ἐμφανίσεως ἀνταρτικῶν σωμάτων κατὰ Αὐγουστον καὶ Σεπτέμβριον εἰς μὲν τὰ κυριώτερα χωρὶα ἀπεστάλησαν πρὸς φρούρησιν σώματα τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀνὰ τριάκοντα, πεντήκοντα καὶ ὀγδοήκοντα ἄνδρες, ἐν δὲ ταῖς πόλεσιν ἐσχηματίσθησαν ἔθνοφρουραὶ ἐκ Τούρκων μόνον. Συγχρόνως δὲ ἐκαλοῦντο ὑπὸ τὰ ὄπλα πάντες οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπὸ 20—45 ἔτους τῆς ἡλικίας.

Τὴν στρατιωτικὴν θητείαν ἀπέφευγον ἱκανοὶ ἐκ τε τῶν Μωαμεθανῶν καὶ Χριστιανῶν πληρώνοντες τὸ ἀντίτιμον, εἴτε δραπετεύσαντες. Περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου φανερώς πλέον ἐγένετο λόγος περὶ μελλούσης κηρύξεως ὑπὸ τῆς Τουρκίας τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας, ἀνετέθη δὲ εἰς τὴν Δημαρχίαν Σερρῶν ἡ δῆθεν ἐξαγορὰ ἡμιόνων παρὰ τῶν Χριστιανῶν, οὕτω δὲ ἐκ πέντε μόνον χωρίων χριστιανικῶν τῆς περιφέρειας Σερρῶν ἐλήφθησαν διὰ τῆς βίας ὑπὲρ τοὺς ὀκτακοσίους ἡμίονοι. Ἐπειδὴ νυχθημερὸν μετεφέροντο στρατεύματα, πολεμοφόδια ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία κατ' ἀρχὰς μετ' ἐπιβατῶν, ἀργότερον δὲ καὶ ἐπιστολῶν διεκόπη πλέον μεταξὺ Κων/πόλεως καὶ Θεσσαλονίκης, οὕτως ὥστε ἠγνοοῦμεν τὰ ἔξωθι συμβαίνοντα. Οἱ ἡμέτεροι Χριστιανοὶ διετέλουν ἐν διηνεκεῖ φόβῳ, οὐ μόνον διότι ὁ πόλεμος κηρύσσεται κατὰ ὁμοδόξων καὶ ὁμογενῶν ἀλλὰ καὶ διότι ἔβλεπον καθ' ἑκάστην πάντας τοὺς Τούρκους ἀναφανδὸν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐξοπλισμένους.

Καὶ παρακάλεσα μὲν τὸν Μουτεσαρίφην, ὅπως διδῶσι πεντήκοντα ὄπλα καὶ εἰς τοὺς Χριστιανούς ἀλλὰ ἔλαβον ὡς ἀπάντησιν ὅτι ὑπάρχει Χωροφυλακὴ καὶ Ἀστυνομία. Κηρυχθέντος τοῦ πολέμου ἐπισήμως τὴν 3ην Ὀκτωβρίου μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν τεσσάρων Βαλκανικῶν Χριστιανικῶν Κρατῶν, πάντες οἱ ἐνταῦθα Τούρκοι ἦσαν φαιδροὶ πεποιθότες ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως, ὁ δὲ πολὺς Δερβίς Βέης ὁ ἄλλοτε βουλευτὴς Σερρῶν, ἡγούμενος Τουρκικῆς στρατιᾶς ἐκ πεντακοσίων ἀνδρῶν περιέτρεχεν τὰ βορειότερα βουλγαρικὰ χωρὶα καὶ ἐχρηματιλόγει καὶ κατέστρεφε, ταχέως ὁμως ἐγνώσθη ὅτι τὰ Χριστιανικὰ στρατεύματα διέ-

βησαν τὰ Τουρκικὰ σύνορα καὶ νικηφόρα βαδίζουσιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἡ τῶν Τούρκων ἀρχικὴ φαιδρότης καὶ ἡ χαρὰ μετεστράφη εἰς φόβον, ὅταν εἶδον πολλοὺς Τούρκους χωρικούς καταφεύγοντας εἰς Σέρρας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀπὸ τῆς δεκάτης μέχρι τῆς εἰκοστῆς Ὀκτωβρίου πάντες οἱ Χριστιανοὶ πολῖτες διῆλθον ἡμέρας πονηρὰς διότι ἐφοβοῦντο ἐπίθεσιν παρὰ τοῦ Τουρκικοῦ ὄχλου καὶ τῶν προσφύγων. Ἔργον φρονήσεως ἐθεωρήθη τότε τὸ κλείσιμον ὄλων ἡμῶν τῶν σχολείων ἄχρι καιροῦ.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

17 Ὀκτωβρίου. Σήμερον ἐπέτυχον τῆς ἀποφυλακίσεως 127 Χριστιανῶν (119 Βουλγάρων καὶ 8 Ἑλλήνων ἐν οἷς δύο Βούλγαροι ἱερεῖς καὶ εἷς Ἕλληνας).

Πάντες οὗτοι ὡς δράσαντες δῆθεν ἄλλοτε ὡς ἀντάρται συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου καὶ καθείρθησαν. Πρὸς ἀποφυλάκισιν αὐτῶν πολλάκις παρεκάλεσα τὸν Μουτεσαρίφη, ὅστις ὡς φαίνεται, ἤθελεν νὰ τοὺς ἀποφυλακίσῃ ἀλλὰ δὲν εἰσηκούετο ὑπὸ τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου. Τελευταῖον ὅμως ὅταν ἐπληροφορήθην ὅτι οἱ ἐν Δεμίρ Ἰσσαρίῳ πεφυλακισμένοι τοιοῦτοι (περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα) ἐφονεύθησαν καὶ εἶτα ἐκάησαν, ἐπέμενα παρακαλῶν. Ὁ ἀγαθὸς Μουτεσαρίφης ἐνεργήσας ἐγκαίρως, εἶπε μοι νὰ περιμένω, ἵνα τοὺς ἴδω καὶ συμβουλευθῶ. Πράγματι μετὰ ἡμίσειαν ὥραν προσήχθησαν ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Διοικητηρίου ἅπαντες οἱ φυλακισμένοι, οἵτινες ἅμα ὡς με εἶδον ἀνεθάρρησαν μετ' εὐνοήτου δὲ χαρᾶς ἤκουσαν παρ' ἐμοῦ ὅτι εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ὅτι ὀφείλουσι νὰ εἶναι νομοταγεῖς.

Τῇ 19 Ὀκτωβρίου, ἡμέραν Παρασκευὴν προσῆλθον εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν οἱ προκριτώτεροι τῶν Τούρκων μετὰ τινων ἐκ τῶν ἡμετέρων ὅπως συσκεφθῶμεν περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἀπήντησα, ὡς εἰκός, ὅτι δέον ν' ἀμυνθῶμεν, πρὸς τοῦτο δὲ πρέπει νὰ ἐξετασθῇ πόσος στρατὸς ὑπάρχει εἰς Σέρρας. Ἀπεφάσισα ὅθεν ὅπως οἱ βέηδες πληροφορηθῶσιν ἀκριβῶς περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν στρατευμάτων καὶ ἀκολούθως γένηται ἡ δέουσα σκέψις, ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἦλθεν ἐκ Δράμας ἀρκετὸς στρατὸς, οἱ βέηδες ἀναθαρρήσαντες δὲ ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν. Ἀλλὰ ὁ στρατὸς οὗτος, μόλις ἐλθὼν εἰς εἰς Σέρρας, διετάχθη νὰ μεταβῇ εἰς Δεμίρ Ἰσάριον, ἐκεῖθεν δὲ μετὰ τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ ἀνεχώρησεν κατεσπευμένως εἰς Θεσσαλονίκην. Τὸ γεγονός τοῦτο κατεφόβισε τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἄλλως τὰ εἶχον μάθει ὅτι τὰ Βουλγαρικὰ στρατεύματα ἀπὸ βορρᾶ πλησιάζουν εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Τὴν ἐπομένην, ἡμέραν Κυριακὴν, 21 Ὀκτωβρίου, δις προσῆλθον εἰς τὴν Μητρόπολιν οἱ ἐπισημότεροι βέηδες καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων προκρι-

των ἱκανοί, πάντες δὲ ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως ἀμαχητεῖ, καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐξελέγη ἑνεαμελής ἐπιτροπὴ ἐξ Ἑλλήνων, τῶν διδασκάλων τοῦ Βουλγαρικοῦ οἰκοτροφείου (διὰ τὴν ἔλλειψιν Βουλγάρων πολιτῶν ἐν Σέρραις) καὶ ἐκ Τούρκων. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ὤφειλε τὴν πρῶταν τῆς ἐπαύριον Δευτέρας ἐξερχομένη τῆς πόλεως μετὰ λευκῆς σημαίας, νὰ δηλώσῃ εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τὴν ἐτοιμότητα τῆς πόλεως πρὸς παράδοσιν.

ΠΑΡΑΙΤΗΣΙΣ ΜΟΥΤΕΣΑΡΙΦΟΥ

Πρὸ τοῦ κινδύνου τούτου, ὁ Μουτεσαρίφης Κιρκάσιος τὸ γένος, μὲ παρεκάλεσεν ὅπως παράσχῃ αὐτῷ καὶ τῷ κάθε Ἀλβανῷ τὴν ἐθνότητα, ἄσυλον ἐν τῇ Μητροπόλει. Εὐχαρίστως, εἶπον, καὶ σεῖς καὶ πάντες οἱ βουλόμενοι Τοῦρκοι δύνασθε νὰ εὕρητε παρ' ἐμοὶ καὶ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς μου πᾶσαν βοήθειαν. Πράγματι δὲ τὴν ἐσπέραν τῆς Δευτέρας κατέφυγεν εἰς τὴν Μητρόπολιν μου, καὶ ἐκεῖ ἐν τῷ γραφείῳ μου, ἐμοῦ ὑπαγορευθέντος, ἐγράφη ἑλληνιστὶ ἡ παραίτησις αὐτοῦ ὡς Μουτεσαρίφου, τὴν ὁποῖαν ἐκείνος ἐσφράγισεν καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐξουσιοδότην τὸν Δήμαρχον Ἀχμέτ ἐφέντη, ὅπως παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τὸν ἐλευσόμενον στρατόν. Τὴν ἐσπέραν ἐν συνδιαλέξει εἶπε μοι ὁ Μουτεσαρίφης «φέρετε μοι τριακοσίους Ἑλληνας στρατιώτας ἵνα ὅπως ἐγὼ παραδώσω αὐτοῖς τὴν πόλιν». Ὑπάρχουσι, τῷ ἀπήντησα, ἐν Νιγρίτῃ Ἑλληνες ἀλλὰ εἶναι ἀντάρται. Εἰς ληστὰς (οὕτως, ὠνόμαζον οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἀντάρτας), εἶπε δὲν δύναμαι νὰ παραδώσω τὴν πόλιν. Ἀληθῶς ὡς πρόσκοποι τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἦλθον ἐξ Ἑλλάδος ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου διὰ μὲν τὸ Παγγαῖον ὄρος καὶ τὰ περίξ ὁ εὐφυῆς καὶ γενναῖος ὄπλαρχηγὸς Δούκας διὰ δὲ τὰ μέρη τῆς Νιγρίτης ὁ ἀγαθὸς καὶ γενναῖος ὄπλαρχηγὸς Γιαγλῆς.

Ἡ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ Εἰς τοὺς ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ

Ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἑνεαμελής ἐπιτροπὴ ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὸν βοηθὸν ἐπίσκοπον μου Ἀγ. Χριστοπόλεως Ἀμβρόσιον ἐκτελῶσα τὴν δοθεῖσαν αὐτῇ πληρεξουσιότητα μετέβη τὴν ἐπομένην ἡμέραν, Τρίτην 23 Ὀκτωβρίου εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν πρὸς βορρᾶν καὶ συνήντησε τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τοῦ Βουλγαρισκοῦ στρατοῦ, ἣτις ὠδήγησεν αὐτὸν πορρώτερον εἰς τὸν συνταγματάρχην κ. Θεοδώρωφ. Οὗτος ἀποδεξάμενος τὰς προτάσεις τῆς ἐπιτροπῆς διέταξεν ὅπως μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ στρατοῦ διοικήσῃ τὴν πόλιν, ὡς Δημαρχεῖον, δεκαμελής ἐπιτροπὴ ἀνὰ τρεῖς ἐξ Ἑλλήνων, Βουλγάρων καὶ Τούρκων καὶ ἐνὸς ἐτέρου Ἑλλήνου ὡς Δημάρχου. Τῇ ἐπομένην ἡμέρα, Τετάρτη 24 Ὀκτωβρίου κόσμος πολὺς ἐξῆλθε πρὸς προὔπαντησιν τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ

ἀντὶ τούτου εἰσῆλθε εἰς τὴν πόλιν ὁ ἀρχηγὸς κομητατζῆς Γ. Τζάγκης μετὰ 15 ὀπαδῶν του. Τῇ ἐπομένῃ 25 Ὀκτωβρίου ἦλθε διὰ τῆς ὁδοῦ Νευροκοπίου καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ Ζίχνης ὑπὸ ραγδαιοτάτην βροχὴν περὶ τὰς δέκα χιλιάδας Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπίσης ἐγένετο ἐπίσημος ὑποδοχὴ μετὰ κωδωνοκρουσιῶν καὶ προσφορᾶς εἰς τὸν συνταγματάρχην Θεοδώρωφ παρὰ τῶν Ἑλληνίδων στεφάνου ἐκ φυσικῶν ἀνθέων.

Η ΑΦΙΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΒΑΤΣΕΦ

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν Παρασκευή, 26 Ὀκτωβρίου, ἔφθασε καὶ ὁ στρατηγὸς Κοβάτσεφ μετὰ ἐτέρου πολυαρίθμου στρατοῦ, οὕτως ὥστε ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς πεζικοῦ, ἵππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ ἀνῆλθεν εἰς εἴκοσι πέντε χιλιάδας. Ἦδη ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας κατελήφθη τὸ Διοικητήριον, τὸ τηλεγραφεῖον, οἱ διάφοροι στρατῶνες, τὰ τουρκικὰ νοσοκομεῖα καὶ τὸ δημαρχιακὸν κατάστημα. Καὶ ἔβλεπεν τίς λοιπὸν τοὺς Τούρκους μεταφέροντες εἰς τὰ ὀρισθέντα μέρη προθύμως τοὺς ὀπλισμούς των.

ΣΦΑΓΗ ΤΟΥΡΚΩΝ

Τὸ Σάββατον 27 τοῦ μηνὸς ἐξ ἀφορμῆς, ὡς λέγεται, δύο πυροβολισμῶν κατὰ Βουλγάρων στρατιωτῶν ἐφονεύθησαν Τούρκοι τὴν μεσημβριάν τοῦ Σαββάτου. Τὴν νύκτα καὶ τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς περὶ τοὺς τριακοσίους, κατ' ἄλλας πληροφορίας, περὶ τοὺς ἔνεακοσίους. Οἱ φονευθέντες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν προσφύγων, διότι μετὰ τὰς ἀποτυχίας τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς Ἄνω Τζουμαγιά, Πετριτσιῶ καὶ Δεμίρ Ἰσσαρίῶ πάντες οἱ κάτοικοι τῶν ἐκεῖ τουρκικῶν χωρίων κατέφυγον εἰς Σέρρας. Συνεπῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως εὑρισκομένων ἀνθρώπων ἀνῆλθεν εἰς ὀγδοήκοντα χιλιάδας, οἵτινες σπουδαίως ὑπεβλήθησαν ὑπὸ λιμοκτονίας, διότι ἐκτὸς ὅτι ὁ σιδηρόδρομος ἐπὶ πολλὰς προηγουμένας ἡμέρας οὐδὲν τρόφιμον μετέφερεν ἔξωθεν, εἴ μὴ μόνον Τούρκους στρατιώτας ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τῇ πόλει εὑρισκόμενα ἄλευρα εἶχον παραληφθῆ πρότερον ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ μεταφρασθῆ ἀλλαχοῦ ποῦ.

ΔΟΞΟΛΟΓΙΑ

Τὰ κατὰ τοὺς προηρημένους φόνους Τούρκων ἐπληροφορήθη τὴν ἐσπέραν τοῦ Σαββάτου λίαν ἀργὰ καὶ ἀορίστως, ὅτι δηλαδὴ οἱ Βούλγαροι φονεύουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς Τούρκους. Ἀλλὰ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ἡμέρας, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἔλαβον πλείονας πληροφορίας περὶ τῶν γενομένων κατὰ τὴν νύκτα φόνων καὶ λεηλασιῶν ἐπὶ τῶν τουρκικῶν μαγαζίων, προσέτι δὲ ὅτι αἱ σφαγαὶ ἐξηκολούθουν καὶ ἐν ἡμέρᾳ. Τὴν πέμπτην ὥρα πρὸ μεσημβρίας τουρκιστὶ τῆς Κυριακῆς, συνωδὰ τῇ

δημοσιευθείση κατὰ τὴν προτεραίαν ἀγγελίᾳ ἐψάλη εὐχαριστήριος δοξολογία ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῶ ἐπὶ τοῖς νικηφόροις ὄπλοις τῶν συμμάχων βασιλέων τῆς Βουγαρίας Φερδινάρδου, τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου, Σερβίας Πέτρου καὶ Μαυροβουνίου Νικολάου, τῶν παλατίων καὶ τῶν στρατοπέδων αὐτῶν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ Κοβάτσεφ, πολλῶν ἀξιωματικῶν καὶ πλήθους πολλοῦ ἐκ τῶν ἡμετέρων Χριστιανῶν. Ἐπὶ τῷ τέλει τῆς δοξολογίας, ἐρμηνεύσας τὴν σημασίαν τῆς νίκης ταύτης, ἐκαυτηρίασα ἑλληνιστὶ καὶ ρωσιστὶ τὰς κατὰ τῶν Τούρκων ἀντιχριστιανικὰς πράξεις ὀρθοδόξων Χριστιανῶν.

ΑΙ ΣΦΑΓΑΙ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ

Ληξάσης τῆς δοξολογίας ὁ στρατηγὸς Κοβάτσεφ καὶ λοιποὶ Βούλγαροι ἀξιωματικοὶ μετὰ προκρίτων Ἑλλήνων ἀνῆλθον εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἔνθα κατὰ τὴν ρωσικὴν συνήθειαν προσηνέχθη αὐτοῖς πρόγευμα ἐκ ψυχρῶν ἐδεσμάτων. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο μαθῶν, ὅτι αἱ σφαγαὶ ἐν τῇ πόλει ἐξακολουθοῦσιν ὑπὸ τσοαύτης κατελήφθη ἀδυναμίας ὥστε οὐδὲ τροφῆς νὰ γευθῶ ἐπεθύμουν, καίτοι ἡ μεσημβρία πρὸ πολλοῦ εἶχε παρέλθῃ. Μετὰ μικρὰν σκέψιν διέταξα ἵνα πάντες οἱ ἐν τῇ Μητροπόλει ἄνθρωποι μου καὶ ξενιζόμενοι κύριοι παρακαθήσωσιν εἰς τὸ γεῦμα ἐγὼ δὲ ἡτοιμαζόμεν νὰ ἐξέλθω ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως καὶ διὰ πάσης θυσίας νὰ καταπαύσω τὴν αἰματοχυσίαν. Τὸν σκοπὸν τοῦτον μαθοῦσα ἡ ὑπερογδοηκοντούτης μήτηρ μου μετὰ δακρύων μὲ παρεκάλε νὰ μὴ ἐξέλθω φοβούμενη δολοφονίαν μου, ἐν τσοαύτῳ καθησυχάσας αὐτὴν ὅπως δὴ ποτε καὶ παραδοῦς εἰς ἓνα τῶν ὑπαλλήλων μου τὸ χρηματοφυλάκιόν μου, περιέχων εἴκοσι λίρας μετὰ τῆς ἐντολῆς ὅπως ἐν περιπτώσει θανάτῳ μου ὀδηγήσῃ τὴν μητέρα μου εἰς τὴν πατρίδα μου, ἐξῆλθον συγκινημένος ἐκ τῆς Μητροπόλεως καὶ ἵππεύσας μετέβην ἄνευ οὐδενὸς συνοδοῦ εἰς τὴν οἰκίαν ἣν διέμενεν ὁ στρατηγὸς Κοβάτσεφ.

ΦΟΝΟΝ ΑΝΤΙ ΦΟΝΟΥ

Στρατηγέ, τῷ εἶπον, πρώτην φορὰν λαμβάνω εἰς τὰς χεῖρας μου τὸ φονικὸν τοῦτο ὄπλον, ἐπειδὴ αἱ σφαγαὶ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ἐξακολουθοῦσι καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἀποτελεῖ αἰσχὸς εἰς τὴν θρησκείαν ἡμῶν, διὰ τοῦτο θὰ ἐξέλθω ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ διὰ τοῦ ὄπλου τούτου θὰ ἀπειλήσω πάντα Χριστιανὸν φονεύοντα Τούρκον, παρακαλῶ μόνον νὰ μοὶ δώσητε ἓνα ἔφιππον στρατιώτην. Ὁ καλοκάγαθος Κοβάτσεφ ἀκούσας τοὺς λόγους τούτους, μοὶ ἀπήντησε: «ἔρχομαι κἀγὼ μαζὺ σας» καὶ διέταξεν ἵνα προσαγάγουσι τὸν ἵππον του. Τὸν στρατηγὸν συνώδευσαν καὶ τρεῖς ἀξιωματικοί, ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ ἤμην ἐμπειρότερος τῶν ὁδῶν, ἡγούμεν τῆς ἐφίππου συνοδείας φέρων ἐπὶ τὸν ὦμον κηρωτὸ (μουσαμὰ) διότι ἀπό

τῆς Πέμπτης ἡμέρας διαρκῶς ἔπιπτεν ραγδαιοτάτη βροχή καὶ κρατῶν εἰς τὴν δεξιὰν χεῖραν μαστίγιον ἵνα μεταβῶμεν διὰ τοῦ κεντρικωτέρου μέρους τῆς πόλεως ἔνθα ἄπειρον πλῆθος πολιτῶν Ἑλλήνων, στρατιωτῶν Βουλγάρων καὶ χωρικῶν Χριστιανῶν, καθημένων ἐν τοῖς καφενείοις καὶ τοῖς πρατηρίοις, εἴτε ἰστάμενοι εἰς μέρη ὑπόστεγα, συνωμίλει περὶ τῶν γινομένων καὶ γενησομένων.

Μετὰ βραχείας φωνῆς ἀποτεινόμενος ἑλληνιστὶ καὶ σλαυιστὶ πρὸς τὰ πλῆθη ἔλεγον ὅτι τὸ ἀπὸ τριετίας κήρυγμά μου δὲν ἦτο τοιοῦτο, ὅτι αἱ πράξεις προσβάλλουσι τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ὅτι ὁ στρατηγὸς θὰ τιμωρήσῃ αὐστηρότατα πάντα κακοποιὸν Χριστιανόν. Βουλγαριστὶ καὶ γαλλιστὶ τὰ αὐτὰ ἔλεγε καὶ ὁ στρατηγός. Ἐκείνη τὴν ἡμέραν πρώτη φορὰ ἐν τῇ ζωῇ μου, εἶδον πεφονευμένους ἀνθρώπους. Εἰς τέσσαρα μέρη κατέκειντο ἐν τῇ ὁδῷ ἐν μέσῳ τῷ πηλῷ καὶ ὑπὸ τὴν ἀδιάκοπον βροχὴν τέσσαρες Τοῦρκοι ἐξηπλωμένοι μὲ ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς, ἀλλ' ἐσβεσμένους. Ὡς φαίνεται, δὲν ἐπρόφθασαν ἵνα τοῖς περισυλλέξωσι. Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως ὑπὸ ἀχυρώνας, κακῶς ἐστεγασμένους καὶ ἐν μέσῳ βορβόρου εὔρομεν πολλὰς ἑκατοντάδας προσφύγων Τούρκων. Τὰ δυστυχῆ ταῦτα πλάσματα μετὰ συγκινήσεως παρηγόρησα εἰπὼν ὅτι δὲν πρέπει πλέον νὰ φοβῶνται καὶ ὅτι, ἐὰν ἔχωσι ἀνάγκην τροφῆς ὀφείλουσι νὰ ἀποτανωθῶσιν εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ τὸ Δημαρχεῖον. Ἀφοῦ διήλθομεν ὅλας τὰς ταυρκικὰς συνοικίας ἐφθάσαμεν ἐπιστρέφοντες καὶ εἰς τὴν ἀγοράν. Ἀλλὰ τί νὰ ἴδῃ τίς ; Τὰ μὲν χριστιανικὰ καταστήματα ἦσαν κλειστά καὶ ἔφερον σταυροὺς διὰ κιμωλίας, τὰ δὲ τουρκικὰ πάντα ἦσαν λεηλατημένα καὶ κατεστραμένα.

ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΚΟΒΑΤΣΕΦ

Τὴν ἀθλιότητα τούτων ἰδὼν ὁ στρατηγὸς εἶπε μοι, ὅτι τοῦτο εἶναι «στίγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου ἡμῶν». Παρὰ τὸ Δημαρχεῖον συνητήσαμεν περὶ τὰ ἐξήκοντα γυναικόπαιδα μωαμεθανῶν ὀδηγούμενα ὑφ' ἐνὸς χρηστοῦ ἐκ τῶν ἡμετέρων, πλέοντα ἀνυπόδητα ἐν τῷ βορβόρῳ ὡς νῆσσαι. Μαθὼν παρ' αὐτῷ ὅτι ὀδηγῶντο εἰς τὸ ἡμέτερον νοσοκομεῖον, ἔνθα ἐξενίζωντο καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι, ἐνεθάρρυνα τὰ ἄτυχα πλάσματα, εἰπὼν πηγαίνεται παιδιὰ μου, μὴ φοβῆσθε ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ τροφή καὶ θερμότης, μετ' ὀλίγον θὰ ἔλθω καὶ ἐγώ. Πικρὸν μείδιμα ἀπήνησεν ἐπὶ τῶν χειλέων τῶν δυστυχῶν. Ἡ περιοδεία αὐτὴ ἀνὰ τὴν πόλιν διήρκησε δύο ὥρας. Ἐν τοσοῦτω τηλικούτα ἀποτελέσματα ἀγαθὰ ἐσήνεγκεν, ὥστε ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἔπαυσαν αἱ συστηματικαὶ σφαγαὶ καὶ λεηλασίαι. Ἐνίοτε μόνον συνέβαινον ἐν νυκτὶ κλοπαὶ καὶ ἐκ χριστιανικῶν μαγαζίων χρηματικὸς ἐκ τουρκικῶν οἰκιῶν, ὄχι ὁμως καὶ φόνοι. Τούτου ἕνεκα πολλοὶ Τοῦρκοι ἐδήλωσάν μοι τὰ ἐξῆς : ὅτι δηλαδὴ ἀγνοοῦσιν, ἐὰν ὁ Θεὸς

μὲ ἔστειλεν εἰς τὰς Σέρρας διὰ τοὺς χριστιανούς, γινώσκουσιν ὁμῶς θετικῶς ὅτι μὲ ἐξαπέστειλε διὰ τοὺς μωαμεθανούς.

ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΔΙΑΣΩΣΕΩΣ

Εἰς τὴν πρὸς διάσωσιν τῶν Τούρκων ἐνέργειάν μου παρωρμήθην πρῶτον ἐκ λόγων θρησκευτικῶν, δεύτερον δὲ δι' ἐθνικῶν, διανοούμενος τοὺς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁμογενεῖς μου. Ἄς ἔχει δόξαν ὁ πανάγαθος, ὁ ὁποῖος εὐδοκήσας καὶ ἐνεργήσας. Μετὰ μεσημβρίαν τῆς Τετάρτης, 31 Ὀκτωβρίου ἔφθασαν ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Θεσσαλονίκης τρεῖς ἴλαι ἵππικοῦ τοῦ τρίτου ἵππικοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος ἐκ τριακοσίων πενήκοντα ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κ. Π. Μαυρομιχάλη. Ὁ ἐνθουσιασμός κατὰ τὴν ὑποδοχὴν ἀπερίγραπτος. Τὸ ἵππικὸν τοῦτο παρέμεινεν ἐν τοῖς ξενώσι καὶ εἶτα ἐν τῷ στρατῶνι τοῦ ἵππικοῦ. Ἦδη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς εἰσόδου τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰς Σέρρας κατεσχέθησαν τὸ Ἐσκὶ τζαμί, μηδέποτε χρηματίσαν ἐκκλησία καὶ μετεβλήθη εἰς βουλγαρικὸν ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Βόριδος, τὰ πάμπολλα τουρκικὰ βακούφια καὶ ἡ λέσχη τοῦ Νεοτουρκικοῦ κομιτάτου, λαμπρὸν κτίριον, χρησιμοποιηθεῖσα πρὸς ἐγκατοίκησιν τοῦ Βουλγάρου Ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Τῇ 5ῃ Νοεμβρίου ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Γεν. Συνελεύσεως τῆς ἡμετέρας Κοινότητος ὅπως ἰδιαιτέρα ἐπιτροπὴ ἐξ ὁμογενῶν μεταβαίνουσα εἰς Θεσσαλονικὴν συγχαρεῖ τὴν Α. Μ. τῷ Βασιλεῖ τῶν Ἑλλήνων Γεωργίῳ τῷ Α' ἀφ' οἷς ἦσατο νίκης ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ εὐξεται τὰ δέοντα. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐν μέσῳ ποικίλων δυσχερειῶν μεταβάσα ἐφ' ἀμάξης, ἅτε τοῦ σιδηροδρόμου μὴ λειτουργοῦντος καὶ ἐκπληρώσασα τὸ ἑαυτῆς ἔργον ἐπανέκαμψεν τὴν 13ην τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἀποκομίζουσα τὰς ἀρίστας ἐλπίδας ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἀκροάσεως. Τὰ ἐκ τῆς ὁδοῦ Νευροκοπίου καὶ ἐκ Δράμας ἐλθόντα πρότερον βουλγαρικά στρατεύματα εἰς Σέρρας, ἀνεχώρησαν πρὸς τὸ μέρος τῆς Ξάνθης κατὰ τμήματα, τὴν δὲ 14 Νοεμβρίου ὁ στρατηγὸς μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἦρξαντο καταφθάνοντα εἰς Σέρρας ἕτερα βουλγαρικά στρατεύματα ἐκ τῶν περιχώρων Θεσσαλονίκης καὶ ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς πόλεως. Τῇ 11ῃ Νοεμβρίου ἀφίκετο εἰς Σέρρας ὁ ἀντισυνταγματάρχης κ. Κ. Κραμανλίκης καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς ἐνταῦθα παρσαμενούσης μοίρας τοῦ ἑλληνικοῦ ἵππικοῦ, ἀντὶ τοῦ κ. Μαυρομιχάλη ἀναχωρήσαντος μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

Τῇ 12 Νοεμβρίου ἀφίκετο ἐκ Θεσσαλονίκης σιδηροδρομικῶς αἱ Α. Α. Ὑψηλότητες. ὁ διάδοχος τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου Βόρις καὶ ὁ νεώτερος

αὐτοῦ ἀδελφὸς Κύριλλος. Καὶ τούτων ἡ ὑποδοχὴ ὑπῆρξεν ἐγκαρδιωτάτη παρ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν, πεζικοῦ δὲ καὶ ἵππικοῦ βουλγαρικοῦ ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ Νασήμ Βέη, ἐτοιμασθείσης ὡς καταλύματος τῶν πριγκήπων, ἀπέδιδε τὰς νενομισμένας τιμὰς. Ἐπισκεφθεὶς καὶ γὰρ τὰς Α. Α. Ὑψηλότητας ἐν τῷ σταθμῷ, παρηκολούθησα ἐφ' ἀμάξης τὴν συνοδείαν μέχρι τοῦ καταλύματος αὐτῶν, ἔνθα μετὰ τὴν ἐπίσημον παρέλασιν τοῦ εὕρισκομένου ἐν Σέρραις πεζικοῦ καὶ ἵππικοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἐγενόμην δεκτὸς εἰς ἀκρόασιν ὑπὸ τῶν Πριγκήπων, οὓς καὶ προσεφώνησα ρωσιστί, λαβὼν τὰς ἐγοαρδίους εὐχαριστίας τοῦ διαδόχου ρωσιστί ἐπίσης. Τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ, 13ῃ Νοεμβρίου αἱ Α. Α. Ὑψηλότητες ἀφοῦ ἐδέχθησαν τὰς διαφόρους ἐπιτροπὰς καὶ τοὺς διδασκάλους Βουλγάρων, Ἑλλήνων, Τούρκων καὶ Ἑβραίων, περιῆλθον διάφορα μέρη τῆς πόλεως, μετὰ μεσημβρίαν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἀπῆλθον σιδηροδρομικῶς ἐκ Σερρῶν πρὸς διεύθυνσιν τῆς Θεσσαλονίκης. Τῇ 16ῃ Νοεμβρίου ἐγνώσθη ἐν Σέρραις ἐκ Θεσσαλονίκης, ὁ θάνατος τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Κων/πόλεως Κυροῦ Ἰωακείμ τοῦ Γ' ἐπεβεβαιώθη δὲ ἡ ἀλγεινὴ αὐτῆ εἶδησις τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ ἐξ ἐφημερίδος τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ πάντες σφόδρα ἐλυπήθησαν, ἐπὶ τῷ ἀκαίρῳ οὕτως εἰπεῖν, θανάτῳ τοῦ Γεραροῦ Πατριάρχου καὶ εἰλικρινῶς ἠύξαντο ὑπὲρ αἰωνίας μνήμης καὶ ἀναπαύσεως αὐτοῦ.

Οἱ ἄλλοτε κομητατζήδες Βούλγαροι καὶ φανατικοὶ χωρικοὶ ἤδη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καταλήψεως τῆς πόλεως Σερρῶν ἐξεδήλων τὰς ἑαυτῶν διαθέσεις. Ἐξ ἀφορμῆς ἀταξιῶν τινῶν Βουλγαροφόνων ἐξαρχικῶν τοῦ Πρόσνικ κατὰ τῶν συχωρίων τῶν Πατριαρχικῶν καὶ ἐξ ἄλλων παραπλησίων ἐκδικημάτων τῶν Βουλγάρων, εἶπον ἐσπέραν τινὰ εἰς τὸν ἐν Σέρραις εἰσέτι εὕρισκόμενον στρατηγὸν Κοβάτσεφ, ὅτι ὡς παρατηρῶ στρατηγέ, οἱ ἰδικοὶ σας κομητατζήδες καὶ οἱ ἰδικοὶ μας ἀντάρτες προσπαθοῦσι νὰ καταστρεύσωσι τὸ ἅγιον καὶ σωτήριο ἐργὸν τῆς συμμαχίας μας. Ὁχι, ἀπήντησε μειδιών ὁ στρατηγὸς αὐτὸ δὲν θὰ τὸ κατορθώσωσιν. Εἶθε, ἀπήντησα καὶ γὰρ ἐν τοσοῦτῳ τὰ πράγματα ὀσημέραι ἐξετραχύνοντο ἐν τοῖς Βουλγαροφόνοις χωρίοις, κατὰ μέγα μέρος Πατριαρχικοῖς. Πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κοβάτσεφ διορισθέντα διοικητὴν Σερρῶν κ. Στοέβ πολλάκις καὶ προφορικῶς καὶ γραπτῶς ἀπετάθην ἐπιστῶν τὴν προσοχὴν του ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐκβιασμῶν τῶν Πατριαρχικῶν Βουλγαροφόνων Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν ἐξαρχικῶν. Αἱ ἀπαντήσεις πάντοτε ἦσαν εὐνοϊκαί. Ὡς κατενόηθη ἀργότερον, οὔτε ὁ κ. Στοέβ οὔτε ὁ διάδοχός του κ. Χαματζήεβ, εἶχον πραγματικὴν ἐξουσίαν. Αἱ διαταγαὶ αὐτῶν σπανιώτατα ἐξετελοῦντο.

Τὴν 29ην Νοεμβρίου ἐλθὼν εἰς Σέρρας ὁ Ἅγιος Μελενίκου κ. Κων-

σταντίνος μοί ἐξέθηκε τὰ δεινοπαθήματα τῶν χριστιανῶν, τὰς ἀφαιρέσεις ἐκκλησιῶν, σχολείων καὶ τὰς ποικιλωνύμους κακώσεις. Ἐχων ὑπ' ὄψιν τὰ εἰς τοὺς χριστιανούς μου γινόμενα, ἅτινα ἀναντιρῆτως ἦσαν μικρότερα τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μελενίκου συμβαινόντων ἀκούσας δὲ καὶ τὰ φρικτότερα ταῦτα, παρέλαβον τὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφὸν καὶ μετέβημεν εἰς τὸ Διοικητήριον. Ἐν τῷ περιβόλῳ τούτῳ ἴστατο ὁ διοικητὴς μετὰ πέντε-ἕξ, ἄλλων ἀξιωματικῶν ἔτοιμοι ὅπως φωτογραφηθῶσιν. Παρῆσαν δὲ καὶ πολλοὶ Βούλγαροι, Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι. Πάντων ἰσταμένων ἐν τῷ περιβόλῳ. λέγω ρωσιστὶ μετὰ φωνῆς τεταραγμένης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν διοικητὴν «πολλάκις ἐξοχώτατε σᾶς παρεκάλεσα καὶ γραπτῶς καὶ προφορικῶς νὰ περιορίσητε τὰς ἀτασθαλίας τῶν Βουλγάρων. Σχολεῖα, ἐκκλησίαι καταλαμβάνουσι, ὑποζύγια ἀρπάζουσι, δέρουσι, φυλακίζουσι καὶ πολλαχῶς προφυλακίζουσι τοὺς πατριαρχικοὺς ὀρθόδοξους. Ὑπηντήσαμεν ἐλευθερωτὰς καὶ εὐρομεν διώκτας. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξη συμμαχία». Ἐλθέτε παρακαλῶ νὰ συσκεφθῶμεν ἐνταῦθα τί γενήσετε» «μὴ ἀνησυχεῖτε σεβασμιώτατε, αὐτὴν τὴν στιγμήν δὲν θὰ δυνηθῶμεν, ἀλλὰ τὴν ἐσπέραν εὐχαρίστως ἡμεῖς ἐρχόμεθα εἰς τὴν μητρόπολιν» ἀπήντησεν ὁ διοικητὴς. Πράγματι τὴν ἐσπέραν ἤλθεν ὁ κ. Στόεβ μετὰ ἕξ ἀξιωματικῶν. Ἀφοῦ τοὺς ἐφιλοξένησα μετὰ τείου καὶ λοιπῶν εἶπον : ἐπιθυμῶ νὰ ἐννοήσετε ὅλοι, ἐκεῖνο, ὅπερ θὰ σᾶς εἶπω. Ἐννοεῖτε λοιπὸν ὅλοι ἑλληνικά ; — Δύο μόνον — Τουρκικά ; Τρεῖς. — Γαλλικά ; Τρεῖς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ σᾶς ὁμιλήσω ρωσιστὶ, σεῖς δὲ ὡς Σλαῦοι ὀφείλετε νὰ με ἐννοήσετε· θὰ μεταχειρισθῶ καθαρεύουσιν ἐκκλησιαστικὴν Σλαυονικὴν γλῶσσαν. Διὰ μακρῶν ἀκολουθῶς ἐξέθηκα τὴν κατάστασιν, ἥτοι τί περιέμενον οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ καὶ τί δοκιμάζουσι τώρα. Ἴσως τὰ ἐμεγαλοποίησαν τὰ πράγματα πρὸς ὑμᾶς σεβασμιώτατε, λέγει ὁ διοικητὴς. — Ὅχι, ἀπαντῶ. Σᾶς ἀναφέρω τὸ ἐν πέμπτον ἐξ ὅσων ἐπληροφορήθην. Ἴνα πεισθῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐξ αὐτοφίας καὶ αὐτικοίας ἐὰν θέλητε ἔχω αὐριον εἰς τὴν διάθεσίν σας ἄμαξαν ἢ δύο ἵππους. Μεταβαίνωμεν καὶ βλέπωμεν. Εὐχαρίστως ἀπήντησεν ὁ κ. διοικητὴς Στόεβ. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὴν ἐπομένην δὲν ἐφάνη. Περὶ τὴν ἐσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ταύτης, Τρίτης, μετέβην μετὰ τοῦ ἐπισκόπου μου εἰς τὸ Διοικητήριον. Παρέρχόμενος, τὴν οἰκίαν ἐν ἣ κατώκει ἠρώτησα ἐὰν ἡ ἐξοχότης του εὐρίσκεται ἐκεῖ. Ἐμαθον δὲ ὅτι ἀσθενεῖ, καὶ ὅτι δὲν δύναται σήμερον νὰ δεχθῆ τινά. Διαβιβάσας αὐτῷ τὰς εὐχάς μου ὑπερταχείας ἀναρρώσεως ἀπῆλθον κατώδυνος. Ἐνεκα πάντων τῶν ἀνωτέρω γεγονότων ἡ συνήθης περιοδεία μου ἀνὰ τὴν θεόσεπτον ἐπαρχίαν ἐπεβράδυνεν ἐφέτος. Μέλλων δὲ νὰ ἐκτελέσω αὐτὴν συνέταξα ρωσιστὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὴν Α. Υ. τὸν διάδοχον τῆς Βουλγαρίας πρὸς προτιθέμενον, ὡς ἐλέγετο, ἐκ δευτέρου νὰ ἐπισκεφθῆ τὰς Σέρρας. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπι-

στολή δὲν ἐπεδόθη, ἅτε μὴ ἐπανελθούσης τῆς Α. Ὑψηλότητος. Ἡ πέραν τοῦ Στρυμόνος περιοδεία μου ἤρξατο τὴν 24ην Νοεμβρίου καὶ ἐτελείωσε τὴν 30ὴν Δεκεμβρίου. Σημειωτέον ὅτι πέντε ἑλληνικοῖς χωρίοις πέραν τοῦ Στρυμόνος τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν ζῶσιν κεχωρισμένως καὶ εὐάριθμοι Τοῦρκοι. Κατὰ τὴν ἀφίξίν μου εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἐξήρχοντο οἱ κάτοικοι, Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι, ἰστάμενοι οἱ μὲν ἐκ δεξιῶν οἱ δὲ ἐξ ἀριστερῶν. Ἐν τῇ ὑποδοχῇ πρὸς εὐχαρίστησιν μεγάλην τῶν χριστιανῶν μου, ἐδεχόμεν πρῶτον τοὺς Τούρκους, πρὸς οὓς ἀπέτεινον διαφόρους συμβουλὰς, καὶ εἶτα τοὺς ἡμετέρους. Πάντες δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐνθουσιωδῶς ἐξεφράζοντο περὶ τῆς εὐγενοῦς πρὸς αὐτοὺς συμπεριφορᾶς τῶν τε χωρικῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν κατὰ τὰς τρομερὰς δι' αὐτοὺς περιστάσεις ταύτας.

Βαρόμετρον διπλωματικῆς μυωπίας καὶ δυσπιστίας τῶν συμμάχων Βουλγάρων. Ἐν τῇ περιοδείᾳ περὶ ἧς ἔγραψα εἰς τὸ προηγούμενον, ἀνὰ τὸ πέραν τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ μεγαλύτερον καὶ ἑλληνικώτερον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν εὐρισκόμενος, ἔμαθον παρὰ τοῦ ἐν Σέρραις ἐπισκόπου μου, ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ κ. Στόεβ, κ. Χαμαμτζήεβ, πέμψας τὸν Δήμαρχον εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν του, πῶς ὁ Μητροπολίτης, λησμονῶν ὡς φαίνεται, τὸν στρατιωτικὸν νόμον, ἐξῆλθεν εἰς περιοδείαν διὰ σκοποὺς προπαγανδιστικούς. Ἐδόθη ἀμέσως ἡ ἀπάντησις ὅτι ὁ Μητροπολίτης ἐξέρχεται πρὸς εὐλογίαν τῶν χριστιανῶν του πάντοτε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, δεύτερον δὲ ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο κατοικεῖται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων μόνον. Τοὺς κ. τούτους, τοῦ τε διοικητοῦ, τοῦ κ. Χαμαμτζήεβ καὶ τὸν γενικὸν διοικητὴν κ. Βούλκωφ ἐλθόντας εἰς Σέρρας κατὰ τὴν περιοδείαν μου ἐπεσκέφθη ὁ ἐπίσκοπός μου, ἐκεῖνοι ὁμως δὲν ἔκριναν ἴδιον τῆς ἀξιοπρεπείας των νὰ ἀνταποδώσωσι τὴν ἐπίσκεψιν.

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Μητρόπολιν μου τῇ προπαραμονῇ τοῦ νέου ἔτους, ἐδέχθη τῇ πρώτῃ τοῦ νέου ἔτους τὰ συγχαρητήρια καὶ τὰς εὐχὰς ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει ὅλων τῶν χριστιανῶν μου. Οἱ κ. Βούλγαροι διοικηταὶ ἔλαμψαν διὰ τῆς ἀπουσίας των. Ἐνεκα λόγων δὲν ἀνταπέδωκα, παρὰ τὸ σύνηθες, τὴν ἐπίσκεψίν μου εἰς τοὺς ἀγαθοὺς χριστιανούς μου Σερραίους. Τὴν 9ην Ἰανουαρίου μετέβην εἰς τὸ Διοικητήριον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ κ. Βούλκωφ καὶ Χαμαμτζήεβ. Τῇ ἐσπέρᾳ τῆς 15ης Ἰανουαρίου ἦλθεν εἰς τὴν Μητρόπολιν ὁ κ. Χαμαμτζήεβ. Μεταξὺ ἄλλων τῷ εἶπον ὅτι αὖριον μεταβαίνω εἰς τὰ πλησίον τῶν Σερρῶν ἑλληνικώτατα καπνοχώρια. «Ἐγὼ θὰ σᾶς παρακαλέσω, λέγει τότε ὁ κ. Διοικητής, ὅπως ἐπὶ δέκα, δώδεκα ἡμέρας ἀναβάλλητε τὴν περιοδείαν, διότι λέγουσι τινές, ὅτι μεταβαίνετε διὰ προπαγάνδαν. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον θὰ συναφθῇ ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν «ἐμπολέμων». Ἐπειδὴ σεῖς ἐθίξατε τὸ ζήτημα

τοῦτο, λέγω τότε πρὸς τὸν κ. Χαματζήεβ, ἀκούσατε λοιπὸν καὶ τὸ ἰδικόν μου φρόνημα καὶ πεποιθησιν. Πρῶτον ἡ εἰρήνη δὲν θὰ συναφθῆ τώρα ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ πόλεμος, δεῦτερον μάθετε ὅτι εἶμαι ὀρθόδοξος ἀρχιερεὺς, ὅστις πρὸ οὐδενὸς μορμουλκείου πτοεῖται ὅπως ἐκπληρώσει τὰ καθήκοντά του. Καὶ οἱ Τοῦρκοι εἶχον στρατοδικεῖον ἀλλὰ οὐδέποτε ἐφοβήθην διότι οὐδὲν παράνομον ἔπραξα. Λέγετε, ὅτι καὶ σεῖς ἔχετε στρατοδικεῖον. Θὰ εἶναι μεγάλη τιμὴ μου καὶ δόξα νὰ μὲ κρεμάσωσι διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων μου οἱ ὀρθόδοξοι, ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι δὲν τὸ ἔπραξαν». Τῇ ἐπομένῃ ἡμέραν μετέβην εἰς τὰ χωρία ταῦτα, ὁπότεν ἐπέστρεψα τῇ πρώτῃ Φεβρουαρίου.

Τῇ 21ῃ Φεβρουαρίου 1913 ἐγνώσθη ἡ ἄλωσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ Παρασκευῇ ἐγένετο ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ πάνδημος δοξολογία, ἐξεφωνήθησαν ἐνθουσιώδεις λόγοι, εἰκότα συγχαρητήρια τηλεγραφήματα ἐστάλησαν.

Τῇ 6ῃ Μαρτίου διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἐδολοφονήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ. Δυστυχῶς ἡ φήμη ἐβεβαιώθη ἀργότερον. Ἦδη ἀπὸ τῆς ὥρας τῆς διαδόσεως τῆς φήμης, οἱ πάντες ἐκλείσαν τὰ καταστήματα των καὶ ἀνυπομόνως διερωτῶντο. Βεβαιωθέντος τοῦ πράγματος ἐψάλλη τῇ 7ῃ Μαρτίου ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ πενθήμως διασκευασθέντι ἐπιμνημόσυνος τελετῇ ὑφ' ἅπαντος τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τοῦ διοικητοῦ τῶν Βουλγάρων, καὶ τοῦ Ἑλληνος διοικητοῦ μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ τρίτου ἰππικοῦ συντάγματος. Εὐφραδεῖς ρήτορες ἐπλεξάν τὸ ἐγκώμιο τοῦ μεταστάντος Βασιλέως καὶ ἐπέμφθησαν συλλυπητήρια τηλεγραφήματα. Τῇ 8ῃ Μαρτίου ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ, ὁ Ἑλλην διοικητῆς, οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ ἵππεις τοῦ τρίτου συντάγματος ἐπὶ παρουσίᾳ μου καὶ πολλοῦ πλήθους ἔδωκαν τὸν νενομισμένον ὄρκον πίστεως εἰς τὸν νέον βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντίνου. Τῇ 10ῃ Μαρτίου, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἐψάλλη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ δοξολογία ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει τοῦ νέου βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντίνου ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν τῶν Βουλγάρων, τοῦ διοικητοῦ καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπείρου πλήθους πολιτῶν. Καὶ αὖθις ἐξεφωνήθησαν οἱ κατάλληλοι λόγοι καὶ ἐστάλησαν τηλεγραφήματα. Ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Ἀνδριανουπόλεως, ἐψάλλη τῇ 10ῃ Μαρτίου ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου Ἀρχιμανδρίτου καὶ Βουλγάρων ἱερέων ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ διοικητηρίου δοξολογία εὐχαριστήριος πρὸς τὸν Θεόν, παρόντων τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν τῶν Βουλγάρων, τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ τρίτου ἰππικοῦ συντάγματος, τῶν ἐνταῦθα προσέξων Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας καὶ κόσμου πολλοῦ. Προσκληθεῖς δὲ ἐπισήμως παρέστην καὶ γὰρ, φέρων μόνον ἐπανοκαλυμμαύχιον,

ἄνευ συμμετοχῆς ἐν τῇ ἱεροτελεσίᾳ. Ἐν τέλει ἐγένετο παρέλασις τοῦ ἐν Σέρραις εὑρισκομένου ὀλίγου Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, πεζικοῦ, ἵππικοῦ, πυροβολικοῦ. 17 Μαρτίου. Σήμερον περὶ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας προσῆλθεν ὁ κ. Σαράφωφ, ἄλλοτε πρεσβευτῆς τῆς Βουλγαρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ κ. Χαμαμτζήεβ, ἀνῆλθεν εἰς τὴν Μητρόπολιν.

Κατὰ τὴν συνέντευξιν εἶπον πρὸς τὸν κ. Σαράφωφ ὅτι φοβοῦμαι μήπως ἐν τῇ διανομῇ τῶν κατακτηθέντων μερῶν ἐρίσωσιν Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι. «Δὲν ὑπάρχει τέτοιος φόβος, ἀπήντησέ μοι, διότι γινώσκω τὰ αἰσθήματα τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως ὡς καὶ τὰ τῆς Ἑλληνικῆς». Καλῶς ἐξοχώτατε, καὶ ἐγὼ παραδέχομαι, ὅτι τούτῳ σκέπτονται οἱ φρόνιμοι Βούλγαροι καὶ Ἕλληνες ἀλλὰ οἱ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀναστατώσαντες τὴν Μακεδονίαν Βούλγαροι καὶ Ἕλληνες ἀντάρται ὑποκινούμενοι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῶν μὴ ἐκλιπόντων εἰσέτει παλαιῶν παθῶν των ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῶν ἐξημμένων πατριωτῶν των, θὰ προσπαθήσωσιν ὅπως ἀναθεωρήσωσι τοὺς λογαριασμοὺς ἐκείνους. Εἶθε ὡς πιστεύει ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης τῆς ἐμπαθείας τῆς ἀσυνέτου νὰ κατισχύσῃ τὸ ἀληθές συμφέρον τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν. Ὑπὲρ τούτου καθ' ἑκάστην εὐχόμεθα ἐγὼ τὲ καὶ οἱ Χριτιανοὶ μου.

Καθ' ἣν ἡμέραν ἡ Πόλις Σερρῶν ἀπεφάσισεν νὰ παραδοθῇ τοῖς Βουλγάροις ἥτοι τῇ 22 Ὀκτωβρίου, οἱ Ἕλληνες ἀντάρται ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν τοῦ γενναίου Γιαγλῆ συνεπλάκησαν μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἔξωθεν τῆς Νιγρίτης καὶ ἐνίκησαν αὐτόν, τρέψαντες εἰς φυγὴν εὐθὺς τότε οἱ Ἕλληνες εἰσῆλθον καὶ κατέλαβον τὴν Νιτρίταν, τὴν 25ην Ὀκτωβρίου. Μαθὼν ταῦτα ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἐγνωστοποίησα εἰς αὐτόν ὅτι σήμερον εἰσέρχεται εἰς Σέρρας ὁ Βουλγαρικός στρατὸς καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες ὀφείλουσι νὰ ἀφοπλίσωσι τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας Τούρκους, μηδὲν κακὸν ποιοῦντες αὐτοῖς. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τῶν Ἑλλήνων κατέσχε καὶ τὰς ἀποθήκας τῶν γεννημάτων τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ διώκει τὸν τόπον ἐξ ὀνόματος τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου.

Ἐπειδὴ πολὺς Βουλγαρικός στρατὸς ἦλθεν καὶ παρέμεινεν ἐνίοτε ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἰς Σέρρας καὶ ἐπειδὴ τὰ τρόφιμα ἐν τῇ πόλει καθίσταντο σπανιώτερα, διὰ ταῦτα πολλάκις Βούλγαροι στρατιῶται ἀνὰ τριακοσίους ἢ πεντακοσίους ἅπαξ δὴ καὶ 1200, μετέβαιναν εἰς Νιγρίταν καὶ τὰ πέριξ χωρία. Οἱ Ἕλληνες θεωροῦντες αὐτοὺς συμμάχους καὶ μηδὲν κατ' ἀρχὰς ὑποπτευόμενοι, ἐφιλοξένουν ἐκ τῶν Κυβερνητικῶν ἀποθηκῶν. Ἀλλὰ τῇ πρώτῃ Δεκεμβρίου παρουσιάζονται 500 Βούλγαροι στρατιῶται εἰς Νιτρίταν καὶ διὰ τῆς βίας ἐννοοῦσι νὰ καταλάβωσι τὸ Διοικητήριον ὡς κύριοι. Ἀμφότερα τὰ μέρη τότε παρετάχθησαν πρὸς

μάχην, ἀλλὰ φρόνιμοι τινὲς Νιγριτιανοὶ μεσολαβήσαντες, ἐματαίωσαν τὴν ἀδελφοκτονίαν. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἐγνώσθη ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῶν Βουλγάρων καὶ διὰ τοῦτο ἐπετηροῦντο. Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην ρίψαντες τὴν ἀλωπεκὴν οἱ Βούλγαροι περιεβλήθησαν τὴν λεοντὴν ἐπιτέλους. Οὕτω πρὸ τῶν μέσων Φεβρουαρίου 1913 μετὰ δύο πυροβόλων, ἵππικοῦ καὶ πεζικοῦ ἄνω τῶν πεντακοσίων, ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τῆς Νιγρίτης ἐν τῷ χωρίῳ Ξυρόλουτρου (Ξυλότρους) καὶ ἐκεῖθεν ἐπυροβόλουν κατὰ τῆς Νιγρίτης. Συγχρόνως δὲ καὶ οἱ ἐν Νιγρίτῃ ξενιζόμενοι Βούλγαροι στρατιῶται, περὶ τοὺς 200 ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὄχι μόνον τῶν στρατιωτῶν ἀλλὰ καὶ τῶν χωρικῶν. Τὶ ἐπακριβῶς συνέβη κατὰ τὰς 4-5 τέσσαρας-πέντε ἡμέρας ἐκείνας, τοῦτο μόνος ὁ Θεὸς γινώσκει.

Ἔνεκα τῆς ἀπὸ πολλοῦ ἐκ φόβου, διακοπῆς τῆς μεταξὺ Σερρῶν καὶ Νιγρίτης συγκοινωνίας δὲν ἐγνώσθη εἰσέτι (18 Μαρτίου) ὁ ἀληθὴς ἀριθμὸς τῶν ἐκατέρωθεν φονευθέντων καὶ τραυματισθέντων.

Πάντες οἱ ἐχέφρονες ἔφριξαν ἐπὶ τῷ ἀδοκῆτῳ τούτῳ ἀνοσιουργήματι. Ἡ πρᾶξις αὕτη κρίνεται ὡς αὐτόχρημα παρασπονδία. Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων φονευθέντων Ἑλλήνων εἶτε κατὰ τὰς μάχας εἶτε ἀνάνδρως, καταλέγονται καὶ δέκα Χριστιανοὶ ἐκ τοῦ χωρίου Δημητριτσίου ἐν οἷς καὶ ὁ ἱερεὺς αὐτοῦ Δημήτριος, τοὺς ὁποίους οἱ Βούλγαροι, φεύγοντες τὴν καταδίωξιν τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν καὶ τοὺς ὁποίους ὡς φαίνεται, ἐφόνευσαν καὶ ἔρριψαν εἰς τὸν Στρυμόνα. Ὡ! Τῆς ἀθλιότητος!

Ἔνεκα τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων δέκα Δημητριτσίων, ἔγραψα περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου πρὸς τὸν ἐνταῦθα στρατιωτικὸν Διοικητὴν κ. Βούλκωφ, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ μοὶ γνωρίσει ἐὰν ζῶσιν οἱ Χριστιανοὶ οὗτοι ὡς αἰχμάλωτοι ἢ ἐφονεύθησαν, διότι αἱ οἰκογένειαι τῶν ἐπιθυμοῦσι ἵνα ἐν περιστάσει ἀπωλείας τελέσωσι τὰ ἱερὰ αὐτῶν μνημόσυνα. Ἀντὶ γραπτῆς ὡς ἀπήτησα ἀπαντήσεως ἔπεμψε πρὸς με ὁ κύριος Βούλκωφ ἕναν ἀξιωματικὸν μὲ τὰ τοῦ ἀρχιγραμματέως του ὅπως μοὶ διαβιβάσωσιν ὅτι ὁ Βουλγαρικὴ καὶ Ἑλληνικὴ διοικήσεις θὰ ἐξετάσωσι τὸ πρᾶγμα ἀργότερον, ἐὰν ζητήσῃ ἢ ἐν Νιγρίτῃ Ἑλληνικὴ Διοίκησις. Πρὸς ταύτην ἔγραψα ἐπίσης τὰ εἰκότα. Ἐπειδὴ ὁμως ἐγὼ ἐπέμενον νὰ μοὶ δοθῇ ὀριστικὴ ἀπάντησις ἵνα ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἐν περιπτώσει θανάτου τελεσθῶσι τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα, οἱ κύριοι ἀπεσταλμένοι διὰ τῶν συγκεχυμένων ἀπαντήσεών των ὑπέμνησάν μοι τὸν γνωστὸν χρησμὸν «Ἦξεῖς ἀφίξεις οὐ θνήξει ἐν πολέμῳ».

Τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ 20 Μαρτίου ἐπὶ τῇ γενομένῃ ἐν Ἀθήναις κηδεῖα τοῦ σεπτοῦ σκηνώματος τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου Α' ἐτελέσθη αὐθις ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ἐπιμνημόσυνος δέησις ἐπὶ παρουσίᾳ

πολλοῦ πλήθους. Τῇ 25ῃ Μαρτίου ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, πρώτην φορὰν ἐν Σέρραις, ἑορτάσθη ἡ ἐθνικὴ ἑορτὴ. Ἡ Θεία Λειτουργία ἐτελέσθη ὑπ' ἐμοῦ καὶ τέσσάρων ἱερέων ἐν μέσῳ ἀπείρου πλήθους εἰς τὸν ἐν προαστίῳ Ναῶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐν Καμηνικίοις, εἶτα δὲ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῶ ἐψάλη δοξολογία ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ Παλιγγενεσίᾳ. Ὁ ἐθνουσιασμὸς τοῦ πλήθους ἦτο ἀπερίγραπτος.

Ἐνάτη Ἀπριλίου.—Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀνδριανουπόλεως ἤρξαντο καταφθάνοντα εἰς Σέρρας Βουλγαρικὰ στρατεύματα, περὶ τοῦ καταυλισμοῦ τῶν ὁποίων ἐγκαίρως εἶχεν ὀρισθῆ ἑπιτροπὴ ἐξ Ἑλλήνων, Ἑβραίων καὶ Τούρκων. Τῇ Μεγάλῃ Τρίτῃ πρὸς Τετάρτη περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Μητροπόλεως θραύονται αἱ θύραι τοῦ ἡμετέρου Γυμνασίου καὶ ἐν αὐτῷ ἐγκαθίστανται Βούλγαροι στρατιῶται. Καίτοι δὲ πρὸ δέκα πέντε ἡμερῶν εἶχον πέμψη εἰς τὴν ἐπὶ τῶν καταυλισμῶν ἐπιτροπὴν δύο καταλόγους ἐν οἷς κατεγράφοντο τὰ κενὰ τῶν ἀνθρώπων οἰκήματα, οἷον στρατῶνες, χάνια, τεκέδες, ἐν τοσοῦτῳ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔκρινα καλὸν ἵνα ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς πεισθῶ περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν κενῶν οἰκημάτων, πρὸς τοῦτο δὲ ἐφ' ἀμάξης περιῆλθον τὴν πόλιν μετὰ τοῦ Γραμματέως μου καὶ εἶδον ὅτι οἱ στρατῶνες, τεκέδες κλπ. ἦταν κενά. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἔπεμψα τῷ κυρίῳ Βούλκωφ ἔντονον γραπτὴν διαμαρτυρίαν διὰ τε τὴν ἐν καιρῷ νυκτὸς μετὰ θραῦσιν τῶν θυρῶν δίκην κλεπτῶν εἰσόδου τῶν στρατιωτῶν εἰς Γυμνάσιον καὶ διὰ τὴν μεθ' ὕβρεων καὶ διὰ τῆς βίας εἰσβολὴν πολυαρίθμων στρατιωτῶν εἰς τὰς οἰκίας τῆς Ἑλληνικῆς συνοικίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου, καίπερ ὑπαρχουσῶν τοσοῦτων κενῶν οἰκοδομῶν. Τὴν ἐπομένην Μεγάλῃν Πέμπτην ἐζήτησαν παρ' ἐμοῦ τὰς κλείδας τῆς κεντρικῆς ἀστικῆς σχολῆς, ἀλλὰ ἀπήντησα πρὸς αὐτοὺς ὅτι ἐφ' ὅσον τὰ οἰκήματα τὰ ὑποδειχθέντα διατελοῦσιν ἔρημα δὲν δύναμαι νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν των. Τὰ μεσάνυκτα ἔθραυσαν τὰς θύρας καὶ τῆς Σχολῆς ταύτης. Ἀμέσως ἀπέστειλα δευτέραν διαμαρτυρίαν παριστῶν ὡς πασίδηλον πρᾶγμα, ὅτι πάντα ταῦτα γίνονται σκοπίμως ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρικῆς Ἀρχῆς, ἐν τῷ μέρει δὲ τῆς χρονολογίας ἐσημείωσα «Ἐβδομὰς τῶν Παθῶν τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ».

Τὴν ἐπομένην Μ. Σάββατον ἔφθασεν ἐξ Ἀνδριανουπόλεως ὁ Στρατηγὸς Κίρκωβ, ὅστις μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Βούλκωβ με ἐπεσκέφθησαν ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Τὴν ἐπομένην Δευτέραν τῆς Διακαινησίμου τὰ σχολεῖα ἡμῶν ἐκενώθησαν τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἡμέρας οὐ μόνον τὰ ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ τὸ Κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον καθὼς καὶ τὰ τῶν συνοικιῶν ἐπληρώθησαν αὖθις στρατιωτῶν.

Τῆ 17 Ἀπριλίου διεδόθη ὅτι ὑπῆρχον δύο κρούσματα χολέρας εἰς Σέρρας τῆ δ' ἐπομένη ἐλέχθη ὅτι ὁ ἕτερος τῶν προσβληθέντων ἀπέθανε καὶ ὅτι ἐγένετο καὶ τρίτον κρούσμα. Περὶ χολέρας προκειμένου σημειωτέον ὅτι καθ' ἡμέραν μετέβην εἰς τὸ Διοικητήριον ὅπως διαμαρτυρηθῶ διὰ τὰς βιαίας εἰσελάσεις τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, παρετήρησα εἰς τὸν Διοικητὴν (Μουτεσαρίφην) κ. Χαματζήεφ ὅτι εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ἐπιστηθῆ ἡ δέουσα προσοχὴ ἐπὶ τῶν ἐξ Ἀνδριανουπόλεως καὶ Τσατάλτζης εἰσερχομένων, διότι ὑπάρχει φόβος μὴ μετενεχθῆ καὶ ἐνταῦθα τὸ μικρόβιον τῆς χολέρας. Ὁ κύριος Διοικητὴς ἀπήντησέ μοι ὅτι ὑπάρχει κάθαρσις. Εὐτυχῶς ἕτερα κρούσματα δὲν ἐπισυνέβησαν.

20 Ἀπριλίου.—Ὁ δημόσιος κήρυξ ἐγνωστοποίησε πολλάκις ὅτε μὲν, ὅτι μόνον οἱ ἐξαρχικοὶ ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας μέχρι τοῦ 30ου, πάντες ὀφείλουσι νὰ προσέλθωσιν εἰς τὰ στρατιωτικὰ γραφεῖα ὅπως καταγραφῶσι καὶ ὑπηρετήσωσι εἰς τὸν στρατόν. Καὶ οἱ μὲν Βούλγαροι τῶν χωρίων προσήρχοντο ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, οἱ καὶ ἐπὶ Τούρκοκρατίας ἔχοντες νουφούζια ὅτι εἶναι Ἕλληνες, ἀπέφευγον. Πολλοὶ ὁμως ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλους εἰς τοῦτο, ἕτεροι δὲ ἐκρύβησαν. Βεβαίως πάντες οὗτοι θὰ κατέφευγον εἰς τὰ πέραν τοῦ Στρυμόνος, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο διότι οἱ πάροδοι ἦσαν κατειλημμένοι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι πάντες οἱ ὀνομάζοντες ἑαυτοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν χωρικῶν ὑφίσταντο πλείστας στεναχωρίας καὶ φυλακίσεις παρά τε τῆς ἐπιτοπίας ἀρχῆς, καὶ ἰδίᾳ παρά τῶν Κομιτατζήδων, παρουσιαζομένων ἤδη μὲ στολὴν στρατιωτῶν.

25ῃ Ἀπριλίου. Βουλγαρικὴ ἀβροφροσύνη. Ἐπειδὴ τὸ ἐν Σέρραις Βουλγαρικὸν ταχυδρομεῖον οὐδεμίαν σχεδὸν εἶχεν ἐργασίαν πλὴν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ διότι οἱ εὐγενεῖς Αὐστριακοὶ τὸ ἔξωθεν ταχυδρομεῖον παρέδιδον εἰς τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ Βουλγαρικόν, ἐνῶ τὸ ἐν Σέρραις Ἑλληνικὸν Ταχυδρομεῖον κατεκλύζετο ὑπὸ ἐπιστολῶν καὶ λοιπῶν ἀποστολῶν, τούτου ἕνεκα τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἠναγκάσθη νὰ ἀδρανήσῃ. Ἀκολούθως ἐπανελήφθη ἡ ἐργασία αὐτοῦ, πάντοτε ὁμως μετὰ δυσχερειῶν.

27ῃ Ἀπριλίου. Διεδόθη ὅτι περὶ τὴν Ἀντζίσταν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν μεταξὺ Σερρῶν καὶ Δράμας ἐπῆλθεν σύγκρουσις μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων στρατιωτῶν, καὶ ὅτι μετηνέχθησαν εἰς Σέρρας 25 πληγωμένοι Βούλγαροι. Ὡς φαίνεται οἱ εὐλογημένοι Βούλγαροι παντὶ σθένει ἐπιδιώκουσιν ἵνα καθ' ἡν ἐποχὴν γένηται ὑπὸ τῶν συμμάχων διανομὴ τῶν καταλειφθέντων μερῶν, εὐρεθῶσιν αὐτοὶ κατέχοντες πλείονα μέρη.

28ῃ Ἀπριλίου.—Ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ ἐπιτελείου εἰς Θεσσαλονίκην ὁ Διοικητὴς τοῦ ἐν Σέρραις τμήματος τοῦ τρίτου ἵππικοῦ Συντάγματος κ. Καραμανλήκης. Διοικητὴς τοῦ ἵππικοῦ τούτου ἔμεινεν ὁ κύριος Λαζαρίδης.

Μεγάλη ἑβδομάς καὶ διακαιήσιμος. Τῶν σχολείων ἡμῶν καταληφθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Στρατιωτῶν, ἡ Ἱερά Μητρόπολις ἐξηκονόμησε τὰ πράγματα πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν μαθημάτων ὡς ἐξῆς: Ἡ μὲν Τετάρτη, Πέμπτη καὶ Ἑκτη τάξις τοῦ γυμνασίου ὡς καὶ τὰ ὄργανα τῆς Φυσικῆς καὶ Χημείας ἐγκατεστάθησαν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ οἰκίματι, ἡ Πρώτη τάξις ἐν τῷ γυναικωνίτῃ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ, ἡ δὲ Δευτέρα καὶ Τρίτη Γυμνασίου ἐν τῇ παρακειμένῃ τῇ Μητροπόλει παλαιᾷ οἰκίᾳ τῆς Κοινότητος, ἡ Ἐνάτη ἤτοι ἡ Ἀνωτάτη τάξις τοῦ Παρθεναγωγείου ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἐφημερίου, ἡ δὲ Πέμπτη καὶ Ἑκτη τάξις τῆς Κεντρικῆς Ἀστικῆς σχολῆς ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ συλλόγου τῶν καπνεργατῶν. Ὑπεδείχθη δὲ εἰς τοὺς κυρίους διδασκάλους τοῦ τε Παρθεναγωγείου, τῆς Κεντρικῆς Ἀστικῆς σχολῆς καὶ τῶν λοιπῶν σχολείων ὅτι κατὰ τὴν ἐπ' αἰσίοις ἔναρξιν τῶν μαθημάτων τοῦ ἐπομένου σχολικοῦ ἔτους ὀφείλωσιν πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ νὰ πράξωσιν οὕτω: ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χειμερινῶν ἐξετάσεων καὶ τῶν καθημερινῶν ἐλέγχων μέχρι τοῦ Ἀπριλίου νὰ καθορίσωσι τοὺς προβιβαζομένους καὶ στασίμους μαθητάς, ὅταν δὲ σὺν Θεῷ ἄρξονται κατὰ Σεπτέμβριον τῶν μαθημάτων τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους τότε ἐπὶ δύο τρεῖς ἑβδομάδας νὰ συμπληρώσωσι πρότερον τὸ ὑλικὸν τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ ἀκολουθῶν νὰ διδάξωσι τὰ τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους μαθήματα.

29ῃ Ἀπριλίου.—Ἐτεραι συγκρούσεις αἱματηραὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων Στρατιωτῶν ἠκούσθησαν γενόμεναι εἰς τὰ μέρη τῆς Δράμας. Ὡ τῆς πλεονεξίας καὶ μωρίας. Ναὶ αἱματηραὶ, διότι πλείστοι τραυματῆαι Βούλγαροι μετηνέχθησαν εἰς Σέρρας ἐν καιρῷ ἰδίως νυκτός. Σωφρονίται πάντας ὁ Θεός.

1ῃ Μαΐου.—Περὶεργος κατάστασις ἢ μᾶλλον περίεργοι οἱ προκαλοῦντες τὴν κατάστασιν. Κινδυνεύομεν νὰ ναυαγήσωμεν ἐν τῷ λιμένι. Ἀπὸ (8) ὀκτῶ ἡμερῶν εὐρισκόμεθα ἐν τελείῳ ἀποκλεισμῷ. Οὐ μόνον σιδηροδρομικῶς ἀλλὰ οὐδὲ ἐπίππως δικαιούται τις νὰ μεταβῇ εἰς Θεσσαλονίκην εἴτε εἰς πέραν τοῦ Στρυμόνος χωρία εἴτε εἰς τὸ Παγγαῖον.

Οἱ νεοσύλληκτοι ἐπλήρωσαν τὰς Σέρρας καὶ θὰ παρίστων διὰ τῆς ποικιλίας τοῦ ἱματισμοῦ των φαιδρὸν θέαμα, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ὑπόνοια ὅτι τοὺς παρασκευάζουν διὰ τὴν ἀδελφοκτονίαν. Τοιοῦτον ἀποκλεισμὸν δὲν ἐδοκίμασαν αἱ Σέρραι οὔτε κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου, οὔτε πρὸ τῆς καταλήψεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ, οὔτε κατὰ τὴν κατάληψιν, οὔτε μετ' αὐτήν. Ἦδη λογικῶς σκεπτόμενος τις

διερωτᾶται ; Τίνος ἕνεκεν ἄραγε ἡ τοσοῦσον αὐστηρὰ ἀπαγόρευσις παρὰ τῶν εὐγενῶν ἐλευθερωτῶν πάσης συγκοινωνίας, σιδηροδρομικῆς, ταχυδρομικῆς, τηλεγραφικῆς, ἐφιππικῆς, ἀφοῦ ὁ κοινὸς τῶν Χριστιανῶν συμμάχων ἀντίπαλος πρὸ πολλοῦ δὲν ὑπάρχει πλέον ἐνταῦθα ; Τίνος ἕνεκεν αἱ διηνεκεῖς μετακινήσεις τῶν Βουλγαρικῶν στρατευμάτων καὶ μεταστρατοπεδεύσεις ; Θὰ ἀπήντα ἕτερος τις πλέον διπλωμάτης τοῦ ἐρωτῶντος, ὅτι ἀντὶ τοῦ ἀποικομένου συμμαχικοῦ ἐχθροῦ ὑπείσηλθεν ὁ διάβολος. Φεῦ τῆς κοινωνίας.

3η Μαΐου.—Περὶ τὴν ἐσπέραν οἱ καταυλιζόμενοι ἐν τοῖς κτιρίοις Βούλγαροι στρατιῶται ἐξεκένωσαν μόνον τὸ Γυμνάσιον καὶ τὸ κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον, ἀπελθόντες πρὸς ἄγνωστον ἡμῖν διεύθυνσιν. Πρὸς ἔπαινον τῶν ἐκ Βουλγαρίας ἰδίως στρατιωτῶν δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι μέγας ἐρεθισμὸς ἐπικρατεῖ παρ' αὐτοῖς διὰ τὴν τοιαύτην στάσιν τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀναφανδὸν ἐκφράζονται : « Ἀφοῦ τὴν Τουρκίαν ἐνίκησαμεν, διατὶ μᾶς κρατοῦν ἐνταῦθα μακρὰν τῶν οἰκογενειῶν ἡμῶν, αἴτινες λιμόττουσι. Μήπως ἐννοοῦσι ἵνα μᾶς ὀδηγήσωσιν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν ἀδελφῶν μας εἰς πόλεμον ; » Ἐν μέγα εὐγε εἰς τοὺς ἀληθινούς τούτους Χριστιανούς. Ἄξιον σημειώσεως καὶ τὸ ἐξῆς : ὅτι δηλαδὴ οἱ εἰλικρινέστεροι ἐξ αὐτῶν ὡμολόγησαν ὅτι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τοὺς διεγείρουσιν αὐτοὶ οἱ ἀξιωματικοί. Τοῦτο καθαρῶς βουλγαρικὸν καὶ ἀντάξιον τῶν προγόνων των Οὐνων. Δίην Κύριος ὁ Θεὸς τὸ δίκαιον εἰς τὸν δικαιοῦχον.

7η Μαΐου.—Διεδόθη ὅτι αὐθις συγκρούονται ἐν τῷ ἔξωθεν τῆς Θεσσαλονίκης σιδηροδρομικῷ σταθμῷ Σαλμανλῆ. Ἀμαρτία μεγάλη πρὸς τὸν Θεὸν καὶ αἴσχος δεινὸν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων.

7η Μαΐου.—Σήμερον ἔφθασαν ἱκανοὶ στρατιῶται Βούλγαροι, οἵτινες κατέλαβον αὐθις τὸ ἡμέτερον Γυμνάσιον καὶ τὸ κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον. Οἱ δυστυχεῖς ρακένδυτοι, οὐδὲν παρουσιάζουσι τὸ στρατιωτικόν, εἶναι δὲ ἡλικίας πενήντηκα μέχρις ἐξήκοντα ἐτῶν.

7η Μαΐου.—Σήμερον ἐπεσκέφθη τὸν προχθὲς ἐλθόντα εἰς Σέρρας ὑποστράτηγον κ. Ἰβάνωφ καὶ ἀναλαβόντα τὴν διοίκησιν τοῦ ἐνταῦθα Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ.

8η Μαΐου.—Ὁ ὑποστράτηγος κ. Ἰβάνωφ ἀνταπέδωκέ μοι τὴν ἐπίσκεψιν ἐλθὼν εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν μετὰ τοῦ κ. Βούλκωφ. Ἐπισήμως ἀπηγορεύθη εἰς τὸ Ἑλλ. Ταχυδρομεῖον νὰ διανεμῆ τὰς ἔξωθεν ἐρχομένας ἐφημερίδας.

9η Μαΐου.—Ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἠκούοντο σήμερον εὐκρινῶς πρὸς τὸ νοτιανατολικὸν μέρος τῶν Σερρῶν κανονιοβολισμοί, διαρκέσαντες μέχρι τῆς 11ης ὥρας εὐρωπαϊστὶ π. μ. Τίνες ἄραγε οἱ τόσον τολμηροί, οἱ ἀναλαβόντες καὶ τὴν ἀμαρτίαν ταύτην πρὸ τοῦ Θεοῦ καὶ

τὸ αἷσχος πρὸ τῶν ἀνθρώπων ; Ἀναμφιβόλως πρόκειται περὶ ἀδελφοκτονίας Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων. Ὑφισταμένης εἰσέτι τῆς λεγομένης συμμαχίας Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, θὰ ἠδύνατό τις τὰς ἐκ παρενοήσεως δῆθεν ἐξ ὑπερβολικῆς στοργῆς (;) τῶν ἀντιμετώπων στρατευμάτων συγκρούσεις νὰ θαυμάση κλεφτοπόλεμον, ἀλλὰ τὰ εἰς χρῆσιν τιθέμενα σήμερον φονικώτατα ὄπλα οὐδόλως ὁμοιάζουσι τὰ διὰ πυρίτου λίθου ἐναυόμενα ἄλλοτε.

10η Μαΐου.—Σήμερον ἐφάνησαν ἐν μέρει τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ἀνωτέρω ἀδελφοκτονίας. Πλέον τῶν ἑκατὸν ἠνέχθησαν Βούλγαροι τραυματῖαι, 18 δὲ Ἕλληνες αἰχμάλωτοι. Ὅποια δὲ καταστροφή καὶ ὅποιοι τραυματῖαι καὶ νεκροὶ ἐγένετο ἀληθῶς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς συμπλοκῆς μόνος ὁ Θεὸς γινώσκει διότι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, πᾶσα συγκοινωνία μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου διεκόπη διὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἰλεως γένοιτο ὁ Θεὸς ἡμῶν τε καὶ αὐτοῖς τοῖς λεγομένοις συμμάχοις.

24η Μαΐου.—Τὰ χολερικὰ κρούσματα ἐξακολουθοῦσι σποραδικῶς. Εὐτυχῶς Βουλγρικὸς στρατὸς ἐνταῦθα ὑπάρχει ὀλίγος. Τὰ κρούσματα ἀναφαίνονται μετὰξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐχόντων σχέσιν μετὰ τοῦ στρατοῦ. Ἐξακολουθοῦσιν ὡσαύτως αἱ ἀπελάσεις τῶν ἱερέων μου καὶ τῶν διδασκάλων ἐκ τῶν βουλγαροφώνων χωρίων. Εἰς τὴν ἔντονον ἀπὸ 19ης Μαΐου διαμαρτυρίαν μου κατὰ τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς τοῦ στρατοῦ πρὸς τοὺς ἱερεῖς μου, διδασκάλους καὶ χριστιανούς μου ὁ Γενικὸς Διοικητῆς κ. Βούλκωφ δὲν ἠὺδόκησεν εἰσέτι νὰ μοὶ ἀπαντήσῃ. Τρομερὸς ἀποκλεισμός. Ἐν δὲ ταῖς συνοικίαις τῶν προαστίων Σερρῶν οἶον Ἄνω καὶ Κάτω Καμηνίκια, Ἡλιουπόλεως καὶ Ἀγίων Ἀναργύρων, διὰ πολλῶν ἀπειλῶν διενεργεῖται προπαγάνδα ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ χωρικῶν Βουλγάρων παρὰ τοῖς ἀπλουστέροις Ἕλλησι πρὸς ἐκβουλγαρισμὸν αὐτῶν. Ἐγένοντο αἱ δέουσαι διαμαρτυρίαι. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀνωτέρω σημείων, ὅτι πολλάκις ἐν ταῖς συνδιαλέξεσιν ἡμῶν μετὰ τῶν στρατιωτικῶν ἐνταῦθα καὶ πολιτικῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν καὶ μετὰ τῶν χριστιανῶν μου εἶναι ὅτι καθὼς ὅλος γινώσκει ὁ κόσμος ὁ κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος ἐκ μέρους τῶν βαλκανικῶν κρατῶν προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἠθέλησεν νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν τῶν ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς κτήσεσιν αὐτῆς Χριστιανῶν. Συνεπῶς ὁ πόλεμος οὗτος ἦν ἀπελευθερωτικὸς. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι οἱ μὲν Ἕλληνες θὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς Ἑλλάδος, οἱ Βούλγαροι μετὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ οὕτω καθεξῆς. Τὸ ἐξ ἡμῶν οὔτε μισὸν Βούλγαρον θέλομεν, ἀλλὰ οὔτε μισὸν Ἕλληνα δίδομεν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ἐν Θράκῃ Ἕλληνας οὗτοι δεόν ν' ἀνταλλαχθῶσι δι' ἰσαρίθμων Βουλγάρων. Τὰ ἀδύνατα δὲν ἀπαιτοῦμεν, ἀλλὰ τὸ ν' ἀπαιτῶμεν ἀντισταθμίματα, τοῦτο εἶναι καὶ λογικὸν καὶ δίκαιον.

25η Μαΐου.—Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος μηνὸς διενεργεῖται στρατολο-

γία ἐκ τῶν καταληφθέντων Βουλγαροφώνων χωρίων καὶ οἱ μὲν ἐξαρχικοί ὑπακούουσιν ὅπωςδῆποτε, οἱ πατριαρχικοί ὁμως Ἕλληνες ἀρνοῦνται καὶ δραπτετεύουσι, συλλαμβανόμενοι ἐξακολουθοῦσι λέγοντες, ὅτι εἶναι Ἕλληνες.

29η Μαΐου.—Διακόσιοι περίπου Βούλγαρι χωρικοί ἐκ Βουλγαρικῶν χωρίων τῆ ὑποκινήσει τῶν ἄλλοτε κομιτατζήδων ἔνοπλοι περικύκλωσαν τὸ μίαν ὥραν τῶν Σερρῶν ἀπέχον ἑλληνικὸν χωρίον Σουμπάσκειοι, καὶ εἰς οὐδένα ἐπέτρεπον καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν τὴν εἴσοδον εἰς αὐτὸ ἢ τὴν ἔξοδον. Συλλαβόντες δὲ τινάς, μετὰ τῶν ὁποίων ἐπὶ τουρκοκρατίας εἶχον ἀνταρτικούς λογαριασμούς, ἔδειραν αὐτοὺς ἀνηλεῶς.

30ῆ Μαΐου.—Θάνατοι ἐκ χολέρας συμβαίνουν καθ' ἑκάστην ὀλίγοι.

Ἀπὸ δύο μηνῶν διάφοροι ἀφορμαὶ πρὸς χρηματολογία ἐπινοοῦνται, ὅτε μὲν αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν καταστημάτων ἐν βουλγαρικῇ γλώσσῃ, ὅτε δὲ ἡ δῆθεν ἔλλειψις καθαριότητος ἐν τοῖς καταστήμασι. Τελευταῖον ἡ Δημαρχία πρὸς εὐρυσιν τῶν ὁδῶν ἄλλα μὲν καταστήματα τέλεον, ἕτερα δὲ ἀποκόπτει ἄνευ οὐδεμίας ἀποζημιώσεως.

31η Μαΐου.—Ἐγνώσθη ἐκ θετικῆς πηγῆς, ὅτι ἡ τελευταία κατὰ τοῦ Παγγαίου ἐπίθεσις ἐγένετο κατὰ διαταγὴν ἐκ Σόφιας. Πρὸς κατάληψιν αὐτοῦ συνεσωρεύθησαν τεσσαράκοντα πέντε χιλιάδες βουλγαρικοῦ στρατοῦ μετὰ ἵππικοῦ καὶ τεσσαράκοντα δύο τηλεβόλων. Οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ ταύτῃ θέσει ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως ἣτις ἀποτελεῖ τὴν κλεῖδα τῆς ἐν Θράκῃ εἰσόδου εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας καὶ τῶν Σερρῶν εἶχον μόνον χιλίους ἐξακοσίους ὀπλίτας μετὰ τεσσάρων πολυβόλων. Οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν Βουλγάρων, ἐπολέμησαν ὡς λέοντες. Ἀλλὰ τί ἠδύναντο νὰ πράξωσι ἀπέναντι τοσοῦτου ἐχθροῦ. Ὅταν δὲ ἐζήτησαν ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ πέραν τῆς λίμνης τοῦ Ἀχينوῦ ἑστρατοπεδευμένου ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἔλαβον ὡς ἀπάντησιν, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη. Ὡ τῆς ἀπροβλεψίας! Τρεῖς ἑβδομάδες παρήλθον ἔκτοτε καὶ αἱ βουλγαρικαὶ ἐφημερίδες καθ' ἑκάστην ἐπισειοῦσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ μέγα τοῦτο ἀνδραγάθημά των. Ὡ τῆς ματαιότητος!

3η Ἰουνίου.—Ἐξακολουθεῖ εἰσέτι νὰ διέρχονται διὰ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ πεζῆ βουλγαρικὸς στρατός, διευθυνόμενος πρὸς δυσμὰς. Πολλὰ κρούσματα χολερικὰ ἐσημειώθησαν πολλαχοῦ τῆς πόλεώς μας. Τελευταῖον εἰς οὐδένα πλὴν τῶν Βουλγάρων, ἐπιτρέπεται ἡ μετάβασις εἰς Θεσσαλονίκην, εἴτε διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἴτε διὰ τῶν ἁμαξῶν.

4η Ἰουνίου.—Εἴκοσι καὶ πέντε χολερικὰ κρούσματα, ἐξ ὧν τὰ δέκα ἐπτὰ θανατηφόρα. Ὁ ἐκ Θράκης ἐρχόμενος στρατὸς συνεπάγεται καὶ διάφορα κτήνη, κατὰ χιλιάδας μὲν αἰγοπρόβατα κατὰ ἑκατοντάδας δὲ ἡμίονους, ἵππους, βοῦς ἔτι δὲ καὶ ὄνους. Φαίνεται ὅτι σαρώνουν τὰ μέρη δι' ὧν διέρχονται, ταλαίπροι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι!

5η Ἰουνίου.—Ἀσυγκρίτως πλείοτερα ἐν τῷ χωρίῳ Βεζνίκῳ ἢ ἐν τῶν Σουμπάσκιόϊ, διαπράττει ὁ στρατός, περικυκλώσας αὐτὸ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἀφοπλισμοῦ. Πλείονες πληροφοροίαι ἐλλείπουσι.

5η—7η Ἰουνίου.—Ἐνῶ τῇ πέμπτῃ Ἰουλίου τὰ χολερικά κρούσματα ἦσαν δέκα ἐπτὰ ἐξ ὧν τὰ ἕξι θανατηφόρα, κατὰ τὰς δύο ἐπομένας ἡμέρας ἠλαττώθησαν ἐπαισθητῶς.

9η Ἰουνίου.—Ὁ στενὸς ἀποκλεισμός τοῦ Βεζνίκου ἐξακολουθεῖ. Χθὲς τέσσαρες χωρικοὶ διαφυγόντες τῶν ζωνῶν μετὰ φρίκης διηγῶνται τὰ ἐν τῷ χωρίῳ των διαπραττόμενα ὑπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ξυλοκοπήματα ἀνηλεῆ, χρηματολογίαι σεβασταί, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀπειλαί, ὅτι ἐὰν δὲν ἐγγραφῶσι Βούλγαροι θὰ διέλθωσιν ἐν στόματι μαχαίρας. Οὐδεμία σύγκρισις μεταξὺ τῶν Τουρκικῶν ἄλλοτε καὶ τῶν νῦν Βουλγαρικῶν καταπίεσεων. Ταλαίπωροι Ἕλληνες. Διὰ τὰς ἀτασθαλίας ταύτας διεμαρτυρήθη ἐἰς τὸν Γεν. Διοικητὴν κ. Βούλκωβ.

12η Ἰουνίου.—Δὲν ἐτελείωσαν τὰ δεινοπαθήματα τῶν ἐν Βεζνίκῳ Χριστιανῶν. Διεμαρτυρήθη τὸ δεύτερον ἐντόνως διὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐξόδου αὐτῶν ἐκ τοῦ χωρίου, καίτοι αἱ θεριναὶ ἐργασίαι ἐπέιγουσιν, διὰ τὴν ἀπαγωγὴν τῶν φορτηγῶν ζώων, διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀλεύρων, διὰ τὴν κάθειρξιν ἐν τῷ χωρίῳ προκρίτων καὶ διὰ τοὺς δαρμούς ἐν καιρῷ νυκτὸς τῶν Χριστιανῶν. Κατὰ σειρὰν, καθ' ἣν ὥραν ἕτεροι στρατιῶται εἰσέρχονται εἰς τὰς οἰκίας τῶν βασανιζομένων ἐν οἷς εὐρίσκοντο μόνον γυναῖκες καὶ παιδιὰ. Νυχθημερὸν ἀπειλοῦσι τοὺς Ἑλληνικωτάτους Χριστιανούς λέγοντες ὅτι ἐὰν μὲν ὑπογράψωσιν ὡς Βούλγαροι, ἀμέσως θὰ ἀπαλλαγῶσιν, ἐνῶ ἐὰν ἐπιμένωσιν θὰ ὑποστῶσιν χεῖρονα. Τὰ χολερικά κρούσματα σπανιώτατα εὐτυχῶς.

14η Ἰουνίου.—Ἐξακολουθεῖ ὁ στενὸς ἀποκλεισμός καὶ ἡ κατεδάφισις μαγαζίων καὶ οἰκιῶν ἄνευ οὐδεμίας ἀποζημιώσεως, συνεπῶς δὲ καὶ ἡ πτωχεία καὶ ἡ ἀπελπισία τῆς κατωτάτης τάξεως. Φῆμαι ἀπαίσιοι περὶ ἐπικειμένου πολέμου, μεταξὺ τῶν τέως συμμάχων. Ὅποιον αἴσχος!

15η Ἰουνίου.—Ἐγνώσθη ὅτι ὁ Βουλγαρικὸς στρατὸς περιεκύκλωσε καὶ τὸ πλησίον τοῦ Βεζνίκου ἕτερον Ἑλληνικὸν χωρίον Σαρμουσακλῆ. Λεπτομέρειαι ἐλλείπουσιν.

Αἱ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑΙ ΘΗΡΙΩΔΙΑΙ

16η Ἰουνίου.—Ὁ στρατὸς ἅμα τῇ μεταβάσει του εἰς Σαρμουσακλῆ προσεκάλεσε τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Τοπόλιαννη Οἰκονόμον Παπὰ Δημήτριον καὶ προεστῶτα Παναγιώτην, τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ ἔδειρε πολλάκις ἐνέκλεισεν ἐν τῷ σχολείῳ καὶ διατηρεῖ νήστεις. Διεμαρτυρήθη διὰ τὴν ἀδικίαν ταύτην, προσθέσας ὅτι οὐδέποτε οἱ Τοῦρκοι ἔδειραν ἱερέα μου.

16η Ἰουνίου.—Ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ ἐν Βεζνίκῳ ἀπώλεια εἰς ἡμίονους

μόνον, ἵππους καὶ εἰς χρῆμα ἀνῆλθεν εἰς πέντε χιλιάδας τοῦλάχιστον τουρκικῶν λιρῶν.

18η Ἰουνίου.—Ἐξακολουθοῦσιν αἱ ἄνευ ἀποζημιώσεως κατεδαφίσεις μαγαζίων καὶ οἰκῶν ὑπὸ τῆς Δημαρχίας, συνεπῶς δὲ καὶ ἡ πενία τῆς ἐργατικῆς τάξεως.

Νεαὶ καταπιέσεις ἤρξαντο ἐν τῇ πόλει. Πάντες οἱ μετὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου μεταβάντες εἰς Θεσσαλονίκην ὡς μέλη ἐπιτροπῆς τῆς ἡμετέρας κοινότητος ὅπως συγχαρῶσι τῷ Βασιλεῖ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῇ νίκη τῶν συμμαχικῶν ὄπλων ἢ πρὸς ἔκφρασιν εὐχῆς ἐκ μέρους τῆς περιφέρειας Σερρῶν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἢ δημοσιογραφήσαντες ποτέ, ὑποβάλλονται εἰς αὐστηρὰν ἀνάκρισιν, τινὲς δὲ καὶ κωλαφίζονται καὶ φυλακίζονται. Μὴ χειρότερα!

20η Ἰουνίου.—Ἐξακολουθοῦσιν αἱ συλλήψεις καὶ ἀνακρίσεις τῶν προκρίτων Ἑλλήνων πολιτῶν. Ὡς φαίνεται, οἱ Βούλγαροι ἐννοοῦσιν ὅτι μόνον τοῖς Βουλγάροις ἐπιτρέπεται καὶ ἐπιβάλλεται ἀγαπᾶν τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν ἐθνικότητά των, οὐχὶ δὲ καὶ τοῖς λοιποῖς.

20η Ἰουνίου.—Πρὸς νότον τῆς πόλεως μας ἐφαίνοντο κατὰ τὴν νύκτα φλόγες πυρπολουμένων μερῶν.

Διεδόθη ὅτι καίγεται ἡ Νιγρίτα. Λέγεται ὅτι ἤρξατο ὁ πόλεμος Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος ὡς καὶ τῆς Σερβίας. Πρόδηλον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐγκατέλειπε τοὺς νέους συμμάχους. Πόλεμος λοιπὸν ἀκήρυκτος, ἢ μᾶλλον κλεπτοπόλεμος. Τὸ θέλημα τοῦ ἀγίου Θεοῦ γενέσθω.

20η Ἰουνίου.—Ἐγνώσθη σήμερον, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ Σαρμουσακλή ὁ Βουλγαρικὸς στρατὸς μετὰ τῶν κομιτατζήδων ἐπανελάβεν ὅσα κακουργήματα διέπραξαν ἐν Βεζνίκῳ.

20η Ἰουνίου.—Ὀλίγον μετὰ μεσημβρίαν ὁ ἐκ τῶν ἀνωτέρων ὑπάλληλων τῆς ἀστυνομίας Ποπῶβ ἦλθεν εἰς τὴν Μητρόπολιν συνοδευόμενος ὑπὸ πέντε στρατιωτῶν μὲ ἐφ' ὄπλου λόγχην, καὶ ἐζήτησε τὸν Μητροπολίτην (ἐμὲ) καὶ τοὺς δύο νέους ἐπισκόπους (τὸν βοηθὸν ἐπισκόπου μου καὶ τὸν ἀρχιδιάκονον). Μαθὼν δὲ ὅτι ἡσύχαζον, διέταξε τοὺς στρατιώτας ἵνα μὲ παραλάβωσιν εἰς τὸ Διοικητήριον, ἀφοῦ ἐξυπνήσω. Τὰ παράδοξα ταῦτα ἐγνωστοποίησάν μοι οἱ ὑπάλληλοι, μόλις ἐξεργερθέντι. Ἄμα τῷ ἀκούσματι συνέταξα ἐπιστολὴν καὶ ἀπέστειλα πρὸς τὸν στρατηγὸν Ἰβάνωφ, ὅστις ὁμως ἀναγνοὺς αὐτὴν εἶπεν, ὅτι οὐδὲν δύναται πράξει. Ὁμοίαν ἐπιστολὴν συνέταξα καὶ διὰ τὸν κ. Βούλκωβ. Μόλις ἐτελείωσα τὴν ἐπιστολὴν ἦλθεν ὁ ἀστυνομικὸς Ποπῶβ πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπον, ὅτι ἡ ὑπὸ λογχοφόρων στρατιωτῶν ἀπαγωγὴ Μητροπολίτου, μηδὲν κακὸν πράξαντος, εἶναι πρωτάκουστον πραξικόπημα ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ ἐκκλησίᾳ. Ἐὰν ἡ Σεβαστὴ Κυβέρνησις ἔχει τί νὰ μοὶ ἀναγγεῖλῃ δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο ἢ ἐγγράφως ἢ διὰ διαγγελέως.

«Θέλω νὰ παραλάβω τὸν Ἐπίσκοπον Ἀμβρόσιον καὶ τοὺς δύο ἄλλους νέους ἐπισκόπους», λέγει ὁ Ποπῶβ. Τῷ ἀπήντησα ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ἀσθενεῖ σήμερον καὶ ὅτι αὖριον, ἐὰν ἀναρρώση, θὰ ἔλθῃ μόνος εἰς τὸ Διοικητήριον. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς δύο ἄλλους κληρικούς, οὗτοι εἶναι καθηγηταὶ τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων. Ὁ Ποπῶβ ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Μητροπόλεως, ἀλλ' οἱ στρατιῶται παρέμεινεν ἐν τῇ θύρᾳ εἰς μηδένα ἐπιτρέποντες τὴν εἴσοδον. Αὐτόχρημα κάθειρξις ἡμῶν.

21η Ἰουνίου.—Οἱ στρατιῶται παραμένουσιν ἀπειλητικῶς. Δι' ἐπιστολῆς ἐγνώσθη ὅτι ὁ Γυμνασιάρχης Παπαύλου, ὁ ἰατρὸς Χρυσάφης καὶ δύο νέοι ἐκ τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν, Κ. Σταμούλης καὶ Ν. Φωκᾶς ἐφυλακίσθησαν ἐν τῷ Διοικητηρίῳ, ἕτεροι δὲ περὶ τοὺς εἴκοσι πέντε περιωρίσθησαν ἐν ταῖς διαφόροις εἰρκταῖς. Ὁ Ποπῶβ ἐπανῆλθεν ἀλλ' ἀκούσας ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ἀσθενεῖ εἰσέτι ἀνεχώρησε. Τί γίνεται ἐν τῇ πόλει μας, ἕνεκα τοῦ στενωτάτου ἀποκλεισμοῦ, ἀγνοοῦμεν. Περὶ τὴν τετάρτην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἦλθεν εἰς τὴν Μητρόπολιν ὁ ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν Μαλίνωβ, ὅστις εἶπε μοι τὰ ἐξῆς βαρυσήμαντα: «Ἐπειδὴ γινώσκωμεν, ὅτι ἔχετε ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν, διὰ τοῦτο γνωστοποιήσατε εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ ἐναντιωθῶσι, μήτε εἰς τὸν στρατόν, μήτε εἰς τὴν Διοίκησιν. Ἐὰν οὕτω προσενεχθῶσι σᾶς δίδω τὸν λόγον τῆς τιμῆς, ὅτι οὐδὲν ἔχουσι νὰ πάθωσιν, ἐν ἐναντίᾳ ὅμως περιπτώσει, σᾶς γνωστοποιῶ ὅτι θὰ καταστρέψωμεν τὴν πόλιν». Κατ' αἴτησίν μου, ὁ ἀξιωματικὸς διέταξεν τοὺς στρατιώτας νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν εἰς τὴν Μητρόπολιν εἴσοδον πέντε ἕξ προσώπων, ἅτινα θὰ ἐκάλουν. Διὰ τῶν μικτάριδων καὶ ἐνὸς ἱερέως ἐγνωστοποίησα τοὺς λόγους τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐπεξηγήσας τὴν σημασίαν αὐτῶν. Τὴν νύκτα μεγάλη κίνησις ἀκούεται ἐν τῇ πόλει φορτηγῶν ἀμαξῶν, ἵππων καὶ στρατευμάτων.

22α Ἰουνίου.—Περὶ τὴν χαραυγὴν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ Νευροκοπίου διακρίνεται ἐκ τῆς Μητροπόλεως συμπεφυρμένος ἔσμος ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν, ἐσπευσμένως ἀναχωρούντων. Τίς ἄραγε ὁ καταδιώκων; Οἱ Κέρβεροι ἀγρύπνως τηροῦσι τὴν θύραν τῆς Μητροπόλεως. Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ πέντε φύλακες στρατιῶται ἐγκατέλειπον τὰς θέσεις αὐτῶν. Εὐθύς ἀμέσως ἐγνώσθη ὅτι ὁ στρατηγὸς Ἰβάνωφ μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του καὶ τῶν στρατευμάτων ἀνεχώρησαν τὴν παρελθοῦσαν νύκτα, ἐκ τῆς σπουδῆς ἐγκαταλείποντες πολλὰ πράγματα.

23η Ἰουνίου.—(Ἐβδομὰς τῶν παθῶν τῶν Σερραίων Ἑλλήνων).

Ἡ πόλις ὁμοιάζει πρὸς νεκρούπολιν. Οὐδεμία κίνησις. Ἐγνώσθη, ὅτι οἱ Διοικηταὶ Βούλκωβ καὶ Χαματζήεβ καὶ ὅλον τὸ προσωπικόν, ἢ ἀστυνομία καὶ ἡ χωροφυλακὴ ἐδραπέτευσαν τὴν νύκτα. Συνεπῶς οὐδεμία ἐξουσία ὑπάρχει ἐν τῇ πόλει. Κατενοήθη ὑπὸ πολλῶν πολιτῶν ὅτι μέγας κίνδυνος ἐπικρέμαται ἐπὶ τῆς πόλεως καὶ οἱ περισσότεροι ἤρξαντο

ἑτοιμαζόμενοι πρὸς ἄμυναν ἐναντίον τῶν ἐπελαυνομένων ἀπὸ Βορρᾶν Βουλγάρων στρατιωτῶν, κομιτατζήδων καὶ χωρικῶν χάριν φόνων καὶ λαφύρων. Πράγματι τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ἡμέρας, 24ῃ Ἰουνίου, ἠκούσθησαν ἱκανοὶ πυροβολισμοὶ ἄνωθεν τῆς πόλεως. Πάντες τότε κατέφυγον εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἔνθα ἐσχηματίσθησαν αἱ διάφοροι ἐπιτροπαὶ ἐξοπλισμοῦ τῶν δυναμένων φέρειν ὄπλα (εὐτυχῶς οἱ Βούλγαροι κατέλειπον πλεῖστα πολεμοφόδια ἐν ἀποθήκαις ἐν Τεμένεσι), μεταφορᾶς φυσιγγίων, σιτισμοῦ καὶ ὑδρεύσεως τῶν μαχομένων. Φιλοτίμως πρὸς τοποθέτησιν τῶν ὀπλιτῶν μας ἐν ταῖς κυριωτέραις θέσεσιν εἰργάσθη ὁ στρατιωτικὸς Ἀγκιὰχ Βέης. Περί τὴν ἑσπέραν ἦλθον πέντε εὐζωνοὶ καὶ ἑπτὰ πεζοὶ ἐκ τῶν προσκόπων τοῦ Ἀρχηγοῦ Παπαῦ-Κώστα, τῶν ὁποίων οἱ δύο λοχιαὶ ἀνέλαβον τὴν ὁδηγίαν τῶν ἡμετέρων συνεννοούμενοι μετὰ τοῦ Βέη.

25ῃ Ἰουνίου, Τρίτη. — Καθὼς χθὲς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα κατὰ χιλιάδας ἀντιλλάσσοντο οἱ πυροβολισμοὶ μετὰ τῶν Βουλγάρων, οὕτω καὶ σήμερον. Νομίζει τις ὅτι εὐρίσκεται ἐν τῷ πεδίῳ μεγάλης μάχης. Πρὸς τὸν πέραν τοῦ Στρυμόνος εὐρισκόμενον Ἀρχηγὸν τῶν Προσκόπων ἀπέστειλα δύο ἐπιστολὰς παρακαλῶν ὅπως σπεύσωσι πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως. Κατὰ ἐνορίας ἐκλήθησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν οἱ δυνάμενοι φέρειν ὄπλα. Μετὰ τινὰς δὲ συμβουλὰς μου ἐξέλεγον οὗτοι ἓνα ἀρχηγόν των, εἰς ὃν ὄφειλον τελείαν ὑπακοήν. Ὅσοι δὲ δὲν εὕρισκον μετὰ τῶν κατάλληλων ἀρχηγόν, προσελάμβανον ὡς τοιοῦτον ἓνα ἐκ τῶν προσκόπων.

26ῃ Ἰουνίου.—Τὴν πρωΐαν ἀπεστάλη ἰδιαιτέρα ἐπιτροπὴ καὶ γράμματα πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τῶν προσκόπων καὶ πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ πέραν τοῦ Στρυμόνος Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Πρὸ μεσημβρίας ἔφθασαν 15 πρόσκοποι. Οὕτω ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνῆλθεν εἰς εἴκοσιν ἑπτὰ ἄνδρας. Ἡ ἄμυνα ἡμῶν καὶ ἡ ἐπίθεσις τῶν Βουλγάρων ἐξακολουθεῖ ἀγρία. Ἰκανοὶ πολῖται κατέφυγον εἰς τὰ Προξενεῖα Αὐστρουγγαρίας καὶ Ἰταλίας καὶ διαμένουσι νυχθημερόν. Φόβος καὶ ἀπόγνωσις παρὰ τοῖς πλείστοις. Καὶ τὰ πλησιόχωρα Ἑλληνικὰ χωρία, ἀφοπλισθέντα πρότερον διὰ τῆς βίας, καταφεύγουσιν εἰς τὴν πόλιν καὶ λαμβάνουσιν ὄπλα ἐκ τῶν ἐγκαταληφθεισῶν ἀποθηκῶν. Νευρικὴ κίνησις ἐν τῇ πόλει. Ὁ Θεὸς βοηθός. Ἐκ λόγων προνοίας διέταξα ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς καταστάσεως ταύτης, ἵνα τὰ ἀρχιερατικά μου ἄμφια μετὰ τῶν σπουδαιωτέρων ἐγγράφων τεθῶσιν ἐν τῷ Σκευοφυλακίῳ τῆς Μητροπόλεως.

27ῃ Ἰουνίου.—Οἱ πυροβολισμοὶ σήμερον σπανιώτεροι. Τὴν πρωΐαν ἐστάλη δευτέρα ἐπιτροπὴ μετὰ γραμμάτων πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ ἐν Κομάργιαν Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἦν συνώδευσεν καὶ ὁ ἐπίσκοπός μου. Εἰπόντος τοῦ Διοικητοῦ ὅτι δὲν ἔχει διαταγὴν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰς Σέρρας, ἐπίσκοπος μετὰ τοῦ τῆς ἐν Νιγρίτῃ ἀστυνομίας κ. Κρανάκη

ἐπαρακάλεσε τηλεφωνικῶς ἐκεῖθεν τὴν Α. Μεγαλειότητα, ἣτις διέταξεν τὴν προέλασιν τοῦ ἐν Κομάργιανη τμήματος τῆς Στρατιᾶς, ὡς καὶ τῆς ἐν Ὀρλιακῶ ἑβδόμης Μεραρχίας. Δυστυχῶς ἡ ἐν Κομάργιανη γέφυρα ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος ἦν ἡμιτελής τούτου δὲ ἔνεκα οὐδεμία βοήθεια ἔφθασε τὴν ἑσπέραν ταύτην, 27 Ἰουνίου, ἡμέραν Πέμπτην.

28ῃ Ἰουνίου, Παρασκευή.—Ἀπὸ πρωΐας ἀνταλλάσσονται πυροβολισμοί. Οἱ ὀπλῖται ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Ἀγκιάχ Βέη καὶ τῶν λοχιῶν Παπαδογιώργου καὶ Καρακώτη γενναίαν ἀντιτάσσουσιν ἄμυναν. Δυστυχῶς μετ' ὀλίγον ἀκούγεται ἄνωθεν καὶ κρότος τηλεβόλων, ὅστις καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς ἀσυνήθεις ὀπλίτες μας. Μάτην ἱκανοὶ τῶν προκρίτων (σημειωτέον, ὅτι πολλοὶ τῶν εὐπόρων Σερραίων πρὸ ἡμερῶν εἶχον ἐγκαταλείψῃ τὰς Σέρρας ἀπελθόντες εἰς Θεσσαλονίκην) προέτρεπον τοὺς ὀπλοφόρους μας ἵνα μεταβῶσι εἰς τὰς θέσεις των. Αἱ γυναῖκες πᾶσαι ἐν οἰκιακῇ ἀμφιέσει μετὰ τῶν τέκνων των ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πρὸς Νότον, πρὸς τὴν γέφυρα τῆς Κομάργιας. Ἐν τῇ Μητροπόλει ἔπαυσε πλέον ὁ πρότερος συνωστισμός. Ὀλίγοι τινὲς μόνον ἄντρες μετέφερον πολεμοφόδια εἰς τοὺς ἐναπολειφθέντας ἐν ταῖς ἑαυτῶν τάξεσι ἰσαριθμοὺς ὀπλίτας. Περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς πρωΐας εὐρωπαϊστὶ προσέρχεται ὁ Ἀγκιάχ Βέης μετ' ἑνὸς προκρίτου καὶ μοι λέγουσιν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξέλθω ὁ ἴδιος ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ προτρέψω τοὺς ὀπλίτας νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς θέσεις των. Λαβὼν μόνον τὴν ράβδον μου ἐξῆλθον τῆς Μητροπόλεως καὶ ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἀγκιάχ Βέη διήλθομεν τὰς κεντρικώτερας ὁδοὺς τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Τουρκικῶν συνοικιῶν. Οἱ ὀπλῖται ἐφαίνοντο ὑπακούοντες εἰς τὰς προτροπὰς μου, ἀλλὰ δι' ἄλλης ὁδοῦ μετέβαινον πλησίον τῶν ἀναχωρούντων συγγενῶν των. Ἐπὶ τέλους μαθόντες, ὅτι ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ συνεκεντρώθησαν πολλοὶ ὀπλῖται, μετέβημεν ἐκεῖ. Ὀπλῖται δὲν ὑπῆρχον, ἀλλὰ πλῆθος γυναικοπαίδων φεύγον. Τότε μοι λέγει ὁ Βέης, ὅτι δέον νὰ μεταβῶμεν εἰς Κομάργιαν καὶ παρακαλέσωμεν τὸν διοικητὴν, ἵνα τὸ ταχύτερον ἀποστείλῃ στρατεύματα. Ἐπιβάντες δύο ἵππων εὐρεθέντων ἐν τῷ σταθμῷ ἐσπεύδομεν πρὸς τὴν Κομάργιαν. Αἱ ὀβίδες πλέον διήρχοντο ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν μας καὶ πέριξ ἡμῶν. Καθ' ὁδὸν χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ γυναικοπαίδων συνηντήσαμεν, φευγόντων ἐν ἀταξίᾳ, ἐπὶ τέλους δὲ εἶδομεν καὶ προσκόπους περὶ τοὺς ἑκατὸν πενήκοντα, βαίνοντας πρὸς τὰς Σέρρας. Συγχρόνως ὁμως καὶ νέφη καπνοῦ ὑψοῦντο κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως. Ἦρχισεν ἡ πυρπόλησις. Οἱ γενναῖοι πρόσκοποι κατώρθωσαν νὰ ἀποθήσωσι τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες ὁμως, εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας ἀνερχόμενοι ἐν οἷς καὶ διακόσιοι ἵππεῖς ἱκανοὶ Βούλγαροι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται εἶχον προφθάσει διὰ πετρελαίου καὶ δυναμίτιδος νὰ πυρπολήσωσι καὶ καταστρέψωσι πᾶσας τὰς ἑλληνικὰς συνοικίας, ἀφ' οὗ πρότερον ἐλεηλά-

τησαν αὐτάς. Αἱ χιλιάδες αὐται τῶν Σερραίων Ἑλλήνων διενυκτέρευσαν ἐν τοῖς πέραν καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Στρυμόνος χωρίοις. Περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἔφθασεν εἰς Σέρρας τὸ ἐν Κομάργιαν σύνταγμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἐξ Ὀρλιάκου ἡ ἑβδόμη μεραρχία μετὰ πυροβολικοῦ. Ἄλλ' ἡ πυρπόλησις τῆς πόλεως συνετελεῖτο, ὑποβοηθουμένης τῆς πυρκαϊᾶς ὑπὸ τοῦ σφοδροτάτου ἀνέμου, ὑπὸ τῶν στενωπῶν ὁδῶν καὶ ὑπὸ τοῦ ξυλίνου ὑλικοῦ τῶν οἰκιῶν.

25η-30ῆ Ἰουνίου.—Μέγα Πάσχα τῶν Σερραίων.—Οὕτως ἐπέπρωτο εἰς τοὺς Σερραίους νὰ ἑορτάσωσι τὴν Ἐθνικὴν τῶν παλιγγενεσίαν. Αἱ οὐρανομήκεις φλόγες τῆς καιομένης πόλεως Σερρῶν ἀπὸ τῆς προμεσημβρινῆς ὥρας τῆς Παρασκευῆς μέχρι τῆς πρωΐας τοῦ Σαββάτου, μεγαλοπρεπῶς ἀνήγγελλον οὐ μόνον εἰς τοὺς Σερραίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς περιοίκους, ὅτι τελεῖται τὸ Ἐθνικὸν τῶν Πάσχα, ὅτι ἐκπληροῦνται οἱ προαιώνιοι πόθοι τῶν, καταργουμένης διὰ παντὸς τῆς δουλείας εἰς τοὺς ἀλλοφύλους. Ἦδη πρὸ τῆς ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς διεδόθη ἡ φαιδρὰ εἰδησις εἰς τὰ διεσπαρμένα ἀνὰ τὰς ὄχθας τοῦ Στρυμόνος πλήθη, ὅτι ἡ πυρίκαυστος πόλις τῶν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ γενναίου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς πόλεως κυματίζει ὑπερήφανος ἡ ἔθνικὴ τῶν σημαία. Καίπερ συντετριμμένος τῇ καρδίᾳ ὑπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων συγκινήσεων τῶν προηγουμένων μηνῶν καὶ ἡμερῶν, ἐν τοσοῦτῳ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸ μέγα ἀγαθὸν τῆς ἐλευθερίας, ηὐλόγουν τὸν Θεὸν λέγοντες : «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκα».

Τὴν πρωΐαν τοῦ Σαββάτου ἐπανακάμψαντες οἱ χριστιανοὶ εἰς τὴν πόλιν, εὔρον πᾶν ὅ,τι ὑπῆρχε ἐν αὐτῇ Ἑλληνικὸν ὑπὸ μορφήν ἐρειπίων. Διὰ τῆς δυναμίτιδος καὶ τοῦ πυρὸς κατεστράφησαν ἅπασαι αἱ ἑλληνικαὶ συνοικίαι, πλὴν τῶν προαστείων συνοικιῶν τοῦ Ἀραμπατζῆ Μιαχαλᾶ καὶ τῶν Καμηνικίων, τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ μαγαζεῖα τὰ ἑλληνικά, ἡ Μητρόπολις μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ ναοῦ αὐτῆς, ἕτεραι δέκα ἐξ ἐκκλησίαι, τὸ γυμνάσιον, τὸ ἡμιγυμνάσιον Παρθεναγωγεῖον, ἡ Κεντρικὴ Ἀστικὴ σχολὴ μετὰ πέντε ἐτέρων τετραταξίων ἀστικῶν σχολείων, τὸ κεντρικὸν νηπιαγωγεῖον, τὸ νεότευκτον οἰκοτροφεῖον, τὸ λαμπρὸν νοσοκομεῖον, τὸ νοσηλεῦσαν καὶ πολλοὺς Βουλγάρους, τὸ Αὐστριακὸν Προξενεῖον, τὸ ὅλον τῶν οἰκιῶν καὶ λοιπῶν περὶ τὰ τετρακισχίλια ἀξίας ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου λιρῶν. Ἀξιοσημείωτον, ὅτι ἐκ τῶν τουρκικῶν καὶ ἑβραϊκῶν συνοικιῶν ἐλάχιστοι μόνον οἰκισμοὶ ἐκάησαν. Τούτου ἕνεκα οἱ ἡμέτεροι ὁμογενεῖς ἐπανελθόντες διεσπάρησαν ἀνὰ τὰς οἰκίας τῶν συμπολιτῶν Τούρκων καὶ Ἑβραίων, οἵτινες μετὰ πολλῆς τῶν προθυμίας ἐδέξαντο τούτους, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἐναπολειφθείσας τρεῖς προαστίους ἑλληνικὰς συνοικίας, ὧν αἱ μικραὶ ἐκκλησίαι περιεσώθησαν μετὰ ἐτέρων τριῶν ἐν τῇ πόλει ναύσκων. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀπεστείλαμεν μετὰ τοῦ φρουράρχου

τηλεγραφήματα εἰς Θεσσαλονίκην καὶ Ἀθήνας, παρακαλοῦντες τὴν ταχεῖαν ἀποστολὴν ἄρτου, ἱματισμοῦ καὶ κλινοσκεπασμάτων. Ἡ ἑλληνικὴ ἐτοιμότης καὶ φιλανθρωπία ἀπεδείχθη ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὑπέροχος. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ ἐπιμελητεία τοῦ στρατοῦ παρέσχε τὸν ἀπαιτούμενον ἄρτον, εἶτα δὲ κατεσχέθησαν τὰ καταλειφθέντα ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἄλευρα, μέχρις οὗ ἤρξαντο ἀφικνούμεναι ἐκ Θεσσαλονίκης δι' αὐτοκινήτων καὶ ἄμαξων αἱ πρῶται βοήθειαι.

Οἱ καταφυγόντες εἰς τὸ Αὐστριακὸν προξενεῖον πρὸς διάσωσιν ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν ἐμπρηστῶν τὴν μεταμεσημβριαν τῆς 28ης εἰς τὰ ὄρη, ψυχαὶ περὶ τὰς 150, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ προξένου, ὅστις φέρων μικρὰν Αὐστριακὴν σημαίαν ἠγγεῖτο τῆς συνοδείας. Πρωτάκουστος περιφρόνησις σημαίας Μεγάλης Δυνάμεως! Τὰ πλήθη ταῦτα τῶν γυναικοπαίδων καὶ ἀνδρῶν, πολλαχῶς κακουχηθέντα, ἐπανῆλθον τὴν ἐπαύριον εἰς τὴν πόλιν. Δύο ἐκ τῶν εὐπορωτέρων ὑπέστησαν ἀφαίμαξιν τριακοσίων πεντήκοντα λιρῶν. Οἱ δὲ καταφυγόντες πολυπληθεῖς Ἕλληνες εἰς τὸ Ἰταλικὸν προξενεῖον ἐσώθησαν χάρις εἰς τὸν ἀφθόνως εἰσερεύσαντα εἰς τὰ τῶν ἐμπρηστῶν θυλάκια χρυσόν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας φονευθέντων καὶ καέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀνέρχεται εἰς ἑκατὸν περίπου.

Εἰς ἐπίμετρον τῆς δυστυχίας ἀνεφάνη καὶ ἡ χολέρα, οὐχὶ μὲν ἐν εὐρείᾳ κλίμακι, ἀλλὰ μετὰ ὀξέος χαρακτῆρος, ἀφ' οὗ ἐντὸς τεσσάρων ὥρῶν ἀπέθανον τινές. Ἰατροὶ ἐλθόντες ἐκ Θεσσαλονίκης ἐμβολιάζουσι τὰ πλήθη δι' ἀντιχολερικοῦ ὄρου. Ὁ Θεὸς νὰ σώσῃ τὸν λαόν του. Τὸ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταληφθὲν καὶ εἰς ἐκκλησίαν αὐτῶν μεταβληθὲν Ἑσκή Τζαμί ἀπεδόθη εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἀπέσπασε τὴν εὐγνωμοσύνη πάντων τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἰσλάμ.

1η—2α Ἰουλίου.—Ἄμα τῇ ἀφίξει τοῦ κ. Κ. Μαζαράκη, διοικητοῦ τῶν προσκόπων τῆς νοτίου Μακεδονίας, προσωρινῶς δὲ διορισθέντος ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως φρουράρχου Σερρών, διωρίσθη ὀκταμελὴς Δημαρχία ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀκῆλ Βέη, Ἀνωτάτη Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξ Ἑλλήνων, Τούρκων καὶ Ἑβραίων ὑπὸ τὴν ἐμὴν προεδρείαν προσέτι διάφοροι ἐπιτροπαί, οἷον ἐπὶ τῆς ἐκφορτώσεως καὶ παραλαβῆς τῶν ἀποστελλομένων βοηθειῶν, ἐπὶ τῆς διανομῆς τοῦ ἱματισμοῦ καὶ λοιπῶν εἰδῶν, ἐπὶ τοῦ καταυλισμοῦ τῶν χριστιανῶν κλπ.

Ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, διὰ τοῦ κ. Μπενάκη, διηνεκῶς ἐστέλλοντο ἄλευρα. Ἰδιαιτέρα δὲ ἐπιτροπὴ ἐκ Κυριῶν ἐκ Θεσσαλονίκης, ἦτοι Ἐφης Π. Χατζηλαζάρου, Φίτσας Γ. Χρυσάφη, Μαρίας Γ. Τσελέπη, Πριγκιπίσσης Ὑψηλάντη, καὶ τῶν Κυριῶν Χ. Χρυσάφη, Μ. Θεοδωρίδου καὶ Γ. Πάλλη, προσέτι ἑτέρα ἐπιτροπὴ ἐξ Ἀθηνῶν ἀποτελου-

μένη ἐκ τῶν Κυριῶν Ἀρ. Λέοντος Μελαῖ, Καλλιγᾶ, Πολιτάκη, Δος Ζυμβρακάκη, τῶν Κυριῶν Καλλιγᾶ, Πρίγκου καὶ Τσικοροπούλου ἐκόμισαν σάκκους εἰς ἑκατοντάδας ἀνερχομένους καὶ περιέχοντας ἐνδύματα, ὑφάσματα, κλινοσκεπάσματα, καφέ, ζάκχαριν καὶ οἰκιακὰ σκεύη.

Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὡς πρώτην βοήθειαν ἀπέστειλεν εἴκοσι χιλ. δραχμῶν. Οἱ ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ἐπίσκεφθέντες ἡμᾶς Πρόξενοι τῆς Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ἔδωκαν ὁ μὲν πρῶτος πεντακόσια φράγκα, ὁ δὲ δεύτερος ἑκατόν. Ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἀμερικανικὴ Ἐταιρεία τοῦ πετρελαίου διακόσια πενήκοντα δοχεῖα. (τενεκέδες).

10ῃ Ἰουλίου. — Ἐξακολουθεῖ ἡ διανομὴ τῶν ἀποσταλέντων ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης πλουσίων βοηθημάτων, τῆς Ἑλληνικῆς δὲ φιλανθρωπίας ἀπολάβουσι καὶ Τοῦρκοι πρόσφυγες, ἰδίως εἰς ἄρτον. Ἡ Ἰσραηλιτικὴ παροικία, ἡ ὀλίγον παθοῦσα, ἀνεκουφίσθη ὑπὸ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁμοδόξων των. Τὸν περισσεύοντα ἐνίστε ἄρτον καὶ περὶ τὰ ἑβδομήκοντα λεπτὰ κλινοσκεπάσματα διένημεν εἰς τοὺς ἡμετέρους. Ἐσχάτως ἔφθασαν καὶ αἱ διοικητικαὶ τῆς πόλεως Ἀρχαί, οἰκονομικαὶ καὶ δικαστικαὶ τοῦ κ. Ε. Α. Καβαλιεράτου, πρώην ἐνταῦθα προξένου τῆς Ἑλλάδος, διορισθέντος Νομάρχου Σερρῶν.

16ῃ Ἰουλίου.—Ὁ ἀπὸ πολλοῦ ἐγκατεστημένος εἰς Ἀθήνας σεβαστὸς Δημοσθένης Χατζηλάζαρος, προσήνεγγεν ὑπὲρ τῶν πυρिकाύστων Ἑλλήνων Σερραίων πεντακοσίας λίρας.

Ἀπαλλαγέντες, οἱ συμπολίται Μωαμεθανοὶ τοῦ ἐφιάλτου, ἠθέλησαν, ἵνα καὶ γραπτῶς ἐκφράσωσι μοι τὴν ἑαυτῶν εὐγνωμοσύνην διὰ τοῦ ἐπομένου ἐγγράφου.

Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Σεβασμιότητα τὸν Μητροπολίτην Σερρῶν Κύριον Κον Ἀπόστολον.

Σεβασμιώτατε,

Οἱ ὑψημειούμενοι ἀντιπρόσωποι τῆς Μουσουλμανικῆς Κοινότητος Σερρῶν προαγόμεθα διὰ ταύτης νὰ ἐκφράσωμεν τῇ Ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι τὰ πλημυροῦντα τὰς καρδίας ἀπαξάντων τῶν Μουσουλμάνων τῆς πόλεως αἰσθήματα βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης, καὶ θερμῶν εὐχαριστιῶν διὰ τὴν ὑπ' αὐτῆς ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς ἡμᾶς φιλάνθρωπον προστασίαν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ὅποτε ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης διὰ τῆς φιλανθρώπου Αὐτῆς ἐπεμβάσεως ἀνέστειλε τὴν καθ' ἡμῶν ἔξαπολυθεῖσαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων σφαγὴν τῆς 27 Ὀκτωβρίου 1912, διὰ δὲ τῶν φιλοστόργων καὶ συντόνων ἐνεργειῶν Αὐτῆς ἐπετύγχανε τὴν ἀπὸ βεβαίου

καὶ τραγικοῦ θανάτου ἀπαλλαγὴν τῶν ἐν σταύλοις καὶ τζαμίοις ἐγκλεισθέντων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ ἐξησφάλιζε τὴν πόλιν ἀπὸ πάσης ἐπαναλήψεως νέων φρικαλεοτήτων καὶ ἀτιμώσεων.

Ὅλως δὲ ἐξαιρετικῶς εὐχαριστοῦμεν τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα, διότι εὐθύς μετὰ τὴν εἰσέλασιν τοῦ νικηφόρου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τῇ φιλανθρώπῳ Αὐτῆς συστάσει ἐπέτυχε τὴν πανηγυρικήν ἀπόδοσιν τοῦ κεντρικοῦ τεμένους Ἀσκή Τζαμί, ὡς δεῖγμα ἰδιαιτέρας χάριτος πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους κατοίκους τῆς πόλεως, ἐπισπασαμένη ἕνα ἐπὶ πλέον τίτλον ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης ἡμῶν.

Μετὰ σεβασμοῦ

(Ἔπονται αἱ ὑπογραφαί)

πρώην Μουφτῆς, νῦν Μουφτῆς, νῦν
Δήμαρχος καὶ διάφοροι πρόκριτοι τῆς
ἐνταῦθα Μουσουλμανικῆς κοινότητος, ὡς
καὶ οἱ ἱεροδιδάσκαλοι.

Ἐν Σέρραις, τῇ 4ῃ Ἰουλίου 1913

τῇ 18ῃ Ἰουλίου 1913

Ὁ Σερρῶν ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

179

ΠΕΤΡΟΥ Θ. ΠΕΝΝΑ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ (1)

Όταν κατὰ τὸ 1912, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην αἱ πόλεις τῆς Μακεδονίας ἐλευθεροῦντο ἀπὸ τὸν μακρῶνα Τουρκικὸν ζυγόν, αἱ Σέρραι, κατ' εἰρωνεῖαν τῆς τύχης, ἐδέχοντο ὡς ἐλευθερωτὰς τοὺς Βουλγάρους, ἐκείνους δηλαδὴ ἀκριβῶς εἰς τοὺς ὁποίους μὲ πείσμα καὶ φανατισμὸν ἤρνηθη κάθε δικαίωμα ἐπ' αὐτῆς.

Διὰ τοῦτο οὔτε οἰκείον, οὔτε φιλικὸν ἦτο τὸ περιβάλλον, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρέθησαν τὰ Βουλγαρικὰ στρατεύματα ὅταν τὴν κατέκλυσαν.

Τὸ ἔντονον Ἑλληνικὸν χρῶμα τῆς πόλεως ποὺ ἐξεδηλοῦτο εἰς τὴν γλῶσσαν, τὰ ἦθη, τοὺς τρόπους, τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει, καὶ ὁ μὴ ἀποκρυπτόμενος καὶ μέχρι παραφροσύνης ἐκδηλωθεὶς ἐνθουσιασμὸς τῶν κατοίκων της, ὅταν εἰσῆρχετο εἰς τὴν πόλιν ὡς πρώτη Στρατιωτικὴ Μονὰς ἡ 3ῆ Ἑλληνικὴ Ταξιαρχία ἵππικου, ὑπῆρξε μεγάλη δοκιμασία διὰ τὸν ψευδοελευθερωτὴν. Καθὼς δὲν διεκρίθη ποτέ, οὔτε διὰ πολιτικότητα, οὔτε δι' ἀνθρωπιστικὰ αἰσθήματα, ἀφοῦ ἐκόρεσε τὰ αἰμοβόρα ἐνστικτὰ του μὲ τὴν σφαγὴν 400 ἀθῶων καὶ ἀόπλων Τούρκων πολιτῶν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἤλλαξεν ἀμέσως τακτικὴν καὶ ἐναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἐκδηλῶν ἀπροκάλυπτα πλέον τὰ ἐναντι αὐτοῦ ἐχθρικὰ αἰσθήματα.

Ἦτο φυσικὸν διὰ τὸν Βούλγαρον, τὸ ὅτι αὐτὸ τὸ «κάρφος ἐν ὀφθαλμῶ», αὐτὴ ἡ Ἑλληνίς, ἡ ἀτίθασος τῶν Σερραίων πόλις, ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ ὅλον τὸ μῖσος, ὅλην τὴν κακότητα τὴν Βουλγαρικὴν.

Διὰ τοῦτο ἡ ἡμέρα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως ἀπὸ τὰ Βουλγαρικὰ στίφη, ποὺ πανικόβλητα τὴν ἐγκατέλειψαν ὕστερα ἀπὸ τὰς περιλάμπρους νίκας τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Κιλκίς, εἰς τὴν Δοϊράνην, εἰς τὸν Λαχανᾶ καὶ τὸ Σιδηρόκαστρον, εἶναι ἀνάμικτος χαρᾶς καὶ λύπης.

(1) ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ ἐγράφη ἐπὶ τῇ 39ῃ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Σερρῶν, καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ φύλλον τῆς ἐφημερίδος «Πρόσδος» τῶν Σερρῶν, τῆς 28 Ἰουνίου τοῦ 1952. Καταχωρεῖται καὶ ἐνταῦθα, ὡς συνέχεια τρόπον τινὰ τοῦ «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ» τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου, διότι φρονοῦμεν ὅτι συμπληρῶνει τὴν τραγικὴν εἰκόνα τῆς καταστροφῆς τὴν ὁποῖαν περιγράφει ὡς αὐτόπτης μάρτυς τῶν γεγονότων.

Χαρᾶς, διότι ἐπὶ τέλους αἱ Σέρραι ἀνέπνευσαν τὸν πραγματικὸν ἄερα τῆς ἐλευθερίας ὑποδεχόμεναι τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ὠδήγει ἀπὸ νίκης εἰς νίκην ὁ θρυλικὸς Στρατηλάτης, ὁ Κωνσταντῖνος.

Λύπης, διότι ὅ,τι ἐσεβάσθησαν οἱ αἰῶνες, ὅ,τι ἀπετέλη παράδοσιν πολύτιμον, εἴτε εἰς ἰδιωτικά ἀγαθὰ, εἴτε εἰς κοινωφελῆ ἰδρύματα καὶ ἐκπαιδευτήρια, εἴτε εἰς ἐκκλησίας ἀνεκτιμήτου πλούτου καὶ ἀναντικαταστάτου ἱστορικῆς ἀξίας, τὰ παρέδωσαν κατὰ τὴν φυγὴν τῶν εἰς τὴν ἀνίλεον καταστροφὴν, εἰς τὰς φλόγας τοῦ ἀνοικτίρμονος ἐμπρησμοῦ.

Ἡ πυρπόλησις τῶν Σερρῶν ὑπὸ τῶν αἰμοσταγῶν ἀπογόνων τοῦ Κρούμου τοῦ 1913, κατ' οὐδὲν ὑπελείφθη ἀπὸ τὴν ἐκθεμελίωσιν καὶ τὴν ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν τῆς τοῦ 1206 ὑπὸ τοῦ περιβοήτου Βουλγάρου ἡγεμόνος Ἰωαννίτση. Ὅπως τότε οὕτω καὶ τὸ 1913, ὅταν οἱ Βούλγαροι ἀντελήφθησαν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὴν κρατήσουν ὀριστικῶς καὶ νὰ τὴν χαροῦν ὡς ἰδικὴν τῶν, τὴν ἐγκατάλειψαν, ἀλλὰ τὴν ἄφησαν εἰς ἐρείπια καὶ σποδόν, ἄμορφον καπνίζουσαν μᾶζαν. Ἀπὸ τὴν ὥραν καὶ ζηλευτὴν πόλιν, ἀπὸ τὸ ἐπιβλητικὸν μεγαλεῖον τῆς, ἀπὸ τὸν ὄλβον τῆς ποῦ ἐσκανδάλιζεν καὶ διήγειρε τὴν φαντασίαν τῶν Σλαύων, τίποτε δὲν ἀπόμεινε ὄρθιον. Ὁ τραγικὸς ἀπολογισμὸς εἰς ἀνθρώπινα θύματα καὶ ὑλικὰς ζημίας ὑπῆρξεν τρομακτικὸς. Ἡ ἱστορία ἐλαχίστας περιπτώσεις ἔχει νὰ ἀναφέρῃ τοιαύτης ἠθελημένης ὀλοκληρωτικῆς καταστροφῆς πόλεων, ὡς ἡ καταστροφὴ τῶν Σερρῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τοῦ 1206 καὶ τοῦ 1913.

Ἀλλὰ καὶ ἡ μεγάλη ἐπίσης πυρκαϊὰ τοῦ 1849 φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἄμοιρος τῆς αὐτῆς κακούργου διαθέσεως τῶν ἐχθρῶν τῆς πόλεως. Ὁ ἀκραιφνὴς Ἑλληνισμὸς, καὶ ἡ μεγάλη ἐμπορικὴ τῆς ἀκμὴ, διήγειρον μαζί μὲ τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, τὸ μῖσος τῶν ἐχθρῶν τῆς, ὥστε ὁ ἐμπρησμὸς τῆς ἦτο τὸ μόνον μέσον, διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀφανισμοῦ τοῦ ἐπικέντρου αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ ἐμπορίου, διὰ τοῦ πλούτου, τῶν ἐκπαιδευτηρίων του, τῆς παραδόσεώς του, τῆς ἱστορίας του, ἐξέπεμψε τὴν ἀκτινοβολίαν του καὶ τὴν ἐπιρροὴν του καὶ πέραν τῆς παραστρυμονίου περιοχῆς τῆς Μακεδονίας.

Καὶ ἡ πυρκαϊὰ τοῦ 1849 ἦτο τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως περίπου μὲ ἐκείνην τοῦ 1913, ἐξ ἴσου δὲ τραγικὰ καὶ τὰ ἀποτελέσματα εἰς κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀναστάτῳσιν.

Ἡ πρόχειρος στατιστικὴ ἀναβιβάζει τὰς ἐς τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1913 ὑλικὰς ζημίας εἰς 4.500 οἰκίας, 1000 καταστήματα, 15 ἐκκλησίας καὶ εἰς 12 ἑκατομύρια χρυσᾶς τουρκικᾶς λίρας περίπου τὰς εἰς ἐμπορεύματα καὶ ἄλλος κινητὰς ἀξίας.

Παραδόξως, ἐκτὸς τῆς χρονολογικῆς συμπτώσεως τῶν δύο πυρκαϊῶν, καὶ ὁ ἀπολογισμὸς τῶν καταστροφῶν τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1849,

παρουσιάζει περίπου τὰς αὐτὰς ἀναλογίας καὶ τὰ αὐτὰ στατιστικὰ δεδομένα ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑλικὰς ζημίας. Καὶ τότε τέσσαρες περίπου χιλιάδες οἰκίαι καὶ ἐργαστήρια κατέστησαν παρανάλωμα τοῦ πυρός. Καὶ τότε 13 ἐκκλησίαι ἐξηφανίσθησαν καὶ κατεστράφησαν, μηδὲ τῆς ἱστορικῆς Μητροπόλεως τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ὑπολειφθείσης εἰς σοβαρὰς ζημίας. Ἀνάλογος βεβαίως ἦτο καὶ ἡ εἰς κινήτὰς ἀξίας ζημία.

Διὰ τὴν πυρκαϊάν τοῦ 1913 δὲν θέλω νὰ ἐπεκταθῶ περισσότερο. Τόσον ἐκείνοι ποὺ ἐζήσαμεν τὴν φρίκην τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὅσον καὶ οἱ νεώτεροι ἐκ τῶν Σερραίων ζῶμεν καὶ ὑφιστάμεθα μέχρι σήμερον τὰς συνεπείας τῆς καταστροφῆς ἐκείνης.

Ἐν βλέμμα ἄλλως τε εἰς τὴν μετὰ δυσκολίας καὶ βραδέως ἀνωκοδομουμένην σύγχρονον πόλιν, ἀρκεῖ διὰ νὰ συλλάβῃ κανεὶς τὸ μέγεθος τῆς ἀνεπανορθώτου καταστροφῆς.

Διὰ τοῦτο θὰ ἀναφέρω μόνον στοιχεῖα καὶ ἐνθυμήσεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς πληροφοροῦν περὶ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1849 καὶ ἐν συνεχείᾳ τῶν γνωστῶν παλαιότερων, ἀσχέτως τῶν αἰτίων ποὺ τὰς ἐπροκάλεσαν ὥστε νὰ ἔχωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν ὀλόκληρον τὸ χρονικὸν τῶν συμφορῶν τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν, αἱ ὁποῖαι προεκλήθησαν εἰς αὐτὴν ἐκ τῶν πυρκαϊῶν. Βεβαίως δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ πυρκαϊῶν αἱ ὁποῖαι εἶναι συνήθεις εἰς μεγαλοπόλεις τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, ὅπου ἡ πυροσβαστικὴ ὑπηρεσία ἦτο πλημμελῶς ὀργανωμένη ἢ σχεδὸν ἀεὺπαρκτος. Πρόκειται περὶ πυρκαϊῶν μεγάλης ἐκτάσεως, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς χρονικογράφους τῆς ἐποχῆς νὰ σημειώσουν εἰς συντόμους ἐνθυμήσεις τὰ γεγονότα,

Διὰ τὴν πυρκαϊάν τοῦ 1849, ἐκτὸς τῆς προφορικῆς παραδόσεως ἔχομεν καὶ γραπτὰ στοιχεῖα. Συνοπτικὴν ἀλλὰ χαρακτηριστικὴν εἰκόνα μᾶς δίδει μίᾳ περικοπῇ ἐπιστολῆς Μοναχοῦ τινὸς Νικηφόρου Βατοπεδινοῦ, τὴν ὁποῖαν ἀνέσυρεν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Μονῆς Βατοπεδίου ἱστοριοδηφῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὁ Δημοσθένης Μέλφος, καὶ τὴν ὁποῖαν ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ «Σερραϊκὸν Ἡμερολόγιον» τῶν Πιέρρου καὶ Λιανοπούλου τοῦ 1939. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν πλὴν τῶν ἄλλων, ἀσχέτων μὲ τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς θέμα, διὰ τῶν ἐξῆς ἀναγγέλει καὶ περιγράφει τὴν πυρκαϊάν. «Πιστεύω ἤδη νὰ τῇ ἀναγγείλω ὡς μὴ ὤφειλον καὶ τὴν λυπηρὰν καὶ τρομερὰν συμφορὰν τὴν γενομένην τὴν 28 τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου εἰς Σέρρας. Πυρκαϊὰ καὶ μεγαλωτάτη ἐξερράγη εἰς Σέρρας, ἣτις κατεβρόχθησεν εἰς διάστημα ὀλίγων ὥρῶν περίπου τῶν τεσσάρων χιλιάδων ὀσπιτίων καὶ ἐργαστηρίων καὶ δεκατριῶν (13) ἐκκλησιῶν. Σὺν αὐτοῖς κατετεφρώθη καὶ δὲν ἔμεινε οὔτε μίᾳ οἰκίᾳ. Ὁ κόσμος ὅλος νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ τοὺς λυπηθῇ καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ τοὺς ἀθλίους εἰς τὴν μεγάλην ταύτην συμφορὰν των, ὅτι ὄχι μόνον ἔχασαν τὸ τίποτά των ἀλλὰ περιπλανώμενοι

ἐνθεν κάκειθεν, κινδυνεύουσι σχεδὸν ν' ἀποθάνουν καὶ ἐκ τῆς πείνης...».

Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν σελίδα 88 χειρογράφου Κώδικος τῆς Μονῆς Προδρόμου τῶν Σερρών, τοῦ ἔτους 1775, ἐναποκειμένου ἤδη ὑπ' αὐξ. ἀριθ. 2626 εἰς τὸ τμήμα χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἀναγινώσκουμεν ἐνθύμησιν περὶ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1849, δίδουσιν περισσοτέρας λεπτομερείας ὅσον ἀφορᾷ τὴν συγκεκριμένην περίμετρον τῆς πόλεως τὴν ὁποῖαν ἠφάνισεν τὸ πῦρ.

»Εἰς τὰ 1849, Ἰουνίου 29 ἔγινεν πυρκαϊὰ εἰς τὰς Σέρρας καὶ ἐκάηκαν ὅλον τὰς Σέρρας, καθὼς ἤρχισεν, ἀπὸ τὰ ὀρτὰ μεζάρι ὅλον τὸν Τζιαρσῆ ἕως τὸν Ταμπάχανα, καὶ πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ ἦλθεν ἕως εἰς τὴν μητρόπολιν ἔκαυσεν καὶ τὴν μητρόπολιν· καὶ πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ ἐγύρισεν ἕως εἰς τὴν μεγάλην ὄραν· καὶ ἕως εἰς τὰ ἐβρέικα τὰ μνήματα στὴν ἄκριν τοῦ Κάστρου. μᾶς ἔκαψε καὶ τὸ Προδρομήτικον καὶ τὰ ἀργαστήρια ὅλα· μᾶς ἔγινεν ζημία μεγάλην ἕως 60-70 χιλ. γρόσια». Ἡ ζημία περὶ τῆς ὁποίας ὀμιλεῖ ἡ ἐνθύμησις ἀφορᾷ μόνον τὴν γενομένην εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει περιουσίαν τῆς Μονῆς. Αἱ συνολικαὶ ζημίαι φαντάζεται τις εἰς ποῖον ποσὸν γροσίων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνέρχωνται.

Τέλος κατ' ἄλλην ἐνθύμησιν γραμμένην ἐπὶ μουσικοῦ Κώδικος (Ἄναστασιματάριον Χρυσάφου τοῦ Νέου) τοῦ 18ου αἰῶνος, ἐκ τῶν τῆς Μονῆς Προδρόμου ἢ πυρκαϊᾶ αὕτη ἐξεράγη 28 Ἰουνίου, ἡμέραν Τρίτην καὶ περὶ ὦραν μία (ὦρα τουρκικὴ) (ἀριθ. ταξ. Ἐθν. Βιβλιοθήκης 2452).

*Ἀσχετοὶ πρὸς πολεμικὰ γεγονότα ἢ φυλετικὰς διαμάχας εἶναι αἱ τρεῖς ἐν συνεχείᾳ πυρκαϊαὶ αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν εἰς τὰ 1714, εἰς τὸ 1637 καὶ εἰς τὸ 1630.

Διὰ τὴν πυρκαϊάν τοῦ 1714 ἀνευρίσκομεν σημείωσιν ἐπὶ χειρογράφου τῆς Μονῆς Προδρόμου περιέχοντος ἔργα Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, καὶ ἐναποκειμένου καὶ τούτου εἰς τὸ τμήμα χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ὑπ' αὐξ. ἀριθ. 2609.

Χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τὰ προκαλέσαντα αὐτὴν αἰτία, εἶναι σαφειστάτη ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔκτασιν τῆς καὶ τὴν σοβαρότητα τῆς. «Εἰς τοὺς ,αψιδ' (1714) ἔγινεν μέγας ἐμπρησμός εἰς τὰς Σέρρας· ἐκάησαν ὅλα τὰ ἐργαστήρια· ὁ τεπάχανας καὶ ὁ σανιδοφόρος ἐγλύτωσεν, ἐκάηκεν καὶ τὸ ἐσκή τζαμί, μηνὶ Αὐγούστου 1γ, ξημερώνοντας τὸ σαβάτω».

Τὴν περιγραφὴν τῶν δύο παλαιότερων πυρκαϊῶν τὴν ὀφείλομεν εἰς τὸν Παπα-Συναδυνὸν καὶ τὸ περισπούδαστον χρονικὸν του, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὀλόκληρον εἰς τὸ Α' τεύχος τῶν Σερραϊκῶν χρονικῶν τὸ 1938. Ἡ ἀφήγησις του δὲν εἶναι ξηρὰ σημείωσις τῆς καταστροφῆς. Κατορθώνει εἰς ὀλίγας φράσεις τὴν προβολὴν μιᾶς ζωντανῆς εἰκόνας, τῆς ὁποίας τὸ δέος καὶ τὴν φρίκην νὰ αἰσθάνεται ὁ ἀναγνώστης, ὡσὰν νὰ ὑπῆρξε αὐτόπτης τοῦ τραγικοῦ θεάματος.

«ζ ρ λ θ' (1630) Σεπτεμβρίου λ. ξημερόνοντας τὴν Κυριακὴν ἐκάησαν τὰ ἐργαστήρια. καὶ ἔπιασεν ἡ φωτιά ἀπὸ τοὺς χαλατζήδες· εἰς τὸ παπουτζήδικον τὸ ἐργαστήριον ἔπιναν μερικοί. ὁμοίως καὶ τίτουϊνι. καὶ ἀφόντις ἐδιάβηκαν ἐκεῖ ὅπου εἶχαν τινάξει τὸν λουλά δὲν εἶχεν σβῆσει ἡ φωτιά. καὶ ἦταν βαμπάκι λήτρες γεμάτο τὸ ἐργαστήρι. καὶ διαβόλου πειρασμός πιάνει ἐκεῖνο τὸ βαμπάκι καὶ ἀνάφτει τὸ ἐργαστήρι καὶ καίονται ὅλα τὰ ἐργαστήρια τὰ χαλάτζηκα ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά καὶ ἀπὸ ἄλλην ἕως κάτου εἰς τὸ σταρόφορον· καὶ καίγουνται τὰ ἀμπατζήδικα ὅλα ἀπὸ πάνου ἕως κάτου, καὶ ὅλοι οἱ καζάζηδες τρογύρου τὸ μπεζεστένι, καὶ ἐσέβενεν ἡ φλόγα ἀπὸ τὰ σιδεραπαράθυρα καὶ ἐκάηκαν τὰ χατάλια μόνον, ὁμοίως καὶ ὅλα τὰ ἐργαστήρια τῶν τακικτσήδων ἀπὸ τὴν μίαν ἄκρη ἕως τὴν ἄλλη, καὶ οἱ σπαθάδες καὶ οἱ σιδεράδες ὡς τὴν ἄκρη τῶν κηροπουλάδων. Καὶ πολλοὶ μερικοὶ δυνατοὶ ἐκείνην τὴν νύκτα ἐκέρδισαν κλέπτοντας, καὶ τσακίζοντας ἐργαστήρια ἐδιαγούμισαν. καὶ τὸ ταχὺ δὲν ἐφαίνονταν ποσῶς ποὺ καὶ ποὺ ἦταν ἡ πᾶσα ἐνοῦ ἐργαστήρι. Διότι δὲν ἔμεινεν λίθος ἐπὶ λίθου· καὶ ἦτον ὅλον ἰσάδι· καὶ τότες νὰ ἐκύταζες θρηῆνος καὶ κλαυθμὸς πολὺς ὑπὸ πάντων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδῶν. Διότι ὅσα καὶ ἂν εἶχε πᾶσα εἰς πολλὰ ἢ ὀλίγα, ὅλα τὰ ἡστηρήθησαν οἱ ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι ἄνθρωποι. καὶ ἐχρεώθησαν καὶ τὰ ἔφτιασαν τὰ ἐργαστήρια. καὶ τὸ χάρτζιν πάγη πέντε δίπλες περισσότερον διότι ἦτο καὶ εἰς ἄκαιρον καιρὸν καὶ δὲν εὐρίσκονταν κερεστές. καὶ ἂν καὶ εὐρίσκονταν παρὰ μικρόν. ἀλλὰ ποῖος πρῶτα νὰ τὸ πάρη. Ὅμως πολλοὶ ἐπτώχυναν ἀπὸ τότες καὶ πλέον δὲν εἶδαν τὴν ὑγείαν τους ἕως τὸ τέλος τῆς ζωῆς τους».

Καὶ τερματίζεται τὸ χρονικὸν τῆς φωτιᾶς μὲ τὴν κατὰ τὸ 1637 τελευταίαν γνωστὴν πυρκαϊάν τὴν ὁποίαν μᾶς περιγράφει καὶ πάλιν ὁ Ἰαπασυναδινὸς εἰς τὸ χρονικὸν του (βλέπε Π. Πέννα «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» τεῦχος Α' σελίς 56, 1928).

«τῷ αὐτῷ χρόνῳ (ζρμζ' 1637) τῷ δωδεκαήμερον, πάλιν ἐκάησαν τὰ ἐργαστήρια εἰς τὰς Σέρρας, ὁμοίως ὡσάν τὸ πρῶτον, καμπώσου κατώτερα. Καὶ ἐκάησαν τὰ τζικαρτζίδικα ἐργαστήρια, τὰ σπαθάδικα, τὰ καζάζηκα, τὰ μισὰ τὰ τακητσιδικά. Καὶ πάλιν θρηῆνος καὶ ὄδυρμος πολὺς καὶ μέγας. Καὶ δάκρυα ὡσάν τὸ ποτάμι καὶ θλίψεις καὶ ἀναστεναγμοὶ πολλοί. Καὶ τὸ οὐαὶ δὲν ἔλειπεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν πᾶσαν ἡμέραν. Νὰ κλαίη πᾶσα εἰς τὴν συμφορὰν του».

Ὡσάν ἀληθινὰ νὰ ἀκούη κανεὶς τοὺς θρηῆνους καὶ τοὺς κοπετοὺς τῶν Σερραίων κάθε φορὰν ποὺ αἱ παμφάγοι φλόγες τῆς φωτιᾶς, περιέλιχον καὶ ἐν ἀκαρῆ ἔξηφάνιζον τὸν τίμιον μόχθον τοῦ εἰρηνικοῦ ἀστοῦ.

Αὕτῃ ἡ εἰκὼν τῆς φρικτῆς καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως, τῶν κτηνιζόντων ἐρειπίων, τῶν ἡμιγύμων καὶ πειναλέων ἀνθρώπων περιφε-

ρομένων περίξ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς ἐξαφανισθείσης Ἑστίας των, τῶν ὀλοφυρομένων γυναικῶν καὶ παιδίων, ἡ ὁποία κάθε φοράν στερεοτύπως ἐπαναλαμβάνεται, ἔχει ἀνεξίτηλα χαραχθῆ εἰς τὴν ψυχὴν μου καὶ μὲ ἀκολουθεῖ παντοῦ. Ἡ πόλις τῶν Σερρῶν καὶ οἱ κάτοικοί της ἐδοκιμάσθησαν πολὺ. Ἄς εὐχηθῶμεν ὅπως ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ πυρκαϊὰ τοῦ 1913 νὰ εἶναι ἡ τελευταία της δοκιμασία.

Αἱ Σέρραι τὰ 1913. Ἐρείπια καὶ ἄμορφος μάζα μετὰ τὸν ἐμπρησμό ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

105

ΝΙΚΟΥ Ζ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ Μ. Ε. Μ. COUSINÉRY
ΚΑΙ ΤΟΥ "VOYAGE DANS LA MACÉDOINE",

(1831 - 1981)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Συμπληρώθηκαν εκατό πενήντα χρόνια, από τότε που το «Voyage dans la Macedoine» του Γάλλου Marie Esprit Cousinery—το πρώτο περιγραφικό κείμενο που γράφτηκε για το Μοναστήρι μας και έκανε γνωστή την ύπαρξή του στον έξω κόσμο—είδε το φῶς τῆς δημοσιότητας στο Παρίσι.

Ἄν συνδυάσουμε μάλιστα τὸ γραπτὸ αὐτὸ τοῦ Cousinery με τὴν τελευταία ἔκδοση τῶν ἀρχειακῶν ἐγγράφων τοῦ Μοναστηριοῦ ἀπ' τὸν Γάλλο πάλι André Guillou (1) θὰ πρέπει νὰ ἐξάρουμε με τὴν εὐκαιρία τὴν ιδιαίτερη συμβολὴ τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος καὶ τῶν γαλλικῶν Γραμμάτων στὴ μελέτη καὶ τὴν προβολὴ τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ μνημείου τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴν Μακεδονία.

Στὴν ἐπέτειο τοῦ ἐνάμισυ αἰῶνα (1831 - 1981) ἀπ' τὴ σημαντικὴ αὐτὴ ἔκδοση, ἀφιερώνουμε αὐτὴν τὴν παρουσίαση με τὴ μετάφραση τοῦ κεφάλαιου ΙΧ (σ. 212 - 224) ποὺ ἔχει γιὰ πρωτότυπο τίτλο : Visite au monastère de Saint - Jean Prodromos.

Γιὰ τὸ συγγραφέα, ποὺ γεννήθηκε στὴ Μασσαλία καὶ ἔζησε ἀπὸ τὸ 1747 μέχρι τὸ 1833 (2), ἐκτὸς ἀπ' τὴν προξενικὴ του ιδιότητα—ὑπηρέτησε σὰν Πρόξενος στὴ Σμύρνη, Ροζέτη καὶ Θεσσαλονίκη—μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἦταν ἓνας ἔξοχος διανοούμενος τοῦ καιροῦ του, θαυμαστής καὶ λαμπρὸς μελετητὴς τῆς ἀρχαιότητος, καὶ σ' αὐτὸ ἀσφαλῶς ἐπέδρασε ἡ ἔντονη ἀρχαιοελληνικὴ παράδοση τῆς γενέτειράς του. Εἰδικεύτηκε μεῖς ιδιαίτερο ζῆλο στὴν ἀρχαία νομισματολογία ποὺ δὲν τὸν ἀπασχόλησε μόνο θεωρητικὰ γράφοντας ἀρκετὲς σχετικὲς πραγματείες, ἀλλὰ συλλέγοντας με εὐκολία τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πλῆθος ἀρχαία νομίσματα καὶ μετάλλια, ποὺ μ' αὐτὰ κατάρτισε τέσσερες πλούσιες συλλογὲς ποὺ

(1) André Guillou ; Les archives de Saint - Jean - Prodrome sur le mont Ménécée, Press Universitaires de France, Paris 1955.

(2) Λεξικὸ Larousse τ. 2 σ. 546 (ἔκδοση 1929) καὶ Ν. Ζ. Νικολάου «Σκαπανεὶς τῆς Ἱστοριογραφίας καὶ προβλήματα τῆς Ἱστορίας τῶν Σερρῶν» Θεσσαλονίκη 1964 σ. 5.

ἀγοράσθηκαν ἀπ' τὰ μουσεῖα τοῦ Μονάχου, τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Παρισιοῦ στὸ ἐκπληκτικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ποσὸ τῶν 306.000 χρυσῶν Γαλλικῶν φράγκων, δηλαδὴ 12.240 χρυσῶν λιρῶν Ἀγγλίας.

Βίωμά του ἀποτελοῦσε τὸ ὁμηρικὸ «π ο λ λ ῶ ν δ' ἄ ν θ ρ ῶ π ω ν ἴ δ ε ν ἄ σ τ ε α καὶ ν ὄ ο ν ἔ γ ν ω», ποὺ τὸ βλέπουμε νὰ ξαναδιατυπώνεται μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ 19ου αἰῶνα, στὸ ἀνοιγμα τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ «Voyage..» :

«Πολὺ συχνὰ ὁ ἄνθρωπος ἔχει διατρέξει τὸν κόσμον, μὲ μόνον σκοπὸ τὴ ληλασία καὶ τὴν κατάκτηση· εὐτυχισμένοι οἱ λαοί, ὅταν ἢ συνέχιση μιᾶς μεγάλης στρατιωτικῆς ἐκστρατείας, τοὺς ἔχει κάνει νὰ δοῦν μερικὲς καινούργιες γνώσεις νὰ σκορπίζονται ἀνάμεσά τους, μερικὲς καινούργιες ἐπικοινωνίες νὰ καθιερώνονται στὴν κοινὴ χρῆση.

Ὁφείλουμε χωρὶς ἀμφιβολία, ν' ἀναγνωρίσουμε ἐκεῖνον, ποὺ ἐγκαταλείπει τὴ γενέθλια γῆ καὶ ἀντιμετωπίζει τοὺς ἀναπόδραστους κινδύνους ἐνὸς μακρυνοῦ ταξιδιοῦ, πηγαίνοντας νὰ ἐπισκεφτῆ τὰ δυὸ ἡμισφαίρια μὲ τὴν εὐγενικὴ πρόθεση νὰ μελετήσῃ τὴ φύση στὰ διάφορα κλίματα, νὰ παρατηρήσῃ τ' ἄστρα, τὴ μορφολογία τῶν ἀκτῶν, ν' ἀναγνωρίσῃ κάθε τι ποὺ τὸν συντρέχει καὶ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν τέχνη τῆς ναυτιλίας, νὰ μᾶς κἀνὴ νὰ γνωρίσουμε τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα τοῦ ἀνθρώπου τῆς κάθε χώρας.

Ὁ ταξιδευτὴς γεωγράφος ρίχνει ἰδιαίτερα τὰ βλέμματά του στὸν ἀρχαῖον κόσμον· συγκρίνει τίς σχέσεις τῶν συγγραφέων μὲ τὴν πραγματικὴ κατάστασι τῶν τόπων, ἐρευνᾷ τὴ θέσι τῶν πόλεων ποὺ δὲν ὑπάρχουν πιά, διορθώνει τὰ ἀρχικὰ ὀνόματα σὲ βουνὰ καὶ ποτάμια ποὺ οἱ ἀναστατώσεις ἔχουν ἀλλάξει ἢ παραμορφώσει...».

Οἱ λίγες αὐτὲς γραμμὲς ποὺ καθορίζουν μὲ τόση καθαρότητα τὴ νοοτροπία καὶ τίς προθέσεις τοῦ συγγραφέα, ἐξηγοῦν καὶ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Προξενικοῦ κλάδου γιὰ σταδιοδρομία του, πρᾶγμα ποὺ τοῦ ἐπέτρεψε καὶ πολλὰ ἄστρα νὰ δῆ καὶ τὸν νοῦ πολλῶν ἐκλεκτῶν καὶ ἀπλῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του, μὲ τοὺς ὁποίους τὸν ἔφερνε σὲ ἐπαφὴ ἢ ιδιότητά του, νὰ γνωρίσῃ.

Παράλληλα, πλουτισμένος μὲ πλατεῖα γνώσι τῶν ἀρχαίων καὶ σύγχρονων τοῦ συγγραφέων, σὰν καρπὸ τῆς θητείας του στὴ Θεσσαλονικὴ ἔχουμε τὸ «Voyage...», ὅπου μᾶς ἄφησε τίς περιηγητικὲς του ἐντυπώσεις μὲ μεγάλο πλοῦτο ἱστορικοαρχαιολογικῶν καὶ γεωγραφικῶν πληροφοριῶν γιὰ τὴ Μακεδονία ποὺ πολλὰς ἀπ' αὐτὲς χάρη σ' αὐτὸ διασώθηκαν.

Ἡ θητεία αὐτὴ τοποθετεῖται ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1773 - 1819 μὲ

μιά διακοπή για λόγους πολιτικούς τῆς ἐποχῆς ἀπ' τὸ 1793⁽¹⁾ μέχρι τὸ 1814, ὅταν ξαναγύρισε μετὰ τὴν παλινόρθωση τῆς δυναστείας τῶν Βουρβόνων καὶ τὴν ἀνοδο τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ'.

Ἄλλὰ ἄς δοῦμε ἀπ' τὸν ἴδιο πῶς σκιαγραφεῖ τὴν ἐργασία του στὴν εἰσαγωγή του καὶ ἰδιαίτερα τὸ κομμάτι τῆς πού ἐνδιαφέρει αὐτὴν τὴν παρουσίαση :

«Γιὰ πολὺ καιρὸ δὲν εἶχα σκεφθεῖ νὰ συγκεντρώσω τὶς σημειώσεις μου γιὰ τὴ σύνθεση μιᾶς τακτικῆς ἀναφορᾶς ἀπ' τὴν ἄλλη, ἢ ἐπανάσταση τοῦ 1793, μ' ἄρπαξε βίαια ἀπ' τὴ θέση μου καὶ μοῦ ἔκανε νὰ χάσω ἐξ αἰτίας τῆς μέρος ἀπ' τὶς πρώτες ἐργασίες μου. Ἡ ἐργασία μου αὐτὴ εἶναι μόνο ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῆς παλινόρθωσης, πού μὲ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν εὐεργεσία τοῦ Λουδοβίκου XVIII, μπόρεσα νὰ ξαναδῶ τὴ Μακεδονία⁽²⁾. ἄλλὰ δὲν ἄφησα νὰ μοῦ ξεφύγη αὐτὴ ἢ εὐκαιρία γιὰ νὰ ἐπισκεφτῶ καὶ πάλι μερικὲς ἐπαρχίες πού εἶχα κιάλας ἐξερευνήσει καὶ εἶχα αὐξημένο καθῆκον νὰ ἐπιχειρήσω μιὰ περιγραφή πού μοῦ φαινόταν πάντοτε ξεκάθαρο καὶ ἔμπνεε μεγάλο ἐνδιαφέρον.

Σ' αὐτὲς τὶς νέες πορεῖες, μοῦ πρότειναν ν' ἀκολουθήσω τὴ διαίρεση τῆς χώρας ὅπως ἔγινε ἀπ' τοὺς Ρωμαίους μετὰ τὴν κατάκτηση. Καθ' ἓνα ἀπ' τὰ τέσσερα τμήματα τῆς ρωμαϊκῆς διοίκησης, ἔπρεπε νὰ μ' ἀπασχολήσῃ γιὰ ἓνα χρόνο· ἄλλὰ οἱ ἀπρόσμενες περιστάσεις κι' ἀνεξάρτητες ἀπ' τὴν θέλησή μου, μ' ἔκαναν νὰ ἐγκαταλείψω τὴ Μακεδονία πρὶν ὀλοκληρώσω τὸ ἔργο μου, περιορίζοντας τὴν ἐργασία μου σὲ μόνες τὶς ἐπαρχίες πού μοῦ ἦταν δυνατὸ νὰ ξαναδῶ. Ἡ ἀφήγησή μου εἶναι περισσότερο ἓνας πίνακας τῶν διαφόρων ἰδιαίτερων πορειῶν, παρὰ μιὰ γεωγραφικὴ περιγραφή μεθοδικὰ τακτικῆ.

Ἄφοῦ πραγματευθῆκαμε τὴ Μακεδονία γενικά, κι' ἔχοντας γνωρίσει ἰδιαίτερα τὸ παλιὸ καὶ τὸ νέο κράτος τῆς Θεσσαλονίκης, ἢ πρώτη μου πορεία θὰ μὲ φέρῃ μέχρι πέρα ἀπ' τὴ μεγάλη πεδιάδα πού βρίσκεται ἢ Ἔδεσα καὶ ἢ Πέλλα, κι' ἢ μιὰ κι' ἢ ἄλλη ἀρχαῖες πρωτεύουσες τῆς Μακεδονίας...

(1) Χρονικὴ σημείωση πού βρίσκουμε στὸ ἀρχεῖο τοῦ Ἐνετικοῦ Προξενείου τῆς Θεσ/νίκης, καθορίζει μὲ ἀκρίβεια τὸ χρόνο τῆς παύσης τοῦ Cousinery : 1793 Αὐγούστου 23 «...ὁ ἐδῶ Γάλλος Πρόξενος Cousinery κατηγορηθεὶς ὡς ἀριστοκράτης ἐπαύθη ἀπὸ τὴν Κυβέρνησίν του...» (Κ. Δ. Μέρτζιου : Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας» Θεσ/νικὴ 1947 σ. 456). Μαρτυρίες γιὰ τὴν προξενικὴ του δράση βρίσκουμε καὶ σ' ἄλλα σημεία τῶν ἀρχείων τοῦ Ἐνετικοῦ Προξενείου τῆς Θεσ/νίκης σ' αὐτὴ τὴν ἔκδοση.

(2) Σὲ ἄλλο σημείο τοῦ ἔργου του (σ. 153) γράφει : «Ἀποκαταστάθηκα στὴ θέση μου στὰ 1814...».

Ἡ δεύτερη πορεία μου εἶχε σὰν ἀντικείμενο τὴν πόλη τῶν Σερρών, ποὺ βρίσκεται στὴ μέση μιᾶς κοιλάδας ποὺ τὴ διασχίζει ὁ Στρυμώνας. Ἡ παραμονή μου πολλές φορές σ' αὐτὴ τὴν ἀρχαία πόλη, μ' ἔκανε νὰ διορθώσω ὀρισμένα λάθη ποὺ σχετίζονται μὲ τὰ περίχωρά της, καὶ νὰ συγκεντρώσω τὴν προσοχή μας στὶς ἀρχαιοτήτες της, στὴ σημερινὴ διοίκησή της, τὰ πλούτη τῆς γῆς της καὶ τὸ ἐμπόριό της.....».

Ἔτσι δὲν εἶναι ἐκπληκτικό, ποὺ ἀπ' τὰ δεκαπέντε κεφάλαια τοῦ δίτομου αὐτοῦ ἔργου, τὸ πρῶτο ποὺ ἀναφέρεται γενικὰ στὴ Μακεδονία καὶ τοὺς κάτοικούς της ἀρχαίους καὶ σύγχρονους, τὰ δύο ἐπόμενα κεφάλαια ἀναφέρονται στὴ Θεσσαλονίκη (II) καὶ τὴ Βέροια, τὰ Βοδενὰ (Ἔδεσα), τὴν Πέλλα καὶ τὰ Γιαννιτσὰ (III), τὰ ἐπόμενα ὀκτῶ (IV-XI), ἀναφέρονται στὶς δύο ἐπισκέψεις του καὶ ἓνα τρίτο πέρασμά του ἀπ' τὰ Σέρρας, μὲ τὴν περιγραφή τῆς πόλης καὶ τοῦ περίγυρού της, τοῦ Λαϊλιᾶ, τῆς Ζίχνης, τῆς Νιγρίτας καὶ τοῦ Παγγαίου, καὶ μὲ κάποια ἔκταση στὸ κεφάλαιο XI γιὰ τὴ Δράμα καὶ τοὺς Φιλίππους.

Ἡ ἐπίσκεψη στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γιάννη μας πραγματοποιήθηκε στὴ δεύτερη πορεία του, πιθανὸν στὸ τρίτο δεκάμερο τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1815 ἢ 1816, γιὰ τὸ ὅπως εἶναι γνωστό, τὸ Μοναστήρι γιορτάζει στὶς 29 Αὐγούστου κι ὅπως εἶδαμε στὴν ἀρχὴ ἀποτελεῖ τὸ IX κεφάλαιο τοῦ ὅλου ἔργου.

Τὰ ὑπόλοιπα τέσσερα (XII-XV) ἀναφέρονται στὸ ταξίδι του στὴν Καβάλα (XII), στὴ Θάσο (XIII), στὴ Νεάπολη XIV) καὶ στὴ Χαλκιδική (XV).

Δυὸ σημαντικὰ ἔγγραφα - ὑπομνήματα τοῦ Cousinery, ποὺ ὑπόβαλε στὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1822 καὶ τὸ Φλεβάρη τοῦ 1823 καὶ ἔφερε στὸ φῶς ἡ νεώτερη ἔρευνα (1), εἶναι ἀποκαλυπτικὰ τῆς ἀντιμετώπισης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης ἀπ' τὶς τότε μεγάλες δυνάμεις καὶ συμπληρώνουν τὸ πορτραῖτο τοῦ συγγραφέα ποὺ παρουσιάζουμε.

Στὸ πρῶτο ἀπ' αὐτὰ προτείνει μιὰ Γαλλοελληνικὴ συμμαχία μὲ ἀμοιβαῖο συμφέρον, φυσικὰ μὲ τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς κατάστασης καὶ δύνναμης τῶν δυὸ κρατῶν, γράφοντας: «Νέος λαὸς οἱ Ἕλληνες θὰ χρειάζονταν τὴ συμμαχία μας. Τὸ ναυτικὸ τους θὰ γινόταν βοθητικὸ

(1) Démocratia Iliadou: Les Balkans jouet de la pratique des Puissances européennes pendant les XVIII et XIX siècles, «Balkan Studies», Thessaloniki, τ. 16 (1975) σ. 174. Πρβλ. Κυριάκος Σιμόπουλος: Πῶς εἶδαν οἱ ξένοι τὴν Ἑλλάδα τοῦ 1821, τ. 1ος Ἀθήναι 1979 σ. 35.

τοῦ δικοῦ μας, τὸ ἐμπόριό μας θὰ ἀποκτοῦσε μιὰ καταπληκτικὴ ἀγορὰ γιὰ τὰ προϊόντα ποὺ δὲν θὰ μπορούσε γιὰ πολὺ χρόνον νὰ παράγει ἡ βιομηχανία τους, ἡ γεωργία τους θὰ ἐφοδίαζε τοὺς βιομήχανούς μας μὲ πρῶτες ὕλες. Ἄλλωστε τὸ ἐμπόριό μας μὲ τὴν Τουρκία εἶναι ἐκμηδενισμένο, τίποτα δὲν ἔχουμε νὰ χάσουμε, ἀντίθετα θὰ κερδίσουμε πολλὰ δημιουργώντας καινούργιες σχέσεις».

Τὸ «Voyage...» ἦταν καὶ τὸ κύκνειο ἄσμα τοῦ Cousinery καὶ ἴσως δὲν εἶναι ἀσχετὴ ἡ ἔκδοσή του μὲ τὴ θριαμβευτικὴ ἀνάσταση τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821· ἀποτελεῖ ἴσως μιὰ ἐκδήλωση θαυμασμοῦ τοῦ συγγραφέα στὸν ἀκατάβλητο ἀπ' τοὺς τέσσερις αἰῶνες δουλείας λαοῦ μας, μιὰ ὑπενθύμιση στὴν Εὐρώπη ὅτι καὶ ἡ Μακεδονία ὅπου ἔζησε, μὲ τίς πλούσιες ἑλληνικὲς ἀρχαιότητες καὶ παράδοση, ἦταν καὶ αὐτὴ ἑλληνικὴ. Τέλος ἴσως μιὰ εὐχὴ γιὰ τὴ δικὴ της λευτεριά σὰν ἐνδόμυχη ἐξόφληση ἀπὸ ἓνα χρέος τοῦ ἀπέναντί της.

* * *

Δὲν εἴμαστε οἱ πρῶτοι ποὺ ἀνακαλύπτουμε τὸν Cousinery.

Σὲ λιγότερο ἀπὸ μισὸ αἰῶνα ἀπ' τὴν ἔκδοση τοῦ «Voyage...», ὁ Μαργαρίτης Δήμιτσας (1) κάνει μιὰ ἀναφορὰ στὸν Cousinery, παραθέτοντας ἓνα χωρίο του ἀπ' τὸ κεφάλαιο VIII σχετικὸ μὲ τὸ Πετρίτσι, ὅπως καὶ ἄλλοῦ. Λίγο ἀργότερα ὁ ἴδιος σὲ ἄλλο ἔργο (2) ἀναφέρεται πάλι στὸν Cousinery.

Στὰ 1894, ὁ Θεσσαλονικιὸς Φιλολόγος καὶ Γυμνασιάρχης στὸ ἐδῶ Γυμνάσιο Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου, στὴ κλασικὴ γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴν ἀρχαιολογία τῶν Σερρῶν μονογραφία του (3), παραθέτει σημαντικὰ ἀποσπάσματα, αὐτούσια κι' αὐτός, μὲ σχετικὰ σχόλια ποὺ ἐνδιαφέρουν ἐπίσης τὸ κεφάλαιο IX· θὰ τὰ δοῦμε παρακάτω.

Στὰ 1938, ὁ Πέτρος Θ. Πέννας, στὴν «Ἱστορία τῶν Σερρῶν τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας» ἀναφέρεται συχνὰ στὸν Cousinery καὶ στὴ δεύτερη ἔκδοση τοῦ 1966 ἐκτείνεται καὶ σὲ περισσότερα σημεῖα τοῦ ἔργου του, ἀπ' τὰ κεφάλαια ποὺ σχετίζονται μὲ τὰ Σέρρας.

Τὰ σχετικὰ μὲ τὴ Νιγρίτα δημοσιεύτηκαν ἀπ' τὸν Ἀθανάσιο Ἀργυρὸ στὸ «Σερραϊκὸν Ἡμερολόγιον» τοῦ Πάνου Πιέρρου τοῦ 1939 σ. 37 - 40.

(1) Μαργαρίτης Δήμιτσας : «Ἀρχαία Γεωγραφία Μακεδονίας», Ἀθήνησιν 1874 σ. λδ-λε.

(2) Μαργαρίτης Δήμιτσας : «Ἡ Μακεδονία ἐν λίθοις φθεγγομένοις καὶ μνημείοις σωζομένοις» Ἀθήνησιν, 1896 σ. 658 κ. ἄ.

(3) Π. Ν. Παπαγεωργίου : Αἱ Σέρραι, τὰ προάστια καὶ ἡ μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου», Byzantinische Zeitschrift IV, Leipzig 1894 (σ. 225 - 329).

Ὁ καθηγητὴς Ἀπόστολος Βακαλόπουλος, στὴν «Ἱστορία τῆς Μακεδονίας» Θεσ/νίκη 1969, ἔχει χρήσιμα στοιχεῖα ἀπ' ὄλο τὸ ἔργο κι ἄλλοι σὲ τοπικὲς ἱστοριογραφίες ποὺ ἡ ἀναφορὰ τους θὰ ξέφευγε ἀπ' τὰ ὅρια αὐτῆς τῆς παρουσίας.

Τέλος, ὁ Κυριάκος Σιμόπουλος στὸ ἐπιβλητικὸ ἔργο του «Ξένοι ταξιδιωτὲς στὴν Ἑλλάδα» (Ἀθῆναι 1971 - 1975), κάνει μόνο ἔμμεση χρῆση τοῦ Cousinery, γιατί σταματᾷ τὴν παρουσίαση τῶν σχετικῶν ἐκδόσεων μέχρι τὸ 1820.

Παράλληλα στὴ Γαλλία, τὸ 1921 μιὰ μελέτη τοῦ L. Bergasse⁽¹⁾, ὅπου σκιαγραφοῦνται δυὸ Μαρσεγιέζοι πρόξενοι στὴν Ἀνατολή καὶ ὁ ἓνας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Cousinery, βλέπει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας.

Γιὰ τὸ μέρος ποὺ παρουσιάζουμε, ὅπως εἶπαμε λίγο πιὸ πάνω, ὁ Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου σημειώνει τὰ παρακάτω ⁽²⁾ :

«Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τοῦ Ὀδοιπορικοῦ τοῦ Cousinery ὀλόκληρον κεφάλαιον, τὸ IX σελ. 212 - 224, ἐπιγραφὴν φέρει τὴν «Visite au monastère de Saint-Jean-Prodroimos», ἀλλὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς εἰς τὴν μονὴν ἀνόδου, τὴν μείναν τοῦ τότε λυμαινομένου τὸν τόπον λοιμοῦ καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐν Βολισσῶ τῆς Χίου τελουμένης πανηγύρεως τοῦ ἁγίου Δημητρίου, πρὸς ἣν ἔκθεσιν ἀφορμὴν τῶ περιηγητῆ ἔδωσαν αἱ ἐν τῇ μονῇ παρασκευαί πρὸς τὴν πανήγυριν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Αἱ μόναι ἱστορικαὶ περὶ τῆς μονῆς σελίδες εἶναι αἱ 220 - 222».

Στὴ συνέχεια παραθέτει τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα στὰ Γαλλικά, ποὺ τὸ σημειώνουμε στὸ κείμενο μὲ ** (σελ. 220/208) καὶ συνεχίζει, ἀφήνοντας ὁμῶς ἀσχολίαστη τὴ διήγηση τοῦ καλόγερου καὶ τὸ ξεκαθάρισμα τῶν ἱστορικῶν προσώπων τῆς τοιχογραφίας μὲ τὴν ὁποία θ' ἀσχοληθοῦμε παρακάτω, μετὰ τὸ τέλος τῶν παρατηρήσεών του.

«Εἶτα πρὸς τὴν ἱστορίαν ἐξετάζων ὁ Cousinery τὰ ὑπὸ τοῦ ὀδηγοῦ καλογήρου εἰρημένα αὐτῶ καταλήγει ἐν σελ. 222 εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἴδρυσις καὶ ὁ προικισμὸς τῆς μονῆς δέον νὰ ὀρισθῇ ἐν ἔτει 1357. Ἀλλ' ἐν τῇ μονῇ ὑπῆρχε καὶ τότε ἡ ἄφθονος καὶ καθαρὰ πηγὴ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, πρὸς ἣν ἂν ὁ Cousinery μετέστρεφεν ἑαυτὸν ὑπὸ τῆς προφορικῆς διηγήσεως δὲν ἤθελε καταλήξει εἰς

(1) Louis Bergasse : Souvenirs de Marseille et des Echelles du Levant du XVIIIe siècle. Deux consuls marseillais au Levant. Un courtier et un notaire marseillais sous la Révolution, Marseille 1921.

(2) Π. Ν. Παπαγεωργίου : ὁ. π. σ. 309-310.

ὁ κατέληξεν ἔτος, λέγω τὰ χρυσόβουλλα καὶ τὰ ἀντίγραφα χρυσοβούλλων, ὧν ἐκδεδομένων ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα πίνακα προέταξα ἐν ἀρχῇ τῆςπραγματείας τῆσδε».

Εἶναι φανερὸ πὼς ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Μοναστηριοῦ δὲν θὰ ἦταν ἐπισκέψιμη τότε, ἀφοῦ ὁ Cousinery δὲν κάνει καμιὰ νύξη γιὰ τὴν ὑπαρξή της.

Ἡ βιβλιοθήκη ποὺ ἐπισκέφτηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1890 ὁ Παπαγεωργίου στὰ χρόνια τῆς ἐδῶ θητείας του, ἦταν στὸν Πύργο (εἰκ. 1), τὸν λεγόμενον τῆς Ἑλένης, ποὺ διασκευάστηκε σὲ βιβλιοθήκη στὰ 1876 ἐπὶ ἡγουμένου Θεοδοσίου, σύμφωνα μὲ ἐπιγραφή ἐντοιχισμένη πάνω ἀπ' τὴν ἐξώθυρα⁽¹⁾.

Μέχρι τότε, ὅπως σημειώνει ὁ ἡγούμενος, στὴν ἐποχὴ τοῦ Παπαγεωργίου, Χριστοφόρος :

«Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ οἱ τοῖχοι αὐτοῦ κατ' ὀλίγον ὡς ἀσκεπεῖς κατέπεσαν καὶ τὰ ἄνω ἄκρα τοῦ πύργου ὁμοίως ἐφθέροντο μέχρι τοῦ ἔτους 1876, ὁπότε ἐπελούσης εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν τῆς ἰδέας τοῦ νὰ μετασχηματισθῇ οὗτος καὶ χρησιμεύσῃ ὡς βιβλιοθήκη αὐτῆς, διὰ συνδρομῆς τοῦ μακαρίτου Προηγούμενου Σάββα Τσερπιστηνοῦ ἐπεσκευάσθη καὶ ἀνεκαινίσθη καὶ οὕτως οὐ μόνον διεσώθη ἡ ἀρχαιότης αὕτη κοσμοῦσα οὐκ ὀλίγον τὴν τῆς Μονῆς πρόσοψιν, ἀλλὰ καὶ χρησιμωτάτη κατέστη, καθόσον μάλιστα μὴ ὑπάρχοντος ἑτέρου καταλλήλου χωρητικοῦ κτιρίου χάριν τῶν βιβλίων τῆς Μονῆς ἔκειντο ταῦτα ἀτάκτως καὶ ἄνευ πολλῆς ἀσφαλείας τὰ μὲν ἐν τινι μαγαζεῖω κειμένω ὑποκάτω τῆς σειρᾶς τῶν μοναχικῶν δωματίων, τὰ δὲ ἐν μικρᾷ καὶ στενῇ βιβλιοθήκῃ πλησίον τοῦ ρηθέντος παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Νικολάου»⁽²⁾.

Δικαιολογημένα λοιπὸν ὁ Cousinery, μὴ ἔχοντας δεῖ καὶ μὴ μπορώντας νὰ δῆ τοὺς ἀρχαίους κώδικες τοῦ Μοναστηριοῦ, κατάγραψε τὴν προφορικὴ παράδοση, στὴν ὁποία ὅπως φαίνεται ἔδωσε ἰδιαίτερη βαρύτητα.

Μιὰ μελαγχολικὴ εἰκόνα τῆς βιβλιοθήκης, ποὺ δὲν πρόλαβε νὰ τὴν δῆ τυπωμένη, μᾶς ἄφησε ἀπ' τὸ 1926 ὁ Εὐάγγελος Στράτης⁽³⁾.

(1) Γ. Καφταντζής : «Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών καὶ τῆς περιφέρειας της», τ. 1 Ἀθῆναι 1967 α. α. 416 σ. 255.

(2) Χριστοφόρος Προδρομίτης : «Προσνητάριον τῆς ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τῇ Πόλει Σερρών Σταυροπηγιακῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου», ἐν Λειψίᾳ (1904), σ. 16.

(3) Εὐάγγελος Στράτης : Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου παρὰ τὰς Σέρρας, στὸ «Δελτίον Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας» Περίοδος Β' - Τόμος Γ, Τεύχη Α' καὶ Β', ἔτος 1926, σ. 3 - 4.

Ἐάν ἀπ' αὐτὴ ἀφαιρέσουμε τὸ ἀρσενικὸ παγῶνι μὲ τὰ κομμένα φτερά πού δὲν ζεῖ σήμερα, στὰ ἄλλα μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἐπίκαιρη, γι' αὐτὸ καὶ τὴν καταχωροῦμε.

«Ἐκδραμόντες ἐπίτηδες πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς μετὰ τὴν ἐρήμωσιν δημιουργηθείσης θλιβεραῖς καταστάσεως τῆς Μονῆς, κατώδυνοι θαλεροῖς κατεβρέξαμεν δάκρυσι τὸ κενὸν ἤδη—φεῦ!—Θησαυροφυλάκιον, ὅπερ ἦτο πλουσιώτατος θησαυρὸς Βυζαντινῶν ἀνεκτιμήτου ἀξίας κειμηλίων καὶ τὴν πενθίμως ἔρημον βιβλιοθήκην μὲ τὰς ὥραιας κυπαρισσίνας θήκας τῆς, ἀλλ' ἄνευ οὐδεμιᾶς τῶν περγαμηνῶν καὶ τοῦ λοιποῦ ἀμυθήτου αὐτῆς πλούτου! Αἱ ἀράχλαι ἤδη ὑφαίνουσι τὸν ἴστον ἐν αὐτῇ καὶ ὡς μόνος τοποτηρητῆς τῆς ἀποικομένης εὐδαιμονίας, ἀπορφανισθεὶς τῆς ὁμοζύγου, ἄρρην περικαλέστατος ταῶς δέχεται ἡμέρωσ καὶ προσηνῶς τοὺς εἰσιόντας, συμπαθῶν καὶ συγκακῶθεις καὶ οὗτος μετὰ τῆς βιβλιοθήκης, οὐχὶ τότε ἀλλ' ἐφέτος πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ὑπὸ βανδαλικῆς καὶ κακούργου ψαλίδος ὁμογενοῦς μοχθηροῦ κρονολήρου θελήσαντος νὰ πλουτίσῃ νηποινεὶ δι' ἀσπλάγχχνου ἀφαιρέσεως τῆς μεγαλοπρεπεστάτης οὐραῖς τοῦ ἀγαθοῦ πτηνοῦ καὶ ἀποκοπῆς τῶν χρυσιζουσῶν πτερύγων του.

Πόσον πενθίμως συμβολίζει, ἐρημωθεὶς οὗτος τῆς καλλονῆς του, τῆς βιβλιοθήκης τὴν ἐρήμωσιν καὶ τῆς ὅλης Μονῆς, σύμβολον τῆς λαμπρότητος κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους! Ἄδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἐπιτυχέστερος καὶ θλιβερώτερος συμβολισμὸς!»

Στὴ συνέχεια ὁ Παπαγεωργίου παραθέτει κι' ἄλλα σημεῖα τοῦ κεφαλαίου ΙΧ στὰ Γαλλικὰ πού δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν (1).

Ὅμως ἡ ἐποχὴ τοῦ Παπαγεωργίου, ἂν καὶ χρονικὰ στέκεται στὴ μέση περίπτου ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Cousinery καὶ τῆ δική μας, δὲν διέφερε καὶ πολὺ ἀπὸ ἐκείνη τοῦ συγγραφέα.

Σήμερα, μπορούμε νὰ δοῦμε τὸ κείμενο αὐτὸ καλλίτερα καὶ νὰ χαροῦμε ἀνακαλύπτοντας τὸ ἀπόσπασμα πού ἀναφέρεται στὴ συνάντησή του μὲ τὸν Ἐμμανουήλ Παπαῖ στὸ Μοναστήρι, κάτω ἀπὸ συνθήκες καραντίνας, ἐξ αἰτίας τῆς προσβολῆς τοῦ Παπαῖ ἀπὸ πανοῦκλα—εὐτυχῶς ἐλαφρῆς μορφῆς—, ἐπεισόδιο πού δὲν ἔχει περάσει στὶς βιογραφίες πού γράφηκαν ὡς τώρα γιὰ τὸν Σερραῖο Ἡρωα τοῦ 21 καὶ πού στὴν ἐποχὴ τοῦ Παπαγεωργίου ἦταν ἀκόμη λησμονημένος καὶ στὸ περιθώριο.

Ὅπως συνοψίζει ἐπιγραμματικὰ ὁ Ἀπόστολος Βακαλόπουλος (2) «...γιὰ τὸν Ἐμμανουήλ Παπαῖ ἀπὸ τὴν Δοβίστα τῶν Σερρῶν, καθὼς καὶ

(1) Π. Ν. Παπαγεωργίου ὁ. π. σ. 311.

(2) Ἀπόστολος Ε. Βακαλόπουλος : Ἐμμανουήλ Παπαῖς «Ἀρχηγὸς καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς Μακεδονίας», Θεσσαλονίκη 1981, σ. 15.

τῶν γιῶν του... μιᾶς εὐτυχισμένης οἰκογένειας, ἡ ὁποία, ἐνῶ μπορούσε νὰ ζήσει ἡσυχά καὶ εὐδαιμονικά, τὰ θυσιάσε ὅλα, ἄνεση καὶ πλοῦτη, γιὰ τὴν πατρίδα καὶ ἔγινε ὀλοκαύτωμα στὸν βωμὸ τῆς ἐλευθερίας».

Γιὰ τὸν παραλληλισμὸ τῆς πανηγύρης τῆς Βολισσοῦ τῆς Χίου μὲ κείνης τοῦ Μοναστηριοῦ, πού μὲ πρώτη ματιὰ φαίνεται ἄτοπη, γιὰτι ποιά σχέση μπορούν νὰ ἔχουν τὰ ἔθιμα τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς τῶν μεσογειακῶν Σερρῶν μὲ τὸν εὐφορο κάμπο τους μὲ κείνα τῶν κατοίκων τῆς νησιώτικης Βολισσοῦ στὴν βόρεια Χίο μὲ τὰ ἄγονα βράχια, ὅπου ὅπως λέει ὁ ἴδιος : «οἱ κάτοικοι ἦταν φτωχοὶ ψαράδες, γεωργοὶ καὶ βοσκοὶ ἔχοντες ἀνάγκη ἐλεημοσύνης». Μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ἀδίστακτα ὅτι δείχνει τὶς βαθύτερες σκέψεις — βιώματα τοῦ ξένου διανοούμενου καὶ μελετητῆ πού ἔζησε πολλὰ χρόνια στὴν ὑπόδουλη Ἑλλάδα κι ἔβλεπε καθαρά τὴν ἐνιαιότητα ἀλλὰ καὶ τὴ συνέχεια τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ πού στὶς μέρες πού γραφόταν οἱ σημειώσεις τοῦ βιβλίου του αὐτοῦ ἐτοιμαζόταν γιὰ τὴ μεγάλη του ἐξέγερση.

Ἡ πιθανολόγηση πάλι τῆς γιορτῆς τῆς Βολισσοῦ σὰν κάποιας ἡχοῦς, προχριστιανικῶν γιορτῶν πού γίνονταν γιὰ νὰ τιμηθοῦν οἱ θεοὶ Ἄρτεμις καὶ Ἄφροδίτη, ἀποτελεῖ μιὰ ἀρχὴ πού τὴν βλέπει κανεὶς καὶ σήμερα σὲ ἀνάλογα ἔργα.

Ἀνάλογες σκέψεις γιὰ τὴ διαιώνιση τῶν τελετῶν γιὰ τοὺς Μεγάλους Θεοὺς (Καβείρια Μυστήρια) στὸ λαϊκὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τῆς 26 Ἰουλίου στὴν Παλαιόπολη τῆς Σαμοθράκης, βρίσκουμε σὲ ἔργο τοῦ Karl Lehmann (1).

Ἐνδιαφέρουσες ἴσως εἶναι οἱ λεπτομέρειες τῆς διαδρομῆς καὶ οἱ δυσκολίες πού εἶχαν τότε οἱ πιστοὶ γιὰ νὰ πᾶνε στὸ Μοναστήρι σὲ σύγκριση μὲ τὸ σημερινὸ δρόμο πού ἀσφαλτοστρώθηκε τελευταῖα καὶ τὸ κάνει προσιτὸ σ' ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας.

Κι ἐρχόμαστε στὴν τοιχογραφία τοῦ δεύτερου ἐσωνάρθηκα — «Μεσονυκτικοῦ» ἢ «Λιτῆς» ὅπως συνηθίζεται νὰ λέγεται — καὶ τὸ «μῦθος» της ὅπως τὸν παράδωσε ὁ ἀπλοϊκὸς μοναχὸς τῆς ἐποχῆς, πού φαίνεται ὅτι εἶχε ἀρκετὴ γοητεία γιὰ νὰ περάσει χωρὶς ἔλεγχο ἀπ' τὸν Cousinery πού τὸν πρόσφερε σὰν «εὗρημα» γιὰ νὰ ἐπιζήσει μέχρι σήμερα μὲ μικρὲς λεκτικὲς παραλλαγὰς σ' ὅλους τοὺς ντόπιους ἱστοριογράφους.

Ἡ ἀνασκευή του ἔχει γίνεῖ σταδιακά, ὕστερ' ἀπ' τὴ κυκλοφορία τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων στὶς ἐκδόσεις τῆς Βόννης κι ἄλλου,

(1) Karl Lehmann : SAMOTHRACE 3d ed. New York 1956 σ. 25 Πρβλ. Ν. Ζ. Νικολάου : «Μύσται εὐσεβεῖς Σιρραῖοι» στὰ Καβείρια Μυστήρια τῆς Σαμοθράκης, στὰ «Σερραϊκὰ Χρονικά», τ. 7ος ΑΘΗΝΑΙ 1976 σ. 139.

τῆ δημοσίευση τῶν ἐγγράφων τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ τὴν παραπέρα ἔρευνα.

Ἡ διήγησις ἀναφέρεται στὰ πρόσωπα : Στέφανος, Ἑλένη, θυγατέρα τοῦ Ἀνδρονίκου III καὶ στὴν καταγωγὴ τοῦ Στεφάνου σὰν Βούλγαρου.

Ὁ Παπαγεωργίου ἀντιπαρέρχεται τὸ μῦθο καὶ περιορίζεται στὰ παρακάτω : «ἐν τῷ δευτέρῳ ἔσωνάρθηκι ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ (νοτίου) τοίχου φέρονται ζωγραφίαι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Ζιχνῶν, τοῦ ἁγίου Στεφάνου βασιλέως αὐτοκράτορος Σερβίας, τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ υἱοῦ Στεφάνου καὶ τῆς ἁγίας Ἑλένης γυναικὸς Στεφάνου, ταύτας δὲ εἶδε καὶ ὁ Cousinerey» (1).

Εἴκοσι περίπου χρόνια μετὰ τὸν Παπαγεωργίου, ὁ Νίκος Α. Βέης στὴ «συμβολὴ τοῦ στὴν ἱστορίᾳ τῶν Σερρῶν γιὰ τὴν Σερβοκρατίαν» ἀρχίζει νὰ βάζει τὰ πράγματα στὴ θέση τους (2).

«Περὶ τῆς πρώτης (Ἑλένης) λέγει ζωηρῶς ἡ Σεβραϊκὴ παράδοσις καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης δικαίως ἐταύτισαν αὐτὴν πρὸς τὴν (ἀπὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 1332) σύζυγον τοῦ αὐτοκράτορος Σέρβων καὶ Ῥωμαίων Στεφάνου Δουσάν ὁ Μαργαρίτης Δήμητσας καὶ δὴ ὁ Ἀθ. Παπαδόπουλος Κεραμεύς. Πλὴν ὅλως ἐσφαλμένως ὁ Μαργαρίτης Δήμητσας, ἀπατηθεὶς ὡς φαίνεται ἐκ τῶν προγεγραμμένων ὑπὸ τοῦ Cousinerey, ἀνέγραψεν κατ' ἐπανάληψιν τὴν αὐτοῦ Ἑλένην τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν, τὴν σύζυγον τοῦ βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος Στεφάνου Δουσάν, ὡς Ἑλληνίδα καὶ δὴ θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου. Ἐσφαλμένως, λέγω, διότι πραγματικῶς ἡ βασίλισσα Ἑλένη τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν ἦτο βουλγαρίς, ἀδελφὴ τοῦ τζάρου τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου (1331-1365). Τὴν τοιαύτην καταγωγὴν τῆς βασιλίσσης Ἑλένης ἀναφέρουσι ῥητῶς τὸ ἱστορικὸν τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, τὸ Ἡπειρωτικὸν χρονικὸν τὸ ἐπ' ὀνόματι Κομνηνοῦ καὶ Πρόλου τῶν μοναχῶν καὶ χρυσόβουλλον τῆς Ἀθωνικῆς μονῆς Ζωγράφου. Πλὴν τούτων καὶ ἄλλων μὴ ἑλληνικαὶ πηγαί : Π. χ. ἐν γράμματι τοῦ Ῥαγουσαίου ἀρχείου κεῖται ἡ εἶδησις, ὅτι τῇ 7 Μαρτίου 1332 ἐξελέγη ἐν Ῥαγούσῃ πρεσβεῖα πολιτῶν, ἵνα παραστῆ ὡς ἐκ προσώπου τῆς Ῥαγουσαίας Δημοκρατίας εἰς τοὺς γάμους τοῦ βασιλέως Στεφάνου Δουσάν μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος

(1) Π. Ν. Παπαγεωργίου ὁ. π. σ. 313.

(2) Ν. Α. Βέης : Οἱ κτίσται ἐν Σέρραις πύργου τῆς Αὐγούστης Ἑλένης (Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Σερρῶν ἐπὶ Σερβοκρατίας) στὰ «Vizantijskij Vremennik» τόμος XX, Πετροῦπολις 1913 σ. 302 - 327 ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

τῆς Βουλγαρίας [Ἰωάννου] Ἀλεξάνδρου ("in accipiendo in eius uxorem, sororem Alexandri imperatoris Bulgarie,,). Ἡ βασίλισσα ἡμῶν Ἑλένη, ἅτε σύζυγος τοῦ μεγαλωνύμου ἐκείνου βασιλέως καὶ εἶτα (ἀπὸ τῆς κυριακῆς τοῦ Πάσχα, 16 Ἀπριλίου 1346) αὐτοκράτορος Σερβίας καὶ Ῥωμανίας Στεφάνου Δουσάν, ὅστις ὑπαγαγὼν ὑφ' ἑαυτὸν τὸ πλεῖστον τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ ἄλλως ποικίλως διακριθεὶς συνδέεται ἀμεσώτατα πρὸς τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῆς σερβικῆς ἱστορίας, ἀναφέρεται συχνὰ ἐν ἑλληνικοῖς καὶ ξενολόγοις ὑπομνήμασι».

Ἔτσι, ἀπ' τὸν μῦθο ξεδιαλύνονται τὰ πρόσωπα : Στέφανος, Ἑλένη καὶ ἡ βουλγάρικη καταγωγή τῆς Ἑλένης ποὺ ἀποδόθηκε ἀπ' τὴν «παράδοση» καὶ στὸν Στέφανο.

Μένουν ἀκόμη τὰ πρόσωπα, Ἀνδρόνικος ΙΙΙ (ὁ νεώτερος) καὶ ἡ θυγατέρα του.

Ἐδῶ ἡ «παράδοση» φαίνεται ἀλλοιωμένη. Ὅπως διευκρινίστηκε ἀπ' τὸν Μαργαρίτη Δήμιτσα (1), πρόκειται γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο τὸν ΙΙ (Πρεσβύτερο). Ἡ θυγατέρα του — ἀπ' τὸ δεύτερο γάμο του μὲ τὴν Εἰρήνη (Γιολάντα) τὴν Μομφερατικὴ — ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο γιὰ σύζυγος τοῦ Κράλη Στέφανου Μιλούτιν (1282 — 1321), εἶναι ἡ Σιμωνίδα, ποὺ ἔγινε καὶ ἔφορος τοῦ Μοναστηριοῦ γύρω στὰ 1317.

Σειρὰ ἐγγράφων χαρακτηρίστηκαν ἀπ' τὸν André Guillou, σὰν L' Éphorie de Simonide (2).

Ἡ τοιχογραφία αὐτὴ ποὺ τὴν εἶδε καὶ ὁ Παπαγεωργίου στὰ 1890, καλύφθηκε λίγο ὕστερα, στὰ χρόνια τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα γιὰ λόγους εὐνόητους, σύμφωνα μὲ τὴν «παράδοση» περὶ Βούλγαρου βασιλιᾶ.

Ὁ Ἀνδρέας Ἐυγγόπουλος ποὺ ἀσχολήθηκε μὲ τὶς τοιχογραφίες τοῦ καθολικοῦ, ἀναφέρει (3): «Τὸ 1831 ὁ Cousinery εἶδε καὶ περιγράφει προσωπογραφίαν τοῦ κράλη Δουσάν καὶ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὸν ἐσωτερικὸν νάρθηκα. Ἀγνωστον ἂν αὕτη σώζεται κάτω ἀπὸ τὰ νεώτερα κοινιάματα».

Ἔτσι ἡ ἱστορικὴ πραγματικότητα γιὰ τὴν τοιχογραφία ἀποκατασταίνεται καὶ τὰ πρόσωπα ποὺ εἰκονίζονταν ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἢ τοὺς κτήτορες Ἰωαννίκιο καὶ Ἰωακείμ, ἦταν ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια τῆς Σερβίας μὲ τὸν Στέφανο Ντουςάν, τὴ γυναῖκα του Ἑλένη, τὸν γιό τους καὶ διάδοχο τοῦ θρόνου Οὐρός V.

Ὅπως παρατήρησε ὁ Ἀνδρέας Ἐυγγόπουλος, μετὰ τὴν παράθεση

(1) Μαργαρίτης Δήμιτσας : ὁ. π. σ. 654.

(2) André Guillou : ὁ. π. σ. 8 κ. ἔ.

(3) Ἀνδρέας Ἐυγγόπουλος : Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ καθολικοῦ Μονῆς Προδρόμου παρὰ τὰς Σέρρας, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 2.

τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Cousinery στὰ γαλλικά, «Ἰδέαν ἀρκετὰ σαφῆ τῶν προσωπογραφιῶν τοῦ Δουσάν καὶ τῆς οἰκογενείας του, ὅπως τὰς περιγράφει ὁ Cousinery, μᾶς δίδει ἡ τοιχογραφία τῆς Ντέτσανης εἰς τὴν Σερβίαν, ὅπου κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰκονίζεται ὁ Στέφανος Δουσάν μετὰ τῆς συζύγου του Ἑλένης καὶ τοῦ νεαροῦ υἱοῦ των Οὐρὸς εἰς τὸ μέσον» (1).

Καθαρὴ φωτογραφία τῆς τοιχογραφίας ποὺ ἔχει ὁ Petkovic (2) καὶ δημοσιεύουμε ἐδῶ μᾶς τὴν παρεχώρησε ἀπ' τὴν προσωπικὴν του βιβλιοθήκη ὁ ἀρχαιολόγος κ. Σωτήρης Κίσσας, στὸν ὁποῖο ἐκφράζουμε καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὶς θερμὲς μᾶς εὐχαριστίες καὶ γιὰ τὴν καλωσύνη ποὺ εἶχε νὰ δεῖ τὸ χειρόγραφο καὶ τὶς πολυτίμες ἄλλες ὑποδείξεις του στὴ σχετικὴ Σέρβικη βιβλιογραφία, ὅπως ἡ πρόσφατη μελέτη τοῦ Subotic (3) γιὰ τὴν τοιχογραφία καὶ τοῦ Purkovic γιὰ τὴν Ἑλένη (4).

Ἀποφύγαμε τὸν πειρασμὸ γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τοῦ κειμένου μὲ πλῆθος ἀπὸ ἄσχετες φωτογραφίες τοῦ Μοναστηριοῦ, ποὺ λίγο πολὺ εἶναι πιὰ γνωστὸ, γιὰτὶ πρόθεσή μας ἦταν τὸ ζωντάνεμα τῆς μνήμης τοῦ Cousinery.

Τὸ πρῶτο ἀντίκρουσμα ἀπ' τὸ παλιὸ λιθόστρωτο (Εἰκ. 1) καὶ τὸ λεγόμενον σπῆτι τοῦ Ἑμμανουὴλ Παπαῖ (Εἰκ. 2) ποὺ βάλαμε, νομίζουμε ὅτι βοήθησαν τὸ κείμενο.

Ὅμως στὸ μικρὸ συμπλήρωμα γιὰ τὸν «Οὐζουντζᾶ» δὲν ἀφίσαμε τὴν εὐκαιρία, καὶ παρουσιάζουμε γιὰ πρώτη φορά τὸ τοπεῖο ποὺ ἀναφέρει ὁ Cousinery, ὅπου ἡ καταβόθρα τῶν νερῶν καὶ τὸ γραφικὸ γεφυράκι ποὺ ἔκτισαν στὸ μεταξύ οἱ καλόγεροι γιὰ τὶς ἀνάγκες τους.

Κλείνοντας, θεωροῦμε καθῆκον μας νὰ εὐχαριστήσουμε καὶ τοὺς Ἀλέξανδρο Λασκαρίδη, Ἄννα Κηροπλάστη-Εὐαγγελينوῦ καὶ Ἑλπίδα Τσουκαλᾶ γιὰ τὴ πρόθυμη συμβολή τους στὸ ἔργο τῆς μετάφρασης τοῦ γαλλικοῦ κειμένου.

Τὸν Χαράλαμπο Βουρουζίδη, ποὺ συντέλεσε ἀποφασιστικὰ στὴν παρουσίαση τοῦ «Οὐζουντζᾶ», συντροφεύοντάς με σὰν ὁδηγὸς στὴν ἐπίσκεψή μου ἐκεῖ καὶ πηγαίνοντας πάλι γιὰ τὴν ἀποτύπωση τῆς κτητορικῆς πλάκας τοῦ γεφυριοῦ ποὺ βρήκαμε.

Τὴν τελειόφοιτη τῆς Γαλλικῆς Φιλολογίας Δέσποινα Γρηγοριάδου,

(1) Ἀνδρέας Ἐυγγόπουλος ὁ. π. σ. 64-65 πρβλ. Petkovic : La peinture serbe Beograd, 1941 II, σ. 42.

(2) VI. Petkovic : Manastir Decani II, Beograd 1941 ΠΙΝ. CCXLIX.

(3) G. Subotic : Prilog hronologiji decanskog zidneg slikarstva, Zbornik radova Vizantoloskog Instituta 20, Beograd 1981 σ. 111-138.

(4) M. Purkovic : Carica Jelena, Godisnjak «Sloge» Perth Australia 1954.

για τὴ μετάφραση τῆς περίληψης.

Τὸν Στέργιο Βαλιούλη γιὰ τὴ θεώρηση τοῦ κειμένου· τὸν Πέτρο Πέννα γιὰ τὴ φροντίδα καὶ τὴν καταχώρηση τοῦ μελετήματος στὸν 9ο τόμο τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» καὶ τὸν Γ. Αἰκατερινίδη γιὰ τὴν παρακολούθηση τῆς τυπογραφικῆς ἐργασίας.

Τέλος, μιὰ ὁμολογία καὶ μιὰ εὐχή: Παραδίνω τοῦτο τὸ μελέτημα μὲ τὸ αἶσθημα μιᾶς ἔλλειψής του· δὲν μπόρεσα παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες μου καὶ ἐκλεκτῶν φίλων νὰ βρῶ τὴν ἐργασία τοῦ L. Bergasse γιὰ τὸν Cousinery (βλ. βιβλιογραφία). Ἀπ' τὴν ἄλλη, ἡ πίεση τοῦ χρόνου γιὰ τὸ κλείσιμο τοῦ τόμου, δὲν ἄφινε περιθώρια γιὰ ἔρευνα στὸ ἐξωτερικό. Ἴσως ὁμως ἔτσι νά'ναι καλλίτερα. Ἴσως νά'ναι πιὸ γνήσιο.

Ἡ εὐχή μου εἶναι, κάποιο ἀπ' τὰ Πνευματικὰ Ἰδρύματα τῆς Θεσσαλονίκης ν' ἀναλάμβανε τὴν ἔκδοση ὁλόκληρου τοῦ «Voyage...». Γιὰ τὴ Μακεδονία μας μᾶς μιᾶ.

Σέρρας, Δεκέμβρης 1982

198

VOYAGE
DANS
LA MACÉDOINE,

CONTENANT DES RECHERCHES
SUR L'HISTOIRE, LA GÉOGRAPHIE

ET LES ANTIQUITÉS DE CE PAYS,

PAR M. E. M. COUSINÉRY,

ANCIEN CONSUL GÉNÉRAL A SALONIQUE,
CHEVALIER DE LA LÉGION D'HONNEUR,
MEMBRE DE L'INSTITUT DE FRANCE,
MEMBRE HONORAIRE DE L'ACADÉMIE ROYALE DE MUNICH, DE CELLE DE MARSEILLE,
ET DE LA SOCIÉTÉ ROYALE DES ANTIQUAIRES DE FRANCE.

TOME PREMIER.

PARIS.

IMPRIMERIE ROYALE.

M DCCC XXXI.

Τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου τοῦ Cousinéry

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ
ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ
ΤΟΥ ΑΗ ΓΙΑΝΝΗ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

* Φύγαμε πολύ νωρίς απ' τὰ Σέρρας γιά νά πᾶμε νά περάσουμε τή μέρα στό Μοναστήρι τοῦ Ἀη Γιάννη τοῦ Προδρόμου, μιὰ ὁμορφη ἐρημιά, ἀλλά καί πολυσύχναστη ἐπίσης, περισσότερο γιά τή γοητεία πού ἔχει μέ τὰ ὠραῖα νερά της καί τὸν ἀέρα πού ἀναπνέει κανεὶς ἐκεῖ παρὰ ἀπὸ εὐλάβεια. Ἡ ἐντύπωση αὐτὴ φαίνεται νά φθάνη σὲ χρόνους πολὺ μακρυνούς, ἂν κρίνη κανεὶς ἀπ' τὸ ἀρχαῖο ὄνομα τοῦ βουνοῦ, πού διατήρησε ἢ παράδωσε τὸ ὀνομάζουσαν ἀκόμη: Ὀρος Μυνίκιον (1) *. Παρόμοιες ὀνομασίες, πού θυμίζουν τὴν ἀττικὴ Ἑλλάδα, ὑπάρχουν σὲ χιλιάδες τόπους πάνω στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα, μέ πολὺ ζωντανὸ ἐνδιαφέρον. Τὸ βουνὸ αὐτὸ ἀγγίζει τὴν Κερκίνη (2) καί δὲν χωρίζεται ἀπ' αὐτὴν παρὰ μόνο στὶς πολὺ ψηλὲς κορφές του. Θὰ μπορούσε νά πῆ κανεὶς ὅτι εἶναι μέρος της.

** Σὲ κάποια ἀπόσταση ἀπ' τὸν ποταμὸ τῶν Σερρῶν, βρήκαμε τὸ μεγάλο ρέμα γιά τὸ ὁποῖο ξαναμιλήσαμε (3) καί πού κάνει νά γυρίζουν πολλοὶ μύλοι μέσα στὴ μικρὴ κοιλάδα πού κατηφορίζει παράλληλα μέ τὸ ποτάμι πρὶν ἐνωθῆ μαζί του **. Τὸ ρέμα αὐτὸ πού οἱ πηγές του εἶναι μέσα στὴ Κερκίνη, ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ χειμάρρου καί συντείνει πολὺ, ὅπως ἔχουμε πῆ, στὶς πλημμύρες τοῦ χειμῶνα. Ἀφοῦ τὸ περάσαμε, καταφέραμε νά φθάσουμε σὲ στενὰ μονοπάτια πού φοβίζουσαν μερικὲς φορὲς τὸν ταξειδευτὴ πού δὲν πατᾶ τὸ πόδι του στὴ γῆ. Γυρίζοντας κατόπι πρὸς βορρᾶν, ἀνακαλύψαμε συγκεκριμένα σημεῖα τῆς παρουσίας ἀπὸ ἓνα λιθόστρωτο

* * Π. Ν. Παπαγεωργίου, ὁ. π. σ. 303.

(1) Στὸ κείμενο: Μυνικίον —, ὁ τόνος στὴ λήγουσα ὅπως τονίζουν οἱ Γάλλοι — καί ἡ ἐπεξήγηση: Montagne munichienne.

(2) Τὴν ὀνομασία Κερκίνη ὁ Cusinery ἀποδίδει στὴν ὄροσειρὰ τοῦ Ὀρβήλου (Ἀλῆ Μπουτούς), ὅπως φαίνεται ἀπ' τὸ χάρτη τῆς Μακεδονίας — ἔργο τοῦ γεωγράφου Lorie — πού ἔχει στὸ βιβλίον του.

** ** Π. Ν. Παπαγεωργίου, ὁ. π. σ. 295.

(3) Στὸ κεφάλαιο VIII σ. 204 — 211 τοῦ «Voyage...» πού προηγήθηκε, μέ τὴν περιγραφή τοῦ περιγυροῦ τῶν Σερρῶν.

μέ ασπρα μάρμαρα κατάλληλα για άγάλματα, προϊόν πολύ κοινό σ' όλη αυτή τή βουνοπλαγιά.

Ένα δάσος που φθάνει μέχρι την κορυφή του βουνού, τὰ διάφανα και άφθονα νερά που κυλούν, οί σειρές από έλιές, τὰ ώραία άμπέλια, μᾶς άναγγέλλουν σε λίγο τὸ παλιό Μοναστήρι, που κατέχει τὸ κέντρο αὐτοῦ τοῦ βουνήσιου τοπίου. Ποτέ, άπ' ὅ,τι θυμοῦμαι, δὲ θά μπορούσε

(Εικ. 1). Ἀπὸ τὸ παλιό λιθόστρωτο (ἄριστερά) ἔρχόταν οί παλιοί προσκυνητές καί αὐτή τήν εἰκόνα εἶχε μπροστά του ὁ Cousinery ὅταν πλησίασε στὸν Ἅη Γιάννη τὸν Πρόδρομο. Δεξιά ὁ λεγόμενος πύργος τῆς Ἑλένης πού διασκευάστηκε τὸ 1876 σὲ βιβλιοθήκη. (Φωτ. Ν. Ζ. Νικολάου).

νά γίνει καλύτερο ἀπομονωτήριο για ἓνα κοινόβιο ἔρημιτῶν· ἀλλὰ ἡ γειτονιά του με τὰ Σέρρας, τὸ κάνει περισσότερο διαμονή ἀναψυχῆς, παρά τόπο μετάνοιας. Τὸ μεγάλο ρέμα πού κυλᾷ στὰ περίχωρα καί ἡ φρε-

σκάδα τῶν δένδρων τὴν ώραία αὐτὴ ἐποχὴ (1), τραβᾷ μεγάλο ἀριθμὸ κατοίκων ἀπ' τὴ πόλη. Μόλις φθάσαμε, βρεθήκαμε στὸ μέσο μιᾶς συγκέντρωσης ἀπὸ πλούσιους ἔμπορους ποὺ ἦταν ἐκεῖ μὲ τὶς οἰκογένειές τους. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν κτίσει δίπλα στὸ Μοναστήρι

(Εἰκ. 2) Τὸ λεγόμενο σπίτι (ἓνα ἀπ' τὰ πολλὰ) τοῦ Ἐμμανουὴλ Παπαῦ, ἀπέναντι ἀπ' τὴν εἴσοδο τοῦ Μοναστηριοῦ. (Φωτ. Ν. Ζ. Νικολάου).

μικρὲς ἐξοχικὲς κατοικίες *, ποὺ τοὺς προσφέρουν ὄχι μόνο καθαρὸ ἀέρα καὶ ἀνάπαυση, ἀλλὰ καὶ καταφύγιο στοὺς καιροὺς τῆς ἐμφάνισης τῆς πανούκλας*.

Ἡ ἀρρώστια αὐτὴ ἄρχισε νὰ ἐκδηλώνεται στὰ Σέρρας καὶ μάλιστα πρόσβαλε πρῶτο, ἓνα ἀπ' τοὺς πρῶτοντες ποὺ λεγόταν Μανώλης

(1) Ἐννοεῖ τὸ καλοκαίρι, ποὺ ὅπως εἶδαμε στὴν εἰσαγωγή, ἐπισκέφτηκε τὸ τρίτο δεκαήμερο τοῦ Αὐγούστου.

** Π. Ν. Παπαγεωργίου, ὁ. π. σ. 311 ὅπου σημειώνει τὰ παρακάτω: «πολυφοίτητα ἄλλοτε καὶ πολυθόρυβα εἶναι νῦν (1890) συνήθως σιγηλὰ καὶ ἐγκαταλειμμένα».

Παπαῦς—'Ογλοῦ (1). Ἡ οἰκογένειά του κρατοῦσε τρία σπίτια, ἀπ' τὰ ὁποῖα τὰ δυὸ εἶχαν κι ὅλας μολυνθῆ. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ θεοῦ, κάθε θρησκείας εἶχαν ἐξοικειωθῆ τόσο πολὺ με τὴν πανούκλα, ὥστε σὲ κάθε καινούργια ἐμφάνισή της, ἀρκοῦνταν στὸ νὰ χωρίζουν τὰ μέλη τῶν πολυἀριθμῶν οἰκογενειῶν τους καὶ νὰ δανείζονται ροῦχα ἀπ' τοὺς γείτονες γιὰ νὰ ἀπολυμαίνουν τὰ δικά τους καὶ τῶν παιδιῶν τους. Ὄταν πλησιάσαμε, τὸν εἶδαμε νὰ στέκεται στὴν ἐξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ του. Μιλῆσαμε γιὰ λίγες στιγμὲς μαζύ, ἀπὸ κατάλληλη ἀπόσταση.

Ἡ ἀρρώστια δὲν εἶχε ξαπλωθῆ ἀρκετὰ γιὰ νὰ διακοποῦν τελείως οἱ ἐπικοινωνίες

214

καὶ νὰ ἐμποδιστοῦμε νὰ πᾶμε στὸ Μοναστήρι. Μόλις φθάσαμε μᾶς ὑποδέχθηκαν σὲ μιὰ ὥραία σάλα, πού ἔκτισε ὁ Ἰσμαήλ Μπέης (2) ὅταν ζοῦσε με δικά του ἔξοδα γιὰ νὰ ἔρχεται καὶ νὰ περνᾷ ὁλόκληρες μέρες ἐκεῖ (3). Σ' αὐτὴ τὴ σάλα μᾶς πρόσφεραν τὸ δεῖπνο κι ὕστερα ἕνας καλόγερος μᾶς ξενάγησε στὸ ἐσωτερικοῦ τοῦ Μοναστηριοῦ.

Στὴν ἀρχὴ ἔμεινα κατάπληκτος ἀπ' τὸ πλοῦτο τοῦ κελλαριοῦ· τὰ βαγιένια ἦταν ἐκπληκτικοῦ μεγέθους καὶ ἀριστοτεχνικὰ τοποθετημένα σὲ κύκλο. Τὰ χάλκινα πιάτα βρισκόνταν βαλμένα σὲ μεγάλη ποσότητα σ' ἕνα διαμέρισμα στὸ ἴδιο πάτωμα. Ὁ ὁδηγὸς μᾶς ἐξήγησε τὸ λόγο γι' αὐτὲς τὶς προετοιμασίες.

(1) Γιὰ τὸν Ἐμμανουήλ Παπαῦ, τὸν πρῶτοντα τῶν Σερρῶν με τὶς τρεῖς ἐξοχικὲς κατοικίες πού ἀναμφισβήτητα αὐτὸς εἶναι, ὁ Cousinéry σημειώνει: «Τὸ ὁποῖο σημαίνει Μανουήλ, γιὸς τοῦ παπαῦ».

(2) Ἰσμαήλ Μπέης (1753; — 1813). Τοῦρκος τύραννος τῶν Σερρῶν, σύγχρονος τοῦ Cousinéry. Κυβέρνησε τὴν περιοχὴ γιὰ τριάντα σχεδὸν χρόνια. Πατέρας τοῦ Γιουσούφ Πασᾶ, γνωστοῦ ἀπ' τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821, τὴ δρᾶση του στὴν Πελοπόννησο καὶ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Πολλὲς πληροφορίες γιὰ τὸν γαλλόφιλο Ἰσμαήλ καὶ τὴν πολιτεία του μᾶς ἄφισε ὁ Cousinéry σὲ ἄλλα μέρη τοῦ ἔργου του, με ἐντυπώσεις ἀπὸ προσωπικὲς ἐπαφὲς πού εἶχε μαζύ του στὶς ἐδῶ ἐπισκέψεις του. Σχετικὰ βλέπε Π. Πέννα «Ἱστορία τῶν Σερρῶν» ἔκδ. Β' Ἀθῆναι 1966 (Πίνακας ὀνομάτων σ. 527).

(3) Ἡ πληροφορία αὐτὴ τοῦ Cousinéry, βεβαιώνεται καὶ ἀπὸ πηγὴ τοῦ μοναστηριοῦ μας: Ὁ ἠγούμενος Χριστοφόρος ὁ Προδρομίτης στὸ «Προσκυνητᾶριον τῆς ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τῇ Πόλει Σερρῶν Σταυροπηγιακῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου» ἐν Λειψία (1901), σ. 49, γράφει τὰ παρακάτω, με τὰ «ἀπαραίτητα» γιὰ τὴν κυκλοφορία τοῦ βιβλίου στὰ χρόνια ἐκεῖνα κάτω ἀπ' τὸν τούρκικο ζυγὸ: «Περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ 18' αἰῶνος εὐτύχημα οὐ μόνον τῆς Μονῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ τόπου ἐν γένει ὑπῆρξεν ὅτι διοικητὴς Σερρῶν ἀνεδειχθῆ καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διέμεινεν ὁ ἐνδοξος Ἰσμαήλ βέης, φίλος τοῦ κοινου καλοῦ καὶ ἱκανὸς εἰς τὸ ἄρχειν, ὅστις ἠγάπα καὶ σχεδὸν κατ' ἔτος μετ' ἄλλων βέηδων τὴν Ἱ. Μονὴν ἐπεσκέπτετο».

Μᾶς εἶπε ὅτι ἡ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου προκαλεῖ κάθε χρόνο πολὺ μεγάλη συγκέντρωση Χριστιανῶν, ὄχι μόνο ἀπ' τὴν πόλη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰ γειτονικά χωριά, καὶ τὸ Μοναστήρι ἔχει τὴ συνήθεια νὰ τοὺς προσφέρῃ κρασί καὶ τροφή. Εἶδαμε τότε καὶ τὰ μεγάλα καζάνια γιὰ νὰ ἐτοιμαστῇ τὸ φαγητὸ ποὺ θὰ διανέμονται σ' αὐτοὺς ποὺ θὰ μαζεύονται γιὰ νὰ φᾶνε μαζύ, κάτω ἀπ' τὴ σκιά τῶν δένδρων. Ὁ καλόγερος μ' ἔκανε νὰ πιστέψω πῶς ἡ ἐτήσια αὐτὴ συγκέντρωση ἦταν πολὺ ἀποδοτικὴ γιὰ τὸ Μοναστήρι, ἀπ' τὰ ἀφθονα ἀφιερώματα ποὺ ἄφηναν οἱ πιστοί, χωρὶς αὐτὸ νὰ εἶναι ὑποχρεωτικό. Οἱ θρησκοὶ ὀλόκληρης τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἔχουν συνηθίσει νὰ γιορτάζουν τὶς γιορτὲς τῶν ἁγίων τους μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἐχουν ἐπίσης τὴ συνήθεια νὰ φιλοξενοῦν ὅλους τοὺς περαστικούς καὶ νὰ τοὺς περιποιοῦνται γιὰ τρεῖς μέρες· ἡ συνήθεια αὐτὴ ποὺ ὑπῆρχε καὶ στὴν Εὐρώπη τὸ Μεσαίωνα, ὑπάρχει ἀκόμα, ὅπως εἶναι γνωστό, σὲ διάφορες ἐπαρχίες τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Γερμανίας.

Φθάσαμε πολὺ ἀργὰ στὰ Σέρρας γιὰ νὰ πάρουμε μέρος στὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου, γι' αὐτὸ τὸ λόγο δὲν μπορῶ νὰ τὴν περιγράψω· ἀλλ' ὅπως συμβαίνει πάντοτε μὲ τὶς γιορτὲς τῶν Ἑλλήνων ὑπάρχουν μερικὰ κατάλοιπα συνηθειῶν τῆς ἀρχαιότητος, καὶ μ' αὐτὴν τὴν προϋπόθεση

215

ποὺ ἴσως προσφέρει ὁμοιο ἐνδιαφέρον, μπορῶ νὰ συμπληρώσω ἀπ' τὸν πίνακα μιᾶς παρόμοιας γιορτῆς στὴν ὁποία παραβρέθηκα.

Ἦμουν πρὶν μερικὰ χρόνια στὶς βορεινὲς ἀκτὲς τῆς Χίου, τὴν παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ποὺ εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ λαμπρὲς γιορτὲς τῆς Ἑλλάδας, σ' ἓνα χωριὸ ποὺ λέγεται Βολισσός. Τὸ μέρος αὐτὸ ποὺ ἔχει ἑξακόσιες ψυχὲς περίπου, εἶναι πολὺ λίγο γνωστὸ στοὺς ταξιδιωτὲς καὶ στοὺς γεωγράφους μας, παρ' ὅλο ὅτι στὰ βυζαντινὰ χρόνια ἦταν μιὰ μικρὴ πόλη, ἂν κρίνῃ κανεὶς ἀπ' τὰ ἀπομεινάρια ἐνὸς ἀρχαίου φρούριου ποὺ ἔχει καὶ μιὰ ἐκκλησιὰ ἐρειπωμένη, στολισμένη μὲ ζωγραφιές. Οἱ κάτοικοί του γιόρταζαν τὸν Ἅγιο, σὲ μιὰ ἐκκλησιὰ ποὺ ἀνήκει στὸ κοντινὸ Μοναστήρι. Μεγάλος ἀριθμὸς κατοίκων ἀπ' τὴ γύρω περιοχὴ μαζεύονταν ἐκεῖ· ἡ περιέργειά μου μὲ ὀδήγησε. Τὸ πρωί, ὅταν τελείωσε ἡ θεία λειτουργία, ἔφεραν ἓνα βόδι, ποὺ θυσιάστηκε μπροστὰ σὲ πλῆθος παρευρισκομένων. Στὸ διάστημα ποὺ τὸ κομμάτιαζαν, ἐτοίμαζαν συγχρόνως τὴ φωτιά καὶ τὰ μεγάλα καζάνια, ὅπου θὰ ἔβαζαν τὸ κρέας γιὰ νὰ γίνῃ ἡ σούπα ἢ τὸ κοκκινιστὸ μὲ πολλὰ κρεμμύδια καὶ μπαχαρικά. Ὅταν ἐτοιμάστηκαν ὅλα, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν οἰκογενειῶν ποὺ εἶχαν καθίσει γύρω ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι παρευρισκόμενοι, πλησίασαν νὰ πάρουν τὸ μερίδιό ποὺ προορίζονταν γι' αὐτοὺς, ἀνάλογο μὲ τὰ πρόσωπα ποὺ ἦταν σὲ κάθε τραπέζι. Ἡ ποσότητα τοῦ κρασιοῦ ποίκιλλε ἀνάλογα μὲ

τὴν εὐνοια πού εἶχαν ἀπ' τοὺς ἀδελφούς (καλόγερους) πού τὸ μοίραζαν· ἡ εὐνοια δηλαδή ἐξαρτιῶταν ἢ ἀπ' τὴ σειρὰ πού εἶχαν στὰ καθίσματα ἢ ἀπ' τοὺς δεσμούς φιλίας ἢ συγγένειας μ' αὐτούς πού ἔκαναν τὴ διανομή· στοὺς πιὸ ἐκλεκτοὺς καλεσμένους ἔδιναν ἀντὶ γιὰ τὰ συνηθισμένα γυάλινα ποτήρια ἀσημένιους κρατῆρες.

Ἄφοῦ καθένας πῆρε θέση ἀνάλογα μὲ τὸ κέφι του κάτω ἀπ' τὰ γύρω δένδρα, ἄρχισε νὰ δημιουργῆται ἡ εὐθυμία, πού ἐκδηλώθηκε μὲ τραγούδια καὶ πυροβολισμούς. Ὁ χορὸς δὲν ἄργησε ν' ἀνακατευθῆ μέσα σ' ὅλη τὴν εὐθυμία· ἀλλὰ δὲν ἔβλεπε κανεὶς νὰ φιγουράρουν παρὰ μόνο ἄνδρες· οἱ γιορτῆς αὐτοῦ τοῦ εἴδους χαρακτηρίζονται

216

θρησκευτικὲς καὶ σύμφωνα μὲ τὸ ἔθιμο, οἱ γυναῖκες δὲν παίρνουν μέρος, ἀλλὰ μόνο ἀποθαυμάζουν.

Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς μ' ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ μὲ βάλῃ καὶ μένα στὸ τραπέζι, ὅπου ἦσαν καὶ μερικοὶ ἄλλοι προσκαλεσμένοι. Ἡ γυναῖκα του καὶ τὰ παῖδιά του ζοῦσαν ἐκεῖ σ' ἓνα μικρὸ σπιτάκι καὶ δέχονταν τοὺς ξένους, ὅπως καὶ στὰ ἀρχαῖα χρόνια, σύμφωνα μὲ τὶς συνήθειες τῆς φιλοξενίας. Στους συνδαιτημόνες ἔκαναν τὴν τιμὴ νὰ τοὺς προσφέρουν ἀπὸ ἓνα ἀσημένιο κρατήρα πού τὸν γέμιζε ὁ οἰκοδεσπότης πηγαίνοντας γύρω-γύρω στὸν καθένα. Ἡ ἔκπληξή μου δὲν ἦταν μικρὴ ὅταν εἶδα τοὺς μεταλλοτεχνίτες νὰ ξανασχεδιάζουν τὶς ἀρχαῖες συνθέσεις. Ὁ πάτος τοῦ κυπέλλου παρίστανε ἓνα λαγὸ πού τὸν κυνηγοῦσαν δυὸ λαγωνικά. Ἄλλὰ κι ἄλλοι κρατῆρες εἶχαν παρόμοια σχέδια καὶ μ' ἔκαμαν νὰ σκέπτομαι τὴ λατρεία τῆς Ἀρτέμιδας. Τὸ τοπικὸ αὐτὸ στοιχεῖο μοῦ ἔδωσε τὴν ἰδέα τῆς ὑπαρξης ἀρχαίου ναοῦ τῆς θεᾶς αὐτῆς, στὸ μέρος ὅπου τώρα βρισκόταν ἡ σημερινὴ ἐκκλησιά. Δυὸ μικροὶ στύλοι ἀπὸ ἄσπρο μάρμαρο, ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, πού παρατήρησα στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μνημείου, ἐπιβεβαιώνουν αὐτὴ τὴ γνώμη, καὶ τὴν στηρίζουν ἐπίσης καὶ τὰ ψηλὰ βουνὰ καθὼς καὶ ἓνα δάσος, πού βρίσκονται στὰ γύρω.

Ἄν μὲ τὴν ὀνομασία αὐτὴ ἔπρεπε νὰ τιμηθῆ ἡ Ἀρτέμιδα τῆς Βολισσοῦ δὲν θὰ μπορούσα νὰ τὸ πῶ μὲ βεβαιότητα. Μπορεῖ ὅμως ὁ καθένας νὰ βγάλῃ αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἀπ' τὰ μετάλλια τῆς Ἰωνίας γενικά, πού παρίσταναν μιὰ Ἀρτέμιδα κυνηγό.

Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ μὴ ξεχάσω ὅτι ἡ Βολισσός, πού ὁ τόπος τῆς ὅπως κι ὁ πληθυσμὸς τῆς εἶναι πολὺ περιορισμένος, ἔχει ἄλλες δέκα ἑπτὰ ἐκκλησιές, κι ὅτι οἱ περισσότεροὶ κάτοικοί τῆς ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἐλεημοσύνη. Ἐνα κορίτσι τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ δὲν μπορεῖ νὰ παντρευθῆ ἂν δὲν κάνει τὴ προίκα του στὴ Σμύρνη ἢ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ

θλιβερή αυτή συνήθεια, μοναδική στην Ελλάδα, με κάνει ν' αναφερθῶ σὲ χρόνια προηγούμενα ἀπ' τὸ Χριστιανισμό, καὶ εἶναι τροποποιημένη συνήθεια πού προέρχεται ἀπ' τοὺς ἀρχαίους χρόνους, καὶ πού ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν μπόρεσε νὰ καταργήσῃ. Ἡ αἰώνια φτώχεια καὶ οἱ φο-

217

βερὲς σφαγὲς τῶν κατοίκων τῆς νήσου Χίου, πού πιθανόν εἶχαν διακόψει γιὰ πολὺ καιρὸ τὴ λατρεία τοῦ Ἁγ. Δημήτρη πάνω στὰ ἐρείπια ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδας, δὲν ἔκανε παρὰ νὰ δυναμώσῃ καὶ νὰ διαδώσῃ μιὰ πρακτικὴ ντροπῆς γιὰ τὸν πολιτισμὸ καὶ πολὺ συχνὰ ἀντίθετη στὰ καλὰ ἦθη.

Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι στὸ χωριὸ τῆς Βολισσοῦ, πού βρίσκεται στὰ βορεινὰ τῆς Χίου, ὑπῆρχε ἐπίσης καὶ ναὸς ἀφιερωμένος στὴν Ἀφροδίτη καὶ ὅτι ἡ θεὰ αὐτὴ τιμοῦνταν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως στὸ νησί τῆς Κύπρου. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ Ἰουστίνος ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ αὐτοῦ ὑπόφεραν, ἐπειδὴ τὰ κορίτσια τους πῆγαιναν στὶς ἀκροθαλασσιῆς γιὰ νὰ κάνουν τὴν προῖκα τους μὲ τὰ πιὸ ἀθλια μέσα (1).

Ὁ Ἡρόδοτος, πιὸ ἀκριβῆς χωρὶς ἀμφιβολία, λέγει, μόνο, σὲ μερικὲς περιοχὲς τοῦ νησιοῦ τῆς Κύπρου ἄφηναν τὴν ἐλευθερία στὶς γυναῖκες νὰ κερδίζουν χρήματα μὲ μιὰ εὐκολία πού τὴν ἐπιδοκίμαζε ἡ Ἀφροδίτη (2). Ἡ μαρτυρία αὐτὴ εἶναι πιὸ πιθανὴ ἀπὸ ἐκείνην τοῦ Ἰουστίνου, τοῦ ὁποίου ἡ βεβαίωση εἶναι πολὺ γενικὴ.

Ἄν καὶ ἡ πορνεία στὶς γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια ἐπιτρεπόταν καὶ εἶχε καθιερωθῆ, ἀκόμη κι' ἀπ' τὴ λατρεία, στὴν Κύπρο, στὴ Βαβυλώνα, στὴν Κόρινθο καὶ σ' ἄλλα μέρη, δὲν συμπεραίνεται ἀπ' αὐτὸ ὅτι ὅλοι οἱ κάτοικοι ἑνὸς νησιοῦ ἢ μιᾶς ἐπαρχίας ἐπιθυμοῦσαν ζωηρὰ νὰ υἱοθετήσουν μιὰ τέτοια ἐλευθεριότητα πού θὰ ντρόπιαζε τὰ ἦθη τῆς πολιτισμένης καὶ σοφῆς Ἑλλάδας· ἀλλὰ ὁ κατώτερος λαὸς μποροῦσε νὰ ἐπιδίνεται σ' αὐτήν, γιατί ἦταν φτωχός, ἀμαθὴς καὶ γεμᾶτος προλήψεων· καὶ τέτοιοι ἔπρεπε νὰ εἶναι εἰδικότερα οἱ κάτοικοι τῆς Βολισσοῦ, πού ὁ πληθυσμὸς τῆς ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ψαράδες, μερικοὺς γεωργοὺς καὶ βοσκούς. Δὲν μπορεῖ νὰ συμπεράνη ὁμως κανεὶς ὅτι,

218

παρόμοια συνήθεια εἶχε θεοπιστῆ κάτω ἀπ' τὴν ἐπιρροή τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· οἱ ἱερεῖς ἀναγ-

(1) Βιβλ. XXIII, κεφ. V. (Σημείωση τοῦ C.).

(2) Βιβλ. I, σ. 95, ἐκδ. Wesseling. (»)

κάζονταν να την ανέχονται γιατί προστατεύονταν από αρχαίες συνήθειες, αλλά κι απ' την τουρκική κυβέρνηση.

Ἡ εἰδωλολατρεία δὲν εἶχε ἐξαφανισθῆ τελείως· καὶ ἂν δὲν παρουσιάζονται πάντα, ὅπως στὴ Βολισσό, κατάλοιπα τῆς ἀρχαίας λατρείας, συνδυασμένα μὲ λαϊκὲς γιορτὲς καὶ συνήθειες ἀκόμη καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ποὺ συναντοῦμε συχνὰ σ' ὅλες τὶς ἑλληνικὲς ἐπαρχίες, μιὰ λατρεία φυσικὴ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ἕνα εἶδος ἀκούσιας ἀφοσίωσης στὰ ἐρείπια τῶν ναῶν καὶ τῶν εἰδώλων, ἀποτελοῦσαν ἀπ' τὴν ἀρχαία ἐποχὴ τὸ ἀντικείμενο εὐλάβειας τοῦ λαοῦ. Δὲν εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν τέχνη ποὺ ἐμπνέει τὸ συναίσθημα αὐτό, ἀλλὰ μίγμα ἀμάθειας καὶ δυσειδαιμονίας: ὑπάρχει στὴ ψυχὴ τοῦ λαοῦ μιὰ ἀόριστη ἀνάμνηση τοῦ σεβασμοῦ ποὺ ἐδειχναν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοὶ τους στὰ θρησκευτικὰ αὐτὰ μνημεῖα· καὶ ἂν δὲν θεωρεῖται σὰν κομμάτι ἀπὸ ἕνα ἄγαλμα, ὅπως ἡ ἀναπαράσταση μιᾶς θεότητας, μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ τὸ λιγότερο σὰν ἕνα πολύτιμο φυλαχτὸ γιὰ τὸν τόπο, καὶ μπορούμε νὰ ποῦμε, ἡ εἰκόνα ἢ ἡ κατοικία ἑνὸς καλοῦ πνεύματος ποὺ τοὺς προστατεύει.

Ἡ πίστη εἶναι τέτοια σὲ ὠρισμένες χῶρες τῆς ἀνατολῆς, ποὺ ἀποδίδουν προστατευτικὲς ἰκανότητες ὄχι μόνο στὰ ἀπλᾶ κομμάτια τῶν ἀγαλμάτων καὶ στὰ ἀνάγλυφα, ἀλλὰ καὶ στὶς ἐπιγραφές. Σχεδὸν ὅλα τὰ σπίτια τῶν Ἀθηνῶν ἔχουν μερικὰ τέτοια κομμάτια στὰ κατώφλια ἀπὸ τὶς θύρες τους. Θὰ ἀναφέρω δύο τελευταῖα παραδείγματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῆς ἀφοσίωσης γιὰ τὰ ἀρχαία μνημεῖα.

Ἐγὶνα πολλὲς φορές μάρτυρας τῆς ἀντιπάθειας τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου, ποὺ ὑπόφεραν ὅταν ἀρπάζονταν κομμάτια πολὺ καταστραμμένα τὶς περισσότερες φορές.

Ὅταν ὁ κύριος κόμης τοῦ Choiseul-Gouffier ⁽¹⁾ ἔμεινε στὴν Κωνσταντινούπολη, μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ Πρεσβευτῆ, ὁ Χουσσεῖν Πασᾶς, περίφημος ναύαρχος τῆς ἐποχῆς, καὶ γαμπρὸς τοῦ Σουλτάνου, ἔδωσε τὴν ἄδεια

(1) Choiseul - Gouffier: Γάλλος διπλωμάτης, λόγιος καὶ φιλέλληνας (1752 - 1817). Σὰν πρεσβευτὴς τῆς χώρας του στὴν Κωνσταντινούπολη περιηγήθηκε στὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἀπ' ὅπου ἀπόκτησε μιὰ πλούσια συλλογὴ ἔργων τέχνης ποὺ τὰ κληροδότησε στὸ Μουσεῖο τοῦ Λούβρου.

Τὸ 1782 δημοσίευσε τὸν Α' τόμο τοῦ ἔργου «Voyage pittoresque de la Grece», τὸ ὁποῖο τοῦ ἀνοίξε τὶς πύλες τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ δεῦτερος τόμος ποὺ μέρος του μόνο δημοσίευσε τὸ 1809, ἐκδόθηκε τὸ 1824 ἀπ' τὸν Letron. Τὸ 1812 πῆρε μέρος στὴν ἰδρυση τῆς φιλελληνικῆς ἐταιρίας μὲ τὴν ἐπωνυμία «Ἑλληνόγλωσσο Ξενοδοχεῖο», ποὺ ἐπέδωκε τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας ἀπ' τὸν τουρκικὸ ζυγὸ.

Ὁ Gouffier ἦρθε καὶ στὰ Σέρρας καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ἐκδότης τῆς γνωστῆς ἀγωνοθετικῆς μας ἐπιγραφῆς ποὺ τὴ δημοσιεύει καὶ ὁ Cousinery στὸ «Voyage...» σ. 225 - 226 καὶ στὴ συνέχεια ἄλλοι. (Βλέπε Γ, Καφταντζῆ ὁ. π. σ. 88).

219

στον ύπουργό του ν' άρπάξη τή περίφημη έπιγραφή του Σιγείου (1), πού έχει έξηγηθῆ άπ' τόν Chishull (2), άλλα ή πέτρα πού ήταν σκαλισμένη ή έπιγραφή χρησίμευε για τήν στήριξη τῆς θύρας τῆς εκκλησίας του χωριού, πράγμα πού έγινε άντικείμενο άφασίωσης για τούς κατοίκους τῆς χώρας· οί άνθρωποι πού στάλθηκαν άπ' τόν Πρεσβευτή, συνάντησαν τέτοια άντίδραση, ώστε υποχρεώθηκαν νά έγκαταλείψουν τó έγχείρημά τους.

Λίγον καιρό άργότερα, όταν ό ίδιος ναύαρχος βρισκόταν στα Δαρδανέλλια με τήν άρμάδα του, ό λόρδος Elgin (3), πρεσβευτής τῆς Άγγλίας, κατάφερε με τήν παρουσία του διοικητή ν' άποκτήση τó μνημείο τó όποιο ό κύριος κόμης του Choiseul είχε άρνηθῆ για τó λόγο τῆς προκατάληψης τών κατοίκων, και για νά άποφύγη τις ένοχλήσεις, άπ' τις διαμαρτυρίες τους στον Πασά.

Στις άρχές του αιώνα αυτού (4), οί Άγγλοι πού ταξίδευαν στην Άττική, άρπαζαν με τή βία όμορφα κομμάτια άπ' τó άγαλμα τῆς Δήμητρας, πού οί ξένοι άρεζαν νά βρίσκουν στο ναό τῆς Έλευσίνας. Τó άπόκτημα αυτών τών κομματιών δέν στοίχιζε σ' αυτούς πού ενδιαφέρονταν παρά ένα ζευγάρι πιστόλια πού έδιναν στον άγά τῆς Άθήνας, άσιάτη άρπαγα όπως δυσφήμιζαν οί Άθηναίοι τó όνομα του τυράννου, στον όποιο παρενέβαιναν, δωροδοκώντας μερικούς μεγάλους τῆς Κωνσταντινούπολης, για νά γλυτώσουν τó κεφάλι τους. Ό τρόμος πού είχε ένσπείρει αυτός ό άγας ήταν τέτοιος πού σταματούσε κάθε είδους αντίσταση. Λίγα χρόνια πριν, ένας Βενετσιάνος ναύαρχος πού τó πλοίο του είχε άγκυροβολήσει στον όρμο τῆς Έλευσίνας, όταν θέλησε νά δοκιμάση ν' άρπάξη αυτό τó άγαλμα, οί Έλληνες άρπαξαν τά όπλα· άνοιξαν μέτωπο με τούς άπαγωγείς, και τó άγαλμα παράμεινε πάνω στον πρόναο του ναού όπου φαίνονταν νά προστατεύεται άπ' τή παρουσία τους. Ό χώ-

(1) Άρχαία πόλη τῆς Τρώαδας πού ιδρύθηκε άπό Λέσβιους άποίκους του 7ου π. Χ. αιώνα. Τοποθετιέται στον έρειπιώνα Γκισούρ Κιόι (έλληνικό χωριό), δίπλα στο Γενῆ Σεχήρ. Η βουστροφηδόν γραμμένη διπλή έπιγραφή, πού βρίσκεται τώρα στο βρετανικό Μουσείο του Λονδίνου, έχει παλαιότατα δείγματα του άττικού και ιωνικού αλφάβητου.

(2) Chishull Edmond: Άγγλος φιλόλογος, θεολόγος και περιηγητής, επισκέφτηκε τó 1698 τήν Τουρκία και τήν Άνατολή και έμεινε τέσσαρα χρόνια στη Σμύρνη σαν έφημέριος. Δημοσίευσε τó έργο «Travels in Turkey and back to England by the late Reverend and learned Edmond Chishill' B.D. Chaplain to the Factory of the Worshipful Turkey Company at Smyrna, ondon 1747.

(3) Ό γνωστός Έγγλινος πού συνδέεται με τήν άρπαγή τών γλυπτών του Παρθενώνα.

(4) Του 19ου.

ρος αὐτὸς χρησιμεύει γιὰ ν' ἀπλώνουν σὲ θημωνιᾶς τὰ δεμάτια τῆς σοδειᾶς τους οἱ γύρω κάτοικοι καὶ τὸ κολοσσιαῖο μνημεῖο, ποῦ παρίστανε τὴ θεᾶς τοποθετημένο ἐκεῖ μπροστὰ, φαινόταν ὅτι ἀκόμη ἐπιστατοῦσε στὴν καλλιέργεια τῆς πεδιάδας τῆς Ἐλευσίνας. Ἡ ἀφοσίωση

220

τῶν κατοίκων

στὸ ἀκρωτηριασμένο αὐτὸ ἄγαλμα ἦταν τόσο βαθειά, ὥστε δὲν παύουν καὶ σήμερα νὰ τὸ σέβωνται.

Ξανάρχομαι στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γιάννη τοῦ Πρόδρομου, τοῦ ὁποῖου θέλησα νὰ κάνω ἔμμεσα γνωστὴ τὴ γιορτὴ, ἀπὸ τὴν ἐνθύμηση ἐκείνης τῆς Βολισσοῦ.

* Σ' ἓνα χῶρο ποῦ βρίσκεται μπρὸς τὸ ναὸ (1), βρίσκεται ἡ προσωπογραφία, σὲ φυσικὸ μέγεθος τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βουλγαρίας (2), τὸν ὁποῖο τιμοῦν σὰν ἰδρυτὴ τοῦ Μοναστηριοῦ. Ἡ προσωπογραφία αὐτὴ ζωγραφισμένη πάνω στὸν τοῖχο καὶ ἐνωμένη μὲ δύο ἄλλες στὸ ἴδιο πλαίσιο, μοῦ φάνηκε πολὺ φρεσκοφτιαγμένη γιὰ νὰ χρονολογῆται ἀπὸ τὴν ἰδρυση τοῦ Μοναστηριοῦ.

Στὴν παρατήρηση αὐτὴ, ὁ ὁδηγός μας μᾶς πληροφόρησε πὼς πρὶν λίγα χρόνια, ἓνας Ἕλληνας ζωγράφος εἶχε φρεσκάρει ὅλες τὶς ζωγραφιές τοῦ χώρου αὐτοῦ, χωρὶς ὅμως ν' ἀλλάξη οὔτε τὰ χρώματα, οὔτε τὴν ἔκφραση ἀπ' τὰ πρόσωπα, πρᾶγμα ποῦ μπορούσε νὰ βεβαιώσῃ σὰν αὐτόπτης μάρτυρας. Πρόσθεσε ἀκόμη ὅτι σύμφωνα μὲ τὶς παραδόσεις ποῦ διατηροῦνται στὸ Μοναστήρι, ὁ βασιλιᾶς αὐτὸς ὀνομαζόταν Στέφανος καὶ διατηροῦσε τὴν αὐλὴ του στὰ Σέρρας, εἶχε παντρευτῆ τὴν Ἑλένη, θυγατέρα τοῦ Ἀνδρόνικου τοῦ III (τοῦ Παλαιολόγου) (3) καὶ

(1) Στὸν δεῦτερο ἐσωνάρθηκα τὸ «Μεσονυκτικὸ» ἢ «Λιτὴ» ὅπου καὶ οἱ τάφοι τῶν κλητόρων Ἰωαννίκιου καὶ Ἰωακείμ καὶ τοῦ πρώτου, ὕστερ' ἀπ' τὴν Ἁλωση Πατριάρχῃ, Γεννάδιου τοῦ Σχολάρου.

(2) Λαθεμένα ὅπως εἶδαμε καὶ στὴν εἰσαγωγή, γιὰτὶ πρόκειται γιὰ τὸν Στέφανο Ντουσαν. κράλη τῆς Σερβίας καὶ ὄχι βασιλιᾶ τῆς Βουλγαρίας.

** Π. Ν. Παπαγεωργίου ὁ. π. σελ. 309.

(3) Ἡ καταγωγή τῆς Ἑλένης δὲν παραπλάνησε μόνο τὸν Consinery ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἕλληνες ἱστορικοὺς ὕστερ' ἀπ' αὐτόν ποῦ βασίστηκαν στὴν ἐκδοχὴ τοῦ ἀπλοῖκοῦ καλόγερου.

Ὅπως παρατηρεῖ ὁ βιογράφος τῆς Ἑλένης M. Purkovic, ἄλλες ἐκδοχὲς κυκλοφοροῦσαν στοὺς Σέρβους ἱστορικοὺς : «Μέχρι τὸ 1868 πιστευόταν πὼς ἡ πρώτη Σερβίδα αὐτοκράτειρα Ἑλένη ἦταν κόρη τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορα Ἰωάννη Καντακουζηνοῦ...» καὶ παρὰ πέρα : «...Πρῶτος ἦρθε στὰ πραγματικὰ ἴχνη τῆς καταγωγῆς τῆς Ἑλένης ὁ Ἰλαρίων Ρουβάρατς γράφοντας πὼς (ἡ Ἑλένη) ἦταν ἀδελφὴ τοῦ Βούλγαρου Τσάρου Ἀλέξανδρου» (M. Purkovic, ὁ. π. σ. 3, ὅπου ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία).

ἀδελφή του Ἰωάννου του V, πού εἶχε συναυτοκράτορα τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνὸ (1). Μᾶς εἶπε ἐπίσης ὅτι ὁ Στέφανος ἦταν πολὺ θεοσεβῆς ἡγεμόνας ὅπως καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ V, καὶ ὅτι οἱ δύο τους εἶχαν συσφίξει πιὸ πολὺ τοὺς συγγενικοὺς δεσμοὺς καὶ εἶχαν συνδράμει στὴν ἴδρυση τοῦ μοναστηριοῦ αὐτοῦ, τὸ ὁποῖο ἀφιερώθηκε στὸν Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο * (2) ἢ Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Βαπτιστή.

Ἄν καὶ ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει καθόλου τὸν γιό τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βουλγαρίας πού εἶχε παντρευτῆ τὴν Ἑλένη, θυγατέρα τοῦ Ἀνδρόνικου τοῦ III, εἶναι εὐκόλο νὰ ἐννοήσουμε ἀπ' τὴν ἀφήγηση τοῦ καλογέρου μας, ὅτι ὁ ἡγεμόνας Στέφανος, ἦταν σύγχρονος πραγματικὰ τοῦ κουνιάδου τοῦ Ἰωάννη τοῦ V.

Μποροῦμε νὰ πειστοῦμε ὅτι ὁ ἡγεμόνας αὐτός, συνάδελφος τοῦ κουνιάδου Καντακουζηνοῦ καὶ εὐχαριστημένος ἀπ' αὐτό, ἀναγκάστηκε νὰ βρῆ ἓνα στήριγμα, ὅταν ἐπιδίωξε νὰ ξαναπάρῃ τὰ δικαιώματά του σ' ὀλόκληρη τὴν Αὐτοκρατορία. Καὶ εἶναι γνωστὸ

221

ὅτι κατάφερε νὰ ρθῆ ξανά στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ν' ἀναγκάσῃ τὸν Καντακουζηνὸ νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ ἓνα μέρος τῆς ἐξουσίας πού ὁ ἴδιος τὸν εἶχε παραχωρήσῃ μὲ τὴ βία.

Ἡ ζωγραφιὰ πού μᾶς ἀφορᾷ, περιλαμβάνει τρεῖς προσωπογραφίες, καθὼς ξέρω, ἐκείνης τοῦ βασιλιᾶ καὶ τῆς βασίλισσας ντυμένους βασιλικά, ἔχοντας στὴ μέση τὸ γιό τους, ἡλικίας ὀκτῶ ὡς δέκα χρονῶ (3). Νομίζω ὅτι ἀπὸ ἄποψη τέχνης δὲν παρουσιάζει τίποτε ἰδιαίτερο γιὰ ν' ἀναφερθῶ, ἄν δὲν ἦταν ἡ ἐνδυμασία τῶν τριῶν προσωποικοτήτων μᾶς ξεκαθαρίζει ὁμως διάφορα σημεῖα τοῦ περάσματος τῶν Παλαιολόγων καὶ τῶν Βουλγάρων βασιλέων πού ἔχουν μείνει ἀκάλυπτα ἀπ' τοὺς σύγχρονους ἱστορικούς. Μποροῦμε ν' ἀναγνωρίσουμε ἀπ' τὴν ἡλικία τοῦ παιδιοῦ, ὅτι ὁ γάμος τῆς Ἑλένης μὲ τὸ Στέφανο πρέπει νὰ ἔγινε πρὶν ἀπὸ

(1) Καὶ αὐτὸ λαθεμένο, γιατί ὁ Ἀνδρόνικος III δὲν εἶχε θυγατέρα Ἑλένη (βλ. πρόχειρα: Γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Παλαιολόγων, στὴν «Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας» τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καίμπριτζ, ἑλληνικὴ ἔκδοση, ἐκδόσεις «ΜΕΛΙΣΣΑ», Ἀθῆναι 1979, τ. 1ος Πίναξ 9).

(2) Στὸ κείμενο ὁ Πρόδρομος ἀποδίδεται ἀπ' τὸν Cousinery ἐκτὸς ἀπ' τὸ ἐκγαλλισμένο «Prodrome» καὶ μὲ τὸ γαλλικὸ ἐπίθετο «Precurseur».

(3) Ἀπ' αὐτὸ φαίνεται ὅτι ζωγραφήθηκε τὴν ἴδια ἐποχὴ (1348 - 1350) καὶ πιθανὸν καὶ ἀπ' τὸν ἴδιο ζωγράφο μὲ ἐκείνον πού ἱστόρησε τὸ Σέρβικο μοναστήρι τῆς Decani, ἀπ' ὅπου καὶ ἡ φωτογραφία πού δημοσιεύουμε.

(Είκ. 3) Ἡ τοιχογραφία τῆς Μονῆς Decani.

Εἰκονίζονται ὁ Στέφανος Ντουσάν, ἡ γυναίκα του Ἑλένη καὶ ὁ διάδοχος Οὐρός ὁ V. Ὅμοιά της καὶ συνομήλική της ἦταν καὶ ἐκείνη στὸν δεύ-
τερο ἐσωνάρθηκα τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου Σερρών. Εἶναι χαρακτηριστικὴ
ἡ πολυτέλεια τῶν ρούχων τῶν τριῶν προσώπων ποὺ ἐντυπωσίασαν τὸν
Cousinery, καὶ τοῦ δημιούργησε τὴ σειρά τῶν σκέψεων ποὺ βλέπουμε.
στὸ κείμενο (Ἐπὶ τὸ ἔργο τοῦ VI.R. Petkovic: Manastir Decani II.
Πίν. CCXLIX Beograd 1941).

τὸ θάνατο τοῦ Ἀνδρόνικου, καὶ ὁ ὁποῖος σὰν δεῖγμα προνοητικότητας, ἤθελε πεθαίνοντας νὰ ἐξασφαλίσῃ στὸν νεαρὸ γιό του ἓνα ἰσχυρὸ σύμμαχο μὲ ἓνα ἡγεμόνα ποὺ θὰ ἤθελε νὰ πολεμήσῃ χωρὶς αὐτὴ τὴ συμμαχία.

Δὲν θὰ γνωρίζαμε τὸ ὄνομα τοῦ Βούλγαρου ἡγεμόνα μὲ τὸν ὁποῖο παντρεύτηκε ἡ Ἑλένη. Θὰ ἀγνοοῦσαμε ἐπίσης καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλης ποὺ εἶχε γιὰ ἔδρα ὁ βασιλιάς σύζυγός της. Τὸ μνημεῖο ὁμῶς γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦ, ξεκαθαρίζει τὰ δυὸ αὐτὰ σημεία· μᾶς κάνει νὰ γνωρίσουμε τὴν πόλη τῶν Σερρῶν σὰν μιὰ ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ἔμεναν οἱ βασιλιάδες τῆς Βουλγαρίας καὶ ἀποδεικνύει ἐπομένως τὴ γεωγραφικὴ σπουδαιότητα, τὴν πολιτικὴ καὶ τὴν ἐμπορικὴ. Ἡ πόλη αὐτὴ βρισκόταν στὸ κέντρο τῶν κατακτήσεων τῶν Βουλγάρων, ποὺ εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἀκόμη καὶ στὰ περὶχωρα τῆς Θεσσαλονίκης. Μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε γιὰ τὴν ἐκλογή ποὺ ἔκανε ὁ Ἰωάννης ὁ V ἀπ' τὴν ἐγκατάσταση αὐτῆ, ὅταν ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὸν συναυτοκράτορα Καντακουζηνό, ὁ ὁποῖος ὑπολόγιζε πολὺ στὴν ὑποστήριξη τοῦ κουιιάδου του, γιὰ νὰ προετοιμάσῃ τὰ μέσα γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ δικαιώματά του στὸ στέμμα : τὰ πέτυχε σὲ ἡλικία εἴκοσι δύο ἐτῶν.

Ἄν καὶ οἱ ἱστορικοὶ δὲν ἀναφέρουν γιὰ τὰ στρατεύματα ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Ἰωάννης ὁ V γιὰ ν' ἀνατρέψῃ ἀπ' τὸ θρόνο ἓνα πολεμιστὴ ὅπως

222

ἦταν ὁ Καντακουζηνός, δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλλουμε ὅτι αὐτὸ ἐγίνε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Στεφάνου καὶ ὅτι αὐτὸς μπῆκε ἐπικεφαλῆς τῶν στρατευμάτων.

Ἀπ' τὴ παράδοση ποὺ διατηρήθηκε στοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Γιάννη, γιὰ τοὺς δύο αὐτοὺς ἡγεμόνες, μποροῦμε ἀκόμη νὰ βροῦμε ἐπίσης τὴν ἐποχὴ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Μοναστηριοῦ τους. Ὁ Στέφανος δὲν ἦταν ἀκόμη βασιλιάς ὅταν παντρεύτηκε τὴν Ἑλένη, καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ V, ὅταν πέθανε ὁ πατέρας του δὲν ἦταν παρὰ μόνο ἑννέα χρονῶ καὶ ἦταν δεκαπέντε ὅταν ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, ἀντιβασιλιάς, ἀνακήρυξε τὸν ἑαυτό του συναυτοκράτορα· θὰ μπορούσε νὰ ἦταν δέκα ἐπτὰ, ὅταν παντρεύτηκε τὴν Ἑλένη θυγατέρα τοῦ συνάδελφου του· ἦταν εἴκοσι δύο χρονῶ, ὅταν ἔφυγε γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη μὲ τὸ στρατό του γιὰ νὰ ἀποκατασταθῆ στὴ πρωτεύουσα καὶ εἴκοσι τριῶν, ὅταν ἀνάγκασε βίαια τὸ πεθερό του νὰ κατεβῆ ἀπ' τὸ θρόνο. Τὸν ἐπόμενο χρόνο, ποὺ εἶναι τὸ ἔτος 1356, ὁ ἡγεμόνας αὐτός, μετὰ τὴν ἤττα τοῦ Ματθαίου Καντακουζηνοῦ, κουιιάδου του, ἔμεινε ὁ μόνος κύριος τῆς αὐτοκρατορίας· ἦταν τότε εἴκοσι, τεσσάρων χρονῶ. Συμπεραίνουμε ἀπ' τὸν ὑπολογισμὸ αὐτὸ

ὅτι ἡ παραμονὴ τοῦ Ἰωάννη τοῦ V στὴ Θεσσαλονίκη διάρκεσε πέντε περίπου χρόνια. Ἴσως ὁ ἡγεμόνας νὰ ἐκτέλεσε τὸ ἔργο τῆς ἰδρυσης τοῦ μοναστηριοῦ, σὲ συμφωνία μὲ τὸν Ἰωάννη τὸν V αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Εἶναι ἐπίσης πολὺ πιθανὸ ἡ ἰδρυση αὐτῆ τοῦ μοναστηριοῦ νὰ ἔγινε σὰν ἐκπλήρωση ἑνὸς τάματος, τὸ ὁποῖο ἔκαναν μαζὶ ὁ βασιλιᾶς Στέφανος καὶ ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν ὀπλων τους, ὅταν εἶχε κηρυχθῆ ὁ πόλεμος ἐναντίον τοὺς δυὸ Καντακουζηνούς. Αὐτὴ ἡ τελευταία γνώμη, πρὸ σύμφωνη μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς κατάστασης τῶν δύο ἡγεμόνων, μοῦ φαίνεται ἡ πρὸ παραδεκτὴ: ἡ ἰδρυση τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Ἁγίου Γιάνη τοῦ Πρόδρομου καὶ ἡ ἀφιέρωσις ἔχει χρονολογία τὸ ἔτος 1357⁽¹⁾.

Ἐφ' οὗ περιτρέξαμε τὴ Μονή, ἐπισκεφτήκαμε μερικὰ πρόσωπα τοῦ τόπου. Μὲ δυσκολία φαινόταν νὰ πιστεύουν ὅτι ὑπῆρχε κοντὰ τους μιὰ οἰκογένεια πού εἶχε προσβληθῆ ἀπ' τὴ πανούκλα.

Τὸ σπῆτι πού μᾶς ὑποδέχτηκαν μὲ ἀγκαλιὰς

223

ἦταν ἐκεῖνο τοῦ πρώτου γιατροῦ τοῦ Γιουσούφ Μπέη. Αὐτὸς καταγόταν ἀπ' τὰ Ἰόνια νησιά, εἶχε κάνει λαμπρὰ σπουδὰς στὴν Ἰταλία καὶ εἶχε γίνῃ φίλος καὶ ἔμπιστος τοῦ ἄρχοντα ἦταν δίπλα του καὶ ἀποτελοῦσε τὸ μέσο γιὰ τὶς διάφορες χάρες.

Δὲν θὰ μπορούσα νὰ τελειώσω τὴν περιγραφή τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Ἁγίου Γιάνη τοῦ Προδρομοῦ καὶ τοῦ περιγυροῦ του, χωρὶς νὰ κάνω ἐνήμερους τοὺς ἀναγνώστες μου γιὰ ἓνα φαινόμενο πού παρ' ὅλο ὅτι τὸ ἔχουμε δῆ πάλι ⁽²⁾* καὶ δὲν εἶναι σπάνιο στὴ Μακεδονία, θὰ συναντήσουμε σύντομα σὲ ἄλλο παράδειγμα, ὅταν μιλήσουμε γιὰ τὶς πηγὲς τοῦ Ἁγγίτη ⁽³⁾*.

Τὸ ρέμα πού εἶδαμε νὰ κατεβαίνει ἀπ' τὰ γειτονικὰ ὑψώματα τοῦ μοναστηριοῦ, ἀντὶ νὰ χύνεται ὀρμητικὰ στὴν πεδιάδα τῶν Σερρών, μὲ τὸν συνηθισμένον τρόπο, χάνεται ξαφνικὰ μέσα στὴν χοντρή ἄμμο καὶ ξαναφαίνεται σὲ ἀπόστασι μισῆς λεύγας ἀνάμεσα στοὺς βράχους πού

(1) Ὅπως ἀπόδειξε καὶ ὁ Π. Ν. Παπαγεωργίου, ὁ. π. σ. 309, σύμφωνα μὲ τοὺς ἀρχαίους κώδικες τοῦ Μοναστηριοῦ, ἡ ἰδρυσις του τοποθετεῖται ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1270 — 1275 ἀπὸ τὸν Ἰωαννίκιο πού εἶναι ὁ πρῶτος κτήτορας καὶ ἡγούμενός του. (Πρβλ. Χριστοφόρου Προδρομίτη ὁ. π. σ. 19).

(2)* Βλέπε σελίδα 88 τοῦ «Voyage...». Ἐκεῖ ὁ C. μιλά γιὰ τὶς ὑπόγειες σπηλιὰς (καταβόθρες) τοῦ Ἀξιοῦ στὴν πεδιάδα τῶν Γιαννιτσῶν.

(3)* Τὰ νερά αὐτοῦ τοῦ ρυακιοῦ κάνουν αὐτὴν τὴν ὑπόγειαν διαδρομὴν σὲ τρεῖς ὥρες. (Σημείωσις Cousinery)

σχηματίζουν τὸ πιὸ χαμηλὸ μέρος τοῦ βουνοῦ (1). Τὰ νερὰ σχηματίζουν μικροὺς καταρράκτες καὶ σὲ ποσότητες ἴδιες περίπου μὲ κείνες ποὺ κυλοῦν στὰ περίχωρα τοῦ Μοναστηριοῦ. Οἱ χριστιανοί, μερικές φορές κι οἱ Τοῦρκοι, ἔρχονταν νὰ περάσουν μερικές μέρες μὲ τὶς οἰκογένειές τους κοντὰ στὶς πηγές αὐτές, ν' ἀπολαύσουν τὴ σκιά καὶ τὴ φρεσκάδα τῆς ὁμορφῆς αὐτῆς τοποθεσίας. Τὸ καλοκαίρι τὸ τοπίο ζωντανεῖ ἀπ' τὴ δραστηριότητα μεγάλου ἀριθμοῦ βαφῆων ποὺ χτυποῦν, πάνω σὲ πλατείες πλάκες, τὶς κουβαρίστρες τους μὲ τὶς μεταξωτές ἢ τὶς βαμβακερές κλωστές, γιὰ νὰ τὶς καθαρίσουν.

Τὰ νερὰ τοῦ Ἁγ. Γιάννη κάνουν γόνιμους τοὺς ὄρυζῶνες (2) ποὺ ἀνήκουν ὅλοι στὸν Γιουσοῦφ Μπέη.

(1) Ὁ φυσικὸς αὐτὸς ἀγωγὸς χρησιμοποιήθηκε ὕστερα ἀπὸ ἕνα αἰῶνα ἀπὸ τὴν παλιὰ Ὑδροηλεκτρικὴ Ἑταιρία τῶν Σερρῶν τοῦ Κ. Νάσιουτζικ, γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ νεροῦ στὴν δεξαμενὴ προσαγωγῆς. Ἀπὸ κεῖ κατέβαινε γιὰ τοὺς στρόβιλους καὶ τὴν παραγωγή ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ποὺ μέχρι τὶς ἀρχές τοῦ Β' Παγκόσμιου Πολέμου ἀρκοῦσε σχεδὸν γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς πόλης σὲ φωτισμὸ. Σήμερα τὸ παραπάνω ἐργοστάσιο εἶναι ἐφεδρική μονάδα τῆς ΔΕΗ. Παρουσίαση τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ μνημείου στὴν περιοχὴ τοῦ Μοναστηριοῦ μας, βρίσκουμε τὴν εὐκαιρία νὰ κάνουμε ἀμέσως στὴν προσθήκη μας μὲ τίτλο «Οὐζουντζᾶς» συμπληρώνοντας τὴν ἀναφορὰ τοῦ Cousinery, μὲ ὅ,τι πρόσθεσαν τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπὸ τότε ποὺ τὸ ἐπισκέφτηκε ἐκεῖνος.

(2) Ἡ καλλιέργεια τοῦ ρυζιοῦ στὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν εἶναι βεβαιωμένη καὶ πρὶν ἀπ' τὸν C. Ὁ Τοῦρκος περιηγητὴς τοῦ 17ου αἰῶνα Ἐβλιγιὰ Τζελεπῆς, στὸ Ὀδοιπορικὸ του (Σεγριαχατναμέ), Ἑλληνικὴ ἔκδοση Νικηφόρου Μοσχόπουλου, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τ. ΙΕ Ἀθῆναι 1939 σελ. 170, γράφει χαρακτηριστικὰ : «Περὶ τῆς ἀχανοῦς πεδιάδος τῶν ἀγρῶν (τῶν Σερρῶν)».

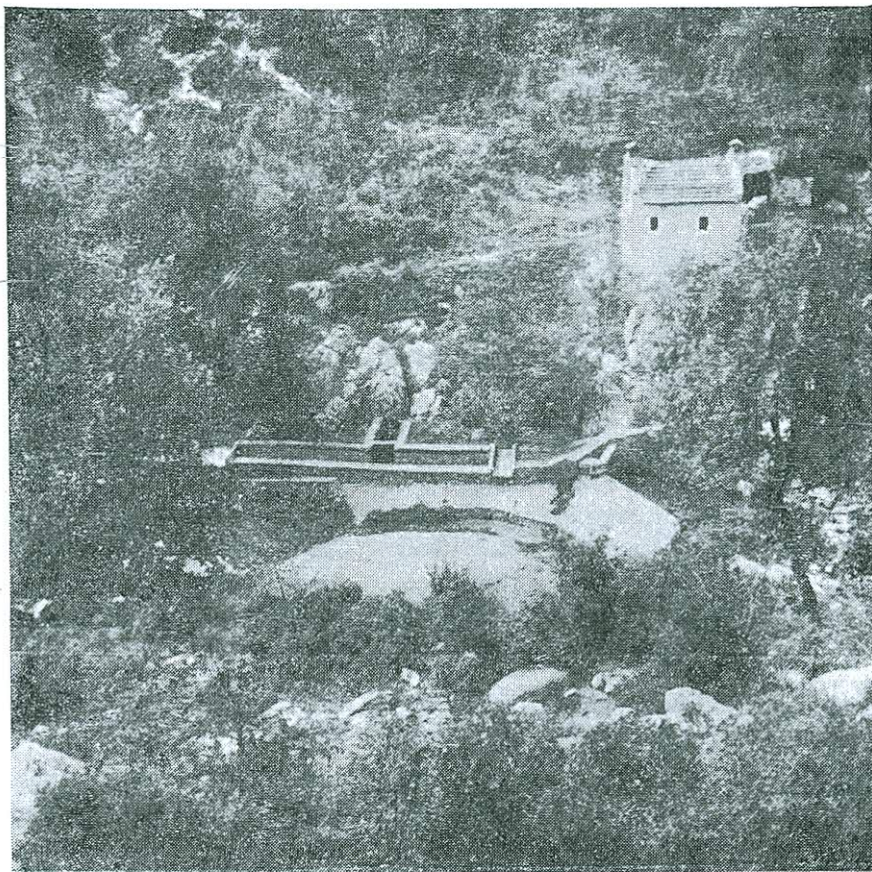
«Ἡ ὄρυζά της, ὡς καὶ ἕξ εἶδη σίτου, ἢ παχεῖα κριθή της καὶ οἱ ἰβίσκοι (μπάμιαι) της εἶναι ἀφθονα, ἀποτελοῦντα ἀληθῆς εὐεργέτημα διὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν».

‘ΟΥΖΟΥΝΤΖΑΣ,,

(ΜΙΑ ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΣΤΟΝ COUSINERY)

‘Η αναφορά τοῦ Cousinery γιά τήν καταβόθρα, στήν ὁποία «χάνεται ξαφνικά τὸ ρέμα πού κατεβαίνει ἀπ’ τὰ γειτονικά ὑψώματα τοῦ Μοναστηριοῦ» ἔφερε τὰ βήματά μας, γιά μιὰ ἀκόμη φορά, σὲ μιὰ ἀπόσταση ἕξι περίπου χιλιόμετρα βορεινά, στήν τοποθεσία πού εἶναι γνωστή μὲ τὴν ὀνομασία «Οὐζουντζᾶς».

‘Εκεῖ, πού μόνοι ἐπισκέπτες εἶναι βοσκοί, ὄρειβάτες καὶ κυνηγοί,

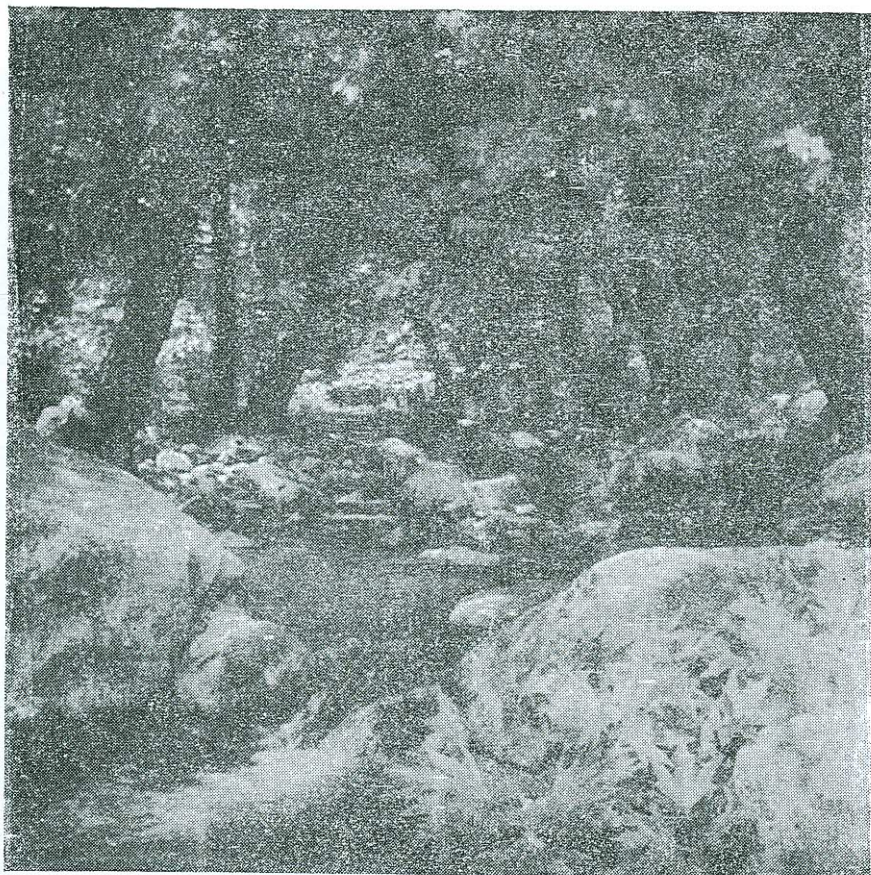

(Εἰκ. 4). ‘Η θέση «Οὐζουντζᾶς», ὅπου τὸ στόμιο τῆς φυσικῆς σήραγγας πού ὀδηγεῖ τὰ νερά τοῦ ρυακιοῦ μέχρι ἔξω ἀπ’ τὸ Μοναστήρι. Διακρίνονται τὸ «Φυλάκειο Νάσιουτζικ» καὶ ἡ τσιμέντινη διώρυγα πρὶν ἀπ’ τὸ στόμιο.

(Φωτ. Ν. Ζ. Νικολάου).

καί καμιά φορά καί στρατιωτικοί, ή ήρεμία τοῦ βουνήσιου τοπίου ταράζεται ἀπ' τὸ θόρυβο πού κάνουν τὰ νερά τοῦ ρέματος πού ἔρχονται ἀπὸ πρὸ βορεινὰ, τὸ φτερούγισμα ἄγριων πουλιῶν, τὰ κουδούνια κατσικιῶν πού βόσκουν ἐκεῖ καί τὴν ἠχώ τους.

Ἄπ' τὴν ἄλλη, τὰ πουρνάρια πού σκεπάζουν τὴν ἀνατολική πλευρά τῆς χαράδρας καί τὰ κωνοφόρα τῆ δυτική, χωρίζονται ἀπ' τὸ

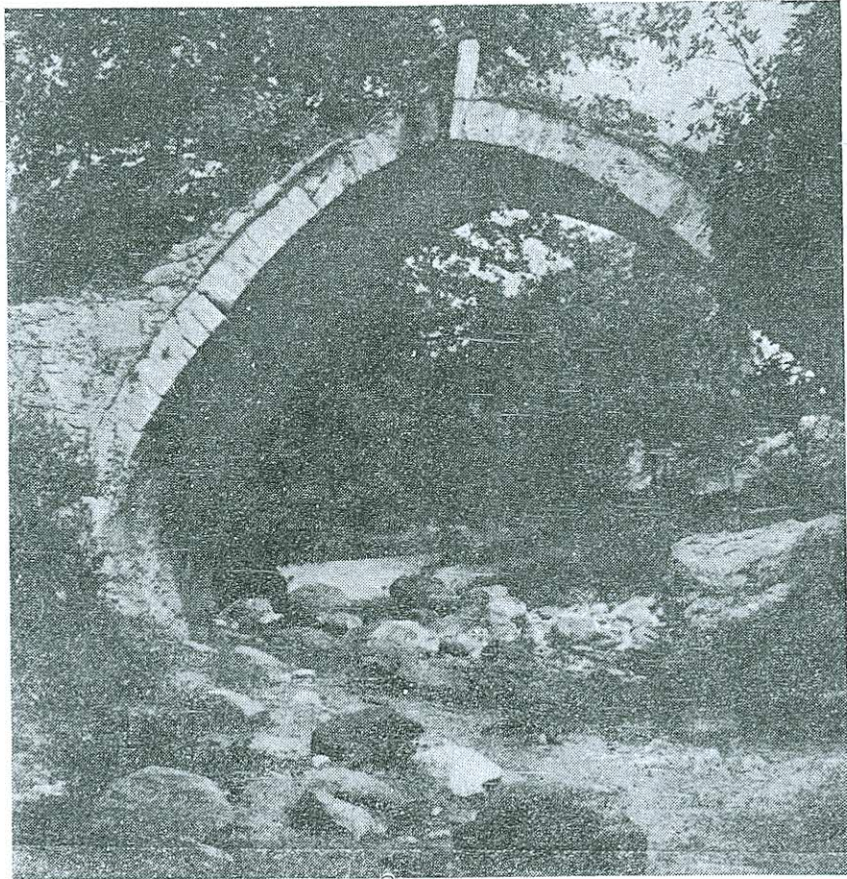
(Εἰκ. 5). Τὰ νερά πού ἔρχονται ἀπὸ πρὸ βορεινὰ κυλοῦν ὀρμητικὰ καί παφλάζουν ἀνάμεσα ἀπὸ μιὰ διπλῆ σειρά αἰωνόβιων πλατανιῶν.
(Φωτ. Ἄρ. Μικρογεωργίου).

ρέμα μὲ τὰ παγωμένα νερά πού τρέχουν κάτω ἀπὸ μιὰ διπλῆ σειρά αἰωνόβιων πλατανιῶν καί συνθέτουν τὴν ὀπτική εἰκόνα τοῦ τοπίου ὅπως τὴν ἀντίκρυσε καί ὁ Cousinery.

Σήμερα, στὴ θέση αὐτὴ ἔχουν προστεθῆ ἀπὸ τότε καί τρία τεχνικὰ ἔργα: μιὰ πέτρινη τοξωτὴ γέφυρα (εἰκ. 6) γιὰ πεζοὺς καί ζῶα γιὰ νὰ εὐκολύνεται τὸ πέρασμά τους ἀπ' τὴ μιὰ μεριά στὴν ἄλλη, τόσο ὁμορφα

δεμένη με τὸν περίγυρό της πὺ θαρρεῖς εἶναι κι αὐτὴ ἔργο τῆς φύσης. ἓνας τετράγωνος οἰκίσκος (εἰκ. 4), σκεπασμένος με κατακόκκινα κεραμίδια, γνωστὸς σὰν «φυλάκιο Νάσιουτζικ», καὶ μιὰ τσιμέντινη διώρυγα στὴν ὁποία μπαίνουν τὰ γάργαρα νερὰ (εἰκ. 5) καὶ ὀδηγοῦνται στὴν ἄλλη ἄκρη της γιὰ νὰ ἐξαφανισθοῦν στὴ φυσικὴ σήραγγα πὺ θὰ τὰ βγάλῃ ὡς ἔξω ἀπ' τὸ Μοναστήρι.

Κανένα ἀπ' τὰ τρία αὐτὰ ἔργα, ἀφοῦ ἡ γέφυρα κτίστηκε στὰ

(Εἰκ. 6). Ἡ πέτρινη τοξωτὴ γέφυρα στὴν ἴδια θέση πὺ ἔκτισαν οἱ καλόγεροι μισὸ αἰῶνα ὕστερα ἀπ' τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Cousinéry.

(Φωτ. Ἄρ. Μικρογεωργίου).

1874 καὶ τὰ ἄλλα δυὸ γύρω στὰ 1928, δὲν ὑπῆρχε στὴν ἐποχὴ τοῦ Cousinéry. Καὶ τὴ γέφυρα θὰ μπορούσε ἴσως νὰ τὴ φανταστῆ, γιὰτὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρχε καὶ τότε κάποια ἄλλη πρόχειρη ἐκεῖ κοντὰ, ἀφοῦ οἱ ἴδιες ἀνάγκες ὑπῆρχαν καὶ νὰ μὴν τὴ σημείωσε· δὲν θὰ μπο-

ροῦσε, ὅμως στὴν ἐποχὴ του, τὴν ἐποχὴ τῶν κεριῶν καὶ τῆς γκαζόλαμπας, νὰ φανταστῆ πὼς ὁ φυσικὸς αὐτὸς ἀγωγὸς νεροῦ ποὺ περιγράφει, σὲ ἓνα αἰῶνα κατόπι του, θὰ διοχέτευε τὰ νερὰ ποὺ χύνονται ἐκεῖ αἰῶνια καὶ θὰ χρησίμευε γιὰ νὰ φωτισθῆ καὶ νὰ ζεσταθῆ μιὰ ὀλόκληρη πολιτεία.

Ἐπισημαίνουμε ἐδῶ πὼς τὸ γεφυράκι ἔχει ἄμεση ἀνάγκη ἀπὸ στεραίωση, γιὰτὶ ἐπικίνδυνες ρωγμὲς ὅπως φαίνονται καὶ στὴν εἰκ. 6 παρουσιάστηκαν σὲ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τοῦ φορέα του.

Ἡ ἐπίσκεψή μας αὐτὴ (1) ἀποζημιώθηκε ἀκόμη ὅταν στὴ νότια πλευρὰ τοῦ δυτικοῦ βάρθρου τῆς γέφυρας, δίπλα στὸ κεραμοπλαστικὸ μονόγραμμα τοῦ Μοναστηριοῦ, βρήκαμε τὴν κτητορικὴ ἐπιγραφή της (εἰκ. 7), ποὺ μὲ τὸ σημείωμα αὐτὸ θελήσαμε νὰ παρουσιάσουμε, μιὰ καὶ λείπει ἀπ' τὸ σῶμα τῶν γνωστῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Προδρόμου (2).

Ἡ ἐπιγραφή, σὲ τετράγωνη πλάκα ἀπὸ γκρίζο μάρμαρο τῆς περιοχῆς μὲ διαστάσεις 0,44 μ. X 0,44 μ., μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια ἀπὸ καλὸν τεχνίτη καμωμένη, ἔχει χαραγμένα σὲ δημοτικὴ γλώσσα καὶ μὲ βυζαντινίζοντα χαρακτήρα γράμματα, μὲ ὕψος 0,04 μ. καὶ ἀπόσταση γραμμῶν 0,02 μ. τὰ παρακάτω :

ΤΟ [ΓΕΦΥΡ]Ι ΤΟΥΤΟ ΕΓΙΝΕ
ΜΕ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ
ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΓΕΡΩ ΜΑΡΙΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΑΥΤΗΣ 1874

Σημειώνουμε πὼς στὴν τελευταία σειρά καὶ ὕστερ' ἀπ' τὴ χρονο-

(1) Ἡ ἐπίσκεψη αὐτὴ ἐγίνε στις 19 Σεπτεμβρίου 1982 μαζὺ μὲ τοὺς κ. Χαράλαμπο Βουρουζίδη καὶ τὸν γιατρὸ Ἀριστείδη Μικρογεωργίου, ποὺ ἦταν καὶ οἱ ἀπαραίτητοι συντελεστῆς γιὰ τὸ δύσκολο-ἄν παρθοῦν ὑπ' ὄψει ὀρισμένοι λόγοι-ἐγχείρημα.

(2) Βλέπε Γιώργο Καφταντζῆ: Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών καὶ τῆς περιφέρειας των. Ἀθήναι 1961 σ. 216-257, (α. α. 344-419).

λογία υπάρχει και τὸ μονόγραμμα τοῦ Μοναστηριοῦ, ὅπως τὸ βλέπουμε στὴ φωτ. 7 (1).

Γιὰ τὸν ἡγούμενο Θεοδόσιο τῆς ἐπιγραφῆς, ποὺ τὸν ξανασημαντήσαμε καὶ πρὶν μπροστὰ (σ. 191), εἶναι γνωστὸ πὼς διοίκησε τὸν Πρόδρομο ἀνάμεσα στὰ 1854 καὶ 1875 (2). Σημειώνουμε ἐδῶ μόνο πὼς ἦταν μιὰ ξεχωριστὴ προσωπικότητα τοῦ καιροῦ του, ποὺ ξεχάστηκε ὅπως τόσοι ἄλλοι, γιατί οἱ ἀναστατώσεις καὶ οἱ ἀνώμαλες καταστάσεις ὅπως σημειώνει καὶ ὁ Cousinety σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ «Voyage...» ἦταν - καὶ εἶναι θὰ συμπληρώναμε ἐμεῖς - ὁ κανόνας στὴν περιοχὴ μας.

(Εἰκ. 7). Ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφή καὶ τὸ κεραμοπλαστικὸ μονόγραμμα τοῦ Μοναστηριοῦ στὸ δεξιὸ βᾶθρο τῆς γέφυρας, σὲ λεπτομέρεια.

(Φωτ. Ἄρ. Μικρογεωργίου)

(1) Λόγοι τεχνικοὶ δὲν ἐπέτρεψαν δυστυχῶς τὴ δημοσίευσή τοῦ ἀποτυπώματος τῆς ποὺ ἔκανε ὁ Χαράλαμπος Βουρουζίδης.

(2) André Guillou ὁ. π. σ. 15.

ΤΟ ΣΤΟΜΙΟ ΤΗΣ ΕΞΟΔΟΥ ΤΗΣ ΣΗΡΑΓΓΑΣ

Κλείνουμε την μικρή αυτή προσθήκη με μια αναφορά στο στόμιο εξόδου της σήραγγας (είκ. 8).

Λίγο έξω απ' το Μοναστήρι, χωμένο μέσα σε μια συστάδα γηραλαίων πλατανιών, είναι το στόμιο απ' όπου βγαίνουν τα νερά. Διευθετημένο σήμερα μ' ένα τεχνικό έργο δεν προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Άλλα μπορεί να φανταστή κανείς, τον καταρράκτη που ήταν πριν σ' αυτή τη θέση.

(Είκ. 8). Το στόμιο εξόδου της φυσικής σήραγγας όπως διευθετήθηκε με τεχνικό έργο έξω απ' το Μοναστήρι.

(Φωτ. Ν. Ζ. Νικολάου)

Ο άγωγός όμως που μεταφέρει τα νερά στη τεχνητή λίμνη του ύδροηλεκτρικού έργου, κτιστός με πέτρα της περιοχής, είναι άναμφι-

σβήτητα ένα πρωτοποριακό έργο. Γιατί είναι τόσο τέλεια προσαρμοσμένος με το περιβάλλον, που δύσκολα διακρίνεται ακόμη και από μικρή απόσταση.

Φαίνεται περισσότερο πώς είναι μια οριζόντια επιφανειακή εμφάνιση βράχων που αφθονούν στη περιοχή, με μορφή λωρίδας σταθερού πάχους, παρά κάποιο ανθρώπινο έργο.

Οί τεχνικοί της εποχής, χωρίς να το φαντάζονται, έδωσαν μια έσοψη για τις σημερινές αντιλήψεις λύση.

ΕΝΑ ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ

Τούτο το μελέτημα κυτάχτηκε με Σερραίικο μάτι.

Άλλά, το «Visite au Monastère...» κλείνει με μια «Note sur la ville de Volisso».

Τήν άφίσαμε άνέγγιχτη· για τον Χιώτη ιστορικό.

Άς τήν άποδώση εκείνος, άπ' τή δική του σκοπιά.

222

MÉMOIRE M. E. M. COUSINÉRY
ET DU
«VOYAGE DANS LA MACEDOINE»
(1831 - 1981)

Resumé.

Cet ouvrage est une édition en grec du chapitre IX, sous le titre original «Visite au monastère de Saint-Jean Prodromos», pris par l'oeuvre de M. E. M. Cousinéry «Voyage dans la Macedoine».

Cette présentation se fait à l'occasion de l'accomplissement de 150 ans de l'édition du «Vogage...» et elle s'accompagne d'une introduction qui bien oriente son auteur—qui servit comme consul de son pays, à Salonique—de son oeuvre, même d'un vaste commentaire-du texte.

Ce texte compte d'une valeur particulière pour notre histoire locale parce que c'est le premier texte écrit sur notre monastère et qu'il a rendu son existence connue en Europe.

La narration de Cousinéry s'étend sur la description de la course et sur la photo 1 on regarde la vue qu'il vit devant lui lorsqu'il y arriva; elle s'étend aussi sur la rencontre de Cousinéry avec Emman. Papas—nommé après peu de temps général en chef des armées de Macedoine pendant la révolution de 1821—peut-être dans la maison de la photo 2 dans des conditions de quarantaine parce que Papas était atteint de peste; sur la description d'une fête à la ville de Volisso de l'île Scio que l'écrivain assimile à celles qui avaient lieu et qui auront lieu chaque année dans notre Monastère vers 29-30 Août.

Sa référence aux enlèvements des trésors de l'antiquité grecque reste importante. Cet enlèvement s'est fait pendant son époque par les Européens qui arrivaient en Turquie solennellement ou pas, et c'est justement un des thèmes auxquels il avait soi-même une expérience tout personnelle. Mais il y enregistre une tradition dont l'inexactitude historique est passée, après lui, à plusieurs pièces historiques.

Cette tradition se joignait à une peinture murale qui exista alors, et qui se coura à la fin du dernier siècle ou au début du nôtre, et elle représente le couple impérial de Serbie du moyen âge, Stefan (Estienne) Dusan, sa femme Hélène—soeur du tsar de]Bulgarie, Alexandre—et du successeur Ouroch V.

La photo 3, qui est publiée ici, est pareille et contemporaine à

ceux-ci. Cette photo provient du monastère Serbe de Decani et elle se date de 1348.

Cousinéry écrit que Estienne était le tsar bulgar et que sa femme Hélène, était la fille de l'empereur byzantin Andronikos III Paleologos.

Dans le présent ouvrage tous ces sombres points se débrouillent, avec la composition d'un chronique qui se réfère aux différents travaux scientifiques qui ont établi, de temps en temps, la vérité historique.

A l'occasion de la référence de Cousinéry à l'existence d'un fossé dans l'endroit—où se disparaissent les eaux du courant qui coulent de Nord du Monastère, à une distance presque 6 km jusqu'à hors du Monastère—il y a sur les photos 4-8 une addition qui accomplit cette présentation. Sur la photo 4 on distingue la position de l'entrée du tunnel souterrain, comme il se dispose de nos jours. Sur la photo 5 c'est le courant qui se disparaît dans ce tunnel, sur les 6 et 7 le pont et l'inscription de fondation qui désigne l'année de sa construction (1874) et sur la photo 8 la sortie du tunnel à travers duquel les eaux coulent jusqu'à une usine hydroélectrique.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΕ

- Ἄργυροῦς Ἀθανάσιος: Ἡ Νιγρίτις πρὸ 150 περίπου ἐτῶν, «Σερραϊκὸν Ἡμερολόγιον», Σέρραι 1939.
- Βακαλόπουλος Ἀπόστολος: Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1969.
- Βακαλόπουλος Ἀπόστολος: Ἐμμανουὴλ Παπαῦς «Ἀρχηγὸς καὶ Ὑπερασπιστὴς τῆς Μακεδονίας» Ἡ Ἱστορία καὶ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Οἰκογενείας του, στίς ἐκδόσεις I.M.X.A., Θεσσαλονίκη 1981.
- Βέης Νῆκος Α: Οἱ κτίσται ἐν Σέρροις πύργου τῆς αὐγούστης Ἑλένης (Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Σερρῶν ἐπὶ Σερβοκρατίας) στὰ Vizantijskij Vremennik τ. XX, Πετρούπολις 1913.
- Bergasse Louis: Souvenirs de Marseille et des Echelles du Levant du XVIIIe siècle. Deux consuls marseillais au Levant. Un courtier et un notaire marseillais sous la Revolution, Marseille 1921.
- Chishull Edmond: «Travels in Turkey and Back to England by the late Reverend and learned Edmond Chishull B. D. Chaplain to the Faktory of the Worshipful Turkey Company at Smyrna», London 1747.
- Δήμιτσας Μαργαρίτης: «Ἀρχαία Γεωγραφία Μακεδονίας» Ἀθήνησιν 1874.
- Δήμιτσας Μαργαρίτης: «Ἡ Μακεδονία ἐν λίθοις φθεγγομένοις καὶ μνημείοις σωζόμενοις» Ἀθήνησιν 1896.
- Ἐβλιγιὰ Τζελεπής: Ὀδοιπορικὸ (Σεγριαχτιναμέ), ἐλληνικὴ ἐκδοσις σὲ μετάφραση Νικηφόρου Μοσχόπουλου, στὴν Ἐπετηρίδα τῆς Ἑταιρίας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. τ. ΙΕ, Ἀθήναι 1939.
- Guillou André: Les archives de Saint-Jean-Prodrome sur le mont Méneceé, Press Universitaires de France, Paris 1955.
- Iliadou Démocratie: Les Balcans jouet de la pratique des Puissances euroquéennes pendant les XVIII et XIX siècles. «Balkan Studies», Thessaloniki, τ. 16 (1975).
- Καφαντζής Γιώργος: Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρῶν καὶ τῆς περιφερείας της, τ. Ι, Ἀθήναι 1967.

L a r o u s s e : Λεξικό τ. 2ος, Paris 1929.

L e h m a n n K a r l : Samothrace, 3d ed., New York 1966.

Μέρτζιος Κων/νος : «Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας» Θεσσαλονίκη 1947 στίς ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

Νικολάου Νῆκος Ζ. : «Σκαπανεῖς τῆς Ἱστοριογραφίας καὶ προβλήματα τῆς Ἱστορίας τῶν Σερρῶν» Θεσσαλονίκη 1964.

Νικολάου Νῆκος Ζ. : «Μύσται εὐσεβεῖς Σιρραῖοι» στὰ Καβείρια Μυστήρια τῆς Σαμοθράκης, στὰ «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» τ. 7ος, Ἀθῆναι 1976.

Ευγγόπουλος Α. : Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Καθολικοῦ Μονῆς Προδρόμου παρὰ τὰς Σέρρας, στίς ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν I.M.X.A., Θεσσαλονίκη 1973.

Παπαγεωργίου Πέτρος Ν. : «Αἱ Σέρραι, τὰ προάστεια καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου» Byzantinische Zeitschrift τ. IV, Leipzig 1894.

Πέννας Πέτρος Θ. : Ἱστορία τῶν Σερρῶν τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ἔκδ. Β Ἀθῆναι 1966.

V l. R. P e t k o v i c : La peinture serbe, I, Beograd 1941.

V l. R. P e t k o v i c : Manastir Decani II, Beograd 1941.

P u r k o v i c M. : «Carica Jelena» Godišnjak «Sloge» Perth Australia 1954.

Σιμόπουλος Κυριάκος : Ξένοι ταξειδιῶτες στὴν Ἑλλάδα, τ. ΓΙ, Ἀθῆναι 1975.

Σιμόπουλος Κυριάκος : Πῶς εἶδαν οἱ ξένοι τὴν Ἑλλάδα τοῦ 1821, τ. 1ος Ἀθῆναι 1979.

Στράτης Εὐάγγελος : «Ἡ Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου παρὰ τὰς Σέρρας» στὸ Δελτίον Χριστιανικῆς καὶ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας περίοδος β'—τόμος Γ'—Ἀθῆναι 1926.

S u b o t i c G. : Prilog hronologiji decanskog zidnog slikarstva, Zbornik radova Vizantoloskog Instituta 20, Beograd 1931.

Χριστοφόρος Προδρομίτης : «Προσκυνητάριον τῆς ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τῇ Πόλει Σερρῶν Σταυροπηγιατικῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου» ἐν Λειψία (1904).

225

ΚΑΛ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΗ - ΜΟΥΣΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ 1861 - 1873

Τουρκικές αυθαιρεσίες και αναδιοργάνωση της Παιδείας.

Ἀνέκδοτα ἔγγραφα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

Στὴ χρονικὴ περίοδο, ποὺ ἐξετάζεται ἀπὸ τὸ πόνημα αὐτό, τὸ πασαλήκι τῆς Θεσσαλονίκης περιλάμβανε τρία σατζάκια: τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Δράμας. Στὴν Θεσσαλονίκη εἶχε τὴν ἔδρα τοῦ ὁ πασάς-γενικὸς διοικητῆς, ἐνῶ καϊμακάμηδες διοικοῦσαν τὰ σατζάκια Σερρῶν καὶ Δράμας.

Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ τὸ ὀδικὸ δίκτυο τῆς περιοχῆς ἦταν σὲ ἄθλια κατάσταση, ἰδίως τὸν χειμῶνα. Ἔτσι οἱ ἐπικοινωνίες ἦταν προβληματικές, ὅπως διαφαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ προξενικὰ ἔγγραφα.

Ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς τοῦ σατζακίου Σερρῶν στὴ δεκαετία 1850-60 ἦταν περίπου 248.000 σύμφωνα μὲ τουρκικὲς στατιστικὲς, οἱ ὁποῖες δὲν ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα, μιά καὶ γιὰ λόγους γοήτρου ὁ ἀριθμὸς τοῦ χριστιανικοῦ δυναμικοῦ ἦταν πάντα μειωμένος (1).

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι μὲ τὴ παραχώρηση τοῦ «Χάττι Χουμαγιούν» τὸ 1856 οἱ χριστιανοὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἀνέπνευσαν εἰδικὰ οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ἴδρυση τοῦ ἐλεύθερου Ἑλληνικοῦ κράτους περίμεναν σύντομη καὶ τὴ δική τους ἀπολύτρωση. Ἐπιδόθηκαν λοιπὸν μὲ περισσότερο ζῆλο στὶς ἐπαγγελματικὲς τους ἀπασχολήσεις καὶ γιὰ ἓνα πρόσθετο λόγο: θεωροῦσαν τὸ «Χάττι Χουμαγιούν» σὰ μιὰ ἀπόδειξη τῆς ἀργῆς, ἀλλὰ σταθερῆς κατάρρευσης τῆς ἄλλοτε κραταιῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, οἱ Τοῦρκοι διοικητῆς προσπαθοῦσαν νὰ ἀνακόψουν τὴ ραγδαία οἰκονομικὴ ἐξέλιξη τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου μὲ διάφορα αυθαίρετα μέτρα, παραβιάζοντας ἔτσι Ἑλληνοτουρκικὲς συμφωνίες: Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ πληροφορία, ποὺ δίνει ὁ Γ. Κανακάρης, Ὑποπρόξενος στὶς Σέρρες σχετικὰ μὲ τὴ δήλωση, ποὺ

(1) Κ. Α. Βακαλόπουλος, Οἰκονομικὴ Λειτουργία τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ Θρακικοῦ Χώρου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. στὰ πλαίσια τοῦ Διεθνοῦς Ἐμπορίου, ἔκδ. Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1980 σ. 39.

έκανε ο Γεν. Διοικητής Μακεδονίας Χουσνή Πασάς, όταν επισκέφθηκε τις Σέρρες στις 19 μέχρι 29 Δεκεμβρίου 1860 (1):

«... θέλει προσκαλέσει ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ διαμέ-
 » νοντας ὑπηκόους Ἑλληνας διὰ νὰ γνωστοποιήσῃ αὐτοῖς ὅτι ὅσοι
 » ἐξ αὐτῶν θέλουσι νὰ γείνωσιν ὑπήκοοι ὀθωμανοὶ ὀφείλουσι νὰ
 » δώσωσιν ἔγγραφον ὅτι δέχονται τὴν ὀθωμ. ὑπηκοότητα, οἱ δ'
 » ἄρνούμενοι ὀφείλουσιν ἄνευ ἀναβολῆς νὰ ἐγκαταλείπωσι τὸ ὀθω-
 » μανικὸν ἔδαφος...».

* **

Στις 2 Νοεμβρίου 1861 ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὁ νέος (Υ)πρό-
 ξενος τῆς Ἑλλάδος στὶς Σέρρες Ι. Βρατσάνος, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ κατατοπί-
 σθηκε, διετύπωσε τὴ γνώμη ὅτι ὁ Τοῦρκος Διοικητής ἦταν «χαρκτηῆρος
 δυστρόπου καὶ φανατικοῦ». Ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι βρῆκε τρεῖς Ἑλληνες
 ὑπηκόους κρατούμενους στὶς τουρκικὲς φυλακές. Γιὰ τοὺς Ἑλληνες αὐτοὺς
 εἶχε ἐνδιαφερθεῖ ἡ Ρωσικὴ Πρεσβεία στὴ Κωνσταντινούπολη καὶ εἶχε ζη-
 τήσει τὴν ἀπόλυσή τους, ὕστερα ἀπὸ ἔκθεση τοῦ (Υ)προξένου τῆς στὶς
 Σέρρες Κοντοῦ, ποὺ προστάτευε καὶ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα στὴν ἀπου-
 σία τοῦ Ἑλληνα διπλωματικοῦ ἐκπροσώπου. Ὁ Τοῦρκος ὁμως Διοικητής
 τοὺς κρατοῦσε φυλακισμένους :

«ἀδιαφορῶν εἰς τὰς διαμαρτυρήσεις τοῦ προσωρινοῦ Ἑλλην. (Υ)προ-
 » ξένου καὶ τὰς ἐπανειλημένας διαταγὰς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ πασσᾶ
 » συνεπιείᾳ ἐνεργειῶν τῆς Ἡμετ. Πρεσβείας παρὰ τῇ Υ.Π. ...» (2).

* **

Δυστυχῶς λίγα ἔγγραφα τοῦ (Υ)προξενείου Σερρῶν ἔχουν δια-
 σωθεῖ, σχετικὰ μὲ τὴν χρονικὴ περίοδο 1860-1864 καὶ αὐτὰ ὁμως εἶναι
 ἄρκετὰ γιὰ νὰ σχηματίσουμε μιὰ εἰκόνα τῶν αὐθαιρεσιῶν.

Κατατοπιστικὸ εἶναι ἐπίσης τὸ ἀπὸ 7.8.1864 ἔγγραφο τοῦ (Υ)προ-
 ξένου Γ. Α. Λαγκαδᾶ, μὲ τὸ ὁποῖο γνωστοποιεῖται στὸ Ὑπουργεῖο
 Ἐξωτερικῶν ὅτι ὁ Τοῦρκος Καϊμακάμης γιὰ νὰ περιορίσει τὸν ἀριθμὸ
 τῶν Ἑλλήνων κτηματιῶν παραβίαζε τὸ Πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου, ποὺ
 ὀριζε :

«... οἱ δυνάμει τοῦ Πρωτοκόλλου μετανάσται δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπα-
 » νέλθωσιν ὅπως διαμείνωσι μονίμως εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Ἐπικρά-
 » τειαν εἰμὴ μετὰ τριετῆ ἐν Ἑλλάδι διαμονήν...» (3).

(1) Α. Υ. Ε. Φ. 49/2 ἔγγρ. 34/2.1.1861.

(2) Α. Υ. Ε. Φ. 42/2 ἔγγρ. 174/9.9.1861.

(3) Α. Υ. Ε. Φ. 49/2 ἔγγρ. Πρ. Κπόλεως 2874/1.9.1861 τὸ ὁποῖο ἐπεξηγεῖ :
 «...ἐπιεται λοιπὸν ὅτι μετὰ παρέλευσιν τῆς τριετοῦς προθεσμίας εἶχον ἀναντιρ-
 ρήτως δικαίωμα ν' ἀποκατασταθῶσιν εἰς πάντα τόπον τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους
 μηδ' αὐτοῦ τοῦ τῆς γεννήσεως τόπου ἐξαιρουμένου...»

Ἀκολουθεῖ ἀπόσπασμα τοῦ ἐγγράφου ἀπὸ 7.8.1864 ποῦ μᾶς ἐνημερώνει γιὰ τὴ ζωὴ στὶς Σέρρες : (1)

«Ἡ Διοίκησις Σερρῶν προέβη εἰς πᾶν εἶδος αὐθαιρεσίας κατὰ τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων ἐπὶ τρία ὄλα ἔτη, ἦτοι παρανόμους φυλακίσεις καὶ φορολογίας, ξυλισμοὺς καὶ διαφόρους ἄλλας κακώσεις, παρανόμους διεξαγωγὰς ἑλληνικῶν ὑποθέσεων καὶ πλείστας ἄλλας αὐθαιρέτους πράξεις περὶ ὧν ἀνέφερον πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργεῖον δι' ἄλληπαλλήλων ἀναφορῶν μου, μία εἰσέτι (λεξ. δυσανάγνωστη) αὐθαιρεσίαν ἵνα πληρωθῇ τὸ ποτήριον τῆς ἀδικίας καὶ βίας καὶ τοῦτο ἤρχισε νὰ φέτῃ εἰς χρῆσιν τὸ νὰ δημεύῃ τὰ κτήματα τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων πρὸς ὄφελος τῆς ὀθωμ. Κυβερνήσεως δῆθεν...

Πρὸ πολλοῦ καιροῦ ὁ Διοικητὴς Σερρῶν εἶχε προβῆ εἰς τοιαύτην πράξιν καὶ ἤρπασε δίκην δημεύσεως μίαν οἰκίαν καὶ τινὰς ἀγροὺς τοῦ δυστυχοῦς ἀπομάχου στρατιώτου Μιχαὴλ Ἀγγέλου, περὶ οὗ ἀφοῦ ἀνέφερον πρὸς τὴν Πρεσβείαν τρεῖς, ἐκοινοποίησα δὲ καὶ τὰ δέοντα πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον, καμμίαν μέχρι τοῦδε ἔλαβον ἀπάντησιν.

Ἡ Διοίκησις Σερρῶν ἐνεθαρρύνθη προβαίνουσα ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην αὐθαιρεσίαν διὰ τὸ μέχρι τοῦδε ἀτιμώρητον αὐτῆς. Ἄν εἰς πρώτην αὐθαιρεσίαν τῆς ἡ Διοίκησις περιεστέλλετο διὰ καταλλήλου τινὸς διαταγῆς δὲν θὰ ἐπροέβαινε περαιτέρω, πλὴν δυστυχῶς εἰς τὰς ἀναριθμήτους ἐκθέσεις μου οὐδεμιᾶς μέχρι τοῦδε ἤξιώθη παρηγορητικῆς ἀπαντήσεως οὐδαμῶθεν.

Ἐν τούτοις σήμερον ἡ Διοίκησις ζητεῖ νὰ δημεύσῃ τοὺς ἀγροὺς δύο ἐξ Ἴονίων Ἑλλήνων.

Οὕτω πως ἅπαντες οἱ ξένοι ὑπήκοοι ἀνέκαθεν ἦσαν ἐν Τουρκίᾳ κάτοχοι κτημάτων καὶ οὐδέποτε ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἐφαντάσθη οὐχὶ μόνον νὰ τὰ δημεύσῃ ἀλλ' οὐδὲ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατοχὴν αὐτῶν τοῖς ξένοις ὑπηκόοις. Τουναντίον μάλιστα διὰ τοῦ τελειωτέρου φορολογικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον καθιερώθη ἐν Τουρκίᾳ τὸ πληρώνειν φόρον ἕκαστος κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἀκινήτων αὐτοῦ κτημάτων, ἡ Ὀθωμ. Κυβέρνησις διέταξεν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν κτημάτων τῶν ξένων ὑπηκόων νὰ παρευρίσκωνται ἐκ μέρους ἐκάστου Προξενείου ἄνθρωποι ἵνα ἡ ἐκτίμησις γίνηται δικαία καὶ παραδεκτὴ παρὰ τῶν Προξενείων.

Ἐκ τούτων λοιπὸν βλέπει τὸ Σ/τὸν Ὑπουργεῖον ὅτι ἡ ὀθωμ. Κυβέρνησις ἀναγνωρίζει ὅτι ξένοι ὑπήκοοι κέκηνται κτήματα ἐν τῇ Τουρκίᾳ καὶ ἂν δὲν ἤθελε νὰ προβῆ εἰς κανὲν μέτρον κατὰ τῆς τοιαύτης κτήσεως, τὸ μέτρον τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι νὰ ὑποχρεώσῃ αὐτοὺς νὰ ἐκποιήσωσι τὰ κτήματα ταῦτα. Πλὴν καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ κάμῃ γενικὸν δι' ὅλους τοὺς ξένους ὑπηκόους καὶ οὐχὶ μόνον διὰ τοὺς Ἑλληνας.

Ἐπὶ δὲ τῆς ὑποθέσεως τῶν ἀνωτέρω δύο προσώπων τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως :

(1) Α. Υ. Ε. Φ. 42/2 ἐγγρ. ἀριθ. πρωτ. 329/7.8.1864.

Ἐμφότεροι εἰσὶ τέκνα Ἰονίων, τὰ κτήματα ταῦτα εἰσὶ γεγραμμένα τοῦ μὲν εἰς ὄνομα τοῦ ἀποθανόντος πατρός του, τοῦ δὲ εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀποθανούσης πρὸ ἐτῶν μητρός του καὶ πρὸ ἐτῶν κέκτηνται αὐτὰ ὡς νόμιμοι κληρονόμοι τῶν ἀποβιωσάντων γονέων των. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἰδοὺ τι σοφίζονται: ἢ μήτηρ τοῦ ἐνὸς τῶν ὑπήκοων τούτων ἦτο ὀθωμανὶς κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ὅτι ὅλαι αἱ γυναῖκες ἐν Τουρκίᾳ εἰσὶν ὀθωμανίδες, ὁ υἱὸς εἶναι ξένος ὑπήκοος, ἐπομένως δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ κληρονομήσῃ, ὁ ἄλλος ὅτι δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ κληρονομήσῃ τὸν πατέρα του ὡς ὑπήκοος ξένος, μολονότι καὶ ὁ πατήρ του ἦτο ξένος ὑπήκοος καὶ ὡς τοιοῦτος ἐκέκτητο τὰ ἡμέτερα ταῦτα. Ὡστε ἢ Διοικήσεις δημεύει ταῦτα πρὸς ὄφελος τῆς Κυβερνήσεως. Μολονότι δὲ ὑπάρχουσι καὶ θυγατέρες τῶν ἀποβιωσάντων τούτων Ἰονίων καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν Ὄθωμανῶν ἂν αἱ μητέρες θεωρηθῶσιν ὡς Ὄθωμανίδες, πρέπει καὶ αἱ θυγατέρες καὶ ἐπομένως οὐδὲν δικαίωμα δημεύσεως ὑπάρχει, τοῦτο οἱ Ὄθωμανοὶ δὲν τὸ παρατηρῶσιν ἀλλὰ θέλουσι νὰ ἀρπάξωσιν.

Ἐπάρχει λοιπὸν καὶ ἐπείγουσα ἀνάγκη νὰ προκληθῇ διαταγή τις τῆς Πύλης, δι' ἧς νὰ διατάσσεται ὁ ἐνταῦθα Διοικητὴς νὰ ἀπέχῃ τοιοῦτων μέτρων.

Τὸ κατ' ἐμὲ θέλω διὰ παντός μέσου ἐμποδίσῃ τὴν αὐθαίρετον κατοχὴν τῶν Ἑλληνικῶν κτημάτων, θεωρῶν ὅτι εἶμαι ἐντὸς τοῦ δικαίου μου.

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ διατελῶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Εὐπειπέσατος

Γ. Α. Λαγκαδάς

Οἱ τουρκικὲς βιαιότητες δὲν σταματοῦν, ὅπως πληροφοροῦν ἔγγραφα καὶ ἄλλων διπλωματικῶν ἐκπροσώπων στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη. Οἱ ἀντιξοότητες ὅμως δὲν περιορίζουν τὴν ἀγωνιστικότητά τῶν «ραγιαδῶν», ποὺ παρὰ τὶς δυσμενεῖς συνθήκες πραγματοποιοῦν τὶς ἐπιδιώξεις τους μὲ ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονή.

Τὸ 1870, μὲ τὴν ἀνακήρυξιν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, παρατηρεῖται ἕνας γενικὸς ἀναβρασμὸς στὸν Ἑλληνισμό. Τὸν χρόνον αὐτὸν μποροῦμε νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε σὰν ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ποὺ ἦταν καὶ τὸ πιὸ ἀποτελεσματικὸ μέσο γιὰ τὴν προάσπισιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων⁽¹⁾.

Ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος τῆς ΚΠόλεως ἔδωκε τὸ σύνθημα γιὰ τὴ δημιουργία ἀναλόγων συλλόγων στὰ πιὸ σημαντικὰ κέντρα τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ: στὴν Ἀνδριανούπολιν, στὴ Φιλίππουπολιν, στὴ Θεσσαλονίκη, στὸ Μοναστήρι καὶ στὶς Σέρρες, ὅπου στὶς

(1) Π. Πέννας: Ἱστορία τῶν Σερρῶν, ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεώς των ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (1383-1913) Ἀθήναι 1966 σ. 398 κ. ἔξ.

3 Μαΐου 1870 ἰδρύεται ὁ Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος (1).

Ἐκτοτε στὶς Σέρρες, γενέτειρα φλογερῶν πατριωτῶν, ἐντείνονται οἱ δραστηριότητες γιὰ τὴν ἐξάπλωση τῆς παιδείας, τὴν αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολείων, τὴν ἐκλογή τῶν καταλλήλων ἐκπαιδευτικῶν μὲ τὴν ἐνεργὸν συμπαράσταση ἐκκλησίας καὶ κοινοτήτων. Τὸ ἔργο ἦταν δύσκολο, γιὰτὶ δὲν σταμάτησαν οἱ ἀντιδράσεις ἄλλων μειονοτήτων καὶ οἱ τουρκικὲς ἐπεμβάσεις, ὅπως μαρτυροῦν τὰ παρακάτω προξενικὰ ἔγγραφα :

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Σ. Ὑπουργεῖον

Ἐξοχώτατε

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν Ὑμῶν ὅτι ὁ ἐνταῦθα Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος πείραν λαβὼν ἐπὶ τετραετίαν ἤδη τοῦ ἀθλοῦ συστήματος τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ὅλως ἀκαταλλήλου μεθόδου τῆς διδασκαλίας, μεταξὺ τῶν ἄλλων μέσων, ὧν ἐποιήσατο χρῆσιν πρὸς διόρθωσιν τοῦ μεγάλου τούτου κακοῦ, οὗ ἕνεκα ἢ μετὰ τῶν θυσιῶν καὶ δυσχερειῶν χορηγουμένη ἐκπαίδευσις τῶν λαῶν ἰδίᾳ τῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων ἄκαρπος ὅλως καὶ ἀνωφελὴς σχεδὸν παρ' αὐτῶν ἀποβαίνει, ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ καὶ σύνοδον τῶν διδασκάλων τῆς τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ τῶν πέριξ οἷον Μελενίκου, Ζίχνης, Δράμας κλπ. ἐν ἣ νὰ συζητηθῶσι τὰ ζητήματα ταῦτα καὶ ἐξευρεθῶσιν ἴσως τὰ κατάλληλα πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ μέσα ἢ τοῦλάχιστον δοθῆ ἀφορμὴ πρὸς περαιτέρω συζήτησιν τῶν ζητημάτων τούτων ὑπὸ γενικωτέρων συνόδων. Εἰσηγητὴ δ' ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων διώρισεν ὁ Σύλλογος τὸν Κον Δημήτριον Μαρσούλην εἰδικῶς περὶ τὴν παιδαγωγίαν ἀσχοληθέντα ἐν Γερμανίᾳ καὶ Διευθυντὴν τοῦ ἐνταῦθα Διδασκαλείου τοῦ Συλλόγου. Εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην τοῦ ἐνταῦθα Συλλόγου προσήλθον 57 διδάσκαλοι ἐκ τῶν προσκληθέντων 60 καὶ ἀπὸ προχθὲς ἤρξαντο αἱ συζητήσεις. Ἐπὶ τοῦ παρόντος λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ πέμψω Ὑμῖν συνημμένον ὧδε ἀντίγραφον τοῦ περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου προγράμματος τοῦ Συλλόγου.

Ἐπιφυλάσσομαι δὲ βραδύτερον νὰ πέμψω Ὑμῖν καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν Συνεδριάσεων, ἐξ ὧν θέλει ἀποδειχθῆ ἂν σπουδαῖόν τι ἐρρέθη ἐν αὐταῖς καὶ ἂν προυτάθῃ κατάλληλόν τι μέσον πρὸς θεραπείαν τῆς ὁμολογουμένως νοσοῦσης παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Σὺν τούτοις δὲ διατελῶ εὐπειθέστατος (2)

Ὁ Ὑ/πρόξενος

Ἄννανιάδης

(1) Π. Πάννος, δ. π, σ. 402 κ. ἐξ.

(2) Α. Υ. Ε. Φ. 36/27 ἔγγρ. 401/12.10.1873.

Ἄκολουθεῖ ἡ πρόσκληση τοῦ ἔστειλε ὁ Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος στοὺς ἐκπαιδευτικούς :

«Ἐκ τῆς ἁρμονικῆς καὶ ὁμοιομόρφου ἀναπτύξεως τοῦ ἔθνους ἐξαρτᾶται ἡ εὐδαιμονία αὐτοῦ· ἡ δὲ ἁρμονικὴ καὶ ὁμοιομόρφος αὕτη ἀνάπτυξις κατορθοῦται ὅταν ἡ μαθητιῶσα νεολαία τοῦ ἔθνους διδάσκηται καὶ ἐκπαιδεύηται ἐν τοῖς Σχολείοις ὁμοιομόρφως καὶ ἁρμονικῶς. Ἄλλ' ἵνα κατορθωθῇ ἡ ὁμοιομόρφος καὶ ἁρμονικὴ αὕτη διδασκαλία τῆς νεολαίας τοῦ ἔθνους ἐν τοῖς Σχολείοις, πρέπει οὐ μόνον τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τῆς διδακτικῆς ὕλης νὰ ἦναι τὸ αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς παιδαγωγικῆς νὰ ὦσιν αἱ αὐταί. Τὸ δέον ὅση καὶ ποία ἡ διδακτικὴ ὕλη ἐν τοῖς διαφόροις Σχολείοις κατωτέροις τε καὶ ἀνωτέροις καὶ κατὰ ποίαις παιδαγωγικὰς ἀρχὰς καὶ διὰ τινος μεθόδου αὕτη μεταδοτέα ὀρίζεται μὲν ἐν τοῖς καλοῖς παιδαγωγικοῖς συγγράμμασι παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσιν, ἐξευρίσκειται δὲ διὰ τῆς ἀδελφικῆς συζητήσεως ἐν ταῖς περιοδικαῖς συνόδοις....

Ὁ Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος πρὸ πολλοῦ συνειδὼς τὸ ὠφέλιμον τῶν συνόδων τούτων, ἀπεφάσισε πέρυσιν ἤδη νὰ συγκαλέσῃ εἰς πρώτην σύνοδον τοὺς διδασκάλους τῶν Ἐπαρχιῶν ἐν αἷς ἀμέσως πως ἐργάζεται καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ἐν τῇ περισυνῇ λογοδοσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ δυστυχῶς αἷτια διάφορα ἐκώλυσαν αὐτὴν μέχρι σήμερον. Ἀλλὰ μὴ θέλων νὰ ἀφήσῃ καὶ τὸ τέταρτον τοῦτο ἔτος ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ νὰ παρέλθῃ χωρὶς νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ περὶ περιοδικῶν συνόδων τῶν διδασκάλων σχέδιον αὐτοῦ, ἐξ ὧν πολλῶ μείζω τὴν ἐφέλειαν προσδοκᾷ, ἢ ἐκ τῶν χρηματικῶν συνδρομῶν, ἃς κατ' ἔτος τὸ κατὰ δύναμιν χορηγεῖ, ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ τοὺς διδασκάλους τῶν πέριξ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀρξαμένου ἤδη σχολικοῦ τούτου ἔτους ὅπως δυνηθῶσι νὰ ἐφαρμόσωσι κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος τὰς ὁδηγίας, αἷτινες δοθήσονται αὐτοῖς ἐν ταῖς συνεδριάσει τῆς συνόδου. Θεωρῶν δὲ τὴν μεταρρυθμίσιν τῆς ἐν χρήσει μεθόδου τῆς διδασκαλίας λίαν κατεπίγουσαν καὶ τὴν Ἀνάγνωσιν, τὴν πρώτην Γραφήν, τὴν πρώτην Ἀριθμίσιν ὡς καὶ τὰ πρῶτα τῆς Σωμαστικῆς γυμνάσματα, ὡς τὴν πρώτην κρηπίδα ἐφ' ἧς βασιίζεται ἀσφαλῶς ἢ σφαλερῶς ἡ μέλλουσα πνευματικὴ καὶ σωματικὴ τῶν παιδῶν ἀνάπτυξις, ὀρίζει ὡς θέματα τῶν συνεδριάσεων τῆς πρώτης ταύτης συνόδου αὐτὰ ταῦτα κατὰ τὸ ἐξῆς πρόγραμμα. Ἡ διάρκεια τῆς συνόδου ἔσται πενθήμερος ἀπὸ τῆς 10ης μέχρι τῆς 14ης Ὀκτωβρίου. Γενήσονται δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πέντε συνεδριάσεις, ὧν ἡ πρώτη γενήσεται τῇ 10ῇ Ὀκτωβρίου π. μ. ὥρα 2-4 καθ' ἣν ὁ μὲν Πρόεδρος τοῦ Μακεδονικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου προσαγορεύσει τοὺς συνελθόντας ἐν ὀνόματι τοῦ Συλλόγου καὶ κηρύξει τὴν ἑναρξίν τῶν συνεδριάσεων, ὁ δὲ τοῦ Διδασκαλείου Διευθυντῆς ποιήσεται λόγον περὶ τῶν βαθμῶν τῆς Δημοτικῆς παιδείσεως καὶ περὶ μεταρρυθμίσεως τῆς ἐν χρήσει μεθόδου τῆς δημοτικῆς διδασκαλίας, μεθ' ὃ ἔπονται συζητήσεις παρὰ τῶν βουλομένων ἐπὶ

τοῦ αὐτοῦ θέματος. Ἡ δευτέρα συνεδρίασις γενήσεται τῇ 11ῃ Ὀκτωβρίου π. μ. ὥρα 2-4 καθ' ἣν ὁ τοῦ διδασκαλείου διευθυντῆς λόγον ποιήσεται περὶ τῆς πρώτης Ἀναγνώσεως καὶ Γραφῆς μετὰ πειραμάτων ἐπὶ τοῦ ἀναγνωστηρίου ἢ τῆς ἀναγνωστικῆς μηχανῆς κοινῶς παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ὀνομαζομένης, μεθ' ἧς ἔπονται συζητήσεις παρὰ τῶν βουλομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. Ἡ τρίτη συνεδρίασις γενήσεται τῇ 12ῃ Ὀκτωβρίου π. μ. ὥρα 2-4 καθ' ἣν ὁ τοῦ διδασκαλείου διευθυντῆς λόγον ποιήσεται περὶ τῆς πρώτης ἀριθμήσεως προφορικῶς καὶ γραπτῶς μετὰ πειραμάτων ἐπὶ τοῦ Ἀριθμητικοῦ (Μηχανῆς Ἀριθμητικῆς), μεθ' ἧς ἔπονται συζητήσεις παρὰ τῶν βουλομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος.

Ἡ τετάρτη συνεδρίασις γενήσεται τῇ 13ῃ Ὀκτωβρίου π. μ. ὥρα 2-4 καθ' ἣν ὁ τοῦ διδασκαλείου διευθυντῆς λόγον ποιήσεται περὶ σωμαστικῆς καὶ εἰσαγωγῆς τῶν πρώτων αὐτῆς γυμνασμάτων ἀνευ ὀργάνων εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα, μετὰ πειραμάτων ἐν τῷ γυμναστηρίῳ τοῦ Διδασκαλείου. Κατὰ τὴν ἡμέραν Μ. Μ. ἀπὸ τῆς 8-10 πορευθήσονται οἱ συνελθόντες εἰς τὴν σχολὴν τῆς Κάτω Καμηνίκης, ἐν ἣ ἔφηρομόσθη πως ἡ νέα μέθοδος, ἡ οὕσα τὸ ἀντικείμενον τῆς πρώτης συνεδριάσεως, καὶ ἐν ἣ θέλει καταδειχθῆ πειραματικῶς ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ.

Ἡ πέμπτη συνεδρίασις γενήσεται τῇ 14ῃ Ὀκτωβρίου π. μ. ὥρα 2-4 ἐν ἣ προλογισομένου ὀλίγα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς συνεδριάσεως αὐτῆς, ὀρίζεται ὁ καιρὸς καὶ τὸ θέμα τῆς Βασ. Συνόδου τῶν διδασκάλων καὶ μετὰ τοῦτο ἀνίσταται πᾶς, ὅστις τῶν συνελθόντων βούλεται καὶ ποιεῖται λόγον πρὸς τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς σχολῆς, ἐν ἣ διδάσκει, περὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τῶν κατοίκων τῆς χώρας, εἰς ἣν ἡ σχολὴ εὐρίσκειται, περὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς σχολῆς, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν αὐτῆς, περὶ ἐφαρμογῆς ἰδίας μεθόδου ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, περὶ κλίσεως τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μάθημα μᾶλλον ἢ εἰς ἄλλα καὶ περὶ παντὸς ἄλλου ἀντικειμένου, ὅπερ ἀφορᾷ τὴν παιδαγωγίαν ἐν γένει ἢ ἐν μέρει καὶ δύναται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττιον νὰ ὠφελήσῃ τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα παρατίθεται τοῖς προσκεκλημένοις γεῦμα δαπάνη τοῦ Συλλόγου καὶ μετὰ τοῦτο κηρύττεται ἡ λήξις τῆς συνόδου.

Αἱ συνεδριάσεις καὶ τὸ γεῦμα γενήσονται ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ διδασκαλείου, ἕκαστος δὲ τῶν ἐλευσομένων ὀφείλει νὰ ἦναι μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς πρώτης συνεδριάσεως ἐνταῦθα καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ ἐγγράφως, τὸ ὄνομα ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ χωρίου οὗτινός ἐστι διδάσκαλος ἐν τῷ καταλόγῳ τῷ ἐπὶ τούτῳ κατατεθέντι ἐπὶ τοῦ ἀναγνωστηρίου τοῦ Συλλόγου.

Προσκαλοῦντες, ὑμᾶς, κύριε διδάσκαλε, εἰς τὴν εἰρημένην σύνοδον τῶν συναδέλφων σας καὶ πεποιθότες, ὅτι ἀφεύκτως θέλετε ἔλθει, εἰς οὐδὲν λογι-

ζόμενος τὴν ἐπὶ ἑβδομάδα ἀργίαν τῶν μαθητῶν, ἅτε ὀφεληθησομένων μυριοπλασίως, σᾶς παρακαλοῦμεν μόνον νὰ σπεύσητε νὰ ἦσθε ἐνταῦθα κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς Ἀγῆς Συνεδριάσεως.

Δέξασθε κτλ.

Ὁ Πρόεδρος

Ι. Θεοδωρίδης

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς

Κ. Χόνδρος

Ἀπὸ τὸ κείμενο τῆς προσκλήσεως διαφαίνεται τὸ φιλοπρόοδο πνεῦμα τοῦ Μακεδονικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Σερρῶν καὶ ἡ προσπάθειά του νὰ ἐφαρμοσθεῖ στὴ περιοχὴ του ἓνα ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα ὅμοιο μὲ αὐτὸ ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ ἰδιαιτέρα ἡ Γερμανία, ὅπου εἶχε μετεκπαιδευθεῖ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου Σερρῶν Δημήτριος Μαρούλης. Δυστυχῶς δὲν διασώθηκαν τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔδιναν μιὰ πληρέστερη εἰκόνα τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ τῶν σχετικῶν συζητήσεων τῶν συνέδρων.

Μὲ τὸ ἀπὸ 14.12.1873 ἔγγραφό του ἐξ ἄλλου ὁ Ὑ/πρόξενος Σερρῶν ἀναφέρεται στὶς ἐπεμβάσεις τοῦ Τούρκου Διοικητοῦ στὰ σχολικὰ θέματα: (1).

Ἐξοχώτατε,

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν ὑμῶν ὅτι ἡ Ἐγχώριος Διοίκησις κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου τῆς Ὑ. Πύλης ἠτήσατο παρὰ τῆς ἐφορίας τῶν ἐνταῦθα Ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτικῶν Καταστημάτων ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαρχόντων ἐνταῦθα Σχολείων ἀρρένων τε καὶ θηλέων τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτοῖς φοιτῶντων μαθητῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς ἕκαστον Σχολεῖον διδασκόντων. Τὰς αὐτὰς πληροφορίες ἠτήσατο καὶ παρὰ τῶν ἐφοριῶν ὄλων τῶν πέριξ κωμῶν καὶ κωμοπόλεων παρὰ τούτων δ' ἐζήτησε προσέτι πληροφορίες καὶ περὶ τοῦ πληρονομένου τοῖς διδασκάλοις μισθοῦ.

Τοιαύτας περὶ Σχολείων πληροφορίες πρώτην ἤδη φορὰν ἐζήτησεν ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, εἰς ἃς, ὡς γινώσκει ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης, ἀνέκαθεν εἶχεν ἀναγνωρισθῆ τὸ δικαίωμα νὰ διευθύνωσι τὰ Σχολειακὰ αὐτῶν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης εἰς αὐτὰ ἐπεμβάσεως τῶν κατὰ τόπους Ὀθωμανικῶν Ἀρχῶν. Καὶ τοῦτο λέγων δὲν ἐννοῶ ὅτι αἱ πληροφορίες, αἵτινες ἐζητήθησαν ἤδη καὶ περὶ ὧν ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπέμβασις ἐκ μέρους τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως· εἰκάζω ὁμως ὅτι αἱ πληροφορίες αὗται προσκλήθησαν ὑπὸ τῆς Ὑ.

(1) Α. Υ. Ε. Φ, 36/27 ἔγγρ. 455/14.12.1873.

Πύλης συνεπεία τοῦ ἐσχάτως ὑπ' αὐτῆς ἐκδοθέντος περὶ δημοσίας ἐκπαιδευσεως Νόμου, καθ' ὃν ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις θέλει λαμβάνει μέρος εἰς τὸν διορισμὸν τῶν διδασκάλων καὶ θέλει λαμβάνει γνῶσιν τῶν προγραμμάτων τῶν μαθημάτων.

Ἄν δ' οὕτως ἔχη τὸ πρᾶγμα ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐπέμβασις αὕτη τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως θέλει ἀποβῆ βλαπτικωτάτη εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Κοινότητας διότι θέλει παρακωλύσει τὴν Ἑλληνοπρεπῆ μόρφωσιν τῶν ἐν τοῖς Σχολείοις φοιτῶντων μαθητῶν.

Ἐπιφυλασσόμενος ἐν τούτοις ν' ἀνακοινώσω ἐν δέοντι τῇ Ὑμετέρᾳ ἐξοχότητι ὅ,τι σχετικὸν πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν καὶ πληροφορῶν Αὐτὴν ὅτι ἀντίγραφον τῆς παρούσης ἀναφορᾶς μου ἀπέστειλα πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Β. Πρεσβείαν

διατελῶ εὐθειθέστατος

Ὁ Ὑ/πρόξενος

Ἄννανιάδης

*
* *

Δυστυχῶς διασώθηκαν ἐλάχιστες μόνο ἐπίσημες πηγές, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς εἶναι ἀρκετὲς γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν μιὰ ἐποχὴ μεστή ἀπὸ ἀγῶνες γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐθνικοῦ ὀνείρου.

Ο ΧΡΥΣΟΣ ΤΟΥ ΠΑΓΓΑΙΟΥ — ΣΚΑΠΤΗΣ ΥΛΗΣ
ΚΑΙ ΘΑΣΟΥ ΚΑΙ Η ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Τὸ Παγγαῖον ἢ Πάγγαιον ὄρος, κατέχει μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας καὶ πρὸ πάντων στὸν τέταρτο πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα. Ὁ Φίλιππος ὁ Β΄, ὁ Μακεδῶν, ὁ μεγαλοφυῆς καὶ γενναῖος βασιλεὺς καὶ πολιτικός, πού ὁμοίό του δὲν ἐγέννησε ἡ Εὐρώπη, στὴν ἐποχὴ του, ὅπως λέγει ὁ ἱστορικός του Θεόπομπος, ἀπὸ τῆ Χίο, ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς βασιλείας του σὲ ἡλικία μόλις 23 χρονῶν, ἔστρεψε τὴ προσοχὴ του πρὸς ἀνατολὰς, καὶ ἐπετέθη καὶ κατέλαβε τὴν Ἀμφίπολη, πού τοῦ ἔκλεινε τὸν δρόμο του πρὸς τὴ Θράκη.

Καὶ μὲ τὴν κατάχτηση τῆς Ἀμφίπολης προχώρησε καὶ ἔγινε κύριος καὶ τοῦ Παγγαίου καὶ τῶν Κρηνίδων, πού τις μετονόμασε, δίδοντάς τῆς τὸνομά του «Φιλίππους», καὶ ἔτσι ἔγινε κύριος τῶν Χρυσωρυχείων, τῶν πεδιάδων καὶ τοῦ Παγγαίου.

Στὴ συνέχεια διώχνει τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴ Χαλκιδικὴ καὶ μετακινεῖ τὰ σύνορα τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους ἀπὸ τὸν Στρυμόνα στὸ Νέστο. Αὐτὴ ἡ περιοχὴ ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ποταμούς, τὸν Στρυμόνα καὶ τὸν Νέστο, εἶναι ἡ Μακεδονικὴ Θράκη, ἡ Θρακομακεδονία.

Τὸ Παγγαῖο ἔδινε στὸ Φίλιππο ἄφθονα τὰ μέσα γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ στρατοῦ του καὶ γιὰ τὴν ἐξαγορὰ συνειδήσεων, γιατί, ὅπως εἶναι γνωστό, τὸ δόγμα στὸ ὁποῖον ἐπίστευε καὶ ἐφάρμοζε πάντοτε ἦταν τό:

«Ἀργυρέαις λόγχεσι μάχου καὶ πάντα δαμάσεις ἢ πάντα νικήσεις».

Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν χρυσὸ τοῦ Παγγαίου ἔχουμε ἄφθονες καὶ πολυτιμες πληροφορίες ἀπὸ τις πηγές. Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, Ἡρόδοτος, Στράβων, Θουκιδίδης, Θεόφραστος, Πλίνιος, Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, Ἀριστοτέλης, Στέφανος Βυζάντιος καὶ ἄλλοι, μιᾶνε γιὰ τὰ πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τὰ ὁποῖα ἐκμεταλλεῖον ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἀπ' ὅπου ἀπεκόμιζαν μεγάλες προσόδους (1).

(1) Περὶ τοῦ χρυσοῦ τῆς Μακεδονίας βλέπε καὶ Θ. Α. Ἀρβανιτοπούλου, εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν περιοδικὸν ΠΟΛΕΜΩΝ. Τόμος Ε. σελ. 83 καὶ ἐπ. ὅπου καὶ σχεδιάγραμμα στοᾶς ἀρχαίου μεταλλείου ὀρυκτοῦ χρυσοῦ ἐν Παγγαίῳ καὶ συλλογὴ μαρτυριῶν ἀρχαίων συγγραφέων γενομένη ὑπὸ τοῦ ἰδίου.

Τὰ χρυσωρυχεῖα τοῦ Παγγαίου ἦσαν γνωστὰ καὶ ἀπὸ πρωτύ-
τερα, ἀπὸ τῆ πιὸ μακρινῆ ἀρχαιότητα, καὶ μάλιστα κατὰ τὴ μαρτυρία
τοῦ Πλίνιου, στὸ Παγγαῖο, ἦταν πού σύμφωνα μὲ μιὰ παράδοση, γιὰ
πρώτη φορὰ ἀνεκάλυψε καὶ ἔχυσε τὸ χρυσάφι ὁ Κάδμος, ὁ Φοῖνικας
«Cadmus Phoenix ad Pangaeum Montem Auri Metalla et Flaturam
Invenit». «Κάδμος ὁ Φοῖνιξ λιθοτομίαν ἐξεῦρεν καὶ μέταλλα χρυσοῦ τὰ
περὶ τὸ Παγγαῖον ἐπενόησεν ὄρος» (1) καὶ ὁ Στράβων (2) στὰ γεωγρα-
φικὰ ἀναφέρει. «Ὅτι πλεῖστα μέταλλα ἔστι χρυσοῦ ἐν ταῖς Κρηνίσιν,
ὅπου νῦν οἱ Φίλιπποι πόλις ἴδρυται, πλησίον τοῦ Παγγαίου».

Περὶσσότερο λεπτομερῆς εἶναι ἡ σχετικὴ μὲ τὸν Χρυσὸ τοῦ Παγ-
γαίου, περιγραφή τοῦ Ἡρόδοτου πού εἶχε ἐπισκεφθῆ τὸ Παγγαῖο καὶ
τὴ περιοχὴ.

«Ἀφοῦ διέσχισε ὁ Ξέρξης αὐτὴ τὴν περιοχὴ, πέρασε κατόπιν ἀπὸ
τὰ ὄχυρά τῶν Πιέρων, πού τὸ ἓνα λέγεται Φάγρης καὶ τὸ ἄλλο Πέργα-
μος. Ἀκολούθησε τὸ δρόμο πού ὀδηγοῦσε σ' αὐτὰ τὰ ὄχυρά καὶ κα-
τόπι, ἀφήνοντας δεξιὰ του τὸ βουνὸ Παγγαῖο, μεγάλο, ψηλὸ, ὅπου
ὄρυχεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, πού τὸ ἐκμεταλλεύονταν οἱ Πίερες, οἱ
Ὀδομάντοι καὶ πιὸ πολὺ οἱ Σάτρες».

Τὰ μεταλλεῖα τῆς Σκαπτῆς Ὑλης τὰ εἶδα αὐτοπροσώπως, λέγει ὁ
Ἡρόδοτος, τὰ καλύτερα ἦταν αὐτὰ πού εἶχαν ἀνακαλύψει οἱ Φοῖνικες,
ὅταν ἦρθαν μαζί μὲ τὸν Θάσο, νὰ ἐγκατασταθοῦν, στὸ νησί καὶ πού
πῆρε καὶ τὸ ὄνομά του ἀπ' αὐτὸν τὸν Φοῖνικα (3).

Καὶ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει. (4) «Τὰ δὲ κατὰ πόλιν Χρύ-
σεια μέταλλα παντελῶς ὄντα λιτὰ καὶ ἄδοξα ταῖς κατασκευαῖς ἐπὶ το-
σοῦτον ἠὔξησεν ὥστε δύνασθαι φέρειν αὐτῶ πρόσοδον πλεῖον ἢ ταλάν-
των χιλίων». Στὴ συνέχεια ὁ Φίλιππος πῆγε στὴν πόλιν Κρηνίδες, καὶ
ἐπαύξησε τὸν πληθυσμὸ τῆς ἐνῶ τὰ χρυσωρυχεῖα τῆς περιοχῆς, πού
τότε ἦταν πενιχρά καὶ ἀσήμαντα, τόσο πολὺ τὰ ἀνέπτυξε, ὥστε νὰ
ἀποφέρουν πάνω ἀπὸ χίλια τάλαντα πρόσοδο τὸ χρόνο. Καὶ συνεχίζει
ὁ Ἡρόδοτος.

«Προχωρώντας δυτικά, πέρασε τὶς περιοχὲς τῶν Παιόνων, Δοβή-
ρων καὶ Παιόπλων, πού κατοικοῦν πρὸς βορρᾶ τοῦ Παγγαίου καὶ ἔφτασε
στὸν ποταμὸ Στρυμόνα καὶ στὴν πολιτεία Ἡϊόνα. Ἡ γύρω ἀπὸ τὸ
Παγγαῖο αὐτὴ περιοχὴ ὀνομάζεται Φυλλίς, (ἡ σημερινὴ περιφέρεια Νέας

(1) Plin. Hist. Nat. VII - 56 - (57 Πειρ. 197.

(2) Στράβων XIV - 5 - 28, 280 καὶ Z. 331 frg, 3. «Ὅτι πλεῖστα μέταλλα
ἔστι χρυσοῦ ἐν ταῖς Κρηνίσιν, ὅπου νῦν οἱ Φίλιπποι πόλις ἴδρυται, πλησίον
Παγγαίου ὄρους».

(3) Ἡρόδοτος Z. 46 - 57.

(4) Διόδωρος Σικελιώτης VII. 3 - 6.

Ζίχνας, ἢ Φυλλίδος) καὶ ἐκτείνεται πρὸς μὲν τὴ Δύση ὡς τὸν ποταμὸ Ἄγγιτη, παραπόταμο τοῦ Στρυμόνα, πρὸς δὲ τὸ νότο ὡς τὸν ἴδιο τὸν Στρυμόνα, ὅπου οἱ μάγοι ἔσφαξαν ἄσπρα ἄλογα γιὰ νὰ ἀποσπάσουν καλὰ μαντέματα» (1).

Τέλος καὶ ὁ Εὐριπίδης στὸ ἔργο του «Ρῆσος» ἀναφέρει: «ἀφοῦ πήγαμε στὸ πλούσιο σὲ χρυσάφι Πάγγαιον ὄρος», καὶ σ' ἄλλο στίχο ἢ Μοῦσα πάλι λέγει: «Δὲν θάρθει πιά σὲ μένα καὶ τὴν μητέρα του δὲν θὰ ἰδῆ, ἀλλὰ κλεισμένος στ' ἄντρα τῆς γῆς τῆς Πολυάργυρης θὰ ζήση θεοποιημένος, καὶ τοῦ Βάκχου Προφήτης, στὸ βραχόβουνο τὸ Πάγγαιο». Ἐδῶ ὁ Εὐριπίδης σημειώνει τὴν ὑπαρξὴ πιὸ πολὺ ἀργύρου. Καὶ ἀπὸ τὸν Στράβωνα (2) ἔχουμε αὐτὴ τὴ μαρτυρία: «φασὶ δὲ καὶ τοὺς τὴν Παιονίαν γῆν ἀρνοῦντας εὐρίσκουν χρυσοῦ τινα μόρια». Καὶ πιὸ κάτω: ὅτι ὁ Πεισίστρατος καὶ ὁ Ἰστιαῖος ὁ Μιλήσιος εἶχαν ἔλθει στὸ Παγγαῖο γιὰ νὰ κάνουν τὴν τύχη τους. Καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἄφθονο χρυσάφι κατὰ τὴν μαρτυρία τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Θεόφραστου καὶ τοῦ Στράβωνα ἔκοβαν ἄφθονα καὶ ὠραῖα νομίσματα, ὀνομαστὰ σ' ὅλον τὸ κόσμο.

Ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος καὶ καθηγητὴς Πῶλ Περδριζέ, ποὺ εἶχεν ἀσχοληθῆ ὡς μέλος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, εἰδικῶς καὶ ἐπισταμένα μὲ τὶς ἀρχαιότητες, τῆς περιοχῆς τοῦ Παγγαίου καὶ ἔγραφε τὴν πραγματεία γιὰ τὶς λατρεῖες καὶ τοὺς μύθους τοῦ Παγγαίου, καθὼς ἐπίσης γιὰ τὴ Σκαπητὴ ὕλη ὅπως καὶ γιὰ τὴ Μακεδονικὴ νομισματικὴ, σὲ μιὰ ἀνακοίνωσή του στὸ Διεθνὲς Συνέδριο τῆς νομισματικῆς τοῦ 1900 λέγει:

«Καμμιά περιοχὴ τοῦ ἀρχαίου κόσμου δὲν ἔχει πιὸ ἐνδιαφέρουσα νομισματικὴ ἀπὸ αὐτὴ τῆς Μακεδονικῆς Θράκης καὶ ἀπορεῖ γιὰτί οἱ ἀρχαιολόγοι ποὺ εἶχαν ἐπισκεφθῆ τὴν Ἀμφίπολη καὶ τὸ Παγγαῖο δὲν σημείωσαν νομισματικὲς ἀνακαλύψεις».

Καὶ ἀπὸ τὶς ἴδιες πηγὲς ξέρουμε ὅτι αὐτὸς ὁ πλοῦτος σὲ χρυσὸ καὶ ἀργυρὸ δὲν περιορίζονταν μόνον στὴν περιοχὴ τοῦ Παγγαίου ἀλλὰ ἔφτανε καὶ στὴν Παιονία τὴν ἄνω, στὸν Ἄνω Στρυμόνα, στὴ Κερκίνη, ὅπου σκάβοντας καὶ σὲ μικρὸ βάθος ἀκόμα εὐρίσκαν ψήγματα χρυσοῦ ὅπως καὶ ὅταν ἔπεφταν συνεχεῖς βροχὲς εὐρίσκαν καὶ τότε στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, χρυσόν, ἄπυρον δηλαδὴ ἄψητον (3). Τὸ ἴδιο καὶ τὰ ὄρυχεῖα τῆς

(1) Ἡρόδοτος Η. 113.

(2) Στράβων· Ζ. 331, Frg. 3. «Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Πάγγαιον ὄρος χρυσεῖα καὶ ἀργυρεῖα ἔχει μέταλλα καὶ ἢ πέραν καὶ ἢ ἐντὸς τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ μέχρι Παιονίας· φασὶ δὲ καὶ τοὺς τὴν Παιονίαν γῆν ἀρνοῦντας εὐρίσκουν χρυσοῦ τινα μόρια».

(3) Ἀριστοτέλους. Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων 832 b 45. «Περὶ Παιονίαν λέγουσιν, ὅταν συνεχεῖς ὄμβροι γένηνται, εὐρίσκεσθαι περιτικόμενης τῆς γῆς, χρυσὸν τὸν καλούμενον ἄπυρον. Λέγουσι δ' ἐν Παιονίᾳ οὕτω χρυσίζειν τὴν γῆν ὥστε πολλοὺς εὐρηκεῖν καὶ ὑπὲρ μῶν χρυσοῦ ὀλκήν».

Σκαπτῆς ὕλης ποῦ ἦταν μιὰ μικρὴ πόλη ἀντίκρου στὴ Θάσο. Ἀπ' αὐτὰ τὰ μετάλλεια εἶχαν οἱ Θασῖτες πρόσοδο ποῦ ἄρχιζε ἀπὸ ὀγδόντα τάλαντα τὸ χρόνο καὶ ἔφτανε σὲ καλὲς χρονιὲς πρόσοδο ἀπὸ 200 τάλαντα καὶ μαζὶ μὲ κείνη ποῦ εἶχαν ἀπὸ τὰ Ἰορυχεῖα τοῦ νησιοῦ, ἔφτανε τὰ 300 τάλαντα τὸ χρόνο.

Ὁ Θουκυδίδης σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο κάνει διάφορους ὑπαινιγμούς καὶ ὅπως ἦταν γνωστὸ καὶ ὁ ἴδιος εἶχε ἐκμετάλλευση χρυσορυχείου, ποῦ τὸ πῆρε ἀπὸ τὴ γυναῖκα του ἢ ἀπὸ τὰ πεθερικά του καὶ λέγει:

«Στὸ μεταξύ ὁ Βρασιδᾶς, τόσο γιατί φοβήθηκε ὅτι θὰ φθάσει ἡ βοήθεια ἀπὸ τὴ Θάσο, ἴσως ἐπειδὴ εἶχε μάθει ὅτι ὁ Θουκυδίδης εἶχε τὴν ἐκμετάλλευση τῶν χρυσορυχείων τῆς περιοχῆς αὐτῆς τῆς Θράκης, καὶ γιὰ τὸν λόγο τοῦτον, εἶχε ἐπιρροή στοὺς προκρίτους τῆς περιοχῆς, βιαζόταν νὰ κυριέψει, ἂν μποροῦσε τὴν Ἀμφίπολη» (1). Καὶ μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία, ποῦ ἀναφέραμε τὸν Θουκυδίδη, ἄς σημειωθῆ ὅτι ἐκεῖ στὴ Σκαπτῆ Ὑλῆ συνέγραψε ὁ Θουκυδίδης τὴν ἱστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ μάλιστα τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι ὅτι ἐκεῖ καὶ πέθανε.

«Θουκυδίδης Ἀθηναῖος συνέγραψε τὸν πόλεμο τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων ἐν Θράκῃ περὶ τὴν Σκαπτὴν Ὑλῆν ἀλλὰ κακείθεν μετῆλθε καὶ διατρίβων ἐν Σκαπτῇ Ὑλῆ ὑπὸ πλατάνω ἔγραφεν καὶ ἀπελθὼν ὡς φασὶν ἐν τῇ Θράκῃ τὸ κάλλος ἐκεῖ τῆς συγγραφῆς συνέθηκεν» «ὕστερα δὲ μετὰ τὴν ἐξορία ἐν Σκαπτῇ Ὑλῆ τῆς Θράκης χωρῖον, δεικνύμενος, συνέταξε μετὰ κάλλους ἅ ἐξ ἀρχῆς, μόνον ἐσημειοῦτο διὰ τὴν μνήμην καὶ τελευτῆσαι μὲν ἐν Σκαπτῇ Ὑλῆ τοῦτο δ' ἔστι τῆς Θράκης χωρῖον, λέγεται φονευθεὶς ἐκεῖ, ἀπέθανεν δὲ μετὰ τὸν πόλεμον τὸν Πελοποννησιακόν, ἐν τῇ Θράκῃ συγγράφων τὰ πράγματα τοῦ εἰκοστοῦ καὶ πρώτου ἐνιαυτοῦ» (2).

Εἰδικώτερα: στὶς Κρηνίδες, δηλαδὴ στοὺς Φιλίππους, λέγουν ὅτι τὰ χρυσορυχεῖα τὰ ἐκμεταλλεύονταν πρὸ πάντων ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Ἦταν τόσο πλούσια, καὶ ἂν πιστέψουμε τὴν παράδοση, τὸ χρυσάφι φύονταν ἐκεῖ αὐτόματα ἀπὸ ἐλάχιστα συντρίμια. Αὐτὰ τὰ μετάλλεια, ποῦ λέγονταν «ἄσυλα» ὑφίσταντο ἀπάνω σ' ἓνα λόφο πολὺ κοντὰ στὴ πόλη καὶ κάτω ἀπὸ τὴ προστασία τοῦ Διόνυσου.

«Περὶ Φιλίππους τῆς Μακεδονίας εἶναι λέγουσι μέταλλα ἐξ ὧν ἐκβαλλόμενα ἀποσύρματα αὐξάνεσθαι, φασὶ καὶ φύειν χρυσίον, καὶ τοῦτ' εἶναι φανερόν» (3).

(1) Θουκυδίδης· Δ. 105.—Μαρκελλίνος. Θουκυδίδου βίος, 19. «Ἡγάγετο δὲ (=Θουκυδίδης) γυναῖκα ἀπὸ Σκαπτῆς Ὑλῆς τῆς Θράκης πλουσίαν σφόδρα καὶ μέταλλα κεκτημένην ἐν Θράκῃ..»

(2) Μαρκελλίνος· βίος Θουκυδίδου, 3, 24, 47, καὶ Πλουτάρχου. «Κίμων» 4.

(3) Ἀριστοτέλους: Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων 832, 42.

Αὐτὰ εἶναι τὰ διάφορα κοιτάσματα Χρυσοῦ καὶ ἄργυρου γιὰ τὰ ὁποῖα μᾶς μίλησαν οἱ συγγραφεῖς καὶ πού θὰ πρέπει νὰ τὰ συνδυάσουμε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Δάτου.

Οἱ βέργες χρυσοῦ ἀπὸ τὴ Σκαπτή Ὑλη ὑπάρχουν σὲ μιὰ ἀπογραφή τοῦ Θεσαυροῦ τῆς Ἀθηνᾶς, «Φθοῖδες χρυσίο Σκαπτεσουλικοῦ» καὶ ἡ ἐκμετάλλευση τῆς Σκαπτῆς Ὑλης ἀπ' ὅπου ἔπερναν χρυσὸ καὶ ἄργυρο ἀναφέρεται καὶ σ' ἄλλο σημεῖο (Θεόφρ.).

Τὰ κείμενα πού ἐπικαλεσθήκαμε, ὁ ἐξαιρετικὸς πλοῦτος τῆς νομισματικῆς πού ἀποδίδεται σ' αὐτὴ τὴ περιοχὴ, καὶ μάλιστα ἡ μαρτυρία τῶν τελευταίων συγγραφέων γιὰ τὴν ἀρκετὰ σημαντικὴ καὶ συνεχῆ παραγωγή ἄργυρου στὸ Παγγαῖο, μᾶς ὑποχρεώνει νὰ πιστέψουμε ὅτι ἡ παραγωγή χρυσοῦ ἐκεῖ ἦταν πολὺ μικρότερη ἀπ' ὅ,τι λέγουν. Οἱ ἐπίμονες καὶ ἐπισταμένες μελέτες τῶν HEUZET καὶ PÉDRIZET ἐπέτρεψαν ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχαν ἐργασίες ἀπὸ εἰδικοὺς τεχνικοὺς, κατὰ κάποιον μέτρο, νὰ ἐντοπίσουν τὰ κοιτάσματα καὶ ἀπόδειξαν ὅτι πολλὲς φορές αὐτοὶ οἱ συγγραφεῖς ἦσαν ὑπερβολικοὶ στὸ ποσό, ὅπως καὶ στὴ διάρκεια τῆς ἐκμετάλλευσης.

Τὸ χρυσάφι ἀπὸ τὶς προσχώσεις, πού συλλέχθηκε μέσα ἀπὸ τὰ βραχώδη ἢ ἀμώδη στρώματα, μποροῦσε χωρὶς ἀμφιβολία νὰ ἀποδώσει ὑπέρογκα ποσά, ὅπως μᾶς εἶπαν, ὅμως δὲν βάσταξαν οἱ πρόσοδοι πολλὰ χρόνια, καὶ τὰ ἀποθέματα θάπρεπε νὰ εἶχαν ἐξαντληθῆ τόσο γρήγορα, ὅσο πιὸ ἐντατικὴ ἦταν ἡ ἐκμετάλλευση».

Ὁ S. Casson ἀναφέρει στὸ ἔργο του (Μακεδονία—Θράκη—Ἰλλυρία σελ. 76) ὅτι στὰ 1920 μιὰ ἐπίσημη ἀνάλυση τῶν μεταλλευμάτων τοῦ Παγγαίου πού εἶχε διατάξει ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνηση, ἔδωσε τὸ ἀποτέλεσμα ὅτι 20 γραμμάρια χρυσοῦ περιεῖχε ὁ τόννος τοῦ μεταλλεύματος, δηλαδὴ ποσότητα ἀσήμαντη, ὥστε νὰ μὴ δικαιολογεῖ τὴν ἐκμετάλλευση.

Εἶναι πιθανὸ ἀκόμα ὅτι στὴν ἀρχαιότητα μονάχα ἐκεῖνος ὁ χρυσὸς πού βρισκόνταν στὴν ἐπιφάνεια, αὐτὸς συλλέγονταν.

Στὸ Παγγαῖο ἦταν καὶ ἡ Σκαπτή Ὑλη πού θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆ σὰν ἓνα χρυσωρυχεῖο τοῦ Παγγαίου πού φημίζονταν γιὰ τὸν χρυσὸ του.

Ἐκεῖ ἀναπτύσσονται τὰ δάση ὅπως φανερώνει καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ δηλ. ὕλη. Πολλοὶ ταξιδιωτὲς ἀκόμα καὶ σύγχρονοι χωρικοὶ βεβαιώνουν ὅτι ὑπάρχουν στὶς ἀνατολικὲς πλαγιὲς τοῦ Παγγαίου στὶς πιὸ δασώδεις, ἴχνη πού δείχνουν ὅτι γινόταν ἐκμετάλλευση καὶ ἴσως τὰ πλυντήρια γιὰ τὰ ὁποῖα μιλάει ὁ Θεόφραστος βρισκόνταν ἐκεῖ κοντά.

Ὁ P. Belon λέγει: Πηγαίνοντας στοὺς Φιλίππους, ἀφοῦ περάσαμε πρῶτα ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τῆς Καστανιάς, ἀκούσαμε ὅτι μόνον ἀσήμι καὶ μολύβι ἔβγαινε ἐκεῖ καὶ καμμιά φορὰ καὶ χρυσάφι.

Ἐκεῖ κυρίως στὴν κοιλάδα τοῦ Παλαιοχωρίου πρὸς τὴ ζώνη ποῦ εἶναι τὰ ἔλατα βρίσκεται τὸ μοναδικὸ ἶχνος μεταλλευμάτων ποῦ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἐκμετάλλεση καὶ ποῦ ξέρουں σήμερα οἱ χωρικοί, οἱ περίοικοι τοῦ βουνοῦ. Ἀναφέροῡν μάλιστα καὶ ὅτι πρὶν ἀπὸ χρόνια ἐπὶ τουκκοκρατίας εἶχαν πάει ἐκεῖ Ἀρμένιοι ἐφοδιασμένοι μὲ σουλτανικὸ φερμάνι γιὰ νὰ ἐρευνήσοῡν τὸ ἔδαφος μὰ ποῦ τὸ ἐγκατέλειψαν πολὺ σύντομα γιὰτὶ δὲν τὸ βρῆκαν ἀρκετὰ πλούσιο. Ὁ Βέρκοβιτς στὴν ἐργασία του ποῦ δημοσιεύθηκε στὴν Πετροῦπολη στὰ Ρωσικά (1889 σελ. 96). Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Perdrizet μὲ τὸν τίτλο «Τοπογραφικὸ Ἐθνικὸ διάγραμμα τῆς Μακεδονίας» λέγει: τὰ βουνᾱ τῆς περιφερείας Ζίχνας, τοῦ ἄλλοτε Καζᾶ τῆς Ζίχνας, ἦταν γνωστὰ στὴν ἀρχαιότητα γιὰ τὰ χρυσωρυχεῖα τους. Οἱ στοῆς αὐτῶν τῶν μεταλλείων ὑπάρχοῡν καὶ σήμερα ἄθικτες.

Ἡ εἴσοδος του βρίσκεται στὴ πλευρὰ τοῦ Παγγαίου, ποῦ βλέπει πρὸς τοὺς Φιλίππους μεταξὺ τοῦ Πραβίου (τῆς σημερινῆς Ἐλευθεροπόλεως) καὶ τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Κοσσυφοίνισσας.

Ὁ Perdrizet πιστεύει ὅτι οἱ στοῆς ποῦ μπορεῖ νὰ ὑπάρχοῡν σ' αὐτὴ τὴ μεριά τοῦ Παγγαίου, θὰ ἔγιναν γιὰ τὴν ἐκμετάλλεση τοῦ ἀργύρου, πιδὸ πολὺ, παρὰ τοῦ χρυσοῦ.

Ἐπάρχει ἀμφισβήτηση ἀπὸ μερικοὺς συγγραφεῖς ὡς πρὸς τὴ τοποθεσία τῆς Σκαπτῆς Ὑλης καὶ γιὰ τὸ χρυσωρυχεῖο της, ποῦ μιλήσαμε πρωτύτερα. Ἔτσι ὁ Θουκυδίδης ἐξόριστος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα εἶχε ἐγκατασταθῆ στὴν Σκαπτὴ Ὑλη, τὴν ἐδιάλεξε σὰν διαμονή του, σὰν ἐξόριστος, γιὰτὶ βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια καὶ τὴν ἐπιρροή τῆς Ἑλλάδος. Γιὰτὶ ἀλλοιώτικα, ἂν δηλαδὴ ἡ Σκαπτὴ Ὑλη ἦταν σ' ἄμεση ἐπαφή μὲ τὴ θάλασσα θὰ κινδύνευε ἡ ἀσφάλειά του ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ γιὰ ἓνα λόγο ἀκόμα, γιὰτὶ εἶχε καὶ τὰ συμφέροντά του μὲ τὴν ἐκμετάλλεση τοῦ μεταλλείου.

Στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Ε' π. χ. αἰῶνα, οἱ Θασίτες μπορού̄σαν ν' ἀπολαβαίνοῡν ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλεση τῆς Σκαπτῆς Ὑλης μὴ πρόσοδο ἀπὸ ὀγδόντα τάλαντα. Αὐτὴ τὴ σοδειὰ τὴν εἶχαν λίγα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπέμβαση τοῦ Δαρείου στὶς ὑποθέσεις τους (491.—). Στὰ 465 οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ νὰ πάροῡν στὴ κατοχὴ τους αὐτὸ τὸ χρυσωρυχεῖο ἐπεχείρησαν μὴ σκληρὴ πολιορκία ποῦ κράτησε πολὺν καιρὸ καὶ μὴ ἐπικίνδυνη ἐκστρατεία.

Καὶ στὰ 424, μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Ἀμφίπολης ἀπὸ τὸν σπαρτιάτη στρατηγὸ Βρασίδα, ἐξορίσθηκε ὁ Θουκυδίδης γιὰ εἴκοσι χρόνια. «Μετὰ τὴ στρατηγεῖα μου στὴν Ἀμφίπολη, ἐξορίστηκα εἴκοσι χρόνια

ἀπ' τὴν πατρίδα μου· «καὶ ξυνέβη μοι φεύγειν τὴν ἑμαυτοῦ ἔτη εἴκοσι μετὰ τὴν εἰς Ἀμφίπολιν στρατηγίαν» (1).

Εἶναι ἀκόμα γνωστὸ ὅτι τὸ 410 π. χ. σημειώθηκαν (ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν) ράβδοι ἀπὸ σκαπτησυλικὸ χρυσάφι. Ἐκεῖ κοντὰ ἦσαν διασκορπισμένα διάφορα μεταλλεῖα πίσω ἀπὸ τὴν ἀκρόπολη τῶν Φιλίππων καὶ τὸ ὅτι οἱ Κρηνίδες μετονομάσθησαν σὲ Φιλίππους, δηλαδὴ στὸν πληθυντικὸ, ἀποδίδεται στὶς πολλὰς μεταλλευτικὲς ἐγκαταστάσεις ποὺ παρατηρήθηκαν στὸ δυτικὸ μέρος, στὶς πλαγιὰς τῆς μικρῆς κοιλάδας πίσω ἀπὸ τὸν λόφο τῆς Ἀσυλας. Ὡς τότε τὰ χρυσορυχεῖα τῶν Κρηνίδων ἦσαν πρωτόγονα καὶ σχεδὸν ἄγνωστα καὶ μόλις ἀνακαλύφθηκαν. Ὁ Καλλίστρατος στὰ 360 π. χ. ἐγκατέστησε ἐκεῖ ἀποίκους ἀπὸ τὴ Θάσο, κοντὰ στοὺς κατοίκους ποὺ ὁ Φίλιππος τοὺς εἶχε συγκεντρώσει μόνο σ' ἓνα χῶρο.

Καὶ μπόρεσε ν' αὐξήσῃ τὴν πρόσοδο σημαντικὰ καὶ νὰ τὶς κάνει τὸ κυριώτερο ὄργανο τῆς δυνάμει του (2). Ὅμως δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι οἱ πρόσοδες αὐτὲς δὲν βάσταξαν πολὺ καιρὸ στὰ μυθώδη ὕψη ποὺ γράφει ὁ Διόδωρος καὶ δὲν βλέπουμε αὐτὴ τὴν ἐκμετάλλευση νὰ συνεχίζεται καὶ στὴ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ καὶ νὰ παίζει σημαντικὸ ρόλο στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς ἀποικίας τῶν Ρωμαίων.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεχείρησαν νὰ κατακτήσουν τὸ Παγγαῖο καὶ νὰ δημιουργήσουν ἀποικία στὴ κάτω κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα.

Ἐκεῖ θέλησε ὁ πατέρας τοῦ Κίμωνα ὁ Μιλτιάδης νὰ ὀδηγήσῃ ἀκόμα καὶ Ἀθηναίους, λίγο καιρὸ μετὰ τὸν Μαραθῶνα ἂν ἡ ἐκστρατεία κατὰ τῶν Κυκλάδων δὲν εἶχεν ἀποτύχει μπροστὰ στὴ Πάρο.

Τὸ σχετικὸ χωρίο τοῦ Ἡρόδοτου (Ζ. 132) ἀναφέρει. «Μετὰ τὴν περσικὴ ἦττα στὸν Μαραθῶνα, ὁ Μιλτιάδης, ποὺ ἦταν καὶ πρωτύτερα ἀγαπητὸς στοὺς Ἀθηναίους, ἔγινε περισσότερο δημοφιλὴς. Ζήτησε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἑβδομήκοντα καράβια, στρατὸ καὶ χρήματα χωρὶς νὰ δηλώσῃ ἐναντίον ποιᾶς χώρας θὰ ἐκστρατεύσει τοὺς ὑποσχέθηκε ὅμως πὼς θὰ τοὺς κάνει πλούσιους ἂν τὸν ἀκολουθήσουν, γιὰ τὴν θὰ τοὺς ὀδηγοῦσε σὲ μιὰ περιοχὴ ὅπου θὰ εὑρισκαν εὐκόλα ἀφθονο χρυσάφι. Αὐτὰ εἶπε ζητώντας τὸν στόλο καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ τὸν παρέδωσαν μὲ ἐνθουσιασμό».

Ἄς σημειωθῇ καὶ τὸ ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἦταν ἄμεσος ἀπόγονος τοῦ Μιλτιάδου καὶ τῆς Ἠγεσιπύλης, ἀπὸ τὸν πατέρα του Ὁλορο, καὶ ἔτσι συγγένευεν καὶ μὲ τὸν Κίμωνα. Ὁ Ὁλορος ἦταν ὁ πεθερὸς τοῦ Μιλτιάδου ὁ ὁποῖος βασίλευσε πιὸ πολὺ στὴν περιοχὴ τοῦ Παγγαίου

(1) Θουκυδίδης V, 26, 5.

(2) Διόδωρος Σικελιώτης 8-6-7.

παρὰ τὴν Χερσόνησο ὅπου θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Μιλτιάδης κατέφυγε στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ ΣΤ' αἰῶνα, ἦταν βασιλιᾶς τῶν Σαππαίων ποὺ κατοικοῦσαν ἀντίκρυ στὴ Θάσο [περίπου κοντὰ στὴ Κομοτηνὴ].

Ὅσο κι' ἂν σημειώθηκαν διαφωνίες ἀνάμεσα στοὺς ἱστορικοὺς γιὰ τοὺς λόγους τῆς ἐκστρατείας τοῦ Κίμωνος σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ καὶ ὑποστήριξαν μερικοὶ ὅπως ὁ E. M. Walker (ἱστορία τῆς ἀρχαιότητος Καίμπριτζ τόμος Ε' σελ. 50) ὅτι ἔγινε μονάχα γιὰ λόγους πατριωτικῶν καὶ στρατηγικῶν, ἐνῶ ἄλλοι ἀντίθετα ὅπως ὁ P. Roussel ὑποστηρίζουν ὅτι ἔγινε γιὰ τὰ συμφέροντα ποὺ εἶχαν οἱ μεγάλες οἰκογένειες τῆς Ἀθήνας στὴ Θρακικὴ ἀκτὴ. Πάντως οἱ Θράκες ἔμειναν μετὰ τὴν ἀποπομπὴ τῶν Θασίων, οἱ ἀδιαφιλονίκητοι κύριοι τοῦ Παγγαίου.

ΤΟ ΜΕΤΑΛΛΕΙΟ ΤΗΣ ΣΚΑΠΤΗΣ ΥΛΗΣ

Ἡ ΣΚΑΠΤΗ ΥΛΗ

Στὶς ἀρχὲς τοῦ Ε' αἰῶνα οἱ Θασίτες ἀξιοποίησαν τὴν Πιερίαν τους. Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἡρόδοτου ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα εἶναι κατηγορηματικὴ. Ἡ Θάσος κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μαρδόνιου στὴ Θράκη, γύρω στὰ 493, εἶχε ἐτήσια πρόσοδο ἀπὸ 200 τάλαντα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 80 προέρχονταν ἀπὸ τὰ χρυσοφόρα στρώματα τῆς Σκαπτῆς Ὑλῆς κατὰ τι λιγώτερα ἀπὸ τὰ κοιτάσματα τοῦ νησιοῦ, καμιά φορὰ μάλιστα ἢ ἐτήσια πρόσοδος ἔφτανε τὰ 300 τάλαντα καὶ σ' αὐτὴ τὴν πρόσοδο ὑπολόγιζαν οἱ Θασίτες γιὰ νὰ ναυπηγήσουν ἕνα στόλο ἰκανὸ νὰ τοὺς προστατέψει κατὰ τῶν Περσῶν. Αὐτοὶ ὅμως οἱ ἀριθμοὶ ποὺ μᾶς δίνει ὁ Ἡρόδοτος ἰσχύουν μονάχα γιὰ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Ε' αἰῶνα. Ὑποθέτουν ἀκόμα ὅτι αὐτοὺς τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς διάβασε ὁ Ἡρόδοτος στὶς στῆλες τῆς Θάσου ἢ καὶ τοὺς ἄκουσε ἀπὸ ἀφηγήσεις τῶν κατοίκων χωρὶς καὶ νὰ τοὺς ἐλέγξει, ὅταν εἶχε ἐπισκεφθῆ τὸ νησί, γιὰ τοὺς νομίζον ὑπερβολικῶς γιὰτὶ σὲ σύγκριση φτάνουν στὰ μισὰ ἀπ' ὅσα πλήρωνε ἢ πλούσια Ἴωνία στὸν Δαρεῖο καὶ στὸ διπλάσιο ἀπ' ὅσα ἔδιναν στὸ ταμεῖο τῶν Ἀθηναίων τὰ πλούσια Μεταλλεῖα τῆς Μαρώνειας τοῦ Λαυρίου.

Πάντως δὲν ἀμφισβητεῖ κανεὶς ὅτι στὶς ἀρχὲς τοῦ Ε' αἰῶνα «ἡ Θάσος εὐημεροῦσε καὶ μιὰ ἀπόδειξη τούτου εἶναι καὶ τὸ ὅτι ὁ μεγαλύτερος ζωγράφος τοῦ Ε' αἰῶνα ὁ Πολύγνωτος ἦταν Θασίτης ὅπως καὶ ὁ πατέρας του ὁ Ἀγλαόφων ἦταν ἐπίσης ζωγράφος, γιὰτὶ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀνθησιὴ παρουσιάζεται ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει οἰκονομικὴ ἀκμὴ. Ὅπως καὶ οἱ σύγχρονοι καὶ συμπατριῶτες τους γλύπτες, ἀνώνυμοι, ἄφισαν μεγά-

λον ἀριθμὸ ἀπὸ ἀξιόλογα ἀνάγλυφα. Καὶ αὐτὴ ἡ εὐημερία τῆς Θάσου προκαλοῦσε τὸν φθόνο καὶ τὸ πόθο. Ἐνας ἐπικίνδυνος τυχοδιώκτης, ὁ Ἴστιαιὸς ἀπὸ τῆ Μίλητο, ἀνὴρ Ἕλληνας δεινὸς τε καὶ σοφός, προσπάθησε νὰ βάλει χέρι στὴ περιοχὴ τοῦ κάτω Στρυμόνα καὶ στὸ Παγγαῖο. Σὰν ἀνταμοιβὴ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Δαρείου καὶ τοῦ στρατοῦ στὴν ἐκστρατεία τῆς Σκυθίας, ὁ Δαρεῖος τοῦ ἔδωσε τὴν πόλη τῶν Ἡδωνῶν Μύρκινο, στὴ λίμνη τοῦ Στρυμόνα τῆ Κερκινίτιδα ἢ Ταχινοῦ τὴν ὀχύρωσε καὶ ἐγκατέστησε Μιλησίους ἀποίκους ποὺ τοῦ ἦσαν ἀφοσιωμένοι.

Τὰ σχέδιά του ὅμως πήγαιναν πρὸ πέρα καὶ τὰ μυρίστηκε ὁ Μεγάλαβος ποὺ ἦταν τότε ἀπησχολημένος γιὰ τὴν ὑποταγὴ στὸ βασιλεῖα ὅλης τῆς Θρακικῆς ἀκτῆς ἀπὸ τὸν Βόσπορο ὡς τὴ Μακεδονία. Ἦξερε τὴν πόλη ποὺ ἐπῆρε ὁ Ἴστιαιὸς σὰν τιμᾶριο.

Ἐξήγησε στὸ Δαρεῖο πόσο ἐπικίνδυνο ἦταν νὰ ἐγκαταστήσει στὴ περιοχὴ τοῦ Στρυμόνα καὶ τοῦ Παγγαίου ἓνα τόσο ἔξυπνο καὶ φιλόδοξο τυχοδιώκτη γύρω ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Παγγαίου¹. Ὁ Δαρεῖος ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ τὸν ἀνακάλεσε στὰ Σοῦσα. Ἐκεῖ στὴ Μύρκινο ἄφισε ὁ Ἴστιαιὸς τὸν γαμβρὸ τοῦ Ἀρισταγόρα καὶ τοὺς συντρόφους του, τοὺς ὁποίους ὅμως ἔσφαξαν οἱ Θράκες ἐκεῖ στὶς Ἐννεὰ Ὀδοὺς, ὅπου ἡ σημερινὴ Ἀμφίπολη, ποὺ ἦταν τότε ἀποικία τῶν Ἀθηναίων.

Στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ 5ου αἰῶνα, εἶπαμε πρωτύτερα, ὅτι εἶχαν γίνεи μεγάλες ἀνακαλύψεις χρυσοῦ καὶ τοῦτο γιὰτὶ ὡς τότε πιθανώτατα τὸ Παγγαῖο ἔδινε μόνο ἀσήμι.

Φαίνεται ἀκόμα ὅτι πολὺ νωρίτερα ἀπ' ὅ,τι λένε, οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἐπιχειρήσει νὰ καταλάβουν τὸ Παγγαῖο καὶ τοῦτο γιὰτὶ γύρω ἀπὸ τὰ 490 εἶχε γίνεи πολὺς θόρυβος ἀπὸ τὶς τεράστιες ἀνακαλύψεις χρυσοῦ στὴ Σκαπτὴ Ὑλη. Ἐπειτὰ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι σ' ἓνα τόσο μικρὸ κόσμος σὰν τὸν κόσμον τοῦ Αἰγαίου τὸν τόσο περίεργο καὶ φλύαρο, καὶ τόσο καλὰ πληροφορημένο ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους, πολὺς κόσμος θᾶπρεπε νὰ ξέρει ὅτι οἱ Θασῖτες καὶ οἱ Θράκες ἀπὸ κάμποσα χρόνια ἀπολάμβαναν μεγάλα ὀφέλη ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Παγγαίου.

Ὅλοι λένε ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θέλησαν νὰ καταλάβουν τὸ Παγγαῖο πρὶν ἀπὸ τὰ 475, πρὶν δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Κίμωνος κατὰ τῆς Ἡϊόνας, στὶς ἐκβολὲς τοῦ Στρυμόνα.

¹(1) Ἡρόδοτος V. 23.

203

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΖΕΛΕΠΗ

Η ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΤΟΥ Ν. ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Τὸ εἶδος, ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ποιότητα τοῦ ζωϊκοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς Χώρας ἢ μιᾶς περιοχῆς δὲν ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ τὶς γεωφυσικὲς καὶ κλιματολογικὲς συνθήκες τῆς, ἀλλὰ καθορίζεται κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τὴν γεωργικὴ παραγωγή, τὴν μορφή καὶ τὸ στάδιο τῆς ἐξελίξεώς τῆς, ἀπὸ τὸν βαθμὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ τεχνικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς, τὴν ἔκταση καὶ τὴν πυκνότητα τοῦ συγκοινωνιακοῦ δικτύου, τὴν δημογραφικὴ κατάσταση, τὴ στάθμη τοῦ μορφωτικοῦ καὶ βιοτικοῦ ἐπιπέδου καὶ γενικὰ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ, οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ διάρθρωση τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ διαβιοῖ τὴν δεδομένη περιοχὴ καὶ ἐκμεταλλεύεται τοὺς φυσικοὺς τῆς πόρους.

Ἔτσι ἡ κτηνοτροφία τοῦ Ν. Σερρῶν καθοριζομένη ἀπὸ τοὺς πιὸ πάνω παράγοντας δηλαδὴ, ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ τὸ κοινωνικὸ «γίγνεσθαι» βρίσκεται σὲ συνεχῆ ἐξέλιξη καὶ μπορεῖ σὲ ἀλληλοεξάρτηση μ' αὐτὸ νὰ παρουσιάζει κλίσεις καὶ κλονισμοὺς κατὰ τόπο καὶ χρόνο.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ θὰ κάμω μιὰ σύντομη ἱστορικὴ ἀνασκόπηση τῆς ἐξελίξεως τῆς γεωργοκτηνοτροφικῆς παραγωγῆς στὸ Ν. Σερρῶν.

Τὰ ἱστορικὰ δεδομένα ποὺ θὰ στηριχθοῦμε δὲν εἶναι ἐπαρκῆ. Μόλις περιλαμβάνουν τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ παρόντος αἰῶνος, στηρίζονται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον σὲ προφορικὲς παραδόσεις καὶ σὲ ἐλάχιστα γραπτὰ στατιστικὰ μᾶλλον στοιχεῖα.

Μακρὰ Τουρκικὴ παράδοση παρουσιάζει τὸν κάμπο τῶν Σερρῶν, ὡς πλουσιώτατο. Παλαιὸ δὲ Τουρκικὸ ρητὸ λέγει «Σέρρες Οὐβασὶ Ἄλτιν Γιουβασὶ» δηλαδὴ ὁ κάμπος τῶν Σερρῶν εἶναι φωλιὰ χρυσοῦ, γιὰ τοὺς Τούρκους μπέηδες ὅμως μόνον, ποὺ κατεῖχαν ὅλα σχεδὸν τὰ τσιφλίκια.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὁ κύριος κάμπος ἦταν ἀραιοκατωκοιμένος. Τὰ τσιφλίκια τὰ ἐκμεταλλεύονταν ἐντατικὰ μὲ πολυάριθμους κολλήγους ποὺ ἦταν ἄνθρωποι λιτοδίαιτοι καὶ σκληραγωγημένοι.

Ἡ γεωργία τοῦ κάμπου ἦταν πολὺ περιορισμένη, γιὰτὶ ἐπέλεγαν τὰ πλουσιώτερα ἐδάφη τὰ ἐμπλουτιζόμενα κατὰ καιροὺς ἀπὸ τὶς φερτὲς ὕλες τῶν πλημμυρῶν τοῦ Στρυμόνα, τὰ ὁποῖα ἦταν τὰ μόνον ποὺ καλλιεργούνταν καὶ ἔδιναν ἄφθονες σοδιές, ὡσάκις δὲν παρεσύροντο ἀπὸ τὰ

νερά που κατά καιρούς ξέφευγαν από την κοίτη του ποταμού. Οί υπόλοιπες έκτάσεις παρέμειναν σαν βοσκές. Τα νομαδικά πρόβατα κατέβαιναν τον χειμώνα από τα περικλύοντα τον κάμπο βουνά και διαχείμαζαν σ' αυτόν. Έπίσης οί τσιφικλοῦχοι διατηροῦσαν κοπάδια ἵππων ἀναπαραγωγῆς, τὰ ὁποῖα χωρὶς πολλὲς φροντίδες καὶ ἔξοδα ἐξασφάλιζαν ἱκανοποιητικὰ εἰσοδήματα.

Τὰ γεωργοκτηνοτροφικὰ αὐτὰ εἰσοδήματα τὰ ἀπολάμβαναν οἱ ἐλάχιστοι γεωκτῆμονες κατὰ τὰ χρόνια βέβαια πού τὰ ἐπιτύγγανον ἀπὸ τὰ καλλιεργούμενα, κατόπιν ἐπιλογῆς ἐδάφη, καὶ γι' αὐτὸ δημιούργησαν τὴν ἐντύπωση ὅτι ὅλος ὁ κάμπος τῶν Σερρῶν περικλείει στὰ σπλάχνα του χρυσόν.

Οἱ φυσικὲς λοιπὸν συνθῆκες καὶ ἡ ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τὴν τότε τουρκικὴ διοίκηση καθώρισαν τὸν ἐκτατικὸ τρόπο ἐκμεταλλεύσεως τοῦ κάμπου τῶν Σερρῶν καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἀποδόσεις του ἦταν τυχαῖες καὶ συμπτωματικὲς.

Ἀντίθετα στὶς παρυφῆς τοῦ κάμπου καὶ ἰδιαίτερα στὰ νταρνακωχώρια καὶ στὴ περιοχή τοῦ Παγγαίου, εἶχαν ἀναπτυχθεῖ ἐλεύθερα χωριά, πυκνά, τὰ ὁποῖα ἐφήρμοζαν κατὰ κάποιον τρόπο, μὲ τὰ μέσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐντατικώτερο σύστημα ἐκμεταλλεύσεως τῆς γῆς καὶ γι' αὐτὸ ἀρκετὰ εἶχαν εὐδαιμονίσει.

Μετὰ τὴν ἐγκατάσταση τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως, συνεχίστηκε ἡ ἐκτατικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ κάμπου μέχρι τὸ 1933, κατὰ τὸ ὁποῖο εἶχαν ἀποπερατωθεῖ τὰ ἀγγειοβελτιωτικὰ ἔργα τοῦ νομοῦ Σερρῶν δηλαδὴ τὰ ἀντιπλημμυρικά, τὰ στραγγιστικά, τὰ ἀρδευτικά καὶ ἡ λίμνη ἰσορροπίας Κερκίνης.

Ἀπὸ τὴν χρονιά αὐτῆ, σίγουρος πλέον ὁ παραγωγὸς γιὰ τὶς ἐσοδεῖες του, ἡ γῆ ἄρχισε νὰ καλλιεργεῖται ἐντατικὰ καὶ νὰ ἀποδίδει ἱκανοποιητικὰ λόγῳ τῆς γονιμότητός της, καὶ γι' αὐτὸ ἡ Νομαδικὴ κτηνοτροφία ἄρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ μετατρέπεται σὲ στατική, τὰ βουβάλια νὰ περιορίζονται καὶ τῆ θέση τους νὰ καταλαμβάνουν οἱ ἀγελάδες, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἦταν μικρὸς καὶ συνίστατο ἀπὸ ντόπια ἀβελτίωτα ζῶα πού τὰ διατηροῦσαν γιὰ ν' ἀποκτήσουν κυρίως κατάλληλα βόδια γιὰ ὄργωμα καὶ γιὰ τὴν κρεοπαραγωγή τους.

Μετὰ τὸν δεῦτερο παγκόσμιον πόλεμον ἡ ἐκμηχάνιση τῆς γεωργίας, ἡ προώθηση τῶν βελτιωμένων σπόρων, φυτῶν καὶ ζώων, ἡ χρησιμοποίηση τῶν λιπασμάτων καὶ φαρμάκων γιὰ τὴ φυτικὴ καὶ ζωϊκὴ παραγωγή, ἡ προώθηση τῆς καλλιεργείας τοῦ ρυζιοῦ, γιὰ τὴν ἐξυγίανση παθογενῶν ἐδαφῶν, τῶν ζαχαροτεύλων, καὶ τῆς βιομηχανικῆς τομάτας καθὼς καὶ ἡ ἴδρυση γεωργικῶν βιομηχανιῶν (ζαχαρουργεῖου, κονσερβοποιείων, ὀρυζομύλων, γαλακτοκομείων, ψυγείων, ζωοτροφῶν κ. ἄ.),

συνέβαλαν στή σημαντική αὔξηση τῆς γεωργοκτηνοτροφικῆς παραγωγῆς καί στήν αὔξηση τοῦ εἰσοδήματος τῶν παραγωγῶν τοῦ νομοῦ μας.

Ἐκεῖνο ὅμως πού συνετέλεσε στήν προώθηση τῆς ἀγελαδοτροφίας καί τῆς γαλακτοπαραγωγῆς στό νομό μας ἦταν ἡ ἴδρυση, κατὰ τὸ 1962, τοῦ ἐργοστασίου γάλακτος ΣΕΡΓΑΛ, ἀπὸ τὴν ΑΤΕ, καί τὴν Ἑνωση Γεωργ. Συν/σμῶν Ν. Σερρῶν, διότι ὁ κτηνοτρόφος ἦταν ἐκ τῶν προτέρων ἐξασφαλισμένος γιὰ τὴν διάθεση τοῦ προϊόντος του, σὲ τιμὲς μάλιστα πού καθορίζονται ἀπὸ τὴν Πολιτεία. Ἡ ἀσκηση τῆς ἀγελαδοτροφίας μὲ βελτιωμένα ζῶα στὸ Ν. Σερρῶν ἀποβλέπει στήν καλλίτερη ἀξιοποίηση τῶν ζωοτροφῶν καί τῶν φυσικῶν του πόρων, στήν παραγωγή γάλακτος καί κρέατος γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας, δηλαδή ὁ ἀγελαδοτρόφος παράγει γάλα καί παχύνει τὰ μοσχάρια του γιὰ κρέας, μέχρι τὸν 16 μῆνα τῆς ἡλικίας τους.

Ἡ μορφή αὐτὴ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀγελάδων (γάλα - κρέας) θεωρεῖται πλέον ἰσορροπιμένη γιὰ τὸν παραγωγὸ καί γιὰ αὐτὸ ἐπικρατεῖ στήν Ἰταλία τὸ ἐξῆς γνωμικὸ : *Chi sta sulle due staffe facilmente resta sulla sella*. Δηλαδή, ὅποιος στηρίζει τὰ πόδια του στοὺς δύο ἀναβολεῖς εὐκολώτερα κάθεται στή σέλα τοῦ ἀλόγου.

Καί οἱ ἄλλοι ὅμως κλάδοι τῆς κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς προωθήθηκαν σημαντικά.

Ἰδρύθηκε στήν περιοχή Νιγρίτης κατὰ τὸ 1977 ἀπὸ τὴν Ἑνωση Γεωργικῶν Συν/σμῶν Βισαλτίας γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν μελῶν της, σύγχρονη πτηνοτροφικὴ μονάδα, δηλαδή ἐκκολαπτήριο, σφαγεῖο, ψυγεῖο καί θὰ ἰδρυθεῖ σύντομα μονάδα ἀναπαραγωγῆς νεοσσῶν.

Ἐπίσης ὁ κλάδος τῆς χοιροτροφίας μὲ βελτιωμένα ζῶα προωθήθηκε σημαντικά καί θὰ προωθηθεῖ ἀκόμη περισσότερο μὲ τὴν ἴδρυση ἀπὸ τὴν Ἑνωση Γεωργικῶν Συν/σμῶν Σερρῶν χοιροτροφικῆς μονάδας ἀναπαραγωγῆς καί παχύνσεως 16.000 χοιριδίων.

Οἱ ἀποδόσεις τῶν προβάτων πολλαπλασιάσθηκαν μὲ τὴν βελτίωση τῆς φυλῆς καί τῆς διατροφῆς τους.

Τέλος ἡ ἴδρυση μονάδας σφαγῆς καί ἐπεξεργασίας κρέατος στὸν Νέο Σκοπὸ ἀπὸ τὴν Ἑνωση Γεωργ. Συν/σμῶν Σερρῶν, πού θὰ περατωθεῖ σύντομα, θὰ ἐξασφαλίσει τίς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀποδοτικώτερη, ὑγιεινότερη καί καλλίτερη ἀξιοποίηση τοῦ κρέατος πρὸς ὄφελος τῶν κτηνοτρόφων παραγωγῶν, τῶν καταταλωτῶν καί τῆς Ἑθνικῆς μας Οἰκονομίας.

Ἡ μονάδα αὐτὴ θὰ περιλαμβάνει τὰ τμήματα σφαγῆς ζώων, τεμαχισμοῦ καί τυποποιήσεως νωποῦ κρέατος, ἐπεξεργασίας ἐντοσθίων, ἀξιοποιήσεως ὑποπροϊόντων.

Γιὰ νὰ σκιαγραφίσω τὸ περιβάλλον τοῦ Ν. Σερρῶν ὅπου ἀσκεῖται

σήμερα ή κτηνοτροφία είμαι άναγκασμένος νά παραθέσω όρισμένα στατιστικά στοιχεία καίτοι όπως γνωρίζετε ή γλώσσα τών άριθμών δέν είναι εύχάριστη.

Ό Ν. Σερρών καταλαμβάνει έκταση 3.970.000 στρέμ. Άπό αυτά καλλιεργούνται 1.510.000 στρέμ., δηλ. 37,8% καί ποτίζονται 600.000 στρέμ., ήτοι τό 40% τής καλλιεργουμένης. Οί βοσκότοποι καταλαμβάνουν έκταση 1.150.000 στρέμ., τά δάση 880.000 στρέμ. καί οί συνοικισμοί, τά ρεύματα, οί δρόμοι κλπ. 430.000 στρέμ.

Άπό τήν συνολική έκταση τοϋ Ν. Σερρών :

1.905.000	στρέμ.	βρίσκονται	στήν	πεδινή	περιοχή
1.369.000	»	»	»	ήμιπεδινή	»
694.750	»	»	»	όρεινή	»

Στό περιβάλλον αυτό τοϋ Ν. Σερρών σύμφωνα μέ τά στοιχεία τοϋ Υπουργείου Γεωργίας για τό έτος 1979, διατηρήθηκαν 92.700 βοοειδή, δηλαδή τό 1/10 τοϋ συνολικοϋ άριθμοϋ τής χώρας, 174.500 πρόβατα, 97.500 αίγες, 24.200 χοίροι, 11.650 ίπποι-ήμιονοι-όνοι, 700 βουβάλια, 48.200 κουνέλια καί 1.009.000 πουλερικά.

Άπό τά προαναφερθέντα ζώα έχουν παραχθεί :

Κρέας βοειδών 8.543 τόνν., δηλαδή τό 1/12 τής συνολικής παραγωγής τής χώρας, προβάτων 1706 τόνν. αίγών 848 τόνν., χοίρων 2.888 τόνν. κουνελιών 185 τόνν. καί πουλερικών 3.599 τόννοι.

Γάλα άγελάδος 51.000 τόνν., δηλαδή τό 1/13 τής συνολικής παραγωγής γάλακτος τής χώρας, προβάτων 12.400 τόνν., αίγών 9.500 τόνν. καί βουβάλων 612 τόννοι.

Προκύπτει λοιπόν άπό τά προαναφερθέντα ότι ό Ν. Σερρών διακρίνεται για τήν άγελαδοτροφία του καί για τήν παραγωγή της (γάλα-κρέας) γιατί μέ τά προϊόντα αυτά συμμετέχει σημαντικά στή διαμόρφωση τοϋ κτηνοτροφικοϋ εισοδήματος τής περιοχής καί τοϋ εισοδήματος τής βοοτροφίας τής χώρας.

Μέ τό έντατικό λοιπόν σύστημα καλλιεργείας καί έκμεταλλεύσεως, κατά τόν καλλίτερο τρόπο, τών φυσικών πόρων τής πεδινής πεσιοχής τοϋ νομοϋ μας καί τήν έπεξεργασία τής γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής άπό τις γεωργικές του βιομηχανίες, μπορεί νά λεχθεί σήμερα ότι ό κάμπος τών Σερρών, λόγω τής γονιμότητας καί παραγωγικότητάς του, περικλείει πράγματι στα σπλάχνα του χρυσόν, **πράσινο όμως** χρυσό, όπως πολύ όρθά χρησιμοποίησε τήν φράση αυτή ό Πρόεδρος τής Γαλλικής Δημοκρατίας, στις 16.12.1977, στή Βουλή τών Γάλλων γεωργών.

Πριν τελειώσω θά ήθελα νά προθέσω λίγα λόγια για τήν προοπτική εξέλιξεως τής άγελαδοτροφίας τοϋ νομοϋ μας, μετά τήν όριστική ένταξη τής Έλλάδος στήν ΕΟΚ, σάν ισότιμο μέλος.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ οἱ περισσότερες χῶρες τῆς ΕΟΚ καὶ προπαντὸς ἡ Γαλλία, ἔχει ἐκτεταμένους βοσκοτόπους, ἀρκετὲς βροχοπτώσεις κατὰ τὴν ἔαρινο-θερινὴ περίοδο, ἀπὸ πολλὰ δὲ χρόνια ἀξιοποιοῦν τοὺς φυσικοὺς τοὺς πόρους, κυρίως μὲ τὴν ἀγελαδοτροφία καὶ γι' αὐτὸ ἔχουν δημιουργήσει κατάλληλες φυλὲς ζώων καὶ ἔχουν ὀργανώσει τεχνοοικονομικὰ τὴν παραγωγή τους κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνουν τὰ μέγιστα οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα.

Κάτω ἀπὸ τὶς συνθήκες αὐτὲς ἡ ἀγελαδοτροφία τῆς χώρας μας, μὲ τὴν περιορισμένη ἔκταση τῶν βοσκοτόπων της, τὴν ἔλλειψη βροχοπτώσεων κατὰ τὴν ἔαρινοθερινὴ περίοδο, κονιορτοποίηση τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας, βρίσκεται σὲ δύσκολη θέση, καὶ ἀποτελεῖ τὴν «Ἀχίλλειο Πτέρνα» τῆς γεωργικῆς μας οἰκονομίας, καὶ θὰ ἐπιβιώσει μόνο σ' ἐκείνες τὶς περιοχὲς ὅπου ἡ διατροφή τῶν ἀγελάδων θὰ στηριχθεῖ στὶς χλωρὲς καὶ ἐνσιρωμένες ζωοτροφὲς ἀραβοσίτου κλπ.

Στὶς εὐνοϊκὲς αὐτὲς περιοχὲς ἀνήκει καὶ ὁ Ν. Σερρών γιατί διαθέτει 600.000 ἀρδευόμενα στρέμματα ἢ δὲ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου μὲ τὶς νέες ποικιλίες, ποὺ ἔχουν εἰσαχθεῖ κατὰ τὰ 2 τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὴν Ἀμερική καὶ Γαλλία, πέτυχαν μυθώδεις ἀποδόσεις 1000—2000 χιλιόγρμ. καρποῦ ἀραβοσίτου.

Μὲ τὶς ἀποδόσεις αὐτὲς ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου ἐπεκτείνεται ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο στὸ Ν. Σερρών γιατί ἐπιτυγχάνει ὑψηλὸ εἰσόδημα καὶ ἀνταγωνίζεται τὶς δύο βασικὲς καλλιέργειες τῆς περιοχῆς, δηλαδὴ τὴν βαμβακοκαλλιέργεια καὶ τὴν καλλιέργεια τῶν ζαχαροτεύτλων. Μειώνει ἐπίσης τὸ κόστος παραγωγῆς γάλακτος καὶ κρέατος καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ ἀγελαδοτροφία τοῦ Ν. Σερρών ὄχι μόνον θὰ ἐπιβιώσει μὲ τὸ καθεστὼς τῆς ΕΟΚ ἀλλὰ θὰ λάβει σημαντικώτερη ἀκόμη θέση στὸ εἰσόδημα τῆς ἀγελαδοτροφίας τῆς χώρας.

248

ΜΟΝΑΧΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΣΙΝΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1974—1975 ὑπηρετῶν ὡς καθηγητῆς τῆς Ἀμπετείου Σχολῆς τοῦ Καΐρου, ὁ Δημήτριος Ντικπασάνης, ἀπὸ τὴν Ἡρακλεῖα τῶν Σερρῶν εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ μελετήσῃ τὸν «Κώδικα Πρωτοκόλλου καὶ ἀντιγράφων τοῦ Σιναΐτικοῦ Μετοχίου Καΐρου» καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ ἀντιγράψῃ δύο δωρητήρια ἔγγραφα τοῦ ἔτους 1892 καὶ 1895, ποὺ ἀφοροῦσαν δωρεὰς κτημάτων πρὸς τὶς κοινότητες τοῦ Ν. Σερρῶν, Σφελινοῦ καὶ Τζίντζους, τοῦ σημερινοῦ δηλαδὴ Σιτοχωρίου, γιὰ τὴν ἰδρυση καὶ συντήρησιν τῶν σχολείων τῶν.

Τὰ δύο αὐτὰ ἔγγραφα μὲ τὴν σχετικὴ μελέτη καὶ σχολιασμὸ ἀπὸ τὸν ἴδιον, εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς τὰ παραχωρήσῃ γιὰ δημοσίευσιν.

Δὲν ἔχει βέβαια ἀνάγκη ἰδιαίτερης ἑξαρσης ἢ σημασίας τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἔγγραφων αὐτῶν.

Εἶναι μία ἀκόμη μαρτυρία καὶ ἐπιβεβαίωσις τῆς ἐν γένει προσφορᾶς καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου, γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια, τὴν διατήρησιν τῆς Ἐθνικῆς του ταυτότητος καὶ τὴν αὐτογνωσία τοῦ Γένους, σ' ὅλη τὴ διάρκειαν τῆς μακροαίωνης δουλείας.

Εἶναι ἱστορικὰ ἀναμφισβήτητο, ὅτι ἡ μακροχρόνια πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ διεγερσία, ποὺ συνετελέσθη μὲ ἀξιοθαύμαστη συνέχεια, συνέπεια καὶ ὑπομονή, κάτω ἀπὸ τοὺς θόλους τῶν ἐκκλησιῶν καὶ στὰ ἄδυτα τῶν σιωπηλῶν Μοναστηρίων, παρὰ τὰς διώξεις καὶ τὸ ἄγρυπνο βλέμμα τοῦ κατακτητῆ, βοήθησε βασικὰ στὴν τελικὴ διαμόρφωσιν τοῦ κλίματος ἐκείνου ποὺ ὀδήγησε στὸ δρόμον τοῦ λυτρωμοῦ.

Ἰδιαίτερα, ἀπὸ τὰ δύο δωρητήρια ἔγγραφα, ποὺ μᾶς παρουσιάζει εἰς τὴν δημοσιευμένην σιτὴν συνέχεια μελέτη του, ὁ ἀπὸ τὸ 1975 ἤδη Μοναχὸς Δημήτριος, ἐπιβεβαιώνονται οἱ δεσμοὶ τοῦ Θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ, μὲ τὴν περιοχὴ τῶν Σερρῶν, ὅπου ὡς φαίνεται, τὰ κατάσπαρτα Μετόχια δὲν ἔμειναν στεῖρα καὶ ἀνενεργὰ κέντρα θρησκευτικὰ, ἀλλὰ δύναμις ζωοποιὸς διὰ τῆς παιδείας τοῦ λαοῦ.

Μέσα στὴν πόλιν τῶν Σερρῶν ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ, εἶχε μεγάλῃς ἐκτάσεως ἀκίνητη περιουσία.

249

Ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα, στὸ κέντρο τῆς πολιτείας, ἡ συνοικία μὲ τὸ ὄνομα τὰ «Σιναΐτικα», εἶχε μεταβληθῆ σὲ ἀληθινὸ πανδιδακτήριο, γιατί χάρις εἰς τὴν ἔφεση τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ καὶ κατὰ παραχώρησή της, σὲ κατάλληλα οἰκήματα τῆς ἦσαν ἐγκατεστημένα ὅλα σχεδὸν τὰ Σερραϊκὰ ἐκπαιδευτήρια.

Σχετικὰ στοιχεῖα καὶ ἔγγραφα γιὰ τὴν προσφορὰ αὐτῆ ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχουν πολλὰ στὰ ἀρχεῖα καὶ στὴν βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς. Καὶ τώρα ὁπότε «Τύχη Ἀγαθῆ» ὁ συμπολίτης Μοναχὸς Δημήτριος, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ Βιβλιοφύλακα καὶ τοῦ ὑπευθύνου τῆς περιφημῆς Σιναΐτικῆς Βιβλιοθήκης, μὲ τὴν ἄνεση καὶ τὴν δυνατότητα τῆς ἐρεῦνης, ἐλπίζουμε νὰ εὐτυχήση, νὰ ἀνασύρη καὶ νέα ἔγγραφα γιὰ τὴν κάλυψη καὶ τὴν συμπλήρωση τῶν κενῶν τῆς Ἱστορίας τῶν Σερραϊκῶν Ἐκπαιδευτηρίων.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐν συνεχείᾳ δημοσιευομένης μελέτης καὶ τοῦ σχολιασμοῦ τῶν δύο δωρητηρίων ἔγγράφων γεννήθηκε στὴν Ἡράκλεια τῶν Σερρῶν τὸ 1940 ἀπὸ γονεῖς εὐπόληπτους καὶ εὐσεβεῖς. Τὶς γυμνασιακὲς του σπουδὲς ἐτεράτισε στὸ Βο Γυμνάσιο τῶν Σερρῶν τὸ 1959. Ἀμέσως δὲ ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε τὶς στρατιωτικὲς του ὑποχρεώσεις, σὰν ἔφεδρος ἀξιωματικός, ὑπηρετῶντας στὴν Κόρινθο, στὴ Κρήτη καὶ Θεσσαλονίκη, γράφθηκε τὸ 1962 στὴ Θεολογικὴ σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπ' ὅπου ἀπεφοίτησε τὸ 1968.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο 1969 καὶ ὡς τὸ 1974 τὸν βρίσκουμε νὰ διδάσκει ὡς καθηγητῆς εἰς τὸ Ἀνώτερο Ἱερατικὸ φροντιστήριον τῆς Τήνου καὶ στὴν Μέση Ἱερατικὴ Σχολή. Ἀπὸ δὲ τὸ 1974 ἕως τὸ 1975 καθηγητὴ στὴν περιφημὴ Ἀμπέτειο Σχολὴ τοῦ Καΐρου.

Τὴ χρονιά αὐτῆ ἐχρίσθη Μοναχὸς καὶ ἔκτοτε ἀνήκει στὴν Μοναχικὴ ἀδελφότητα τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ.

Λόγω τῆς μεγάλης καὶ ἐξειδικευμένης μορφώσεώς του ἀλλὰ καὶ τοῦ ἠθους του, τοῦ ἀνετέθη ἡ εὐθύνη τῆς περιφημῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σινᾶ καὶ ὡς **Βιβλιοφύλαξ** μετέχει ὡς τέταρτον μέλος, τῆς Ἱεράς Σιναΐτικῆς Συνάξεως, ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν Προεδρία τοῦ αὐτονόμου Ἀρχιεπισκόπου Σιναίου καὶ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς, ἐνεργεῖ σὰν Διοικητικὴ καὶ Ἐκτελεστικὴ Ἀρχή.

Μὲ τὶς προϋποθέσεις αὐτὲς εἶναι εὐλόγη ἡ προσδοκία, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ διακεκριμένου καὶ λογίου Μοναχοῦ Δημητρίου θὰ ἀποβῆ ἐπωφελῆς καὶ γιὰ τὴν περιλάλητη Μονὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, καὶ γιὰ τὴν Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ ἐταιρεία Σερρῶν - Μελενίκου, τῆς ὁποίας εἶναι καὶ ἐπίλεκτο μέλος, καὶ ἡ ὁποία τοῦ ἀπευθύνει τὶς εὐχαριστίες της γιὰ τὴν τωρινὴ καὶ τὴν μέλλουσα συνεργασία του.

ΠΕΤΡΟΣ ΠΕΝΝΑΣ

Τ.Ε.Ι. ΣΕΡΡΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΙ Σ Α Γ Ω Γ Η

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Σινᾶ¹, ἡ τόσο γνωστὴ σὲ μερικοὺς καὶ ἄλλο τόσο ἄγνωστη στὸ μεγάλο πλῆθος, ἔπαιξε σπουδαιότατο ρόλο στὴ διατήρηση τῆς Ἑλληνορθοδόξου πίστεως καὶ παραδόσεως στὸν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό.

Τὸ Μοναστήρι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης στὸ Ὄρος Σινᾶ ἰδρύθη ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ τὸν Α' (527 — 565), τὸν μέγα αὐτοκράτορα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, στοὺς πρόποδες τοῦ Ὄρους Χωρήθ, ἐκεῖ ὅπου ὁ Προφήτης Μωϋσῆς ἔγινε αὐτόπτης μάρτυρας τῆς Θεοφανείας καὶ ἔλαβε τὸν Θεόγραφο νόμο ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ «χέρια» τοῦ Παντοκράτορος Θεοῦ, καὶ μένει μέχρι σήμερα ὅπως ἀκριβῶς ἐκτίστη ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴ του, παρ' ὅλες τὶς ἀνά τοὺς αἰῶνες ταλαιπωρίες ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἐπιδρομεῖς² καὶ κατακτητῆς τῆς περιοχῆς Σινᾶ.

Επὶ Τουρκοκρατίας, μὲ τὸ κῦρος ποὺ διέθετε στὸν ἀλλόθρησκο κατακτητῆ, χάρι στὸν περίφημο «Ἀκτιναμέ»³ —μιὰ ἔγγραφη παραγγελία τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας πρὸς τοὺς ὁπαδοὺς του νὰ προστατεύουν τοὺς μοναχοὺς τοῦ Σινᾶ καὶ νὰ τοὺς διευκολύνουν στὰ ἔργα τους— κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὶς δραστηριότητές της σ' ὀλόκληρη τὴν τότε Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Μὲ τὰ κατὰ τόπους Μετόχια της, ἡ Μονὴ τοῦ Σινᾶ, μπορούσε νὰ ἀσκῆ ἔργο φιλανθρωπίας, προστασίας καὶ μορφώσεως τῶν κατοίκων ποὺ κατοικοῦσαν γύρω ἀπ' αὐτά. Σχεδὸν σὲ κάθε ἔδρα Νομοῦ εἶχε καὶ ἕνα τοῦλάχιστο Μετόχι, εἴτε αὐτὸ ἦταν κανονικὸ, δηλαδή μὲ Ἱερὸ Ναὸ μέσα σ' αὐτό, εἴτε ἕνα σπῆτι ὅπου ἔμεινε ὁ Σιναΐτης μοναχός, εἴτε ἀπλῶς καὶ ἕνα ἀγρόκτημα. Καὶ τὸ πιὸ μικρὸ σημεῖο ἐπαφῆς σὲ μιὰ περιοχὴ οἱ Σιναΐτες προσπαθοῦσαν νὰ τὸ ἐκμεταλλεθοῦν, προκειμένου νὰ δημιουργήσουν ἕνα κέντρο, ποὺ τὶς πιὸ πολλές φορές ἦταν κέντρο πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς προσφορᾶς. Βεβαίως, ὑπῆρξαν καὶ παραχαράξεις ἀπὸ τὴ γραμμὴ αὐτή, ἔγιναν καὶ σφάλματα καὶ μάλιστα πάρα πολλὰ σφάλματα. Ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ ἀρνητικὰ στοιχεῖα ποὺ μπορεῖ κανεὶς εὐκόλα νὰ βρῆ στὴν ἱστορία τοῦ Σινᾶ, στηρίζουν τὴν ἄποψί μας, πὼς γενικὰ τὸ Μοναστήρι τοῦ Σινᾶ καὶ οἱ μοναχοὶ του στάθηκαν μὲ φιλανθρωπία ἀπέναντι στὸν πόνο τῶν ραγιαδῶν Ἑλλήνων καὶ μὲ τὰ μέσα ποὺ διέθεταν προσπαθοῦσαν νὰ εὐεργετοῦν μᾶλλον τὸν λαὸ καὶ ὄχι νὰ τὸν καταπιέζουν καὶ νὰ τὸν ἐκμεταλλεύωνται.

Μιὰ τέτοια ἀπόδειξη εὐεργεσίας καὶ μάλιστα πνευματικῆς φύσεως, ποὺ ἀποσκοποῦσε στὸ ἀνέβασμα τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀπλοῦ

λαοῦ τῆς περιοχῆς Σερρών, κατὰ τὴν τελευταία περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ἐπιδιώκει καὶ ἡ δημοσίευση ποῦ ἀκολουθεῖ. Πρόκειται γιὰ δύο «δωρητήρια» ἔγγραφα τῆς Μονῆς Σινᾶ σὲ δυὸ Κοινότητες τοῦ Νομοῦ Σερρών. Δυστυχῶς, ἐδῶ δημοσιεύουμε τὰ ἀντίγραφα τους, τὰ ὁποῖα ἐλάβαμε ἀπὸ τὸν «Κώδικα Πρωτοκόλλων καὶ Ἀντιγράφων τῆς Μονῆς Σινᾶ»⁴, κατόπιν ἀδείας τοῦ σημερινοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ, Φαρὰν καὶ Ραιθῶ κ. κ. Δαμιανοῦ.

Α΄.

Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δύο «δωρητήρια» ἔγγραφα τῆς Μονῆς Σινᾶ ποῦ ἀφοροῦν τὴν περιοχή Σερρών, εἶχε ἐκδοθῆ στὸ Κάιρο⁵, στὶς 12 Μαΐου τοῦ ἔτους 1892 καὶ εἶχε σταλεῖ στὴν Κοινότητα Σφολινοῦ⁶, τοῦ διαμερίσματος Ζίχνης⁷ καὶ τῆς θεοσώστου Μητροπόλεως Δράμας⁸.

Ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ ἔγγραφου αὐτοῦ διαπιστώνουμε ὅτι ἡ Κοινότητα Σφολινοῦ διέθεται ἤδη τὸν Μάιο τοῦ 1892 κάποιον Σχολεῖο² γιὰ ἀγόρια καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἰδρῦση καὶ ἓνα ἀκόμη γιὰ κορίτσια, ἓνα παρθεναγωγεῖο¹⁰, ὅπως τὸ ἔλεγαν τότε. Τὴν ἐπιθυμία αὐτὴ τῆς Κοινότητος Σφολινοῦ ἔκανε γνωστὴ στὸν Ἀρχιεπίσκοπο Σινᾶ καὶ τοὺς Σιναῖτες μοναχοὺς ὁ Μητροπολίτης Δράμας Γερμανός¹¹, στὴν δικαιοδοσία τοῦ ὁποῖου βρισκόταν τότε τὸ χωριὸ Σφολινός. Ἄλλωστε κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ὁ Μητροπολίτης κάθε περιοχῆς ἦταν συγχρόνως ὁ θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς ἡγέτης τῶν ὑποδούλων Χριστιανῶν¹². Καὶ ὅταν συνέπιπτε ὁ Μητροπολίτης μιᾶς περιοχῆς νὰ ἔχη κάποια μόρφωση καὶ μορφωτικὰ ἐνδιαφέροντα, τότε ὅλη ἡ μητροπολιτικὴ του περιφέρεια μπορούσε νὰ γεμίσει ἀπὸ ὅλων τῶν εἰδῶν σχολεῖα. Ἡ πόλη τῶν Σερραίων καὶ ὁλόκληρος ὁ Νομὸς Σερρών, ἀλλὰ καὶ πολλὲς ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης γνώρισαν στὸ παρελθὸν τέτοιες μορφὲς ἀξίων Ἐπισκόπων¹³ ποῦ μὲ τὴ μορφωτικὴ τους δραστηριότητα ἔμειναν ὀρόσημα στὴ διατήρηση καὶ ἀνάπτυξη τῆς παιδείας στὸ ὑπόδουλο γένος κατὰ τὴ σκοτεινὴ περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας.

Τὴν ἐπιθυμία, λοιπόν, τῆς Κοινότητος Σφολινοῦ γνωστοποίησε στοὺς Σιναῖτες ὁ Μητροπολίτης Δράμας Γερμανός μὲ αἴτησή του καὶ παράκληση «ἀδελφικῆ τε ἅμα καὶ πατρικῆ», «...αἰτουμένου παρ' ἡμῶν τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ Σφολινῷ...κειμένου ἡμετέρου Μετοχίου», ὅπως σημειώνεται στὸ ἐν λόγω ἔγγραφο.

Τὸ Σιναῖτικὸ Μετόχι στὸ Σφολινὸ¹⁴ ἦταν ἓνα σπῆτι μὲ δύο δωμάτια, δύο ὑπόγεια καὶ μία αὐλή. Αὐτὰ ὅλα ἐζήτησε ὁ Μητροπολίτης Γερμανός νὰ δωρηθοῦν ἀπὸ τὴ Μονὴ Σινᾶ στὴν Κοινότητα Σφολινοῦ γιὰ νὰ στεγάσουν τὸ Παρθεναγωγεῖο τῆς Κοινότητος.

Ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ, Πορφύριος Α΄¹⁵ καὶ οἱ σύμβουλοι

του —Σιναΐτες Πατέρες¹⁶— στὸ Κάϊρο, ἔλαβαν τὴν αἴτηση καὶ παράκληση τοῦ Μητροπολίτου Δράμας Γερμανοῦ καὶ ὕστερα ἀπὸ συζήτηση ἀπεφάσισαν νὰ δωρίσουν ὁλόκληρο τὸ Μετόχι τους στὴν Κοινότητα Σφολινοῦ, μὲ τὸν ὄρο : «... τὸ δωρηθέν, ἐπισκευαζόμενον, νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παρθεναγωγεῖον αὐτῆς, σκοπὸν ἔχον τὴν ἀνάπλασιν καὶ διαπαιδαγώγησιν τοῦ θήλεος φύλου, ἐξ οὗ ἢ μόρφωσις ἀληθῶν Χριστιανῶν καὶ ἐναρέτων πολιτῶν προσδοκᾶται». Καὶ ἡ δωρεὰ γίνεται «ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας... βουλόμενοι ἐπὶ τούτῳ προφρόνως τὸ ἐφ' ἡμῖν συντελέσαι τῷ ἱερῷ τούτῳ σκοπῷ»¹⁷.

Μὲ τὴν τελευταία παράγραφο στὸ ἔγγραφο τους αὐτὸ οἱ Σιναΐτες ἀφήνουν νὰ ἀποκαλυφθοῦν τὰ αἰσθήματα ποῦ ἔτρεφαν πρὸς τὸν ὑπὸ-δουλο ἑλληνισμὸ καὶ τὴ σημασία ποῦ ἔδιδαν στὴ μόρφωση καὶ πνευματική καλλιέργεια τῶν ραγιαδῶν, στοιχεῖα ποῦ θὰ τοὺς βοηθοῦσαν, ἂν καὶ σκλαβωμένοι, νὰ ἀναπνέουν τὸν ἀέρα τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας, ποῦ μόνο μὲ τὴ μελέτη καὶ γνώση τοῦ Νόμου τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος^{17α}.

Σ. Κώδιξ Μετοχίου Καΐρου

Σελ. 132, ἀριθ. 133

Ἀντίγραφον Δωρητηρίου Ἐγγράφου

ἀπολυθέντος τῇ Κοινότητι τοῦ χωρίου Σφολινοῦ

Πρᾶξις μδ'. Ἡμεῖς Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ὄρους Σινᾶ μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἱερᾶς τῶν Πατέρων Συνάξεως δηλοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος ἐπισήμου δωρητηρίου ἡμῶν ἔγγραφου, ὅτι λαβόντες ὑπ' ὄψει τὴν ἀδελφικὴν τε ἅμα καὶ πατρικὴν αἴτησιν καὶ παράκλησιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Δράμας, κυρίου κυρίου Γερμανοῦ, αἰτουμένου παρ' ἡμῶν τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ Σφολινοῦ τοῦ διαμερίσματος Ζίχνης, τῆς θεοσώστου αὐτοῦ ἐπαρχίας κειμένου ἡμετέρου Μετοχίου, συνιστιμένου ἐκ δύο δωματίων, δύο ὑπογείων καὶ τῆς αὐτῆς αὐτοῦ, καὶ συνορευομένου πρὸς βορρᾶν μετὰ τῆς οἰκίας Προκοπίου Σταμάτη πρὸς δυσμᾶς μετὰ τῆς οἰκίας καὶ τοῦ σιδηρουργείου Παναγιώτου Μόσχου καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς νότον μετὰ τῶν ὁδῶν, εἰς τὴν σεβαστὴν κοινότητα τοῦ διαληφθέντος χωρίου Σφολινοῦ πρὸς μεταποίησιν εἰς Παρθεναγωγεῖον, καὶ βουλόμενοι ἐπὶ τούτῳ προφρόνως τὸ ἐφ' ἡμῖν συντελέσαι τῷ ἱερῷ τούτῳ καὶ ἀγίῳ σκοπῷ, ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας δωρούμεθα τὸ ῥηθὲν ἡμέτερον Μετόχιον τῇ σεβαστῇ κοινότητι τοῦ χωρίου Σφολινοῦ, ὑπὸ τὸν ὄρον, ἵνα χρησιμεύσῃ τοῦτο ἐπισκευαζόμενον ὡς Παρθεναγωγεῖον αὐτῆς, σκοπὸν ἔχον τὴν ἀνάπλασιν καὶ διαπαιδαγώγησιν τοῦ θήλεος φύλου, ἐξ οὗ ἢ μόρφωσις ἀληθῶν Χριστιανῶν καὶ ἐναρέτων πολιτῶν προσδοκᾶται.

Εἰς ἔνδειξιν δὲ καὶ βεβαίωσιν τῶν ἀνωτέρω ἀπολύομεν τῇ σεβαστῇ κοινότητι τοῦ χωρίου Σφολινοῦ τὸ παρὸν ἡμῶν δωρητήριον ἔγγραφον σεσημασμένον τῇ τε μεγάλῃ τῆς Μονῆς σφραγίδι καὶ τῇ ἰδιαιτέρᾳ Ἑμῶν Ἀρχιεπισκοπικῇ καὶ ὑπογεγραμμένου παρ' ἡμῶν καὶ τῆς περὶ Ἑμᾶς τῶν Πατέρων Συνάξεως, ἵνα εἰς αἰεὶ ἔχῃ ἰσχὺν καὶ κῦρος ὅπου δεῖ.

Ἐν Καίρῳ τῇ 12 Μαΐου 1892

(Τ. Σ.)

+ Ὁ Σιναίου Πορφύριος
καὶ ἡ Σύναξις τῶν Πατέρων
Οἰκονόμος Εὐγένιος,
Πρωτοσύγγελος Ἀμφιλόχιος
Ὁ Γραμματεὺς Ἡλίας Π. Κ. Λογοθέτης

Β'.

Τὸ δεύτερο «δωρητήριον» ἔγγραφο ἐστάλη ἀπὸ τὸ Ὄρος Σινᾶ, ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης¹⁸, τὴν 15ῃ Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1895 πρὸς τὴν Κοινότητα τῆς κώμης Τσίντζου¹⁹, «τῆς ὑπαγομένης ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σερρῶν».

Τὸ χωριὸν Τζίντζος, ποὺ σήμερα λέγεται Σιτοχώρι, στὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφο τοῦ Σινᾶ ὀνομάζεται «κώμη»²⁰ αὐτὸ σημαίνει πῶς ἦταν μεγάλο σὲ ἀριθμὸ κατοίκων, καὶ ἐπειδὴ βρισκόμαστε στὴν τελευταία περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ὁ πληθυσμὸς ἦταν μικτός, δηλαδὴ τὸν ἀποτελοῦσαν Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι.

Ἡ Ἑλληνορθόδοξη²⁷ Κοινότητα Τσίντζου φαίνεται πῶς εἶχε ἀνοίξει κάποιο Σχολεῖο, ἀλλὰ οἱ οἰκονομικὲς ἀνάγκες συντηρήσεώς του εἶχαν αὐξηθῆ καὶ ἡ Κοινότητα δὲν μπορούσε νὰ τὸ συνεχίση. Στὴ δύσκολη αὐτὴ στιγμή στρέφεται πρὸς τὴ Μονὴ Σινᾶ, τῆς ὁποίας ἡ ἀγροτικὴ περιουσία στὴν περιοχὴ τῆς ἦταν γνωστὴ ἀπὸ τὴν «ἀπογραφή»²⁷ α τοῦ περασμένου χρόνου 1894, τὴν ὁποία μάλιστα «ἀπογραφή» εἶχε ἐπικυρώσει μὲ τὴν ὑπογραφή του καὶ ὁ Μητροπολίτης Σερρῶν.

Δὲν γνωρίζουμε μὲ ποῖο τρόπο ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ, Πορφύριος Α'²¹ καὶ οἱ Σιναῖτες Πατέρες ἔμαθαν τὶς οἰκονομικὲς δυσκολίες τῆς Κοινότητος Τσίντζου, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων κινδύνευε νὰ κλείσῃ τὸ Σχολεῖο τῆς. Μιὰ τέτοια εἰδηση θὰ μπορούσε νὰ φθάσῃ στὸ Σινᾶ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ἢ μὲ ἔγγραφο τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν²³ Γρηγορίου²⁴, στὴ δικαιοδοσία τοῦ ὁποίου ἀνήκε ἡ κωμόπολη Τσίντζος, ἢ μὲ κάποια «ἐκθεση» τοῦ Σιναῖτου Ἐξάρχου²⁵ ποὺ περιώδευε στὴν περιοχὴ Σερρῶν, ἢ ἀκόμη καὶ μὲ ἐπιστολὴ τοῦ Ἐπιτρόπου²⁶ τοῦ Σινᾶ στὸ Νομὸ Σερρῶν. Γεγονὸς εἶναι πάντως, πῶς ὅταν ἡ εἰδηση αὐτὴ ἔφθασε στὸ Ὄρος Σινᾶ,

ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πορφύριος Α', πού σμνέπεσε νὰ εὐρίσκειται ἐκεῖ, κάλεσε σὲ σύσκεψη τοὺς κυριωτέρους συνεργάτες²² του, πού ἀποτελοῦσαν τὴν «Ἱερά Σύναξι» καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἀπεφάσισαν νὰ βοηθήσουν τὴν Ἑλληνορθόδοξη Κοινότητα Τσίντζου νὰ ξεπεράσῃ τὶς οικονομικὲς δυσκολίες της καὶ νὰ μὴ κλείσῃ τὸ Σχολεῖο της. Ἔτσι, δωρίζουν πρὸς αὐτὴν ὅλη τὴν κινητὴ καὶ ἀκίνητη περιουσία τῆς Μονῆς Σινᾶ πού ὑπῆρχε στὴν περιοχὴ τῆς Κοινότητος Τσίντζου. Καὶ ἡ περιουσία αὐτὴ δὲν ἦταν καθόλου εὐκαταφρόνητη γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Τὴν ἀποτελοῦσε κυρίως μιὰ ἔκταση γῆς 178,5 στρεμμάτων. Τὸ ἔγγραφο λέγει πὼς ὅλη αὐτὴ τὴν ἀγροτικὴ ἔκταση δωρίζουν οἱ Σιναΐτες στὴν Κοινότητα Τσίντζου μὲ τὸν ὄρο : «...τὰ ρηθέντα κτήματα δωρεῖται ἡ Ἱερά ἡμῶν Μονὴ τῇ Κοινότητι Τσίντζου πρὸς συντήρησιν τῆς σχολῆς αὐτῆς ἀποκλειστικῶς χωρὶς δῆλον ἢ ρηθεῖσα κοινότης νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ἐκποιῇ αὐτὰ καὶ διαθέτῃ πρὸς ἄλλον σκοπόν...²⁸».

Ὁ τελευταῖος αὐτὸς ὄρος τῆς δωρεᾶς ἀποδεικνύει πόσο οἱ Σιναΐτες ἐδιαφέροντο γιὰ τὴν ἴδρυση καὶ συντήρηση σχολείων²⁹, ὥστε ἀγνοοῦσαν ὅποιαδήποτε ἄλλη ἀνάγκη καὶ περιώριζαν τὴν ἐκποίηση τῆς δωρεᾶς τους «ἀποκλειστικῶς» καὶ μόνον γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ Σχολείου τῆς Κοινότητος.

Τί εἶδους σχολεῖο εἶχε ἡ Κοινότητα Τσίντζου ; Τὸ «δωρητήριο» ἔγγραφο τῆς Μονῆς Σινᾶ δὲν τὸ χαρακτηρίζει. Ἀπὸ ἄλλες πηγές³⁰ γνωρίζομε ὅτι στὴν πόλι Σερρών καὶ ἔξω ἀπ' αὐτὴν, ποτὲ δὲν ἔπαυσαν νὰ λειτουργοῦν σχολεῖα καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας. Στὴν ἀρχὴ τῆς Τουρκικῆς σκλαβιάς λειτούργησαν τὰ «κρυφὰ σχολεῖα» στὰ Μοναστήρια ἢ στὶς ἐκκλησιᾶς πού δὲν εἶχε κλείσει ὁ βάρβαρος κατακτητῆς καὶ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν εὐθύνη μεμονωμένων ἀτόμων, π.χ. τῶν μοναχῶν, ἡγουμένων Μοναστηριῶν ἢ καὶ ἱερέων, ὅπως εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ ΠαπαΣυναδινοῦ³¹. Ἀργότερα ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη λειτουργίας τους ὁ Μητροπολίτης Σερρών μὲ τὴ συνεργασία τῶν κατὰ τόπους προεστώτων, κοινοτικῶν ἀρχῶς καὶ συλλόγων³². Ἰδιαίτερα, γιὰ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 19ου αἰῶνα, ὅπου ἀναφέρονται τὰ δύο «δωρητήρια» Σιναΐτικὰ ἔγγραφα, ὁ λόγιος καὶ ἱστορικὸς Σερραῖος συγγραφέας κ. Πέτρος Πέννας στὸ βιβλίο του «Ἱστορία τῶν Σερρών», σημειώνει : «Ὁ ἐκπαιδευτικὸς ὄργανισμὸς φθάνει εἰς τὸ κατακόρυφον κατὰ τὸ ἔτος 1870. Τὸ ἔτος τοῦτο ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα ὄχι μόνον τῶν Σερρών, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τῆς Μακεδονίας...»³³. Κατὰ τὴν τελευταία αὐτὴ περίοδο μόνον στὴν πόλι τῶν Σερρών ὑπῆρχαν : ἓνα ἑξατάξιο Γυμνάσιο μὲ πλούσια βιβλιοθήκη, ἓνα ἑνεατάξιο Παρθεναγωγεῖο καὶ τρία Δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων μὲ Νηπιαγωγεῖα³⁴.

* Στὴν κατηγορία τῶν Δημοτικῶν σχολείων θὰ πρέπει νὰ κατατά-

ξουμε καὶ τὸ Σχολεῖο τῆς Ἑλληνορθοδόξου Κοινότητος Τσίντζου, γιατί ἀπὸ ἄλλες πηγές³⁵ ξέρουμε πὼς σχολεῖα αὐτῆς τῆς κατηγορίας λειτουργοῦσαν σὲ πολλὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς τοῦ Νομοῦ Σερρών.

Σιναϊτικὸς Κώδιξ Μετοχίου Καΐρου

Σελ. 163 Ἀριθ. Πρωτ. 146

(*T. M. S.*) *Ἀντίγραφον δωρητηρίου Ἐγγράφου
τῆ Κοινότητι Τσίντζου*

Ἡμεῖς Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μονῆς τοῦ Ὄρους Σινᾶ μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς τῶν Πατέρων Συνάξεως δῆλον ποιούμεθα διὰ τοῦ παρόντος ἐπισήμου δωρητηρίου ἐγγράφου ὅτι ἡ Ἱερὰ ἡμῶν Μονὴ τοῦ Ὄρους Σινᾶ λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος Τσίντζου τῆς ὑπαγομένης ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἁγίου Σερρών καὶ βουλομένη τὸ ἐφ' ἑαυτῇ ποιῆσαι πρὸς ἀνακούφισιν τῆς εἰρημένης Κοινότητος, δωρεῖται εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κώμης Τσίντζου κείμενα ἀκίνητα καὶ κινητὰ κτήματα τοῦ ἐκεῖσε Μετοχίου τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μονῆς συγκείμενα ἐξ ἑκατὸν ἐβδομήκοντα ὀκτὼ καὶ ἡμισυ (ἀριθ. 178, 1/2) στρεμμάτων γῆς κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1894 Ἰανουαρίου 20 ἐν Τσίντζῳ γενομένην ἀπογραφὴν καὶ φέρουσιν τὰς ὑπογραφὰς Παναγιώτου Ἀντωνίου προεστῶτος Θεοδώρου Παπᾶ Δημητρίου οἰκονόμου Παπᾶ Ἀντωνίου Νικολάου κρῆστατς (;;;)-ἀγᾶ Ἀποστόλου Παρασκευᾶ βεβαιωμένας ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σερρών Κυρίου Γρηγορίου. Τὰ ρηθέντα κτήματα δωρεῖται ἡ Ἱερὰ ἡμῶν Μονὴ τῇ Κοινότητι Τσίντζου πρὸς συντήρησιν τῆς Σχολῆς αὐτῆς ἀποκλειστικῶς χωρὶς δῆλον ὅτι ἡ ῥηθεῖσα Κοινότης νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ἐκποιῇ αὐτὰ καὶ νὰ διαθέτῃ πρὸς ἄλλον σκοπόν,

Ἐφ' ᾧ συνετάχθη τὸ παρὸν δωρητήριον ἔγγραφον σεσημασμένον τῇ Μεγάλῃ τῆς Μονῆς ἡμῶν σφραγίδι καὶ τῇ ἰδιαιτέρῳ ἡμῶν ἀρχιεπισκοπικῇ καὶ ὑπογεγραμμένον παρ' ἡμῶν καὶ τῆς Ἱερᾶς τῶν Πατέρων Συνάξεως καὶ ἀπεστάλη τῷ Σεβασμιωτάτῳ Μητροπολίτῃ Ἁγίου Σερρών διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐγένετο ἐν Σιναίῳ τῷ Ὄρει 15 Φεβρουαρίου 1895

(*T.A.S.*) + Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου Πορφύριος

Καὶ ἡ τῶν Πατέρων Σύναξις
Πρωτος. καὶ Δικαῖος Διομήδης
Σκενοφύλαξ Πολύκαρπος
Οἰκονόμος Εὐθύμιος
Εὐμένιος ἱερομόναχος
Παῦλος ἱεροδιάκονος

256

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Είναι γεγονός ότι ή πόλις τῶν Σερρῶν καί περιοχή ἔξω ἀπ' αὐτήν κατὰ τήν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας εἶχε γίνει ὀνομαστή γιά τὰ περίφημα σχολεῖα της. Σ' αὐτή τή μορφωτική καί ἐκπαιδευτική πρόοδο τῶν Σερρῶν συνέβαλαν πολλοί παράγοντες. Οἱ μεταγενέστεροι Σερραῖοι ξεχώρισαν μερικούς, ὅπως εἶναι ὁ Γρ. Ρακιτζῆς³⁷, ὁ Μητροπολίτης Σερρῶν Γρηγόριος Ζεβουδάκης³⁸, ὁ κατόπιν Οἰκουμενικός Πατριάρχης καί μερικοί ἄλλοι, τοὺς ὁποίους ἀνεκήρυξαν «εὐεργέτας»³⁶. Ἡ πράξη τους αὐτή τιμᾶ ἰδιαίτερος αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καί φανερώνει τὸν ἐσωτερικό τους πνευματικό καταρτισμό.

Εἶναι καιρὸς ὅμως καί οἱ νεώτεροι Σερραῖοι ποὺ ἀποτελοῦν τήν σύγχρονη γενιά τοῦ τόπου καί οἱ ὁποῖοι ὑποτίθεται ὅτι ἐνδιαφέρονται γιά τίς πνευματικές ρίζες τους, νὰ βροῦν καί νὰ κατατάξουν στή στήλη τῶν «εὐεργετῶν» καί ἄλλους παράγοντες ποὺ εἶχαν συντελέσει στήν ἐκπαιδευτική ἀνάπτυξη τῶν Σερρῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας καί μετὰ ἀπ' αὐτήν, τοὺς ὁποίους οἱ προηγούμενες γενιές, ἀπὸ ἔλλειψη ἴσως πληροφοριῶν, εἶχαν λησμονήσει. Καί ἀσφαλῶς, στήν περίπτωση αὐτή θὰ θελήσουν νὰ ἀσχοληθοῦν καί μὲ τήν ἱστορική Μονή τοῦ Σινᾶ, ἡ ὁποία «ἐκ τοῦ μακρόθεν» διέθετε ὅ,τι μποροῦσε στὸ νὰ διατηρηθῆ τὸ Ἑλληνικὸ γένος καί στὸ νὰ ἐλαφρύνῃ τὸ ζυγὸ τῶν «σκλάβων» Ἑλλήνων. Καί ὅπως ἀποδεικνύεται μὲ τήν δημοσίευση τῶν δύο «δωρητηρίων» ἐγγράφων³⁹ στὰ «Σερραϊκὰ Χρονικά»⁴⁰, ἡ Μονή Σινᾶ διέθεσε στὸ παρελθόν ὄχι ἀπὸ τὸ περισσευμά της, ἀλλὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ «ὑστέρημά της», προκειμένου νὰ ἰδρυθοῦν ἢ νὰ συντηρηθοῦν σχολεῖα στήν ὕπαιθρο Σερραϊκὴ περιοχή. Τὸ ἔργο της θὰ πρέπει νὰ τιμηθῆ ἀπὸ τοὺς σύγχρονους πνευματικούς ἀνθρώπους τῶν Σερρῶν, μὲ τρόπο ποὺ ἀρμόζει νὰ τιμοῦνται τέτοιες ἱστορικές πράξεις.

257

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

(1)— Σινᾶ, Ὄρος καὶ Μονὴ Ἁγίας Αἰκατερίνης: Ὑπάρχει μεγάλη βιβλιογραφία. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν:—«Περιγραφή τοῦ Θεοβαδίστου Ὄρους Σινᾶ.», (Φωτοανατύπωση ὑπὸ Ἱ. Μονῆς Σινᾶ)—Ἀθῆναι 1978. Γρηγοριάδου Περικλ.—Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Σινᾶ. (Φωτοανατύπωση ὑπὸ Ἱ. Μονῆς Σινᾶ)—Ἀθῆναι 1978. Παπαμιχαλοπούλου Κ.—Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ὄρους Σινᾶ—Ἀθῆναι 1932.

(2)— Περὶ ἐπιδρομῶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σινᾶ, βλέπε εἰς τὴν ἀνωτέρω βιβλιογραφίαν περὶ Ἱ. Μονῆς Σινᾶ καὶ ἀκόμη εἰς Συναϊτικὸν Ἡμερολόγιον», ἔτος Γ—Σινᾶ 1979 (σελ. 59—66=Συναϊτικαὶ χρονολογίαι).

(3)— «Ἀκτιναμέες»=Ἀραβικὴ λέξις ποὺ σημαίνει συμφωνία ἢ διαθήκη. Στὴν ἱστορία τοῦ Σινᾶ διασώζεται ἡ παράδοσι ὅτι ὁ «Ἀκτιαμέες» ἐδόθη στοὺς Συναῖτες ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὸ Σινᾶ ἀπὸ τὴν ἐκεῖ διέλευσί του ὡς ἀρχηγὸς καραβανίων,

Ὁ «Ἀκτιναμέες» ποὺ ἐδόθη στοὺς Συναῖτες ἐγράφη ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τοῦ Μωάμεθ, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν ἐγνώριζε νὰ γράφῃ τὸν ἐσφράγισε ὁμῶς μετὴν παλάμη του γιὰ νὰ ἔχη αἰώνιο κῦρος. Σήμερα στὸ Μοναστήρι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης—Ὄρος Σινᾶ ὑπάρχουν μόνον ἀντίγραφα τοῦ πρώτου «Ἀκτιναμέ». Τὸ πρωτότυπο χειρόγραφο, τὸ ἔλαβε ὁ Σελίμ Γ', ὅταν ἦλθε στὴν Αἴγυπτο. ὡς κατακτητὴς κατὰ τὸ 1517 μ.Χ., ἀφοῦ παρέδωσε στοὺς Μοναχοὺς τοῦ Σινᾶ πανομοιότυπο ἀντίγραφο καὶ ἐπικυρωμένο ἀπὸ τὸν ἴδιον.

Βιβλιογρ. Βλπ. ἀνωτ. καὶ Ἀμάντου Κ.:—Οἱ προνομιακοὶ ὀρισμοὶ τοῦ Μουσουλμανισμοῦ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν. Ἀθῆναι 1936.

(4)— Κώδιξ Πρωτοκόλλων καὶ Ἀντιγράφων Συναϊτικοῦ Μετοχίου τοῦ Καΐρου».—Ὁ ἀνωτέρω κώδικας φυλάσσεται στὸ Συναϊτικὸ Μετόχιο τοῦ Καΐρου, τοῦ ὁποῖου τὸ Ἀρχεῖο δὲν ἔχει ἀκόμη ταξινομηθῆ καὶ δὲν εἶναι προσιτὸ στοὺς ἐρευνητάς. Ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ Γρηγορίου (1969—1973) εἶχε μερικῶς τακτοποιηθῆ μετὴν συνεργασίαν ἐκπαιδευτικῶν τῆς Ἀμπατείου Σχολῆς Καΐρου. Ὁ ἴδιος εἶχε ἐτοιμάσει ἕνα πίνακα περιεχομένων κατὰ ράφια. Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1974—75, ὑπηρετῶν εἰς τὴν Ἀμπέτειον Σχολὴν Καΐρου, εἶδα τὸν ἐν λόγω πίνακα καὶ ἀντέγραψα τὰ ἔγγραφα (ἀντίγραφα) ποὺ εἶχαν σχέσι μετὴν περιοχὴ Σερρών. Χάρις στὴν ἄδεια τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ Κου Κου Δαμιανοῦ, βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὰ δύο αὐτὰ δωρητήρια ἔγγραφα τοῦ Σινᾶ πρὸς τὴν περιοχὴν τῶν Σερρών.

(5)— Μέχρι τὸ ἔτος 1932 τὸ Κάιρο ἦταν ἡ μόνιμη ἔδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ, ὅπου ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα ὑπῆρχε μεγάλο Συναϊτικὸ Μετόχιο, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποῖου ἐδημιουργήθη τὸ λεγόμενον «Συναϊτικὸν ζήτημα». (Βλπ.—Οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας καὶ τὸ Συναϊτικὸν Μετόχιο, ὑπὸ Χρίστου Ἀνδρούτσου, Ἀθῆναι 1907).

Ἀπὸ τὸ 1932 καὶ μετὰ κοινὴ ἔγγραφη συμφωνία, ἡ μὲν ἔδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ μετεφέρθη στὸ Ὄρος Σινᾶ, ὁ δὲ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐπέτρεψε τὴν λειτουργία «εὐκτηρίου οἴκου», δηλ. τοῦ Ἱ. Ναοῦ τοῦ Μετοχίου ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τιμωμένου.

(Βλπ. Ἑλ. Καλλιστράτου : — Τὰ ἀπόρρητα τῆς λύσεως τοῦ Σιναΐτικοῦ ζητήματος, ἐν «Χριστοπολιτεία», τόμ. 1932-33. Κάϊρον-Ἀλεξάνδρεια 1933).

(6)— Σ φ ο λ ι ν ό ς. Τὸ χωριό αὐτό σήμερα λέγεται Σ φ ε λ ι ν ό ς. Βρίσκεται στὸ δρόμο Ν. Ζίχνης — Προσωτσάνης.

(«Νέα Βασική Ἑγκυκλοπαιδεία», τόμος Ε'—Ἀθῆναι, σελ. 328 - 329).

(7)— Ζ ί χ ν η. (Πολιτικῶς)—Ἔδρα τῆς ἐπαρχίας Φυλλίδος τοῦ νομοῦ Σερρών. Κάτοικοι 3.942 (1961). Γ.Π.Ε. «Πάπυρος-Λαρούς», τ. 7ος, Ἀθῆναι 1964, σ. 88).

(Ἐκκλησιαστικῶς)— Ἔδρα Μητροπολίτου Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου ἀπὸ τὸ 1952. Μέχρι τὸν 13ον αἰῶνα ἦτο ἐπίσκοπὴ τοῦ Μητροπολίτου Σερρών. Τὸν 14ον αἰῶνα ἡ ἐπίσκοπὴ Ζίχνης γίνεται μητρόπολις μετ' ἔδρα τὴν Ζίχνη. Τὸν 14ον αἰ. βρίσκεται συνηνωμένη μετ' τὴν Μητρόπολι «Δράμας, Φιλίππων, Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου». Τὸ 1924 μετ' πρωτοβουλία τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ζ' (τοῦ ἀπὸ Σερρών), ἀνεξαρτοποιεῖται ὡς Μητρόπολις Ζίχνης καὶ τὸ 1952 ἐνώνεται μετ' τὸ ἑλληνικὸ τμήμα τῆς παλαιᾶς μητροπόλεως Νευροκοπίου καὶ ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα εἶναι ἔδρα τῆς Μητροπόλεως Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου.

(«Ἡμερολόγιον Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1970, σελ. 283 - 84).

(8)— Μ η τ ρ ό π ο λ ι ς Δ ρ ά μ α ς :— Εἶναι γνωστὴ ὡς ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα. Προηγουμένως ἦταν ἐπίσκοπὴ τοῦ μητροπολίτου Φιλίππων. Τὸν 17ον αἰῶνα ἐνώνεται μετ' ἄλλες τρεῖς πρώην μητροπόλεις καὶ ἀπετέλει τὴν Μητρόπολι «Δράμας, Φιλίππων, Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου». Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ. οἱ τρεῖς μητροπόλεις ἀνεξαρτοποιοῦνται καὶ ἔτσι ἡ Μητρόπολις Δράμας μένει μόνη μετ' ἔδρα τὴν Δράμα.

(«Ἡμερολόγιον Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1970, σελ. 274 - 275).

(9)— Σ χ ο λ ε ῖ ο ν : — «Ἴδρυμα, τόπος ὅπου γίνεται διδασκαλία. Ὑπὸ τὸν ὄρον σχολεῖον νοεῖται πᾶν Ἴδρυμα, δημόσιον (κρατικόν) ἢ ἰδιωτικόν, εἰς τὸ ὅποιον ἐνεργεῖται ἀπὸ κοινοῦ διδασκαλία θεωρητικὴ ἢ πρακτικὴ. Συμφώνως πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ ἸΘ' αἰῶνος ἱστορικές, οἰκονομικές, κοινωνικές, ἐπιστημονικές καὶ τεχνολογικές ἐξελίξεις τὰ σχολεῖα διεμορφώθησαν εἰς τρεῖς βαθμίδας : α) εἰς τὰ κατώτερα ἢ βασικῆς ἢ στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως (δημοσυντήρητον ἢ δημοτικὸν σχολεῖον), β) εἰς τὰ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως (γυμνάσιον, ἡμιγυμνάσιον, πρακτικὸν λύκειον, ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον καὶ μέση ἐμπορικὴ σχολή) καὶ γ) εἰς τὰ τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως (πανεπιστήμια κλπ.).

(Γ.Π.Ε. «Πάπυρος-Λαρούς», τόμος 12ος, σελ. 194—Ἀθῆναι 1964).

(10)— Π α ρ θ ε ν α γ ω γ ε ῖ ο ν : — «Παρθεναγωγεῖα ἐκαλοῦντο τὰ δημοτικὰ σχολεῖα θηλέων πρὸ τῆς καθιερώσεως τῆς μικτῆς φοιτήσεως εἰς τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν. Μετὰ ταῦτα ἐδημιουργήθησαν τὰ «ἀνώτερα παρθεναγωγεῖα», ἧτοι ἐκπαιδευτήρια μέσης ἐκπαιδεύσεως διὰ τὴν φοίτησιν μαθητριῶν μὴ ἐπιθυμουσῶν, νὰ συνεχίσουν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν εἰς τὰ πανεπιστήμια καὶ ἄλλα ἰσότιμα ἰδρύματα, ἀλλὰ ἐπιθυμουσῶν νὰ ἀποκτήσουν γνώσεις περισσότερον ἀρμοζούσας πρὸς τὴν γυναικείαν φύσιν. Κατ' ἐπέκτασιν, παρθεναγωγεῖα καλοῦνται ἅπαντα τὰ ἐκπαιδευτήρια εἰς τὰ ὅποια φοιτοῦν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον μαθήτριαι.»

(Γ.Π.Ε. «Πάπυρος-Λαρούς», τόμ. 10ος, σελ. 1053, Ἀθῆναι 1964).

(11)— Γ ε ρ μ α ν ό ς : — Ὑπῆρξε μητροπολίτης Δράμας ἀπὸ τὸ 1879 ἕως τὸ 1895. (Θ.Ἡ.Ε., τόμ. 5ος, Ἀθῆναι 1964, σελ. 221 - 222.

(12)— Βλπ. Πέτρου Πέννα: «Ἱστορία τῶν Σερρῶν», Β' ἔκδοσις Ἀθῆναι 1966, (σελ. 476).

(13)— Ὁ Π. Πέννας, (Ἱστορία Σερρῶν, σελ. 447 - 481), ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς ἐξῆς μητροπολίτες ποὺ διεκρίθησαν γιὰ τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὴν παιδεία: Μητροπολίτης Σερρῶν Στέφανος (1706 - 1728), Γαβριήλ (1735 - 1745), Κωνσταντῖνος (1790 - 1811), Γρηγόριος (1892 - 1909 καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

(14)— Στὴ Συναϊτικὴ Βιβλιοθήκη συναντήσαμε ἓνα «χοτζέτιον»-Τουρκικὸ ἔγγραφο ποὺ ἔχει σχέση μέ κτηματικὴ περιουσία-ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἀνεγνώσαμε τὴν ἐξῆς πληροφορία: — εἰς χώραν σφουλινὸν τῆς ζήχνας.

+ Τὸ παρὸν χοντζέτιον// ἔφερον ὁ ἤδη εἰς Κα// στορίαν σταλθεὶς μελέ// τισ ὁ μιτηλ// ναῖος, ὅστις// ἐχρημάτησε μετὰ τοῦ// θεοδοσίου εἰς σέρρας//, καὶ δι' ἐπιμελείας του ἀπέκ// τησε τὸ μετόχιον τοῦτο// ἀφ' ἧβ (1792) ἰανουαρίου.

Σέρρας». (Διτηρήθη ἢ ὀρθογραφία τοῦ χειρογράφου).

Βάσει αὐτῆς τῆς πληροφορίας τὸ Συναϊτ. Μετόχιον στὸ Σφολινὸ πρέπει νὰ τὸ ἀπέκτησε ὁ Συναϊτῆς Μελέτιος μετὰ τοῦ 1780 καὶ 1792.

(15) Πορφύριος Α' Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ (1885-1904). Ἐκ Ζακύνθου. Τὸ 1854 μετέβη εἰς Σινᾶ, ὅθεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπηρετήσεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Μονῆς εἰς τὰ Μετόχια αὐτῆς Κιέβου, Βεσσαραβίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλλιστράτου (1867 - 1884) κληθεὶς ὑπὸ τῆς Συνάξεως ἐξελέγη τὴν 9ην Αὐγούστου 1885 ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ, χειροτονηθεὶς τὴν 19ην Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους.

Ὁ Πορφύριος. εὐγενῆς τὸ ἦθος, διεκρίνετο διὰ τὸ φιλόμουσον ὡς καὶ διὰ τὴν ρωσομάθειάν του.

Ὡς ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ μετὰ τὴν δραστηριότητά του κατώρθωσεν ὄχι μόνον νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Μονὴν ἀπὸ μεγάλα χρέη, ἀλλὰ καὶ νὰ δημιουργήσῃ περισσεύματα. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ δημιουργίαν μιᾶς νέας περιόδου διὰ τὸ Σινᾶ.

Ἐκ τῆς ιδιότητος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ ἦτο ἰσόβιος πρόεδρος τῆς Ἐφορείας τῆς ἐν Καίρῳ Ἀμπατείου Σχολῆς, κατωρθώσας μετὰ σθένους νὰ ἀποκρούσῃ τὰς ἀξιώσεις τῶν συγγενῶν τοῦ Ἀμπέτ ἐν τῇ διοικήσει τῆς Σχολῆς καὶ νὰ διατηρήσῃ τὸν Ἑλληνικὸν τῆς χαρακτῆρα.

Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Σωφρόνιος ἐπολέμησε σφοδρῶς τὸν Πορφύριον, ἀναγκασθέντα πολλάκις νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Κάϊρον καὶ νὰ διαμῆνῃ εἰς Σμύρνην καὶ ἄλλαχοῦ. Τέλος, ἐκ τῶν συνεχῶν πιέσεων τοῦ Πατριάρχου ἠναγκάσθη νὰ ὑποβάλλῃ τὴν παραίτησιν του τὴν 24ην ἀπριλίου τοῦ 1904» (Θ.Η.Ε., 10, 557-58). Κατὰ μίαν ἄλλην ἀποψιν, παρητήθη καὶ διὰ λόγους ὑγείας. Ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἐν Χίῳ Σιν. Μετόχιον, ὅπου ἐκοιμήθη ὡς πρῶην Σιναιίου τὸ ἔτος 1909).

(Βλ. «Πάνταινος» Α' (1908 - 1909), σελ. 808 - 810).

(16)— Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς του θητείας ὁ Πορφύριος Α' ἐχρησιμοποίησε ἱκανοὺς βοηθοὺς καὶ συμβούλους, μοναχοὺς τῆς Μονῆς Σινᾶ, ὅπως ἦταν ὁ Σκευοφύλακας Γρηγόριος, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει πολλές φορές «δεύτερον κτήτορα τῆς Μονῆς», καθὼς καὶ ὁ Οἰκονόμος Εὐγένιος. (βλ. Θ.Η.Ε. 10, 558).

(17)— Τὸ ὑπ' ἀριθ. 133/12 Μαΐου 1892 ἔγγραφο, τοῦ ὁποῦ ἀντιγραφὸν ὑπάρχει στὸν «Κώδικα πρωτοκόλλων καὶ ἀντιγράφων» τοῦ Συναϊτικοῦ Μετοχίου Καίρου (σελ. 132). Ἐδῶ τὸ χαρακτηρίζομε ὡς πρῶτο δωρητήριον ἔγγραφο.

(18)— Βλέπε σχετική βιβλιογραφία τῆς σημειώσεως (1).

(19)— Τ σ ι ν τ ζ ο ς . — «Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου Σιτοχώριον Σερρών» (Μ.Ε.Ε., τόμ. ΚΒ' σελ. 940).

(20)— Κώμη : — «Οἰκιστική περιοχή μεγαλύτερα τοῦ χωρίου καὶ μικρότερα τῆς πόλεως. Ἐπίσημος περὶ αὐτῆς προσδιορισμὸς δὲν ὑφίσταται».

(Γ.Π.Ε. «Πάπυρος - Λαρούς», τόμ. 9ος, σελ. 146).

(21)— Βλέπε σημείωση (15).

(22)— Ἡ Ἱε ρ ᾶ τ ῶ ν Πα τ ῆ ρ ω ν Σ ύ ν α ξ ι ς εἶναι διοικητικὸν ὄργανον τῆς Ἱεραῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Μονῆς Σινᾶ. Προεδρεύεται πάντοτε ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Σινᾶ καὶ ἀποτελεῖται συνήθως ἀπὸ τὸν Δικαζον, τὸν Σκευοφύλακα καὶ τὸν Οἰκονόμον τῆς Μονῆς. Κατὰ καιροὺς δὲ προσετέθησαν ὁ Βιβλιοφύλαξ καὶ ὁ Γραμματεὺς τῆς Μονῆς.

(«Συναϊτικὸν Ἡμερολόγιον». ἔτος Γ', Σινᾶ 1979, σελ. 73 - 74).

(24)— Γ ρ η γ ὄ ρ ι ο ς Γ ' Μ η τ ρ ο π ο λ ῖ τ η ς Σ ε ρ ρ ῶ ν : — «Ἐκ Σίφνου καταγόμενος... Εἰς Σέρρας ἀφίχθη κατὰ Μάρτιον 1892... Ἀρχιεράτευσε ἐν Σέρραις ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον δεκαπενταετίαν... Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀρχιερατείας του ἐπέδειξε σθένος ἐναντι τῶν Τούρκων καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ συνέδεσε τὸ ὄνομά του ἀρρήκτως μὲ τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἀγῶνας τῶν Σερραίων..

Ὁ Γρηγόριος ἐπέστησε ἰδιαίτερος τὴν προσοχὴν του πρὸς τὴν παιδείαν τὴν ὁποίαν ἐξεδήλωσε καὶ ἐμπράκτως κληροδοτήσας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινότητα τὸ ποσὸν τῶν 1200 χρυσῶν λιρῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν Γυμνασίου Ἀρρένων...». «Ἀργότερον διετέλεσε καὶ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὡς Γρηγόριος Ζ' (1923 - 1924). Ἀπέθανε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1924. Ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας του εἰσήχθη τὸ νέον «Γρηγοριανὸν» ἡμερολόγιον εἰς τὸ κλίμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως».

(Βλπ. Π. Πέννα : — Ἱστορία τῶν Σερρῶν, Ἀθῆναι 1966, σελ. 475-476, Θ.Η.Ε. τόμ. 4ος, σελ. 946 καὶ Θ.Η.Ε. τόμ. 11ος, σελ. 116).

(23)— Σ ε ρ ρ ῶ ν Μ η τ ρ ὀ π ο λ ῖ ς : — Εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὸν 3ον αἰῶνα. Ὁ Ἐπίσκοπός της Μαξιμῖνος ἔλαβε μέρος στὴν Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο (451 μ.Χ.). Τὸν 11ον αἰ. ἐπὶ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β' Μακεδόνας «ἀνυψώθη εἰς Μητρόπολιν». Τὰ ὄρια τῆς Μητροπόλεως ποικίλουν κατὰ περιόδους.

Ἀπὸ τὸ 1936 εὐρίσκεται συνενωμένη μὲ τὴν πρώην μητρόπολιν Νιγρίτης. Σήμερα εἶναι γνωστὴ ὡς Μητρόπολις Σερρῶν καὶ Νιγρίτης καὶ ἔδρα τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν.

(Βλπ. «Ἡμερολόγιον Ἐκκλησίας Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1970, σελ. 377 - 78).

(25)— Σ ι ν α ῖ τ α ἰ ἔ ξ α ρ χ ο ῖ : — Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 10' αἰ. ἀποστέλλονται ἑξαρχοὶ τῆς Μονῆς Σινᾶ πρὸς τὴν περιοχή τῆς Ἑλλάδος, Τουρκίας, Κύπρου κλπ., ὅπως εἶναι ὁ Ἀρχιμ. Πορφύριος, Ἀρχιμ. Πολύκαρπος, Πρωτ. Ἀμφιλόχιος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

(Ἀρχεῖον Συναϊτικῆς Βιβλιοθήκης, ἀνέκδοτον).

(26)— Ἐ π ῖ τ ρ ο π ο ς Ἱ. Μονῆς κατὰ τὸ 1890 ἀναφέρεται ὁ Ν. Κόκκινος.

(«Κῶδιξ πρωτοκόλλων...» σελ. 11, ἀριθ. ἐγγράφου 30/18.1.1890).

(27)— Κ ο ἰ ν ὄ τ η ς Ἑ λ λ η ν ο ρ θ ο δ ὄ ξ ω ν : — Κατὰ τὸν 10. αἰ. καὶ προκειμένου οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν κίνδυνον τῶν Βουλ-

γάρων καὶ τῶν Τούρκων ἐσχημάτισαν τὶς δικές τους Ἑλληνορθόδοξες Κοινότητες στὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά.

(Βλπ. Ἄπ. Βακαλοπούλου · — Ἱστορία Μακεδονίας..., Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 72 - 78).

(28) — Ἐ γ γ ρ α φ ο ν Β'. : — Δωρητήριο ἐγγράφον πρὸς τὴν Κοινότητα τῆς κόμης Τσίτζου.

(Κῶδιξ πρωτοκόλλων καί..., σελ. 163, ἀριθμ. 146/15.2.1895).

(29) — Σ ι ν α ἰ τ ι κ ἄ σ χ ο λ ε ἰ α : — Γνωστὴ εἶναι ἡ Συναία Σχολὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης στὸ Χάνδακα (Ἡράκλειον) Κρήτης. Κατὰ τὸν 10' αἰ. στὸ Κάιρο ἰδρύθη ἡ Ἀμπέτειος Σχολὴ με δωρεὰς τῶν ἀδελφῶν καὶ με εὐθύνη ὀργανώσεως καὶ διοικήσεώς της, ὑπὸ τῶν Συναϊτῶν, Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ Κυρίλλου Γ' καὶ τοῦ Ἀρχιμ. Γερμανοῦ Ἀφθονίδου. Κατὰ τὴν αὐτὴ περίοδο λειτούργησε στὸ Συναϊτικὸ Μετόχιον Κωνσταντινουπόλεως «Σχολὴ Μουσικῆς».

(Βλ. «Συναϊτικὸν Ἡμερολόγιον» — Σινᾶ 1979. σελ. 59-65 καὶ 79-80 Ἀργινῆς Φραγκούλη, Ἡ Συναία Σχολὴ τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης στὸ Χάνδακα, Ἀθήνα 1981).

(30) — Βλπ. Πέτρου Πέννα : — Ἱστορία τῶν Σερρῶν, Ἀθήναι 1966, σελ. 363 κ.ἐξ. Δρανδάκη Π. : Μ.Ε.Ε. τόμος 21ος, Ἀθήναι, σελ. 702 κλπ.

(31) — «Χ ρ ο ν ι κ ὸ ν τ ῶ ν Σ ε ρ ρ ῶ ν» ὑπὸ τοῦ Παπασυναδινοῦ, ἐν «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» Ἀθήναι 1938, σελ. 1 - 72. Με εἰσαγωγὴ Πέτρου Πέννα.

(32) — «Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως». «Μακεδονικὸς Φιλεκαπαιδευτικὸς Σύλλογος Σερρῶν», κλπ.

(Βλπ. Π. Πέννα : — Ἱστορία Σερρῶν, Ἀθήναι 1966, σελ. 399).

(33) — Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Π. Πέννα : — Ἱστορία τῶν Σερρῶν, Ἀθήναι 1966, ὑπάρχει πλουσία βιβλιογραφία περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Σερρῶν. (Σελ. 521-524).

(34) — Μ. Ε. Ε. τόμ. ΚΑ' σελ. 702.

(35) — Π. Πέννα : Βλπ. ἄνωτ. σελ. 393 - 438.

(36) — Π. Πέννα : Βλπ. ἄνωτ. σελ. 385 κ. ἐξ.

(37) — Π. Πέννα : Βλπ. ἄνωτ. σελ. 390 κ. ἐξ.

(38) — Π. Πέννα : βλπ. ἄνωτ. σελ. 475 - 476. (Καὶ σημ. 23).

(39) — Γὰ ὑπ' ἀριθ. 133/12.5.1892 καὶ 146/15.2.1895 Σ ι ν α ἰ τ ι κ ἄ δ ω ρ η τ ῆ ρ ι α ἔ γ γ ρ α φ α. (Βλπ. σημειώσεις 4, 17 καὶ 28).

(40) — «Σ ε ρ ρ α ἰ κ ἄ Χ ρ ο ν ι κ ἄ» περιοδικὴ ἔκδοσις τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας Σερρῶν - Μελενίκου» καὶ με τὴν φροντίδα τοῦ Προέδρου αὐτῆς κ. Πέτρου Πέννα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἀμάντου Κ. : — Οἱ προνομακοὶ ὄρισμοὶ τοῦ Μουσουλμανισμοῦ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν. Ἀθήναι 1926.
- Βακαλοπούλου Ε. Ἀπ. : — Ἱστορία τῆς Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη 1969.
- «Γενικὴ Παγκόσμιος Ἐγκυκλοπαιδεία» Πάπυρος-Λαρούς, Ἀθήναι 1964.
- Γρηγοριάδου Περικλ. : — Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Σινᾶ, Ἀθήναι 1978 (ἐπανέκδοσις ὑπὸ τῆς Ἱ. Μονῆς Σινᾶ).
- Δρανδάκη Παύλου : — «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, Ἀθήναι.
- «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», Ἀθήναι 1964.
- «Ἡμερολόγιον Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» Ἀθήναι, Ἀπὸ Διακονία, 1970.
- Καλλιστράτου Ἡλ. : — Περιοδικὸν «Χριστοπολιτεία», Κάιρον— Ἀλεξάνδρεια 1932 - 34.
- «Νέα Βασικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», Ἀθήναι 1964.
- Παπασυναδινού : — «Τὸ Χρονικὸν τῶν Σερρῶν» ἐν «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» Ἀθήναι 1938, σελ. 1 - 72.
- Παπαμιχαλοπούλου Κ. : — Ἡ Μονὴ τοῦ Ὄρους Σινᾶ, Ἀθήναι 1932.
- Περιγραφή τοῦ Θεοβαδίστου Ὄρους Σινᾶ..., Ἀθήναι 1978 (ἐπανέκδοσις ὑπὸ τῆς Ἱ. Μονῆς Σινᾶ).
- Πέτρου Θ. Πέννα : — Ἱστορία τῶν Σερρῶν, Βα ἔκδοσις, Ἀθήναι 1966.
- «Σερραϊκὰ Χρονικὰ», περιοδικὴ ἔκδοσις τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρείας «Σερρῶν-Μελενίκου».
- «Σιναϊτικὸν Ἡμερολόγιον», τεύχος Γ', Σινᾶ 1977.
- Ἀργινῆς Γ. Φραγκούλη : — Ἡ Σιναία Σχολὴ τῆς Ἀγ. Αἰκατερίνης στὸ Χάνδακα, Ἀθήνα, Βιβλιοπωλεῖο τῶν Βιβλιοφίλων, 1981.

263

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

- «Γ. Π. Ε. Πάπυρος - Λαρούς» = Γενική Παγκόσμιος Έγκυκλοπαιδεία
Πάπυρος - Λαρούς, Ἀθήναι 1964,
- «Μ. Ε. Ε.» = Μεγάλη Ἑλληνική Έγκυκλοπαιδεία,
Ἀθήναι.
- «Θ. Η. Ε.» = Θερησκευτική καὶ Ἡθική Έγκυκλοπαι-
δεία, Ἀθήναι 1964.
- «Ν. Β. Ε.» = Νέα Βασική Έγκυκλοπαιδεία, Ἀθῆ-
ναι 1964.

264

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

ΤΑ 75ΧΡΟΝΑ ΤΟΥ «ΟΡΦΕΑ»

(1905 - 1980)

Με την ευκαιρία συμπληρώσεως εβδομήντα χρόνων από την ίδρυσή του, ο ιστορικός όμιλος Σερρών «Όρφέας», που ιδρύθηκε το 1905, και σε μιὰ γιορταστική ατμόσφαιρα που διήρκησε ένα επταήμερο με ποικίλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, τίμησε διαπρεπείς Σερραίους γνωστούς πανελληνία που διέπρεψαν στα γράμματα και στις τέχνες, άπονέμοντάς τους τιμητικά μετάλλια.

Συγκεκριμένα τιμήθηκαν από τον ιστορικό Σύλλογο οί Πέτρος Πέννας (ιστορία), Σάκης Νάσιουτζικ (φιλοσοφία), Νίκος Άστρεινίδης (μουσική), Γιάννης Πετράκογλου (ζωγραφική) και Κώστας Τσέλιος (γελιογραφία).

Ή άπονομή τών τιμητικών μεταλλίων έγινε την πρώτη ήμέρα τών εκδηλώσεων, στις 9 Δεκεμβρίου 1980 στην νέα αίθουσα του όμίλου, που άρχισαν με όμιλία του Προέδρου Γιώργου Καφταντζή που αναφέρθηκε στην προσφορά του όμίλου στη διάρκεια τών εβδομήντα πέντε χρόνων τής παρουσίας του στον Μακεδονικό Χώρο και στην συνέχεια αναφέρθηκε στο έργο τών τιμηθέντων Σερραίων.

Ό λόγος του Προέδρου του «Όρφέα» κ. Γιώργου Καφταντζή

Σεβασμιώτατε, αξιότιμοι κ. κ. βουλευτές, κ. Νομάρχα, στρατηγέ μου, κ. δήμαρχε, φίλοι όρφικοί, Σερραίες και Σερραίοι,

Ό «Όμιλος Όρφέας» με περηφάνεια και συγκίνηση εγκαινιάζει άπόψε τις γιορτές για τὰ 75 χρόνια από την ίδρυσή του.

Όπως είναι γνωστό ό Όρφέας ιδρύθηκε το 1905 στις Σέρρες που ήταν τότε σκλαβωμένες.

Μυστική έθνικοαπελευθερωτική όργάνωση, υπήρξε ή ψυχή και το όπλοστάσιο τής έλληνικής άμυνας στην Άν. Μακεδονία. Ή δράση του κατευθύνονταν και συντονίζονταν κρυφά άπό το Έλληνικό Προξενείο τών Σερρών. Έδωσε πολλά θύματα στον άγώνα.

Παράλληλα διατηρώντας φιλαρμονική, χορωδία, θίασο διοργάνωνε έθνικές γιορτές, συναυλίες, χορούς, διαλέξεις, θεατρικές παραστάσεις κλπ. με ξένα συγκροτήματα ή δικά του στην πόλη και στην περιφέρεια καλλιεργώντας έτσι ήθικά και έκπολιτιστικά το λαό και τονώνοντας το

ἔθνικό του αἶσθημα. Τὸ θίασό του τὸν ὀργάνωσε ὁ μέγας Ἕλληνας ἠθοποιὸς Αἰμίλιος Βεάκης (ἔπαιξε καὶ ὁ ἴδιος μετὴν Ἀντιγόνη Γονίδου) καὶ ἀνέβασε «Τόσκα», «Ὁ ἔνοχος», «Οἱ λησταί» τοῦ Σίλλερ κ. ἄ. Ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα, ἕναν αἰῶνα σχεδόν, ὁ ΟΡΦΕΑΣ ἀγωνίζεται ἀκούραστα, σκληρὰ παλεύοντας μετὰ ὅλες τὶς γνωστὲς ἀντίξοες συνθήκες τῆς ἀκρι-

Ὁ Πρόεδρος τοῦ «Ὀρφέα» Γιώργος Καφταντζῆς ἀνάμεσα στοὺς τιμηθέντας.

τικῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς κακοδαιμονίας της νὰ καλλιεργήσει πολιτιστικά καὶ νὰ ἀνεβάσει τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ στάθμη τοῦ τόπου μας.

Σήμερα διαθέτει 60μελὴ μικτὴ χορωδία καὶ μαντολινάτα τὴν ὁποία διευθύνει ὁ Βαγγέλης Παπατσαρούχας.

Τὸ συγκρότημα αὐτὸ πλαισιωμένο κατὰ καιροῦς καὶ μὲ ἄλλα ἐπικουρικὰ κλιμάκια («Φολκλορικὸ» γιὰ τὴν προβολὴ τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν, «Παιδικὴ Μαντολινάτα», «Ἐκκλησιαστικὴ χορωδία»), δίνει τακτικὰ συναυλίες, ὄχι μόνο στὶς Σέρρες καὶ σὲ ἄλλες πόλεις, μὰ καὶ στὰ χωριά, ὅπου ἡ ἀνάγκη τῆς ποιοτικὰ διαλεγμένης προσφορᾶς καὶ τῆς σωστῆς πολιτιστικῆς παιδείας εἶναι φανερὴ καὶ ἄμεση.

Τὴν καλλιέργεια τῆς ἔμφυτης ἀγάπης τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ θέατρο ἐπιδιώκει ὁ πειραματικὸς θίασος τοῦ ΟΡΦΕΑ. Ἐξ ἄλλου μολονότι ἐρασιτεχνικός, πιστεύει πὼς μπορεῖ νὰ βοηθήσει στὴν προσέγγιση τῶν ἀνθρώπων ἂν χρησιμοποιοῦνται σωστὰ ἡ μεγάλη καὶ πρωτογενὴς δύναμη τοῦ θεάτρου μὲ μιὰ σύγχρονη καὶ προβληματικὴ πραγματικότητα, πὼς τὸ θέατρο, λειτουργικὸ καὶ ἐκφραστικὸ ὄργανο πρωταρχικῆς σημασίας γιὰ τὸν ἐξανθρωπισμὸ, εἶναι ἀναγκαῖο στὴν ἐρμηνεία πολλῶν φαινομένων, πού ὀρειοδεικτοῦν τὴ ζωὴ καὶ τὴν μοίρα μας.

Ἡ ἀποψινὴ πρώτη ἐκδήλωση μὲ τὴν ὁποία γίνεται καὶ ἡ ἔναρξη μιᾶς σειρᾶς ἐκδηλώσεων, ὅπως αὐτὲς ἀναγράφονται στὸ πρόγραμμα, εἶναι ἀφιερωμένη σὲ πέντε ἀπὸ τὰ πιὸ ἀξιόλογα τέκνα αὐτοῦ τοῦ τόπου, πού διαπρέπουν στὰ γράμματα, στὶς ἐπιστῆμες καὶ στὶς τέχνες.

Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἐλάχιστο καθῆκον ἑνὸς πολιτιστικοῦ συλλόγου σὰν τὸν ΟΡΦΕΑ, ἀπέναντι σὲ συμπατριῶτες πού ἀφιέρωσαν τὴ ζωὴ τους στὸ ἀγαθὸ κοί μὲ τὸ πνεῦμα τους καὶ τὸ ταλέντο τους βοήθησαν στὸν ἐξανθρωπισμὸ τοῦ ἀνθρώπου σὲ μιὰ ἐποχὴ ὑλικὴ καὶ δύσκολη, τιμώντας ἔτσι τὸ ἔθνος μὰ καὶ τὴν ἰσχυρὴ πατρίδα τους.

Οἱ Σερραῖοι πού τιμοῦνται καὶ μᾶς ἔδωσαν τὴ μεγάλη χαρὰ νὰ βρίσκονται ἀπόψε κοντὰ μας λαμπρύνοντας τὸ γιορτασμὸ μὲ τὴν παρουσία τους εἶναι οἱ ἑξῆς :

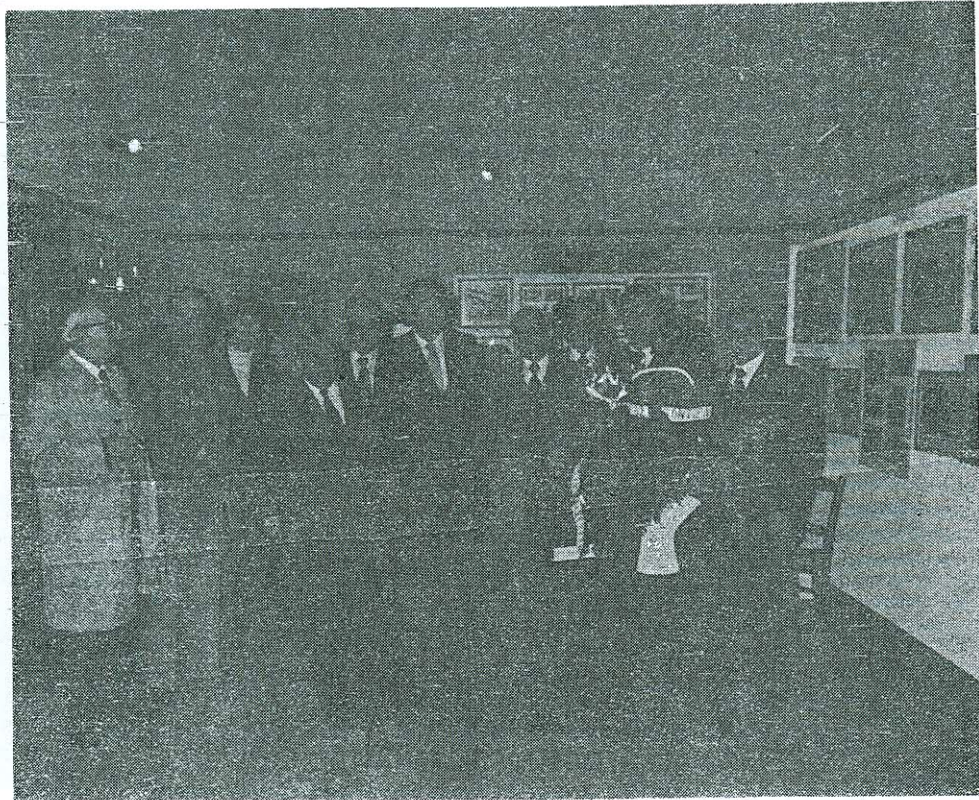
ὁ Πέτρος Πέννας, ἱστορία,
ὁ Θανάσης Νάσιουτζικ, φιλοσοφία,
ὁ Νίκος Ἀστρεϊνίδης, μουσικὴ,
ὁ Γιάννης Πετράκογλου, ζωγραφικὴ,
ὁ Κώστας Τσέλιος, γελοιογραφία.

Ὁ «Ὀρφέας» ἀνακήρυξε ὅλους ἐπίτιμα μέλη του καὶ ἀπονέμει στὸν καθ' ἓνα ἀναμνηστικὸ μετάλλιο.

Ὁ Πέτρος Θ. Πέννας, γεννήθηκε στὰ Ἄνω Πορρόια. Μετὰ τὴν γέννησή του, οἱ γονεῖς του ἐγκατεστάθηκαν στὶς Σέρρες, ὅπου ἔζησε τὰ

παιδικά του χρόνια, φοιτώντας στὰ λαμπρὰ ἐκπαιδευτήριά της ὡς τὸ 1916. Μὲ τὴν βουλγαρική εἰσβολή στὴν Ἀνατολική Μακεδονία, ἡ οἰκογένειά του ἐγκαταστάθηκε στὸν Πειραιᾶ, ὅπου καὶ ἐπεράτωσε τὶς γυμνασιακὲς του σπουδές. Τὸ 1919 ἐγγράφεται στὴν Νομικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, καὶ τελειώνοντας τὶς σπουδές του ἐγκαθίσταται στὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ στὴν συνέχεια ἄσκησε μὲ ἐπιτυχία τὸ δικηγορικὸ ἐπάγγελμα.

Ἡ ἀπομάκρυνσή του ὅμως ἀπὸ τὶς Σέρρες μὲ τὴν ὁποία τὸν συνέδεαν ὅλες αἱ ἐντυσώσεις τῶν παιδικῶν του χρόνων, καὶ ἡ ἀπέραντη πρὸς αὐτὴν ἀγάπη του, τὸν ἔκαμε ἀθεράπευτα νοσταλγὸ τῆς γενέτειράς του. Τοῦτο στάθηκε ἀφορμὴ στὸ νὰ ἐπιδοθῆ μὲ ἀληθινὸ πάθος σὲ ἱστορικὲς ἔρευνες καὶ μελέτες γι'αυτὴν, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐνεργὸ πολιτικὴ ν' ἀναμιχθῆ,

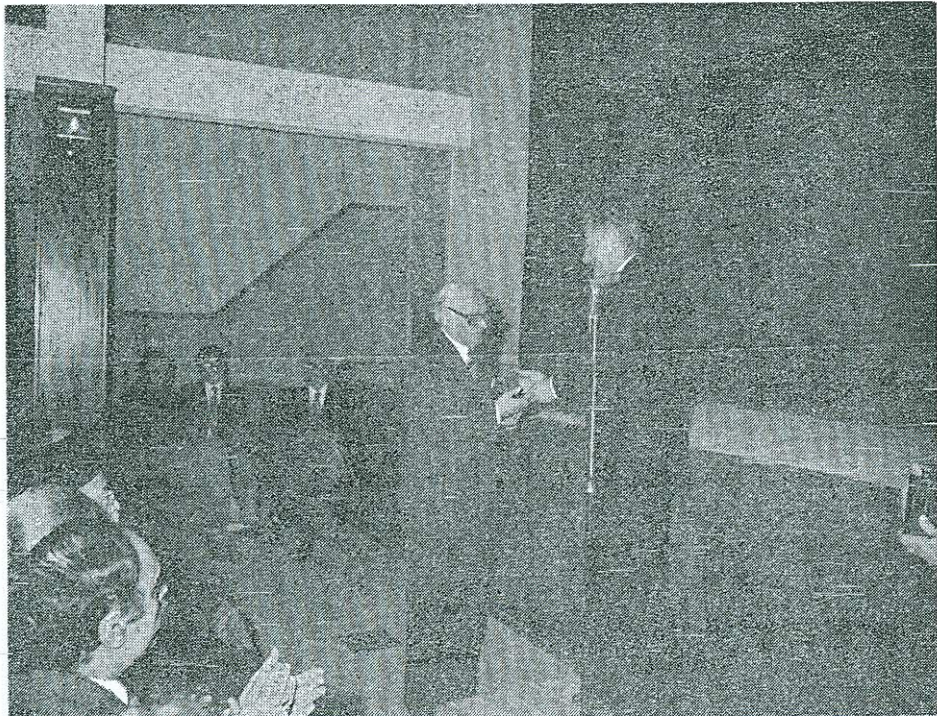
Ἀναμνηστικὴ φωτογραφία στὴν αἴθουσα ἐκθέσεων τοῦ «Ὀρφέα»

ὥστε καὶ ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος, μὲ τὸ ὁποῖο κατ' ἐπανάληψι τιμήθηκε, νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὸ παρελθὸν ἀλλὰ καὶ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς πατρίδας του.

Μὴ ἀρκούμενος στὶς προσωπικὲς καὶ ἀτομικὲς ἔρευνες θέλοντας νὰ δημιουργηθῆ ἔφεση ἱστορικῆς ἔρευνας καὶ μελέτης καὶ ἀπὸ ἄλλους ἐπιστήμονες γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ μοῖρα τῆς πόλεως καὶ τῆς ὑπαίθρου τῶν Σερρῶν, ἰδρύει τὸ 1952, μαζί μὲ ἄλλους Σερραίους, στὴν Ἀθήνα τὴν

Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία Σερρῶν - Μελενίκου, τῆς ὁποίας ἐπὶ 28 περίπου χρόνια εἶναι πρόεδρος, καὶ φροντίζει γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ πνευματικοῦ τῆς ὀργάνου, τοῦ περιοδικοῦ «Σερραϊκὰ Χρονικά» ὅπου σὰν σὲ ἀρχεῖο ἔχει ἀποθησαυρισθῆ, καὶ ἀποθησαυρίζεται σπουδαῖο ἱστορικό καὶ λαογραφικό ὑλικό ποῦ προσφέρουν οἱ μελέτες ἐκλεκτῶν ἐπιστημόνων, Σερραίων καὶ μὴ, ποῦ διαφορετικά θὰ χανόταν γιὰ μεγάλη ζημιὰ τοῦ τόπου. Καὶ ἀκριβῶς μ' αὐτὸ τὸ αἰτιολογικό ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἐβράβευσε τὸ ἔργο τοῦτο, ποῦ ἐπιμελεῖται ὁ Πέτρος Πέννας, καὶ ποῦ τιμᾷ τὴν πόλη μας.

Ὁ Πέτρος Πέννας ὑπῆρξε ὁ πρωτοπόρος ποῦ ἀνοιξε σὲ ὅλους μας τὸ δρόμο. Οἱ δημοσιευμένες ἐργασίες του εἶναι πολλές. Μὰ τὸ ἔργο ποῦ

Ὁ Πρόεδρος τοῦ «Ὀρφέα» παραδίδει στὸν κ. Πέννα τὴν τιμητικὴ πλάκετα.

τὸν ἀθανατίζει εἶναι ἡ «Ἱστορία τῶν Σερρῶν», στὴν ὁποία γιὰ πρώτη φορὰ ἀντιμετωπίζεται ἡ ἱστορία αὐτῆς τῆς πόλης μὲ ἐπιστημονικά κριτήρια.

Γενικά τὸ ἔργο τοῦ Πέτρου Πέννα τὸ διακρίνει ὑπευθυνότητα, ἐγκυρότητα, σαφήνεια, ἀμεσότητα καὶ μιὰ βαθειὰ ἀγάπη γιὰ τὴν ἑλληνικὴ παράδοση.

Ὁ Ἀθανάσιος Κωνσταντίνου Νάσιουτζικ γεννήθηκε στὶς Σέρρες. Ἔβγαλε τὸ γυμνάσιο Σερρῶν καὶ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσ/κης. Ζεῖ στὴν Ἀθήνα.

Ἐξέδωσε «Οἱ Ρίζες» τὸ 1967 μὲ δεύτερη ἔκδοση τὸ 1972. «Φυσικὴ καὶ ἄνθρωπος» τὸ 1969, ἐπανεκδοση τὸ 1972. «Βιολογία τοῦ χρόνου» σὲ τρεῖς ἐκδόσεις τὸ 1970, 1971 καὶ 1974. «Τὸ τραῦμα τοῦ Ἀδάμ» πρώτη ἔκδοση τὸ 1971, β' ἔκδοση 1973. «Ἐπιφυλλίδες 1971 - 1972» μὲ ἐκδόσεις 1972 καὶ 1974. «Πεδίο καὶ Ἀνταγωνισμὸς 1974. «Ἐπιφυλλίδες 1973 - 1975» τὸ 1976.

Διάφορες ἐργασίες του εἶναι ἐπίσης καταχωρημένες σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν, κυρίως στὸ «Βῆμα». Τὸ ἔργο του προσφέρει σημαντικὲς φιλοσοφικὲς ἀπάψεις γύρω στοὺς σύγχρονους προβληματισμούς, γιὰ νὰ βροῦμε ὅλοι-μαζί —ὅπως γράφει ὁ ἴδιος : «τὴν ἀλήθεια ἂν ὑπάρχει».

Ὁ Νίκος Ἀστρινίδης κατάγεται ἀπὸ οἰκογένεια προσφυγικὴ ποὺ ἐγκαταστάθηκε στὸ Νέο Σκοπὸ Σερρῶν. Σπούδασε μουσικὴ στὸ Βουκουρέστι καὶ Παρίσι.

Τὸ 1944 κέρδισε τὸ πρῶτο βραβεῖο στὸ Παγκόσμιο Φεστιβάλ Πιάνου (Ἐϊστένφουντ), ἔχει δὲ ἐμφανισθῆ σὰν πιανίστας στὴν Ἀγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Ἰσπανία, Ἰταλία, Αἴγυπτο, Ἰράν, Ἰαπωνία, Ἰνδίες, Νοτιοαφρικανικὴ Ἐνωση, Η.Π.Α., Ἀργεντινὴ, Βραζιλία, Ρουμανία καὶ ἄλλες χῶρες.

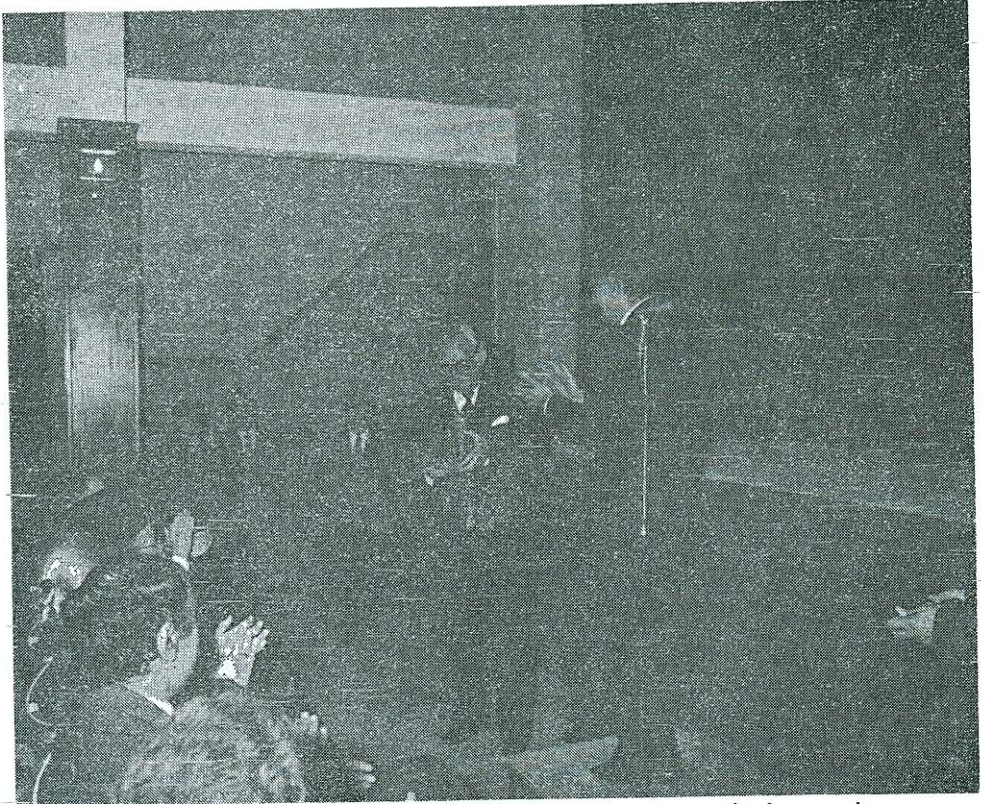
Σὰν διευθυντὴς ὀρχήστρας ἔχει ἐργασθῆ στὸ Παρίσι, Κάιρο, Σιγκαπούρη, Τόκιο καὶ Γαλλικὲς Ἀντίλλες. Τώρα διευθύνει τὴν Φιλαρμονικὴ Θεσσαλονίκης.

Συνέθεσε τὰ ὁρατόρια «Ἅγιος Δημήτριος», «Κύριλλος καὶ Μεθόδιος» καὶ «Ψαλμοί», τὴν «Συμφωνία 1821», τὴν καντάτα «Οἱ γάμοι τοῦ Πηλέα καὶ τῆς Θέτιδας», τὸ συμφωνικὸ ποίημα «Ὁ πύργος τῆς μοναξιᾶς», τὸ χορογραφικὸ ποίημα «Ἡ ζωὴ εἶναι ὄνειρο» (τοῦ Καλντερόν), τὸ «Σπίτι τῆς Μπερνάρντα Ἀλμπα» τοῦ (Λόρκα) καὶ πολλὰ ἔργα γιὰ πιάνο, τραγούδια καὶ μουσικὴ δωματίου. Οἱ συνθέσεις του ἔχουν παρουσιασθῆ μὲ ἐπιτυχία στὴν Εὐρώπη, Ἀμερικὴ, Ἀφρικὴ καὶ Ἀσία. Τὸ τελευταῖο του ἔργο εἶναι ἡ ὄπερα «Παῦλος Μελάς», σὲ ἔμμετρο κείμενο τοῦ Ἀλέκου Δαφνομήλη.

Ὁ Νίκος Ἀστρινίδης εἶναι μέλος τῆς «Διεθνοῦς Ἐταιρείας Μουσικῆς», τῆς «Γαλλικῆς Ἐταιρείας Συγγραφέων, Συνθετῶν καὶ Ἐκδοτῶν Μουσικῆς», Πρόεδρος τῆς «Μουσικῆς Ἐταιρείας Βορείου Ἑλλάδος» (ΜΕΒΕ), Διευθυντὴς Φιλαρμονικῆς Δήμου Θεσ/κης, Διευθυντὴς τοῦ Μακεδονικοῦ Ὠδείου καὶ καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας Θεσ/κης.

Σὰν πιανίστας ὁ Νίκος Ἀστρινίδης στάθηκε πάντα ἕνας καλλιτέχνης σφραγισμένος μὲ δωρεὰ προνομιακῆ, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐπιλέγει ἡ ζωὴ γιὰ νὰ πλατύνουν τὸ νόημα τῆς δημιουργίας.

Σὰ μουσικοσυνθέτης ἕνας ὑπεύθυνος δημιουργὸς ποὺ ἔφερε τὴν τέ-

Ὁ κ. Πέννας, ἐπιδεικνύει τὴν τιμητικὴν πλακέτα στὸ ἀκροατήριον.

χνη του στὴν ἀγνή πηγὴ μὲ ἐκφραστικὸς τρόπους φορτωμένους φῶς, χάρη καὶ ἐλληνικότητα.

Ὁ Γιάννης Πετράκογλου ἀνήκει σὲ προσφυγικὴ οἰκογένεια ποὺ ἐγκαταστάθηκε στὶς Σέρρες τὸ 1922.

Ἔβγαλε τὴ σχολὴ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν καὶ

Πῆρε πτυχίον Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς Νομικῆς Σχολῆς.

Εἶναι μέλος τοῦ Καλλιτεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος καὶ τῆς Association Internationale des arts Plastiques Maison de l' Unesco, Paris.

Ἔκανε ἐλεύθερες σπουδὲς ζωγραφικῆς, καὶ ἀτομικὲς ἐκθέσεις στὴν Ὑδρα τὸ 1965, Ἀθήνα 1970, Βόλο 1971, Θεσσαλονίκη 1971, Ἀθήνα 1972, Μύκονο 1973.

Συμμετείχε στὶς ἐξῆς ὁμαδικὲς ἐκθέσεις : 10η, 11η, 12η καὶ 14η Πανελλήνιες Ἐκθέσεις Ζαπτείου τὸ 1969, 1971, 1973 καὶ 1975.

Στὸ Διεθνὲς Φεστιβάλ Ζωγραφικῆς τῆς Νικαίας (Gagne sur Mer) τῆς Γαλλίας 1972, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ὑφυπουργοῦ τῶν Μορφωτικῶν Ὑποθέσεων τῆς Γαλλίας, μὲ συνεργασία τῆς Ὑπηρεσίας Ἀνταλλαγῶν Τέχνης τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῆς Διεθνούς Ἑταιρίας Εἰκαστικῶν Τεχνῶν καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Unesco.

—Στὴν ὁμαδικὴ «Ἐἴνοι καὶ Ἑλληνες ζωγράφοι» (Ἐλαφρᾶς Ὑλης). Γκαλερί «Διογένης», 1973.

—Στὴν ὁμαδικὴ «Ἀπρίλιος 1967—Ἰούλιος 1974». Γκαλερί «Διογένης» 1974.

—Στὴν Ἐκθεση τοῦ Καλλιτεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος στὰ πλαίσια τῆς Διεθνούς Ἑβδομάδος Τέχνης τῆς Unesco, 1975.

Τιμητικὲς διακρίσεις

Τιμητικὴ διάκριση Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως.

Ἔργα τοῦ καλλιτέχνη

Στὴν Πινακοθήκη τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν. Στὸ Ὑπουργεῖο Συντονισμοῦ. Στὸ Ὑπουργεῖο Βορείου Ἑλλάδος. Στὴν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος. Στὶς Πρεσβείες : Γερμανίας, Τσεχοσλοβακίας, στὴν Ἀθήνα. Στὸ Σύνδεσμο Συντακτῶν Ἐἴνου Τύπου κλπ. Σὲ ἰδιωτικὲς συλλογὲς Ἑλλήνων καὶ ξένων.

Τὸ ἔργο τοῦ Γιάννη Πετράκογλου διακρίνεται γιὰ τὴν ἐκφραστικὴ πολυμορφία του, τὴ διείσδυση σὲ θεμελιακὰ αἰσθητικὰ προβλήματα καὶ μιὰ εὐαισθησία ὑπερφορτωμένη ἀπὸ πολυάριθμα μηνύματα.

Ὁ Κώστας Τσέλιος γεννήθηκε τὸ 1941 στὴν Ἡράκλεια, ὅπου καὶ ἔβγαλε τὸ γυμνάσιο.

Σπουδές : Ἔβγαλε τὴν Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν Ἀθηνῶν μὲ κρατικὴ ὑποτροφία.

Εἶναι κάτοχος πτυχίου ζωγραφικῆς καὶ ἔπαινο. Ἐπίσης πτυχίου ἱστορικῶν καὶ θεωρητικῶν σπουδῶν τῆς τέχνης καὶ πτυχίου εἰδικεύσεως στὰ ψηφιδωτά.

Δουλεῖ ἀπὸ τὸ 1969 τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀλεξανδρούπολης.

Ὑπῆρξε σκιτσογράφος τῶν περιοδικῶν «Ταχυδρόμος» καὶ «Ἐπίκαιρα» Ἀθηνῶν ἐπὶ μιὰ 10ετία. Ἐπίσης συνεργάστηκε μὲ πολλὰ ξένα περιοδικά. Ἐκανε τρεῖς ἀτομικὲς ἐκθέσεις ζωγραφικῆς καὶ πῆρε μέρος σὲ τέσσερες ὁμαδικές.

Συμμετείχε ἀκόμα σὲ πέντε παγκόσμιες ἐκθέσεις γελοιογραφίας τρεῖς στὴν Ἀθήνα τὸ 1975, 1976, 1977 καὶ δυὸ στὴ Δυτικὴ Γερμανία τὸ 1978 καὶ 1980.

Πολλές ἐργασίες του τιμήθηκαν μὲ πρῶτα βραβεῖα. Τὸ 1978 πήρε τιμητικὴ ἀνάγλυφη περγαμηνὴ ἀπὸ τὸ Σύλλογο Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν.

Τὸ ζωγραφικὸ ἔργο τοῦ Κώστα Τσέλιου ὀλοκληρώνεται σ' ἓναν ἰδιαίτερο ἐκφραστικὸ χῶρο μὲ μέσα τολμηρὰ μὰ ὑποτεταγμένα στὴ ζεστὴ κι ἀνθρώπινη φύση τοῦ καλλιτέχνη νὰ ἐρμηνεύσει τὴ ζωὴ.

Τὸ γελοιογραφικὸ του ἀντίθετα μεταφέρει μιὰ ἤρεμη μελαγχολικὴ διάθεση μ' ἓναν σαρκασμὸ, γεμᾶτο κλαυσίγελο, ὥστόσο βαθεῖα ἱαματικὸ καὶ ρωμαλαῖο καὶ γυμνὸ σὰν τὴ νεότητα τοῦ κόσμου.

Μετὰ τὴν ὀμιλία τοῦ κ. Καφταντζῆ μίλησαν δι' ὀλίγων ὁ σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Σερρῶν καὶ Νιγρίτης κ. κ. Κωνσταντῖνος, ὁ νομάρχης κ. Π. Γύφτουλας, ὁ δήμαρχος κ. Α. Ἀνδρέου καὶ οἱ κ. κ. Π. Πέννας, Γ. Πετράκογλου, Σ. Νάσιουτζικ καὶ Κ. Τσέλιος.

Προσφωνῶν ὁ κ. Πέννας καὶ εὐχαριστῶν γιὰ τὴν διάκρισι πού τοῦ ἀπενεμήθη, εἶπε τὰ ἑξῆς :

Σεβασμιώτατε, κύριε Πρόεδρε, κυρίες καὶ κύριοι,

Ἵπὸ τὴν ιδιότητά μου ὡς Προέδρου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν - Μελενίκου, πού ἐδρεύει στὴν Ἀθήνα, ἀπευθύνω θερμὸ καὶ ἐγκάρδιο χαιρετισμὸ πρὸς τὸν ἀδελφικὸ Σύλλογο τὸν «'Ορφέα» καὶ τὰ συγχαρητήρια γιὰ τὴν συμπλήρωση ἑβδομήντα πέντε χρόνων μιᾶς ἐκπληκτικῆς γόνιμης προσφορᾶς στὸ Ἔθνος καὶ στὴν πόλη τῶν Σερρῶν.

Γιὰ τὴν δράση του καὶ τὴν προσφορά του, δίκαια ὑπερηφανεύονται οἱ Σερραῖοι καὶ δίκαια σήμερα πανηγυρίζουν.

Γιατὶ ἡ ἱστορία τοῦ «'Ορφέα», συμπορεύεται καὶ συνυφαίνεται μὲ τις ἱστορικὲς περιπέτειες τῶν Σερρῶν, τὴν τύχη τῶν ὁποίων συμμερίστηκε. Γεννήθηκε σὰν αἴτημα τῶν καιρῶν, σὲ μιὰ ἐποχὴ δύσκολη γιὰ τὸ ἔθνος καὶ τὴν Μακεδονία. Ἀπετέλεσε τὴν ἐκφραση τῶν πόθων τῶν Σερραίων γιὰ κοινωνικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ ἀνάταση, καὶ τὴν συνισταμένη ἐθνικῆς ἄμυνας κατὰ τοὺς δύσκολους χρόνους, τῆς διπλῆς κατὰ τοῦ γένους μας ἐπιβουλῆς.

Ἔτσι παράλληλα πρὸς τὴν οὐσιαστικὴ ἀθλητικὴ καὶ τὴν μουσικὴ καὶ θεατρικὴ παιδεία, πού μετέδιδε στὴν Σερραϊκὴ κοινωνία, ἔγινε «Κέντρο Ἐθνικὸ» καὶ φυτώριο Μακεδονομάχων, πού ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὴν διατήρηση τῆς Ἑλληνικῆς ταυτότητος τοῦ Μακεδονικοῦ χῶρου καὶ ἰδιαίτερα τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν καὶ τῆς ὑπαίθρου περιοχῆς της.

Ἐξ αἰτίας τῶν Ἐθνικῶν καὶ πολεμικῶν περιπετειῶν, κατὰ μικρὰ διαστήματα ἀνεστάλη ἡ δραστηριότητά του. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡγεσία ἐκλεκτῶν καὶ ἐμπνευσμένων πνευματικῶν ἀνθρώπων καθόλου δὲν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τοὺς στόχους του. Ἔτσι σήμερα ἑβδομήντα πέντε χρό-

νων ὁ «Ὁρφέας» ἀλλὰ ἀκμαῖος καὶ σφριγηλὸς ὅσον ποτὲ ἄλλοτε κάτω ἀπὸ τὴν ἐμπνευσμένη ἡγεσία τοῦ τωρινοῦ Προέδρου του κ. Γιώργου Καφταντζῆ, μὲ τὴν καταξιωμένη πανελληνίως ἐπιστημονικὴ, ποιητικὴ καὶ λογοτεχνικὴ προσωπικότητά του, καὶ τὸν ὄγκο τῆς συγγραφικῆς του ἐργασίας, ὁ «Ὁρφέας» παρὰ τὴν ἴδρυση καὶ ἄλλων ἀξιολόγων παρεμφερῶν πνευματικῶν Σωματείων, ἀποτελεῖ καὶ σήμερα τὸ μοναδικὸ πνευματικὸ ἀντιπροσωπευτικὸ σωματεῖο ποῦ διαρκῶς διευρύνει καὶ κατευθύνει τὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ Σερραϊκοῦ κοινοῦ καὶ τῆς νεολαίας. Γιαυτὸ εὐχόμεσθε ἀπὸ καρδίας ὅπως μακρὰ καὶ ἀνοδικὴ εἶναι ἡ πορεία του στὴν διαδρομὴ τῶν χρόνων.

Ὅσον ἀφορᾷ ἐμὲ προσωπικῶς, μὲ πολλὴ συγκίνηση παραλαμβάνω τὴν ἀπονεμομένη εἰς ἐμὲ διάκριση καὶ μὲ εὐγνωμοσύνην ἀποδέχομαι τὴν τιμὴ. Καὶ βεβαίῳ πῶς παρ' ὅλες τὶς ἱκανοποιήσεις ποῦ αἰσθάνθηκα σὲ ἄλλες ἀνάλογες τιμὲς ποῦ μοῦ ἀπενεμήθησαν κατὰ καιροῦς, τὴν σημερινὴ ἐπιβράβευση τοῦ ἔργου μου, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου μου, θὰ τὴν θεωρῶ πάντοτε σὰν τὴν ὑψηλότερη τιμὴ μου.

Μόνον ποῦ ἡ ἀποψινὴ ὥραία ἐκδήλωση παρουσιάζει κάποιαν ἔλλειψη. Ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν τιμωμένων λείπει καὶ ἡ ἐπιβράβευση τῆς τάξεως τῆς ποίησης καὶ τῆς λογοτεχνίας. Καὶ ὑποπτεύομαι πῶς ἡ ἠθελημένη αὐτὴ παράληψη ἔγινε ἀπὸ ὑπέρμετρη μετριοφροσύνη τοῦ κ. Προέδρου, τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον δικαιοματικὰ ἀνήκει ἡ τιμὴ, τοῦ κορυφαίου λογοτέχνη καὶ ποιητῆ τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν.

Ἐλπίζω πῶς σύντομα θὰ βρεθῆ ἡ εὐκαιρία ὥστε νὰ τοῦ ἀποδοθῆ ἡ ἐμπρέπουσα ἐπιβράβευση.

274

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΘ. ΒΛΑΧΟΣ

(1935 - 1980)

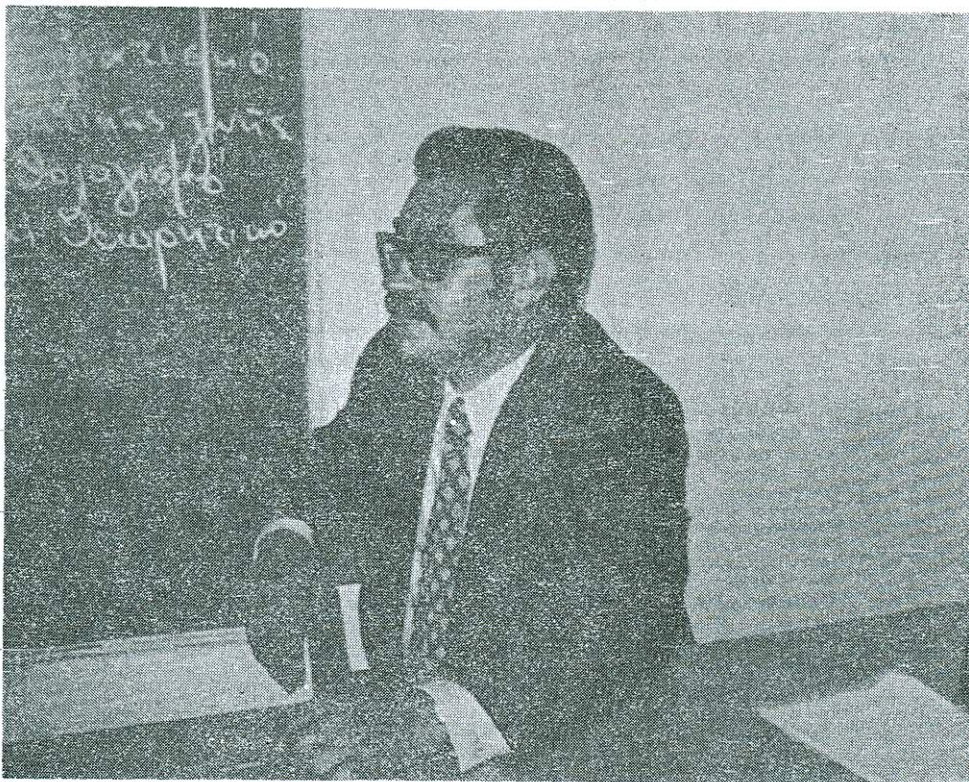
Ὁ Ἰωάννης Βλάχος, υἱὸς τοῦ Ἀθανασίου καὶ τῆς Ἑλένης, ἐγεννήθη εἰς τὰ Κάτω Πορροῖα Σερρῶν τὸ 1935. Ἦτο ὁ πρῶτος ἐκ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν. Ἐφοίτησεν εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τῆς γενετέρας του κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου. Τὸ 1950 εἰσῆχθη εἰς τὸ Γυμνάσιον Σιδηροκάστρου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπεφοίτησε τὸ 1966. Αἱ γυμναστικά του σπουδαὶ ἦσαν ἐξαιρετοί, διότι οὗτος ἦτο ἐκ τῶν καλυτέρων μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου καὶ ἐτύγχανε πάντοτε τῶν σχετικῶν μαθητικῶν διακρίσεων, διὰ τὰς ὁποίας οὐδέποτε ἠ μετριοφροσύνη του τοῦ ἐπέτρεπε νὰ κάνη λόγον εἰς τοὺς οἰκείους του ἢ εἰς τοὺς φίλους του. Παραλλήλως ἐφοίτα εἰς τὰ ἀνθοῦντα τότε κατηχητικὰ σχολεῖα τῆς Μητροπόλεως Σιδηροκάστρου, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδασκον πλὴν τῶν μονίμων ἐκεῖ ἐργατῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ διάφοροι διαπρεπεῖς θεολόγοι ὑπηρεροῦντες τότε εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν.

Φύσις εὐγενικὴ ὁ Ἰωάννης Βλάχος μὲ ἔντονον θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, μὲ πλούσιον οἰκογενειακὸν ἰδεολογικὸν ὑπόβαθρον καὶ εὐσέβειαν καὶ μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς τότε πνευματικῆς κινήσεως Σιδηροκάστρου προκρίνει ὡς ἐπιστήμων νὰ σπουδάσῃ τὴν Θεολογίαν. Οὕτω τὸ 1956 προσέρχεται εἰς τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ εἰσάγεται μεταξὺ τῶν πρώτων. Ἐγγράφεται εἰς τὸ Α' ἔτος σπουδῶν καὶ ὡς ὑπότροφος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σιδηροκάστρου, εἰσάγεται εἰς τὸ Θεολογικὸν οἰκοτροφεῖον τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ὅπου διαμένει καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν του.

Ἐδῶ γνωρίζεται μὲ ἐκλεκτοὺς συναδέλφους καὶ ἀκούει ἐκλεκτοὺς πανεπιστημιακοὺς διδασκάλους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, παραλλήλως παρακολουθεῖ ὅλην τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἱεραὶ ἀκολουθίαι, κηρύγματα, ὁμιλίας, διαλέξεις, καὶ ὅ,τι καλὸν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ ἡ πόλις εἰς ἓνα λαμπρὸν φοιτητὴν. Αἱ βιβλιοθήκαι τὸν εἶχον τακτικὸν ἐπισκέπτῃν. Ἡ κοσμικὴ ζωὴ τοῦ ἦτο ἄγνωστος. Ὡμοιάζεν ἡ φοιτητικὴ του ζωὴ ἐν Ἀθήναις μὲ τὴν φοιτητικὴν ζωὴν τοῦ Μ. Βασιλείου εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Τακτικὸς εἰς τὰς πανεπιστημιακὰς παραδόσεις καὶ ἐξετάσεις,

οὐδέποτε ἀπέφυγε νὰ προσέλθῃ εἰς ἐξέτασιν μαθήματος καὶ οὐδέποτε ἀπέτυχεν εἰς ἐξετάσεις εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολήν. Τοιουτοτρόπως τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1960 κατέστη πτυχιούχος αὐτῆς μὲ τὸν βαθμὸν «Λίαν καλῶς».

Ἐν συνεχείᾳ κατετάγη εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἐγένετο ἔφεδρος ἀξιωματικὸς τῆς Ἀεροπορίας. Μετὰ τὰς σχετικὰς ἐκπαιδεύσεις ὑπηρέτησεν εἰς τὴν θρησκευτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γ.Ε.Α., ὅπου τοῦ ἐδόθησαν εὐκαιρίαι νὰ ἀναπτύξῃ ἀνάλογον δρᾶσιν καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς τὰ στρατευμένα νειάτα ὅ,τι καλὸν ἔκρυβεν ἡ ὥραία του ψυχῆ. Ἐξετιμήθη ἀπὸ ἀξιω-

Ὁ Ἰωάννης Ἀθ. Βλάχος

ματικούς καὶ σημηνίτας καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσίν του ἐκ τοῦ στρατοῦ προσελήφθη ὡς καθηγητῆς εἰς σχολὴν διαφωτιστῶν τῆς Ἀεροπορίας, ὅπου ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐδίδαξεν ἐκεῖ ἐπὶ ὠραιαῖα ἀντιμισθία.

Ἡ ἀδιοριστία τῶν καθηγητῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν θεολόγων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸν ἔστρεψε προσωρινῶς εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐκπαίδευσιν. Παρὰ τὴν ἀλλήλως ἐγγράφεται εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου διηύρυνε τὰς σπουδὰς του περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ κατέστη πτυχιούχος αὐτῆς τὸ 1968.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του εἰς Ἀθήνας ἐγένετο μέλος τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Θεολόγων καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν διδασκαλίαν εἰς τὸ σχολεῖον. Φύσει βιβλιόφιλος ἀπέκτησε τεραστίαν

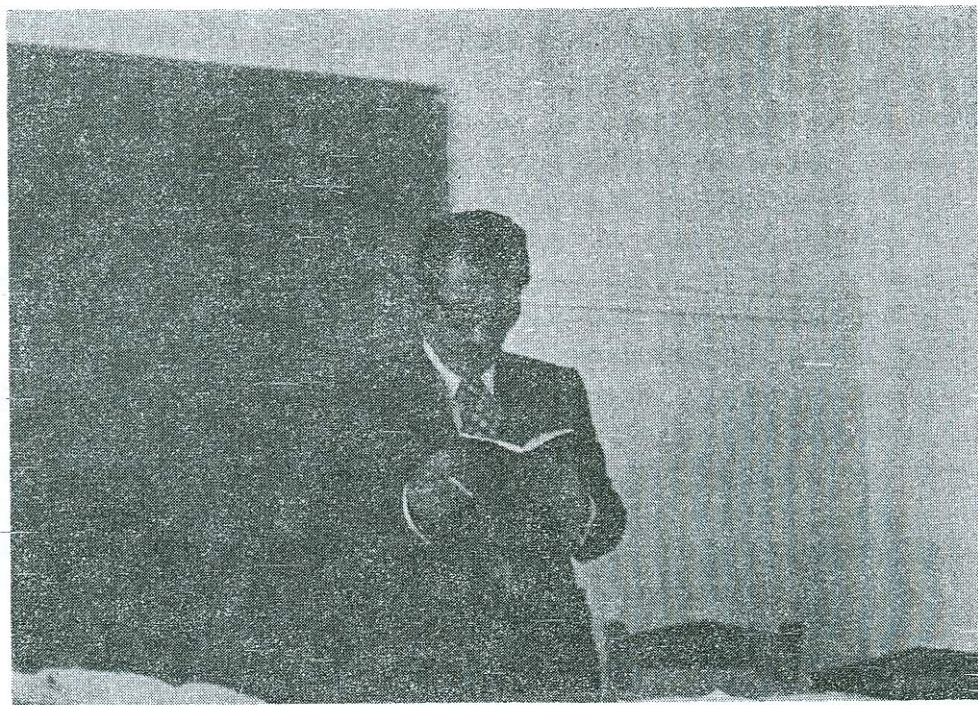
ιδιωτικήν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀφιέρωνε πολλὰς ὥρας ὥστε νὰ εἶναι πάντα ἐνήμερος διὰ κάθε νέον βιβλίον. Ἡ δίψα του αὐτὴ τὸν ἔστρεψε νὰ σκέπτεται πῶς θὰ ἀποκτήσῃ τὴν δυνατότητα νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν συστηματικῶς καὶ διὰ τοῦτο ἐπεθύμει νὰ προσληφθῇ ὡς ἐπιστημονικὸς βοηθὸς εἰς Α.Ε.Ι. Τοῦτο ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ σπουδαὶ καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῶν μικροτέρων ἀδελφῶν του δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Τὸ 1966 διωρίσθη ὡς θεολόγος καθηγητῆς εἰς τὸν Ν. Ἐβρου, ὅπου τὸν διορισμὸν δὲν ἀπεδέχθη. Τὸ 1969 διωρίσθη ὡς φιλόλογος καθηγητῆς εἰς τὸν Ν. Φθιώτιδος, ὅπου ἐπίσης δὲν ἀπεδέχθη τὸν διορισμὸν. Εἰς τοὺς ἀνωτέρω λόγους τῆς παραμονῆς του εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ συνέβαλον καὶ προβλήματα ὑγείας τῶν γονέων του, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδειξε τὸ μέγα υἱικὸν του ἐνδιαφέρον.

Εἶχεν διαφόρους ὑποσχέσεις περὶ προσλήψεώς του ὡς βοηθοῦ εἰς Ἀνωτάτην σχολήν, ἀλλὰ οἱ ὑποσχεθέντες τὸν ἠγνόησαν. Ἐγνώριζε πολλὰ σπουδαῖα πρόσωπα, ἀλλὰ οὐδέποτε ἠνόησεν κανένα διὰ προσωπικά του θέματα. Πρώην συνάδελφοί του ἐκμεταλλευθέντες τὰς ἀνωμάλους καταστάσεις τῆς ἐποχῆς ἀνεδείχθησαν σπουδαῖοι, ἐνῶ ὁ Ἰωάν. Βλάχος ὑπῆρξεν ὁ πάντοτε σεμνὸς γυμνασιακὸς διδάσκαλος. Εἶχε γίνῃ μέλος τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Φιλολόγων καθὼς καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεως Βορείων Ἑλλήνων. Ἦτο δὲ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας Σερρῶν - Μελενίκου. Εἰς ὅλα ἀνταπεκρίνετο ἐπαξίως.

Συνεκέντρωνε πάντοτε ὑλικὸν δι' ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ τὸ ὁποῖον δυστυχῶς δὲν ἐπρόλαβε νὰ ἐπεξεργασθῇ. Σημειώσεις καὶ ἀποκόμματα ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν εἶχε πολλὰ, ἀλλὰ ταξινομημένα πῶς καὶ ἄλλα ὄχι, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει τὸν εὐσυνείδητον ἐρευνητὴν. Δυστυχῶς ἡ πολὺωρος διδακτικὴ του ἐργασία δὲν τοῦ ἄφηνε τὸν ἀπαιτούμενον δι' ἔρευναν χρόνον. Τὸν καιρὸν τῶν σχολικῶν διακοπῶν διήρχετο συνήθως εἰς μοναστήρια δι' ἐξέτασιν χειρογράφων καὶ εἰκόνων ἢ εἰς Ἀθήνας δι' ἔρευναν τοῦ ὑπὸ κατοχὴν του ἐπιστημονικοῦ ὑλικοῦ. Διακοπὰς δι' ἀναψυχὴν δὲν ἐγνώρισε ποτέ.

Ἡ ἐν τῇ ιδιωτικῇ ἐκπαιδεύσει ἐπαγγελματικὴ ἀβεβαιότης τὸν ἀπησχόλει· ἤκουσε συχνὰ ὑποδείξεις φίλων διὰ κάτι μονιμώτερον. Ὑπέβαλεν αἴτησιν διὰ διορισμὸν του, ὡς καθηγητοῦ Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κατ' ἐπανάληψιν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τοιοῦτον διορισμὸν, διότι ἄλλοι «ἄνθρωπον ἔχοντες πρὸ αὐτοῦ κατέβαινον». Δὲν ἦτο συνηθισμένος εἰς τοιαύτας συναλλαγὰς καὶ πιέσεις καὶ εἰς σχετικὰς ὑποδείξεις γνωστῶν ἀπῆντα διὰ τῆς σιωπῆς. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν προσόντων του προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς μικρᾶς ἐργασίας του «Ἡ διδασκαλία τῶν ἐκθέσεων» Ἀθῆναι 1975, σελ. 32, εἰς τὴν ὁποῖαν φαίνεται ἡ

πληρότης τῆς ἐνημερώσεως καὶ ὁ συνδυασμὸς μελέτης καὶ πείρας. Ἐπίσης τὸ 1976 ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὡς ἀκροατὴς εἰς τὸ μάθημα τῶν Παιδαγωγικῶν καὶ παρηκολούθησεν ἐπὶ διετίαν τοὺς τρεῖς εἰδικοὺς καθηγητάς. Ὑποστὰς δὲ τὰς σχετικὰς ἐξετάσεις ἔλαβε πιστοποιητικὸν σπουδῶν. Ἐν συνεχείᾳ ἐδημοσίευσεν τὴν ἐργασίαν του «Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Φιλύρας Πορ-

Ὁ Ἰωάν. Βλάχος σὲ ὥρα διδασκαλίας

ροῖων Σερρῶν» Ἀθῆναι 1976, σελ. 45 (Ἀνάτυπον ἐκ τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν»).

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1977 διωρίσθη καθηγητὴς φιλόλογος εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Φροντιστήριον καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Λύκειον Καβάλας. Ὁ ὄριμος παιδαγωγὸς εὐρίσκεται εἰς σχολεῖον, ὅπου ἀπαιτοῦνται εἰδικὰ προσόντα διδασκάλου. Ἡ εὐσέβειά του, τὸ ἦθος του, ὁ ζῆλος νὰ δώσῃ καὶ νὰ ἀναδείξῃ ἀνθρώπους τὸν ἐπέβαλον ἀμέσως εἰς τὸ περιβάλλον, ὅπου εὐρέθη. Οἱ ἱερωμένοι μαθηταὶ εὐρίσκουν ἐν τῷ προσώπῳ του τὸν ἰδεώδη διδάσκαλον. Ἐμενε καὶ τὸ ἀπόγευμα εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τότε συνέχιζε νὰ διδάσκῃ μὲ ἄλλον τρόπον. Πολλὰ διηγείτο εἰς τοὺς ἱερεῖς, πάντοτε ἀπῆντα εἰς τυχὸν ἀπορίας των καὶ συχνὰ προέβαλλε διὰ

διάφορα θέματα διαφανείας (σλαΐτς). Τελευταίως έδημοσίευσε τήν έργασίαν «Ο Μακεδονικός Άγών εις τήν περιοχήν του Μελενίκου (έκθέσεις των μητροπολιτών Ειρηναίου και Αιμιλιανού») Άθηναι 1979 σελ. 74 (ανάτυπον έκ των «Σερραϊκών Χρονικῶ»). Μετ' ὀλίγους μήνας ὁ Ίω. Βλάχος προσεβλήθη ἀπό τήν ἐπάρατον νόσον και ἐγχειρισθείς ἐν τῷ νοσοκομείῳ Καβάλας ἤλθεν εις Άθήνας ἀναμένων βελτίωσιν τῆς υγείας του. Δυστυχῶς τήν 28/1/80 ἐγκατέλειπε τόν μάταιον τοῦτον κόσμον ἐν μέσῳ θρηνοῦντων οἰκείων και φίλων. Τήν ἐπομένην 29/1/80 ἐγένετο ἡ κηδεία του ἐν τῇ γενετείρᾳ του και ἐτάφη ἐκεῖ εις τήν ἀγαπημένην του μακεδονικήν γῆν.

Εὐσεβής, ἐνάρετος, εὐγενικός, πρόθυμος νά ὑπηρετῇ ἰδανικά ὑπῆρξεν ἀφανής ἀγωνιστής. Ἄρτιος εις τό διδακτικόν του ἔργον, προσεκτικός μελετητής εις τὰ διάφορα θέματα, ἐργατικός ὅσον ὀλίγοι, φιλότιμος και ἀξιοπρεπής ἐγοήτευσεν τοὺς ἀνθρώπους πού τόν γνώριζαν. Ἄπλοῦς, ταπεινός και γεμάτος καλωσύνην προσέτρεχε πάντοτε εις τὰς ἀνάγκας τῶν ἄλλων. Χαρακτηριστικόν εἶναι ὅτι ἐξετιμᾶτο ὑπό ὅσων ἐγνωρίζετο και δέν ὑπάρχει ἀνθρωπος πού νά μή ἔχη καλήν ἀνάμνησιν ἀπό αὐτόν. Οὐδένα ἐστενοχώρησε και οὐδεις δύναται νά εὐρεθῇ διὰ νά εἰπῇ κακόν δι' αὐτόν. Στόχοι του ἦ Ἐκκλησία, ἡ Πατρίς, ἡ Παιδεία, ὁ ἀνθρωπος, ἡ ἐπιστήμη, ἡ οἰκογένεια. Ἐχων πάντοτε κατὰ νοῦν αὐτὰ ἐρρῦθμιζε τὰς ἐνεργείας του. Δι' αὐτόν δύναται νά λεχθῇ ὅτι ὑπῆρξεν «ὁ ἄρτιος τοῦ θεοῦ ἀνθρωπος». Ἡ πρόωρος ἐκδημία του δημιουργεῖ κενόν, διότι σήμερον ἀνθρωποι, ὡς ὁ Ἰωάννης Βλάχος, εἶναι σπάνιοι. Ὁ Κύριος τῆς ζωῆς και τοῦ θανάτου ἄς ἀναπαύσῃ τήν ψυχὴν του.

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κωνσταντίνου Γκίκα
ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 40 ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ
Ἰωάννου Βλάχου

Οἱ συγγενεῖς, οἱ φίλοι, οἱ συνεργάτες καὶ οἱ γνωστοὶ τοῦ Ἰω. Βλάχου, συγκεντρωθήκαμε ἐδῶ, ὄχι γιὰ νὰ χαροῦμε τὸ γάμο του, ἀλλὰ γιὰ νὰ πενθίσουμε τὸ θάνατό του.

Τὸ θάνατο ποὺ ἦλθε τόσο ἀπροσδόκητα καὶ τόσο νωρὶς, γιὰ νὰ ἀνακόψη τὴν πιὸ καρποφόρα πνευματικὴ δημιουργία στὴ περίοδο τῆς πλήρους ὠριμότητος.

Κανεὶς δὲν ἐφαντάζετο ὅτι ὁ γεμᾶτος σφρῖγος καὶ ἐπαρχιακὴ ζωντάνια Ἰωάννης θὰ ὑπέκυπτε τόσο γρήγορα στῆς ἐποχῆς τῆ νόσο. Καὶ κανεὶς δὲν μπορούσε νὰ ὑποφιασθῆ ὅτι δώδεκα μόλις ἡμέρες μετὰ τὴν ἐκδημία του, θὰ ἐπαίρνε μαζί του τὸ ἀγαπητώτερό του στὴ γῆ πρόσωπο, τὴ μητέρα ποὺ τὸν γέννησε.

Ἔτσι ἡ πατρικὴ του οἰκογένεια ὑπέστη δύο κεραυνικὰ θανατικὰ πλήγματα, τὰ πιὸ δυνατὰ.

Ὁ Ἰωάννης Βλάχος γεννήθηκε στὰ Κάτω Πορρόια Σερρῶν τὸ 1936. Παρακολούθησε ἐκεῖ τὰ μαθήματα τῆς στοιχειώδους καὶ μέσης Ἐκπαίδευσεως διακρινόμενος γιὰ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἐπίδοση.

Φλεγόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς Ἱερᾶς Ἐπιστήμης, εἰσήχθη στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀπὸ ὅπου ἔλαβε τὸ πτυχίον τὸν Νοέμβριο τοῦ 1960. Χαρακτηριστικὸ τῆς ἐπιμελείας του καὶ τῆς πνευματικῆς του ἰκανότητος ἦτο, τὸ ὅτι περνοῦσε τὰ μαθήματα κάθε ἔτους σὲ μιὰ περίοδο. Σὲ μιὰ περίοδο ἔλαβε καὶ τὸ πτυχίον.

Στὴ συνέχεια ὑπηρέτησε στὴν ἀεροπορία ὡς ἀνθυποσμηναγὸς στὴ θρησκευτικὴ ὑπηρεσία. Τοῦ δόθηκε ἔτσι ἡ εὐκαιρία ἐπισκεπτόμενος τὶς διάφορες μονάδες τῆς Ἀττικῆς, νὰ μεταδίδη στὰ στρατευμένα νειάτα, τὸ παλμὸ τῆς καρδιᾶς του καὶ τὴν ἀλήθεια τὴν ὑπερέχουσα πάντα νοῦν.

Μετὰ τὴν ἀποστρατεῖαν του εἰργάσθη ὡς θεολόγος καὶ φιλόλογος καθηγητῆς στὴν ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευση καὶ συγκεκριμένα στὰ ἐκπαιδευτήρια «Κορίλλη καὶ Καργάκου».

Παράλληλα πρὸς τὰ καθηγητικὰ του καθήκοντα ἠσθάνετο βαθὺν τὸν πόθο τῆς περαιτέρω μορφώσεως καὶ ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως.

Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον μελετοῦσε συνεχῶς, ἀλλὰ συνέχισε τὶς σπουδές του στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολή, λαβὼν τὸ πτυχίον τοῦ φιλολόγου. Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα συνέχισε ἐπὶ δύο χρόνια μεταπτυχιακὴς σπουδὴς στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν στὸ μάθημα τῶν παιδαγωγικῶν. Ἔτσι ἔλαβε πολὺ-πλευρῆ Θεολογικὸ-φιλολογικὴ μόρφωση, τὴν ὁποία συνεχῶς διηύρυνε μὲ τὶς συνεχεῖς μελέτες του.

Ὁ Ἰωάννης Βλάχος ὑπῆρξε καὶ δόκιμος συγγραφεὺς, συγγράψας τρεῖς ἐργασίαι παιδαγωγικοῦ καὶ ἱστορικοῦ περιεχομένου. Καὶ αὐτὸς ἦταν μὲ δυὸ λόγια ὁ Ἰωάννης Βλάχος σὰν ἐπιστήμων.

Ὁ πλήρης ἐπιστημονικὸς του καταρτισμὸς καὶ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴ νεολαία τοῦ ἔδιδε τὰ προσόντα καὶ τὴν προνομιακὴν θέσιν νὰ ποδηγετήσῃ τοὺς νέους. Καὶ ἀπεδείχθη πράγματι ἕνας μεγάλος διδάσκαλος. Μὲ τὰ ἐπιστημονικά του ἐφόδια, μὲ τὴν ἀδιάκοπη μελέτη του, μὲ τὴν παιδαγωγικὴν του ἀγάπην, μὲ τὴν ἀπλότητά του, μὲ τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ὄλην του προσωπικότητα, ἔσπερνε πλούσια στὶς ψυχὰς τῶν μαθητῶν του, ὄχι μόνον τῆς γνώσεως τὸ σπόρον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρετῆς τὴ νοσταλγία. Ἡ διδασκαλία του ἦταν πραγματικὴ μυσταγωγία ποὺ τελοῦσε μέσα στὴ τάξιν καὶ μέσα στὴ ψυχὴν τοῦ κάθε μαθητοῦ σὰν ἱερέας ποὺ ἔτρεμε τὸ ὕψος καὶ τὴ σπουδαιότητα τῆς ἀποστολῆς του.

Οἱ μαθηταὶ του ἔβλεπαν στὸ πρόσωπόν του τὸ σοφὸν διδάσκαλον καὶ τὸν γεμάτον καλωσύνην ἄνθρωπον. Γι' αὐτὸ τὸν ἀγαποῦσαν μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν. Τὸν ἐσέβοντο ὅσον ὀλίγους διδασκάλους.

Ἀκόμα καὶ ἠλικιωμένοι κληρικοί, στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ Καβάλας, ὅπου ὑπηρετοῦσε ἀπὸ τὸ 1977, ὑπεκλίνοντο μπροστὰ στὸ πελώριον ἠθικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν ἀνάστημα ποὺ περιέβαλε τὸ μικρὸν δέμας.

Ἡ ἀξία τοῦ διδασκάλου ἀπεδείχθη καὶ κατὰ τὴν κηδεῖαν του, ὅπου ἦ ἑκατοντὰς τῶν ἱερέων μαθητῶν του ἔκλαιε γοερῶς τὴν ἀπώλειαν τοῦ μεγάλου διδασκάλου των.

Ἀλλὰ ὁ Ἰωάννης Βλάχος δὲν ἦτο μόνον βαθὺς ἐπιστήμων καὶ διδάσκαλος μεγάλος, ἀλλὰ ἦτο πρὸ πάντων ἄνθρωπος.

Εἶχε ξεπεράσει τὸν τύπον τοῦ καλοῦ κάγαθοῦ τῶν ἀρχαίων καὶ εἶχε προχωρήσει στὸν τύπον τοῦ ἐν Χριστῷ ἀνακαινισθέντος ἀνθρώπου.

Εἶναι δύσκολον νὰ ἀπαριθμήσῃ κανεὶς τὸ πλῆθος τῶν ἀρετῶν ποὺ κοσμοῦσαν τὸν φίλον μας.

Ἦταν μιὰ λαμπάδα ποὺ ἔλυωνε γιὰ νὰ θερμαίνῃ μὲ τὴν ἀγάπην του καὶ νὰ φωτίζῃ τοὺς ἄλλους. Πρῶτα τοὺς οἰκείους του, τῶν ὁποίων εἶχε ἐπωμισθῆ τὶς εὐθύνες καὶ τὶς φροντίδες. Τὸν ἔκαιγε ἡ τακτοποίηση τῶν ἀδελφῶν του περισσότερο, ἀπὸ τὴν δικὴν του ἐξασφάλισιν. Ἔκανε ὅ,τι ἦτο ἀνθρωπίνως δυνατὸν γιὰ νὰ τοὺς δῆ νὰ εὐτυχοῦν. Ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλους ὅσοι τὸν γνωρίσαμε πρόσφερε τὴν ἀφειδώλευτην ἀγάπην του. Δὲν

ὑπάρχει κανεὶς μας ποὺ νὰ μὴν ἔχουμε ἐξυπηρετηθῆ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Βλάχο. Ἦταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν γνώριζε τὸ ὄχι σὲ ὅτι τοῦ ζητούσαμε ἀνεξαρτήτως πόσο ἤθὰ τοῦ ἰστοίχιζε ἢ ἐξυπηρετήσεις μας, ὑλικά ἢ πνευματικά.—Διακριτικὸ τῆς προσωπικότητός του γνώρισμα ἦτο καὶ ἡ ταπείνωση.—Ἐνῶ εἶχε τόσα προσόντα, τόσες ἱκανότητες, τόσο ὑψηλὰ ἰστάμενες γνωριμίες, ποτὲ δὲ προέβαλε τὸν ἑαυτό του, ποτὲ δὲ χρησιμοποίησε γιὰ τὴν αὐτοπροβολή του τοὺς γνωστούς του. Πάντα ἀφάνιζε τὸν ἑαυτό του. Πάντα σιωποῦσε. Ἦταν ὁ ἄνθρωπος ὁ λάθε βιώσας.

Ἡ πραότης καὶ ἡ ἡρεμία ποτὲ δὲν τὸν ἐγκατέλειπε. Ὅσα καὶ ἂν ἦταν τὰ κτυπήματα τῆς ζωῆς ποτὲ δὲν ὀργίζετο, ποτὲ δὲν ἔχανε τὴν ἡρεμία του καὶ κανεὶς δὲν ἀντιλαμβάνετο τὸν ἐσωτερικὸ του ἀγῶνα καὶ τὴν πάλη ποὺ τοῦ δημιουργοῦσαν τὰ ἀτομικά, οἰκογενειακά καὶ ἐπαγγελματικά του προβλήματα.

Πάντα εὐγενῆς καὶ διακριτικός. Ποτὲ δὲν ἐπισκεπτόταν καὶ τὰ πιὸ φιλικὰ του πρόσωπα χωρὶς νὰ τοὺς πάη ὅτι τοὺς ἄρεσε. Λίγα λουλούδια, μερικὰ γλυκά, κάποιο βιβλίον καὶ ὅ,τι ἄλλο ἢ ἐφευρετικὴ του ἀγάπη διάλεγε.

Θὰ ἐχρειάζετο πολὺς χρόνος γιὰ νὰ ἀπαριθμίση κανεὶς τὶς ἀρετὲς τοῦ μεταστάντος. Δύσκολα ἢ μᾶλλον ἀδύνατον νὰ βροῦμε ἓνα ἐλάττωμα, κάποια μικρότητα, μιὰ ἀδυναμία. Γι' αὐτὸ ὁ θάνατός του μᾶς πίκρανε πάρα πολύ. Παρηγορούμεθα ὅμως μὲ τὴ σκέψη ὅτι θὰ βρῆ ἡ ψυχὴ του δικαίωση καὶ ἀνάπαυση κοντὰ στὸ θεὸ ποὺ τόσο ἀγάπησε καὶ μὲ τόσο ζῆλο ὑπηρετήσε.

Γιὰ μᾶς δὲν πέθανε. Ζεῖ στὴ μνήμη μας σὰν σοφός, σὰν πετυχημένος δάσκαλος, σὰν ἀληθινὸς ἄνθρωπος, σὰν χριστιανός.

Πέθανε τὴν 29-1-980, ἡμέρα Δευτέρα καὶ ὥρα 7 π. μ.

289

ΚΩΝΣΤ. ΧΙΩΛΟΥ

ΜΝΗΜΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΤΣΙΜΠΑ

Είναι εις τὴν ζωὴν στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἐκπλήρωσις ἐνὸς χρέους δὲν ὑπαγορεύεται ὑπὸ τινος συμβατικῶς καθιερωμένης συνηθείας οὔτε ἀποτελεῖ τήρησιν ἀπλοῦ τινος τύπου, ἀλλ' ἀπορρέει ἀπὸ τινος συνειδητῆς ὑποχρέωσεως πρὸς ἐπιτέλεσιν βαθύτατα αἰσθητοῦ ἐπιτακτικοῦ καθήκοντος.

Τοιαύτη δὲ συνειδητὴ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη παρώρμησε καὶ ἡμᾶς, ὅπως ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τετραετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ (24 Μαρτίου 1978) τιμῆσωμεν τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου τῆς Ἀλιστράτης τέκνου, ἀοιδίμου ἱατροῦ Νικολάου Κ. Τσίμπα.

Διότι ὁ Νικόλαος Κ. Τσίμπας δὲν ἦτο ἀπλῶς ἰσχυρὰ προσωπικότης καὶ ἐκ τῶν ἐπιλέκτων τέκνων τῆς Βορείου Ἑλλάδος ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν μεγάλων προσωπικῶν ἀρετῶν των καὶ τῆς ἐκπληκτικῶς πολυμεροῦς αὐτῶν δράσεως ἀνύψωσαν καὶ ἐλάμπρυναν τὸ ὄνομα τῆς γενετείρας καὶ πέραν αὐτοῦ ὅλον τὸν νομὸν τῶν Σερρῶν, ἀλλὰ ὑπῆρξε καὶ τι ἄλλο πολὺ ἀνώτερον καὶ εὐγενέστερον τούτου· ὑπῆρξεν ὑπέροχον σύμβολον καὶ ἐνσάρκωσις μιᾶς τῶν εὐγενεστέρων ἀνθρωπιστικῶν ἀρετῶν· ὑπῆρξεν ἡ προσωποποίησης τῆς ἰδέας τῆς φιλαλληλίας, τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ, τῆς αὐταπαρνήσεως.

Ἀνῆκεν εἰς τὴν χορείαν τῶν ὑπερόχων ἐκείνων ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων αἱ εὐγενεῖς ψυχαὶ φλέγονται ὑπὸ τοῦ ἀκοιμήτου πόθου, ὅπως δι' ὅλων τῶν ὑλικῶν, τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων των ταχθῶσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γενικοῦ ἀγαθοῦ.

Εἰς τὴν τάξιν, λοιπόν, τῶν εὐγενῶν ἀλτρουιστῶν ἀνῆκεν ὁ πρό τετραετίας ἐγκαταλείψας τὸν πρόσκαιρον κόσμον καὶ ἐκδημήσας εἰς τὴν αἰωνιότητα.

Εἶδε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἐν τῇ Ἀλιστράτῃ τῶν Σερρῶν τὴν 7ην Ἰουλίου 1904. Διανύσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὸ Γυμνάσιον τῶν Σερρῶν ἐνεγράφη εἰς τὴν Ἱατρικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἵνα σπουδάσῃ τὴν θείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ τέχνην.

Ἀξιωθεὶς τοῦ πτυχίου τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς ὑπηρέτησεν ὡς τακτικὸς βοηθὸς εἰς τὴν Α' Πανεπιστημιακὴν Χειρουργικὴν Κλινικὴν Ἀθηνῶν παρὰ τῷ περιωνύμῳ καθηγητῇ Μαρίνῳ Γερουλάνῳ, εἶτα δὲ ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς διετέλεσεν ἐπιμελητῆς τῆς αὐτῆς Κλινικῆς.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΣΙΜΠΑΣ

ὁ ἑξαιρετὸς χειρουργὸς καὶ ἀνθρωπιστὴς

Μεθ' ὃ, ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1946, λαβὼν ἤδη καὶ τὴν εἰδικότητα τοῦ χειρουργοῦ ἱατροῦ, ἀπεχώρησε τῆς θέσεως τοῦ ἐπιμελητοῦ, κατόπιν ὑποβολῆς παραιτήσεως.

Εἰρήσθω δ' ἐν παρόδῳ ὅτι οὗτος κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα ἀπὸ τῆς λήψεως τοῦ πτυχίου του (1930) μέχρι τῆς παραιτήσεώς του ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἐπιμελητοῦ (1946) παρουσίασε καὶ ἔργον συγγραφικόν, συνιστάμενον εἰς ἐπιστημονικὰς ἱατρικὰς πραγματείας, δημοσιευθείσας εἰς τὰ ἀξιολογώτατα τῶν ἱατρικῶν περιοδικῶν.

Μνημονευτέον δ' ἔτι ὅτι κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα, διψῶν εὐρυτέρας ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως, ἐπέδιωξε χορήγησιν ὑποτροφίας πρὸς μετάβασιν εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὰς τότε διεθνεῖς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς συνθήκας καὶ τὸν ἀκολουθήσαντα παγκόσμιον πόλεμον ἢ εὐγενῆς τοῦ ἀνδρὸς ἐπιδίωξις ἔμεινε ἀνεκπλήρωτος.

Αὕτη ἐξεπληρώθη βραδύτερον, ὅτε οὗτος μετέβη εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, ἐνθα παρέμεινε ἐπὶ διετίαν (1947 — 1949) παρακολουθῶν χειρουργικὴν εἰς τὸ Ὀρθοπαιδικὸν Νοσοκομεῖον τῆς Ν. Ὑόρκης καὶ εἰς τὸ Ἱατρικὸν Κέντρον τῆς αὐτῆς πόλεως.

Ἐπιστρατευθεὶς κατὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον (1940 — 1941) ὑπηρέτησε καθ' ὅλην τὴν ἐμπόλεμον περίοδον ὡς εἰδικὸς χειρουργὸς εἰς τὸ 7ον Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον τῶν Ἀθηνῶν ἔχων τὸν βαθμὸν τοῦ ἐφέδρου Ἀνθυπιάτρου.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Κατοχῆς δὲν ἠδράνησε ἀντιθέτως ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ μέλους τῆς Ἀνωτάτης Ἐπιτροπῆς Μακεδόνων — Θρακῶν μεγίστας προσήνεγκεν ὑπηρεσίας, μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας μετέσχε ἀπασῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Δ.Ε.Σ., τοῦ Ε.Ε.Σ., τῆς UNRA, τῆς ΕΜ — ΕΛ καὶ λοιπῶν ὀργανωθεισῶν ὑγειονομικῶν ἀποστολῶν εἰς Μακεδονίαν καὶ Θράκην.

Πρὸ πάντων ὅμως ὑπῆρξεν ὁ ἐμπνευστὴς, ὁ ὀργανωτὴς καὶ ὁ ἐμψυχωτὴς τῆς κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1944 μεγάλης ὑγειονομικῆς ἀποστολῆς εἰς Ἀνατ. Μακεδονίαν καὶ Δυτ. Θράκην.

Θεωρῶν δὲ χρέος, ὅπως ἀφιέρωσι μέρος τῶν δυνάμεών του εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν γενικωτέρων ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ καὶ διακαίόμενος ὑπὸ διαπύρου ἀγάπης πρὸς τὸν πολυπαθῆ πληθυσμὸν τοῦ γείτονος νομοῦ Δράμας, κατῆλθεν εἰς τὸν πολιτικὸν στίβον. Περιληφθεὶς δὲ εἰς τὸν συνδυασμὸν τοῦ κόμματος τῆς Ε.Ρ.Ε. καὶ ἐκλεγείας κατὰ τὴν περίοδον 1961 — 1963 βουλευτῆς, συνέβαλεν ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν προώθησιν καὶ ἐπίλυσιν ὀξέων προβλημάτων τοῦ νομοῦ.

Διὰ τὴν ἐπὶ μακρὰ ἔτη εὐεργετικὴν ἐπιστημονικὴν, κοινωνικὴν καὶ ἔθνικὴν αὐτοῦ δράσιν ἠξιώθη πλείστων ἐπαίνων καὶ τιμητικῶν διακρι-

σεων, ἀλλ' οὗτος ἐφιλοδόξησε μόνην τὴν συγκίνησιν τὴν γεννωμένην ἐκ τῆς ἐπὶ εὐγνωμονούντων προσώπων ἐζωγραφισμένης χαρᾶς διὰ τὸ ζῆν ἐν ὑγείᾳ.

Ὅθεν καὶ βαθυτάτη ὑπῆρξεν ἡ λύπη πάντων, ὅσοι ἐγνώρισαν τὸν αἰμίμηστον ἰατρόν, καὶ ἀνέκφραστος ἡ ὀδύνη τῶν συμπατριωτῶν του ἐπὶ τῷ θλιβερῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου του, οἱ ὅποιοι πανδήμως ἐκήδευσαν αὐτὸν ἐν Ἀλιστράτῃ τὴν 25ην Μαρτίου 1978.

Διότι εἶχεν ἐκλείψει ὁ διαπρεπέστατος ἐπιστήμων —ὁ ἀκάματος τοῦ Ἀσκληπιοῦ θεράπων— ὁ προθύμως καὶ ἀφιλοκερδῶς παρέχων τὴν ἰατρικὴν του βοήθειαν πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὅθεν ἠκούετο ἡ κραυγὴ τοῦ πάσχοντος καὶ τοῦ ἐνδεοῦς —ὁ φλογερὸς φιλόπατρις —ὁ χρηστὸς καὶ σεμνὸς πολιτευτὴς — ὁ ἄμεμπτος καὶ ἀπέριτος εἰς τὸ ἦθος — ὁ πάντοτε εὐπροσῆγορος — ὁ ἀνυποκρίτως ἀγαθὸς — ὁ Νικόλαος Κ. Τσίμπας ὁ καταλιπὼν ἀνεξίτηλα τὰ ἴχνη τῶν ἀρετῶν του καὶ ἐπιβεβαιώσας τὸ τοῦ Μενάνδρου : « Ὡς χαρίεν ἔστ' ἄνθρωπος, ὅταν ἄνθρωπος ᾖ ».

286

ΠΕΤΡΟΥ Θ. ΠΕΝΝΑ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ
ΤΗΣ ΣΕΡΡΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Φ. ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ

Για την προσωπικότητα του άειμνήστου διδασκάλου μου Ἀθανάσιου Παπαφωτίου και την άτομική και οίκογενειακή του προσφορά στον Ἐθνικό, τὸν ἐκπαιδευτικό, τὸν ἐπιστημονικό και κοινωνικό τομέα ἀσχολήθηκα και ἄλλοτε με ἄρθρο μου πού καταχωρήθηκε στον Ε' τόμο του περιοδικού «Σερραϊκά Χρονικά» στις σελίδες 785 - 788.

Ἀφορμή στο να ἐπανέλθω στο θέμα, στάθηκε ἡ ἀνάγκη να διευρύνω και να συμπληρώσω ὄσα κενά ἄφησα στην προσωπογραφία του, ὕστερα ἀπό καινούργιο στοιχεῖα και καινούργιες σκέψεις, πού ἂν δὲν τις διετύπωνα ἐδῶ, θὰ θεωροῦσα τὸν ἑαυτό μου χρεώστη και ἀδικητή.

Εἶναι ἀλήθεια σπάνιο βιολογικό φαινόμενο τὸ ὅτι οἱ καταβολές του ὠραίου γεανολογικού δένδρου, πού ἦταν ριζωμένο στον εὐρύτεσο χῶρο τῆς Σερραϊκῆς γῆς, ἀναπτύχθηκαν ἄρμονικά και σύμμετρα και θαλεροὶ οἱ βλαστοὶ του πρόσφεραν στην Ἑλληνική κοινωνία καρπούς χυμώδεις, πού φέρνουν την σφραγίδα μιᾶς ἄνωθεν δωρεᾶς και εὐλογίας.

Ἔτσι μονάχα ἐξηγεῖται τὸ πῶς ἡ θυσία και ὁ μόχθος πού κατεβλήθη ἀπό τὸν Ἐθναπόστολο, ἀληθινὸ του Γένους Δάσκαλο Ἀθανάσιο Παπαφωτίου, σὲ μιὰ διαρκῆ προσπάθεια χρονικῆς περιόδου πού κράτησε πέρα ἀπό μισὸν αἰῶνα, για τὸ φωτισμὸ τῆς δουλωμένης νεότητος στα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, δὲν ἔσβησε με τὸν θάτατό του, ὅπως τόσες ἄλλες προσπάθειες πού μένουν χωρὶς συνέχεια.

Ἡ σκυτάλη με την φωτιστική φλόγα, πέρασε σὲ ἀκόμα πιὸ δυναμικά χέρια και ἡ ὑπέρτατη προσφορά στο Ἔθνος, στην Ἑλληνική παιδεία, στην ἐπιστήμη και στη κοινωνία, μεταλαμπαδεύτηκε με ἐπιμονή και συνέπεια, ἀπό ἀξιους διαδόχους, ἑνὸς ἐξόχου ὀραματιστή.

Ὁ καθένας ἀπό τοὺς κλώνους του ἐξάσιου αὐτοῦ οίκογενειακοῦ δένδρου, πού ὁ στέρεος κορμὸς του ἀντεξε σὲ θύελλες ἀτομικές και περιπέτειες Ἐθνικές με τὸ ξερρίζωμα ἀπ' τις πατρογονικές ἐστίες ἐξ αἰτίας του πολέμου και την προσφυγιά, δὲν παρασύρθηκε ἀπό τὸν στρόβιλο

τῶν βλαίων γεγοτότων, ἀλλὰ ριζοβόλησε ἐδῶ στήν πρωτεύουσα, καί ἀνθισε καί κάρπισε.

Ἡ οἰκογενειακή παράδοση, γνήσια ἀντιπροσωπευτική μιᾶς γενειᾶς ἀγωνιστῶν, ὅπως ἦσαν ὅλοι οἱ Μακεδόνες στήν ἐποχή τοῦ σωτήριου ΕΠΟΥΣ. πού ἔσωσε τήν Μακεδονία ἀπό τόν ἀφελληνισμό, βρῆκε τήν ἔκφρασή του στοὺς χαρισματικούς ἀπογόνους, γιά νά συμπληρώσουν ἔτσι τόν κύκλο τῶν εὐγενικῶν μορφῶν πού γέννησε ἡ Ὀλβια καί εὐτυχισμένη Δοβίστα, καί πού ἄρχισε ἀπό τόν καιρό τοῦ 1821 μέ τήν ἡρωϊκή

Ἡ οἰκογένεια ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Φ. ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ

Καθιστοί (ἀπό δεξιά) : Κωστάκης Παπαφωτίου, Ἄθανάσιος Παπαφωτίου καί Μαρία Παπαφωτίου.

Ὄρθιοι : Κούλα Παπαφωτίου-Παπαδάκου, Ζωή Παπαφωτίου-Κατσίκη, Καίτη Παπαφωτίου-Διαμαντίδου, Φώτης Παπαφωτίου.

μορφή τοῦ ἥρωα Ἐμμανοῦλ Παπά, πού τοῦ ἔδωσε τὸ τωρινό της ὄνομα.

Δυὸ γιουὺς καί τρεῖς θυγατέρες ἀπέκτησε ὁ Ἄθανάσιος Παπαφωτίου.

Τὸν Κωστάκη, τὸν Φώτη, τὴν Βασιλική, τὴν Ζωή καί τὴν Αἰκατερίνη.

Διαποτισμένα καί τὰ πέντε παιδιὰ του μέ τὶς βιολογικές, πνευματικές καί ἠθικές ἀρετὲς τοῦ χαρισματικοῦ τους γονειοῦ, στάθηκαν σὰν ἡ πιὸ γνήσια ἔκφραση καί προέκταση τῆς προσωπικότητάς του.

Ὁ πρῶτος, ὁ **Κωστάκης**, πρόωρα καὶ σὲ νεαρῶτατη ἡλικία, πέθανε, μόλις τέλειωσε τὶς σπουδὲς του στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ πήρε τὸ πτυχίο του. Ἡ κοινωνία στερήθηκε ἑνὸς προικισμένου ἐπιστήμονα, πού εἶχε ὅλες τὶς προϋποθέσεις μιᾶς πραγματικῆς οὐσιαστικῆς κοινωνικῆς προσφορᾶς. Ὁ θάνατός του συνεκλόνησε τὴν Σερραϊκὴ κοινωνία, γιατί σ' ὅλους ἦταν ἀγαπητός.

Στὸ γυμνάσιο Σερρῶν ὅπου φοιτοῦσε, διακρινόταν ἀνάμεσα στοὺς συμμαθητὰς γιὰ τὴν ἐφυία του, γιὰ τὸ ἦθος του, τὴν ἐπιμέλεια του. Ἦταν πάντα πρῶτος καὶ στὰ μαθήματα καὶ στὴν κοινωνικὴ του συμπεριφορά. Στὸς καθηγητὰς του ἔκαμαν πάντοτε ἐντύπωση οἱ θαυμάσιες ἐκθέσεις ἰδεῶν, πού τὶς ἐδιάβαζαν γιὰ παραδειγματισμὸ καὶ μίμηση σ' ὅλες τὶς τάξεις.

Οἱ ἐκθέσεις του αὐτὲς γραμμένες μὲ ἔμπνευση πηγαία καὶ ἀπόλυτο λογοτεχνικὸ ὕφος προοιωνίζαν ἕναν μελλοντικὸ λογοτέχνη, πού στερήθηκε ἡ πόλις τῶν Σερρῶν.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1982, αἰφνίδια καὶ διακριτικὰ ἔφυγε ἀπ' τὸν κόσμον ὁ δεύτερος γιός, ὁ **Φῶτης**. Ἦταν ἕνας ἀληθινὸς εὐπατρίδης καὶ ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἐπιζῶντας τῆς παλαιᾶς Σερραϊκῆς φρουρᾶς. Ἄν καὶ σπούδασε στὴν Ἀνωτάτη Σχολὴ Οἰκονομικῶν καὶ ἔμπορικῶν σπουδῶν Οἰκονομικῆς ἐπιστῆμης, γιὰ τὶς ὁποῖες εἶχε ἔμφυτη κλίση, καὶ τὶς ὁποῖες ἀξιοποίησε μὲ ἐπιτυχία στὸν ἐπαγγελματικὸ στίβο, ὄντας στέλεχος τοῦ Ταμείου Παρακαταθητῶν καὶ Δανείων, τὸ ἴδιο ἔντονη ἦταν ἡ κλίση του πρὸς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ τοὺς νεώτερους λογοτέχνες, ὥστε ὁ Πλάτωνας καὶ ὁ Παλαμᾶς, ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νεώτερη φιλολογία, νὰ ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστα τῆς ζωῆς του καὶ προσφιλεῖς ἐντυπώματα, πού διεμόρφωσαν τὸν γλυκὸ καὶ ἤρεμο χαρακτήρα του.

Αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο πού τὸν καθιστοῦσε ἀγαπητὸ καὶ συμπαθῆ καὶ στὸν ἐπαγγελματικὸ καὶ στὸν κοινωνικὸ του περίγυρο. Ἀφωσιωμένος σύζυγος, εὐτυχῆς πατέρας καὶ παποῦς, ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς σὰν τὸν δικό του πατέρα παράδειγμα καὶ πρότυπο ἐναρέτου οἰκογενειάρχου καὶ ἀνθρώπου.

Στὸν ἐπιστημονικὸ καὶ κοινωνικὸ τομέα ἡ συνεισφορὰ τῆς οἰκογενείας **Παπαφωτίου** συντελεῖται «ἐν συνειδήσει χρέους» πρὸς τοὺς συνανθρώπους, στὸ πρόσωπο τῆς παιδιάρχου **Κούλας Παπαφωτίου-Παπαδάκου**. Ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ὡς διευθύντρια Κέντρου Ὑγείας τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, μὲ παραδειγματικὴ, σχολαστικὴ θὰ λέγαμε εὐσυνειδησία, ἀθόρυβα ἀλλὰ οὐσιαστικὰ ἤσκησε τὸ μεγάλο τῆς κοινωνικὸ λειτούργημα. Γιαυτὸ δίκαια τιμήθηκε μὲ τὸν «Χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ Βασιλικοῦ Τάγματος Εὐποιίας». (ΦΕΚ 27 τεῦχ. Γ. 30.1.62).

Ἀλλὰ τὴν συνέχεια τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ Πολιτικῆς ἀποστολῆς τῆς οἰκογενείας Ἀθανασίου Παπαφωτίου, ἐπωμίσθησαν οἱ δύο ἱεροφάντριες τῆς Παιδείας Ζωὴ καὶ Αἰκατερίνη. Φιλόλογος ἢ μίᾳ καὶ μαθηματικὸς ἢ ἄλλῃ συνέχισαν τὸ παιδαγωγικὸ ἔργο ποῦ ἄρχισε ὁ πατέρας ἀπὸ τὸ 1888, στὰ σχολεῖα τῶν χωριῶν καὶ τῆς πόλης τῶν Σερρῶν, μὲ ἀληθινὰ ἱεραποστολικὴ ἀντίληψη καὶ ζῆλο σ' ὅλη τὴν διάρκειά τῆς Ἐκπαιδευτικῆς τῶν θητείας καὶ μέχρι τῆς συνταξιοδοτήσεως τῶν, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν.

Καλύτερη μαρτυρία γιὰ τοὺς συνεχιστὲς τοῦ παιδαγωγικοῦ ἔργου τοῦ Ἀθαν. Παπαφωτίου δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει, ἀπὸ ἓνα κείμενο ποῦ ἔχω ὑπ' ὄψει μου, γραμμένο ἀπὸ τὸν ἐπίτιμο Γενικὸ Ἐπιθεωρητὴ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως Διονύσιο Μπαντούνα, φωτισμένο φιλόλογο — Παιδαγωγὸ καὶ ψυχολόγο. Ὁ Δ. Μπαντούνας εἶχε τὴν τύχη νὰ συνεργασθεῖ μὲ τὶς ἀδελφές Παπαφωτίου σὰν συνάδελφος εἰς τὰ διάφορα γυμνάσια, ἀλλὰ καὶ σὰν προϊστάμενος Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῆς Μέσης Παιδείας, νὰ παρακολουθήσῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν παιδαγωγικὴ ἀπόδοσή τῶν ὡς καὶ τὴν ὅλη πνευματικὴ καὶ ἀνθρώπινη πλευρὰ τοῦ παιδαγωγικοῦ τῶν ἔργου.

Ὁ Δ. Μπαντούνας, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Γερμανία μετὰ τὸ πέρας τριετῶν μεταπτυχιακῶν τοῦ σπουδῶν, στὴ φιλοσοφία, τὰ παιδαγωγικὰ καὶ τὴν ψυχολογία, τοποθετήθηκε Γυμνασιάρχης τὸ 1935 στὸ πρῶτο Γυμνάσιο Θηλέων τῆς Θεσσαλονίκης. Στὸ κείμενο ποῦ ἔχω ὑπ' ὄψει μου, περιγράφοντας τὶς πρῶτες του ἐντυπώσεις γιὰ τὸ κτίριο τοῦ Γυμνασίου, τὸ καθηγητικὸ προσωπικὸ κ.λ.π. ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἀναφέρετε καὶ στὴν ζωνερὴ ἐντύπωση ποῦ τοῦ ἔκαμε ἢ τότε καθηγήτρια τῶν μαθηματικῶν Αἰκατερίνη Παπαφωτίου.

«.....Ἦταν μιὰ κόρη συνεσταλμένη καὶ σοβαρὴ, ποῦ στὰ χρόνια τῆς συνυπηρετήσεώς μας, διακρίθηκε γιὰ τὴν ἄριστη ἐπιστημονικὴ καὶ παιδαγωγικὴ τῆς κατάρτιση, τὴν ἀριότητά της, τὴν πολιτιστικὴ καὶ κοινωνικὴ καὶ τὴν ἐπωφελῆ τῆς δράση. Ἡ **Καίτη Παπαφωτίου**, μὲ τὸ εὐρύ της πνεῦμα, τὴν ἀρτια ἐπιστημονικὴ τῆς κατάρτιση καὶ τὴν ἐκμεινυτικὴ τῆς μέθοδο διδασκαλίας, κατώρθωσε ὥστε εἰς τὰ πλέον δυσεπίλυτα προβλήματα καὶ θεωρήματα, νὰ γίνονται προσιτὰ καὶ κατανοητὰ στὶς μαθήτριές της καὶ γιὰ τὸ νὰ ἐπιβάλλεται μὲ ἄμετρο σεβασμὸ καὶ ἀγάπη ἀπὸ τὶς μαθήτριές της. Οἱ γονεῖς καὶ οἱ κηδεμόνες ποῦ μὲ συναντοῦσαν στὸ γραφεῖο τοῦ Γυμνασίου, μοῦ μιλοῦσαν ἐνθουσιαστικὰ γιὰ τὴν νεαρῶτατη συνάδελφο καὶ ἐξέφραζαν γιὰ τὴν θάυμασμά τους. Στὶς δὲ συνεδριάσεις τοῦ συλλόγου, ὡσάκις ἔπαιρνε τὸ λόγο γιὰ ἓνα θέμα ἐπιστημονικὸ ἢ παιδαγωγικὸ ἐθεμελίωνε τὶς σκέψεις μὲ τὸ τετραγωνικὸ

της μυαλό, έτσι που έγινοντο αποδεκτές με θερμή συγκατάθεση τών συναδέλφων της... Παρηκολούθησα όμως και αργότερα την επιστημονική και δημιουργική δράση της εδώ στην Αθήνα στη θέση της Λυκειάρχου του ΣΤ' Λυκείου θηλέων, την τόσο καρποφόρο για την Έθνική μας Παιδεία, ως που απέχώρησε με την συνταξιοδότησή της...».

Άληθινός ύμνος στην άδρη προσωπικότητα της Καίτης Παπαφωτίου. Όμως εμφανής είναι ή δράση της και ή άκτινοβολία της και στο οικογενειακό της περιβάλλον. Εύτύχησε να έχη σύζυγο άνθρωπο επίσης προικισμένο, τον έξαιρετο σύντροφο της ζωής της Άνέστη Διαμαντίδη. Άνθρωπο με επίσης ποικίλη κοινωνική δράση, και ευρύτερη κατανόηση προς τον συνάνθρωπόν του. Γιαυτό και παρέδωκαν στην κοινωνία δύο παιδιά που κι' αυτά πρωτοπορούν στην επιστήμη και στα γράμματα συνεχίζοντας την οικογενειακή παράδοση.

Για τή Ζωή ό Δ. Μπαντούνας συνεχίζει.

«Ό άλλος φωτεινός της παιδείας μας δημιουργικός έργάτης και διαλεχτός βλαστός του άειμνήστου Άθανασίου Παπαφωτίου, είναι ή Ζωή Παπαφωτίου - Κατσίκη,, που ή συναδελφική μας γνωριμία και ή βαθύτερη μελέτη και άνερεύνηση της προσωπικότητός της, έγινε κυρίως μετά την επιστροφή μου από τή Δωδεκάνησο, όπου ως Διευθυντής της Παιδείας Δωδεκανήσου διακόνευσα στα τέσσαρα πρώτα χρόνια από την άπελευθέρωσή της. Στο Ε' Γυμνάσιο Θηλέων της Άθήνας τó 1953 είχε όργανώσει φιλολογικό μνημόσυνο του άειμνήστου ποιητή μας Δροσίνη με τή συμμετοχή ιδιαίτερα της τελευταίας τάξεως που τά ποδηγετούσε και διέπλασε πνευματικά και ψυχικά ή δημιουργική και δυναμικότατη λειτουργός της Παιδείας. Γιατί ή Ζωή Παπαφωτίου, τó δημιουργικό της έργο, δέν τó περιόριζε στα στενά και τοπικά πλαίσια ενός συνηθισμένου και άπλου εκπαιδευτικοϋ, αλλά ενός έμπνευσμένου μύστη και ψυχοπλάστη, που βασικός σκοπός του πρέπει να είναι ή δημιουργία υγιών και άυθυπάρκτων, ήθικων και πολύστροφων προσωπικοτήτων, ικανων να άντιμετωπίζουν τά πολυσχιδή προβλήματα της ζωής, να παλαίουν σε κάθε άντιξοότητα και να γίνονται πραγματικοφορείς του πολιτισμοϋ και της προόδου».

Και συνεχίζει ό Δ. Μπαντούνας, στο ύπ' όφει μου κείμενό του :

«Και ή γιορτή εκείνη ή άλησμόνητη, ή πλούσια σε επιστημονικό ύλικό και όμιλίες, έπεσφράγισε την άξία της δημιουργοϋ της. Έστήριξε τó έργο της σε μιá ένθετη προσπάθεια, να έξυγιάνει, όσον είναι δυνατό, την ανθρώπινη ψυχή, να άπολυτρώσει τον άνθρωπο από τó πάθος, να στηλιτεύσει πολλές φορές τις ανθρώπινες μειονεξίες και δολιότητες, να άποκαθάρει τά ήθη και να έξυψώσει την Έλληνική Φυλή μας άφοϋ της έμφυσήσει έναν άδολο και Πάναγνο πατριωτισμό. Και αυτά τά μεγάλα

ἰδανικά ἐπάσχισε μὲ τὴν γενναία καὶ δυναμικὴ ψυχὴ τῆς νὰ τὰ μεταλαμπαδεύσει στοὺς τροφίμους τῆς μὲ τοὺς ὁποίους στενὰ συνεργαζόταν, γιὰ τὴν πραγματοποίηση ἰδανικῶν σκοπῶν. Ὅλα αὐτὰ βέβαια εἶναι

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Φ. ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ

Ἀπὸ τὴν Ἱστορικὴ κοινότητα Ἐμμανουὴλ Παπὰς - Σερρῶν

1870 — 1948

Ἡ εἰκὼν ἀπὸ τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς του εἰς τὴν κεντρικὴ πλατεία τῆς γενέτειράς του καὶ τῶν ἐγκαινίων τῆς παιδικῆς χαρᾶς.

απόρροια τῆς ἄρτιας ἐπιστημονικῆς καὶ παιδαγωγικῆς τῆς κατάρτησις καὶ τῆς κοινωνικῆς, Ἐθνικῆς καὶ πολιτιστικῆς τῆς ἀγωγῆς...».

Τό ἀποκορύφωμα τῆς δράσεως τῆς Ζωῆς Παπαφωτίου ὑπῆρξε τὸ ΙΕ' Λύκειο ὅπου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μὲ ζῆλο, πίστη καὶ πρωτοφανῆ ἐνθουσιασμό ἐργάσθηκε δημιουργικά ὡς τὴν ἀποχώρησή τῆς ἀπὸ τὴν ἐνεργὸ ὑπηρεσία. Ὅμως τὸ πνευματικὸ τῆς ἔργο καὶ ἡ ἐθνωφελὴς προσφορά τῆς, ἐξακολουθεῖ νὰ ἀκτινοβολῆ. Κόρη ἐκλεκτῆ καὶ κορυφαία πνευματικὴ δημιουργός, ἡ Ἄντα Κατσίκη ἀριστοῦχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, μὲ μεταπτυχιακὲς σπουδὲς στὴν Σορβὼν καὶ διδακτορικὴ ἐργασία πάνω στὰ νεοελληνικὰ γράμματα ἀπὸ τὴν ἐπίζητη θέση ποὺ σήμερα κατέχει στὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν προοιωνίζει πλούσιο ἀμυτὸ ἀγλαῶν καρπῶν διαιωρίζοντας ἔτσι τὴν παράδοση τοῦ ἀειθαλοῦς δένδρου τοῦ πάππου Ἀθανασίου Παπαφωτίου.

Δίκαια λοιπὸν ἡ **Πολιτεία** ἀπένειμε στὶς δύο τῆς Παιδείας ἱερείες, Ζωὴ καὶ Καίτη σὰν ἠθικὴ ἀμοιβή, τιμητικὲς διακρίσεις, εὐαρέσκειες, ἐπαίνους, εὐφημες μνεῖες τοῦ ἔργου των κατὰ καιροῦς καὶ συγχαρητήρια ἔγγραφα, διὰ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας,

«**Διὰ τὴν ἐξαίρετον ἐπίδοσιν πέραν τῆς ἐκ τῶν καθηκόντων των ἐπιβαλλομένης, ὡς καὶ διὰ τὴν πολυτιμοτάτην καὶ πλουσιωτάτην προσφορὰν των πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν ὑγιᾶ διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων τοῦ Ἐθνους καὶ τὴν ἐν γένει ἐξωσχολικὴν δρᾶσιν.**».

Ἔτσι ὁ βίος τοῦ γενήτορα Ἀθανασίου Παπαφωτίου, ὑπῆρξε,

βίος μεστός ὑψηλῆς ποιότητος πνευματικῆς προσφορᾶς. Γιὰ τοῦτο δίκαια προβάλλεται στὸ ἱστορικὸ προσκῆνιο, ἔστω καὶ μὲ καθυστερημένην ἀναγνώριση, τῆς ἐπιβεβαιωμένης ἀξίας. Ὑστερα ἀπ' τὴ πόλη τῶν Σερρῶν,—ὅπου ὁ Ἀθανάσιος Παπαφωτίου ἐδίδασκε καὶ ποδηγέτησε γενεὲς γενεῶν στὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη καὶ κατέστησε μῦστες Ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας—, ποὺ ἐτίμησε δίνοντας μὲ τὸ ὄνομά του ἕναν ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς πολιτείας ποὺ ἀγάπησε, καὶ ἡ γενέτειρά του Δοβίστα, τὸν παρέδωσε στὴν ἀθανασία στήνοντάς του καταμεσίς τῆς Κεντρικῆς Πλατείας, τὴν ὠραία χάλκινη προτομὴ του, γιὰ παράδειγμα «ἐς αἰ» τῶν ἐπερχομένων.

Στὴν τελετὴ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς ποὺ ἔγιναν τὴ δεύτερη μέρα τοῦ Πάσχα, τούτου τοῦ χρόνου, παρουσίᾳ ὅλων τῶν ἀρχῶν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Νομάρχην, ἡ ἀνθρωποθάλασσα τῶν συγχωριανῶν του, πανηγύρισε σὰν δεῦτερο Πάσχα καὶ μὲ δικαιολογημένη περιφάνεια τίμησε τὴ μνήμη του.

Καὶ τὴν συγκινητικὴ κατακλείδα ὄλου αὐτοῦ τοῦ ἑορταστικοῦ πανηγυριοῦ, συνεπλήρωσε ἡ παρουσία ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του, ποὺ θέλοντας ἡ προτομὴ —ἱερὴ Σκιὰ τοῦ μεγάλου πατέρα τους, νὰ

περιβάλλεται καὶ νὰ ἀντικρίξει χαρούμενα νειάτα, ἐγκαινίασαν τὴν ἴδια μέρα γύρω ἀπ' αὐτή, ἓνα πλήρες καὶ τέλειο Κέντρο Παιδικῆς Χαρᾶς, ποὺ ἔστησαν μὲ δικές τους δαπάνες, σὰν ἔκφραση ὑπέρτατης εὐγνωμοσύνης, καὶ σὰν ὑπεράξια «Χρηστοῦ κ' ἀγαθοῦ πατρὸς νεότητια».

Ἀποκορύφωμα μιᾶς πλούσιας καὶ καρποφόρας κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς δραστηριότητος, ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ᾽Αθανασίου Παπαφωτίου, εἶναι καὶ ἡ ἐνεργὸς συμμετοχή, σὲ πλῆθος πνευματικῶν Σωματείων.

Ἰδιαίτερα οἱ τρεῖς ἀδελφές Παπαφωτίου, ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας «Σερρῶν – Μελενίκου», δηλαδὴ ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια, μὲ τὸ τεράστιο ἠθικὸ τους κῦρος καὶ τὴν ὑλική των συμπαράστασι συμβάλλουν οὐσιαστικὰ σὰν μέλη, στὸ ἔθνωφελές ἔργο τῆς Ἑταιρίας, ἐκπληρώνοντας ἔτσι εἰς τὸ ἀκέραιο τὸ χρέος των καὶ πρὸς τὴν ἰδιαίτερή τους Πατρίδα.

299

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Θεοδώρου Ν. Ζήση: Γεννάδιος Β' Σχολάριος. Βίος — Συγγράμματα — Διδασκαλία. Ἀνάλεκτα Βλατάδων ἀριθ. 30. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν. Θεσσαλονίκη 1988. Σχ. 80 σ. 560.

Τὸ Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, ποὺ ἔχει τὴν ἔδρα του στὴ Μονὴ Βλατάδων Θεσσαλονίκης, ἐποτελεῖ ἓνα θαυμαστὸ ἔργο, τὸ ὁποῖο δυστυχῶς παραμένει ὄχι μόνον ἄγνωστο στὸ εὐρύτερο κοινό, ἀλλὰ καὶ περιφρονημένο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Πολιτεία. Κι ὅμως τὸ Ἰδρυμα αὐτὸ ἐργάζεται χρόνια πολλὰ τώρα, σεμνὰ καὶ ἀθόρυβα, ἐγκαταλελειμένο ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ Κράτος, γιὰ νὰ διασώσει κατὰ τρόπο σωστὸ κι ἐπιστημονικὰ ἄψογο τὴ μαρτυρία τῆς Ὁρθοδοξίας στὴ ζωὴ τοῦ Ἑθνους μας. Μιὰ σειρά ἐξαιρετικῆς ἐμβρίθειας ἐκδόσεις του σὲ θέματα ποὺ ἀναφέρονται στὴ γνωριμιὰ καὶ τὴν ἔρευνα τῶν Πατέρων τῆς Ὁρθόδοξης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, φανερώνουν τὴ σοβαρότητα τοῦ ἐπιτελουμένου χριστιανικοῦ ἔργου. Μιὰ ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις αὐτὲς εἶναι τὸ σύγγραμμα τοῦ καθηγητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Θεοδώρου Ν. Ζήση, ποὺ ἔχει τὸν τίτλο: «Γεννάδιος Β' Σχολάριος. Βίος—Συγγράμματα—Διδασκαλία». Πόσο οἱ ἐκδόσεις αὐτὲς εἶναι χρήσιμες γιὰ τὸ εὐρύτερο κοινό, ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ πληροφορηθεῖ τὶς πνευματικὲς του ρίζες, ὄχι μόνον στὸν ἐθνικὸ ἀλλὰ καὶ χριστιανικὸ τομέα, νομίζω πὼς δὲν χρειάζεται νὰ τονιστεῖ. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ δὲν πρέπει νὰ παραληφθεῖ εἶναι τοῦτο: Ὅτι ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες, καὶ ὡς ἐπίσημο Κράτος καὶ ὡς ἄτομα, καταβάλλουμε φιλότιμες προσπάθειες ν' ἀποκοποῦμε ἀπὸ τὶς ρίζες μας, ἀγκαλιάζοντας κάθε ξενόφερτη σκέψη καὶ ἀποδεχόμενοι ὡς ἀλάνθαστο κάθε συμπέρασμα ἔρευνας καὶ μελέτης ξένων ἐπιστημόνων. Πῶς τώρα μὲ τέτοια ἀντίληψη θὰ συντηρήσουμε καὶ θὰ διατηρήσουμε τὴν Παράδοσή μας, αὐτὸ μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ καταλάβω. Καὶ βέβαια ἡ Παράδοση ἑνὸς Ἑθνους δὲν διασώζεται μὲ πανηγύρια, μὲ γιορτές, μὲ ὑποκριτικὲς ἐκδηλώσεις, μὲ ὑπουργικὲς ἀποφάσεις ποὺ ὀρίζουν «ἔτος Παραδόσεως», οὔτε μὲ ἄλλες φαιδρότητες, ποὺ πιὸ πολὺ μᾶς ἐκθέτουν παρά μᾶς ὠφελοῦν. Ἡ Παράδοση ἑνὸς Ἑθνους διασώζεται μὲ τὴ σοβαρὴ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ποὺ ἀναφέρεται στὴν Ἰδεολογικὴ καὶ Πνευματικὴ φυσιογνωμία τοῦ Ἑθνους, τὴν ὁποῖαν ἔρευνα τὸ Κράτος ἔχει χρέος νὰ ἐνισχύσει. Νὰ ἐνισχύσει τοὺς φορεῖς αὐτῆς τῆς ἔρευνας χωρὶς μικρόψυχους ὑπολογισμοὺς καὶ στενόκαρδες ἀντιλήψεις.

Διάφοροι ιστορικοί και μελετητές στηριζόμενοι στις λατινόφρονες αντιλήψεις ξένων θεολόγων και έρευνητών, κατασπίλωσαν με κάθε φιλότιμο τρόπο τή μεγάλη φυσιογνωμία του Γενναδίου Β' Σχολαρίου, τής μεγάλης αὐτῆς προσωπικότητας του Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ρωμαιοκαθολική θεολογία εἶχε κάθε λόγο νά δημιουργήσει σύγχυση γύρω ἀπό τήν προσωπικότητα του Γενναδίου Β' Σχολαρίου καί νά διαιωνίσει τή σύγχυση αὐτή, γιατί ἐξυπηρετοῦσε τῆς θεολογικῆς τάσεως καί ἐπιδιώξεως τῆς. Ἐπετύγχανε μέ τόν τρόπον αὐτό νά συσκοτίσει ὄχι μόνο τήν προσωπικότητα ἑνός μεγάλου διδασκάλου καί συγγραφέα του Ἑλληνικοῦ Βυζαντίου. ἑνός ἀληθινοῦ προφήτη, παιδαγωγοῦ καί ἐθνάρχη του Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ, ἀλλά νά ἐξουδετερώσει ἕναν πραγματικό πολέμιον σκοτεινῶν ἐπιδιώξεων καί τῶν καταλυτικῶν διαθέσεων του Καθολικισμοῦ σέ βάρος του Ἑλληνισμοῦ, τῆς Ὁρθόδοξης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καί τῆς ἱστορικῆς πορείας καί ἀνέλιξης του Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ὁ Γεννάδιος Β' Σχολάριος στάθηκε μέ τὰ συγγράμματά του ὑπερασπιστής τῶν ἐθνικῶν καί θρησκευτικῶν παραδόσεων του Ἑλληνισμοῦ καί ἀπέτελεσε τόν βράχο ἐπάνω στόν ὁποῖον ἐθραύσθησαν οἱ σκοτεινῆς ἐπιδιώξεως του Καθολικισμοῦ καί τῶν ἐπιστημόνων, τῶν ἱστορικῶν καί τῶν ἐρευνητῶν πού ἐξυπηρετοῦν τῆς ἐπιδιώξεως του. Ἡ προσπάθεια τῆς κατασπίλωσης του Γενναδίου ἄρχισε μέ τή γνωστή μέθοδο τῆς νόθευσης τῶν ἔργων του, μιᾶς μεθόδου πολὺ ἀγαπητή, πού ἰδιαίτερα συγκινεῖ καί προσελκύει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παπικῶν. Μέ τή μέθοδο αὐτή ἐμφάνισαν τόν Ψευτογεννάδιο νά ἐκφωνεῖ πύρινους λόγους γιά τήν ἔνωση τῶν ἐκκλησιῶν, φυσικά ὅπως τοὺς συνέφερε καί τήν ἠθελαν οἱ παπικοί, στήν περίφημη σύνοδο Φερράρας - Φλωρεντίας (1438 - 1439). Ἀπέδωσαν στό Γεννάδιο σύγγραμμα πού τόν ἐμφανίζει νά ἔχει ἀντίθετες ἀπόψεις μέ τόν πνευματικό του πατέρα Μάρκον Ἐφέσσου τόν Εὐγενικό, πρὸς τόν ὁποῖον ὁ Γεννάδιος ἔμεινε πιστός ὁπαδός καί ὑποστηριστής τῶν ἀπόψεών του, κατὰ τῶν παπικῶν, σ' ὅλη τήν περίοδο τῆς ζωῆς του. Τόν μύθον αὐτόν μέ τήν ἔρευνα πού κάνει στίς πηγές, διαλύει ὁ καθηγητής κ. Ζήσης, ὁ ὁποῖος ἀντιπαραθέτει ἀποσπάσματα παλιότερων καί νεώτερων ἐρευνητῶν γιά τήν ὑποστήριξη τῶν ἀπόψεών του. Καί εἶναι χαρακτηριστικός ὁ εὐσυνείδητος τρόπος τῆς ἐργασίας πού χρησιμοποιοῖ ὁ κ. Ζήσης, ὁ ὁποῖος δέν διστάζει νά παραθέσει ἀπόψεις ἐπικριτῶν του Γενναδίου Β' Σχολαρίου, ἀπόψεις τῆς ὁποῖας ἀναιρεῖ μέ τήν παρέθεση κειμένων ἀναμφισβήτητης γνησιότητος πηγῶν.

Ἡ προσπάθεια τῶν παπικῶν νά ἐμφάνισουν ἕναν Ψευτογεννάδιο νά ἐκφωνεῖ στή σύνοδο Φερράρας - Φλωρεντίας ἑνωτικούς λόγους μέ λατινόφρονη ἀντίληψη ἀποτελεῖ μάταιη ἐπιδιώξή τους, πού διαψεύδεται ἀπό τὰ συγγράμματά του Γενναδίου. Στό μεγάλο ἀντιλατινὸ ἔργο του «Περὶ

έκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» ἀναφέρεται στὴ σύνοδο Φερράδας-Φλωρεντίας καὶ στὸ δυσμενέστατο πνεῦμα ποὺ ἐπικρατοῦσε ἐκεῖ, λέγει—μεταξὺ τῶν ἄλλων— ὅπως ἀναφέρει στὸ περισπούδαστο σύγγραμμά του ὁ καθηγητὴς κ. Ζήσης, τὰ ἐξῆς : «Εἰς δὲ τὴν Φλωρεντιαν αὐθις ἀναγκασθέντες ἐλθεῖν, περὶ μὲν τῆς ρήσεως ἐκείνης τοῦ ἱεροῦ Βασιλείου, ἦν οἱ τὰ Λατίνων πεφρονηκότες διαφθεῖραι δοκοῦσι, τέτταρας διαλέξεις ἐποίησάμεθα· ἄλλην δ' ἀπορίαν αὐθ' ἡμεῖς κεκινήκαμεν οὐτ' ἐκεῖνοι λελύκασι, καί τοι πολλῶν ἐνοχλοσῶν τῷ ζητήματι». Ὁ Γεννάδιος Β' Σχολάριος πολλές φορές ὁμιλεῖ στὰ συγγράμματά του, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ κ. Ζήσης, γιὰ τὴ συμμετοχὴ του στὴ σύνοδο Φερράδας — Φλωρεντίας, στὶς δυσμενεῖς συνθήκες ποὺ ἐπικρατοῦσαν στὴ σύνοδο αὐτὴ καὶ στὴ στάση ποὺ ἐτήρησε κατὰ τὴ σύνοδο, διακηρύσσοντας πάντα κατὰ τρόπο ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτηση, ὅτι ὑπῆρξε πάντοτε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ σύνοδο καὶ κατὰ τὴ σύνοδο καὶ ὕστερ' ἀπ' αὐτὴ πιστὸς ὁπαδὸς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς γραμμῆς τοῦ γνωστοῦ διὰ τὰ ἀντιλατινικά του φρονήματα Μάρκου Ἐφέσσου τοῦ Εὐγενικοῦ : «Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ μακάριος ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ Ἐφέσσου σαφῶς εἰπὼν, ἔχει καὶ ἡμᾶς νῦν αὐτῷ συμφώνους, ὡς καὶ τότε εἶχεν». Καὶ σημειώνει ὁ κ. Ζήσης διευκρινίζοντας τὴ στάση τοῦ Σχολαρίου : Διακρίνει πάντοτε τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ αὐτοῦς ποὺ μετεῖχον εἰς τὴν διάπραξιν τῆς ἐνώσεως καὶ ποὺ ὀρθῶς μετεμελήθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων, διότι θὰ ἦτο πολὺ χειρότερον ἂν αἰδοῦμενοι τὴν μεταβολὴν ἐνέμενον εἰς τὰς ὑπογραφὰς των».

Ὁ Γεννάδιος Β' Σχολάριος ὑπῆρξε μιὰ πραγματικὰ ἐθναρχικὴ φυσιογνωμία, μὲ δράση Χριστιανικὴ καὶ Ἑλληνικὴ λαμπρὴ. Ἀφοσιωμένος στὴν Ὁρθοδοξία πολέμησε τὸν παπισμὸ καὶ στάθηκε στὶς κρίσιμες ὥρες τῆς καταλυθείσης Ἑλληνικῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας ἕνας ἀληθινὸς ὑπερασπιστὴς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀξίζει ἐθνικοῦ καὶ Χριστιανικοῦ ἐπαίναυ καὶ τιμῆς ἢ ὠραία προσπάθεια τοῦ καθηγητῆ κ. Ζήσει ν' ἀποκαταστήσει, νὰ δικαιώσει καὶ νὰ ἐδρεώσει, μὲ τὸ πιὸ πάνω ἀναφερόμενο σύγγραμμά του, τὴ μεγάλη φυσιογνωμία τοῦ Γενναδίου Β' Σχολαρίου. Διαλύοντας τὶς πλάνες, τὶς συγχύσεις καὶ τοὺς μύθους ποὺ ἔπλασε ὁ παπισμὸς, οἱ λατινόφρονες Ἀλλάτιος, Ματθαῖος Καρυοφύλλης καὶ ὁ Βησσαρίων, καθὼς καὶ νεώτεροι δικοὶ μας καὶ ξένοι συγγραφεῖς, τοποθετεῖ τὸν μεγάλο διδάσκαλο τοῦ Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ στὴν πραγματικὴ του θέση, αὐτὴ ποὺ πραγματικὰ τοῦ ἀξίζει μέσα στὴν Ἱστορία. Μᾶς τὸν παρουσιάζει μὲ τὶς ἀληθινὲς διαστάσεις του καὶ τὴν ἀληθινὴ φυσιογνωμία του.

Γιὰ ὅσους ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἱστορία τῶν Σερρῶν τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ καθηγητῆ κ. Ζήση ἔχει ἐξαιρετικὴ σημασία κι ἀξία, γιὰτὶ ὁ Γεννάδιος Β' Σχολάριος ἀρκετὰ χρόνια ἐμόνασε

στήν Ἱερὴ Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ ἀσφαλῶς τὰ χρόνια αὐτὰ δὲν ἄφησε νὰ περάσουν ἀνεκμετάλλευτα. Στὸ νάρθηκα τῆς Ἱερῆς αὐτῆς Μονῆς, πού ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐξαιρετὰ Βυζαντινὰ Μνημεῖα, βρῖσκειται ὁ τάφος του. Πέρα ὅμως ἀπ' αὐτὸ τὸ γεγονός καὶ τὸ γενικότερο ἐνδιαφέρον πού προκαλεῖ τὸ σύγγραμμα τοῦ καθηγητῆ κ. Ζήση, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ σωστὴ ἔρευνά του, τὴν ὀρθή του κρίση, τὴ σωστὴ ἐξέταση τῶν πηγῶν καὶ τὸν ἀντικειμενικὸ ἔλεγχο τῶν μελετῶν πού ἐγράφησαν γιὰ τὸν Μεγάλου Διδάσκαλο τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ δικούς μας καὶ ξένους μελετητῆς, μᾶς παρουσιάζει τὴ σωστὴ μορφή τῆς πραγματικῆς μεγάλης φυσιογνωμίας τοῦ Γενναδίου Β' Σχολαρίου, ἓνας πρόσθετος λόγος μὲ παρακίνησε νὰ γράψω τὴν κριτικὴ αὐτή. Κι ὁ λόγος εἶναι, ὅτι εἶναι καιρὸς πιά νὰ γνωρίσουν οἱ Ἕλληνες τὴν ἀλήθεια γιὰ τοὺς μεγάλους συμπατριῶτες τους, πού τόσο τοὺς κακομεταχειρίστηκαν πρῶτα οἱ ξένοι μελετητῆς κι ὕστερα —παρασυρμένοι ἀπ' αὐτούς— οἱ δικοί μας. Δὲν εἶναι ἀνεκτὸ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα στὴν Ἑλλάδα νὰ σημαίνει ἀποδοχή, χωρὶς ἔλεγχο, χωρὶς κρίση, χωρὶς νὰ βάζουμε «τὸν δάκτυλον ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν», τῶν συμπερασμάτων τῶν ξένων ἐπιστημόνων. Κι ὁ καθηγητῆς κ. Ζήσης τόλμησε νὰ ὑψώσει τὴ φωνή του, ὄχι ἀπὸ σωβινιστικὴ διάθεση οὔτε ἀπὸ φανατισμένη προσήλωση στὴν Ὁρθοδοξία, ἀλλὰ βάζοντας «τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν ἡλῶν». ἔρευνώντας τὶς πηγές καὶ κρίνοντας τὶς γραφές τῶν ἄλλων. Κι αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ὅσο κι ἂν πικραθοῦν αὐτοὶ πού ἀνεξέταστα δέχονται ὅ,τι οἱ ξένοι μᾶς παρουσιάσουν. Στὸ πρόσωπο τοῦ κ. Ζήση ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἀπέκτησε ἓναν μὲ σωστὲς κατευθύνσεις ἐρευνητή, πού ἡ ἀξία τῆς ἐπιστημονικῆς του ἐργασίας μᾶς εἶναι γνωστὴ κι ἀπὸ ἄλλα συγγράμματά του. Ὁ κ. Ζήσης ἀποτελεῖ μιὰ κατάκτηση τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, ἓνα κέρδος γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, πού τὰ τελευταῖα χρόνια χειμάζεται πραγματικὰ ἀπὸ ἓναν κακῶς ἐννοούμενο καὶ ξένο πρὸς τὶς παραδόσεις τοῦ Ἑθνους μας «προοδευτισμό». Εἶναι καιρὸς νομίζουμε ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ γνωρίσει τὸν ἀληθινὸ ἑαυτό του, ν' ἀποκτήσει τὴ δική του φυσιογνωμία, ἀποβάλλοντας κάθε ξενόφερτη σκέψη καὶ ἀντίληψη, κάθε διάθεση δουλοξενομανίας. Ἄν πραγματικὰ ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐπιβιώσουμε ὡς Φυλὴ, ὡς Ἕθνος, ὡς Λαός, μὲ δικά μας ἴδανικὰ καὶ δική μας προσωπικότητα.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Ν. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

Κωνσταντίνου Β. Χιώλου: «*Ἡ Ἀλιστράτη Σερρών*» Ἀθῆναι 1981.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀνωτέρω ἱστορικῆς μελέτης ἐκ τῶν διακεκριμένων δικηγόρων Ἀθηνῶν, εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν νομικῶν μελετῶν καὶ ἄρθρων τῶν κατεσπαρμένων εἰς τὰ διάφορα νομικά περιοδικὰ καθὼς καὶ αὐτοτελῶν ἐργασιῶν.

Διὰ τοῦτο παρὰ τὴν μετριόφρονα δήλωσίν του ὅτι δὲν διεκδικεῖ τὴν ιδιότητα τοῦ ἱστορικοῦ συγγραφέως, ἀναδεικνύεται καὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἐξίσου δεξιότηνης. Διότι κατορθώνει παρὰ τὶς ἀνυπέβλητες δυσκολίες, τὶς ἐγγενεῖς εἰς τὴν προσπάθειαν συγγραφῆς τῆς ἱστορίας ἐνὸς περιωρισμένου γεωγραφικοῦ χώρου ἢ πόλεως ἢ καὶ χωρίου, καὶ ἀποφεύγων τὴν πελαγοδρόμησιν εἰς πολυπράγμονα ἐπέκτασιν καὶ διασύνδεσιν μὲ γεγονότα γενικωτέρας ἱστορικῆς ὑφῆς, κατορθώνει νὰ ἐπιτύχει τὸν στόχον εἰς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπει.

Καὶ ὁ στόχος τοῦ συγγραφέως εἶναι, ἀπευθυνόμενος πρὸς συμπατριῶτες του τῆς Ἀλιστράτης, ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τοὺς νεωτέρους, καὶ τὴν μαθητιῶσαν νεολαία, νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἱστορικὴ μνήμη ἀγώνων καὶ περιπετειῶν, τῶν πατέρων των, πού συνετέλεσαν ὥστε σήμερον νὰ ἀπολαμβάνουν ὅλοι τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας ἀλλὰ καὶ νὰ ἀντλοῦν παραδείγματα διὰ τὸ μέλλον, καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν καὶ τοῦ ἰδικοῦ των χρέους ἐναντι τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Πατρίδος.

Μὲ λιτότητα ἀλλὰ καὶ σαφήνειαν ὁ συγγραφεὺς κ. Κωνσταντῖνος Χιώλος, δίδει τὸ διάγραμμα τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς Ἀλιστράτης, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ ἔχη μίαν σφαιρικὴν ἀντίληψιν διὰ τὴν γεωγραφικὴν τῆς θέσιν, διὰ τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος, διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν κατοίκων καὶ ἀνέλιξιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ θρησκευτικῶν δεδομένων, στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἐβोधήθησαν ὥστε ἡ Ἀλιστράτη, νὰ καταστεῖ κέντρον καὶ ἔπαλξις ἐθνικῶν ἀγώνων, πού συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀποτροπὴν τοῦ ἀφελθνισμοῦ τῆς περιοχῆς. Ὁ συγγραφεὺς διαγράφει λεπτομερῶς τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποῖους διέτρεξε ἡ Ἀλιστράτη καὶ ὀλόκληρος ἡ περιοχὴ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος ἀπὸ τοὺς ἀδίστακτους Κομιτατζῆδες μὲ ἀρχηγὸν τὸν διαβόητον ἀρχικομιτατζῆ Πανίτσα. Μὲ ὀρμητήριον τὴν σφηκοφωληὰ τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ Σκριτζόβου, τῆς τωρινῆς Σκοπιᾶς, ὁ Πανίτσας ἐλειμαίνεται καὶ ἐτρομοκράτει ὅλην τὴν περιοχὴν, μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς δημιουργίας τοῦ ἀντιπάλου δέους, διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Καπετὰν Δούκα.

Ἐκτοτε ἡ Ἀλιστράτη ἀνεκουφίσθη μὲ τὴν παρουσία τῆς ὀμάδος τοῦ Καπετὰν Δούκα καὶ τῶν παλληκαριῶν του, καὶ ἐβोधήθησε καὶ αὐτὴ μὲ ὅλα τὰ μέσα τὸν ἀγῶνα.

Οι περιπέτειες τῆς Ἀλιστράτης κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, αἱ βουλγαρικαὶ βαρβαρότητες ποὺ ἔλαβον χώραν πρὶν καὶ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονία τότε, ἀλλὰ καὶ τὰ μετέπειτα ἔτη τῶν δύο νέων κατοχικῶν περιόδων τοῦ 1916-1918 καὶ 1941-1944, περιγράφονται ἀδρῶς καὶ τεκμεριοῦνται μὲ τὴν δημοσίευσιν ἐπισήμων ἐγγράφων ἀλλὰ καὶ μαρτυριῶν ἐπιζώντων θυμάτων τῆς βουλγαρικῆς θηριωδίας.

Τὴν ὅλην μελέτην τοῦ ὁ συγγραφεὺς κλείνει μὲ τὸ κεφάλαιον «ἡ Ἀλιστράτη τῆς σήμερον», εἰς τὸ ὁποῖον διαγράφει τὴν σημερινὴν Διοικητικὴν, Ἐκπαιδευτικὴν, Ὀρησκευτικὴν, κοινωνικὴν καὶ ἐμπορικὴν κατάστασιν τῆς Ἀλιστράτης, ἡ ὁποία παρά τὴν διαρροὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, ὁ ὁποῖος σήμερα περιωρίσθη εἰς 3000 περίπου, διατηρεῖ τὴν ζωντάνια τῆς, καὶ τὴν ἐμπορικὴ τῆς σημασία, ὡς κόμβος συγκοινωνιακός, εἰς τὸ σταυροδρόμι Δράμας, Σερρῶν, Θεσσαλονίκης.

Ὁ συγγραφεὺς δὲν παραλείπει νὰ ἀναφερθῆ καὶ εἰς πρόσωπα τοῦ παρελθόντος μὲ τὴν σχετικὴν δραστηριότητά των καὶ τὴν συμβολὴν εἰς τὴν γενικὴν πρόοδον τῆς Ἀλιστράτης, καὶ ἰδιαίτερος τὴν ἐξαιρετον προσωπικότητα τοῦ ὑπερόχου τέκνου τῆς Ἀλιστράτης, τοῦ ἀειμνήστου φίλου μου, Ἰατροῦ Νίκου Τσίμπα, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς ἀφιέρωσε καὶ ἔδημοσίευσεν ἰδιαίτεραν μελέτην τοῦ μὲ τὸν τίτλον : **Νίκος Τσίμπα** (1904 — 1978), «μία Ζωὴ εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Πατρίδος, τῆς Κοινωνίας καὶ τοῦ συνανθρώπου» Ἀθῆναι 1979.

Τὸ βιβλίον τοῦ Κωνσταντίνου Χιώλου, συμπληρῶνεται καὶ ὁλοκληρῶνεται μὲ ὠραίας φωτογραφίας, ἀποτελεῖ δὲ καὶ δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἀναμφισβήτητα, βάσιν καὶ διὰ περαιτέρω ἱστορικὰς ἐπεξεργασίας, μὲ τὴν ἰδιάζουσαν ἀγάπην τοῦ πρὸς τὴν ὠραίαν γενέτειράν του.

ΠΕΤΡΟΣ Θ. ΠΕΡΝΑΣ

Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν : «Μακεδονία, 4000 χρόνια Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καὶ Πολιτισμοῦ» — Ἀθήνα 1983.

Ἡ μεγαλοπρεπὴς αὐτὴ ἔκδοσις, τῆς ὁποίας ἡ ἡμέρα ἐνάρξεως τῆς κυκλοφορίας τῆς ἐτιμήθη διὰ τῆς παρουσίας τοῦ κ. Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, εἶναι μία μνημειώδης παρουσίασις τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας καὶ ἓνας ἐκδοτικὸς σταθμὸς εἰς τὴν Γραμματολογίαν μας. Ἐχουσα ὡς θέμα τὴν πλέον εὐαίσθητον περιοχὴν τῆς Πατρίδος μας, τὴν «Καρδιά τῆς Ἑλλάδος», ὅπως γράφει ὁ ἀειμνήστος Ἀχ. Κύρου, ὅπου αἱ ἐναντίον τῆς ξένης συνομοσῆαι δὲν ἔσταμάτησαν ποτέ, εἴχομεν ὅλοι τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν προσδοκίαν ὅτι αὐτὴ ἡ «Μακεδονία» τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν θὰ ἀνήγειρε ἀδιαπέραστον τεῖχος εἰς τὰς ξένας ἐπιθέσεις καὶ καιρίον ρά-

πισμα θὰ κατέφερε κατὰ τῶν κακῶν κεφαλῶν τῶν κατὰ τῆς Πατρίδος συνομητῶν.

Ἄτυχῶς διεψεύσθημεν καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ ἐπιστημόσωμεν τὰ καίρια σημεῖα τῆς συγγραφῆς εἰς τὴν κατωτέρω γενικὴν ἐπισκόπησίν μας.

Α.

Ἡ συγγραφή ἔγινε ἀπὸ :

- Ἑλλήνας συγγραφεῖς 18 (69%), σελίδες 334 (66,5%)
- Ἄλλοεθνεῖς » 8 (31%), » 168 (33,5%)

Γενικαὶ παρατηρήσεις

1.—Κατὰ τὸν νέον συρμὸν καὶ τὴν συνήθειαν τῆς «Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν» καὶ αὐτῆς τῆς ἡ ἐκδόσις εἶναι πολυπρόσωπος καὶ συλλογικὴ κατὰ τὴν συγγραφὴν, ἀπρόσωπος ὁμῶς ὡς ἱστορικὸν βοήθημα. Φορτωμένη μὲ μέγαν ἀριθμὸν φωτογραφιῶν —ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀσκόπως εἰς μέγα μέγεθος— αἱ ὁποῖαι καταλαμβάνουν τὸ 40% περίπου τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐντύπου χάρτου, ἴσως νὰ αὐξάνει τὴν ἀξίαν τῆς ὡς εὐχαρίστου ἀναγνώσματος, μειώνει ὁμῶς σοβαρῶς τὸ κύρος τῆς ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συγγραφῆς, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ προκαλεῖται ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἐγγίζει τὰς ἐκδόσεις τοῦ τύπου τῶν «Κλασικῶν Εἰκονογραφημένων».

2.—Λόγω τῆς πολυεθνικότητος τῶν συγγραφέων, ἡ συγγραφή παρουσιάζει πολλὰς ἀντιφάσεις καὶ ἀναιρέσεις, ἀλλὰ καὶ ἀλληλοκαλύψεις περιγραφῶν ἢ καὶ συμπερασμάτων, μὲ ροὴν ἐν πολλοῖς καὶ ἀνθελληνικῶν σκέψεων καὶ κρίσεων, ὅπου δὲν λείπουν καὶ ἀπροκάλυπτοι ἀνθελληνικαὶ σφῆνες, ἐκ τῶν ὁποίων ἐνδεικτικῶς παραθέτομεν κατωτέρω μερικὰς.

3.—Δύο τουλάχιστον —ἀπὸ ὅ,τι γνωρίζομεν— ἐκ τῶν ἀλλοεθνῶν συγγραφέων, γνωστῶν καὶ ἐξ ἄλλων συγγραφῶν των, εἶναι καταφανῶς ἀνθέλληνες. Ἄλλὰ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ των ὅλοι οἱ ἀλλοεθνεῖς συγγραφεῖς —ἐξ ὧν ἡ μία εἶναι καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ ὅποιον τόσον «ἐνδιαφέρον» ἐπιδεικνύει διὰ τὴν «Μακεδονίαν τοῦ Αἰγαίου»— περιγράφουν τὰ γεγονότα κατὰ τὴν ἰδίαν ἐκάστου ἐθνικὴν ἰδιοσυγκρασίαν, πολὺ ἀπέχουσαν τῆς Ἑλληνικῆς ἀτμοσφαιρας καὶ πραγματικότητος. Μία σύγκρισις μὲ τὸν Παπαρρηγόπουλον θὰ μᾶς ἔδιδε τὸ μέγεθος τῆς διαφορᾶς.

4.—Ἄλλὰ καὶ ὀλόκληρα κεφάλαια μερικῶν Ἑλλήνων εἶναι τεχνηέντως καὶ ὑπόυλως διαποτισμένα —δίκην Κορδάτου— μὲ «ὀλίγον» μαρξισμόν, μὲ προσπάθειαν νὰ ὑποτάξουν τὰ γεγονότα εἰς τὰς πολιτικὰς των πεπειθήσεις.

5.—Τέλος, λόγῳ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ συγγραφή ἔγινε ἀπὸ διαφορετικούς συγγραφεῖς, παρατηρεῖται εἰς ἕκαστον κεφάλαιον διαφορὰ ὕφους, κρίσεως καὶ σκέψεως, παρὰ τὴν προσπάθειαν τοῦ συντονισμοῦ τῆς ὅλης συγγραφῆς, ὅπως παρουσιάσῃ ἓνα ὁμοειδὲς καὶ ὁμοιομερὲς κείμενον.

Β'

Εἰσαγωγή: Μ. Β. Σανελλάρου, σελ. 11.

...Κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας ὑπῆρξαν ἓνα ἀπὸ τὰ περισσότερα τρωτὰ τμήματα τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ τὰ πιὸ δραστήρια καὶ ἀποτελεσματικὰ στὴν ἀντίδραση κατὰ τῶν συνεπειῶν τῆς

δουλείας...Μαζύ τους συνέπραξαν οί λατινόφωνοι Βλάχοι, πού απέκτησαν έλληνική συνείδηση κατ' αὐτή τή διεργασία...

Παρατηρήσεις

Ἐνῶ οὐδαμοῦ εἰς τὰς ὑπερπεντακοσίας σελίδας τῆς συγγραφῆς δὲν ἀναφέρεται τί ἦσαν οἱ Βλάχοι, ἐδῶ ἀμέσως εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν μᾶς λέγουν ὅτι οἱ Βλάχοι ἀπέκτησαν ἑλληνικὴν συνείδησιν κατὰ τὴν Ἰουρκοκρατίαν, ὅπερ σημαίνει ὅτι μέχρι τότε δὲν εἶχον ἑλληνικὴν συνείδησιν, δηλ. δὲν ἦσαν Ἕλληνες. Τὸ πρᾶγμα ὁμως εἶναι ἐζωφρενικόν, διότι αὐτὸ ὑποστηρίζεται καὶ ἀπὸ τὴν Ρουμανικὴν προπαγάνδαν καὶ ἔρχεται εἰς ἄκραν ἀντίθεσιν μὲ ὅσα ἔγραψαν οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς (ὄρα Κεραμόπουλον, Πουλιανὸν κ. ἄ.) καὶ πολλοὶ ξένοι, πού δὲν πολιτικολογοῦν καὶ οἱ ὅποιοι ἀπεφάνθησαν ὅτι οἱ Βλάχοι εἶναι Ἕλληνες ἐκλατινισθέντες κατὰ τὴν γλῶσσαν.

Ἄλλωστε, αὐτὸ τὸ τελευταῖον ὑποστηρίζεται καὶ εἰς τὴν σελίδα 354 τῆς συγγραφῆς, ἀλλὰ ὑπὸ ἄλλου συγγραφέως, γεγονόςς τὸ ὅποιον ἀποδεικνύει τὴν διαφορὰν ἀπόψεων ἐπὶ σοβαροτάτων ζητημάτων εἰς τὰς σελίδας αὐτῆς τῆς συγγραφῆς.

Γ'

Οἱ κάτοικοι: *Μ. Β. Σακελλαρίου, σελ. 49.*

1.—Ἡ ἀρχαιότητα μᾶς κληροδότησε ἀντιφατικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν ἐθνικότητα τῶν Μακεδόνων καὶ τὰ γλωσσικὰ κατάλοιπά τους εἶναι πολὺ λίγα.

2.—Τὰ συμπεράσματα ἐπηρεάσθησαν συχνὰ ἀπὸ τὴς βλέψει διαφόρων κρατῶν, ὄχι μόνο βαλκανικῶν, στὸ χῶρο τῆς Μακεδονίας.

Παρατηρήσεις

Αὐτὸ τὸ κεφάλαιον εἶναι τὸ πλέον καίριον διὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν Σκοπιανῶν καὶ τῶν Σλάβων γενικῶς περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν Μακεδόνων. Μόνον αὐταὶ αἱ δύο περίοδοι δίδουν σοβαρὰ ἐπιχειρήματα εἰς τοὺς βορείως γείτονές μας, οἱ ὅποιοι ἀμφισβητοῦν τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα.

Περαιτέρω εἰς τὸ κείμενον γίνεται σοβαρὰ ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσις τῶν στοιχείων, τὰ ὅποια συνθέτουν τὸ θέμα, πλὴν ὁμως πουθενὰ δὲν ὑποστηρίζεται ἀκλόνητως ἡ ἑλληνικὴ ἐθνικότης τῶν Μακεδόνων.

Δ'

Μακεδονία ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους (148 π. Χ. — 3ος αἰὼν μ.Χ.)
Φανούλας Παπάζογλου (τοῦ Πανεπιστημίου Βελιγραδίου), σελ. 193.

...Στοὺς κόλπους τῆς ἀπέραντης αὐτῆς ἐπαρχίας, τῆς ὁποίας τὰ βόρεια σύνορα διευρύνονταν ἀκατάπαυτα ὡσότου ἔφθασαν στὸ Δούναβη καὶ τὸν Εὐξείνιο Πόντο ἡ καθαυτὴ Μακεδονία ἀποτελοῦσε μιὰ χωριστὴ ἐνότητα, σαφῶς καθορισμένη, μὲ σταθερὰ ἱστορικὰ σύνορα...

Παρατηρήσεις

Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἢ κατὰ τὸ ὄνομα Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ οὐδόλως ἑλληνικῶν φρονημάτων —καὶ ἄς λέγουν μερικοὶ ὅ,τι θέλουν— καθηγήτρια τοῦ Παρεπιστημίου τοῦ Βελιγραδίου, διαπραγματεύεται τὴν πλέον κρίσιμον περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ μὲν Ρουμάνοι στηρίζουν τὴν προπαγάνδαν των, οἱ δὲ Σκοπιανοὶ τὸν ἰσχυρισμὸν των **περὶ χωριστῆς ἐνότητος· γεωγραφικῶς καὶ δημογραφικῶς καὶ ἔθνικῶς τῆς Μακεδονίας.**

Μόνον ἀπὸ αὐτὴν τὴν περικοπὴν ὑποστηρίζεται ἀναμφισβητήτως ἡ ὑποβολιμαία προσπάθεια δικαιώσεως τῶν ἰσχυρισμῶν τῶν Σκοπιανῶν καὶ γενικώτερον τῶν Σλάβων.

Ε'

Ἀπὸ τὰ 1430 — 1821 : Νικ. Σβορώνος, σελ. 354.

...Ὡς τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Ὀθωμανῶν στὴ Μακεδονία οἱ κάτοικοι τῆς ἀνῆκαν στὸ πλήρωμα τῆς Ἀνατολικῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὴν ἐξαίρεσιν λίγων Ἑβραίων, καὶ κατανέμονταν σὲ τρεῖς γλωσσικὰς ομάδας, τὴν ἑλληνικὴν, τὴν βλαχικὴν καὶ τὴν σλαβικὴν. Ἡ **βλάχικη ομάδα περιλάμβανε λατινόφωνα κατάλοιπα ἀπογόνων τῶν παλαιῶν Ρωμαίων ἀποίκων ἢ βαλκανικῶν πληθυσμῶν ποὺ εἶχαν ἐκλατινισθεῖ...** Οἱ Ἑλληνοφῶνοι καὶ Βλαχοφῶνοι αὐτοονομάζονταν «Ρωμαῖοι», ὅπως ὅλοι οἱ πολῖτες τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, διαδόχου τῆς Ρωμαϊκῆς.

Παρατηρήσεις

Ἡ γνώμη τοῦ συγγραφέως ἐδῶ, παρ' ὅτι δὲν διατυπώνει σαφῶς τὸ ἂν «οἱ βαλκανικοὶ πληθυσμοὶ ποὺ εἶχαν ἐκλατινισθεῖ» ἦσαν Ἑλληνικοὶ ἢ ἄλλοι, ἀφήνει πολλὰ ἐρωτηματικὰ καὶ δημιουργεῖ πολλὰς ἀμφισβητήσεις ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν τῶν Βλαχοφόνων τοῦ Ἑλληνικοῦ Χώρου.

Δὲν ἐξηγεῖ ἀκόμη, ποίου εἴδους ἐκλατινισμὸς ἦταν αὐτὸς τὸν ὁποῖον ἀναφέρει, γλωσσικὸς ἢ καὶ ἔθνικός, παρέχων τοιοῦτοτρόπως ἐλεύθερον ἔδαφος δράσεως εἰς τὴν Ρουμανικὴν προπαγάνδαν.

Ἀπὸ τὸ 1430 — 1981 : Νικ. Σβορώνος, σελ. 355.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνα σημειώθηκε μιὰ πρώτη μεταναστευτικὴ κίνησις πρὸς τὴ Μακεδονία χριστιανῶν ἄλλης περιοχῆς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. **Βλαχοφῶνοι ἀπὸ τὰ Ἄγραφα καὶ τὸν Ἀχελῷο ἐγκαταστάθησαν στὴ Θεσσαλονίκη καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴν. Τὸ 1605 ἀποτελοῦσαν τὸ μισὸ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς τῆς πόλης.** Τὸ 17ο αἰῶνα ἄρχισε ἡ μετανάστευσις ἑλληνοφόνων καὶ βλαχοφόνων χριστιανῶν τῆς Μακεδονίας, ποὺ ἐξελίσσονταν σὲ ἀστούς, πρὸς Βορρᾶ, σὲ ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας καὶ σὲ ξένα κράτη...

σελ. 357...

...Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Θεσσαλονίκης διπλασιάσθησαν στὶς ἀρχὲς τοῦ

17ου αιώνα, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄφιξη τῶν βλαχοφόνων μεταναστῶν, ποὺ μνημονεύσαμε...

Παρατηρήσεις

Ἐδῶ ἀναφέρεται ἓνα γεγονός πολὺ σημαντικόν. τὸ ὁποῖον ἀμφισβητεῖται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἱστορικοὺς καὶ νοθεύει τὴν ἱστορίαν τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ ὅ,τι μετηνάστευσαν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν πληθυσμοὶ ἀπὸ τὰ ἄγονα βουνὰ τῶν Ἀγρᾶφων καὶ τοῦ Ἀχελώου εἶναι ἱστορικὸν γεγονός. Ἐγκατεστάθησαν ὁμως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς καὶ ὄχι ἐντὸς τῆς πόλεως, διότι ἐπρόκειτο περὶ πληθυσμῶν μετακινουμένων κτηνοτρόφων, οἱ ὁποῖοι ἀνεζήτουν βοσκὰς διὰ τὰ ποίμνια τῶν, ἀπόγονοι τῶν ὁποίων διασώζονται μέχρι σήμερον.

Ἄλλωστε καὶ ὁ Ρουμᾶνος Γιόργκα αὐτὸ ὑποστηρίζει μὲ τὴν προσπάθειαν ὅπως διευρύνει τὸν χῶρον τῶν «Ἀρουμάνων» του. Πολὺ ἀργότερον μερικοὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Βλαχοφόνων, ὅπως ἦτο φυσικόν, κατήλθον εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης διὰ νὰ γίνουν ἄστοι καὶ νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς ἀστικά ἐπαγγέλματα.

Συμπέρασμα

Εἰς τὰ ἀνωτέρω, οἱ συγγραφεῖς, ὁ συντονιστὴς καὶ ὁ ἐκδότης τοῦ ἔργου θὰ ἀπαντήσουν ὅτι παρουσιάζουν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ὅπως αὐτοὶ τὴν ἀνεῦρον εἰς τὰς πηγὰς. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνθέλληες συγγραφεῖς καὶ προπαγανδιστὰι τῶν διαφόρων «Ἀκαδημιῶν» τῆς Σόφιας, τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἰνστιτούτου Ἱστορικῶν Σπουδῶν» τῶν Σκοπίων, καθὼς καὶ τῶν «Ἀκαδημιῶν» τοῦ Βελιγραδίου καὶ τοῦ Βουκουρεστίου κλπ., τὰ ἴδια ὑποστηρίζουν. ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητά δὲν γράφουν ἱστορίαν. ἀλλὰ πολιτικολογοῦν. Ὑποστηρίζουν ἐπιστημονικοφανῶς ὅτι τὸ δίκαιον εὐρίσκεται μὲ τὸ μέρος των καὶ ὅτι ἐπεξεργάζονται τὰς πηγὰς—κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς ἰδίας σχεδὸν ἐπὶ τῶν ὁποίων καὶ οἱ ἡμέτεροι—τῆς **Μακεδονίας**, κατὰ τὸ δοκοῦν εἰς αὐτοὺς τρόπον, ἀφοῦ καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς πηγὰς δέχονται ἀμφισβητήσεις καὶ διαφορετικὰς ἐρμηνείας καὶ εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς γραμμῆς διαχωρισμοῦ τῶν δύο ἀπόψεων, τοιουτοτρόπως ὥστε εὐκόλως ὁ καθεὶς νὰ τὰς ἐκμεταλλεῖται διὰ τὸν ἑαυτὸν του.

Ἐπομένως ἦτο μοναδικὴ ἢ εὐκαιρία διὰ τὴν Ἑλλάδα ὅπως τάμει τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν μετὰ βεβαιότητος καὶ μὲ σὺτὸ τὸ ἔργον νὰ ἀποστομώσῃ τὰς δολίης συνομοσίας τῶν γειτόνων μας κατὰ τῆς Μακεδονίας. Εὐκαιρία ὁμως ἡ ὁποία ἐχάθη πλέον.

Εἰς πίστῳ τῶν ἀνωτέρω ἅς ἀναμεινῶμεν τὴν κριτικὴν ἀπάντησιν τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Σόφιας καὶ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐθνικῆς Ἱστορίας τῶν Σκοπίων.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Κ. Π. ΣΑΡΑΝΤΗΣ

Πρόεδρος Ἐθνικῆς Ἐνώσεως Βορείων Ἑλλήνων
(Μακεδόνων, Ἡπειρωτῶν, Θρακῶν)

304

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ
ΤΟΜΩΝ ΤΩΝ "ΣΕΡΡΑΪΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ",
ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΚΑΙ ΚΑΘ' ΥΛΗΝ

Μ Ε Τ Α
ΠΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΟΣ
Υ Π Ο
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Ν. ΑΣΠΙΩΤΗ

305

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ
ΤΟΜΩΝ ΤΩΝ "ΣΕΡΡΑΪΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ,"
ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΚΑΙ ΚΑΘ' ΥΛΗΝ

Μ Ε Τ Α
ΠΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΟΣ
Υ Π Ο
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Ν. ΑΣΠΙΩΤΗ

3050

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ «ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΣΕΡΡΩΝ - ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ» ΚΑΙ Η ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ «ΣΕΡΡΑΪΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Ἡ «Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία Σερρῶν-Μελενίκου» ἰδρύθηκε τὸ 1952 μὲ σκοπὸ τὴν περισυλλογὴ καὶ διάσωση τοῦ Ἱστορικοῦ, Ἀρχαιολογικοῦ, Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ ὕλικου, τὴν ἔρευνα καὶ μελέτη τῆς παλιότερης καὶ σύγχρονης ἱστορίας τῶν Σερρῶν, τὴ διάδοση τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ κάθε κοινωνικῆς ἐκδήλωσης, τὴ διατήρηση καὶ περισυλλογὴ τῶν παλαιῶν ἐθίμων καὶ παραδόσεων ὅλης τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν¹. Τὸν σκοπὸν αὐτὸν τῆς ἰδρυσῆς της ἡ «Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία Σερρῶν-Μελενίκου» τὸν ἐπιτυγχάνει, ἐδῶ καὶ εἰκοσι ὀκτῶ χρόνια μὲ τὴν ἐκδοση συγγράμματος-περιοδικοῦ, μὲ τὴ δημοσίευση αὐτοτελῶν μελετῶν, μὲ τὴν ὀργάνωση διαλέξεων, τουριστικῶν ἐκδρομῶν καὶ ἄλλων ἐορτῶν, ὅπως προβλέπει ἄλλωστε τὸ καταστατικὸ της². Στὸ διάστημα ποὺ μεσολάβησε ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴ της τὸ 1952 ἕως τὸ 1980 ἡ «Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία Σερρῶν Μελενίκου», ἀνέπτυξε μιὰ θαυμαστὴ πνευματικὴ δραστηριότητα, παρὰ τὸ γεγονὸς-φαινόμενο δυστυχῶς συνηθισμένο στὴν Πατρίδα μας-τὰ οἰκονομικὰ μέσα ποὺ εἶχε στὴ διάθεση της νὰ εἶναι πάντα «πολὺ περιορισμένα», ὅπως μὲ πίκρα ὁμολογεῖ ὁ πρόεδρος της ἱστορικὸς συγγραφέας κ. Πέτρος Θ. Πέννας³. Εὐτυχῶς ὅμως ποὺ οἱ δυσχέρειες γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν σκοπῶν τῆς λαμπρῆς αὐτῆς ἑταιρίας δὲν ἀνέκοψαν τὴν πορεία της, οὔτε ἐμείωσαν τὸν ζῆλο καὶ τὸν ἐνθουσιασμό τῶν μελῶν της. Χαρακτηριστικὰ θὰ μᾶς ἐκμυστηρευθεῖ ὁ κ. Πέτρος Θ. Πέννας. «Μόνον ὁ ἐνθουσιασμός τῶν μελῶν της καὶ ἡ πίστις ἐπὶ τὸ ἔργον συνετέλεσαν ὥστε, μὲ τὴν μικρὰν

1. Καταστατικὸν «Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν - Μελενίκου», ἄρθρο 2. («Σερραϊκὰ Χρονικὰ τ. 6 σ. 347).

2. Ὅπου παρ., ἄρθρο 3.

3. Πέτρος Θ. Πέννας : «Σύντομος ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν - Μελενίκου» κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετίαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς». («Σερραϊκὰ Χρονικὰ» τ. 6 σ. 9).

κατὰ καιροὺς οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν ὑπὸ τοῦ Κράτους, μέσῳ τοῦ προϊόντος τῶν Κρατικῶν Λαχείων, καὶ τῆς παγίας ἐτησίας οἰκονομικῆς χορηγίας δι' ὠρισμένου βασικοῦ ποσοῦ ὑπὸ τῆς Μπαγκείου Ἐπιτροπῆς, τῆς στοργικῆς φροντίδος τοῦ ὑπερόχου Μακεδόνας καὶ ἰσοβίου μέλους αὐτῆς κ. Φιλίππου Δραγούμη»⁴. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἀπολογισμὸ τοῦ κ. Π. Θ. Πέννα. Ἡ ἀπουσία τοῦ Κράτους σ' ὅλη τὴ μεγαλοπρέπειά της, ἀφοῦ θεωρεῖ ὅτι ἐπιτελεῖ τὸ Χρέος του «μὲ τὴν μικρὰν κατὰ καιροὺς ἐνίσχυσιν» ποὺ παρέχει «κατὰ καιροὺς» στὴν Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἐταιρία Σερρῶν-Μελενίκου». Ἐπρεπε νὰ βρεθεῖ ὁ Μακεδόνας, ἀλλὰ μὴ Σερραῖος, Φίλιππος Δραγούμης, μὲ τὴ μακρὰν οἰκογενειακὴ καὶ προσωπικὴ ἐθνικὴ καὶ πνευματικὴ παράδοσιν, γιὰ ν' ἀποκτήσῃ ἡ ἐταιρία αὐτὴ μιὰ πάγια ἐτήσια χορηγία ἀπὸ τὴ Μπάγκειον Ἐπιτροπὴ. Ὅμως τέτοιου εἴδους ἐταιρίαι, ποὺ διασώζουσι τὴν ἐθνικὴν μας φυσιογνωμίαν, θὰ πρέπει νὰ ἐνισχύονται πλουσιοπάροχα ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ ἄλλους κοινωφελεῖς ὀργανισμοὺς⁵.

Στὴν Πατρίδα μας συμβαίνουν τὰ πιὸ παράδοξα πράγματα. Μιλοῦμε γιὰ «παράδοσιν» καὶ μάλιστα ὀρίζουμε καὶ «ἔτος παραδόσεως» γιὰ ἑορτασμὸ, ἀλλὰ δὲν φροντίζουμε νὰ ἐνισχύουμε τὴν προσπάθειαν αὐτῶν τῶν φορέων καὶ ἀτόμων ποὺ ἐργάζονται νὰ διασώσουν καὶ νὰ συντηρήσουν τὴν Ἐθνικὴν μας Παράδοσιν. Ἡ «Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἐταιρία Σερρῶν-Μελενίκου» ἐργάζεται τριάντα ὀλόκληρα χρόνια ἀθόρυβα, ἀλλὰ μεθοδικὰ νὰ διασώσῃ τις παραδόσεις μας καὶ νὰ γνωρίσῃ στὶς νεώτερες γενεῖς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀκριτικῆς καὶ πολὺπαθῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν. Ἡ προσπάθειαν αὐτὴ δὲν εἶναι μικρὴ, οὔτε ἀναξιόλογη, ἂν μάλιστα ὑπολογίσῃ κανεὶς τὴν ἀδιαφορίαν ποὺ δείχνουν γιὰ τέτοια θέματα οἱ ἄνθρωποι τῆς εὐδαιμονιστικῆς ἐποχῆς μας. Ἡ καταναλωτικὴ κοινωνία μας ἐξαντλεῖ ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον της στὴν ἀγορὰ ἀγαθῶν ποὺ ἱκανοποιοῦν τὸ στομάχι. Γιὰ τὴν κατανάλωσιν πνευματικῶν ἀγαθῶν, ὅπως εἶναι τὸ βιβλίον, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτον. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τὸ Κράτος καθορίζει προγράμματα καὶ ἔχει πολιτικὴν γιὰ ὅλα τ' ἄλλα ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ ποὺ συντελοῦν στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ μας. Μόνον «πολιτικὴ βιβλίον», πολιτικὴν γιὰ τὴν ἐνίσχυσιν πολιτιστικῶν φορέων», δὲν ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα, ὅταν ὑπάρχει «πολιτικὴ ποδοσφαίρου». Εἶναι, ὡς ἐκ τούτου, ἄξιαι θαυμασμοῦ καὶ ἐπαίνου προσπάθειαι σὰν καὶ αὐτῆς ποὺ καταβάλλει ἡ «Ἱστορικὴ καὶ

4. Πέτρου Θ. Πέννα, ὅπου παρ., σ. 9 - 10.

5. Δυστυχῶς τὸ Κράτος δὲν ἔχει δώσει τὴ σημασίαν ποὺ πρέπει στὴν ἐνίσχυσιν πνευματικῶν καὶ ἐκπολιτιστικῶν προσπαθειῶν μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χάσουμε τὴν ἐθνικὴν μας φυσιογνωμίαν.

Λαογραφική 'Εταιρία Σερρών—Μελνίκου» γιά τήν διάσωση τῆς ιστορικής φυσιογνωμίας καί ἔθνικῆς παράδοσης τῆς ἀκριτικῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν. Οἱ Σερραῖοι ὀφείλουν νά ἐνισχύσουν γενναιόδωρα τήν προσπάθεια τῆς «'Ιστορικῆς καί Λαογραφικῆς 'Εταιρίας Σερρῶν—Μελνίκου» ἄν πραγματικά ἐπιθυμοῦν ἡ ἀκριτική περιοχή τους νά ἔχει πάντα μιὰ λαμπρή παρουσία στό χῶρο τῶν Γραμμάτων καί τῶν Τεχνῶν μέ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκπροσώπους της. Δέν πρέπει νά μᾶς διαφεύγει ὅτι ἡ μελέτη καί ἡ ἔρευνα τῆς ἱστορίας μας, ἡ διατήρηση τῶν παραδόσεών μας, ἀποτελοῦν τήν καλύτερη προσπάθεια γιά τή συντήρηση τῆς ἔθνικῆς μας φυσιογνωμίας. Καί Χρέος ὄλων μας εἶναι νά ἐνισχύσουμε κάθε προσπάθεια πού ἀποβλέπει σ' αὐτή τήν κατεύθυνση.

'Επίσημο ὄργανο πού ἐκφράζει τή δραστηριότητα τῆς «'Ιστορικῆς καί Λαογραφικῆς 'Εταιρίας Σερρῶν—Μελνίκου» ἀποτελεῖ τὸ περιοδικό—σύγγραμμα «Σερραϊκὰ Χρονικά», τὸ ὁποῖο ἔχει κυκλοφορήσει, ὡς τώρα, ὡς τὸ 1980, σέ ὀκτώ πλούσιους σέ ὕλη τόμους⁶. Συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ «Σερραϊκὰ Χρονικά» εἶναι ἐκλεκτοὶ συγγραφεῖς—οἱ περισσότεροι Σερραῖοι—καί τὰ κείμενά τους ἀναφέρονται σέ θέματα πού ἀφοροῦν τήν 'Ιστορία, τή Λαογραφία, τή Γλωσσολογία, τήν Ἀρχαιολογία, τή Λογοτεχνία τῶν Σερρῶν. Οἱ λίγοι συνεργάτες τῶν πρώτων τόμων ὅσο περνοῦν τὰ χρόνια γίνονται περισσότεροι. Νέοι ἄνθρωποι τῶν Γραμμάτων, τῶν Τεχνῶν, τῆς 'Επιστήμης, πλουτίζουν, ἀπό ἀγάπη στήν ἀκριτική περιοχή μας, τὸν κατάλογο τῶν συνεργατῶν μέ θέματα ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἡ ἐκλεκτὴ συνεργασία τους ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιά κάθε μελλοντικὸ ἐρευνητὴ καί ἀνυψώνει ποιοτικά τὸ περιεχόμενο τοῦ περιοδικοῦ. Μὲ τή συμπλήρωση τριάντα χρόνων ἀπὸ τήν ἴδρυση τῆς «'Ιστορικῆς καί Λαογραφικῆς 'Εταιρίας Σερρῶν—Μελνίκου» ἔκρινα πὼς ἦταν χρήσιμη καί ἀπαραίτητη γιά κάθε μελετητὴ τῆς 'Ιστορίας καί τῆς Λαογραφίας τοῦ τόπου μας ἡ ἀποδελτίωση τῶν δημοσιευμάτων πού ἔχουν φιλοξενηθεῖ στοὺς ὀκτώ τόμους τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν»⁷. Οἱ τόμοι αὐτοὶ εἶναι :

6. Θὰ πρέπει ἐδῶ νά διευκρινιστεῖ, γιά λόγους ἱστορικῆς ἀλήθειας καί σωστῆς ἐνημέρωσης, ὅτι τὰ «Σερραϊκὰ Χρονικά» πρωτοεκδόθηκαν τὸ 1938 ἀπὸ τὰν κ. Πέτρο Θ. Πέννα, ὡς προσωπικό του περιοδικό. Μὲ τήν ἴδρυση τῆς «'Ιστορικῆς καί Λαογραφικῆς 'Εταιρίας Σερρῶν—Μελνίκου» τήν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ ἀνέλαβε ἡ 'Εταιρία.

7. Ἡ κατὰ ἀραιὰ χρονικά διαστήματα ἔκδοση τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» ἀποτελεῖ ὄχι εὐχάριστο σημάδι γιά τὸ ἐνδιαφέρον πού δείχνουν γιά τέτοιες ἐκδόσεις ἡ πολιτεία κι οἱ πολῖτες.

Τόμος 1ος τοῦ 1953	σελίδες	210
» 2ος τοῦ 1957	»	300
» 3ος τοῦ 1958	»	304
» 4ος τοῦ 1961	»	336
» 5ος τοῦ 1969	»	808
» 6ος τοῦ 1973	»	360
» 7ος τοῦ 1976	»	256
» 8ος τοῦ 1979	»	272

Στὴν ἀποδελτίωση τῶν δημοσιευμάτων ποὺ περιλαμβάνουν οἱ ὑκτῶ αὐτοὶ τόμοι ἀκολούθησα μιὰ ἀπλὴ καὶ εὐχρηστη, κατὰ τὴ γνώμη μου, μέθοδο, γιὰ διευκόλυνση κάθε ἐνδιαφερόμενου. Ἐλπίζω ν' ἀποδειχτεῖ μιὰ σωστὴ μέθοδος. Ἀποδελτίωσα τὰ περιεχόμενα πρῶτα κατὰ συγγραφέα καὶ ὕστερα κατὰ τὴν ὕλη. Βέβαια αὐτὴ ἡ ἀποδελτιωτικὴ προσπάθειά μου δὲν διεκδικεῖ τίτλο βιβλιογραφικό. Ἴσως ἀργότερα, κι ἐφόσον συμπληρώσω τὰ στοιχεῖα ποὺ χρόνια συγκεντρῶνω, δημοσιεύσω μιὰ Σερραϊκὴ Βιβλιογραφία. Μιὰ τέτοια ἐργασία παρουσιάζει πολλὲς δυσχέρειες⁸ ποὺ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ὑπερπηδηθοῦν, καθὼς μάλιστα μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων καὶ τὶς ἀλλεπάλληλες καταστροφές τῶν Σερρών, πολλὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ βοηθοῦσαν σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια ἔχουν χαθεῖ. Θεωρῶ ἀπαραίτητη μιὰ τέτοια συγκεντρωτικὴ βιβλιογραφία, ποὺ θ' ἀποτελεῖ μιὰ συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ Τύπου καὶ τῆς Τυπογραφίας στὶς Σέρρες, ποὺ θὰ φανερώνει τὴν πνευματικὴ δραστηριότητα τῶν Σερραίων καὶ ποὺ θὰ παρουσιάζει τὰ βιβλία, τὶς μελέτες, τὰ ἄρθρα ποὺ ἀναφέρονται στὶς Σέρρες. Καὶ νομίζω πὼς εἶναι μιὰ ἐργασία ποὺ μᾶς λείπει καὶ ποὺ τόσο μᾶς χρειάζεται. Γιατὶ θὰ βοηθήσει τοὺς μελετητὲς κι ἐρευνητὲς τῆς ἱστορίας τῶν Σερρῶν. Ἐργάστηκα μὲ πολλὴ ἀγάπη καὶ διέθεσα πολὺ μόχθο γιὰ τὴν ἐργασία αὐτὴ, στὴν ὁποία ἀφιέρωσα πολλὰ ἐλεύθερα ὥρες μου ὕστερα ἀπὸ μιὰ καθολοκληρία πνευματοκτόνα καὶ ψυχοφθόρα ἐργασία, ποὺ βιοποριστικοὶ λόγοι μ' ἀνάγκασαν νὰ κάνω. Εἶχε καταντήσει νὰ θεωρῶ τὸν ὕπνο σπατάλη χρόνου. Εἶμαι βέβαιος πὼς ἂν δὲν καταφέρω νὰ περατώσω τὴν ἐργασία αὐτὴ, μὲ τὶς ἔγγειες δυσχέρειες ποὺ παρουσιάζει, ὅτι θὰ βρεθοῦν ἀξιόλογοι Σερραῖοι μελετητὲς ποὺ θὰ συνεχίσουν τὴν κοπιαστικὴ αὐτὴ προσπάθειά μου⁹. Μὲ χαρὰ

8. Ἀπὸ τότε ποὺ μόνιμα ἐγκαταστάθηκα στὶς Σέρρες (Ἀπρίλιος τοῦ 1953) καταγράφω βιβλία ποὺ ἔχουν τυπωθεῖ στὶς Σέρρες, βιβλία ποὺ ἔχουν γραφεῖ ἀπὸ Σερραίους καὶ ἔχουν τυπωθεῖ σὲ ἄλλες πόλεις καὶ βιβλία ποὺ ἀναφέρονται στὶς Σέρρες. Ἀσφαλῶς θὰ μοῦ ἔχουν διαφύγει ὀρισμένες ἐκδόσεις καὶ γι' αὐτὸ παρακαλῶ τοὺς φίλους Σερραῖους νὰ μὲ πληροφορήσουν γιὰ ὅ,τι γνωρίζουν. (Διεύθυνσή μου : Τσαλοπούλου 15 Σέρρες, τηλέφ. 0321/23-129).

9. Πολὺ θὰ χαρῶ νὰ βρεθεῖ ἓνας νέος ποὺ θὰ θελήσει νὰ περατώσει τὴ Βι-

και προθυμία θα τους βοηθήσω όσο μπορώ κι όσο το επιτρέπουν οι γνώσεις μου, να φέρουν σ' ευχάριστο τέλος μια προσπάθεια που άρχισα νέος με πολύ ένθουσιασμό και αγάπη για την ακριτική περιοχή των Σερρών, χωρίς καμιά φιλοδοξία και χωρίς να περιμένω κανενός είδους διάκριση και έπαινο. Σε μένα θ' ανήκει πάντα η ευθύνη και ο έπαινος στις Σέρρες.

Πολλά από τα δημοσιεύματα των «Σερραϊκών Χρονικών» έχουν εκδοθεί ως ανάτυπα. Έκρινα σκόπιμο να τα παραθέσω για βιβλιογραφική ενημέρωση των ενδιαφερομένων στο τέλος της εργασίας αυτής. Θα πρέπει ν' αποκαλύψω πώς μια άλλη εργασία μου αποδελτιωτική που φανερώνει την πνευματική δραστηριότητα των Σερραίων και την πνευματική φυσιογνωμία των Σερρών έχει τελειώσει και δεν απομένει για τη δημοσίευσή της παρά ο έλεγχος των στοιχείων που περιλαμβάνει. Πιστεύω πώς η εργασία αυτή θα βοηθήσει όσους ενδιαφέρονται για την πνευματική πορεία των Σερρών, καθώς κι εκείνους που είναι αποφασισμένοι να συνεχίσουν την πνευματική της παράδοση. Δεν πρόκειται ν' αποκρύψω πώς με τις αποδελτιωτικές αυτές εργασίες μου, ή προσπάθειά μου και ο σκοπός μου είναι να γνωρίσω σ' ένα ευρύτερο κοινό την πνευματική φυσιογνωμία των Σερρών και να κεντρίσω το ενδιαφέρο των νέων ν' ασχοληθούν με τα Γράμματα. Συγχρόνως όμως να βεβαιώσω κι όσους ακόμα, παρασυρμένοι από κούφιο τοπικιστικό έγωκεντρισμό έχουν την γνώμη πώς όσοι δεν γεννηθήκαμε στην πόλη των Σερρών, αλλά κατοικούμε σ' αυτή, αγαπούμε λιγότερο και ενδιαφερόμεθα λιγότερο απ' αυτούς για τις Σέρρες, ότι η αγάπη μας και το ενδιαφέρο μας για τη μαρτυρική και ώραία πόλη των Σερρών είναι άδολη, ανυστερόβουλη, δεν αποβλέπει σε συμφέροντα προσωπικά και σε διακρίσεις που έχουν τη σφραγίδα της καθημερινότητας και της προχειρότητας. Μας αρκεί η αντίληψη ότι επιτελούμε ένα καθήκον και τίποτα περισσότερο. Δεν επιδιώκουμε ούτε επιχορηγήσεις από δημοτικές ή άλλες αρχές, ούτε λιβανίσματα. Έχουμε συναίσθηση του Χρέους προς την πόλη που ζούμε και εργαζόμαστε πάντα ανιδιοτελώς για τη δόξα και το μεγαλείο της.¹⁰

Αισιοδοξώ πώς οι νέοι των Σερρών θα δείξουν ενδιαφέρο κι αγάπη για τα Γράμματα και τις Τέχνες και θα συνεχίσουν με πίστι και πείσμα

βλιογραφία των Σερρών κι είμαι πρόθυμος να θέσω στη διάθεσή του όσα στοιχεία έχω συγκεντρώσει. Μ' ενδιαφέρει η αποπεράτωσή της και τίποτα περισσότερο. Δεν έχει σημασία αν θα γίνει από μένα ή από άλλον.

10. Αποτελεί κακή αντίληψη να θεωρείται ξένος προς την πόλη όποιος δεν γεννήθηκε σ' αυτή, ανεξάρτητα αν κατοικεί στις Σέρρες. Αυτές οι απολιθωμένες αντιλήψεις που σκόπιμα καλλιεργήθηκαν έχουν χρεωκοπήσει και μαζί μ' αυτές και οι έφευρέτες τους.

τὴν προσπάθεια πού ἐμεῖς οἱ παλιότεροι ἀρχίσαμε. Θὰ πρέπει νά ὀπλιστοῦν μὲ θάρρος, ἐπιμονή καὶ ὑπομονή, ὅπως ἐπράξαμε ἐμεῖς οἱ παλιότεροι. Δὲν εἶναι χωρὶς σημασία τὸ γεγονός ὅτι σχεδὸν ἀβοήθητη ἡ «Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία Σερρῶν – Μελενίκου» κατάρθρωσε νά προβάλει πνευματικά τις Σέρρες καὶ νά τιμηθεῖ γιὰ τὴν προσπάθειά της αὐτὴ ἀπὸ τὸ Ἀνώτατο Πνευματικό μας Ἰδρυμα, τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ὅπως δὲν θὰ πρέπει νά λησμονήσουμε πὼς ὁ Πέτρος Θ. Πέννας, ὁ Νατάλης Ἐμμ. Πέτροβιτς καὶ ὁ Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης, πού πρόσφατα ἐξεπλήρωσε τὴν ἀνθρώπινη πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλή, διέθεσαν μιὰ ὀλόκληρη ζωὴ γιὰ τὴ λειτουργία, τὴν πνευματικὴ παρουσία καὶ δραστηριότητα τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν – Μελενίκου» καὶ φυσικά γιὰ τὴν προβολὴ τῶν Σερρῶν. Κοντὰ τους ἕνα ἐπιτελεῖο ἐκλεκτῶν συνεργατῶν ὀπλισμένο μὲ πίστη καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν πνευματικὴ παρουσία τῶν Σερρῶν σὲ πανελλήνια ἔκταση, ἐργάστηκε ἀθόρυβα τριάντα ὀλόκληρα χρόνια γιὰ νά σταθεῖ ὀρθία ἡ «Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία Σερρῶν – Μελενίκου», χωρὶς νά ξεφύγει ἀπὸ τις καταστατικές της ἐπιδιώξεις. Ἀναμφισβήτητα ἡ ἑταιρία αὐτὴ θὰ μπορούσε νά ἔχει ἀναπτύξει μεγαλύτερη δραστηριότητα καὶ ἐπιτύχει ἀκόμα περισσότερα.¹¹ Νομίζουμε ὅμως πὼς λόγοι ξένοι στὶς διαθέσεις τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. τῆς «Ι.Λ.Ε.Σ-Μ» συντέλεσαν νά ἦν μπορέσει ν' ἀναπτύξει μεγαλύτερη δραστηριότητα ἡ ἑταιρία αὐτὴ. Δυστυχῶς στὴν Ἑλλάδα δὲν βοήθιοῦνται τέτοιες προσπάθειες. Καὶ χρειάζεται πολὺς ἡρωϊσμός γιὰ νά κρατηθεῖ σὲ ἐπίπεδο περιωπῆς μιὰ ἑταιρία ἢ ἕνα περιοδικό. Αὐτὸ τὸν ἡρωϊσμό ἐπιθυμῶ ἰδιαίτερα νά τιμήσω μὲ τὴν ἀποδελτίωση τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», τὰ ὁποῖα τόσο συμβάλλανε στὴν πνευματικὴ προβολὴ τῶν Σερρῶν καὶ στὴ γνωριμιὰ τῆς πνευματικῆς φοισιογνωμίας της. Πιστεύω πὼς ἡ «Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία Σερρῶν – Μελενίκου» θὰ συνεχίσει μὲ ταχύτερο ρυθμὸ τὴν πνευματικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ δραστηριότητά της καὶ ὅτι θὰ συγκινήσει ὅσους μὲ ἀπάθεια καὶ ἀσυγκίνητοι παρακολουθοῦν τὴν πορεία της. Χρέος ὅλων μας εἶναι νά βοηθήσουμε στὴ διάσωση καὶ συντήρηση τῶν παραδόσεων τοῦ Ἕθνους μὲ πίστη ἐνεργῆ.

ΕΥΑΓ. Ν. ΔΣΠΙΩΤΗΣ

11. Οἱ ἐκδόσεις τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» θὰ ἔπρεπε ἀσφαλῶς νά ἦταν πιὸ πυκνές, νά ἦταν ἐτήσιες. Τὸ γεγονός ὅμως ὅτι ἡ «Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία Σερρῶν – Μελενίκου» ἀναγκάσθηκε νά ἐκδίδει κατὰ ἀραιὰ διαστήματα τὸ περιοδικό της φανερῶνει τὴν ἀδιαφορία ὄχι μόνο τοῦ ἐπίσημου Κράτους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδίων τῶν Σερραίων. Ὁ Δῆμος Σερρῶν, τὸ Ἐπιμελητήριο καὶ ἄλλοι ὀργανισμοὶ καὶ παρόγοντες θὰ ἔπρεπε νά βοηθήσουν ἐνεργῶς τὴν ὠραία αὐτὴ προσπάθεια.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ :

- Ἄρχ. Ἀρχαιολογία.
- Βλκσ. Βιβλιοκρισία.
- Γλσ. Γλωσσολογικό.
- Δγμ. Διήγημα.
- Ἐποστ. Ἐπιστολή.
- Ἰστρ. Μ. Ἱστορική μελέτη, χρονικό, ἔρευνα.
- ΛγτΜ. Λογοτεχνική μελέτη.
- Λγφ. Λαογραφία.
- Μλτ. Μελέτη.
- Μτφ. Μετάφραση.
- Νδβ. Νεκρολογίες, διάφορα, Βιογραφίες.
- Πμ. Ποιήματα

ΣΗΜΕΙΩΣΗ :

Ἄς πρῶτος ἀριθμὸς ἀναφέρεται στὸν τόμο. Ὁ μέσα στὴν παρένθεση ἀριθμὸς στὸ χρόνο τῆς ἔκδοσης τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν». Ὁ δεύτερος παραπέμπει στὴ σελίδα τοῦ τόμου ποὺ ἀφορᾷ τὸ δημοσίευμα.

ΠΙΝΑΞ Α΄
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ
(Τόμοι 1—8 (1953—1979))

- * Ἀμποτ. (Φ. Γεώργιος)
Περιοδεία ἐν Μακεδονίᾳ. (Μτφ. Φιλίππου ΣΤ. Δραγούμη (Μτφ. 2
(1957) 276—285.
- Ἀβτζῆς Κ. Γεώργιος
Τὸ Ροδολίβος καὶ ἄλλα τοπωνύμια. (Λγφ.) 6 (1973) 263—288.
- Αἰκατερινίδης Ν. Γεώργιος
Ὁ ἑορτασμός τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς Νέον Σούλι Σερρῶν. (Λγφ.)
5 (1969) 129—148.
- Λαογραφικὴ καὶ Γλωσσικὴ Βιβλιογραφία Νομοῦ Σερρῶν. (Μλτ. 6
(1973) 161—232.
- Τὸ χελιδόνισμα στὴν περιοχὴ Σερρῶν. (Λγφ.) 7 (1973) 115—130.
Πρακτικὰ Α΄ Συμποσίου Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ Χώρου.
(Ἡπειρος—Μακεδονία—Θράκη). Θεσσαλονίκη 1975, σχ. 8ον σελ. 267.
Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀριθ. 153. (Βλκσ. 7 (1976)
247—250.
- «Καλόγερος» Ἐνα εὐετηρικὸ ἔθιμο τῆς Θράκης. (Λγφ.) 8 (1979)
195—206.
- Ἀλεξανδρίδης Κάρολος
Αἱ Σέρραι κατὰ τοὺς Τούρκους συγγραφεῖς. (Ἱστ. Μ.) 5 (1969)
257—266.
- Ἀσπιώτης Ν. Εὐάγγελος
Σερραῖοι οἰκιστὲς τῆς Ἐρμούπολης Σύρου. (Ἱστ. Μ.) 8 (1979)
155—174.
- Βασδραβέλης Κ. (Ἰωάννης)
Ἡ Ἀρβανιτοκρατία στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ ἡ καταστολὴ
της. (Ἱστ. Μ.) 3 (1958) 235—239.
- Αἱ ἑξισλαμίσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. (Ἱστ. Μ.) 4
(1961) 35—46.
- Ἐνα χειρόγραφο τοῦ Γυμνασιάρχου Σερρῶν Καλοσύπη. «Περὶ Μα-
κεδονίας». (Ἱστ. Μ.) 5 (1969) 235—256).
- Βλάχος Ἀθ. Ἰωάννης
Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Φιλύρας Ποροίων Σερρῶν. (Ἱστ. Μ.)
7 (1976) 49—90.
- Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν εἰς τὴν περιοχὴν Μελενίκου. (Ἐκθέσεις τῶν

Μητροπολιτῶν Εἰρηναίου καὶ Αἰμιλιανοῦ). (Ίστ. Μ.) 8 (1979) 83 – 154.

Theodoros N. Vlachos, Die Geschichte der byzantinische Stadt Melenikon. Thessaloniki 1969, σελ. 140. (Βλκσ.) 8 (1979) 260-262.

✕ Δημ. Κ. Σαμσάρη, Ίστορική γεωγραφία τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Θεσσαλονίκη 1976, σχ. 8ο, σελ. 237. (Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Σειρά : Μακεδονική Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 49). (Βλκσ.) 8 (1979) 263–264.

✕ Ἀχιλλέως Γ. Λαζάρου, ἡ Ἀρωμανική καὶ αἰ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς σχέσεις αὐτῆς. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία. Ἐν Ἀθήναις 1976, σχ. 8ο, σελ. 355 καὶ 5 χάρτες. (Ίστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρεία τῶν Θεσσαλῶν. Θεσσαλικὴ Βιβλιοθήκη. Σειρὰ διατριβῶν καὶ μελετημάτων, 1 (Βλκσ.) 8 (1979) 265 – 269.

Γεωργίου Ν. Αἰκατερινίδη, Νεοελληνικὲς αἵματηρὲς θυσίες. Λειτουργία–Μορφολογία–Τυπολογία. Διδακτορικὴ διατριβή. Ἀθήναι 1979, σχ. 8ο, σελ. 207 + πίν. XIII. («Λαογραφία». Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, Παράρτημα ἀριθ. 8) (Βλκσ.) 8 (1979) 269 – 271.

Γιαννοῦδης Ι. Δημήτριος

Τὸ Ἑλληνικὸ ταχυδρομικὸ γραφεῖο Σερρῶν. (Ίστ. Μ. 8 (1979) 245 – 248).

✕ Δραγούμης Στεφ. Ἴων

Ἡ Μονὴ τοῦ Προδρόμου καὶ τὸ χωριὸ Λάκκος τῶν Σερρῶν. (Μεφ. ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ Φιλίππου Στεφ. Δραγούμη) (Μτφ.) 4 (1961) 5 - 27.

Θεοδωρίδης Δ. Τριαντάφυλλος

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Ζιχνῶν καὶ οἱ Μητροπολίται τῆς. (Ίστ. Μ) 1 (1953) 163 – 180.

Ἡ «Γενικὴ Ἐπιθεώρησις τοῦ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ». (Ίστ. Μ) 2 (1957) 260 – 275.

Ἄννα Τριανταφυλλίδου. Ἡ Μεγάλῃ Μακεδόνη. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῆς. (Μλτ) 4 (1961) 145 – 269.

Συμβολὴ εἰς τὸ Ἀνατολικομακεδονικὸν ἀρχοντολόγιον. (Ίστ. Μ) 5 (1969) 267 – 300.

Σύμμεικτα. Ὁ καθηγητὴς Κάρλος Ἀλεξανδρίδης ἐνθυμεῖται τὴν παλαιὰν ἐποχὴν τῶν Σερρῶν. Ἐνα γράμμα του πρὸς τὸν Νατάλην Πέτροβιτς. (Νδβ) 6 (1973) 410 – 515.

Ἀπὸ τὴν αἰσθηματικὴν ζωὴν τοῦ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ. (Νδβ) 7 (1976) 234 – 235.

Θηλυκός Ι. Ἀστέριος

Νιγρίτα. Πόθεν ἡ ὀνομασία τῆς. (Ίστ. Μ.) 2 (1957) 177 — 190.

Σούρπα ἢ Σύρπα. Πόθεν ἡ ὀνομασία καὶ ταύτης. (Ίστ. Μ.) 2 (1957) 191 — 193.

Τὸ τραγούδι «Ἡ Γερακίνα». (Λγρ) 2 (1957) 194 — 205.

Τὸ τραγούδι «Ὁ Μαυρουδής». (Λγφ) 3 (1958) 289 — 290.

Δυὸ παλαιὰ ἔθιμα τῆς Νιγρίτας. (Λγφ) 6 (1973) 289 — 292.

Βισαλτία. (Γύρω ἀπὸ τὴ θέση τῆς πρωτεύουσας τῆς ὁμώνυμης Ἐπαρχίας). (Ίστ. Μ.) 7 (1976) 221—230).

Ίστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἐταιρεία Σερρῶν — Μελενίκου

Ἐπὶ μνημα, πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρίας Σερρῶν — Μελενίκου διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Ἀρχαίου Κώδικος τῆς Μητροπόλεως Σερρῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. (Νδβ) 2 (1957) 294 — 297.

Εὐχαριστήριον. (Νδβ) 5 (1969) 806.

Καταστατικὸν Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρίας Σερρῶν — Μελενίκου. (Νδβ) 6 (1973) 446 — 456.

Κρίσεις διὰ τὸ ἔργον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρίας Σερρῶν — Μελενίκου. (Νδβ) 3 (1958) 291 — 298.

Ἐπαινος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. (Νδβ) 5 (1969) 5 — 6.

Ὁ ἑορτασμός τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρίας Σερρῶν — Μελενίκου. (1952 — 1977. (Νδα) 8 (1979) 3 — 30.

✍ Κ. Δ. Α.

Φυσιογνωμίαι τοῦ Μελενίκου, Γάιος Λοζάρου. (1876 — 1950) (Νδβ) 4 (1961) 315 — 320.

Σημείωση : Ποιὸς εἶναι ὁ συγγραφέας τοῦ δημοσιεύματος αὐτοῦ δὲν μπόρεσα νὰ πληροφορηθῶ.

Καλλίνσκη — Χριστομάνου Λ (Λιλίκα)

Τὸ ἀρχοντικὸ τῶν Μπάμπουρσ εἰς τὸ Μελένικον. (Ίστ. Μ.) 1 (1953) 181 — 185.

Οἱ ἐκ Μελενίκου Χρηστομάνοι. (Ίστ. Μ.) 1 (1953) 186 — 203.

Καφταντζῆς Γιῶργος

Φυλὲς τῆς περιφέρειας τῶν Σερρῶν. (Ίστ. Μ.) 5 (1969) 7 — 88,

Κοντοσόπουλος Γ. Νικόλαος

Μακεδονικὰ διαλεκτολογικά. Τὸ ἰδίωμα Δημητριοῦ Σερρῶν. (Γλο) 8 (1979) 175 — 186.

Κοταμανίδης Π. Σταῦρος

Σύγχρονοι Λογοτέχναι καὶ Πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῶν Σερρῶν.
(Μλτ) 5 (1969) 355 – 784.

Μνημόσυνο. (Πμ). (Μὲ σχετικὲς ὑποσημειώσεις γιὰ τὸν Νατάλη Πέ-
τροβιτς). 6 (1973) 326 – 331.

Λαοῦρδας Βασίλειος

Ὁ Μακεδονικὸς Ἄγων εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Σερρῶν κατὰ τὸ 1907.
(Ἐκθέσεις τοῦ Προξένου Σαχτούρη). Εἰσαγωγή Π. Πέννα. (Ἰστ. Μ)
3 (1958) 5 – 143.

Ἀρχεῖον Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος Παναγιώτου Δαγκλιῆ. I. Σημειώσεις
καὶ ὁδηγίαι Δημοσθένους Φλωριᾶ. Εἰσαγωγή καὶ σημειώσεις ὑπὸ
ὑπὸ Πέτρου Θ. Πέννα. (Ἰστ. Μ.) 4 (1961) 97 – 144.

Λιάος I. Γεώργιος

Τὸ Νέο Πετρίτσι καὶ ἡ Ἱστορία του. (Ἰστ. Μ.) 2 (1957) 209 – 254.

Ἡ πρὸ τοῦ 1912 ἐνδυμασία τῆς περὶ τὸ Μπέλλες περιοχῆς. (Λγφ)
2 (1957) 255 – 259.

Τὸ Στάρτσιβο κατὰ τὰ ἔτη 1900 – 1913. (Ἰστ. Μ.) 3 (1958)
225 – 234.

Μέγας Α: Γεώργιος

Οἱ Ἀδώνιδος κῆποι τῶν Σερρῶν. (Λγφ) 8 (1979) 187 – 194.

Μιχαήλ – Δέδε Μαρία

Ἑρμηνευτικὲς δυσχέρειες στὸ Ἀναστενάρι. (Λγφ) 8 (1979) 207–230.

Μουσιοπούλου – Παπαθανάση Καλλιόπη

Ἡ ζωὴ στὶς Σέρρες τὸ 1860 ἀπὸ ἀνέκδοτα ἐπίσημα στοιχεῖα.
(Ἰστ. Μ. 7 (1976) 187 – 194.

Τὰ πρῶτα βήματα τοῦ Ὑποπροξενείου Σερρῶν. (Ἰστ. Μ.) 8 (1979)
241 – 244.

Μουτσόπουλος Κ. Νικόλαος

Δυὸ παλιὰ σπίτια στὶς Σέρρες. (Ἰστ. Μ.) 4 (1961) 275-295.

✧ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ

Δυὸ διατάγματα Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ἀφορῶντα τὴν περιοχὴν
Μελενίκου καὶ Σερρῶν. (Μτφ. Κωνσταντίνου Τσώπρου). (Μετ.) 4
(1961) 91 – 96.

Νικολάου Ζ. Νικόλαος

Ἡ κτίσις τῶν Σερρῶν. (Ἰστ. Μ.) 2 (1957) 126 – 128.

Τὸ Χρονικὸ τοῦ Μοναχοῦ Ἡσαίου. (Ἰστ. Μ.) 3 (1958) 240 – 248.

Νατάλης Πέτροβιτς. (Νδβ)) 6 (1973) 324 – 325.

«Μύσται Εὐσεβεῖς Σιραῖοι» στὰ Καβήρεια Μυστήρια Σαμοθράκης.
(Ίστ. Μ.) 7 (1976) 131 – 164.

Α. Ξυγοπούλου: Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Καθολικοῦ Μονῆς Προδρόμου παρὰ τὰς Σέρρας. Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀριθ. 136, Θεσσαλονίκη 1973, σχ. 8ο μεγ., σελ. 96, μὲ 72 πίνακες καὶ 5 σχέδια. (Βλκσ) 7 (1976) 239 – 245.

Νοτάρης Σωτ. Ἰωάννης

Λίγα λόγια γιὰ τὸν Ἰωάννη Καλοστύπη. (Νδβ) 5 (1969) 803–805.

Ξυγοπούλος Ἀνδρέας

Σερραϊκὰ Μελετήματα. (Ίστ. Μ) 4 (1961) 28 – 34.

Οἰκονομίδης Β. Δημήτριος

Γεωργ. Ν. Αἰκατερινίδη: Τὸ χελιδόνισμα στὴν περιοχή Σερρῶν. Ἀνάτυπο ἐκ τοῦ 7ου τόμου τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», σελ. 115–130. Ἀθήναι 1976. (Βλκσ) 8 (1979) 249 – 250.

↓ Παπαδριανὸς Α. Ἰωάννης

Osrogorsky G: Srska oblast posle Dusanove smrti, Beograd 1965, str XII + 171 (=Ἡ περιοχή τῶν Σερρῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δουσάν. Βελιγράδιον 1965, σελ. XII καὶ 171). (Βλκσ) 5 (1969) 789 – 793.

Παπαθανασίου Εὐάγγελος

Μορφαὶ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Ἄγγελος Μήττας. (Νδβ) 6 (1973) 316 – 320.

Παρασκευαΐδης Μιλτῆς

Ἡ ἀποκαλυπτικὴ σημασία τῆς ἐπιγραφῆς Γαζώρου τῶν Σερρῶν. (Ἀρχ) 4 (1961) 301 – 304.

Πέννας Θ. Πέτρος

Ὁ Μακεδὼν Ἀναστάσιος Πολυζωΐδης, ὡς πολιτικός, ὡς δικαστῆς καὶ ὡς ἄνθρωπος τῶν Γραμμάτων. (Ίστ. Μ.) 1 (1953) 5 – 65.

Ἐριδες περὶ τὴν Κοινοτικὴν ὀργάνωσιν τῆς πόλεως Σερρῶν καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Σέρραις Ἐξαρχίας τῶν Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης καὶ Σερβίων καὶ Κοζάνης (1891 – 1892). (Ίστ. Μ.) 2 (1957) 5 – 66.

Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Μελενίκου: Ἀναστάσιος Παλλατίδης καὶ τὰ χειρόγραφα του, (Ίστ. Μ.) 2 (1957) 67 – 125.

* Ἀθανάσιος Χρ. Φυλακτὸς (1860 – 1924) (Νδβ) 2 (1957) 291 – 293.

Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς μνήμην Νίκου Παναγιώτου, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀγρινίου κατὰ τὴν 14ην Ἰουλίου 1957. (Νδβ) 3 (1958) 147 – 156.

- ✚ Θεόδωρος Τουρλεντές (1884 – 1907) (Νδβ) 3 (1958) 157 – 158.
 Προσφώνησις ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ ὡς Ἀκαδημαϊκοῦ τοῦ Οὐμβέρτου Ἀργυροῦ. (Νδβ) 4 (1961) 270 – 274.
 Ἐπικήδειος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς Ἄννας Τριανταφυλλίδου. (Νδβ) 4 (1961) 312 – 314.
 Ἡ Μητρόπολις Νευροκοπίου 1900 – 1907. Ἐκθέσεις τῶν Μητροπολιτῶν Νικοδήμου καὶ Θεοδωρήτου. Ἐπιμελεῖα Βασιλείου Λαοῦρδα. Θεσσαλονίκη 1961, 8ον σ. 294. (Βλκσ) 4 (1961) 327 – 328.
- ✚ Ἰωάννου Μαμαλάκη. Ἡ Ἐπανάστασις στὴ Χαλκιδικὴ τὸ 1821. Ἡ συμμετοχὴ τῶν ἀγιορειτῶν καὶ ὁ ρόλος τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ. Θεσσαλονίκη 1962, 8ον σ. 113. (Βλκσ) 4 (1961) 328 – 330.
- ✚ Νικολάου Μπάλλα. Ἱστορία τοῦ Κρουσόβου. Πρόλογος Χριστοφόρου Νάλτσα, Θεσσαλονίκη 1962, 8ον σ. 70. Ἔκδοσις ὑπ' ἀριθ. 56 «Ἰδρύματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν». (Βλκσ) 4 (19661) 330 – 331 :²
 Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Μελενίκου. 1) «Κτηματολόγιον» τοῦ Κοινοῦ Μελενίκου. 2) Κατάλογος Δωρητῶν καὶ Εὐεργετῶν τοῦ Κοινοῦ καὶ τῶν Ἐκπαιδευτηρίων—Χρῆστος Μᾶνος—Μανασσῆς Ἡλιάδης. (Ἰστ. Μ.) 5 (1969) 89 – 128.
 Σημείωσις : (Ε.Ν.Α.) Στις σελίδες 123 – 128 δημοσιεύεται κατάλογος τοῦ Θεοδώρου Ν. Βλάχου οἰκογενειῶν τῆς πόλεως Μελενίκου.
- ✚ Ἀθανάσιος Παπαφωτίου. (Νδβ) 5 (1969) 785 – 788.
 Γιώργου Β. Καφταντζῆ : Ἱστορία τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Περιφέρειας τῆς. (Ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους μέχρι σήμερα). Τόμος πρῶτος, Μῦθοι – Ἐπιγραφές – Νομίσματα. Ἔκδοσις Δίφρου. Ἀθῆναι 1967 σχ 8ον σελ. 495. (Βλκσ) 5 (1969) 795 – 796.
 Ι. Κ. Βασδραβέλλη : Οἱ Μακεδόνες κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1921. (Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). Ἔκδοσις τρίτη μετὰ τὰς νέας ἱστορικὰς πηγὰς. Θεσσαλονίκη 1967 σχ. 8ον σελ. 325. (Βλκσ) 5 (1969) 796 – 798.
- ✚ Γ. Χ. Μόδη : Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ ἡ νεώτερη Μακεδονικὴ Ἱστορία. Θεσσαλονίκη 1967 σχ. 8ον σελ. 431. Ἔκδοσις Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. (Βλκσ) 5 (1969) 798 – 800.
 Ἀντὶ Προλόγου. Σύντομος ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρείας Σερρῶν—Μελενίκου κατὰ τὴν εἰκοσαετίαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς. (Νδβ) 6 (1973) 3 – 10.
 «Τί ἔχουν τῆς Ζίχνας τὰ βουνὰ καὶ στέκουν μαραμένα». (Ἰστ. Μ.) 6 (1973) 233 – 262.

- Ὁ Ἀθανάσιος Φωτιάδης καὶ ἡ συμβολή του εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν τοῦ Ὡδαίου Σερρών «ΟΡΦΕΥΣ». (ΜΛΤ) 6 (1973) 293–309.
Ἐπικήδειος εἰς τὸν θάνατον Νατάλη Πέτροβιτσ. (Νδβ) 6 (1973) 321 – 323.
- Ἰσαὰκ Ν. Λαυρεντίδη : «Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐγκατάστασις τῶν ἐκ Πόντου Ἑλλήνων». (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ 29ου τόμου τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος Ἀρχεῖον Πόντου) Ἀθῆναι 1968.
Τοῦ αὐτοῦ : «Τὰ πεπρωμένα τῆς Φυλῆς νέα Ἱστορική ἀφετηρία». (Ἀνάτυπον ἀπὸ τὴν «Ποντιακὴν Στοάν» Ἀθῆναι 1971.
Τοῦ αὐτοῦ : «Ἡ κατὰ τὸ 1895 – 1907 μετοικεσία Ἑλλήνων Ποντίων τοῦ Καυκάσου εἰς τὴν Ἑλλάδα». (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ 31ου τόμου τοῦ Ἀρχείου τοῦ Πόντου) Ἀθῆναι 1971 – 1972. (Βλκσ) 6 (1973) 332 – 339.
- Γιώργου Β. Καφταντζῆ : «Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών καὶ τῆς περιφέρειας τῆς». (Ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους μέχρι σήμερα». Τόμος δεύτερος. Σέρρες 1972. Σχ. 8ον, σελ. 350 μετὰ χάρτου. (Βλκσ) 6 (1973) 339 – 341.
- Εὐαγγέλου Α. Παπαθανασίου : «Ἱστορία τῆς Νιγρίτας καὶ τῆς Ἐπαρχίας Βισαλτίας. Νιγρίτα 1970. Σχ. 8ον, σελ. 178. (Βλκσ) 6 (1973) 341 – 343.
- «Ἑλληνο - Βελγικὴ Ἐπιθεώρησις». Ἔκδοσις τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐνώσεως Διπλωματούχων Πανεπιστημίων καὶ Ἀνωτάτων Σχολῶν Βελγίου.
Υπεύθυνος - Διευθυντῆς Συντάξεως : Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης. Τόμος Α' σελ. 365. (Βλκσ) 6 (1973) 343 – 345.
- Ὁ Στρυμών καὶ τὰ παραγωγικὰ ἔργα τῆς πεδιάδος Σερρών ἐπὶ Τουρκοκρατίας (Ἰστ. Μ.) 7 (1973) 91 – 114.
- Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν στὴν περιοχὴ τῆς Ζίχνας. (Ἰστ. Μ.) 7 (1976) 165 – 186.
- Ἡ Ἱστορική παρουσία τῆς Βισαλτίας καὶ τῆς Νιγρίτας καὶ ἡ προσφορά τους στοὺς Ἐθνικοὺς ἀγῶνες. (Ἰστ. Μ.) 7 1976) 195 – 220.
- * Κωνσταντίνου Γ. Σταλίδη : Οἱ συντεχνίες καὶ τὰ ἐπαγγέλματα στὴν Ἔδεσσα τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Ἔδεσσα 1974, ἔκδοσις Φιλοπροόδου Συλλόγου Ἐδέσσης «Μέγας Ἀλέξανδρος», ἀριθ. 6, σχ. 8ον σελ. 165 + πίν. 63. (Βλκσ 7 (1976) 245 – 247.
- Ἐπιστολαὶ Ἀναστασίου Πολυζωΐδου πρὸς Καποδίστριαν καὶ Ι. Γεννατᾶν. (ἔστ. Μ,) 8 (1979) 69 – 82.
- Θεοδώρου Κ. Π. Σαράντη. Τὸ χωριὸ Περιβόλι Γρεβενῶν. (Συμβολὴ στὴν Ἱστορία τοῦ ἀρματολικίου τῆς Πίνδου) Ἀθῆνα 1977. (Βλκσ) 8 (1979) 252 – 257.

- Καλλ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Λαογραφικά Θράκης. Ἀθήναι 1979.
(Βλκσ) 8 (1979) 259 – 260.
- ✱ Παναγ. Ν. Παπαρούνης, Τουρκοκρατία — Ἀθήναι. Ἔκδοσις Γρηγόρη,
(Βλκσ) 8 (1979) 259 – 260,
- Πέννας Ι. Χαράλαμπος
Παλαιοχριστιανικοί τάφοι στὶς Σέρρες (Ἀρχλ) 7 (1976) 37 – 48.
Ἄ. Ξυγγοπούλου : Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Μελενίκου εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βι-
βλιοθήκην Ἀθηνῶν. Θεσσαλονίκη 1975. (Ἐταιρεία Μακεδονικῶν
Σπουδῶν, ἀριθ. 47) (Βλκσ) 7 (1976) 251 – 252.
- Πέτροβιτς Ἐμμ. Νατάλης
Ἡ πρώτη ὀλοκληρωτικὴ καταστροφὴ τῶν Σερρῶν τοῦ 1206 ὑπὸ
τοῦ Βουλγάρου Ἰωαννίτση. (Ἰστ. Μ) 1 (1953) 67 – 69.
Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Σερρῶν. (Λγφ) 1 (1953) 97 – 161.
Σδραβήκι, ἡ ἀρχαία Δράβησκος (Ἰστ. Μ) 2 (1957) 129 – 136.
Βαρόσι. (Ἰστ. Μ) 2 (1957 – 136–138.
Σερραϊκὴ διάλεκτος. (Γλσ) 2 (1957) 139 – 141.
Πετροπόλεμος 1911. (Δγμ) 2 (1957) 141 – 145.
Παροιμιώδεις φράσεις μὲ τὸ χρῶμα τῆς τοπικῆς διαλέκτου Σερρῶν.
(Λγφ) 2 (1957) 145 – 147.
- ΤΑ ΣΕΡΡΑΣ, Μία τεσπάρων αἰῶνων ὀνομαστικὴ. (Γλσ) 2 (1957
147 – 152.
- Λαογραφικὰ Σύμμεικτα τῶν Σερρῶν. Ἀπόκρεω. Χάσκα. (Λγφ) 2 (1952)
153 – 154.
- Οἱ Ἀδώνιδος Κῆποι τῶν Σερρῶν. (Λγφ) 2 (1957) 155.
Ἐξισλαμισμοί. (Ἰστ. Μ) 2 (1957) 160 – 174.
Ἐνα θλιβερὸ Ἰωβηλαῖο. 1907 – 1957. (Ἰστ. Μ) 2 (1957) 174 – 176.
- ✱ Δημήτριος Μισυρλῆς. (Νδβ) 2 (1957) 286 – 290.
Ἄ Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ ἡ Συμβολὴ τῶν Σερρῶν. (Ἰστ. Μ) 3 (1958)
159 – 187.
- Ἀμφίπολις ἡ Μακεδονικὴ πρώτη. (Ἰστ. Μ) 3 (1958) 249 – 280.
Βαρόσι. (Ἰστ. Μ) 3 (1958) 281 – 288.
Διάλεκτος Σερρῶν. (Γλσ) 4 (1961) 47 – 90.
Ἄλίγα τινὰ περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ χωρίου Σουμπάσκιοι (νῦν νέο Σούλι)
τῶν Σερρῶν (Γλσ) 4 (1961) 308.
- Βασίλειος Σιμωνίδης (1899 – 1960). (Νδβ) 4 (1961) 309 – 311.
- ✱ Εἰρήνη Λασκαρίδου (1889 -- 1958) (Νδβ) 4 (1961) 321 – 326.
Σερρῶν Λαογραφικὰ Σύμμεικτα. (Λγφ) 5 (1969) 149 – 166.
- ✱ Γεννάδιος Σχολάριος—Γεωρ. Μονὴ Τιμίου Προδρόμου Σερρῶν—Πλήθων Γε-
μιστός. Μυστράς. (Ἰστ. Μ) 5 (1969) 167 – 190.

- Ἡ Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου. (Ἰστ. Μ) 5 (1969) 191 — 201.
- Ἅγιος Γεώργιος ὁ Κρυονερίτης Σερρῶν. (Ἰστ. Μ) 5 (1969) 202 — 222.
- Σελίδες Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Ἀπὸ τὴν μετὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1908 ἐποχῆ. Ἰωάννης Παπάζογλου 1871 — 1909. Λάζαρος Κιούσης 1866 — 1909. (Ἰστ. Μ 5 (1969) 223 — 224.
- * Εὐαγγέλου Κωφοῦ : Ἡ Ἐπανάσταση τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 1878. Ἔκδοσις Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 392. (Βλκσ) 5 (1969) 801 — 803.
- Σερραίων Ὀμηρεῖα (Ἰούνιος 1917 — Δεκέμβριος 1918) (Νδρ) 6 (1973) 11 — 102.
- Ὁ Στέργιος μου δὲν γύρισε... (Πμ) 7 (1976) 236—238.
- Πολίτης Λινὸς
Τὸ βιβλιογραφικὸ ἐργαστήριον καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Προδρόμου Σερρῶν. (Μλτ) 8 (1979) 31 — 68.
- Σαράντης Κ. Θεόδωρος
Οἱ βλαχόφωνοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Χώρου. (Ἰστ. Μ) 7 (1976) 3 — 26.
- Γιώργου Καφταντζῆ : «Τὰ Δημοτικὰ Τραγούδια τῶν Σερρῶν». Ἔκδοσις Σερραϊκῆς Πολιτιστικῆς Ἑταιρείας. Σέρραι 1977 — 1978. (Βλκσ) 8 (1979) 250 — 252.
- * Στασινόπουλος Νίκος
Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδη : Νικόλαος Κωνσταντόπουλος. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ πολιτευτὴς, ὁ λογοτέχνης. Ἔκδοσις τῆς «Ἑλληνο-Βελγικῆς Ἐπιθεωρήσεως καὶ Πανευρωπαϊκῆς», Ἀθῆναι 1975. (Βλκσ) 7 (1976) 253-254.
- Σταυρόπουλος Γρηγόριος
Πεντηκονταετηρὶς ἀπὸ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ ἐν Σέρραις τοῦ ἐξ Ἀγρινίου Μακεδονομάχου Νίκου Παναγιώτου (Νδβ) 3 (1958) 144 — 146.
- Στρατάκης Ι. Νίκος
Ἔτσι τραγούδησα τὶς Σέρρες (Πμ) 5 (1969) 301 — 354.
(Σημείωσις : Ε.Ν.Α. Στις σελίδες 303—506 δημοσιεύεται πρόλογος Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδη).
- Πέτρου Θ. Πέννα : Ἱστορία τῶν Σερρῶν. Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων 1383 — 1913. Ἔκδοσις Β' βελτιωμένη καὶ ἐπηξημένη. Ἀθῆναι 1966, σελ. 542. (Βλκσ) 5 (1967) 793 — 794.
- Τζεμαίλας Ι. Γιώργος
Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡρακλείας (Κάτω Τζουμαγιᾶς) Νομοῦ Σερρῶν. (Ἰστ. Μ) 6 (1973) 103 — 160.
- * Τόζης Ἀργ. Ἰωάννης
Ἕνας ὀξύμορος κομματικὸς ἀντίκτυπος τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος στὴν Ἀμερικὴ. Ἡ ἔθνικὴ ἀποστολὴ τοῦ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ καὶ ἡ τυ-

φλή αντίδρασις τῆς «Ἀτλαντίδος» (Ἰστ. Μ) 3 (1958) 188 – 224.

Τριανταφυλλίδου Ἄννα

Χάσκα. (Δγμ) 2 (1957) 156 – 158.

Τὸ Χασήλι τοῦ Ἐπιταφίου. (Δγμ) 2 (1957) 158 – 159.

Τρυφερούλης Κωνσταντῖνος

Ἡ ἀρχαία ἐνεπίγραφος πλάξ τοῦ χωρίου Γαζώρου. (Ἀρχ) 4 (1961)
296 – 300.

Φυλακτὸς Ἀδριανὸς

Εὐάγγελος Δημ. Σαπουντζῆς (1879 – 1951) (Νδβ) 7 (1976) 231 – 233.

Χόνδρος Δημήτριος

Γάμος στὰς Σέρρας. Γύρω στὰ 1900. (Λγφ) 2 (1957) 206 – 208.

Παρατηρήσεις 1 καὶ 2

Δὲν πρόκειται γιὰ λάθος. Ὁ τόμος 4 τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» προφανῶς ἄρχισε νὰ τυπώνεται τὸ 1961 καὶ περατώθηκε τὸ 1962. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο συμπεριελήφθησαν στὸν τόμο αὐτὸν κριτικὲς γιὰ βιβλία ποὺ κυκλοφόρησαν τὸ 1962. Ἡ δημοσίευση τῶν κριτικῶν ἔγινε γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ τὸ ἐπίκαιρο τοῦ θέματος, μιὰ καὶ τὰ «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» δὲν εἶχαν ἐξασφαλισμένη τὴν γιὰ κάθε ἔτος ἐκδόσή τους.

E. N. A.

Π Ι Ν Α Ξ Β'
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΚΑΘ' ὙΛΗΝ

I. Ἀρχαιολογία

Ἀποκαλυπτική σημασία τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Γαζώρου Σερρών, ἡ.—Μ. Παρασκευαΐδης 4 (1961) 301 — 304.

Ἀρχαία ἐνεπίγραφος πλάξ τοῦ Γαζώρου, ἡ.—Κ. Τρυφερούλης 4 (1961) 296 — 300.

Ἱστοριοαρχαιολογικὰ Νέου Σουλίου.—Κ. Τρυφερούλης 4 (1961) 305-307. Παλαιοχριστιανικοὶ τάφοι στὶς Σέρρες.—Χαρ. Ι. Πέννας 7 (1976) 37 — 48.

II. Βιβλιοκρισία

Αἰκατερινίδη Ν. Γεωργίου, Νεοελληνικὲς αἵματηρὲς θυσίαι. Λειτουργία—Μορφολογία—Τυπολογία. Διδακτορικὴ διατριβή. Ἀθήναι 1979, σχ 8ο, σελ. 207+πίν. XIII. («Λαογραφία» Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, Παράρτημα ἀριθ. 8).—Ι. Α. Βλάχος 8 (1979) 269 — 271.

Αἰκατερινίδης Ν. Γεώργιος: Τὸ χελιδόνισμα στὴν περιοχή Σερρών. Ἀνάτυπο ἐκ τοῦ 7ου τόμου τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», σελ. 115—130. Ἀθήναι 1976.—Δ. Β. Οἰκονομίδης 8 (1979) 249 — 250.

Βασδραβέλλη Κ. Ι.: Οἱ Μακεδόνες κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. (Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν) Ἔκδοσις τρίτη μετὰ τὰς νέας ἱστορικὰς πηγὰς. Θεσσαλονίκη 1967, σχ 8ο σελ. 325.—Π. Θ. Πέννας 5 (1969) 796 — 798.

Vlachos N. Theodoros, Die Geschichte der byzantinische Stadt Melenikon. Thessaloniki 1969, σελ. 140.—Ι. Ἀθ. Βλάχος 8 (1979) 260 — 262.

«Ἑλληνοβελγικὴ Ἐπιθεώρησις». Ἔκδοσις τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐνώσεως Διπλωματούχων Πανεπιστημίων καὶ Ἀνωτάτων Σχολῶν Βελγίου. Ὑπεύθυνος-Διευθυντὴς Συντάξεως: Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης. Α' τόμος σελ. 365.—Π. Θ. Πέννας 6 (1973) 343—345.

Θεοδωρίδης Δ. Τριαντάφυλλου: Νικόλαος Κωνσταντόπουλος: Ὁ ἄνθρωπος, ὁ πολιτευτὴς, ὁ λογοτέχνης. Ἔκδοσις τῆς Ἑλληνο - Βελγικῆς Ἐπιθεωρήσεως καὶ Πανευρωπαϊκῆς». Ἀθήναι 1975.—Ν. Στασινόπουλος 7 (1976) 253 — 254.

Καφταντζή Β. Γιώργου: Ἱστορία τῆς πόλεως τῶν Σερρών καὶ τῆς Περιφέρειας τῆς. (Ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους μέχρι σήμερα). Τόμος πρῶτος, Μῦθοι—Ἐπιγραφὰς—Νομίσματα. Ἔκδοσις Δίφρου. Ἀθήναι 1967 σχ 8ο σελ. 495.—Π. Θ. Πέννας 5 (1969) 795—796.

- Καφταντζή Β. Γιώργου : «Ίστορία τῆς πόλεως Σερρών καὶ τῆς Περιφέρειας τῆς» (Ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους μέχρι σήμερα) τόμος δεύτερος. Σέρρες 1972 σχ 8ο σελ. 350 μετὰ χάρτου.—Π. Θ. Πέννας 6 (1973) 339 — 341.
- Καφταντζή Γιώργου : «Τὰ Δημοτικὰ Τραγούδια τοῦ Νομοῦ Σερρῶν». Ἔκδοσις «Σερραϊκῆς Πολιτιστικῆς Ἑταιρείας» Σέρραι 1977 — 1978. Θ. Κ. Π. Σαράντης 8 (1979) 250 — 252.
- Κωφοῦ Εὐαγγέλου : Ἡ Ἐπανάστασις τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 1978. Ἔκδοσις Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 392.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 5 (1969) 801 — 802.
- Λαζάρου Γ. Ἀχιλλέως, ἡ Ἀρωμουνική καὶ αἱ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς σχέσεις αὐτῆς. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ. Ἐν Ἀθήναις 1976, σχ 8ο σελ. 355 καὶ 5 χάρτες. (Ίστορική καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία Θεσσαλῶν. Θεσσαλικὴ βιβλιοθήκη. Σειρὰ διατριβῶν καὶ μελετημάτων, Ι).—Ι. Ἀθ. Βλάχος 8 (1979) 265.—269.
- Λαυρεντίδη Ν. Ἰσαάκ : «Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐγκατάστασις τῶν ἐκ Πόντου «Ἑλλήνων» (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ 29ου τόμου τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος Ἀρχεῖον Πόντου. Ἀθήναι 1968.
- Τοῦ αὐτοῦ : «Τὰ πεπρωμένα τῆς Φυλῆς νέα ἱστορικὴ ἀφετηρία» (Ἀνάτυπον ἀπὸ τὴν «Ποντιακὴν Στοάν») Ἀθήναι 1971.
- Τοῦ αὐτοῦ : «Ἡ κατὰ τὸ 1895 — 1907 μετοικεσία Ἑλλήνων Ποντίων τοῦ Καυκάσου εἰς τὴν Ἑλλάδα» (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ 31ου τόμου τοῦ Ἀρχεῖου Πόντου) Ἀθήναι 1971 — 1972.—Π. Θ. Πέννας 6 (1973) 332 — 339.
- Μαμαλάκη Π. Ἰωάννου : Ἡ Ἐπανάστασις στὴ Χαλκιδικὴ τὸ 1821. Ἡ συμμετοχὴ τῶν ἀγιορειτῶν καὶ ὁ ρόλος τοῦ Ἐμμ. Παπαῦ. Θεσσαλονίκη 1962, σχ 8ο σελ. 113.—Π. Θ. Πέννας 4 (1961) 328 — 330.¹
- Μητρόπολις Νευροκοπίου 1900 — 1907. Ἐκθέσεις τῶν Μητροπολιτῶν Νικοδήμου καὶ Θεοδωρήτου, ἡ. Ἐπιμελεῖα Βασιλείου Λαούρδα. Θεσσαλοοίκη 1961, σχ 8ον, σ. 294.—Π. Θ. Πέννας 4 (1961) 327—328.
- Μόδη Χ. Γ. Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ ἡ νεώτερη Μακεδονικὴ ἱστορία. Θεσσαλονίκη 1967, σχ 8ον, σελ. 431. Ἔκδοσις Μακεδονικῶν Σπουδῶν.—Π. Θ. Πέννας 5 (1969) 798 — 800.
- Μουσιοπούλου—Παπαθανάση Καλλιόπη : Λαογραφικὰ Θράκης. Ἀθήναι 1979.—Π. Θ. Πέννας 8 (1979) 257 — 259.
- Μπάλλα Νικολάου : Ἱστορία τοῦ Κρουσόβου. Πρόλογος Χριστοφόρου Νάλτσα, Θεσσαλονίκη 1962, σχ 8ον σ. 70. Ἔκδοσις ὑπ' ἀριθ. 56 «Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν—Π. Θ. Πέννας 4 (1961) 330 — 331².
- Εὐγγυοπούλου Α. Αἱ τυχογραφίαι τοῦ Καθολικοῦ Μονῆς Προδρόμου παρὰ

- τὰς Σέρρας. Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀριθ. 136, Θεσσαλονίκη 1973, σχ. 8ο μεγ., σελ. 96, με 72 πίνακες καὶ 5 σχέδια.—Ν. Ζ. Νικολάου 7 (1976) 239 — 245.
- Ευγγοπούλου Α. : Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Μελενίκου εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην Ἀθηνῶν. Θεσσαλονίκη 1975. (Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ἀριθ. 47) Χαρ. Ι. Πέννας 7 (1976) 251 — 252.
- Osrgorsky G : Srska oblast posle Dusanove Smrti. Beograd 1965 Sts XII + 171 (=Ἡ περιοχή τῶν Σερρῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δουσάν. Βελιγράδιον 1965, σελ. XII καὶ 171).—Ι. Α. Παπαδριανὸς 5 (1969) 789 — 793.
- Παπαθανασίου Α. Εὐαγγέλιον : «Ἱστορία τῆς Νιγρίτας καὶ τῆς Ἐπαρχίας». Νιγρίτα 1970, σχ 8ον, σελ. 170.—Π. Θ. Πέννας 6 (1973) 341 — 343.
- Παπαρούνη Ν. Παναγ : Τουρκοκρατία. Ἀθῆναι. Ἐκδοσις Γρηγόρη.—Π. Θ. Πέννας 8 (1979) 259 — 260.
- Πέννα Θ. Πέτρου : Ἱστορία τῶν Σερρῶν. Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων 1383 — 1913. Ἐκδοσις Β' βελτιωμένη καὶ ἐπηξημένη. Ἀθῆναι 1966, σελ. 542.—Ν. Ι. Στρατάκης 5 (1969) 793 — 794.
- Πρακτικὰ Α' Συμποσίου Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ Χώρου. (Ἡπειρος—Μακεδονία—Θράκη) Θεσσαλονίκη 1975, σχ 8ο, σελ. 267. Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀριθ. 153.—Γ. Ν. Αἰκατερινίδης 7 (1976) 247 — 250.
- Σαμσάρη Κ. Δημ. Ἱστορικὴ γεωγραφία τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν ἀοχαιότητα. Θεσ/νίκη 1976, σχ 8ον, σελ. 237. (Δημοσιεύματα τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Σειρά : Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 49) Ι. Ἀθ. Βλάχος 8 (1979) 263 — 264.
- Σαράντη Κ. Π. Θεοδώρου : Τὸ Χωριὸ Περιβόλι Γρεβενῶν. (Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρματολικίου τῆς Πίνδου) Ἀθήνα 1977.—Π. Θ. Πέννα 8 (1979) 252 — 257.
- Σταλίδης Κ. Κων/νος : Οἱ συντεχνίαι καὶ τὰ ἐπαγγέλματα εἰς τὴν Ἐδεσσα τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐδεσσα 1974, Ἐκδοσις Φιλοπροόδου Συλλόγου Ἐδέσσης «Μέγας Ἀλέξανδρος» ἀριθ. 6, σχ 8ον, σελ. 165+πίν 63.—Π. Θ. Πέννας 7 (1976) 245 — 247.

III Γ λ ω σ σ ο λ ο γ ί α

- Διάλεκτος Σερρῶν.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 4 (1961) 47 — 90.
- Μακεδονικὰ Διαλεκτολογικά. Τὸ ἰδίωμα Δημητριτίσου Σερρῶν.—Ν. Γ. Κοντοσόπουλος 8 (1979) 175 — 186.
- Σερραϊκὴ διάλεκτος.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 2 (1957) 139 — 141.

ΣΕΡΡΑΣ. Μιά τεσσάρων αίωνων ὀνομαστική, τά.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 2 (1957) 147 — 152.

Ἐπίγραμμα τινὰ περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ χωριοῦ Σουμπάσκιοῖ (νῦν Νέο Σούλι) τῶν Σερρῶν.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 4 (1961) 308.

IV. Διήγημα

Πετροπόλεμος 1911.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 2 (1957) 141 — 145.

Χασήλι τοῦ Ἐπιταφίου, τό.—Α. Τριανταφυλλίδου 2 (1958) 158 — 159.

Χάσκα.—Α. Τριανταφυλλίδου 2 (1957) 156 — 158.

V Ἱστορική Μελέτη—Χρονικὸν—Ἐρευνα

Ἅγιος Γεώργιος ὁ Κρυονερίτης Σερρῶν.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 5 (1969) 202 — 222.

Ἀμφίπολις ἢ Μακεδονική πρώτη.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 3 (1958) 259 — 280.

Ἀρβανιτοκρατία στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ ἡ καταστολὴ τῆς, ἡ.—Ι. Κ. Βασδραβέλης 3 (1958) 235 — 239.

Ἀρχεῖον Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος Παναγιώτου Δαγκλῆ. I. Σημειώσεις καὶ ὁδηγία Δημοσθένους Φλωριᾶ.—Β. Λαούρδας 5 (1961) 97 — 144. Εἰσαγωγὴ καὶ σημειώσεις Π. Πέννα.

Ἀρχοντικὸν τῶν Μπάμπουρα εἰς τὸ Μελένικον, τό.—Καλλίνσκη—Χριστομάνου Α. 1 (1953) 181 — 185.

Βαρόσι.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 2 (1957) 136 — 198.

Βαρόσι.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 3 (1958) 281 — 288.

Βισαλτία. (Γύρω ἀπὸ τὴ θέσιν τῆς πρωτεύουσας τῆς ὀμώνυμης Ἐπαρχίας).—Ἀστ. I. Θηλυκὸς 7 (1976) 221 — 230.

Βλαχόφωνοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Χώρου, οἱ.—Θ. Π. Σαράντης 7 (1976) 3—36.

Γενικὴ Ἐπιθεώρησις τοῦ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ, ἡ.—Τριαντ. Δ. Θεοδοῦριδος 2 (1957) 260 — 275.

Γεννάδιος Σχολάριος—Γεωργ. Μονὴ Τιμίου Προδρόμου Σερρῶν. Πλήθων Γεμιστός. Μυστρᾶς.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 5 (1969) 167 — 190.

Δυὸ διατάγματα Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ἀφορῶντα τὴν περιοχὴν Μελένικου καὶ Σερρῶν.—(Μετάφρασις Κ. Τσώπρου) 4 (1961) 91 — 96.

Δυὸ παλιὰ σπίτια στὴ Σέρρες.—Ν. Κ. Μουτσόπουλος 4 (1961) 275—295.

Ἑλλητικὸν ταχυδρομικὸν γραφεῖον Σερρῶν, τό.—Δημήτριος I. Γιαννούλης 8 (1979) 245—258.

Ἐνα θλιβερὸ Ἰωβηλαῖον. 1907 — 1957.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 2 (1957) 174 — 176.

Ἐνας ὀξύμορος κομματικὸς ἀντίκτυπος τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος στὴν Ἀμερικὴ. Ἡ ἐθνικὴ ἀποστολὴ τοῦ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ καὶ ἡ τυφλὴ ἀντίδρασις τῆς «Ἀτλαντίδος».—I. Ἀργ. Τόζης 3 (1958) 188—224.

- Ἐνα χειρόγραφο τοῦ Γυμνασιάρχου Σερρῶν Καλοστύπη «Περὶ Μακεδονίας».—Ι. Κ. Βασδραβέλης 5 (1969) 235 — 256.
- Ἐξισλαμισμοὶ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατία, αἰ.—Ι. Κ. Βασδραβέλης 4 (1961) 35 — 46.
- Ἐξισλαμισμοί.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 2 (1957) 160 — 174,
- Ἐπιστολαὶ Ἀναστασίου Πολυζωΐδου πρὸς Καποδίστριαν καὶ Ι. Γεννατῶν.—Π. Θ. Πέννας 8 (1979) 69 — 82.
- Ἐριδες περὶ τὴν κοινοτικὴν ὀργάνωσιν τῆς πόλεως Σερρῶν καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Σέρραις Ἐξαρχίας τῶν Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης καὶ Σερβίων Κοζάνης. (1891—1982).—Π. Θ. Πέννας 2 (1958) 5 — 56.
- Ζωὴ στὶς Σέρρες τὸ 1860 ἀπὸ ἀνέκδοτα ἐπίσημα στοιχεῖα, ἡ.—Καλλ. Μουσιοπούλου—Παπαθανάση 7 (1976) 187 — 194.
- Ἱερὰ Μητρόπολις Ζιχνῶν καὶ οἱ Μητροπολίται της, ἡ.—Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης 1 (1953) 163 — 180.
- Ἱστορικὴ παρουσία τῆς Βισαλτίας καὶ τῆς Νιγρίτας καὶ ἡ προσφορά τους στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες, ἡ.—Π. Θ. Πέννας 7 (1976) 195 — 220.
- Κτίσις Σερρῶν, ἡ.—Ν. Ζ. Νικολάου 2 (1957) 126 — 128.
- Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ ἡ συμβολὴ τῶν Σερρῶν, ὁ.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 3 (1958) 159 — 187.
- Μακεδονικὸς Ἀγὼν εἰς τὴν περιοχὴν Μελενίκου, ὁ.—Ι. Ἀθ. Βλάχου 8 (1979) 83 — 154.
- Μακεδονικὸς Ἀγὼν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Σερρῶν κατὰ τὸ 1917, ὁ. (Ἐκθέσεις τοῦ Προξένου Σαχτούρη).— Β. Λαούρδας 3 (1958) 5—153. Εἰσηγ. Π. Θ. Πέννα.
- Μακεδονικὸς Ἀγὼν στὴν περιοχὴ τῆς Ζίχνας, ὁ.—Π. Θ. Πέννας 7 (1976) 165 — 186.
- Μακεδὼν Ἀναστάσιος Πολυζωΐδης, ὡς πολιτικὸς, ὡς δικαστὴς, ὡς ἄνθρωπος, τῶν Γραμμάτων ὁ.—Π. Θ. Πέννας 1 (1953) 5 — 65).
- Μελενίκου Χρηστομάνοι, οἱ ἐκ.—Καλλίνσκη—Χρηστομάνου Λ. Ι. (1953) 186 — 203.
- Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ἡ.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 5 (1969) 202-222. «Μύσται εὐσεβεῖς Σιρραῖοι» στὰ Καβήρεια Μυστήρια τῆς Σαμοθράκης.— Ν. Ζ. Νικολάου 7 (1976) 131 — 164.
- Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Φιλύρας Ποροῖων, ὁ.—Ι. Ἀθ. Βλάχος 7 (1976) 49 — 90.
- Νέο Πετρίτσι καὶ ἡ ἱστορία του, τό.—Γ. Ι. Λιάος 2 (1957) 209 — 254.
- Νιγρίτα. Πόθεν ἡ ὀνομασία της.—Ἀστ. Ι. Θηλυκὸς 2 (1957) 177 — 190.
- Πρῶτα βήματα τοῦ ὑποπροξενείου Σερρῶν, τά.—Καλλ. Μουσιοπούλου—Παπαθανάση 8 (1979) 231 — 244.
- Πρώτη ὀλοκληρωτικὴ καταστροφὴ τῶν Σερρῶν τοῦ 1206 ὑπὸ τοῦ

- Βουλγάρου Ἰωαννίτση —Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 1 (1953) 67 — 96.
- Σδραβήκι, ἡ ἀρχαία Δράβησκος.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 2 (1957) 136-138.
- Σερραϊκὰ Μελετήματα.—Α. Ξυγγόπουλος 4 (1961) 28 — 34.
- Σέρραι κατὰ τοὺς Τούρκους συγγραφεῖς, αἰ.—Κάρ. Ἀλεξανδρίδης 5 (1869) 257 — 266.
- Σερραῖοι οἰκιστὲς τῆς Ἐρμούπολης Σύρου.—Ε. Ν. Ἀσπιώτης 8 (1976) 155 — 174.
- Σελίδες τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Ἀπὸ τὴν μετὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1908 ἐποχῆ. Ἰωάννης Παπάζογλου 1871 - 1909. Λάζαρος Κιούσης 1866 - 1909.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 5 (1969) 223 - 234.
- Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡρακλείας (Κάτω Τζουμαγιᾶς) Νομοῦ Σερρῶν.—Γ. Ι. Τζεμαίλας 6 (1973) 103 — 160.
- Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μελενίκου : Ἀναστάσιος Παλλατίδης καὶ τὰ χειρόγραφα του.—Π. Θ. Πέννας 2 (1957) 67 — 125.
- Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μελενίκου. I Τὸ «Κτηματολόγιον» τοῦ Κοινοῦ Μελενίκου. II Κατάλογος δωρητῶν καὶ εὐεργετῶν τοῦ Κοινοῦ καὶ τῶν ἐκπαιδευτηρίων. Χρῆστος Μᾶνος - Μανασῆς Ἡλιάδης 5 (1969) 89 — 128.
- Συμβολὴ εἰς τὸ Ἀνατολικομακεδονικὸν ἀρχοντολόγιον.—Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης 5 (1969) 267 — 230.
- Σούρπα ἢ Σύρπα. Πόθεν ἡ ὀνομασία καὶ ταύτης.—Ἀστ. Ι. Θηλυκὸς 2 (1957) 191 — 193.
- Σταρτσίοβο κατὰ τὰ ἔτη 1900 - 1913, τό.—Γ. Ι. Λιάος 3 (1958) 225-234.
- Στρυμῶν καὶ τὰ ποραγωγικὰ ἔργα τῆς πεδιάδος τῶν Σερρῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὁ.—Π. Θ. Πέννα 7 (1973) 91 — 114.
- «Τί ἔχουν τῆς Ζίχνας τὰ βουνὰ καὶ στέκουν μαραμένα».—Π. Θ. Πέννας 6 (1973) 233 — 262.
- Φυλὲς τῆς περιφέρειας Σερρῶν.—Γ. Καφταντζῆς 5 (1969) 7 — 88.
- Χρονικὸ τοῦ Μοναχοῦ Ἡσαίου, τό.—Ν. Ζ. Νικολάου 3 (1958) 240 — 248.
- VI Λ α ο γ ρ α φ ί α
- Ἀδώνιδος κῆποι τῶν Σερρῶν, οἰ.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 2 (1957) 155.
- Ἀνώνιδος κῆποι τῶν Σερρῶν, οἰ.—Γ. Α. Μέγας 8 (1979) 187 — 194.
- Γάμος στὰς Σέρρας. Γύρω στὰ 1900.—Χόνδρος 2 (1957) 206 — 208.
- Δυὸ παλαιὰ ἔθιμα τῆς Νιγρίτας.—Ἀστ. Ι. Θηλυκὸς 3 (1973) 289 — 292.
- Ἑορτασμὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς Νέον Σούλι Σερρῶν, ὁ.—Γ. Ν. Αἰκατερινίδης 5 (1969) 129 — 148.
- Ἑρμηνευτικὲς δυσχέρειες στὸ Ἀναστενάρι. — Μαρία Μιχαήλ — Δέδε 8 (1979) 207 — 230.
- «Καλόγερος». Ἐνα εὐετηρικὸ ἔθιμο τῆς Θράκης.—Γ. Ν. Αἰκατερινίδης 8 (1979) 195 — 206.

- Λαογραφικά Σύμμεικτα Σερρών.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 1 (1953) 97—161.
 Λαογραφικά Σύμμεικτα τῶν Σερρῶν. Ἀπόκρεω. Χάσκα.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 2 (1957) 153 — 154.
 Παροιμιώδεις φράσεις μὲ τὸ χρῶμα τῆς τοπικῆς διαλέκτου.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 2 (1957) 145 — 147.
 Πρὸ τοῦ 1912 ἐνδυμασία τῆς περὶ τὸ Μπέλλες περιοχῆς, ἡ.—Γ. Ι. Λιάος 2 (1957) 255 — 259.
 Ροδολίβος καὶ ἄλλα τοπωτύμια, τό.—Γ. Κ. Ἀβτζῆς 6 (1973) 263 — 288.
 Σερρῶν Λαογραφικά Σύμμεικτα.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 5 (1969) 149 - 166.
 Τραγούδι «Ἡ Γερακίνα», τό.—Ἀστ. Ι. Θυληκὸς 2 (1957) 194 — 205.
 Τραγούδι «Ὁ Μαυρουδής», τό.—Ἀστ. Ι. Θηλυκὸς 2 (1958) 289 — 290.
 Χελιδόνισμα τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν, τό.—Γ. Ν. Αἰκατερινίδης 7 (1973) 115—130.

VII Μ ε λ έ τ η

- Βιβλιογραφικὸ ἔργαστήριον καὶ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Προδρόμου Σερρῶν, τό.—Λ. Πολίτης 8 (1979) 31 - 68.
 Λαογραφικὴ καὶ Γλωσσικὴ Βιβλιογραφία Νομοῦ Σερρῶν.—Γ. Ν. Αἰκατερινίδης 6 (1973) 161 - 232.
 Σύγχρονοι Λογοτέχναι καὶ Πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῶν Σερρῶν.—Στ. Π. Κοταμανίδης 5 (1969) 355 - 784.
 Τριανταφυλλίδου Ἄννα. Ἡ Μεγάλῃ Μακεδόνισσα. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο της. Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης 4 (1961) 145 - 269.
 Φωτιάδης Ἀθανάσιος καὶ ἡ συμβολὴ του εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν τοῦ Ὡδεῖου Σερρῶν «ΟΡΦΕΥΣ».—Π. Θ. Πέννας 6 (1973) 293 - 309.

VIII Μ ε τ ά φ ρ α σ η

- Μονὴ τοῦ Προδρόμου καὶ τὸ χωριὸ Λάκκος τῶν Σερρῶν, ἡ.—Ἰων Στεφ. Δραγούμης. Μετάφρ. ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ Φιλίππου Στεφ. Δραγούμη 4 (1961) 5 - 27.
 Περιοδεία ἐν Μακεδονίᾳ. ΑΒΟΤΤ. Μετάφρ. Φιλίππου Στεφ. Δραγούμη 2 (1957) 276 - 285.

ΙΧ Ν ε κ ρ ο λ ο γ ί ε ς — Δ ι ά φ ο ρ α — Β ι ο γ ρ α φ ί ε ς

- Ἀντὶ προλόγου. Σύντομος ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρείας Σερρῶν - Μελενίκου κατὰ τὴν εἰκοσαετίαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς.—Π. Θ. Πέννας 6 (1973) 3 - 10.
 Ἀπὸ τὴν αἰσθηματικὴν ζωὴν τοῦ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ.—Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης 7 (1976) 234 - 235.
 Ἑορτασμὸς τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρείας Σερρῶν - Μελενίκου, ὁ.—Ἰστ. Λ. Ετ. Σ-Μ. 8 (1979) 3 - 30.

- Ἐπαινος τῆς ᾿Ακαδημίας Αθηνῶν 5 (1969) 5 - 6.
- Ἐπικήδειος εἰς τὸν θάνατον Νατάλη Πέτροβιτς.—Π. Θ. Πέννας 6 (1973) 321 - 323.
- Ἐπικήδειος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς Ἄννας Τριανταφυλλίδου.—Π. Θ. Πέννας 4 (1961) 312 - 314.
- Εὐχαριστήριον 5 (1969) 806.
- Καθηγητὴς Κάρολος Ἀλεξανδρίδης ἐνθυμεῖται τὴν παλαιὰν ἐποχὴν τῶν Σερρῶν. Ἐνα γράμμα του πρὸς τὸν Νατάλην Πέτροβιτς, ὁ.—Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης 6 (1973) 310 - 315.
- Καταστατικὸν Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας Σερρῶν - Μελενίκου. 6 (1973) 346 - 556.
- Κρίσεις διὰ τὸ ἔργον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας Σερρῶν - Μελενίκου 3 (1958) 291 - 298.
- Λασκαρίδου Εἰρήνη (1889 - 1958).—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 4 (1961) 321 - 326.
- Λίγα λόγια γιὰ τὸν Ἰωάννη Καλοστύπη.—Ι. Π. Νοτάρης 5 (1969) 803 - 805.
- Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς μνήμην Νίκου Παναγιώτου, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῶ Ἀγρινίου κατὰ τὴν 14ην Ἰουλίου 1957.—Π. Θ. Πέννας 3 (1958) 147 - 156.
- Μισυρλῆς Δημήτριος.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 2 (1957) 286 - 290.
- Μορφαὶ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Ἄγγελος Μήττας.—Εὐγ. Παπαθανασίου 6 (1973) 316 - 320.
- Παπαφωτίου Ἀθανάσιος.—Π. Θ. Πέννας 5 (1969) 785 - 788.
- Πεντηκονταετηρὶς ἀπὸ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ ἐν Σέρραις τοῦ ἐξ Ἀγρινίου Μακεδονομάχου Νίκου Παναγιώτου.—Γρ. Σταυρόπουλος 3 (1958) 144 - 146.
- Πέτροβιτς Νατάλης.—Ν. Ζ. Νικολάου 6 (1973) 324 - 325.
- Προσφώνησις ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ ὡς Ἀκαδημαϊκοῦ τοῦ Οὐμβέρτου Ἀργυροῦ.—Π. Θ. Πέννας 4 (1961) 270 - 274.
- Σαπουντζῆς Δ. Εὐάγγελος (1879 - 1951).—Ἀνδριανὸς Φυλακτὸς 7 (1976) 231 - 233,
- Σερραίων Ὀμηρεῖα.—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 6 (1973) 11 - 102.
- Σιμωνίδης Βασίλειος (1899-1960).—Νατ. Ἐμ. Πέτροβιτς 4 (1961) 309-311.
- Τουρλεντὲς Θεόδωρος (1884 — 1907).—Π. Θ. Πέννας 3 (1958) 157 - 158.
- Ἐπόμνημα πρὸς τὸ Ἐπιτομιακὸν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας Σερρῶν - Μελενίκου διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Ἀρχαίου Κώδικος τῆς Μητροπόλεως Σερρῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων 2 (1957) 294 - 297.
- Φυλακτὸς Χρ. Ἀθανάσιος (1860 - 1924).—Π. Θ. Πέννας 2 (1957) 291-293.

Φυσιογνωμῆαι τοῦ Μελενίκου. Γάιος Λαζάρου (1876 - 1950).—Κ. Δ. Α. 4 (1961) 315 - 320.

Χ Ποίηση

Ἔτσι τραγούδησα τὶς Σέρρες.—Ν. Ι. Στρατάκης 5 (1969) 301 - 354.

«Μνημόσυνο».—Στ. Π. Κοταμανίδης 6 (1973) 326 - 231.

Ὁ Στέργιος μου δὲν γύρισε.—Νατ. Ε. Πέτροβιτς 7 (1976) 236- - 238.

Παρατηρήσεις 1 καὶ 2

Ἴσχύουν ὅσα ἀναφέρω στὶς παρατηρήσεις μου τοῦ Α' μέρους.

E. N. A.

Γ'

ΠΡΟΛΟΓΟΙ

Τόμος Πρῶτος : (1953) Ἐντὶ Προλόγου.—Β. Σιμωνίδης σ. 3 - 4.

Τόμος Δεύτερος : (1957) Ἐντὶ Προλόγου.—(Ἐνυπόγραφος) σ. 3-4.

Τόμος Τρίτος : (1958) Ἐντὶ Προλόγου.—(Ἐνυπόγραφος) σ. 3.

Τόμος Τέταρτος : (1961) Ἐντὶ Προλόγου.—(Ἐνυπόγραφος) σ. 3

Τόμος Πέμπτος : (1969) Πρόλογος.—(Ἐνυπόγραφος) σ. 3.

Τόμος Ἐκτος : (1973) Ἐντὶ Προλόγου.—Π. Θ. Πέννας σ. 3-5.

Τόμος Ἑβδομος : (1976) Δὲν περιέχει Πρόλογο.

Τόμος Ὀγδοος : (1979) Δὲν περιέχει Πρόλογο.

«ΣΕΡΡΑΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ»

Περιοδικὸν — Σύγγραμμα Τεύχος Α', Πέτρου Θ. Πέννα 1938

Γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἀποδελτίωσης τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» καὶ γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ κάθε σύγχυση στὸν μελλοντικὸν μελετητὴ κι ἐρευνητὴ σχετικὰ μὲ τὸ τεύχος Α' τοῦ 1938, ποὺ ἐξέδωκε ὡς προσωπικὸ του περιοδικὸ ὁ Πέτρος Θ. Πέννας καὶ τοῦ τόμου Ιου τοῦ 1953, ποὺ ἐξέδωκε ὡς ἐπίσημα ὄργανό της ἡ «Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἐταιρεία Σερρῶν — Μεκενίκου, ἔκρινα σκόπιμο νὰ ἀποδελτιώσω τὸ τεύχος Α' τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» τοῦ 1938. Ἐτσι καὶ ἡ σύγχυση ἀποφεύγεται καὶ ἡ πληροφόρηση τῶν μελετητῶν γίνεται πληρέστερη. Οἱ δύο ἐργασίες ποὺ περιέχει τὸ τεύχος Α' τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» τοῦ 1938 ἀνήκουν, στὸν Πέτρον Πέννα.

Τεύχος Α', «Σερραϊκά Χρονικά 1938»**Α) Περιεχόμενα κατά συγγραφέα**

Πέννας Θ. Πέννας :	Πρόλογος	Σελ.	5—7
	«Τὸ Χρονικὸν τῶν Σερρῶν» τοῦ Παπασυναδινουῦ, μετ' εἰσαγωγικῆς μελέτης	»	7—72
	«Ὁ Θρῆνος» ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Σερραίου ἱερέως Συναδι- νουῦ, μετ' εἰσαγωγικῆς με- λέτης	»	77—80

Β) Περιεχόμενα κατά ὕλη

Πρόλογος, Π. Θ. Πέννας τεύχος Α' 1938, σ. 5—6.

Χρονικὸ τῶν Σερρῶν τοῦ Συναδινουῦ, μετ' εἰσαγωγικῆς μελέτης,
τό.—Π. Θ. Πέννα, τ. Α' 1938, σ. 7—72.

Θρῆνος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Σερραίου
ἱερέως Συναδινουῦ, ὁ.—Π. Θ. Πέννα, τ. Α', 1938, σ. 73—80.

Δ'**ΣΙΓΙΛΛΟΓΡΑΦΙΑ****Τόμος Πρῶτος σ. 66**

1. Σφραγὶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν 1866.
2. Ὑπογραφή Μητροπολίτου Μελενίκου Κωνσταντίνου τοῦ 1894.
3. Ἡ σφραγὶς τοῦ «Κοινοῦ» Μελενίκου τοῦ 1813.
4. Ἡ σφραγὶς τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος Τζουμαγιᾶς (νῦν Ἡρακλείας) τοῦ 1865.

Ε'**ΣΚΙΤΣΑ καὶ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ****α) Σκίτσα**

Τόμος Πρῶτος (1953) (Στὸ κείμενο Καλλίνσκη Χριστομάνου Λ.): Τὸ
ἀρχοντικὸ τῶν Μπάμπουρα σ. 183.

β) Σχεδιαγράμματα

Τόμος ἑβδομος (1976) (Στὸ κείμενο Βλάχου Ἀθ. Ι.):

Σχ. I. Κάτοψις ναοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου (Φιλύρας)	σ.	55
Σχ. II. Τομὴ νοτίας πλευρᾶς	σ.	56
Σχ. III. Νοτία ὄψις	σ.	57
Σχ. IV. Ἀνατολικὴ ὄψις	σ.	58

Τόμος ἑβδομος (1976) (Στὸ κείμενο Πέννα Ι. Χαρ.) :	
Σχεδιάγραμμα οἰκοπέδου	σ. 45
Σχεδιάγραμμα τάφων	σ. 46
Σχεδιάγραμμα τάφων	σ. 47
Σχέδιο 4 (Κατὰ Π. Ν. Παπαγεωργίου, Αἰ Σέρραι...)	σ. 48

ΣΤ'

Χ Α Ρ Τ Ε Σ

Τόμος Δεύτερος (1957) (Στὸ κείμενο Λαούρδα Β.): Ἡ μεταξὺ Σερρῶν καὶ Ἀμφιπόλεως Χώρα σ. 131.
Τόμος Πέμπτος (1969) Στὸ κείμενο Πέννα Θ. Π. ΜΕΛΕΝΙΚΟΝ σ. 122,
Τόμος Ἑκτος (1973) (Στὸ κείμενο Ἀβτζῆ Κ. Γ.) : Χάρτης ἀρχαίας Μακεδονίας σ. 271.

Ζ'

Φ Ω Τ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Ε Σ (Φ Ω Τ Ο Τ Υ Π Ι Ε Σ)

α) Φωτοτυπίες ἐκτὸς κειμένου

Τόμος Τέταρτος (1961) (Μετὰ τὴ σ. 32)

Πίναξ Α' Εἰκὼν 1 τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Κρυονερίτου Σερρῶν.

Πίναξ Α' Εἰκὼν 2 τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Κρυονερίτου Σερρῶν.

Πίναξ Β. Προσωπογραφία τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν Γενναδίου. Τοιχογραφία εἰς τὴν Τράπεζα τῆς Μ. Λαύρας Ἁγίου Ὄρους.

Πίναξ Γ' Προσωπογραφία τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν Στεφάνου, εἰκὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου Σερρῶν.

Τόμος Τέταρτος (1961) (Μετὰ τὴ σ. 136)

Δούκας Γ. Δούκας (Καπετὰν Ζέρβας) Γενικὸς ὄπλαρχηγὸς τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων Σερρῶν - Παγγαίου.

Ἰωάννης Μάρτζιος Ὑπαρχηγὸς περιφέρειας Ζίχνης - Παγγαίου τῆς ἀνταρτικῆς ὁμάδος Σερρῶν Δ. Δούκα.

Τόμος Τέταρτος (1961) (Μετὰ τὴ σ. 272)

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Οὐμβέρτος Ἀργυρός.

Τόμος Πέμπτος (1961) (Μετὰ τὴ σ. 176)

Συνάντησις Μωάμεθ τοῦ Κατακτητοῦ μετὰ τὸν Πατριάρχην Γεννάδιον. (Ἔργον ἀγνώστου Ὀλλανδοῦ Ζωγράφου).

Μυστράς : Τὸ τελευταῖον ὄχυρόν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Τόμος Ὕγδοος (1979) (Μετὰ τὴ σ. 56)

- Πίναξ 1. Φωτοαντίγραφα χειρογράφων Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών
 Πίναξ 2. Φωτοαντίγραφα χειρογράφων Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών.
 Πίναξ 3. Φωτοαντίγραφα χειρογράφων Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών.
 Πίναξ 4. Φωτοαντίγραφα χειρογράφων Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών.
 Πίναξ 5. Φωτοαντίγραφα χειρογράφου Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών.
 Πίναξ 6. Φωτοαντίγραφα χειρογράφου Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών.
 Πίναξ 7. Φωτοαντίγραφα στάχωσης χειρογράφων Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών.
 Πίναξ 8. Φωτοαντίγραφα στάχωσης χειρογράφων Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών.
 Πίναξ 9. Φωτοαντίγραφα στάχωσης χειρογράφων Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών.
 Πίναξ 10. Φωτοαντίγραφο στάχωσης χειρογράφων Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών.
 . 11. Φωτοαντίγραφο στάχωσης χειρογράφων Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών.

β) Φωτοτυπίες ἐντὸς τῶν κειμένων

Τόμος Πρῶτος (1953)	σελ.
Ἀναστάσιος Πολυζωίδης	7
Σέρραι (Νέα πόλις)	100
Ἅγιος Γεώργιος τῶν Σερρῶν	101
Διασωθὲν τμῆμα τῆς παλαιᾶς πόλεως εἰς συνοικία Ἁγίου Νικολάου	105
Διασωθὲν τμῆμα τῆς παλαιᾶς πόλεως συνοικίας Ἁγίου Παντελεήμονος	106
Ἐτέρα εἰκῶν διασωθέντος τμήματος Σερρῶν	106
Τουρκικὴ βρῦση μετὰ ἀναγλύφους παραστάσεις ἔξω τοῦ περιβόλου τοῦ τζαμιοῦ Ἁγίας Σοφίας	107
Τὸ Μπεζεστένι	122
Πιστοποιητικὸν Βαπτίσεως τοῦ 1841	127
Ἡ Νέα Ζίχνη	164
Ἀλέξανδρος Δηλανᾶς, πρῶτος Μητροπολίτης Ζιχνῶν	169
Κύριλλος Καμπαρλιώτης, τελευταῖος Μητροπολίτης Ζιχνῶν	171

	σελ.
Ἀγαθάγγελος Τσαούσης, Μητροπολίτης Ζιχνῶν καὶ Νευροπίου	174
Τὸ ἱστορικὸν Μελένικον	185
Τόμος Δεύτερος (1957)	
Ἀναστάσιος Παλλατίδης	69
Μουσικὴ στὸ τραγούδι «ΜΑΝΙΩ»	169
Φωτοτυπία τμήματος τοῦ ἐγγράφου τοῦ Μητροπολίτου Μελε- νίκου Διονυσίου (1845)	171
Μουσικὴ στὸ τραγούδι «Ὁ ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΗΤΡΟΥΣΗΣ» (Γκογκο- λάκης)	175
Νεάνιδες Νιγρίτας χορεύουσαι με τοπικὰς ἐνδυμασίας Γερακίνας	195
Τοπικὰ ἀνδρικὰ ἐνδυμασίαι πρὸ τοῦ 1912 περιοχῆς Μπέλλες	205
Ὁ μουσικὸς σκοπὸς ποὺ κυριαρχεῖται κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ γάμου	207
Νεάνιδες Ἄνω Ποροῖων με τοπικὰς ἐνδυμασίας	257
Ἀθανάσιος Ἀργυρὸς	261
Δημήτριος Μισυρλῆς	287
Ἀθανάσιος Χρ. Φυλακτὸς	261
Τόμος Τρίτος (1958)	
Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λοογραφικῆς Ἑται- ρείας Σερρῶν—Μελενίκου μετὰ τῶν Δημάρχων Ἀγρινίου καὶ Σερρῶν εἰς τὸ μέσον πρὸ τοῦ Μνημείου τοῦ Νίκου Πα- ναγιώτου κατὰ τὴν κατάθεσιν στεφάνων	148
Μιά σπανία φωτογραφία τοῦ Καπετὰν Μητρούση καὶ τοῦ Θεο- δώρου Τουρλεντέ, με τὴν χαρακτηριστικὴν στολὴν τοῦ Μακεδονομάχου	157
Ἐσφραγισμένον ἀναμνηστικὸν γραμματόσημον, τεθὲν εἰς κυκλο- φορίαν ὑπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ ταχυδρομείου εἰς ἀνά- μνησιν τοῦ φιλοβουλγαρισμοῦ τοῦ I. D. Bo Ἄγ- γλου ἀνταποκριτοῦ τῶν «Τάϊμς» τοῦ Λονδίνου ἐν Σόφια	165
Ὁ Σερραῖος Μακεδονομάχος ὄπλαρχηγὸς Δ. Δούκας (Καπετὰν Ζέρβας)	181
Ἀθανάσιος Ἀργυρὸς	209
Ὁ Ἀθανάσιος Ἀργυρὸς μετὰ τῶν κατὰ τὸ 1935 τὸ πρῶτον ἐκλε- γέντων Βουλευτῶν Σερρῶν κ. κ. Κωνστ. Καραμανλῆ, νῦν Προέδρου τῆς Δημοκρατίας (δευτέρου ἐξ ἀριστερῶν) καὶ Πέτρου Πέννα (πρώτου ἐξ ἀριστερῶν)	215
Ἡ προτομὴ τοῦ Ἀθαν. Ἀργυροῦ ἢ στηθεῖσα εἰς τὸ πάρκον τῆς κεντρικῆς Πλατείας Νιγρίτης. (Ἔργον Οὐμβέρτου Ἀργυροῦ)	221
ΤΟ ΠΕΤΡΙΤΣΙ (Ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ ὄρους Μπέλλες κλπ.)	227

	σελ.
Κείμενον εἰς τὴν σλαβωνικὴ τοῦ Μοναχοῦ Ἡσαΐα	244-258
Ὁ ἀναστηλωθεὶς μαρμάρινος Λέων τῆς Ἀμφιπόλεως	271
Νόμισμα τῆς ἀρχαίας Ἀμφιπόλεως μετὰ τὴν χαρακτηριστικὴ λαμπάδα	276
Ὁ περίφημος Ἔλτης, εἰδώλιον ἐξαιρετικῆς τέχνης τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν	277
Διάφορα εἰδῶλια τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν	278
Τόμος Τέταρτος (1961)	
Φωτογραφία. (Δὲν ἀναφέρεται τίτλος)	7
Αὐτοκρατορικὸν διάταγμα ἀσυδοσίας χορηγηθὲν εἰς τοὺς Χριστιανούς φύλακας ὄρεινῶν διόδων	93
Αὐτοκρατορικὸν διάταγμα περὶ παραχωρήσεως τιμαρίου ἐκ τοῦ χωρίου Μοῦλκ περιφερείας Σερρῶν πρὸς τὸν Γκλάμοβικ Ὅγλου	95
Δημοσθένης Φλωριᾶς	102
Ἀντώνιος Σαχτούρης	103
Ὁ Στέργιος Βλάχβεις μετὰ τῆς ομάδος του	119
Ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Σώματος Ζίχνης Δούκας, μετὰ τῆς ομάδος του	121
Ὁ ὄπλαρχηγὸς Ἀλέξανδρος, μετὰ τῆς ομάδος του	123
Ἄννα Τριανταφυλλίδου	145
Ἄννα Τριανταφυλλίδου (Ἡ τελευταία τῆς φωτογραφία, τὸ 1958)	147
Αἱ Σέρραι	148
Ἡ Ἄννα Τριανταφυλλίδου 16 χρονῶν, μαθήτρια τοῦ Ἀρσακείου Ἀθηνῶν	149
Ἰωάννα Κλεβέ (1885) Διευθύντρια Ἀρσακείου Ἀθηνῶν	150
Ἡ Ἄννα Τριανταφυλλίδου μετὰ συμμαθήτριές τῆς	152
Μαρία Ἐμμ. Τριατταφυλλίδου, μητέρα τῆς Α. Τ.	152
Ἐλένη Τσακασιάνου, ἀδελφὴ τῆς Α. Τ.	156
Παρθεναγωγεῖαν Δ/δων Τριανταφυλλίδου	158
Ἡ ὥρα ταῦ μαθήματος κ.λ.π.	159
Ἡ Ἄννα Τριανταφυλλίδου κ.λ.π.	164
Ἄννα Τριανταφυλλίδου (1917)	165
Ἡ Βασίλισσα Ὀλγα	168
Καλλιρὴ Παρέν, ἰδρύτρια τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων	176
Ἡ Ἄννα Τριανταφυλλίδου σὲ ἑορτὴ	178
Ἡ Α. Μ. ἢ Βασίλισσα Φρειδερίκη	180
Ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Βασίλισσης Φρειδερίκης σ' ἓνα Σχολεῖον ἀγραμμάτων γυναικῶν	182

	σελ.
Χειρόγραφο τῆς „Αννας Τριανταφυλλίδου	187
Ἔγγραφο τῆς Ἄννας Τριανταφυλλίδου (1920)	190
Ἀπὸ ἀποχαιρετιστήριον Δεξιῶσιν τῶν Γυναικείων Ὀργανώσεων	193
Ἡ Ὀμάς Δεσποινίδων τοῦ «Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων»	196
Σὲ μιὰ δεξιῶση στὴ Γερμανία	198
Κατάθεσις στεφάνου	199
Μαρία Τιμ. Μουφεράτου	202
Ἡ Βασίλισσα Φρειδερίκη καὶ οἱ πριγκίπισσες στὸ Λύκειον Ἑλ- ληνίδων	209
Χειρόγραφο τῆς Ἄννας Τριανταφυλλίδου	217
Ἡ Εὐθαλία Ἀδάμ	220
Ἔορτὴ στὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων	222
Ἀπονομὴ μεταλλίου στὴν Ἄννα Τριανταφυλλίδου	225
Ἡ Ἄννα Τριανταφυλλίδου εὐχαριστεῖ σὲ προσφωνήσεις	228
Ἀπὸ τὴν τελετὴ ἀπονομῆς μεταλλίου τῆς πόλεως Ἀθηνῶν	229
Ἑλληνικὸν Νοσοκομεῖον Σερρῶν	239
Χειρόγραφο σημείωμα Ἄννας Τριανταφυλλίδου	240
Ἡ Ἄννα Τριανταφυλλίδου μὲ μακεδονικὴ ἐνδυμασία	243
Ἄννα Τριανταφυλλίδου (Προσωπογραφία Θάλειας Φλωρᾶ-Κα- ραβία)	252
Χειρόγραφο Ἄννας Τριανταφυλλίδου	268
Εἰκ. 1 Ἡ κάτοψη τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ζαπάρρα	279
Εἰκ. 2 Κάτοψη τοῦ ὀρόφου τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ζαπάρρα	280
Εἰκ. 3 Τομὴ Α—Α' τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ζαπάρρα	281
Εἰκ. 4 Ν. Α. ὄψη πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ζαπάρρα	282
Εἰκ. 5 Ἡ κάτοψη τοῦ σπιτιοῦ τῆς Σοφίας Κυριακίδου	283
Εἰκ. 6 Ἡ κάτοψη τοῦ ὀρόφου τοῦ σπιτιοῦ τῆς Σοφίας Κυριακίδου	284
Εἰκ. 7 Ἡ ἐγκαρσία τομὴ Α—Α' τοῦ σπιτιοῦ τῆς Σοφίας Κυριακίδου	285
Εἰκ. 8 Ἡ Ν. ὄψη τοῦ σπιτιοῦ τῆς Σοφίας Κυριακίδου	286
Εἰκ. 9 Τὸ σπίτι τοῦ Ζαπάρρα. Θέα ἐκ τῶν ἄνω	287
Εἰκ. 10. Τὸ σπίτι τοῦ Ζαπάρρα. Ὄψη τοῦ ἡλιακοῦ πρὸς τὴν αὐλὴν	288
Εἰκ. 11 Τὸ σπίτι τοῦ Ζαπάρρα. Λεπτομέρεια τοῦ κλιμακοστασίου	289
Εἰκ. 12 Τὸ σπίτι τοῦ Ζαπάρρα. Ὁ ἡλιακὸς	290
Εἰκ. 13 Τυπικὸ παλιὸ σπίτι τῶν Σερρῶν μὲ σαχνισὶ καὶ ἡλιακὸ	291
Εἰκ. 14 Σπίτι στὶς Σέρρες. Λεπτομέρεια τοῦ ξύλινου ἐξώστη	292
Εἰκ. 15 Ἡλιακὸς σεραϊκοῦ σπιτιοῦ	293
Εἰκ. 16 Αὐλόπορτα στὶς Σέρρες. Ὄψη πρὸς τὸ δρόμο	294
Εἰκ. 17 Αὐλόπορτα στὶς Σέρρες. Ὄψη πρὸς τὴν αὐλὴν	295
Ἡ ἐνεπίγραφος πλὰξ τοῦ Γαζώρου	297

Περιεχόμενα	337
	σελ.
Βασίλειος Σιμωνίδης (1899 – 1960)	309
Γάιος Λαζάρου	317
Ειρήνη Λασκαρίδου (1899 – 1958)	321
Τόμος Πέμπτος (1969)	
Φωτοτυπία τοῦ ἐπαίνου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πρὸς τὴν «Ἱστο- ρική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία Σερρῶν – Μελενίκου»	5
Φωτοτυπία ἀποσπάσματος ἐγγράφου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῆς ἀπονομῆς τοῦ Ἐπαίνου	6
Μελένικος : Γέφυρα ἐπὶ τοῦ χειμάρρου συνδέουσα τὰς ἐκατέρωθεν συνοικίας	91
Μελένικος : Συνοικία Ἁγίου Στεφάνου	93
Μελένικος : Συνοικία Μητροπόλεως μετὰ τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ τῆς Μητροπόλεως	96
Μελένικος : Συνοικία Μητροπόλεως	97
Μελένικος : Συνοικία Μητροπόλεως καὶ Ἁγίου Νικολάου	99
Μελένικος : Συνοικία Ἁγίων Θεοδώρων	101
Μελένικος : Συνοικία Ἁγίων Θεοδώρων (τμῆμα)	103
Μελένικος : Συνοικία Ἁγίων Ἀναργύρων	105
Μελένικος : Συνοικία Ἁγίων Ἀποστόλων	107
Μελένικος : Συνοικία Ἁγίου Στεφάνου (τμῆμα)	109
Μελένικος : Συνοικία τῆς ἀγορᾶς (Τσατάλι)	111
Μελένικος : Μονὴ Σπηλαίου	113
Μελένικος : Τὸ Κονάκι τοῦ Μουστάμπεη	115
Εἰκ. 1 Νέο Σούλι	130
Εἰκ. 2 Ζεῦγος κατοίκων Ν. Σουλίου μὲ τοπικὴν ἐνδυμασίαν Μουσικὸ χεῖρόγραφο τοῦ «Χριστὸς Ἀνέστη	133
Εἰκ. 3 Ἡ λιτανευτικὴ πομπὴ (τμῆμα)	134
Εἰκ. 4 «Ὑψωμα ἐπὶ δένδρου»	135
Εἰκ. 5 Ἡ ἐπιστροφή τῆς πομπῆς Μουσικὸ χεῖρόγραφο χοροῦ	136
Μουσικὸ χεῖρόγραφο χοροῦ	137
Μουσικὸ χεῖρόγραφο χοροῦ	138
Εἰκ. 6 Ἐκτέλεισις τοπικῶν χορῶν	139
Εἰκ. 7 Νέος ἔφιππος παριστάνων τὸν Ἅγιον Γεώργιον	140
Εἰκ. 8 Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἐπίππου νέου τοῦ παριστάνοντος τὸν Ἅγιον Γεώργιον	141
Εἰκ. 9 Ὁ ἔφιππος νέος κατευθυνόμενος εἰς τὴν πηγὴν	141

Εικ. 10 Ἡ πηγή εἰς τὴν ὁποίαν τοποθετεῖται ὁ φόνος τοῦ δράκοντος	σελ. 145
Μουσικὸ τεμάχιο τραγουδιοῦ	147
Ἡ θεὰ τῶν ὄφρων, τοῦ μουσείου Ἡρακλείου Κρήτης	158
Φιλαρμονικὴ «ΟΡΦΕΩΣ» Σερρῶν ὑπὸ τὸν ἀρχιμουσικὸν Γιαν- νίκον 1907	166
Τὸ Παρθεναγωγεῖον «Γρηγοριάς» Σερρῶν	166
Γεννάριος Σχολάριος	167
Ὁ καθεδρικός ναὸς τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τοῦ Ρίμινι	185
Εἰς τὸ τρίτον τόξον τῆς Βορείου ἐξωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ ἡ λάρναξ τοῦ Πλήθωνος	185
Τὸ προαύλιον, τὸ καθολικὸν καὶ ἡ φιάλη (τῆς Μονῆς τοῦ Τι- μίου Προδρόμου Σερρῶν)	191
Ὁ πύργος τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς	193
Αἶθουσα ἐστίασεως κοινοβίου	194
Ἡ ποραχωρηθεῖσα ὑδρόπτωσης τῶν καταρρακτῶν τῆς Μο- νῆς (δύο φωνογραφίες)	197
Ἅγιος Γεώργιος ὁ Κρυονερίτης Σερρῶν. (Σινικὸ μελάνι Ἀθη- ναΐδος Τεκκε - Βάρνα)	202
Ἰωάννης Παπάζογλου	214
Τὸ ἐν Θεσσαλονικῇ μνημεῖον τοῦ Ἰωάννου Παπάζογλου	231
Λάζαρος Κούσης	233
Ἰωάννης Καλοστύπης	235
Δύο ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Ἰωάννου Καλο- στύπη μετὰ τῆς ὑπογραφῆς του	255
Κώστας Ἄν. Χρηστομάνος, εἰς νεαρὰν ἡλικίαν	271
Κώστας Ἄν. Χρηστομάνος 1867 - 1911	271
Θεοδόσιος Πέτροβιτς 1800 - 1873	272
Ἐλισσάβητ Θεοδοσίου Πέτροβιτς 1812 - 1885	273
Ἀναστάσιος Κωνστ. Χρηστομάνος 1841 - 1906	277
Ἀντώνιος Ἀναστ. Χρηστομάνος 1870 - 1933	278
Τάφος οἴκου Χρηστομάνων Α΄ Νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν	279
Γενεαλογικὸν δένδρον Χρηστομάνων. Ἰδιόχειρον σκαρίφημα Κώστα Ἀναστ. Χρηστομάνου	280 - 281
Τάφος Λασκαρίδου Α΄ Νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν	282
Αἰκατερίνη Λασκάρως Λασκαρίδου	286
Οἰκόσημον οἴκου Λασκαρίδου	287
Εἰρήνη Λασκαρίδου	287
Σοφία Λασκαρίδου	287
Ἀναστάσιος Ἀντ. Χρηστομάνος	288

	σελ.
Ἀλέξανδρος Ἀναστ. Χρηστομάνος	289
Μαξιμιλιανὸς Ἀναστ. Χρηστομάνος	291
Κωνσταντῖνος Θεοδοσίου Πέτροβιτς	292
Ἰωάννης Θεοδοσίου Πέτροβιτς	293
Ἀλέξανδρος Θεοδοσίου Πέτροβιτς – Ἐμμανουήλ Θεοδοσίου Πέτροβιτς	293
Τὸ Μελένικον	300
Νίκος Ι. Στρατάκης	301
Μερικὴ ἄποψη Σερρῶν	307
Ἐμμανουήλ Παπᾶς (1773 - 1821)	323
Καπετρὸν Μητρούσης	328
Ἀθανάσιος Ἀργυρὸς (1859 - 1945)	332
Οὐμβέρτος Ἀργυρὸς (1882 - 1963)	336
Ἄννα Τριανταφυλλίδου (1867 - 1962)	339
Δημήτριος Χόνδρος (1867 - 1962)	343

Σημείωση : Στὸν πέμπτο τόμο τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» στὸ δημοσίευμα τοῦ κ. Σταύρου Π. Κοταμανίδη «Σύγχρονοι Λογοτέχναι τῶν Σερρῶν καὶ Πνευματικοὶ ἄνθρωποι» ὑπάρχουν οἱ φωτογραφίες τῶν περισσοτέρων βιογραφουμένων ποὺ ἔκρινα ὁμῶς σκόπιμο νὰ μὴν τὶς ἀποδελτιώσω, διότι δὲν ὑπάρχει ἰδιαιτέρος λόγος τῆ στιγμῆ ποὺ εἶναι σύγχρονοι. Ἄλλωστε δὲν νομίζω ὅτι ἐπηριάζουν τὸ θέμα καὶ ὅτι παρουσιάζουν κάποιο ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον. Θὰ ἔπραττα τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ δημοσίευμα τοῦ Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδη στὸν τέταρτο τόμο γιὰ τὸ δημοσίευσμά του ποὺ ἀφορᾷ τὴν Ἄννα Τριανταφυλλίδου, ἀλλὰ στὴν περίπτωση αὐτῆ σὲ πολλὰ σημεία μὲ ἐπηρέασε τὸ κείμενο, παρὰ τὸ γεγονὸς ποὺ περιέχει καὶ ἄσχετες μὲ τὸ κείμενο φωτογραφίες, γιὰ τὴν δὲν θέλησα νὰ παραβλέψω τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα καὶ τὰ γεγονότα.

Τόμος Ἐκτος (1973)	σελ.
Νατάλης Ἐμμ. Πέτροβιτς	11
Ἡ σημερινὴ Ἡράκλεια	107
Τὸ ἐξωτερικὸν τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ Βήματος τῆς Ἐκκλησίας	127
Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ ναοῦ τῆς Ἡρακλείας	128
Τὸ πρῶτο Δ. Σ. τοῦ ἐν Σέρραις συλλόγου «Ἐνωσις Τζουμαγιωτῶν» 1927	129
Ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἡρακλείας	132
Φωτογραφία ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τῆς θεμελιώσεως τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἡρακλείας	133
Αἱ νέαι ὁμοίομορφοι κατοικίαι τῆς Ἡρακλείας	139
Φωτογραφία ἀπὸ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἡρακλείας	140

	σελ.
Τὰ νέα ἐκπαιδευτήρια τῆς Ἡρακλείας	141
Ὁ Ἱερὸς Ναὸς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου	143
Τὸ Α. πάρκον τῆς Ἡρακλείας	143
Ὁ Μακεδονομάχος Καπετὰν Στέργιος Βλάχβης	148
Ὁ ὄπλαρχηγὸς Καπετὰν Στέργιος Βλάχβης μετὰ τῆς ἀνταρ- τικῆς του ὀμάδος	149
Ἀθανάσιος Χρ. Φυλακτὸς	153
Δημήτριος Πάζης	157
Ἰωάννης Θ. Μανασῆς	158
Νέα Ζίχνη	233
Στιγμιότυπον ἀπὸ ὀμιλίαν (Π. Θ. Πέννα εἰς Νέα Ζίχνη)	239
Ἀποψὶς τῆς αἰθούσης καὶ τοῦ ἀκροατηρίου. (Ἀπὸ ὀμιλία Π. Θ. Πέννα εἰς Νέα Ζίχνη)	245
Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, Μητροπολίτης Ζιχνῶν	251
«Γερακίνες» Σησαμιὰ Βισαλτίας	262
Ἱερὰ Μονὴ Εἰκοσιφοινίσσης (Κοσσυφοινίσσης) Παγγαίου	266
Ἡ ὑψηλότερη κορφή τοῦ Παγγαίου (Πιλὰφ Τεπέ)	269
Paul Perdrizet Γάλλος ἀρχαιολόγος	282
Ἀθανάσιος Φωτιάδης 1900 - 1969	294
Ἡ φιλαρμονικὴ τοῦ «ΟΡΦΕΩΣ» 1906	308
Ἄγγελος Μήττας 1892 - 1913	316
Τόμος Ἑβδομος (1976)	
Φωτ. 1, ἀριθ. εὐρ. 1305. Γωνιακὸ οἰκόπεδο τῶν ὁδῶν Κύπρου καὶ Σταμούλη, γενικὴ ἄποψη	37
Φωτ. 2, ἀριθ. εὐρ. 1306. Οἱ λακκοειδεῖς τάφοι Δ καὶ Ε μετὰ τοὺς σκελετοὺς	38
Φωτ. 3, ἀριθ. εὐρ. 1307. Οἱ λακκοειδεῖς τάφοι Δ καὶ Ε χωρὶς τοὺς σκελετοὺς	39
Φωτ. 4, ἀριθ. εὐρ. 1309. Παιδικὸς καλυβίτης τάφος Γ	40
Φωτ. 5, ἀριθ. εὐρ. 1928. Κεραμοσκεπάστος τάφος Α	41
Φωτ. 6, ἀριθ. εὐρ. 1929, 12. Σταυρὸς ἀνατολικῆς πλευρᾶς κεραμοσκεπάστου τάφου Α	42
Φωτ. 7, ἀριθ. εὐρ. 1929, 3. Ἐσωτερικὸ τῆς θυρίδας τοῦ τάφου ΣΤ	43
Φωτ. 8, ἀριθ. εὐρ. 1304. Κεραμοσκεπάστος τάφος Β	44
Εἰκ. 1 Ἅγιος Ἀθανάσιος (Φιλύρας) Ν. Α. πλευρὰ	51
Εἰκ. 2 Ἅγιος Ἀθανάσιος (Φιλύρας) Ν. Δ. πλευρὰ	52
Εἰκ. 3 Ἡ φορητὴ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου	53
Εἰκ. 4 Ἡ κτιτορικὴ ἐπιγραφή	54

	σελ.
Είκ. 5 Δευτέρα παρουσία (τοιχογραφία Β. πλευρᾶς)	59
Είκ. 6 Μωϋσῆς (Λεπτομέρεια τοιχογρ. Δευτέρας Παρουσίας)	62
Είκ. 7 Ψυχοτασία (Λεπτομέρ)ια τοιχογρ. Δευτέρας Παρουσίας)	62
Είκ. 8 Ὁ πτωχὸς Λάζαρος (Λεπτομέρεια)	67
Είκ. 9 Τελώνης καὶ Φαρισαῖος (Τοιχογ. Ν. πλευρᾶς)	69
Είκ. 10 Τελώνης (Λεπτομέρεια εἰκόνος 9)	69
Είκ. 11 Τοιχογραφία μεσαίου κλίτους	70
Είκ. 12 Ἡ κρίσις τοῦ Σολομῶντος (Τοιχογ. μεσαίου κλίτους)	72
Είκ. 13 Ἡ Πλατυτέρα (Τοιχογρ. εἰς τὴν κόγχην τοῦ Ἱεροῦ)	75
Είκ. 14 Οἱ ἅγιοι Νικόλαος καὶ Γρηγόριος (Τοιχογρ. Ἱεροῦ)	76
Είκ. 15 Ἡ θυσία Κάϊν καὶ Ἄβελ (Τοιχογρ. Ἱεροῦ)	77
Είκ. 16 Ὁ θάνατος τῆς ὁσίας Μαρίας Αἰγυπτίας (Τοιχογραφία Γυναικωνίτου)	79
Είκ. 17 Ὁ Σταυρὸς (Ξυλόγλυπτον)	80
Είκ. 18 Βημόθυρα (Ξυλόγλυπτον)	81
Είκ. 19 Θεοτόκος (Λεπτομέρεια Βημοθύρας)	81
Είκ. 20 Ἄμβων – Γυναικωνίτης	82
Είκ. 1 Τὸ χελιδόνισμα στὴν Ἀγριανή (Ὁμάδα ἀγοριῶν) 1967	116
Είκ. 2 Τὸ χελιδόνισμα στὴν Ἀγριανή (Ὁμάδα κοριτσιῶν) 1967	116
Νότες μουσικῆς τραγουδιοῦ	117
Νότες τραγουδιοῦ	119
Νότες τραγουδιοῦ	121
Είκ. 3 Χελιδόνισμα στὸ Σιτοχώρι (1963)	123
Είκ. 4 Τὸ στολισμένο χελιδόνι στὸ Σιτοχώρι (1963)	124
Νότες μουσικῆς τραγουδιοῦ	125
Είκ. 1 Σαμοθρακιώτικο δακτυλίδι ἀπὸ τάφο	133
Είκ. 2 Σύγχρονο γαπωνέζικο βραχιόλι, ποῦ ὅπως λέγεται θε- ραπεύει τὰ ἀρθριτικὰ	133
Είκ. 3 Τελεστήριο τῶν Μυστηρίων τῶν Μεγάλων Θεῶν στὴ Σαμοθράκη. Οἱ ἀναστηλωμένες κολῶνες ἀνήκουν στὸ κτίριο τοῦ Ἱεροῦ	143
Πίν. I Ἡ ἐπιγραφή τοῦ Μουσείου Σαμοθράκης	146
Πίν. II Ἡ ἐπιγραφή τοῦ Μουσείου τῶν Σερρῶν	151
Πίν. III Σέρραι. Περιοχὴ μέσα ἀπὸ τὰ τείχη	161
Ὁ Καπετὰν Δούκας ἢ Ζέρβας	167
Ὁ Καπετὰν Μάρτζιος	171
Ὁ Καπετὰν Δούκας μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του	179
Ὁ Καπετὰν Δούκας ἢ Ζέρβας μ' ὀλόκληρη τὴν ἀνταρτικὴ του ἀμάδα	179

	σελ.
Ὁ Γενικός Ἀρχηγός τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων Σερρῶν Ἀλέξανδρος	181
Ὁ Καπετάν Ἀνδρέας Μακούλης	183
Εὐγγελος Σαπουντζής	231
Τόμος "Ογδοος (1979)	
Ὁ Πέτρος Πέννας. (Φωτογραφία ἀπό τὸν ἑορτασμὸ τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν - Μελενίκου	5
Ὁ Δήμαρχος Σερρῶν Ἀνδρέας Ἀνδρέου. (Φωτογραφία ἀπὸ τὸν ἑορτασμὸ τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τῆς Ι.Λ.Ε.Σ.-Μ.	20
Στιγμιότυπον ἀπὸ τὸν ἑορτασμὸν τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος Ι.Λ.Ε.Σ.-Μ.	30
Εἰκ. 1 (Παλαιογραφικὸ)	33
Εἰκ. 2 (Παλαιογραφικὸ)	35
Εἰκ. 3 (Σχέδιο χαράκωσης φύλλου)	38
Εἰκ. 4 (Παλαιογραφικὸ)	44
Εἰκ. 5 (Παλαιογραφικὴ διακόσμηση βιβλίου)	45
Εἰκ. 6 (Παλαιὸς τύπος βιβλιοδέτησης—κάλυμα)	46
Εἰκ. 7 (Κωδικολογικὸ στοιχεῖο—διακόσμηση βιβλίου)	54
Φωτοτυπία ἐπιστολῆς Ἀν. Πολυζωΐδου	70-71
Φωτοτυπία ἐξωφύλλου βιβλίου	76
Ἄποψις πόλεως Μελενίκου κατὰ φωτογραφία τοῦ 1913	82
Ἡ Σῦρος πρὸ τοῦ οἰκισμοῦ της κατὰ τὸν περιηγητὴν Choisel Goufier	156
Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζής	157
Ἡ αἴτηση ἐγγραφῆς ὡς δημότη τοῦ Δήμου Ἑρμουπόλεως τοῦ Νικολάου Ταρποχτζή	163
Ἡ αἴτηση ἐγγραφῆς ὡς δημότη τοῦ Δήμου Ἑρμουπόλεως τοῦ Ἀργυρίου Ταρποχτζή	164
Ἄποψη τῆς σημερινῆς Ἑρμουπόλεως	174
Φωτογράφημα 1. (Γλωσσολογικὸ)	183
Φωτογράφημα 2. (Γλωσσολογικὸ)	184
Φωτογράφημα 3. (Γλωσσολογικὸ)	185
Εἰκ. 1 Ὁ Καλόγερος	197
Εἰκ. 2 Τὰ Καρναβάλια	198
Εἰκ. 3 Ὁ Καλόγερος καὶ οἱ ὄργανοπαῖκτες	199
Εἰκ. 4 Ὁ Καλόγερος χτυπᾷ τὸ κουδούνι	200
Εἰκ. 5 Ἡ διεγκυστίνδα	202
Εἰκ. 6 Τὸ ἱερὸ ὄργωμα	202

	σελ.
Πρόσκληση τοῦ «Ὁρφέως»	246
Ἡ σφραγὶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ταχυδρομείου Σερρῶν ἐπὶ Βουλγα- ροκρατίας	247
Πρόσκληση τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος Δεσποινίδων	248

Η'

ΑΝΑΤΥΠΑ «ΣΕΡΡΑΪΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Τὰ «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» στὴν προσπάθειά τους νὰ ἐνημερώσουν γιὰ τὸ περιεχόμενό τους τὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινό, προέβησαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή στὴν ἔκδοση τῶν «ἀνατύπων» τῶν μελετῶν ποῦ ἔδημοσιεύσαν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ὀλιγοσέλιδες ἐργασίες ποῦ δημοσιεύτηκαν στὸ περιοδικὸ αὐτὸ ὅλες οἱ ἄλλες ἐργασίες ἐκδόθηκαν σὲ ἀνάτυπα. Κατὰ ἀλφαβητικὴ σειρὰ ἔχουν ἐκδοθεῖ σὲ ἀνάτυπα οἱ παρακάτω ἐργασίες ποῦ ἔχουν δημοσιευθεῖ στὰ «Σερραϊκὰ Χρονικὰ».

- 1) Ἀβτζῆς Κ. Γεώργιος : Τὸ Ροδολίβος καὶ ἄλλα τοπωνύμια 1973.
- 2) Αἰκατερινίδης Ν. Γεώργιος : Ὁ ἑορτασμός τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς Νέο Σούλι Σερρῶν. 1969
Λαογραφικὴ καὶ Γλωσσικὴ Βιβλιογραφία Νομοῦ Σερρῶν, 1973.
Τὸ Χελιδόνισμα στὴν περιοχὴ Σερρῶν. 1976
«Καλόγερος» Ἐνα εὐετηρικὸ ἔθιμο τῆς Θράκης. 1979
- 3) Ἀλεξανδρίδης Κάρλος : Αἱ Σέρραι κατὰ τοὺς Τούρκους συγγραφεῖς. 1969.
- 4) Ἀσπιώτης Ν. Εὐάγγελος : Σερραῖοι οἰκιστὲς τῆς Ἐρμούπολης Σύρου. 1979
- 5) Βασδραβέλης Κ. Ἰ. (ωάννης) : Ἡ Ἀρβανιτοκρατία στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ ἡ καταστολὴ της. 1958
Αἱ ἐξισλαμίσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατία. 1961
Ἐν χειρόγραφον τοῦ Γυμνασιάρχου Σερρῶν Καλοστύπη «Περὶ Μακεδονίας» 1969.
- 6) Βλάχος Ἀθ. Ἰωάννης : Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Φιλύρας Ποροίων Σερρῶν. 1976.
Ὁ Μακεδονικὸς Ἄγων εἰς τὴν περιοχὴν Μελενίκου. (Ἐκθέσεις τῶν Μητροπολιτῶν Εἰρηναίου καὶ Αἰμιλιανοῦ) 1979
- 7) Θεοδωρίδης Δ. Τριαντάφυλλος : Ἡ ἱερὰ Μητρόπολις Ζιχνῶν καὶ οἱ Μητροπολίται της. 1953.
Ἄννα Τριανταφυλλίδου. Ἡ Μεγάλῃ Μακεδόνισσα. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο της. 1961.
Συμβολὴ στὸ Ἀνατολικομακεδονικὸν ἀρχοντολόγιον. 1969

- 8) Θηλυκός Ι. Ἀστέριος : Ἡ Νιγρίτα καὶ τὸ τραγούδι τῆς Γερακίνας. 1957
 Βισαλτία. (Γύρω ἀπὸ τὴ θέση τῆς πρωτεύουσας τῆς ὁμώνυμης ἐπαρχίας). 1961
- 9) Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία Σερρῶν – Μελενίκου : Ὁ ἑορτασμός τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν Μελενίκου. 1979
- 10) Καφταντζῆς Γιώργος : Φυλὲς τῆς περιφέρειας Σερρῶν. 1969
- 11) Κοντοσόπουλος Γ. Νικόλαος : Μακεδονικὰ Διαλεκτολογικά. Τὸ ἰδίωμα Δητρητιστοῦ Σερρῶν. 1979
- 12) Κοταμανίδης Π. Σταῦρος : Σύγχρονοι Λογοτέχναι καὶ Πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῶν Σερρῶν. 1969

Σημείωση : Ἐνα ἄλλο ἀνάτυπο μὲ τὸν τίτλο : Σταύρου Π. Κοταμανίδη. Τριαντάφυλλος Θεοδωρίδης, ὁ Βορειοελλαδίτης Συγγραφεὺς—ὁ Πατριώτης, ἀποτελεῖ τὸ σχετικὸ κεφάλαιο τῆς παραπάνω ἐργασίας καὶ ὄχι ἄλλη ἐργασία.

13. Λαοῦρδας Βασίλειος : Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Σερρῶν κατὰ τὸ 1907. (Ἐκθέσεις τοῦ Προξένου Σαχτούρη) Εἰσαγωγὴ Π. Πέννα 1958.
 Ἀρχεῖον Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος Παναγιώτου Δαγκλιῆ. 1 Σημειώσεις καὶ ὁδηγία Δημοσθένους Φλωριᾶ. Εἰσαγωγὴ καὶ σημειώσεις ὑπὸ Πέτρου Θ. Πέννα. 1961
- 14) Λιάος Ι. Γεώργιος : Τὸ Νέο Πετρίτσι καὶ ἡ ἱστορία του. 1957
- 15) Μιχαήλ—Δέδε Μαρία : Ἑρμηνευτικὲς δυσχέρειες στὸ Ἀναστενάρι 1979.
- 16) Μουσιοπούλου—Παπαθανάση Καλλιόπη : Ἡ ζωὴ στὶς Σέρρες τὸ 1860 ἀπὸ ἀνέκδοτα ἐπίσημα στοιχεῖα. 1979
 Τὰ πρῶτα βήματα τοῦ Ὑποπροξενείου Σερρῶν. 1979
- 17) Μουτσόπουλος Κ. Νικόλαος : Δυὸ παλιὰ σπίτια στὶς Σέρρες. 1963
- 18) Νικολάου Ζ. Νίκος : «Μύσται εὐγενεῖς Σιρραῖοι» στὰ Καβήρεια Μυστήρια τῆς Σαμοθράκης. 1976
- 19) Πέννας Θ. Πέτρος : Ὁ Μακεδὼν Ἀναστάσιος Πολυζωίδης ὡς πολιτικός, ὡς δικαστὴς καὶ ὡς ἄνθρωπος τῶν Γραμμάτων. 1953
 Ἐριδες περὶ τὴν κοινοτικὴν ὀργάνωσιν τῶν Σερρῶν καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Σέρραις Ἐξαρχίας τῶν Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης καὶ Σερβίων καὶ Κοζάνης. 1957.
 Συμβολὴ εἰς τὴν ἰσοορίαν τοῦ Μελενίκου : Ἀναστάσιος Παλλατίδης καὶ τὰ χειρόγραφα του. 1957.
 Λόγος ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι ἀπὸ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ ἐν Σέρραις τοῦ Μακεδονομάχου Νίκου Παναγιώτου. 1958

Ἐπίσης ἐξεδόθησαν σὲ ἀνάτυπο οἱ βιβλιοκρισίες τοῦ 8ου τόμου (1979) τῶν «Σ. Χ.».

Μὲ τὴν ἐκδοση τῶν ἀνατύπων ἀπὸ τὰ «Σερραϊκὰ Χρονικὰ» ἡ Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία Σερρῶν — Μελενίκου ἀπέβλεψε ὄχι μόνο νὰ ἐνισχύσει τὴν ἐκδοτικὴ προσπάθεια τῶν συνεργατῶν τῆς τιμώντας τους συγχρόνως γιὰ τὴ συμβολὴ τους στὴν παρουσίαση τῆς πνευματικῆς φυσιογνωμίας τῶν Σερρῶν, ἀλλὰ νὰ δώσει στὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινὸ τὴν εὐκαιρία νὰ λάβει γνώση τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν χωριστὰ καὶ γιὰ ὅ,τι τὸ ἐνδιέφερε. Πολλὲς φορές τὰ ἀνάτυπα καλύπτουν ἐρευνητικὲς ἀνάγκες πραγματικὰ σημαντικὲς, ἰδιαίτερα σὲ περιπτώσεις περιοδικῶν ποὺ εἶναι δυσεῦρετα καὶ ἡ προμήθειά τους εἶναι δύσκολος καὶ πολυδάπανος. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸ δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολὴ νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἡ Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία Σερρῶν — Μελενίκου διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐβοήθησε στὴν ἐνημέρωση τῶν μελετητῶν καὶ ἐρευνητῶν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ χώρου τῶν Σερρῶν.

Ἡ ἀποδελτιωτικὴ αὐτὴ προσπάθειά μου ἐλπίζω νὰ μὴν εἶναι ἡ μοναδικὴ καὶ ὅτι θὰ βρεθοῦν ἄλλοι ἀσφαλῶς ἀξιότεροί μου οἱ ὁποῖοι θὰ βοηθήσουν καλύτερα ἀπὸ μένα βιβλιογραφικὰ τοὺς μελετητὲς καὶ θὰ παρουσιάσουν πρὸ πλήρη τὴν πνευματικὴ φυσιογνωμία τῶν Σερρῶν. Ἄλλωστε οἱ νεοὶ ἔχουν μπροστὰ τους χρόνια πολλὰ γιὰ τέτοιες ἐρευνες, δυνάμεις ἀτέλειωτες, ἰκανότητες σημαντικὲς καὶ θέληση ἰσχυρὴ. Ἐμεῖς μὲ τὸ λίγο χρόνο ποὺ ἔχομε μπρὸς μας θὰ τοὺς βοηθήσουμε καὶ θὰ χαροῦμε ἡ πνευματικὴ σκυτάλη νὰ βρεθεῖ σὲ ἰκανότερα χέρια. Θὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἰκανοποίηση ποὺ θὰ αἰσθανθοῦμε.

T. E. I. ΣΕΡΡΩΝ
BIBLIOTHÈKH

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

347

1) Στη σελίδα 35 (22β) στίχος 1 διάβαζε : μεγάλη χάρη και μεγάλη λιμπισία...

2) Στη σελίδα 56 (38α) στίχος 6, διάβαζε : ήλθαμε πάλιν εις τὸ Χελαντάρι και μετὰ ταῦτα ήλθαμε στὸ Κάστρο...

Στὴ σελίδα 62 (43β) στίχος 6, διάβαζε : τὸ τίποτες του και ἐξέχρωσε τὴν μητροπολιν και ἔκοψεν τοὺς μαμελέδες και ἀπὸ γάλι...

4) Στη σελίδα 66 (48α) στίχος 6, διάβαζε : ζητήσουν και τὸν θάψουν μόνο νὰ κάμω παραμικρὸν ἔξοδα ὡς νὰ τὸν θάψουν..

5) Στη σελίδα 68 (49α) στίχος 3, μετὰ τὸ *νίζαν*, νὰ προστεθεῖ : ὅπου τὸ πρῶτον πολλοὶ τινες και με γαϊδούρια ἀλώνιζαν...

6) Στη σελίδα 87 στίχος 6, διάβαζε : ὅτι εἶ τις κίνδυνος...

7) Στη σελίδα 91 ἢ σελίδα τοῦ 72α τοῦ χειρογράφου ἀρχίζει ἀπὸ τὴ φράση τοῦ 3ου στίχου : αὐτὸ τὸ βάρος...

8) Στη σελίδα 103 (84β) στίχος 4, διάβαζε : ἐλάτε ποταμοὶ συνλυπηθεῖτε, ἐλάτε και σεῖς ξύλα...

9) Στη σελίδα 112 (132α) ἀπὸ τὴ φράση τοῦ 8ου στίχου : Ὡσὰν εἰς παράδειγμα... ἀρχίζει ἡ σελίδα τοῦ χειρογράφου 132β.

10) Στη σελίδα 248 στιχ. 20 γράφε ἀντὶ 1374 τὸ ὄρθον 1974.

348

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 9ΟΥ ΤΟΜΟΥ

	Σελ.
<i>Πέτρου Θ. Πέννα</i> : Ἀντὶ προλόγου :	
Πεπραγμένα μιᾶς τριακονταετίας 1952—1982	1—13
<i>Γιώργου Καφταντζή</i> : Ἡ Σερραϊκὴ Χρονογραφία τοῦ Παπασυνα- δινού (Μὲ εἰσαγωγή καὶ σχόλια)	15—128
<i>Εὔαγγελοῦ Ν. Ἀσπιώτη</i> : Τὸ ἱστορικὸ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Σερρῶν, Βυζαντινοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀ- γίου Νικολάου	129—146
<i>Ἀποστόλου Χριστοδοῦλου</i> Μητροπολίτου Σερρῶν (1909—1917). Τὸ ἡμερολόγιον (εἰσαγωγή Πέτρου Θ. Πέννα)	147—178
<i>Πέτρου Θ. Πέννα</i> : Τὸ χρονικὸν τῆς Φωτιᾶς	179—184
<i>Νίκου Ζ. Νικολάου</i> : Μνήμη τοῦ Μ. Ε. Μ. Cousinery καὶ τοῦ Voyag dans la Macedoine (1831—1981)	185—224
<i>Καλ. Παπαθανάση—Μουσιοπούλου</i> . Χρονικὸ τῶν Σερρῶν 1861— 1873. Τουρκικὲς αὐθαιρεσίαι καὶ ἀναδιοργάνωση τῆς Παιδείας. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν	225—233
<i>Γεωργίου Ἀβτζή</i> : Ὁ χρυσὸς τοῦ Παγγαίου — Σκαπιτῆς Ὑλης καὶ Θάσου καὶ ἡ Νομισματικὴ τῆς Μακεδονικῆς Θρακῆς	234—242
<i>Νικολάου Τζελέπη</i> : Ἡ κτηνοτροφία τοῦ Νομοῦ Σερρῶν καὶ ἡ θέση της στὴ γεωργικὴ οἰκονομία τῆς χώρας	243—247
<i>Δημητρίου Σιναΐτου (Μοναχοῦ)</i> : Προσφορὰ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Σινᾶ στὴν ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν. (Προλογικὸν Σημεῖωμα Πέτρου Πέννα)	248—263
ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ : Τὰ 75χρονα τοῦ «Ὁρφέα» (1905—1980)	264—273
<i>Εὔαγγελοῦ Διαμάντη</i> : Ἰωάννης Βλάχος (1935—1980)	274—278

<i>Κωνσταντίνου Γκίκα</i> : Ἐπιμνημόσυνος Λόγος, ἐκφωνηθεὶς ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 40 ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου Βλάχου	279—281
<i>Κωνσταντίνου Χιώλου</i> : Μνήμη Νικολάου Κ. Τσίμπα	282—285
<i>Πέτρου Θ. Πέννα</i> : Ἡ Ἐθνικὴ καὶ Πολιτιστικὴ Προσφορὰ τῆς Οἰκογενείας Ἀθανασίου Παπαφωτίου	286—293
<i>Βιβλιοκρισίαι</i> : (ὑπὸ Εὐαγ. Ἀσπιώτη, Πέτρου Πέννα καὶ Θεοδ. Σαράντη)	294—303
<i>Ἐδρετήριον περιεχομένων</i> τῶν ὀκτὼ προηγουμένων τόμων τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν»	305—346
<i>Διορθώσεις</i>	347
<i>Περιεχόμενα</i> τοῦ ἀνα χειῖρας 9ου τόμου	349—350

350

Ἡ ἐκτύπωση τοῦ 9ου Τόμου ἤρξατο τὸ 1982 καὶ ἐπερατώθη τὸν Αὐγού-
στον τοῦ 1983.